

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAU

Volumul XXIII

Academia Română

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

1993

vol. XXIII

Centrul de Informare
și Documentare Economică

București, România

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Coperta: Nicolae LOGIN

Redactori: Adelina BIGICĂ, Haritina BUȘTIUC, Ortansa CIUTACU,
Mircea FĂȚĂ, Dorina GHEORGHE, Paula NEACȘU,
Mihaela PINTICĂ, Aida SARCHIZIAN, Ovidiu SÎRBU

Culegere text: Mirela AGAPI, Carmen DIȚULESCU

Prezentare grafică, machetare și tehnoredactare: Luminița LOGIN, Nicolae LOGIN,
Mihaela PINTICĂ, Victor PREDA

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Institutului Național de Cercetări Economice
"Costin C. Kirițescu". Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă
fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-155-1

Apărut 2013

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI
ECONOMICE "COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR
1993
vol. XXIII

ACADEMIA ROMÂNĂ

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

SUMAR

volumul XXIII

ANALE NR. 1/1993 **1**

*STADIUL ACTUAL AL DEZVOLTĂRII AGRICULTURII ȘI INDUSTRIEI
ALIMENTARE. OBIECTIVE, DIRECȚII ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE
PENTRU CONTINUAREA REFORMEI ÎN SECTORUL AGROALIMENTAR*

INTRODUCERE 7

PARTEA I

EVOLUȚIA AGRICULTURII ȘI INDUSTRIEI ALIMENTARE
ÎN PERIOADA 1989-1992

1. EVOLUȚIA PROCESULUI DE RESTRUCTURARE A PROPRIETĂȚII ȘI A EXPLOATAȚIILOR AGRICOLE	11
1.1. Structura proprietății în agricultură la sfârșitul anilor '80.....	11
1.2. Formarea proprietății private și a gospodăriei țărănești de tip familial	14
1.3. Privatizarea sectorului de stat din agricultură.....	17
1.4. Privatizarea industriei alimentare.....	20
2. EVOLUȚIA PRODUCȚIEI AGRICOLE ÎN PERIOADA 1989-1992.....	21
3. EVOLUȚIA PRODUCȚIEI INDUSTRIEI ALIMENTARE	25
4. COMERȚUL EXTERIOR AGRICOL ÎN PERIOADA 1989-1992	27
5. PROCESUL INSTITUIRII ȘI FUNCȚIONĂRII MECANISMELOR PIEȚEI.....	29

PARTEA A II-A

CONTINUAREA REFORMEI, OBIECTIVE,
DIRECȚII ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE

I. OBIECTIVE	33
1.1. Tendințe previzibile în evoluția principalelor produse agricole în perioada 1993-1996	33
1.2. Evoluția producției industriei alimentare în perioada 1993-1996	40
1.3. Creșterea eficienței sectorului agroalimentar prin integrarea în piața comună, cu Republica Moldova, pe plan regional și mondial.....	41
II. DIRECȚII ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE	43
2.1. Privatizarea în agricultură și industria alimentară.....	43
2.2. Integrarea agriculturii în mecanismele economiei de piață. Piețele agricole și consolidarea sistemului instituțional al economiei de piață	50

2.3. Organizarea și funcționarea piețelor agricole	55
2.4. Cercetarea științifică și formarea profesională a producătorilor agricoli....	59
2.5. Parteneriatul pentru dezvoltarea agriculturii	61
2.6. Protecția socială a producătorilor agricoli.....	64
2.7. Formarea și perfecționarea cadrului juridic	66

ANALE nr. 2-3/1993 _____ 69

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE - 1992

1. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE ÎN ANUL 1992	75
1.1. Teme prioritare de cercetare economică.....	75
1.2. Aspecte semnificative din activitatea de cercetare a institutelor din cadrul INCE	79
1.3. În unele lucrări pe diverse teme elaborate în cadrul institutelor INCE	88
1.4. Manifestări științifice.....	88
1.5. Relații internaționale în domeniul cercetării economice	89
1.6. Activitatea publicistică și editorială	90
1.7. Asistență de specialitate acordată; relații de colaborare	91
1.8. Activitatea de doctorat, cursuri și seminarii	92
1.9. Activitatea consiliilor științifice.....	92
2. SINTEZE ALE LUCRĂRILOR DE CERCETARE REALIZATE ÎN INSTITUTELE COMPONENTE ALE INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE	95
2.1. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE.....	95
2.2. INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ.....	130
2.3. INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ	150
2.4. INSTITUTUL DE CERCETARE A RELAȚIILOR INTERRAMURI ȘI A STRUCTURILOR INDUSTRIALE	178
2.5. INSTITUTUL DE ECONOMIE AGRARĂ	193
2.6. INSTITUTUL DE FINANȚE, PREȚURI ȘI PROBLEME VALUTARE	218
2.7. INSTITUTUL DE PROGNOZĂ ECONOMICĂ.....	251
2.8. INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII	255
3. LUCRĂRI PUBLICATE ÎN ANUL 1992 DE CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ.....	281

REVISTA ROMÂNĂ DE ECONOMIE nr. 1-2/1993 _____ 293

CONVERTIBILITATEA ȚĂRILOR EUROPEI CENTRALE ȘI ORIENTALE ÎN CONFRUNTAREA CU FAPTELE (Henri BOURGUINAT).....	299
ASPECTE MACROECONOMICE ALE TRANZIȚIEI SPRE ECONOMIA DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA (Constantin GRIGORESCU, George GEORGESCU, Grigore VÂLCEANU).....	321

PRIVATIZAREA ÎN ROMÂNIA. REALIZĂRI, DILEME, DIFICULTĂȚI (Gheorghe ZAMAN)	333
ȘOMAJ-INFLAȚIE O PROVOCARE PENTRU ECONOMIA ÎN TRANZIȚIE? (Constantin CIUTACU)	354
ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE ALE DETERMINĂRII COSTULUI COPILULUI (Georgeta DUMITRESCU)	369
POTENȚIALUL DE MUNCĂ AL ROMÂNIEI ÎN CONTEXT EUROPEAN (Diana ROȘU)	378
INVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC. POSIBILE REFLECȚII PENTRU TRANZIȚIE (Luminița CHIVU)	387
O POLITICĂ ECONOMICĂ DE PERFORMANȚĂ EUROPEANĂ: CAZUL PROTECȚIONISMULUI ROMÂNESC INTERBELIC (Gheorghe DOBRE)	397
LIBERUL SCHIMB ȘI PROTECȚIONISMUL ÎN PRACTICA ROMÂNIEI (Victor AXENCIUC)	405
ASPECTE ALE EVOLUȚIEI DOCTRINEI PROTECȚIONISTE ÎN ROMÂNIA (1860-1940) (Eugen GHIORGHITĂ)	412
POLITICA SCHIMBURILOR ECONOMICE EXTERNE ALE ROMÂNIEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ (Adrian PLATON)	425
COORDONATE ECONOMICE ALE DREPTURILOR DE PROPRIETATE (Sorica SAVA)	431
O ANALIZĂ CUPRINZĂTOARE A PRINCIPALELOR STRUCTURI ȘI TENDINȚE ÎN SECTORUL SERVICII DIN CÂTEVA ECONOMII DEZVOLTATE (Constantin GRIGORESCU, Mihai ȘTEFAN)	442
O LUCRARE DE REFERINȚĂ PRIVIND ECONOMIA ROMÂNIEI ÎN CONTEXT EUROPEAN (Gheorghe DOBRE)	450
ZILELE DE STUDII ȘI CERCETĂRI ECONOMICE FRANCO-ROMÂNE (Grigore VÂLCEANU)	452
O DEZBATERE ȘTIINȚIFICĂ PRIVIND POLITICILE ECONOMICE ÎN ROMÂNIA ANTEBELICĂ (Gheorghe DOBRE)	453
ALTERNATIVE ȘI OPINII ÎN PROCESUL REFORMEI (Grigore VÂLCEANU) ...	454
SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL "TRANZIȚIA DE LA POLITICA ȘTIINȚEI ȘI TEHNOLOGIEI LA POLITICA INOVĂRII. CADRUL LEGISLATIV PENTRU ȘTIINȚĂ, TEHNOLOGIE ȘI INOVARE" (Cristina CROITORU)	456
DIN ACTIVITATEA EDITORIALĂ A INSTITUTULUI DE ECONOMIE NAȚIONALĂ (Grigore VÂLCEANU)	457
INDEX DE AUTORI	461

**INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE**

**ANALE
NR. 1/1993**

**CENTRUL DE INFORMARE
ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREȘTI**

**MINISTERUL AGRICULTURII ȘI ALIMENTAȚIEI
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE AGRARĂ**

**STADIUL ACTUAL AL DEZVOLTĂRII
AGRICULTURII ȘI INDUSTRIEI
ALIMENTARE. OBIECTIVE, DIRECȚII
ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE PENTRU
CONTINUAREA REFORMEI
ÎN SECTORUL AGROALIMENTAR**

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

COORDONATORI:

Dumitru DUMITRU
Alexandru LĂPUȘAN

LA ELABORAREA STUDIULUI AU PARTICIPAT:

Dan Alexandrescu, Ministerul Agriculturii și Alimentației (MAA); Gheorghe Avrămiță, Institutul de Economie Agrară (IEA); Simona Bara**), IEA; Nicolae Belli**), IEA; Ion Berinde, MAA; Anca Berindei, IEA; Constantin Bolocan**), IEA; Ion Bold, Institutul de Geodezie, Fotogrametrie și Organizarea Teritoriului; Eugen Buciuman, MAA; Nicolae Ciobanu, MAA; Dumitru Ciubotarii, MAA; Radu Conruz, MAA; Mihaela Costea, IEA; Gheorghe Crăineanu, MAA; Ion Cornoiiu, MAA; Nicolae Dașoveanu, MAA; Vasile Dicu, ZAHAROM S.A.; David Davidescu, MAA; Dumitru Dumitru*) DEA; Ion Dumitru, MAA; Angel Duma, Comisia Națională de Statistică (CNS); Enache Dumitrescu, MAA; Violeta Florian, LE.A; Dinu Gavrilăscu**), IEA; Cristina Gyement**), MAA ; Cătălin Grigoriu, Patronatul zahărului; Daniela Giurcă, DEA; Mariana Grodea, IEA; Adriana Hoge, MAA; Mihai Hură, Ministerul Muncii și Protecției Sociale; Alexandru Lăpușan, MAA; Lucian Ionescu, MAA; Mihai Ibănescu, IEA; Rodica Matei, MAA; Nicolae Mierloiu, MAA; Octavian Mihăescu**), MAA; Minodora Moldovan**), IEA; Petre Moroianu, MAA; Marilena Pallade, MAA; Radu Patachi**), IEA; Florea Pârlogea, MAA; Mihaela Păun, MAA; Nicolae Purice, MAA; Angela Popescu, DEA; Marin Popescu*), DEA; Ovidiu Popescu**), Institutul de Chimie Alimentară; Alexandru Rădulescu, MAA; Cornel Răuță**), Institutul de Cercetări pentru Pedologie și Agro-chimie; Mircea Rebegea, CNS; Vintilă Rotaru**), MAA; Aurelia Sârbu**), IEA; Ștefan Scarlat**), CNS; Florin Scriciu, MAA; Gheorghe Schintea, MAA; Gheorghe Sin, MAA; Cornelia Scutaru, IEA; Elena Sima, IEA; Valeriu Sima, IEA; Monica Staicu, IEA; Dumitrică Sturzu, MAA; Camelia Șerbănescu, IEA; Nicolae Tabacu, MAA; Sabina Toader, IEA; Filon Toderoiu**), IEA; Camelia Toma, IEA; Veronica Toncea, MAA; Stanca Tudor**), MAA; Eugen Zeghil, MAA.

*) Participare directă la elaborarea studiului de sinteză.

**) Participare la elaborarea de studii parțiale.

Notă: Studiile parțiale de fundamentare, anexele statistice privind evoluția agriculturii în perioada 1989-1992, precum și proiecțiile pentru anii 1993-1996 vor face obiectul unor publicații ulterioare.

SUMAR

INTRODUCERE.....	7

PARTEA I

EVOLUȚIA AGRICULTURII ȘI INDUSTRIEI ALIMENTARE ÎN PERIOADA 1989-1992

1. EVOLUȚIA PROCESULUI DE RESTRUCTURARE A PROPRIETĂȚII ȘI A EXPLOATAȚIILOR AGRICOLE.....	11
1.1. Structura proprietății în agricultură la sfârșitul anilor '80.....	11
1.2. Formarea proprietății private și a gospodăriei țărănești de tip familial	14
1.3. Privatizarea sectorului de stat din agricultură.....	17
1.4. Privatizarea industriei alimentare.....	20
2. EVOLUȚIA PRODUCȚIEI AGRICOLE ÎN PERIOADA 1989-1992.....	21
3. EVOLUȚIA PRODUCȚIEI INDUSTRIEI ALIMENTARE	25
4. COMERȚUL EXTERIOR AGRICOL ÎN PERIOADA 1989-1992	27
5. PROCESUL INSTITUIRII ȘI FUNCȚIONĂRII MECANISMELOR PIEȚEI.....	29

PARTEA A II-A

CONTINUAREA REFORMEI, OBIECTIVE, DIRECȚII ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE

I. OBIECTIVE	33
1.1. Tendințe previzibile în evoluția principalelor produse agricole în perioada 1993-1996	33
1.2. Evoluția producției industriei alimentare în perioada 1993-1996	40
1.3. Creșterea eficienței sectorului agroalimentar prin integrarea în piața comună, cu Republica Moldova, pe plan regional și mondial.....	41
II. DIRECȚII ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE	43
2.1. Privatizarea în agricultură și industria alimentară.....	43
2.2. Integrarea agriculturii în mecanismele economiei de piață. Piețele agricole și consolidarea sistemului instituțional al economiei de piață	50
2.3. Organizarea și funcționarea piețelor agricole	55
2.4. Cercetarea științifică și formarea profesională a producătorilor agricoli....	59
2.5. Parteneriatul pentru dezvoltarea agriculturii	61
2.6. Protecția socială a producătorilor agricoli.....	64
2.7. Formarea și perfecționarea cadrului juridic	66

INTRODUCERE

Studiul de față, elaborat de specialiști din Ministerul Agriculturii și Alimentației, de cercetători din Institutul de Economie Agrară al Institutului Național de Cercetări Economice, și de cercetători din institute de profil, urmărește să servească elaborării programului de guvernare în realizarea unuia din obiectivele strategice fundamentale ale dezvoltării economice și sociale - SECURITATEA ALIMENTARĂ A POPULAȚIEI.

Studiul are la bază analizele pe domenii, precum și sinteza elaborată și dezbătută în Consiliul Consultativ pentru Strategie, Reformă și Dezvoltare în Agricultură și Industria Alimentară.

Pornind de la analiza fenomenelor și proceselor care au avut loc în perioada 1990-1992 și evaluând tendințele previzibile, studiul își propune să ofere elemente necesare ca prin programul de guvernare în perioada 1993-1996 să se realizeze următoarele:

- stoparea declinului producției agroalimentare și relansarea și dezvoltarea sectorului agroalimentar;
- îmbunătățirea securității alimentare, respectiv, asigurarea treptată a posibilității populației de a dispune de cantități mai mari de alimente pentru a duce o viață activă și sănătoasă. În realizarea acestui obiectiv se are în vedere potențialul de care dispune țara noastră de a produce în interiorul granițelor sale, necesarul de consum alimentar la majoritatea produselor alimentare precum și asigurarea cererii solvabile a populației pe baza creșterii produsului intern brut;
- formarea și dezvoltarea unei agriculturi durabile, capabilă să creeze în condițiile economiei de piață, surplus economic necesar propriei dezvoltări și participări la echilibrul economic general, să producă materii prime „curate” și să asigure venituri producătorilor agricoli comparabile cu cele ale altor grupuri socio-economice, să favorizeze creșterea calității vieții agricultorilor și întregii societăți.
În acest scop se au în vedere: formarea și consolidarea noii structuri agrare - structura de proprietate, structura de organizare a exploatațiilor agricole și serviciilor, structura producției, instituirea mecanismelor pieței și integrarea agriculturii în dezvoltarea economică generală prin folosirea variabilelor macroeconomice cu funcții de producție și de reglare;
- creșterea productivității muncii sociale în sectorul agroalimentar prin formarea unei economii agroalimentare moderne. Se au în vedere: re-tehnologizarea aparatului de producție pe întreg lanțul agroalimentar, creșterea conversiei consumurilor intermediare, reducerea costurilor

produselor agroalimentare, diminuarea ponderii cheltuielilor populației cu alimentația;

- creșterea eficienței economice a sectorului agroalimentar pe baza integrării cu Piața Comună, cu Republica Moldova, pe plan regional și mondial.

PARTEA I

EVOLUȚIA AGRICULTURII ȘI INDUSTRIEI ALIMENTARE ÎN PERIOADA 1989-1992

În concordanță cu schimbările social-politice care au avut loc după decembrie 1989, în agricultură și industria alimentară s-au produs mutații fundamentale în domeniul proprietății, în organizarea activității, în integrarea agriculturii și industriei alimentare, în procesul de formare a mecanismelor pieței, în producția agroalimentară, cu influențe asupra securității alimentare a populației.

1. EVOLUȚIA PROCESULUI DE RESTRUCTURARE A PROPRIETĂȚII ȘI A EXPLOATAȚIILOR AGRICOLE

În agricultură, principalul proces care a avut loc în anii 1990-1992 a fost decolectivizarea, reorganizarea întreprinderilor de stat ca societăți comerciale și regii autonome, abandonarea planificării imperative centralizate, creându-se premisele așezării întregii agriculturi pe baza proprietății private.

Etapele și formele înfăptuirii acestui proces au fost condiționate de structura proprietății și a exploatațiilor existente în perioada economiei de comandă, de particularitățile și funcțiile diferiților factori de producție din agricultură.

1.1. Structura proprietății în agricultură la sfârșitul anilor '80

În perioada postbelică, în agricultură a avut loc un proces de etatizare și de colectivizare, proprietatea de stat și cooperatistă devenind dominantă. Proprietatea privată s-a restrâns considerabil, având un rol secundar. Structura de proprietate în agricultură prezintă mari diferențieri de la un factor de producție la altul, fapt care impune căi și metode specifice de transformare a acesteia.

a) Structura de proprietate asupra fondului funciar

Proprietatea de stat s-a format din fostele proprietăți ale statului român, din suprafețe expropriate ca efect al Legii reformei agrare din 1945 și al altor legiferări ulterioare și din acțiuni întreprinse prin lucrări hidroameliorative.

Proprietatea cooperatistă s-a format, în principal, prin colectivizarea proprietății țărănești.

Proprietatea privată s-a menținut îndeosebi în zonele de deal și munte.

Proprietatea cooperatistă era predominantă la toate categoriile de folosință a terenului agricol cu excepția pășunilor. Proprietatea de stat deținea suprafețe de teren din categoriile superioare de folosință - vii și pomi, precum și din suprafețe de pășuni situate îndeosebi în zonele montane; proprietatea producătorilor particulari era formată mai ales din pajiști naturale.

Tabelul 1

Fondul funciar pe categorii de folosință și
forme de proprietate în 1989

	Agricol	Arabil	Pășuni	Fânețe	Vii și pepiniere viticole	Livezi și pepiniere pomicole
0	1	2	3	4	5	6
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Unități Agricole de stat	29,7	22,7	63,2	8,5	28,0	30,0
din care: Întreprinderi de stat	(13,6)	(16,5)	(0,7)	(4,2)	(20,7)	(18,6)
Unități agricole cooperatiste	60,8	72,3	29,3	46,8	68,3	53,5
Gospodării ale producătorilor particulari	9,5	5,0	7,5	44,7	3,7	16,5

b) Structura de proprietate a fondurilor fixe

Structura de proprietate a fondurilor fixe se caracteriza prin preponderența proprietății de stat.

Tabelul 2

Fondurile fixe pe forme de proprietate în 1989

	Fonduri fixe%	Suprafața agricolă %	
	(1)	(2)	(1/2)
Total	100,0	100,0	-
Unități agricole de stat	68,7	29,7	2,3
Unități agricole cooperatiste	21,4	54,7 ^{*)}	0,4
Gospodării ale producătorilor particulari ^{**)}	9,9	15,6	0,6

^{*)} exclusiv suprafețele în folosința membrilor cooperatori

^{**)} inclusiv fondurile fixe și suprafața agricolă în folosința membrilor cooperatori

Raportate la suprafața agricolă, fondurile fixe erau de 5 ori mai mari în unitățile de stat comparativ cu cooperativele de producție. Unitățile de stat dețineau ponderea principală la factorii de producție cu rol decisiv în întreaga agricultură: mașini, tractoare și instalații, mașini de forță și utilaje energetice, construcții speciale și mijloace de transport. În cooperativele agricole ponderea principală o dețineau plantațiile de pomi și vii, animalele și construcțiile agrozootehnice, iar în gospodăriile populației - construcțiile, uneltele și inventarul mărunț gospodăresc.

Tabelul 3

Fondurile fixe și suprafața de teren pe o
persoană ocupată, pe forme de proprietate
—1989—

	Fonduri fixe mii lei	Teren agricol hectare	Teren arabil hectare
0	1	2	3
1. Agricultură — total	128	5,0	3,3
2. Sector de stat	440	7,3	3,7
3. Sector cooperatist	43	4,6	3,5
4. Gospodăriile populației	16	1,3	0,4
5. Sector cooperatist și gospodării ale populației	50	4,7	3,2

În sectorul cooperatist fondurile fixe pe o persoană ocupată erau de peste 10 ori mai mici comparativ cu sectorul de stat la aproximativ aceeași înzestrare cu teren arabil. În ansamblu, sectorul cooperatist și gospodăriile populației, erau slab înzestrate cu mijloace de producție, ceea ce se va oglindi în formarea gospodăriilor țărănești, în potențialul lor de producție.

c) Structura de proprietate a efectivelor de animale

Efectivele de animale - componentă principală a proprietății din agricultură - aveau o structură de proprietate diferită de cea a fondului funciar și a fondurilor fixe.

Tabelul 4

Efectivele de animale pe forme de
proprietate (la sfârșitul anului 1989)

—în %—

	Bovine din care: vacii și junici		Porcine	Ovine	Păsări	Cabaline
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Unități agricole de stat	18,2	12,9	52,2	17,7	50,7	9,7
din care:						
Întreprinderi agricole	(15,4)	(11,7)	(47,0)	(13,4)	(49,5)	(0,3)
de stat						
Unități agricole						
cooperatiste	48,7	41,8	19,3	35,7	13,0	25,7
Gospodării ale						
populației	33,1	45,3	28,5	46,6	36,3	64,6

Dacă în unitățile agricole de stat și cooperatiste creșterea animalelor era organizată în ferme mari și în sisteme intensive sau semiintensive, în gospodă-

riile populației efective de animale erau reduse (revenind la o gospodărie 0,3 vaci, 1 porc, 2-3 oi și 10 păsări), creșterea făcându-se în sistem tradițional.

1.2. Formarea proprietății private și a gospodăriei țărănești de tip familial

Procesul fundamental care caracterizează tranziția agriculturii la economia de piață îl constituie formarea proprietății private și gospodăriei țărănești de tip familial care este de durată și deosebit de complex.

Dimensiunile proprietății private și gospodăriilor țărănești familiale sunt date de reconstituirea și constituirea proprietății țărănești asupra pământului, de transferul patrimoniului cooperativelor agricole la producătorii agricoli și de sursele de formare a capitalului pentru practicarea unei agriculturi cu randamente ridicate și competitive.

1.2.1. Reconstituirea și constituirea proprietății private asupra fondului funciar

Principala componentă a proprietății private țărănești o constituie proprietatea asupra pământului. Procesul de privatizare a fost declanșat de Decretul Lege nr. 42/1990 prin atribuirea în proprietate particulară sau în folosință îndelungată membrilor cooperatori și altor categorii de producători agricoli a unor suprafețe de teren. Prin aceasta, proprietatea privată asupra pământului a crescut de la 9,5% la 25% din suprafața agricolă și de la 5% la 28% din suprafața arabilă.

La finele anului 1992, ca efect al Legii fondului funciar, proprietatea asupra pământului a avut următoarea structură:

Tabelul 5

Structura de proprietate a fondului funciar la finele anului 1992

	Suprafața agricolă (mii ha)	%	Suprafața arabilă (mii ha)	%
Total țară	14 790	100,0	9 357	100,0
Sector public și privat al statului	4 392	29,7	1 891	20,0
din care:				
— societăți comerciale	1 883	12,9	1 449	15,0
— primării	2 174	14,7	202	2,0
Sectorul particular	10 398	70,3	7 466	80,0
din care:				
— Gospodării particulare și asociații familiale	9 797	66,2	6 969	75,0
— Asociații agricole cu personalitate juridică	601	4,1	497	5,0

Rezultă că proprietatea particulară asupra pământului a devenit în linii generale dominantă. O analiză a aplicării Legii fondului funciar relevă caracterul incomplet al formării proprietății particulare țărănești asupra pământului.

Acțiunea de aplicare a Legii fondului funciar a început în luna martie 1991, prevăzându-se realizarea ei în două etape: în prima - stabilirea dreptului de proprietate asupra terenurilor tuturor celor îndreptățiți de lege, iar în a doua etapă - punerea în posesie și înmânarea titlurilor de proprietate. Dacă prima etapă se poate considera în linii generale încheiată (au fost primite în termenul stabilit de lege 6 236 507 cereri de la persoanele îndreptățite să li se stabilească dreptul de proprietate; au fost analizate și soluționate 233 582 contestații; au fost eliberate 4 722 081 adeverințe care certifică dreptul de proprietate până la înmânarea titlului de proprietate) etapa a doua înregistrează o mare întârziere.

La finele anului 1992, erau puși în posesia suprafețelor de teren - orientativ - numai 75% din persoanele îndreptățite (pentru 87% din suprafață), iar titluri de proprietate primiseră numai 2,2%.

O asemenea stare de lucruri creează o situație de nesiguranță și nemulțumire în rândul persoanelor cărora trebuie să li se reconstituie sau constituie dreptul de proprietate asupra pământului. În aceste condiții atributele proprietății nu se pot manifesta pe deplin, fapt care se resimte în diferite feluri în activitatea din agricultură (întârzierea formării pieței funciare, posibilități limitate de obținere de credite, lipsa stimulentei pentru lucrări de ameliorare a solului etc.), influențând negativ producția, costurile și prețurile produselor agricole.

Principalele cauze ale acțiunii de punere în posesie a persoanelor îndreptățite și mai ales de înmânare a titlurilor de proprietate sunt:

- funcționarea defectuoasă a comisiilor locale și a celor județene;
- neasigurarea necesarului de specialiști în măsurători topografice (și a aparaturii tehnice) care trebuie să măsoare și să marcheze în teren peste 30 milioane parcele;
- neasigurarea ritmică (lunară) a fondurilor necesare pentru plata drepturilor bănești ale specialiștilor, membrilor comisiilor locale și personalului ajutător;
- lipsa de interes a unor proprietari, în special din cei care locuiesc în orașe, de a se prezenta la punerea în posesie;
- implicarea insuficientă a organelor puterii publice în controlul aplicării legii;
- complexitatea acțiunii de reconstituire și constituire a dreptului de proprietate asupra pământului determinată atât de factori naturali cât și sociali.

1.2.2. Constituirea proprietății private asupra celorlalte mijloace de producție

Sursa primară de formare a proprietății private asupra mijloacelor de producție a constituit-o transferul părții ce revine foștilor cooperatori din patrimoniul unităților cooperatiste. Valoarea fondurilor fixe ale unităților cooperatiste a fost scăzută, revenind doar 43 mii lei pe o persoană activă și 7 687 lei pe hectarul agricol (în prețurile anului 1989). La aceasta se adaugă faptul că în structura fondurilor fixe peste 60% au deținut-o clădirile, construcțiile speciale și amenajările interioare de irigații, fapt care a ridicat probleme deosebite privind transferul acestora către gospodăriile țărănești.

Formele prin care urma să se realizeze transferul de proprietate asupra fondurilor fixe au fost prevăzute în Legea fondului funciar. În aplicarea prevederilor din lege s-au produs mari nereguli care au dus la diminuarea patrimoniului transferabil gospodăriilor țărănești. Acestea au constat, în principal, în subevaluarea patrimoniului, vânzarea fără respectarea normelor legale de licitație, distrugeri de construcții, plantații, instalații pentru irigații, pierderi mari la efectivele de animale prin mortalități și sacrificări, abuzuri și furturi. Prolungirea nejustificată a activității comisiilor de lichidare a patrimoniului unităților cooperatiste a contribuit, de asemenea, la diminuarea patrimoniului prin plata salariilor membrilor comisiilor, devalorizarea fondurilor bănești nedistribuite datorită procesului inflaționist.

Ca rezultat, gospodăriile familiale le-au revenit din patrimoniul unităților cooperatiste cote părți relativ reduse atât în formă fizică, naturală cât și valorică.

O componentă a proprietății particulare țărănești o constituie efectivele de animale. La finele anului 1992, gospodăriile familiale dețineau din efectivele totale 85% la bovine, 58% la porcine, 89% la ovine și 56% păsări.

O altă componentă a proprietății particulare o constituie parcul de tractoare și mașini agricole. Se manifestă o tendință de creștere, relativ rapidă, de la 6 099 tractoare în 1990 la 2 202 în 1991 și 30 600 la 31 octombrie 1992, acestora adăugându-li-se din societățile agricole: 4 049 în 1990, 4 533 în 1991 și 10 285 în 1992.

Ponderea tractoarelor deținute de gospodăriile familiale și societățile agricole s-a ridicat în 1992 la 24% din parcul total de tractoare din agricultură, apropiindu-se de ponderea deținută de societățile comerciale agricole cu capital prioritar de stat (28%). Aceste schimbări s-au produs pe fondul unei reduceri pronunțate a numărului de tractoare din agricultură de la 151 745 în 1989 la 135 123 în 1992 ca rezultat al casării unui număr mare de tractoare vechi și achiziționării unui număr relativ mic de tractoare noi.

În gospodăriile familiale creșterea numărului de tractoare nu a fost însoțită de o sporire corespunzătoare a numărului de mașini agricole, ceea ce are ca rezultat utilizarea lor redusă la lucrările agricole.

Prin aplicarea Legii fondului funciar se creează o serie de procese privind formarea proprietății particulare și a gospodăriilor familiale:

- a) constituirea unor proprietăți de mici dimensiuni asupra pământului - în medie sub 1,8 hectare și slab echipată cu mijloace de producție. Cei 511 80 noi proprietari le revine în medie numai 0,9 hectare;
- b) o importantă suprafață de teren revine unei populații care nu lucrează în agricultură (circa 1/3) și persoanelor în vârstă (circa 1/4). Populației apte de muncă îi revine numai aproximativ 40-45% din suprafață; un asemenea fenomen pune probleme deosebite privind exploatarea suprafețelor deținute de proprietari inactivi, organizarea producției și dezvoltarea în perspectivă a agriculturii;
- c) fărâmițarea excesiv de mare a proprietății funciare în parcele (după unele calcule preliminare - peste 30 de milioane) va avea efecte negative asupra utilizării sistemelor de irigații, drenaj, de combatere a eroziunii solului, executării lucrărilor agricole și costurile de producție. În numeroase cazuri în zonele de deal atribuirea suprafețelor s-a făcut din deal la vale, iar în perimetrele amenajate pentru irigații - fără să se țină seama de cerințele folosirii raționale a instalațiilor de udare;
- d) dimensiunile relativ reduse ale gospodăriilor familiale determină apariția fenomenului de timp parțial în agricultură și solicitarea de locuri de muncă în agricultură, servicii pentru agricultură sau în alte sectoare pentru completarea veniturilor;
- e) formarea unui număr mare de gospodării țărănești cu o capacitate redusă de producție și valorificare, de subzistență, care au posibilități limitate de integrare în fluxurile caracteristice economiei de piață.

1.3. Privatizarea sectorului de stat din agricultură

Sectorul agricol de stat este format din mai multe tipuri de unități cu profil și funcții diferite, ceea ce face necesar ca privatizarea, atât sub aspectul obiectului, cât și al metodelor și formelor sale, să fie abordat diferențiat.

a) Privatizarea societăților comerciale agricole

În baza Legii nr. 31/1990, 411 întreprinderi agricole de stat s-au transformat în 801 societăți comerciale agricole. La finele anului 1992 aceste societăți dețineau 12,9% din terenul agricol al țării (16,1% din terenul arabil, 25% din vii și livezi, 5,7% din pășuni și fânețe); 13 % din efectivul de bovine, 50% din efectivul de porcine, 11% din efectivul de ovine și 44% din păsări; 28% din tractoare, 22% din semănători și 33% din combine. În anii 1990-1992 atât efectivele de animale cât și parcul de tractoare și mașini agricole au marcat o scădere - în cifre absolute.

Resursele naturale de sol, dintre cele mai fertile din țară, ca și resursele materiale existente în acest sector reflectă prezența unui puternic potențial de producție, important prin contribuția în producția agricolă a țării. Aceste societăți au produs în 1991, 3 033 mii tone cereale - total (19%), 137 mii tone floarea soarelui (27%), 454 mii tone legume de câmp (20%), 293 mii tone struguri

(30%), 430 mii tone fructe (29%); în privința produselor animaliere participarea lor la fondul de stat a fost de 341 mii tone carne total (58%), 2 386 mii hi. lapte vacă (43%) și 944 mil. buc. ouă (64%).

Obiectivul privatizării societăților comerciale agricole îl reprezintă patrimoniul acestora de 500 miliarde lei, format în principal din valoarea terenurilor agricole și a fondurilor fixe.

Din suprafața de teren agricol de 1 912,1 mii hectare, 530 mii hectare (28,8%) au aparținut unui număr de circa 176 mii proprietari care au devenit acționari. Valoarea acțiunilor atribuite celor îndreptățiți reprezintă 15% din capitalul social al tuturor societăților comerciale agricole, această pondere fiind substanțial mai mare dacă se au în vedere numai cele 436 societăți comerciale agricole care au pământ și deci acționari. Ca urmare, sub aspectul proprietății, capitalul social al acestor societăți a devenit, prin efectul Legii fondului funciar, capital mixt - de stat și privat.

Prin cumularea părții de capital social care revine foștilor deținători de terenuri, cu partea corespunzătoare transferării a 30% din capitalul social Fondurilor Proprietății Private, ponderea părții capitalului privat al societăților comerciale deținătoare de terenuri agricole se ridică la aproape 50%.

b) Privatizarea societăților comerciale pentru mecanizarea agriculturii

Aceste societăți sunt în număr de 508 și dețin cea mai mare parte din mijloacele de mecanizare din agricultura noastră: tractoare 48%, semănători 69%, combine autoproplusate (79%). Ele au ca funcție principală executarea de lucrări mecanizate pe terenurile producătorilor particulari, inclusiv în asociațiile acestora.

În anii 1990-1992 s-a diminuat atât parcul de tractoare și mașini agricole cât și volumul de lucrări executate mecanizat.

Patrimoniul societăților comerciale pentru mecanizarea agriculturii (capital social) se ridică la 31 decembrie 1991 la 28,6 miliarde lei, din care fondurile fixe reprezentau 26,7% miliarde lei, iar mijloacele circulante 1,9 miliarde lei.

Privatizarea acestor societăți a cuprins forme variate:

- transferul a 30% din capitalul social Fondurilor Proprietății Private;
- vânzarea unor active;
- închirierea de tractoare și mașini agricole la societățile și asociațiile producătorilor agricoli, pe bază de contract, în conformitate cu prevederile Hotărârii Guvernului nr. 1228/1990.

c) Privatizarea în domeniul lucrărilor de îmbunătățiri funciare

În prezent există 106 societăți comerciale de construcții, mecanizare și exploatare a lucrărilor de îmbunătățiri funciare. Ele răspund de funcționarea sistemelor ameliorative ale țării: peste 3 milioane hectare pentru irigații, peste 3 milioane hectare desecări, drenaje, peste 2 milioane hectare cu lucrări de

combateră a eroziunii solului și 1 270 km, diguri de apărare a unor terenuri și localități. Prin activizarea acestor factori de producție, societățile comerciale din sfera îmbunătățirilor funciare pot contribui substanțial la asigurarea unui nivel ridicat și stabil al producției agricole.

În anii 1990-1992, sistemele de îmbunătățiri funciare au suferit un pronunțat proces de deteriorare și de subutilizare.

În domeniul îmbunătățirilor funciare structura de proprietate, de administrare și de exploatare este următoarea:

IRIGAȚII:

- lucrările de aducțiune de interes național (prizele, stațiile de pompare de alimentare de bază, stațiile de repompare, stațiile de punere sub presiune (SPP), canalele și conductele care alimentează aceste stații împreună cu instalațiile de protecție și construcțiile aferente sunt proprietatea statului și sunt administrate și exploatate de către societățile comerciale de exploatare a lucrărilor de îmbunătățiri funciare județene (denumite SCELIF);
- amenajările interioare (conducte, canale, antene și hidranți) aparțin societăților comerciale cu capital de stat și privat (foste IAS), sunt proprietatea statului și sunt administrate și întreținute de societățile comerciale agricole cu capital mixt;
- amenajările interioare care au aparținut fostelor unități CAP, executate din fondurile acestora, prin Legea 18/1991, art. 33, au fost preluate parțial de societățile specializate - SCELIF, pentru a fi administrate și întreținute, împreună cu creditele nerambursate către stat la data preluării.

Există și situația unde fostele CAP-uri au achitat valoarea de investiții a amenajărilor iar la lichidare au refuzat să le predea către SCELIF, rămânând proprietate noile asociații private constituite.

DESECĂRI - DRENAJE:

- lucrări de interes comun (stații de pompare, de evacuare a apei în exces, canale principale de colectare și construcțiile aferente acestora) aparțin statului și sunt administrate, întreținute și exploatate de societățile de specialitate SCELIF;
- amenajările interioare constând din canale și construcțiile aferente acestora situate pe teritoriul societăților comerciale agricole cu capital de stat și privat (foste IAS) sunt în proprietatea, administrarea și exploatarea acestora;
- amenajările interioare care au aparținut fostelor CAP-uri au fost preluate de societățile specializate tip SCELIF, în condițiile Legii 18/1991-art. 33.

COMBATEREA EROZIUNII SOLULUI:

- lucrările de interes general și social cum sunt canalele de evacuare, lucrările de apărare, de stăvilire a eroziunii solului, barajele de acumulare și alte lucrări de construcții aparțin statului și sunt întreținute și exploatate de societățile comerciale de specialitate SCELIF;
- lucrările de combaterea eroziunii solului, terase, construcții mici și canale din amenajările interioare aparținând societăților comerciale cu capital de stat și privat (foste IAS) sunt administrate și întreținute de acestea;
- lucrările din amenajările interioare aparținând fostelor CAP au trecut în întreținerea și exploatarea societăților comerciale de specialitate SCELIF, în condițiile Legii 18/1991-art. 33.

1.4. Privatizarea industriei alimentare

Industria agroalimentară din sistemul Departamentului alimentației a fost organizată până în 1990 în 365 întreprinderi de stat. După 1990, prin reorganizarea și restructurarea sectorului alimentar au rezultat 431 societăți comerciale pe acțiuni și o regie autonomă (tutun).

Nivelul de privatizare în industria alimentară este foarte scăzut. Din cele 240 active scoase la vânzare, au fost vândute efectiv 14.

Au fost privatizate integral două întreprinderi: Societatea comercială „Ursus” SA Cluj-Napoca, specializată în producerea și comercializarea berii și Societatea comercială „Industria Cărnii Pașcani” S.A., cumpărată de proprii salariați.

În ambele unități, obiectivele privatizării au vizat pe lângă creșterea motivației salariaților, clauze contractuale care să asigure modernizarea și dezvoltarea lor,

În întreprinderile industriei alimentare, simultan cu înrăutățirea gradului de utilizare a capacităților de producție, au scăzut substanțial resursele destinate formării brute a capitalului. Nepromovarea concurenței și deținerea poziției de monopol, precum și neadaptarea la condițiile economiei de piață au condus la blocaje financiare cu efecte negative nu numai asupra propriei lor activități ci și asupra activității producătorilor agricoli.

2. EVOLUȚIA PRODUCȚIEI AGRICOLE ÎN PERIOADA 1989-1992

În concordanță cu schimbările social-politice care au avut loc după decembrie 1989, în agricultură s-au produs mutații fundamentale în domeniul proprietății, în organizarea exploatațiilor agricole, în integrarea agriculturii în procesul de formare a organismelor pieței, în producția agricolă, cu influențe asupra securității alimentare a populației.

În această perioadă, producția agricolă a înregistrat modificări atât în privința structurii cât și a nivelurilor totale și pe locuitor.

Tabelul 10

Evoluția principalelor produse agricole
în anii 1989-1992

Indicatori economici	UM	Realizări			
		1989	1990	1991	1992
Valoarea producției agricole	%	100,0	97,1	97,9	89,7
Cereale — total —	mii tone	18 879,8	17 178,5	19 306,6	12 288,5
din care:					
— grâu+secară	mii tone	7 935,2	7 370,0	5 558,0	3 227,6
— orz+orzoaică	"	3 436,3	2 670,6	2 050,6	1 677,9
— porumb	"	6 761	6 809,6	10 437,3	6 828,2
Floarea soarelui	"	655,8	556,2	612,0	774,0
Soia	"	303,9	141,2	179,6	126,1
Sfeciă de zahăr	"	6 771,1	3 277,7	4 702,6	2 871,9
Cartofi — total	"	4 420,3	3 185,6	1 872,8	2 601,6
Legume — total	"	3 726,6	2 357,5	2 213,6	2 632,2
Fructe — total	"	1 580,2	1 453,0	1 164,7	1 167,6
Struguri — total	"	914,5	954,0	848,5	905,4
Carne, total greutate vie	"	2 186,0	2 420,0	2 367,0	1 890,0
— carne de bovine	"	439,0	633,0	634,1	360,0
— carne de porcine	"	1 023,0	1 010,0	1 069,1	1 020,0
— carne de ovine și caprine	"	216,0	203,0	173,2	163,0
— carne de pasăre	"	484,0	552,0	474,4	325,0
Lapte — total	mii hl.	45 254,0	44 229,0	46 098,0	47 502,0
din care:					
— lapte de vacă și bivoliță	"	41 194,0	40 311,0	41 823,0	42 764,0
Ouă — total	mil. buc.	7 040,0	8 077,0	7 177,0	6 146,0

În decursul celor trei ani s-a manifestat o scădere a producției agricole, determinată de declinul producției principalelor produse. O scădere mai pronunțată a avut loc în 1992, îndeosebi la cereale, cu consecințe în 1993 asupra aprovizionării populației și creșterii animalelor.

Principalele cauze ale scăderii producției s-au datorat schimbării structurii de proprietate și reorganizării exploataților agricole și serviciilor, neasigurării sau slabei utilizări a unor factori cu rol determinant în producție și dezechilibrelor create prin trecerea la mecanismele economiei de piață.

S-a redus suprafața agricolă și în cadrul ei cea arabilă și a livezilor; importante suprafețe au rămas necultivate; pe mari suprafețe nu s-au executat lucrările agricole în condiții tehnologice corespunzătoare; sistemele de irigații nu au fost utilizate decât într-o mică măsură; cantitățile de îngrășăminte chimice au scăzut drastic (de la 129,5 kg ș.a. la hectar în 1989 la 44,7 kg în 1992); s-au deteriorat lucrările de drenaj și cele de prevenire și combatere a eroziunii solului.

Parcul de tractoare și mașini agricole s-a redus, o mare parte a acestora având un grad avansat de uzură (la Agromec 70% din tractoare au o vechime de peste 9 ani, iar din acestea peste 50% sunt cu durata de serviciu expirată) la care se adaugă neasigurarea cantitativă și la timp a necesarului de combustibil.

S-au dezorganizat serviciile pentru agricultură fapt care s-a reflectat negativ în asigurarea materialului biologic corespunzător în cultura plantelor și creșterea animalelor.

Producția de cereale a scăzut în 1992 datorită, îndeosebi, cultivării în 1991 a numai circa 1,5 milioane hectare grâu și a secetei din luna august 1992, neintervenției cu irigații la porumb pe suprafețele amenajate.

La sfecla de zahăr, în 1992, deși s-au acordat stimulente producătorilor agricoli, a scăzut atât suprafața cât și producția medie la hectar datorită unor condiții nefavorabile și mai ales datorită funcționării defectuoase a agenților economici integratori.

Soia, cultură oleaginoasă importantă atât pentru producția de ulei cât și pentru asigurarea necesarului de proteină în creșterea animalelor, se menține pe suprafețe reduse și cu producții medii la hectar reduse datorită aplicării necorespunzătoare a tehnologiilor de cultură.

Producția de fructe a scăzut în ultimii doi ani datorită reducerii suprafețelor și a randamentului la hectar ca urmare a deteriorării plantațiilor.

Producția animalieră s-a redus datorită scăderii efectivelor, randamentelor și neasigurării cu furaje, în special proteice.

Efectivele de bovine s-au redus cu aproape 2,1 milioane de capete, iar cele de ovine cu peste 2,3 milioane capete, atât pe seama celor din fostele cooperative cât și pe seama celor din societățile comerciale agricole.

Efectivele de porci și păsări au scăzut în complexele de tip industrial din societățile comerciale agricole și intercooperatiste.

Nivelul producției animaliere a scăzut mai încet decât al efectivelor datorită gospodăriilor țărănești și importului de furaje pentru unitățile cu creștere intensivă.

EVOLUȚIA PRINCIPALELOR PRODUSE AGRICOLE PE LOCUIITOR

Deși în anul 1992 față de 1989 populația a scăzut cu circa 100 mii persoane, s-a redus producția pe locuitor la unele produse datorită scăderii producției.

Tabelul 11

Producția pe locuitor la principalele produse

Produse	U/M	1989	1990	1991	1992
Cereale — total	kg	793,9	740,0	832,7	539,9
din care:					
— grâu și secară	kg.	342,7	317,2	289,8	141,8
— porumb	kg.	292,1	292,7	452,8	300,0
Floarea soarelui	"	28,3	24,0	26,3	34,1
Sfeclă de zahăr	"	292,5	140,9	202,8	126,3
Cartofi — total	"	190,9	137,0	80,3	114,3
Legume — total	"	68,3	62,5	50,2	51,3
Struguri — total	"	39,5	41,1	36,6	39,5
Carne — total	"	82,5	95,9	87,3	90,7
din care:					
— carne de bovine	"	18,9	27,2	21,3	20,2
— carne de porcine	"	44,2	43,5	46,1	47,5
— carne de ovine și caprine	"	9,3	8,7	7,5	7,2
— carne de pasăre	"	20,9	23,8	20,5	15,8
Lapte — total	litri	195,5	190,1	198,8	205,6
din care:					
— lapte de vacă	litri	177,9	173,7	180,4	185,8
Ouă	bucăți	304	347	310	239

În condițiile producțiilor reduse obținute în 1992, pentru menținerea consumului populației este necesar ca până la recolta anului 1993 să se importe cantități importante de grâu, cartofi, furaje concentrate, precum și lapte și produse lactate.

Tabelul 12.

Consumul pe locuitor la principalele produse alimentare

Produse	U/	1989	1990	1991
Carne și produse din carne	kg	50,2	61,4	54,4
Lapte și produse din lapte (exclusiv unt)	l	135,9	140,1	163,3
Zahăr și produse din zahăr	kg	24,7	27,3	26,4
Legume și produse din legume	kg	135,6	110,8	88,5
Cartofi	kg	71,7	59,4	48,0
Ouă de consum	buc	229	246	241
Cereale în echivalent făină	kg	157,3	158,5	145,3

Nivelul consumului a fost susținut în principal din producția internă precum și prin importuri de grâu, furaje, cartofi, legume.

EVOLUȚIA PRINCIPALILOR INDICATORI VALORICI AI PRODUCȚIEI AGRICOLE

În perioada 1989-1992 a avut loc un declin generalizat al activității economice din agricultură, caracterizat prin scăderea producției, creșterea costurilor datorită sporirii relative a consumurilor intermediare prin înrăutățirea conversiei și îngustarea posibilităților de formare brută a capitalului și implicit a investițiilor.

Tabelul 13

Evoluția principalilor indicatori valorici ai producției agricole
1989 = 100 în prețuri comparabile 1992^{x)}

Indicatori	1990	1991	1992 ^{x)}
Valoarea producției agricole	97,1	97,9	88,7
Consumuri intermediare	88,0	102,6	82,1
Valoarea adăugată brută	106,1	93,0	95,7
Amortizarea capitalului fix	102,2	69,7	48,8
Valoarea adăugată netă	106,5	94,1	84,0
Investiții brute	63,3	25,9	...

^{x)} estimări

Una din principalele cauze ale înrăutățirii indicatorilor valorici au fost pierderile de capacități de producție (îmbunătățiri funciare, plantații, reducere de suprafețe agricole), distrugerea construcțiilor, deteriorarea parcului de mașini, tractoare, instalații, reducerea efectivelor de animale, îndeosebi la bovine și ovine. Posibilitățile reduse de formare a capitalului n-au permis înlocuirea pierderilor și reechipare aparatului de producție.

Declinul producției agricole și evoluția nefavorabilă a principalilor indicatori au fost în parte atenuate de intervenția statului prin acordarea de subvenții.

Tabelul 14

Evoluția principalilor indicatori valorici ai
producției agricole în prețuri curente

	U/m	1989	1990	1991	1992 ^{x)}
Valoarea producției agricole finale	mld.lei	196,9	265,6	750,6	2 150,0
Consumuri intermediare	"	98,2	103,9	374,1	1 021,2
Valoarea adăugată brută	"	98,7	161,7	376,5	1 128,8
din care:					
— investiții brute	"	39,8	29,0	30,2	359,0
din care:					
— amortizare	"	7,8	8,0	15,2	70,0
— investiții	"	32,0	21,0	15,0	289,0
— ponderea în valoarea adăugată brută	%	32,4	13,0	4,0	25,6

^{x)} estimări

Subvențiile acordate agriculturii au avut o eficiență redusă în formarea capitalului în agricultură.

3. EVOLUȚIA PRODUCȚIEI INDUSTRIEI ALIMENTARE

În anii 1989-1992 producția industriei alimentare, cu excepția producției de pâine, a înregistrat un declin mai mare decât al materiilor prime agricole.

Tabelul 15

Evoluția producției la principalele produse ale
industriei alimentare

	UM	1989	1990	1991	1992
Pâine	mii tone	2 600,3	2 600,0	2 297,8	2 330,0
Paste făinoase	"	83,3	54,1	48,4	30,8
Conserve legume	"	257,4	147,1	109,9	93,2
Conserve fructe	"	971,1	698,1	44,8	32,9
Pastă tomate	"	31,1	18,4	17,6	30,2
Zahăr	"	482,2	322,5	308,8	357,1
Produse zaharoase	"	288,8	181,4	119,2	77,5
Ulei rafinat	"	248,2	269,4	235,6	216,1

Carne —total —	"	757,7	995,4	824,1	578,9
din are:					
— bovine	"	196,1	295,7	219,2	115,7
— porcine	"	426,0	518,4	479,2	356,4
— ovine	"	30,6	20,7	4,3	1,8
— pasăre	"	102,1	158,4	119,2	94,9
Preparate din carne	"	267,6	350,8	235,0	160,3
Conserve carne	"	37,5	47,7	41,6	45,3
Lapte consum	mii hl.	5 563,4	5 194,4	3 903,2	3 636,0
Produse lactate	"	2 719,5	4 304,2	2 657,0	1 466,9
proaspete					
Lapte praf	mii tone	24,5	29,3	18,9	10,2
Unt	mii tone	44,9	21,8	22,7	20,3
Erinzeturi	mii tone	77,0	91,3	67,4	45,7

Deși s-au acordat unele stimulente producătorilor agricoli, subvenții la unele produse de bază, s-a îmbunătățit salarizarea personalului din industria alimentară și a existat cerere solvabilă, în industria alimentară s-a înregistrat o scădere a producției și o creștere nejustificată a costurilor, fapt care a dus la scumpirea producției alimentare și creșterea costului vieții. La o serie de produse, industria alimentară a devenit necompetitivă pe piața internă cu produsele importate sau cu cele indigene prelucrate de firme străine în interiorul țării. La pâine, deși producția internă de materie primă în 1992 a scăzut, nivelul producției nu s-a redus proporțional din cauza importului de grâu. În schimb, produsele de paste făinoase și alte produse de panificație au scăzut foarte mult, lăsând loc unor activități specifice ale firmelor străine și producătorilor indigeni.

Producția de ulei a scăzut în condițiile în care producția de floarea soarelui - principala materie primă a crescut. Deși producția de legume și fructe s-a redus cu 1/3, producția de conserve s-a redus cu aproape 50%.

La sfecla de zahăr, s-au acordat mari stimulente producătorilor agricoli și subvenții fabricilor de zahăr, care însă nu s-au preocupat de producția de sfeclă, producția internă devenind necompetitivă, unitățile înregistrând blocaje și pierderi.

Producția industrială de carne și preparate din carne s-a redus cu aproximativ 1/4.

Producția de lapte a înregistrat o creștere în 1992 cu circa 200 mii hi, în timp ce producția industrială de lapte de consum s-a redus cu 300 mii hi, producția de produse lactate s-a redus cu peste 1/3, producția de unt cu peste 50%, iar cea de brânzeturi cu circa 40%. Fiind în majoritate bazate pe proprietate de stat, deținând poziții de monopol, întreprinderile industriale alimentare manifestă rigiditate și neadaptabilitate la mecanismele economiei de piață.

4. COMERȚUL EXTERIOR AGRICOL ÎN PERIOADA 1989-1992

În perioada analizată, comerțul exterior agricol a fost determinat de: criză de sub-producție a sectorului agroalimentar adâncită în 1991 și 1992; diminuarea gradului de autoaprovizionare cu produse alimentare și destrămarea relațiilor economice externe cu țările foste membre ale CAER și trecerea comerțului pe valută convertibilă.

Conjugându-și efectele, factorii amintiți au avut ca rezultat: diminuarea volumului comerțului exterior agricol cu cea. 16% în 1992 față de 1989; schimbarea raportului dintre export-import prin reducerea drastică a primului cu 31% și creșterea bruscă a celui din urmă cu 90,6%; transformarea balanței de comerț exterior agricol din excedentară anterior în deficitară în 1990-1992. În medie anual, deficitul din comerțul amintit a reprezentat aproape 36% din întregul deficit al comerțului exterior pe devize convertibile, iar în 1992 proporția lui a reprezentat 52% pe aceeași relație.

Proporțiile considerabile ale deficitului comercial agricol din anii 1990-1992 reflectă amploarea resurselor alimentare atrase din exterior. Cum acest deficit reprezintă datorie externă, rezultă că partea cea mai importantă a întregii noastre datorii externe din acești ani a fost angajată pentru procurarea hranei necesare populației. Ca urmare, în perioada amintită, comerțul nostru exterior agricol s-a transformat dintr-un comerț preponderent de dezvoltare, într-unui preponderent de supraviețuire, adică de consum.

Structura comerțului exterior agricol, s-a modificat considerabil, atât la export cât și la import.

Analiza exportului evidențiază, pe lângă tendința generală de diminuare continuă a volumului său și schimbarea proporțiilor între produsele vegetale și animale. Dacă exportul de produse vegetale cunoaște o restrângere continuă, datorită declinului producției agricole, exportul produselor din regnul animal, cunoaște dimpotrivă o tendință de menținere a lui la o pondere ridicată, datorită mai ales exportului de animale vii, mai ales la bovine și ovine cu grave repercusiuni asupra evoluției efectivelor acestora.

Menționăm, de asemenea, la importuri, cheltuielile în devize făcute de statul nostru pentru procurarea nu numai a unor produse vitale pentru consumul populației și al animalelor (zahăr și nutrețuri, furaje) ci și pentru asemenea produse ca: băuturi alcoolice și tutun.

Volumul acestora din urmă, de 90 mil. dolari în medie anual în 1990-1992 a fost considerabil mai mare decât cheltuielile făcute pentru procurarea nutrețurilor (72 mii. dolari în aceeași perioadă).

În perioada analizată, România a primit din exterior pentru nevoile agriculturii o serie de credite și ajutoare de la organizații financiare mondiale (BIRD

și BERD) ca și din partea unor state: S.U.A., Anglia, Canada, Franța, Olanda și Austria. Unele din aceste resurse au fost deja folosite, altele se află în curs de derulare.

Se întâmpină greutăți mari în elaborarea proiectelor precum și în relațiile dintre Banca Agricolă, Romcereal și producătorii agricoli privați.

5. PROCESUL INSTITUIRII ȘI FUNCȚIONĂRII MECANISMELOR PIEȚEI

Evoluția agriculturii ca și a economiei naționale în ansamblu, reflectă combinarea consecințelor crizei structurale a vechiului sistem al economiei de comandă cu cele ale crizei tranziției la economia de piață, amplificate în această ramură de amploarea și profunzimea schimbărilor într-un timp scurt, fără pregătirea corespunzătoare a condițiilor și evaluarea previzibilă a efectelor economico-sociale.

Abandonarea sistemului economiei de comandă, a planificării excesiv centralizate s-a realizat în agricultură înaintea altor sectoare ale economiei naționale fără constituirea mecanismelor de autoreglare și ale intervenției publice.

Au apărut dezechilibre între noua structură agrară creată prin decolectivizare și structurile existente în celelalte sectoare de activitate, în schimbare mai lentă. La acestea se adaugă dezechilibrele din agricultură rezultate din continuarea separării proprietății asupra pământului de proprietatea asupra unor factori de producție hotărâtori cum sunt tractoarele și mașinile agricole, sistemele hidroameliorative, capacitățile de depozitare.

Societățile comerciale din agricultură, cu capital majoritar de stat, au folosit autonomia căpătată nu atât pentru creșterea producției și reducerea costurilor prin conversia eficientă a factorilor de producție, cât mai ales pentru revendicări privind creșterea prețurilor și a veniturilor salariale.

Reconstituirea gospodăriilor familiale de dimensiuni mici a dus la renașterea unor situații și practici caracteristice acestui tip de agricultură - producție redusă, caracterul pronunțat de subzistență și slaba legătură cu piața, un anumit comportament al țăranimii ce nu în toate cazurile este compatibil cu deschiderile către economia de piață (tendințe de stocare a unor produse, reținerea de a apela la credite, folosirea unor mijloace și tehnologii tradiționale etc.).

Liberalizarea prețurilor a creat dezechilibre atât în interiorul ramurii cât și în raporturile acesteia cu ramurile din amonte și aval. A avut loc o inflație de costuri datorită creșterii costurilor la consumurile intermediare provenite din afara ramurii. Astfel, la sfârșitul anului 1992, indicele prețurilor produselor agricole a crescut de 21 ori față de 1989, iar indicele prețurilor produselor industriale pentru agricultură de aproape 28 de ori; o influență asupra procesului inflaționist au avut-o, de asemenea, ineficiența consumurilor intermediare proprii și includerea automată a costurilor majorate în prețuri.

În perioada la care ne referim statul a subvenționat atât producătorul agricol cât și consumatorul de produse alimentare. Acestea au constatat în principal în subvenționarea unor factori de producție (furaje proteice, îngrășăminte, motorină, asistență sanitar-veterinară etc.), în acordarea unor avantaje financiare, prin sistemul de creditare (susținerea unei părți din rata dobânzii), prin sis-

temul fiscal (scutiri sau/și reduceri de impozite și taxe), etc. Aceste subvenții nu și-au atins decât în parte scopul, îndeosebi din cauza defecțiunilor care s-au manifestat în gestionarea și utilizarea lor. Subvențiile la consumator au constatat în limitări ale prețurilor de vânzare la unele produse alimentare: pâine, lapte proaspăt și unt, ulei comestibil, zahăr și unele sortimente de carne proaspătă și preparate din carne.

Atât subvențiile la producător cât și la consumator manifestă o tendință de diminuare, reflectând „debugetizarea” economiei naționale.

O serie de dezechilibre care au apărut în cadrul agriculturii și în raporturile ei cu alte ramuri și sectoare ale economiei naționale au fost determinate de: creșterea veniturilor populației și insuficiența ofertei de produse; desființarea cooperativelor și procesul de redistribuire a pământului; insuficiența capitalului și scăderea investițiilor din bugetul public; diminuarea resurselor energetice îndeosebi a motorinei; nealocarea cantităților minimale de îngrășămintă chimice și pesticide; înrăutățirea utilizării capacităților productive în special a suprafețelor amenajate pentru irigat, desecare, plantații de vii și de pomi; dereglarea legăturilor agenților economici cu furnizorii de factori de producție (piese de schimb, semințe etc.), pierderi mari din fonduri fixe, îndeosebi bovine și construcții agrozootehnice din patrimoniul fostelor cooperative agricole de producție; scăderea productivității muncii și creșterea costurilor de producție.

Deși a avut loc o scădere a producției agricole și industriei alimentare și s-au înrăutățit indicatorii economici și financiari, agricultura și industria alimentară dispun de resurse naturale și umane, precum și de un aparat productiv care puse în valoare pot să asigure redresarea acestor ramuri și să contribuie la soluționarea problemelor securității alimentare și la dezvoltarea economiei naționale.

PARTEA A II-A

CONTINUAREA REFORMEI, OBIECTIVE, DIRECȚII ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE

I. OBIECTIVE

Orientarea strategică fundamentală o constituie formarea unei economii agroalimentare moderne, care pe baza formării și dezvoltării agriculturii durabile și a mecanismelor economiei de piață, în condițiile unui rol activ al statului, să stopeze declinul producției, să conducă la înlăturarea dezechilibrelor dintre cererea și oferta de produse alimentare, să contribuie la soluționarea problemei securității alimentare.

Întrucât țara noastră dispune de condiții potențiale pentru a produce aproape toate produsele necesare unei alimentații corespunzătoare a populației, precum și a unor disponibilități pentru schimbările economice internaționale, opțiunea principală o constituie dezvoltarea multilaterală a agriculturii.

Ea exclude, însă, dezvoltarea autarhică, țara noastră participând la diviziunea internațională a muncii în sectorul agroalimentar, pornind de la criteriul eficienței economice, al avantajelor comparative.

Pentru îmbunătățirea consumului alimentar al populației, se prognozează o creștere a producției în perioada 1993-1996, astfel încât la sfârșitul perioadei să se obțină pe locuitor 800-950 kg cereale, 35-46 kg floarea soarelui, 260-800 kg sfeclă de zahăr, 180-175 kg cartofi, 95-112 kg carne, 240-285 litri lapte de vacă, 310-380 ouă.

1.1. Tendințe previzibile în evoluția principalelor produse agricole în perioada 1993-1996

În proiectarea structurii și evoluției principalelor produse agricole în perioada 1993-1996, s-au avut în vedere:

- formarea unei structuri a producției corespunzătoare condițiilor pedoclimatice și nevoilor de consum ale populației (cereale, floarea soarelui, sfeclă de zahăr, legume, cartofi, soia, fructe, struguri, carne, lapte, ouă);
- stoparea în 1993 a declinului producției și revigorarea acesteia în vederea asigurării din producția internă a consumului corelat cu cererea solvabilă a populației;
- utilizarea cât mai completă a fondului funciar, a bazei materiale existente și a posibilităților economiei naționale de alocare a resurselor materiale;
- posibilitățile de formare a capitalului în agricultură și de susținere a dezvoltării agriculturii cu fonduri din bugetul public pentru investiții și subvenții pentru protecția plantelor și animalelor, formarea profesională a producătorilor agricoli, cercetarea științifică și pentru procurarea de factori de producție de către producătorii agricoli;

- schimbările în structura de proprietate și procesul de formare a gospodăriilor țărănești familiale, a societăților comerciale agricole, precum și a serviciilor pentru agricultură.

Ținând seama de fenomenele și procesele care au avut loc în agricultură în ultimii ani, de gradul de maturizare a noilor forme organizatorice și de posibilitățile de alocare a resurselor materiale și financiare, s-au proiectat trei variante - minimă, medie și maximă - privind nivelul producțiilor posibil de atins la principalele produse vegetale și animale.

VARIANTA I-a: Nivel minim

Tabelul 16

Producția totală la principalele produse agricole

Specificare	U/M	1993	1994	1995	1996
Cereale pentru boabe					
— total	mii tone	16 779,8	16 826,3	17 911,7	18 978,0
din care:					
— grâu și secară	mii tone	5 643,0	5 830,0	6 116,0	6 380,0
— orz și orzoaică	"	2 232,0	2 552,0	2 640,0	2 728,0
— porumb	"	8 452,0	7 974,2	8 665,8	9 360,0
Floarea soarelui	"	742,8	760,2	799,8	840,0
Soia	"	95,9	186,0	214,0	241,2
Sfeclă de zahăr	"	2 672,0	4 675,0	5 341,7	6 000,0
Cartofi — total	"	2 402,4	3 041,7	3 083,2	3 125,0
Legume — total	"	2 965,0	2 990,0	3 020,0	3 045,0
Fructe — total	"	1 225,0	1 240,0	1 270,0	1 290,0
Struguri	"	950,0	1 000,0	1 050,0	1 100,0
Carne total greutate vie	"	1 750,0	1 900,0	2 050,0	2 200,0
din care:					
— carne de bovine	"	380	397	413	430
— carne de porcine	"	960	1 040	1 120	1 200
— carne de ovine	"	120	127	133	140
— carne de pasăre	"	290	336	384	420

Lapte — total	mii hl.	47 188	49 175	51 916	54 725
din care:					
— lapte vacă ^{x)}	mii hl.	44 506	46 195	48 300	50 525
Ouă — total	mil. buc.	6 500	6 950	7 360	7 830

^{x)} inclusiv consumul vițelilor

Această variantă se bazează pe o alocare minimă de factori de producție:

- suprafețele amenajate pentru irigații, existente la sfârșitul anului 1992, vor fi utilizate în anul 1993 în proporție de 25-30%, urmând ca până în anul 1996, să se ajungă la un grad de folosire de circa 70% (1 730 mii hectare);

- cantitatea totală de îngrășăminte chimice care se pot utiliza va fi de 67 kg s.a./ha în 1993 și de peste 160 kg s.a./ha în 1996, într-o structură sortimentală apropiată de cea din anul 1992;
- suprafața arabilă ce va reveni pe un tractor fizic se estimează la 69,0 ha în 1993 și la 55 ha în 1996.

Corelat cu parcul de tractoare și mașini agricole și cu suprafața irigată, necesarul de motorină pentru lucrările agricole va fi de 1,025 milioane tone în 1993 și de 1,073 milioane tone în 1996, iar necesarul de energie electrică pentru irigații va fi de 640 milioane kwh în 1993 și de 1 550 milioane kwh în 1996.

În producția animalieră s-au avut în vedere:

- numărul și calitatea efectivelor;
- posibilitățile reduse de asigurare cu furaje și îndeosebi cu furaje proteice.

Tabelul 17

Producția pe locuitor la principalele produse
— nivel minim —

Produse	U/M	1993	1994	1995	1996
Cereale — total	kg.	736	738	785,6	832,3
din care:					
— grâu și secară	"	247,5	255,7	268,2	279,8
— porumb	"	370,7	349,7	380,0	410,0
Floarea soarelui	"	32,6	33,3	35,0	36,8
Sfeclă de zahăr	"	117,1	205,0	234,3	263,2
Cartofi — total	"	105,4	133,4	135,2	137,1
Legume — total	"	130,0	131,1	132,4	133,5
Fructe — total	"	53,7	54,4	55,7	56,6
Struguri — total	"	41,7	43,8	46,0	48,2
Carne — total ^{x)}	"	76,8	83,3	89,9	96,6
din care:					
— carne de bovine	"	16,7	17,4	18,1	18,0
— carne de porcine	"	42,1	45,6	49,1	52,0
— carne de ovine și caprine	"	5,2	5,5	5,8	6,1
— carne de pasăre	"	12,7	14,7	16,8	18,9
Lapte — total	litri	206,9	215,6	227,6	240,0
din care:					
— lapte de vacă	"	195,2	202,6	211,8	221,6
Ouă	bucăți	285,0	304,8	322,8	343,4

^{x)} greutate vie

Producțiile prognozate în această variantă acoperă la principalele produse consumul la un nivel minim fără a se recurge la import, cu excepția anului 1993 când este necesar să se importe grâu, zahăr, produse lactate și cartofi.

Pentru susținerea producției animaliere estimate, va fi necesar să se importe cereale furajere și furaje proteice.

VARIANTA a II-a: Nivel mediu

Tabelul 18

Producția totală la principalele produse agricole

Specificare	U/M	1993	1994	1995	1996
Cereale — total	mii tone	18 493,3	18 640	19 710	20 260
din care:					
— grâu și secară	mii tone	6 164	6 160	6 360	6 660
— orz și orzoaică	"	2 459	2 780	2 850	2 920
— porumb	"	9 280	9 100	9 880	10 140
Floarea soarelui	"	968	960	960	960
Soia	"	175	300	300	300
Sfeclă de zahăr	"	4 122	6 250	6 375	6 500
Cartofi — total	"	3 079	3 750	3 800	3 875
Legume — total	"	3 025	3 045	3 087	3 150
Fructe — total	"	1 328	1 330	1 330	1 330
Struguri — total	"	1 275	1 284	1 296	1 320
Carne — total greutate vie	"	1 803	2 100	2 200	2 300
din care:					
— carne bovine	"	398	410	430	450
— carne porcine	"	972	1 000	1 200	1 300
— carne ovine	"	120	120	125	130
— carne pasăre	"	313	350	400	450
Lapte —total	mii hl.	47 188	49 935	52 840	56 896
din care:					
— lapte de vacă ^{x)}	mii hl.	44 506	46 740	49 140	52 675
Ouă — total	mil. buc.	6 673	7 150	7 650	8 100

^{x)} inclusiv consumul vițelilor

Această variantă se bazează pe niveluri medii de alocări de faeton cu mențiunea că pentru anul 1993 s-au folosit date și informații prelucrate după propunerile specialiștilor de la județe.

Ipotezele de alocare a resurselor sunt următoarele:

- în condițiile în care activitatea de irigații se va reorganiza chiar din primul trimestru al anului 1993 va putea fi irigabilă circa 50% din suprafața amenajată în sisteme mari fiind posibil ca la sfârșitul anului 1996 gradul de utilizare al suprafeței amenajate să ajungă la 100% (1 230 mii ha în 1993 și 2 457 mii ha în 1996);

- consumul specific de îngrășăminte chimice va fi aproape dublu comparativ cu varianta minimă (196 kg s.a./ha), din punct de vedere al structurii se preconizează ca azotul să reprezinte 58% din total, îngrășămintele fosfatice 31% și 11% cele potasice;
- parcul de tractoare va înregistra o creștere de la 147400 buc. În 1993 la 182 700 buc. În 1996, revenind la finele perioadei circa 18 tractoare la 1 000 hectare arabil;
- necesarul de motorină estimată pentru executarea lucrărilor agricole și a irigațiilor va fi în 1993 de 1,2 milioane tone, ajungând în 1996 la 1,3 milioane tone;
- sporirea volumului de activitate din agricultură va antrena o majorare a cantităților de energie electrică, pentru irigații fiind necesare în 1993 circa 3,6 mld. kwh și în 19% circa 4,8 mld. Kwh.

În producția animalieră s-au avut în vedere:

- numărul și calitatea biologică a animalelor;
- posibilitățile relativ scăzute de asigurare a furajelor proteice.

Tabelul 19

Producția pe locuitor la principalele produse
— nivel mediu —

Produse	U/M	1993	1994	1995	1996
Cereale — total	kg	811,1	817,5	864,5	888,6
din care:					
— grâu și seară	"	270,4	270,2	279,8	289,5
— porumb	"	407,0	309,0	433,3	444,7
Floarea soarelui	"	42,5	42,1	42,1	42,1
Sfeclă de zahăr	"	180,8	274,1	279,6	285,0
Cartofi — total	"	135,0	164,5	166,7	169,9
Legume — total	"	132,7	133,6	135,4	138,2
Fructe — total	"	58,2	58,3	58,3	58,3
Struguri — total	"	55,1	56,3	56,8	57,9
Carne ^{x)} total	"	79,0	82,5	96,5	102,1
din care:					
— carne de bovine	"	17,5	17,9	18,9	19,7
— carne de porcine	"	42,6	43,9	52,6	57,0
— carne de ovine și caprine	"	5,3	5,3	5,5	5,7
— carne de pasăre	"	13,7	15,4	17,5	19,7

Lapte — total	litri	297,0	219,0	231,7	249,5
din care:					
— lapte de vacă	"	195,2	205,0	215,5	231,0
Ouă	bucăți	292,7	313,6	334,4	355,3

^{x)} greutate vie

Producțiile totale vegetale nu vor acoperi necesarul mediu de consum în 1993, exceptând produsele: grâu, zahăr și cartofi. Nici în această variantă producția totală de lapte nu va asigura necesarul de consum pentru perioada 1993-1995.

Producția totală de carne va asigura necesarul minim de consum începând din 1994. Producția pe locuitor va fi de 79 kg în 1993 și de 102 kg în 1996. Menținerea în structura producției a unei ponderi înalte pentru carnea de porc și pasăre (76%) va necesita importuri de nutrețuri proteice.

VARIANTA A III-a: Nivel maxim

Tabelul 20

Producția totală la principalele produse agricole

Specificare	U/M	1993	1994	1995	1996
Cereale pentru boabe					
— total	mii tone	20 502,4	20 584,7	20 667	21 840
din care:					
— grâu și secară	mii tone	6 771,6	6 820,0	7 040,0	7 260
— orz și orzoaică	"	2 551,4	2 904,0	2 992,0	3 080
— porumb	"	9 619,5	9 360,0	10 140,0	10 400
Floarea soarelui	"	990,4	990,0	1 020,0	1 050
Soia	"	179,8	310,0	320,0	330
Sfeclă de zahăr	"	4 175,0	6 416,7	6 582,5	6 750
Cartofi — total	"	3 003,0	3 833,2	3 918,7	4 000
Legume — total	"	3 426,0	3 484,0	3 542,0	3 600
Fructe — total	"	1 528,0	1 580,0	1 560,0	1 580
Struguri	"	1 280,0	1 300,0	1 300,0	1 350
Carne total greutate vie	"	2 100,0	2 250,0	2 400,0	2 550
— carne de bovine	"	440,0	460,0	480,0	500
— carne porcine	"	1 050	1 150	1 250	1 350
— carne ovine	"	170	183	197	210
— carne pasăre	"	440	457	473	490
Lapte — total	mii hl.	51 930	55 743	60 301	65 000
din care:					
— lapte vacă ^{x)}	mii hl.	48 552	51 927	56 007	60 200
Ouă — total	mil. buc.	7 280	7 800	8 380	8 910

^{x)} inclusiv consumul vițelilor

În această variantă obiectivul principal a fost acela de punere în valoare a resurselor naturale existente în condițiile asigurării în cantități sporite a factorilor de producție necesari.

În această variantă s-au avut în vedere următoarele ipoteze:

- intrarea în circuitul productiv a întregii suprafețe amenajate pentru irigații în sisteme mari existente la începutul anului 1993 (2 457 mii hectare);

- alocarea a 226 kg s.a./ha arabil în 1993 și 279 kg s.a./ha arabil în 1996;
- parcul de tractoare se estimează că va fi de 159 315 bucăți în 1993 și de 197 540 în 1996, revenind 58 ha teren arabil pe un tractor și respectiv 47 hectare agricol pe tractor;
- consumul de motorină pentru principalele lucrări agricole și pentru irigații va fi de 1,2 mil. tone în 1993 și respectiv de 1,4 mil. tone în 1996;
- consumul de energie electrică se estimează la 4 706 milioane kwh în 1993 și respectiv 4 760 milioane kwh în 1996.

Tabelul 20.a

Producția pe locuitor la principalele produse
— nivel maxim —

Produse	U/M	1993	1994	1995	1996
Cereale— total	kg	899,2	902,8	906,4	958
din care:					
— grâu și secară	"	332,6	351,2	378,2	405,2
— porumb	"	421,9	410,5	444,7	478,9
Floarea soarelui	"	43,4	43,4	44,7	46,0
Sfeclă de zahăr	"	183,1	281,4	288,7	296,1
Cartofi — total	"	131,7	168,1	171,8	175,4
Legume — total	"	150,2	152,8	155,4	157,9
Fructe — total	"	67,0	67,1	68,4	69,3
Struguri — total	"	56,1	57,0	57,0	59,2
Carne ^{x)} — total	"	92,1	98,7	105,2	111,8
din care:					
— carne de bovine	"	46,1	50,4	54,8	59,2
— carne de porcine	"	46,1	50,4	54,8	59,2
— carne de ovine și caprine	"	7,5	8,0	8,6	9,2
— carne de pasăre	"	19,3	20,1	20,7	21,5
Lapte — total	litri	227,7	244,4	264,4	285,0
din care:					
— lapte de vacă	"	212,9	227,7	245,6	264,0
Ouă	bucăți	319,3	342,1	367,5	390,8

^{x)} greutate vie

Fundamentarea producțiilor medii a avut în vedere alocarea principalilor factori de producție, nivelurile realizate în anii anteriori, care la unele produse se situează încă sub potențialul biologic și tehnologic existent. Atingerea producțiilor medii propuse în această variantă va duce, în final, la obținerea unor cantități de produse vegetale și animale care să satisfacă necesarul de consum apropiat de nivelul mediu european. De asemenea, la unele produse va apărea un excedent, care în funcție de necesitățile economiei naționale, va putea primi diferite destinații.

În această variantă se estimează că în 1994 aproape toată cantitatea de furaje proteice va fi asigurată din producția internă.

1.2. Evoluția producției industriei alimentare în perioada 1993-1996

Proгноza producției principalelor produse agroalimentare este corelată cu evoluția previzibilă a principalelor materii prime agricole din producția internă (varianta medie).

Tabelul 21

Evoluția producției principalelor produse ale industriei
alimentare în anii 1993-1996

	U.M.	1993	1994	1995	1996
Pâine	mii tone	2 500	2 500	2 500	2 500
Paste făinoase	"	45	50	55	60
Conserve legume	"	100	150	175	200
Conserve fructe	"	35	40	45	50
Pastă tomate	"	30	30	40	50
Zahăr	"	390	590	610	630
Produse zaharoase	"	80	90	100	110
Ulei brut	"	370	390	400	400
Ulei rafinat	"	260	280	300	300
Carne — total	"	681	748	784	816
din care:					
— bovină	"	149	151	157	162
— porcină	"	405	461	484	487
— pasăre	"	113	119	126	147
— ovină	"	14	17	17	20
Preparate din carne	"	180	185	185	190
Conserve carne	"	30	32	33	35
Lapte consum	mii hl.	4 000	4 100	4 200	4 300
Produse lactate proaspete	"	2 500	2 600	2 700	2 800
Lapte praf	mii tone	20	20,5	21	22
Unt	"	25	25	25,5	26
Brânzeturi	"	75	75	79	81

Realizarea nivelurilor prognozate necesită acțiuni pe multiple planuri: continuarea privatizării, retehnologizarea, diversificarea sortimentală, redimensionarea unităților de producție.

Îndeplinirea funcțiilor industriei alimentare necesită mutații fundamentale în sistemul actual de organizare și funcționare prin înlăturarea pozițiilor de monopol și promovarea concurenței, desfășurarea activității pe baza integrării orizontale și verticale și îndeplinirea de către organizațiile industriale a rolului de antrenare a producătorilor agricoli, de valorificare superioară a materiilor prime,

de reducere a cheltuielilor cu alimentația și de creștere a competitivității produselor agroalimentare pe plan intern și extern.

1.3. Creșterea eficienței sectorului agroalimentar prin integrarea în piața comună, cu Republica Moldova, pe plan regional și mondial

Opțiunea strategică a dezvoltării multilaterale a agriculturii constituie o condiție fundamentală pentru utilizarea eficientă a condițiilor naturale, materiale și a forței de muncă, pentru crearea disponibilului de produse pentru securitatea alimentară a populației și pentru participarea la schimburile economice internaționale. În perioada următoare, aceste schimburi vor fi influențate de:

- intrarea în vigoare a acordurilor de asociere a României la Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Asociația Economică a Liberului Schimb (AELS);
- integrarea României cu Republica Moldova;
- participarea agriculturii românești la relațiile de colaborare economică externă cu țările arabe, cele din bazinul Mării Negre și din fostul sistem CAER, precum și cu SUA, Japonia, China.

În orientarea și dimensionarea dezvoltării agriculturii pentru participarea ei la schimburile economice pe piețele externe se au în vedere următoarele:

- producerea de produse în condiții de eficiență economică și competitivitate pe piețe externe care să contribuie la sporirea exportului și echilibrarea balanței comerciale și de plăți externe;
- crearea resurselor valutare din exportul produselor alimentare excedentare necesare pentru a asigura importurile de produse deficitare, pe plan intern, cerute atât de creșterea și diversificarea consumului alimentar al populației, cât și de completarea consumului animalier cu proteină furajeră;
- capacitatea de producție și cererea potențială a piețelor externe pe termen mediu și lung s-ar putea concretiza în exportul de cereale boabe (grâu și porumb), ulei de floarea soarelui, legume și fructe proaspete și mai ales conservate - vinuri și unele sortimente de carne și produse din carne;
- producerea pentru export de material biologic - semințe, material sădi-tor, animale de rasă și biotehnologii - ținând seama de potențialul științific și tehnologic, precum și de forța de muncă de care dispune țara noastră;
- orientarea prioritară spre Piața Comună și pregătirea agriculturii pentru participarea la procesele de integrare în spațiul economic european. În acest sens se au în vedere;

- specializarea producției în acele produse care fac obiectul asocierii și ulterior al integrării, pentru crearea unor partizi mari și regulate de mărfuri pentru export, la nivelul standardelor internaționale;
- cooperarea cu instituțiile financiare și firmele private din Piața Comună, urmărind atragerea de noi surse de investiții din exterior, pentru introducerea de inovații tehnologice, modernizarea cercetării științifice, dezvoltarea de noi capacități în industria de prelucrare și în domeniul infrastructurii agricole;
- cooperarea în domeniul legislativ pentru, alinierea legislației noastre agricole la cerințele celei din Piața Comună agricolă.
- integrarea cu Republica Moldova cere măsuri complexe vizând: restructurări și adaptări reciproce ale producțiilor agroalimentare; aprovizionarea prioritară din producția proprie a țării, investiții și întreprinderi comune; solidaritate financiară; unificarea legislației agricole, vamale și de colaborare economică reciprocă, etc.
- integrarea în fluxurile financiare mondiale, mai ales în cadrul FMI, BIRD, BERD, pentru obținerea de credite performante necesare dezvoltării agriculturii durabile.

II. DIRECȚII ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE

2.1. Privatizarea în agricultură și industria alimentară

Principala direcție de acțiune pentru formarea noii structuri agrare o constituie privatizarea, care se află în plină desfășurare, determinând atât formele de proprietate și de exploatații cât și restructurarea producției.

2.1.1. Formarea și consolidarea gospodăriei țărănești comerciale bazată pe munca familiei

Procesul formării și consolidării gospodăriei țărănești bazată pe munca familiei este de durată și deosebit de complex, necesitând măsuri coerente în raport cu etapele desfășurării lui.

a) Intensificarea acțiunii de punere a pământului în posesia țăranimii și de acordare a titlului de proprietate. În acest scop se au în vedere:

- realizarea prevederilor cuprinse în hotărârile (725 și 730) adoptate de Guvern la finele anului 1992;
- creșterea numărului de specialiști în măsurători topografice la 5 000 în 1993 și organizarea de cursuri pentru specializare în același an a cel puțin 1 000 de persoane cu prioritate din rândul inginerilor agronomi și al altor cadre din agricultură, cheltuielile suportându-se din bugetul statului;
- asigurarea fondurilor bănești pentru plata specialiștilor, membrilor comisiilor locale și personalului ajutător, precum și pentru aparatura necesară care la nivelul anului 1993 se ridică la 8,7 miliarde. Până la aprobarea bugetului de stat pe 1993, aceste fonduri urmează să se aloce lunar pentru începerea activității; pentru anii următori aceste fonduri se vor modifica în raport cu volumul activității și evoluția salariilor din economie și se vor recupera din taxa ce se plătește de fiecare proprietar la înmânarea titlului de proprietate;
- completarea legislației prin adoptarea Legii arendei, a Legii pentru înființarea și funcționarea Agenției pentru Dezvoltare și Amenajare Rurală, a Legii cadastrului general și publicității imobiliare, a Legii creditului agricol;
- rezolvarea situațiilor în care coeficientul de reducere a suprafețelor a fost exagerat de mare (peste 30%) prin compensarea cu terenuri de la unitățile de stat în cazul în care acestea dispun de rezerve, iar în situațiile în care nu există asemenea rezerve să se facă compensarea în bani.

Prin realizarea măsurilor mai sus menționate și prin aplicarea normelor de muncă specificate în H.G. nr. 728 din 10.11.1992, se estimează că până în 1995 se vor emite peste 80% din numărul total de titluri de proprietate, diferența constituind-o situații aflate în litigii ce se vor rezolva prin apelarea la instanțele judecătorești.

Până la eliberarea titlurilor de proprietate sau a proceselor verbale de punere în posesie, în adevărurile de proprietate, comisiile locale vor menționa, pe verso, suprafețele și parcelele asupra cărora s-a stabilit dreptul de proprietate și s-a făcut punerea în posesie estimativă. În baza adevărului, proprietarul are toate drepturile și obligațiile conferite de titlul de proprietate cu excepția dreptului de înstrăinare. În vederea cultivării întregii suprafețe, acțiunea de punere în posesie estimativă se va încheia până la 1 iunie 1993.

Punerea în posesie va fi definitivată prin măsurători precise pe baza cărora se vor întocmi procese-verbale de punere în posesie și eliberarea titlurilor de proprietate.

Până la eliberarea titlurilor de proprietate, procesele-verbale de punere în posesie creează proprietarilor toate drepturile și obligațiile conferite de titlurile de proprietate.

Prevederile de mai sus vor fi reglementate printr-o hotărâre a Guvernului.

b) Îmbunătățirea aprovizionării cu mijloace tehnice moderne și cu material biologic de calitate superioară. Depășirea stării precare în care se află în prezent exploatarea țărănească necesită măsuri pe multiple planuri:

- producerea de către industrie a unor tipuri de tractoare, mașini agricole, utilaje adaptate la noua structură agrară; îngrășăminte chimice și substanțe de combatere a bolilor, dăunătorilor și buruienilor în cantitățile necesare și în forme accesibile de ambalare și prezentare; materiale pentru construcții agrozootehnice;
- institutele și stațiunile de cercetări precum și societățile comerciale cu capital mixt să producă și să ofere gospodăriilor țărănești familiale cantități suficiente de semințe și material săditor din soiuri omologate și animale de rasă;
- acordarea de priorități și facilități pentru procurarea factorilor de producție.

c) Creșterea dimensiunilor exploatarea țărănească prin cumpărarea de pământ și prin arendare.

În scopul aplicării prevederilor Legii fondului funciar privind circulația terenurilor agricole, a prevenirii fenomenelor de speculă și depozitării de pământ a categoriilor defavorizate, Agenția pentru Dezvoltarea și Amenajare Rurală trebuie să țină sub control piața funciară.

Întrucât procesul de arendare va fi mai dinamic decât cel de vânzare - cumpărare a terenurilor este necesar să se creeze cadrul legal care să protejeze atât pe proprietari cât și pe arendași.

d) Organizarea cooperației gospodăriilor țărănești, familia și funcționarea acesteia pe principiile economiei de piață.

Cooperația rurală este menită să contribuie la sprijinirea și consolidarea gospodăriilor țărănești familiale pe baza creșterii productivității muncii, eficienței activității economice și solidarului cooperatist.

Funcționând pe principiile economiei de piață, a concurenței și competitivității, cooperația rurală ar putea fi organizată în următoarele domenii:

- în sfera producției primare: asociații de cultivare în comun a terenurilor, în creșterea animalelor etc.;
- în sfera aprovizionării: cooperative de aprovizionare cu material biologic, furaje, produse chimice, combustibil, materiale de construcții, piese de schimb etc.;
- în sfera prelucrării produselor primare: cooperative de panificație, produse lactate, conserve și prelucrarea fibrelor etc.;
- în domeniul depozitării și comercializării produselor agricole: a cerealelor, fructelor, legumelor, produselor animaliere etc.;
- în domeniul serviciilor: cooperative pentru mecanizarea lucrărilor agricole, construcții gospodărești și locuințe etc.;
- în sfera financiar-bancară: cooperative pentru depuneri de capital și acordarea de credite și facilități;
- în sfera asigurărilor: cooperative de asigurare a producției, de asigurări de risc, cooperative cu funcții de protecție socială a familiilor țărănești, inclusiv pentru pensii de invaliditate sau de bătrânețe.

2.1.2. Privatizarea societăților comerciale agricole cu capital de stat și restructurarea activității acestora

Fiind eliberate de practici de comandă și dispunând de avantajele concentrării producției, precum și de un potențial ridicat (funciar, biologic, tehnic, material și uman), societățile comerciale agricole reprezintă forma de exploatare agricolă care se apropie cel mai mult de exigențele unei agriculturi comparabile cu cea din țările dezvoltate. În situația în care se află agricultura noastră în prezent, societățile comerciale agricole pot fi punctul de sprijin al puterii publice în asigurarea unui fond de produse agricole stabil pentru aprovizionarea populației de la orașe și pentru alte nevoi. De asemenea, ele își pot adapta cel mai ușor producția în cazul integrării în Piața Comună, potrivit normelor exigențelor ce rezultă din această integrare.

În condițiile noi ale dezvoltării agriculturii, structura de producție a societăților comerciale trebuie să se modifice în direcțiile producerii cu prioritate a

produselor deficitare sau solicitate la export prin comenzi de stat și a materialului biologic, semințe, material săditor, animale de prăsilă de calitate superioară, necesar ridicării nivelului producției în gospodăriile țărănești. În felul acesta, în strategia dezvoltării agriculturii, societățile comerciale agricole urmează să îndeplinească funcții de primă importanță atât în progresul general al acestei ramuri cât și în reglarea de către puterea publică a ofertei de produse agricole.

Continuarea privatizării societăților comerciale agricole se poate realiza prin:

- privatizarea managementului. Contractele manageriale care se vor încheia cu fiecare societate comercială vor stimula inițiativa, spiritul întreprinzător și comercial, vor întări responsabilitatea factorilor de conducere, vor încuraja performanțele, asigurând stimularea personalului care va contribui în mod direct la realizarea indicatorilor contractanți;
- vânzări de acțiuni și/sau de active în conformitate cu Legea 58/1991;
- pentru unitățile de dimensiuni mici și mijlocii ca patrimoniu și număr de salariați, va fi promovat și procedeul de cumpărare a unităților de către proprii salariați și acționari existenți.

Ca ordin de prioritate în 1993 se propun pentru privatizare societățile comerciale în care capitalul social privat este preponderent, precum și cele mici indiferent de ponderea capitalului privat.

2.1.3. Privatizarea activității de cercetare aplicativă, de dezvoltare și de extension

Activitatea științifică de laborator și câmpuri experimentale din institutele și stațiunile de cercetare și fermele didactice se va desfășura în cadrul regiilor autonome. Activitatea de producție și de extension urmează să fie organizată sub formă de servicii pe baze comerciale.

2.1.4. Organizarea și funcționarea serviciilor pentru agricultură

Una din direcțiile de acțiune pentru dezvoltarea unei agriculturi durabile o constituie organizarea unităților de servicii.

a) În domeniul mecanizării agriculturii

Existența unor unități de servicii de mecanizare în agricultură se înscrie în tendința generală de concentrare, modernizare a proceselor de producție, creștere a productivității muncii și reducere a cheltuielilor de mecanizare. Principalele activități ale acestor unități sunt: executarea de lucrări agricole pe bază de comandă fermă sau contract la toți solicitanții - gospodării familiale, societăți agricole, asociații; executarea de lucrări de întreținere și reparații la tractoare și mașini agricole proprii și deținute de persoane fizice sau juridice; recondiționări de piese și subansamble etc.

În vederea continuării acțiunii de privatizare în actualele societăți comerciale pentru mecanizarea agriculturii se impune înainte de toate reevaluarea patrimoniului pentru evitarea atât a subevaluării cât și a supraevaluării.

Problema privatizării SA Agromec trebuie privită în legătură cu numărul redus și starea tehnică a parcului de tractoare și mașini agricole cu necesitatea cultivării întregii suprafețe de teren în condiții de eficiență ridicată. În situația în care o parte din tractoarele și mașinile de la Agromec s-ar dispersa prin vânzarea lor la producătorii agricoli individuale efectele ar fi: necultivarea unei importante suprafețe de teren (în prezent producătorii individuali efectuează un volum de lucrări agricole foarte redus cu tractoarele pe care le dețin - aproximativ 10 hectare/tractor/an - față de 90 hectare (Agromec), obținerea unor producții scăzute cu costuri mari.

Soluțiile de privatizare trebuie să evite aceste efecte....

În acest sens ar putea fi luate în considerare următoarele variante:

Varianta I

- Vânzarea secțiilor de mecanizare salariaților acestora cu plata în produse agricole, eşalonată pe o perioadă de 6 ani și la prețurile în echivalent grâu existente la data încheierii contractului de vânzare-cumpărare.

În această situație:

- secțiile de mecanizare vor fi obligate să execute numai lucrări agricole pentru a-și achita în produse ratele scadente pentru plata utilajelor; aceasta ar fi o sursă de constituire a fondului de produse agricole pentru consum în perioada de tranziție până la consolidarea noilor forme de exploatații agricole;
- S.C. Agromec ar rămâne în continuare societate comercială cu capital preponderent de stat, având ca obiect principal de activitate: aprovizionarea tehnico-materială a secțiilor de mecanizare, efectuarea reparațiilor, executarea de lucrări specializate (recoltat cu combine, lucrări de chimizare, lucrări cu tractoarele grele) folosind utilajele disponibile de la secții și personalul din atelierele mecanice.

Varianta II

- Acordarea de acțiuni pe baza certificatelor de proprietate salariaților din unitățile respective și producătorilor agricoli din raza de activitate a S.C. Agromec în limita celor 30% din capitalul social alocat Fondului Proprietății Private.
- Vânzarea de acțiuni salariaților în condițiile prevăzute de Legea nr. 58/1991 precum și producătorilor agricoli.

Faptul că acționarii sunt salariații și producătorii agricoli din raza de activitate a S.C. Agromec face posibilă participarea lor la conducerea unității, sporirea interesului pentru organizarea eficientă a activității și exercitarea controlului asupra acesteia; efectuarea lucrărilor mecanizate pe terenurile producătorilor agricoli acționari și a asociațiilor acestora pe bază de contract.

Varianta III

Vânzarea S. C. Agromec de dimensiuni mici salariaților (MEBO). Calificarea salariaților atât în utilizarea cât și în întreținerea și repararea parcului de tractoare și mașini agricole, coroborată cu interesul pe care îl generează proprietatea particulară, ar putea conduce la îmbunătățirea radicală a activității în acest domeniu.

b) În domeniul amenajărilor și exploatării lucrărilor de îmbunătățiri funciare

Funcționează societăți comerciale de construcții, mecanizare și exploatare a lucrărilor de îmbunătățiri funciare. Direcțiile principale în care vor acționa aceste societăți sunt: exploatarea amenajărilor existente; continuarea și finalizarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare aflate în stadii avansate de realizare; modernizarea sistemelor de irigații în vederea reducerii consumurilor specifice de apă și energie electrică și adaptarea lor la noua structură de proprietate; asigurarea activității de marketing și SERVICE, atât pentru echipamente specifice irigațiilor, cât și pentru alte echipamente din dotarea beneficiarilor agricoli individuali sau din asociații, în vederea privatizării se propun următoarele variante:

Varianta I

Amenajările de interes național, cu folosință comună pentru toți producătorii agricoli, care constau din prize pentru captarea apei, stațiile de pompare, de punere sub presiune a apei, canalele de transport, construcțiile hidrotehnice și instalațiile de dirijare a apei, digurile de apărare contra inundațiilor și ghețurilor de-a lungul Dunării, cu caracter strategic și lucrările de combatere a eroziunii solului să rămână proprietate de stat și să fie gestionate sub formă de regii autonome; amenajările interioare preluate de societățile comerciale de exploatare de la cooperativele agricole, împreună cu creditele nerambursate către stat de foștii proprietari, vor fi gestionate de societățile comerciale, privatizarea acestora realizându-se numai prin vânzarea de acțiuni (după reglementarea modului de restituire a părții de capital achitată de foștii proprietari); societățile specializate în execuția lucrărilor de îmbunătățiri funciare, de mecanizare și transport se pot privatiza, folosindu-se vânzarea de acțiuni și active, locația de gestiune, concesiunea, închirierea.

Varianta II

Având în vedere faptul că lucrările de îmbunătățiri funciare sunt lucrări cu caracter strategic, multe din sistemele hidroameliorative acoperind funcțional mai multe județe, este necesară înființarea Regiei naționale de exploatare a lucrărilor de îmbunătățiri funciare (RANELIF) ca monopol al statului, care să răspundă de gestionarea și funcționarea lucrărilor de interes comun, care servesc toate amenajările interioare, indiferent de forma de proprietate a acestora.

Regia Națională, prin sistemele de exploatare teritoriale, va îndruma și controla aplicarea udărilor de către beneficiarii de teren și la solicitarea acestora poate închiria echipamentele de udare pe care le deține.

Aplicarea udărilor (mutarea aripilor de ploaie) nu poate fi făcută în viitorii 3-6 ani de către personalul sistemelor de irigații; acest personal fiind insuficient, urmează ca lucrările să cadă în sarcina beneficiarului.

c) În domeniul asigurării semințelor și materialului săditor

Contractarea, condiționarea și comercializarea semințelor și materialului săditor se realizează prin societăți comerciale specializate cu filialele la nivelul județelor.

În perspectivă se prevede extinderea și continuarea procesului de privatizare prin vânzare de acțiuni și active.

d) În domeniul protecției plantelor

Proгноza, avertizarea și controlul acțiunilor se va realiza de către inspectoratele județene de protecția plantelor care sunt instituții publice.

Aprovizionarea cu pesticide și executarea combaterii bolilor și dăunătorilor de plante se vor realiza de către actualele centre teritoriale de protecția plantelor, care se vor transforma în societăți comerciale.

e) În domeniul sanitar-veterinar

Activitatea de supraveghere a stării de sănătate a efectivelor de animale, prevenirea și combaterea bolilor la animale, și a celor transmisibile la om, apărarea indemnității teritoriului față de bolile de mare difuzibilitate, precum și protejarea sănătății publice prin asigurarea salubrității și calității produselor de origine animală și furajelor, se execută de către personalul de specialitate retribuit de la bugetul administrației centrale.

Controlul privind modul de aplicare și respectare a Legii sanitar-veterinare, normei unice și programul strategic de profilaxie și supraveghere și combatere a bolilor la animale se asigură de către poliția sanitar-veterinară încadrată cu persoane de specialitate retribuit de la bugetul administrației centrale.

Activitatea de privatizare a asistenței medicale veterinare se poate realiza prin cabinete, clinici, farmacii, puncte farmaceutice și laboratoare de analize specifice.

Acțiunile de aprovizionare și desfacere a medicamentelor și produselor de uz veterinar, deratizarea și ecarisarea teritoriului se pot privatiza.

2.1.5. Privatizarea industriei alimentare

Pornind de la diversitatea unităților din industria alimentară și de la necesitatea asigurării unei dezvoltări normale a prelucrării produselor agricole, procesul de privatizare trebuie să se facă treptat pe următoarele căi și forme:

- întreprinderile mici să fie privatizate prin vânzarea către investitori particulari sau prin metoda MEBO către salariați; prin vânzarea de active și/sau de acțiuni;
- întreprinderile mari să fie privatizate prin organizarea de societăți cu capital mixt, de stat și particular,
- întreprinderile mari, care au subunități la nivel județean sau pe raza mai multor județe, pot fi descentralizate în vederea vânzării acestor subunități către propriii salariați sau alți investitori.

Până la privatizare să se introducă contractul de management.

2.2. Integrarea agriculturii în mecanismele economiei de piață. Piețele agricole și consolidarea sistemului instituțional al economiei de piață

Soluționarea problemei securității alimentare este organic dependentă de formarea sistemului instituțional al economiei de piață care să asigure dezvoltarea agriculturii prin acțiunea variabilelor macroeconomice cu funcții de producție (în principal a capitalului) și a variabilelor macroeconomice cu funcții de reglare (prețuri, credite, impozite, taxe, subvenții). Consolidarea sistemului organizațional și instituțional al economiei de piață și a cadrului legislativ corespunzător, va asigura canalizarea comportamentului agenților economici spre realizarea obiectivelor dezirabile.

2.2.1. Consolidarea sistemului instituțional al economiei de piață

Reforma economică și socială prin care se realizează instituțiile și mecanismele economiei de piață și se pun în mișcare forțele pieței: dezvoltarea sectorului privat, liberalizarea prețurilor și comerțului, extinderea pieței muncii, liberalizarea salariilor și îmbunătățirea sistemului de protecție socială, extinderea pieței financiare și liberalizarea pieței valutare, se particularizează în agricultură prin:

- un grad mai ridicat de privatizare decât în alte sectoare de activitate și existența unor dezechilibre atât în interiorul ramurii - neconcordanța dintre noua structură a proprietății și exploatațiilor și sistemul de servicii pentru agricultură - (mecanizare, irigații, protecția plantelor și animalelor), cât și în afara ei determinate de menținerea agenților economici cu caracter de monopol care furnizează inputuri agriculturii sau achiziționează și comercializează producția agricolă;
- liberalizarea prețurilor la majoritatea produselor, menținerea unor prețuri fixe la nivel central, sistemul defectuos de negociere al acestora, precum și practicarea de subvenții la prețuri la unele produse creează distorsiuni și dezechilibre în funcționarea piețelor produselor agricole;
- cu toate măsurile de intervenție: subvenționarea parțială a combustibilului, îngrășămintelor chimice, semințelor, dobânzilor la credite etc,

pentru reglarea piețelor produselor agroalimentare, prețurile acestor produse au manifestat o puternică tendință inflațională. Cauzele principale au fost inflația datorită dezechilibrului dintre cerere și ofertă și inflația prin costuri. Inflația prin costuri a fost determinată de creșterea prețurilor la inputurile din afara ramurii, de deficiențele în conversia consumurilor intermediare, de nivelul de organizare și gestiune al exploatațiilor agricole, precum și de neadaptarea activității de achiziționare și comercializare a produselor agricole la schimbările intervenite în structura agrară:

- liberalizarea pieței valutare generează dereglări în prețurile produselor agricole și frânează formarea capitalului exploatațiilor agricole și celorlalți agenți economici;
- extinderea pieței financiare are o influență pozitivă asupra funcționării piețelor agricole. Exploatațiile agricole țărănești au însă un grad scăzut de „monetizare”, din cauza subvențiilor și creditelor acordate prin agenți economici cu rol integrator, a efectuării unor lucrări agricole, pe baza cheltuielilor din bugetul public nerambursate, precum și din cauza inexistenței unui sistem de impozite și taxe în gospodăriile țărănești, pe terenurile agricole, pe patrimoniu și pe venituri.

Oprirea declinului producției agricole, contracararea inflației și depășirea dezechilibrelor existente necesită utilizarea unui sistem de stabilizatori ai piețelor cum sunt: programele de producție prin care să se coreleze oferta cu cererea solvabilă, folosirea variabilelor macroeconomice cu funcții de reglare - prețurile, creditele și dobânda, pârghiile financiare - impozite, taxe, mecanismele de formare și utilizare a subvențiilor, precum și a fondurilor destinate asigurării de risc a producătorilor.

Utilizarea acestor stabilizatori este concepută să asigure instituționalizarea mecanismelor de piață până în 1995.

a) Programele de producție

Punctul de plecare și elementul hotărâtor pentru stabilizarea piețelor îl constituie elaborarea de programe la produsele care au importanță strategică pentru securitatea alimentară. Aceste produse sunt: grâu, porumb, sfeclă de zahăr, floarea soarelui, soia, carne, lapte, ouă, precum și furaje proteice.

Programele de producție trebuie stabilite în funcție de cererea solvabilă internă, precum și de piața externă și susținute prin asigurarea cu factori de producție și prin acțiunea coroborată a tuturor variabilelor macroeconomice cu funcții de reglare.

b) Prețurile factorilor de producție, ale produselor agricole și serviciilor

Orientarea principală o constituie liberalizarea treptată a prețurilor, respectiv crearea condițiilor pentru formarea acestora pe baza raporturilor dintre cerere și ofertă.

Insertia agriculturii în economia de piață presupune instituirea unui nou sistem de prețuri care să îmbine acțiunea de liberalizare a acestora cu intervenționismul puterii publice. În cadrul acestui sistem de prețuri se disting:

- prețul indicativ, diferențiat zonal, ca bază de pornire pentru negocierea prețurilor de vânzare-cumpărare a produselor agricole;
- prețul de intervenție, care exprimă 'imita inferioară' sub care prețurile pieței nu trebuie să scadă. Atingerea acestei limite declanșează intervenția organelor guvernamentale; ele sunt prețuri garantate;
- prețul „prag” este prețul sub nivelul căruia un produs provenind din țări nu poate fi importat.

Pe termen scurt, se va continua procesul de reducere a subvenționării unor factori de producție (îngrășăminte, pesticide, sămânță și furaje proteice) și a unor produse agroalimentare (pâine, lapte, zahăr, ulei, unele sortimente de carne) precum și a serviciilor.

c) Credite și dobânzi

Având în vedere starea actuală a agriculturii și particularitățile producției agricole, creditul se constituie într-o sursă de bază a realizării programelor de producție și a echilibrării raportului dintre cerere și ofertă. Acordarea de credite producătorilor agricoli trebuie să se facă diferențiat în raport de natura activității pentru care se solicită, acordându-se prioritate creditelor pentru investiții în noi obiective, modernizări, tehnologii performante, sectoare și produse deficitare.

d) Sistemul fiscal

Constituind principala legătură a exploatațiilor agricole cu bugetul public și local, sistemul fiscal trebuie astfel conceput încât să conducă la susținerea gospodăriilor țărănești viabile, la dezvoltarea unor ramuri de importanță majoră pentru economia națională, a zonelor defavorizate etc.

Fiscalitatea trebuie să fie echilibrată și suportabilă de către producătorii agricoli.

Impozitarea trebuie să se facă în raport de suprafața de teren și de venitul net.

Impozitul funciar - pe teren, se impune a fi diferențiat pe zone de fertilitate și categorii de folosință, iar impozitul pe veniturile exploatației - să aibă la bază norme de venit net pe hectar și pe animal, diferențiat în funcție de zona de favorabilitate, categoria de folosință, specia de animale. Ca și în celelalte ramuri ale economiei, sistemul de impozitare trebuie să fie progresiv. Pentru protejarea producătorilor cu venituri mici, până la o anumită limită de venit anual, această categorie ar trebui scutită de plata impozitului. De asemenea, pentru a stimula realizarea unor programe deficitare, sistemul de impozitare trebuie să prevadă o serie de înlesniri fiscale concretizate în scutiri sau reduceri ale impozitului pe venit. Scutiri sau reduceri de impozit pe venit s-ar impu-

ne și în situația de pierdere totală sau parțială a producției datorită unor calamități naturale.

e) Formarea și utilizarea capitalului în agricultură

Pornind de la stadiul actual și de la unele ipoteze luate în calcul, în dezvoltarea agriculturii s-ar putea prefigura următoarele corelații pentru perioada 1993-1996:

Prognoza valorii adăugate și a investițiilor nete
în perioada 1992-1996.
— nivel mediu —

Tabelul 22

Specificare	U/M	1992	1993	1994	1995	1996
Valoarea producției agricole finale	mld. lei	2 150	2 257,5	2 359,1	2,453,5	2 539,3
Consumuri intermediare	"	1 021,2	1 067,2	1 109,8	1 148,7	1 183,1
Valoarea adăugată brută (PIB în agricultură)	"	1 128,8	1 190,3	1 249,2	1 304,8	1 356,2
din care:						
— investiții brute	"	359	348,8	334,8	317,1	295,7
din care:						
— amortizarea capitalului fix	"	70	77,4	83,7	91,3	99,0
— investiții nete	"	289	271,1	251,1	225,7	196,6
— ponderea în valoarea adăugată brută	%	25,6	22,8	20,0	17,3	13,5

Procesul de formare și creștere a capitalului este contradictoriu, pe de o parte datorită pierderilor de capital produse din cauze obiective și subiective în reorganizarea agriculturii pe noi baze, iar pe de altă parte, datorită nevoilor de capital pentru formarea noii structuri agrare, inflației, îndeosebi, a celei prin costuri, cheltuielilor mari necesitate de protecția mediului, de organizarea, conducerea și gestionarea exploatațiilor agricole.

În varianta de creștere medie a producției agricole luată în calcul, valoarea adăugată sporește mai repede decât producția agricolă finală ca urmare a unei mai bune conversii a consumurilor intermediare. În aceste condiții, agricultura își poate crea surse proprii de capital care însumează în perioada 1993-1996, 1,1 mii miliarde lei.

Potrivit unor estimări, necesarul de capital pentru dezvoltarea și modernizarea aparatului productiv în vederea realizării nivelurilor de producție și venituri proiectate, se ridică la cca. 2,5 mii miliarde lei, ceea ce presupune intervenția publică pentru acoperirea diferenței din alte surse la circa 1,2-1,4 mii miliarde lei.

Principalele direcții de *investiții* în agricultură în perioada 1993-1996 sunt:

- repunerea în funcțiune a sistemelor de irigații pentru care se estimează un necesar de fonduri de 400 miliarde lei;
- înlocuirea mijloacelor mecanizate uzate - fizic și moral, modernizarea și diversificarea parcului de tractoare și mașini agricole pentru care se estimează un necesar de fonduri de aproximativ 600 miliarde lei;
- refacerea și îmbunătățirea efectivelor bovine.

Pentru 1993, necesarul de fonduri din bugetul public se ridică la aproximativ 500 miliarde lei.

Necesarul de fonduri pentru agricultură din
bugetul public în anul 1993

Tabelul 23

– mld. lei –

Specificare	Total
1. Investiții — total	169,3
din care:	
— alocații bugetare	108,9
— bonificații la dobânda pentru credite pe termen lung	60,4
2. Subvenții — total	338,4 ^{x)}
din care:	
— bonificații la dobândă	(106,2)
— pentru credite pe termen lung	(60,4)
— pentru credite pe termen scurt	(45,8)
— acțiuni agrozooveterinare	133,0
— programe pentru susținerea produselor agricole strategice	225,7
Total:	507,7

^{x)} exclusiv subvenția la consumator de 66,1 mld. lei

Partea din bugetul public destinată investițiilor în agricultură se va materializa în alocații bugetare și bonificații la dobânda creditelor pe termen lung.

Subvențiile vor fi alocate în principal pentru:

- susținerea factorilor de producție la produsele strategice (grâu, porumb, floarea soarelui, sfeclă de zahăr, soia, cartofi, carne bovine, carne porcine, carne pasăre, lapte de vacă). Subvențiile se vor practica pentru acoperirea diferențelor de preț la semințe și material de plantat, îngrășăminte chimice și pesticide, apa de irigat, furaje proteice;
- acțiuni agrozooveterinare (amendarea solurilor acide, combaterea bolilor și dăunătorilor în sectorul vegetal și animal - acțiuni de interes național reproducție, inclusiv selecția animală);
- bonificarea la dobânzile pentru creditele de producție și de investiții.

2.3. Organizarea și funcționarea piețelor agricole

Dezvoltarea agriculturii și a întregului sistem agroalimentar poate avea loc numai în condițiile organizării și funcționării piețelor agricole, care să cuprindă atât piața factorilor de producție, piața serviciilor cât și piața produselor agricole.

2.3.1. Piața factorilor de producție

Piața factorilor de producție din agricultură, înscriindu-se în mecanismul general al variabilelor macroeconomice cu funcții de producție și cu funcții de reglare, are o serie de caracteristici proprii determinate de particularitățile în care se realizează procesele de producție și economice din această ramură. Aceste particularități vizează toate componentele pieței, factorii de producție - piața funciară, piața aparatului productiv, piața mijloacelor circulante, piața muncii, precum și piața capitalului.

2.3.2. Piața funciară

Întrucât proprietatea funciară constituie piatra unghiulară a întregului sistem social din agricultură, care generează un complex de interese atât individuale și de grup, cât și generale, de ordin național, fondul funciar agricol face obiectul unei piețe aparte, a unei piețe speciale.

Piața pământului este în prezent limitată datorită neacordării, încă, a titlurilor de proprietate, pentru cea mai mare parte a fondului funciar, practicându-se forme ilicite de vânzare-cumpărare mai ales a terenurilor din intravilan, precum și de arendare a terenurilor. Formarea pieței funciare necesită instituirea unor legături directe și implicite între obiectul proprietății prin intermediul elementelor ei - posesiunea, utilizarea, dispoziția și uzufructul, și exploatațiile agricole și alți agenți economici care acționează în economia de piață.

Organizarea pieței funciare necesită luarea în considerare a fiecărui element al proprietății asupra pământului și al ansamblului acestuia, precum și a diferitelor forme de funcționare, urmărindu-se reglarea prin variabilele macroeconomice a proceselor economice pe care le declanșează.

a) Vânzarea-cumpărarea de terenuri agricole se va extinde pe măsura acordării titlurilor de proprietate, în principal, pe seama suprafețelor de teren deținute de proprietarii nelegați de agricultură sau vârstnici. Procesele pe care le generează sunt contradictorii constând, pe de o parte, în concentrarea proprietății funciare și a exploataților care favorizează utilizarea tehnicilor și tehnologiilor avansate, creșterea producției și productivității muncii și, pe această bază, a forței economice în lupta de concurență, iar pe de altă parte, în pericolul depozitării de pământ a unor categorii de țărani și apariția unor stări conflictuale, în transferul unor surse de dezvoltare create în agricultură în alte sectoare neagricole, în creșterea costurilor de producție individuale și a presiunii

asupra prețurilor de vânzare a produselor agricole, influențând, în ultimă instanță, costul alimentației pentru întreaga populație.

Pentru contracararea efectelor negative ale vânzării-cumpărării de terenuri agricole, s-ar impune ca Agenția de Dezvoltare și Amenajare Rurală, pe lângă atribuțiile ce-i sunt stabilite prin Legea Fondului Funciar, să urmărească evoluția prețurilor pieței funciare și să elaboreze prețuri orientative pe zone, categorii de terenuri etc, să acționeze în direcția formării gospodăriilor agricole bazate pe munca familială.

b) Arendarea pământului se prefigurează ca un proces de mai mare amploare și mai dinamic în raport cu vânzarea-cumpărarea de terenuri. Ea nu schimbă structura de proprietate asupra pământului și prezintă avantajul că plata pentru folosirea pământului se face din rezultatele obținute, stimulând producția pentru piață și preocuparea pentru venit net, pentru profit. Pentru organizarea acestui segment al pieței funciare s-ar impune crearea cadrului juridic care să reglementeze modul de stabilire și de plată a arendei, obligațiile și drepturile părților contractante, astfel încât să se evite apariția unor stări conflictuale, folosirea nerațională a pământului, presiuni asupra costurilor de producție datorate arendei etc.

c) Transferul de proprietate asupra pământului prin intermediul acțiunilor dă posesorilor lor dreptul de a participa la deciziile privind utilizarea suprafețelor de teren și a întregului patrimoniu al exploatațiilor agricole, valorificarea rezultatelor și distribuirea uzufructului, inclusiv pentru dividendele ce le revin. Această formă a pieței funciare a apărut în legătură cu terenurile trecute în proprietatea de stat, ca efect al unor legi speciale, altele decât cele de expropriere, pentru care foștii proprietari au primit acțiuni și se extinde ca rezultat al privatizării societăților comerciale agricole, prin vânzarea de acțiuni. Ea își pierde caracterul autonom, acțiunile și transferul lor vizând părți din întregul patrimoniu al societăților comerciale agricole.

Eficiența funcționării unei asemenea piețe presupune:

- evaluarea corectă a suprafețelor de teren și a întregului patrimoniu;
- valorificarea avantajelor concentrării producției;
- orientarea, prin intermediul dividendelor și al altor stabilizatori ai pieței, a comportamentului acționarilor în direcția producției performante.

2.3.3. Piața tractoarelor și a mașinilor agricole

Schimbările care au loc în agricultura noastră nu diminuează rolul mașinismului. Dimpotrivă, agricultura performantă către care tindem se va baza pe mașinism.

Principalele caracteristici ale formării și dezvoltării pieței tractoarelor și mașinilor agricole sunt determinate de:

- cererea relativ mare influențată de nivelul redus al înzestrării tehnice a agriculturii și de gradul avansat de uzură al tractoarelor, mașinilor agricole, instalațiilor existente;

- diversificarea cererii, avându-se în vedere, pe de o parte, existența societăților comerciale agricole, asociațiilor producătorilor agricoli care solicită tractoare și mașini agricole de mare capacitate, iar pe de altă parte, existența gospodăriilor familiale care solicită mașini și utilaje, adaptate producției de scară redusă;
- nevoia unei mai mari diversificări a mașinismului în raport cu structura producției agricole și cu particularitățile zonale.

Starea economică precară a producătorilor agricoli face ca sursa principală de capital pentru înzestrarea tehnică să o constituie creditul acordat cu facilități de rambursare și de susținerea dobânzilor.

Pe termen scurt, până la liberalizarea deplină a prețurilor produselor agricole este necesară intervenția publică pentru reglarea pieței tractoarelor și mașinilor agricole în sensul corelării prețurilor acestora cu prețurile produselor agricole, înlăturării tendințelor de monopol.

2.3.4. Piața îngrășămintelor și a altor substanțe chimice

Realizarea progresului tehnic prin chimizare este influențată, pe de o parte, de existența unor capacități ale industriei de producere a cantităților necesare la aproape toate categoriile de substanțe chimice, iar pe de altă parte, de dependența de importuri de resurse, îndeosebi pentru îngrășămintele potasice și fosfatice.

Oferta și cererea solvabilă de substanțe chimice se află sub incidența celor două caracteristici, impunând atât la nivelul industriei chimice, cât și al agriculturii, măsuri și acțiuni în raport cu posibilitățile interne și conjunctura pieței internaționale.

Întrucât producția de substanțe chimice este dependentă în mare măsură de importul de resurse și de prețul pieței mondiale, este necesar, cel puțin pe termen scurt și mediu, ca utilizarea acestora să fie susținută printr-un sistem de subvenționare a producătorilor agricoli - prețuri reduse, credite sau alte facilități.

2.3.5. Piața muncii

Piața muncii agricole se formează și funcționează în strânsă legătură cu schimbările care au loc în agricultură și în economia națională. Ea vizează peste o pătrime din populația ocupată a țării.

Caracteristica principală a pieței muncii în prezent și în perspectivă o constituie accentuarea fenomenului de timp parțial, de subutilizare a forței de muncă, de șomaj ascuns.

Pe fondul unui excedent global, surplusul de forță de muncă din unele sectoare ale producției agricole, perioade ale anului, regiuni și zone, exploatații, coexistă cu deficitul în altele, aceste dezechilibre influențând producția, gradul de ocupare a forței de muncă, veniturile obținute. Acestor dezechilibre li se adaugă altele de structură - de vârstă, sex, de calificare profesională care vor marca piața muncii și în viitor.

Formarea și dezvoltarea pieței muncii agricole necesită măsuri și acțiuni cu caracter economic, instituțional-legislativ, informațional și educațional;

- crearea de noi locuri de muncă în agricultură și în sectoarele neagricole din mediul rural;
- recalificarea sau policalificarea forței de muncă, pentru creșterea gradului de ocupare în agricultură și/sau în sectoarele neagricole.
- reglementarea raporturilor salariale în agricultura particulară, stabilirea salariului minim garantat pentru forța de muncă angajată, inclusiv pentru zilieri, a contribuției pentru asigurări sociale, a normelor de protecție socială, inclusiv a șomerilor;
- acordarea salariilor în societăți comerciale cu capital de stat sau mixt în raport cu productivitatea muncii;
- organizarea sistemului instituțional al administrării și funcționării pieței muncii agricole - agenții specializate pentru orientarea, recrutarea și angajarea forței de muncă;
- organizarea sistemului informațional privind cererea și oferta forței de muncă din agricultură.

2.3.6. Piața serviciilor

Formarea pieței serviciilor este determinată de două tendințe contradictorii:

- a) tendința exploataților agricole de a se dota cu toate mijloacele necesare desfășurării proceselor de producție;
- b) tendința de desprindere a unor activități și autonomizarea lor sub forma serviciilor pentru agricultură.

Această ultimă tendință decurge în primul rând din însăși natura acestor activități: mari lucrări de îmbunătățiri funciare (sistemele mari de irigații, desecări, combaterea eroziunii solului etc.), alimentarea cu energie electrică, combaterea bolilor endemice la plante și la animale, producerea materialului biologic etc. În al doilea rând, ea decurge din economicitatea organizării și autonomizării acestor activități: reducerea cheltuielilor cu mecanizarea, evitându-se supradotarea și subutilizarea mașinilor agricole, raționalizarea utilizării în comun a obiectivelor de investiții, efecte economice superioare datorită calității serviciilor etc.

Autonomizarea serviciilor are loc sub forme organizaționale diferite: regii autonome, societăți comerciale cu capital de stat și privat, asociații ale producătorilor etc.

Mecanismele de funcționare a pieței serviciilor vor fi diferite în raport cu natura și rolul acestora în procesele de producție și economice din agricultură.

În cazul mecanizării lucrărilor agricole, de exemplu, ținând seama de tendințele care se manifestă în agricultura țărilor dezvoltate, este necesar să se mențină și să se dezvolte serviciile autonome de mecanizare, creându-se condiții pentru funcționarea acestora pe baza concurenței și performanței. Pe

termen scurt, tarifele ar trebui susținute prin credite, dobânzi subvenționate și alte înlesniri fiscale; liberalizarea tarifelor ar urma să aibă loc corelat cu liberalizarea prețurilor produselor agricole.

În cazul irigațiilor, costul apei ar urma să fie subvenționat diferențiat, în funcție de produsele la care se utilizează, subvențiile având ca surse bugetul public și contribuțiile agenților utilizatori ai apei și ai produselor agricole.

2.3.7. Piața produselor agricole

Contracarea dezechilibrelor existente pe piața produselor alimentare, cauzate, în principal, de nivelul redus al producției în raport cu cererea solvabilă și de inflația de costuri poate avea loc prin utilizarea următoarelor instrumente: programe de producție corelate cu cererea solvabilă, prețuri, credite, impozite, taxe, subvenții.

Prin utilizarea acestor instrumente trebuie să se urmărească următoarele obiective:

- acoperirea cererii solvabile;
- formarea capitalului prin obținerea de profit pentru fiecare produs;
- stimularea producătorilor agricoli pentru inovații tehnologice, raționalizarea proceselor de producție și reducerea costurilor;
- stimularea agenților economici din activitățile post-recoltă pentru valorificarea superioară a materiilor prime, îmbunătățirea produselor, reducerea costurilor și creșterea competitivității.

În condițiile liberalizării prețurilor produselor agricole este necesară intervenția statului pentru organizarea și funcționarea piețelor produselor agricole care au importanță deosebită pentru securitatea alimentară a populației prin următoarele căi și mijloace:

- stabilirea de comenzi pentru agenții economici;
- susținerea unor factori de producție prin subvenții, credite cu dobânzi bonificate etc.;
- negocierea prețurilor de către organisme guvernamentale, agenți economici integratori și organizații ale producătorilor agricoli;
- formarea de stocuri de intervenție pentru susținerea aprovizionării populației și a veniturilor producătorilor agricoli;
- introducerea și utilizarea prețurilor de intervenție pentru situația în care piața nu absoarbe excedentele la produsele de bază.

Pentru fiecare produs se vor utiliza căi și mijloace specifice.

2.4. Cercetarea științifică și formarea profesională a producătorilor agricoli

Realizarea obiectivului strategic privind securitatea alimentară se poate realiza prin utilizarea intensivă a potențialului științific existent în unitățile de

cercetare și proiectare, aplicarea rezultatelor performante obținute, pe plan intern și internațional și ridicarea gradului de pregătire profesională a producătorilor agricoli.

Unitățile de cercetare și învățământ au un rol hotărâtor în generarea și difuzarea progresului tehnico-științific. În cele 34 unități de cercetare existente în agricultură își desfășoară activitatea 2 831 de cercetători (și 4 608 salariați - personal ajutător), folosind o suprafață totală de 178,6 mii hectare teren agricol, din care 33,7 mii hectare pentru cercetarea propriu-zisă. Funcționează, de asemenea, 5 ferme didactice. România dispune astfel de un potențial tehnico-științific a cărui valorificare judicioasă poate contribui la dezvoltarea, modernizarea și eficientizarea agriculturii, amplificarea avantajelor, mai ales relative, pentru participarea țării noastre la diviziunea internațională a muncii și la procesele de integrare a agriculturii pe plan european și mondial.

Activitatea științifică de laborator și câmpuri experimentale din institutelor și stațiunile de cercetare și din fermele didactice va fi finanțată de la bugetul statului sau din alte surse contractuale, iar activitatea de producție se va desfășura în regimul societăților comerciale.

Țara noastră dispune de resurse de muncă abundente care prezintă atât șanse pentru formarea unei agriculturi durabile cât și unele trăsături care diminuează forța lor productivă. Există un corp ingineresc cu pregătire și competență, cadre cu calificare medie, precum și un potențial de cercetare în unități de cercetare științifică și învățământ superior.

Resursele de muncă formate din țărâtime prezintă un proces de feminizare, de îmbătrânire, un nivel redus de calificare (în special foștii membri cooperatori) privind tehnologiile în producția vegetală și creșterea animalelor și, îndeosebi, în conducerea și gestionarea exploatațiilor agricole și un nivel redus de utilizare.

Creșterea potențialului productiv al resurselor de muncă din agricultură s-ar putea realiza de instituții guvernamentale și neguvernamentale prin politici specifice și pârgii economico-financiare după cum urmează:

- organizarea de cursuri de calificare de către camerele agricole în domeniul producției vegetale, creșterii animalelor, conducerii și gestiunii exploatațiilor agricole familiale, cu finanțare de la bugetul public și cu participare financiară a producătorilor agricoli;
- organizarea de cursuri de calificare în diferite meserii necesare zonelor rurale, precum și în servicii care să reducă fenomenul de timp parțial în agricultură și să asigure o creștere a veniturilor;
- organizarea sistemului de extension pentru consultanță în domeniile tehnologic, marketing, management și juridic, de către institute și stațiuni de cercetări, institute de învățământ superior și camerele agricole;
- reorganizarea programelor de învățământ mediu și superior și adaptarea la noua structură agrară;

- organizarea pregătirii de lip managerial a conducătorilor de societăți comerciale, regii autonome și cooperății rurale;
- organizarea de cursuri de specialitate în domeniile informaticii, marketingului și juridic;
- organizarea pregătirii de înaltă calificare cu sprijinul unor organizații internaționale în domeniile cadastrului, managementului, marketingului și al utilizării tehnicii automate de calcul.

2.5. Parteneriatul pentru dezvoltarea agriculturii

2.5.1. Instituționalizarea parteneriatului

Procesele și mutațiile declanșate în agricultură necesită crearea unui MECANISM DE PARTENERIAT care să asocieze sectorul public și privat pentru realizarea unei agriculturi durabile în cadrul unei abordări globale a dezvoltării rurale.

La fundamentarea creării mecanismului de parteneriat - ca sistem de cooperare instituționalizat între sectorul public și privat ar putea fi avute în vedere următoarele:

- diversitatea proceselor sociale care au loc în agricultură și în mediul rural;
- complexitatea activității legăturilor dintre agricultură și sectoarele din amonte și avalul acestei ramuri și a vieții economice a comunității rurale;
- dimensiunile ecologice și ale habitatului rural.

Crearea mecanismului de parteneriat ar trebui să servească la:

- mobilizarea experienței și resurselor diferitelor instituții publice și particulare;
- adaptarea politicii agrare și rurale la condițiile specifice regionale și locale;
- armonizarea dezvoltării locale și regionale cu cea națională;
- folosirea eficientă a mijloacelor sectorului public și privat. Funcționarea sistemului de parteneriat ar putea avea loc prin cooperarea următoarelor forme instituționale:
- administrația publică și alte organisme publice;
- exploatațiile agricole familiale și alte unități economice cu capital de stat și privat;
- asociații profesionale și alte grupuri de interese.

Parteneriatul instituțional pentru dezvoltarea agriculturii și comunităților rurale ar urma să fie organizat sub forma parteneriatului în cadrul sectorului public și a parteneriatului care asociază sectorul public cu cel privat.

Parteneriatul în cadrul sectorului public poate fi inter sau intraadministrație publică.

Parteneriatul intraadministrație va avea în vedere acordurile de cooperare între diferite eșaloane ale administrației, adică între administrația centrală, regională și locală sau municipală.

Parteneriatul intraadministrație va avea în vedere colaborarea administrațiilor teritoriale la același nivel; de asemenea, aceasta trebuie să implice o cooperare între ministere, organisme publice și altele similare ocupând aceeași poziție.

Parteneriatul care asociază sectorul public și privat trebuie să constituie o formă de cooperare mutuală pentru armonizarea obiectivelor de dezvoltare a agriculturii și a mediului rural.

2.5.2. Obiective și programe parteneriale de dezvoltare a agriculturii și zonelor rurale

Parteneriatul implică stabilirea obiectivelor și programelor de dezvoltare a agriculturii și a mediului rural, precum și a competențelor, a alocărilor financiare și altor resurse cu luarea în considerare a riscurilor și avantajelor pe o anumită perioadă.

Obiectivele trebuie să aibă în vedere, atât la nivel local și regional, cât și național, înscrierea într-o perspectivă integrată și globală. În perioada de tranziție aceste obiective ar putea fi:

A. Îmbunătățirea condițiilor de viață ale producătorilor agricoli și ale populației din spațiul rural și participarea la ridicarea generală a calității vieții

Realizarea acestui obiectiv presupune:

- îmbunătățirea și asigurarea veniturilor prin măsuri de politică a piețelor și prețurilor (creșterea eficienței activității de marketing); utilizarea unor stabilizatori ai piețelor - programe de producție la principalele produse, frânarea inflației prin costuri prin susținerea prețurilor factorilor de producție, măsuri fiscale etc.;
- îmbunătățirea veniturilor prin dezvoltarea structurală și măsuri în domeniul producției (întărirea gospodăriilor țărănești bazate pe munca familială; evitarea atât a concentrării excesive cât și a atomizării exploatațiilor agricole; dezvoltarea colaborării dintre exploatații prin organizarea cooperăției rurale; modernizarea tehnologiilor de producție; sporirea productivității muncii și diminuarea costurilor; perfecționarea conducerii exploatațiilor agricole: compensații pentru dezavantaje de ordin natural etc.);
- îmbunătățirea situației sociale a populației active din agricultură (ameliorarea condițiilor de muncă și de locuit; creșterea nivelului de pregă-

tire generală și profesională, asigurarea informării și asistenței socio-economice; asigurări sociale);

- îmbunătățirea condițiilor de viață în comunitățile rurale (diminuarea dezechilibrelor regionale; ameliorarea infrastructurii, a spațiului locativ și a agrementului, a nivelului de instruire a populației; diversificarea activităților și crearea condițiilor de combinare a veniturilor).

B. Aprovizionarea populației și economiei cu cantitățile necesare de produse la prețuri rezonabile

Înfăptuirea acestui obiectiv se poate realiza prin măsuri care vizează:

- dezvoltarea multilaterală la nivel național, regional și local cu luarea în considerare a avantajelor pe care le oferă condițiile pedoclimatice și economice pentru zonarea și specializarea producției;
- îmbunătățirea siguranței de randament la produsele vegetale și animale - respectiv, trecerea de la sistemul preponderent extensiv la cel intensiv, prin promovarea progresului tehnic pe principalele sale direcții - ridicarea potențialului productiv al pământului prin lucrări de îmbunătățiri funciare; extinderea mașinismului, folosirea substanțelor chimice; aplicarea rezultatelor științifice biologice îndeosebi a geneticii și nutriției; promovarea bioingineriei și biotehnologiilor;
- organizarea activității de producție agricolă, prelucrare și comercializare a produselor pe baza integrării, competitivității și rentabilității.

C. Producerea de alimente „curate” și armonizarea agriculturii cu mediul înconjurător

Se au în vedere:

- conceperea și aplicarea unui nou tip de progres tehnic în agricultură care să înlăture neajunsurile calității produselor în sectorul industrial pe baza sporirii rolului factorilor biologici potențiali prin utilizarea bioingineriei și biotehnologiilor în producția vegetală și animală;
- redimensionarea exploatațiilor agricole și retehnologizarea marilor unități de tip industrial în domeniul creșterii animalelor;
- utilizarea substanțelor chimice, a îngrășămintelor organice, a apei și a tehnologiilor de lucrare a solului pe baza unor norme care să limiteze și să elimine poluarea;
- introducerea sistemului de penalizări de ordin fiscal pe principiul „poluatorul plătește”, precum și a unui sistem de stimulente în domeniul prețurilor și fiscalității pentru producerea de alimente „curate”;
- combinarea eforturilor publice și ale agenților economici pentru retehnologizarea proceselor de producție în vederea reducerii și eliminării efectelor poluante, înfrumusețarea peisajelor rural-naturale și crearea de zone recreative.

D. Participarea agriculturii la integrarea pe plan regional, european și mondial

Realizarea acestui obiectiv implică programe care să aibă în vedere:

- adoptarea unei structuri a producției în funcție de cererea externă;
- competitivitatea și avantajele comparative;
- alinierea la standardele internaționale privind calitatea produselor;
- acordurile pe termen mediu și lung cu partenerii externi.

2.5.3. Tipurile de parteneri și relațiile partenariale

Parteneriatul este un sistem instituțional vast care îmbracă diferite forme de organizare, de relații complexe, economice, financiare și juridice, între parteneri. În funcție de nivelul de luare a deciziilor, parteneri ar putea fi: administrația publică centrală (puterea executivă) și sectorială (ministere și organisme similare), organizații neguvernamentale (Agenția pentru Dezvoltare și Amenajare Rurală), uniuni profesionale ale producătorilor, uniuni patronale, federații ale cooperativelor rurale, uniuni sindicale, uniuni naționale de asigurare, uniunea camerelor agricole, agenții economici specializați pe produse sau anumite grupe de produse (Oficiul național al cerealelor etc). La acest nivel, parteneriatul ia decizii și urmărește realizarea de programe de dezvoltare a agriculturii și mediului rural în concordanță cu obiectivele generale ale dezvoltării economice și sociale.

La nivel regional, pe baza descentralizării și a autonomiei administrativ-teritoriale, relațiile între parteneri se stabilesc pe baza componentelor decizionale luând în considerare condițiile și particularitățile zonale și interferențele interregionale.

La nivel local, parteneriatul are în vedere administrația locală și diversitatea agenților economici privați și publici din domeniile agriculturii, industriei, serviciilor și a infrastructurii rurale.

Întregul sistem de parteneriat trebuie conceput pe baza participării (adeziunii) la elaborarea programelor, la luarea deciziilor și la realizarea lor, având drept criterii fundamentale eficiența economică și socială, prin realizarea unor raporturi favorabile între eforturi și rezultate.

2.6. Protecția socială a producătorilor agricoli

Protecția socială are ca obiective principale reducerea disparității dintre veniturile producătorilor agricoli și ale altor grupuri socio-economice și ridicarea calității vieții.

Pentru țărănime, protecția trebuie abordată din două puncte de vedere: protecția individuală (personală) și protecția socială. Protecția individuală se realizează prin proprietate și prin muncă.

În scopul promovării unei politici de protecție socială unitară pentru întreaga populație a comunităților rurale care să creeze condiții autentice de paritate între nivelul de viață urban și rural, se impune:

- tratarea mediului rural ca un mediu social-definit în concordanță cu propriile necesități și cerințe;
- elaborarea unei strategii generale de creștere a posibilităților de ocupare și de generare a efortului investițional, îndreptată spre cauzele sărăciei cât și pe mijloacele de eludare a acesteia;
- formularea și promovarea unei legislații generale de protecție socială care să depășească delimitările arbitrare dintre categoriile de persoane ocupate în mediile rural și urban.

Producătorul agricol constituie categoria majoritară din mediul rural care trebuie protejată social, fapt pentru care vor fi instituite:

- un sistem de subvenționare a veniturilor categoriilor defavorizate ale producătorilor agricoli;
- un sistem de creditare fără dobândă sau cu dobândă bonificată;
- regimuri specifice de impozitare a profitului pe categorii de producători agricoli;
- sistem de alocații pentru situații deosebite:
- izolare;
- locuire; ameliorarea locuirii;
- tinerele menaje rurale.

Persoanele cu timp parțial de muncă în agricultură constituie un grup deosebit al populației active cu necesități și aspirații diferite de celelalte grupuri socio-economice. Măsurile de protecție socială trebuie să împiedice defavorizarea acestei categorii care este un factor de stabilitate demografică și socială a comunității rurale.

Este necesară realizarea unei protecții multirisc față de:

- riscuri sociale
 - a) sistem unitar de protecție a producătorilor agricoli salariați și nesalariați care să asigure prerezervarea demnității lor umane, capacitatea funcționării lor sociale independente și legăturile lor cu familia (accidente de muncă, incapacitate de boală, bătrânețe, familie, maternitate);
 - b) recunoașterea bolilor profesionale prin includerea în legislație a „unei clauze generale” care să conțină definirea maladiilor; realizarea unei parități financiare cu bolile specifice mediului industrial;
 - c) egalizarea șanselor de promovare socială prin realizarea unui sistem educativ și cultural rural performant;
 - d) sistem de alocații pentru situații deosebite; pentru orfani și pentru educație specială;

- e) mecanism de compensație demografică ce permite regiunilor în expansiune să participe la ajutorarea regiunilor cu sold demografic nefavorabil, astfel încât să se repartizeze între toți același efort și statul să-și aducă ajutorul său prin atribuirea de subvenții și efectuarea unor resurse cu caracter fiscal;
- riscuri naturale: sistem de asigurare agricolă legiferat prin trei proceduri: indemnizații; constituirea unui Fond Național de Garanție contra Calamităților agricole; ajutoare pentru împrumuturi speciale sub forma taxelor de bonificație și ajutor pentru asigurarea contra riscurilor agricole.

Programele de asigurări sociale, securitate, protecție socială sau setul de modificări întreprinse se pot realiza în contextul descentralizării deciziilor, a gestiunii și a efectuării transferului de responsabilități la nivelul autorităților locale. În acest mod poate fi generată și încurajată inițiativa locală și ameliorată cooperarea economică la nivel regional. În procesul descentralizării se redefinesc resursele financiare:

- transferul la nivelul autorităților locale a unor taxe care în prezent revin organelor de stat;
- acordarea de către organele guvernamentale a unui acces mărit organelor locale la utilizarea resurselor umane și economice ale regiunilor, zonelor rurale.

Rolul puterilor publice în noua orientare a politicilor sociale se concretizează în mobilizarea resurselor subutilizate și descentralizarea gestiunii. Puterea publică are responsabilitatea generală a politicii sociale și aplicarea ei în funcție de sistemul constituțional, legislativ și social. În cadrul politicii generale se stabilesc prioritățile și normele, principiile directe aplicabile ca garanții, condițiile acordate prestațiilor sociale pentru asigurarea unei administrații eficiente a programelor centralizate; de asemenea, este necesară adaptarea programelor la condițiile locale.

Organisme nonguvernamentale, organizații benevole, sindicate, cooperative, colectivități și grupuri de activare socială pot fi parteneri importanți în strategiile și tacticile politicii sociale.

Parteneriatul permite conjugarea resurselor umane cu cele financiare provenite din surse diferite, necesare atingerii obiectivelor politicii sociale rurale și agricole.

2.7. Formarea și perfecționarea cadrului juridic

Ministerul Agriculturii și Alimentației, ca organ de specialitate al administrației centrale de stat și-a exercitat competențele date prin lege, în scopul asigurării strategiei și înfăptuirii Programului de reformă economico-socială al Guvernului, în domeniul agriculturii și industriei alimentare.

Pentru realizarea acestora a conceput și înaintat spre adoptare și respectiv promovare la Guvern, un număr mare de proiecte de hotărâri de Guvern

și legii care constituie cadrul juridic adecvat desfășurării activității în agricultura și industria alimentară;

Astfel, din inițiativa Ministerului Agriculturii și Alimentației au fost adoptate de Parlament Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar, Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură.

De asemenea, Ministerul Agriculturii și Alimentației și-a adus contribuția la promovarea și adoptarea unor legi necesare reformei și trecerii la economia de piață și în agricultură cum sunt: Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, Legea nr. 15/1990 privind organizarea unor unități de stat ca regii autonome și societăți comerciale și Legea nr. 58/1991 privind privatizarea societăților comerciale.

Încă din faza inițială, a elaborării proiectului Legii fondului funciar, Ministerul Agriculturii și Alimentației a dorit și a insistat asupra necesității, ca în același timp sau imediat după apariția acestei legi, să fie adoptat de Parlament un pachet de legi strict necesare implementării reformei, în domeniul privatizării agriculturii.

S-a considerat necesar ca acest pachet de legi să fie compus din: Legea cadastrului funciar general și publicitatea imobiliară, Legea arendării, Legea pentru organizarea și funcționarea Agenției de Dezvoltare și Amenajare Rurală și Legea creditului agricol.

Pentru sprijinirea producătorilor agricoli, Ministerul Agriculturii și Alimentației are în lucru proiectul legii privind sistemul de asigurare a producătorilor agricoli în caz de calamități naturale și proiectul legii privind sprijinul acordat de stat pentru refacerea și dezvoltarea agriculturii (subvenții și alte facilități).

Pentru continuarea reformei în agricultură, Ministerul Agriculturii și Alimentației a întocmit un program legislativ, care cuprinde proiectele de legi prioritare ce vor fi înaintate Parlamentului, spre adoptare în perioada 1993-1996.

Acest program cuprinde următoarele legi:

- Legea privind îmbunătățirile funciare;
- Legea privind producerea, controlul calității, comercializarea și folosirea semințelor și materialului săditor, precum și înregistrarea și protecția soiurilor;
- Legea privind administrarea, organizarea și exploatarea pajiștilor;
- Legea viei și vinului;
- Legea creșterii și ameliorării animalelor,
- Legea privind regimul tăierii ovinelor și a condițiilor sanitar-veterinare la tăierea animalelor,
- Legea pisciculturii și a pescuitului în România;
- Legea privind monopolul vânzării spiritului, a băuturilor alcoolice și a taxelor de consumație;
- Legea pomiculturii;
- Legea privind măsuri de sprijin a gospodăriilor din zona montană;

- Legea privind producția și comercializarea bunurilor alimentare;
- Legea privind protecția plantelor cultivate, a pădurilor, carantina fitosanitară și regimul produselor de uz fitosanitar.

Adoptarea de către Parlament a acestor proiecte de legi în perioada următoare va completa cadrul legal pentru desfășurarea în mod organizat a activității în agricultură și industrie alimentară.

Pentru aducerea la îndeplinire a atribuțiilor sale, Ministerul Agriculturii și Alimentației urmărește aplicarea unitară a actelor normative, a legilor pe bază de parteneriat, întreține relații cu partenerii săi din țară și străinătate, reprezentând statul român în relațiile cu investitorii străini și organismele internaționale, în domeniul specific ministerului.

Totodată, Ministerul Agriculturii și Alimentației colaborează cu celelalte organisme guvernamentale cum sunt: Ministerul Finanțelor, Ministerul Industriei, Ministerul Transporturilor, Ministerul Comerțului, Ministerul Justiției și cu celelalte organe locale de stat - prefecturi, consilii locale și primării.

De asemenea, îndrumă și controlează activitatea direcțiilor generale pentru agricultură și alimentație și a centrelor agricole.

Pentru desfășurarea activității specifice de control și îndrumare, a fost necesară elaborarea proiectului de lege privind organizarea Camerelor agricole, care urmează să asigure sprijinul tehnic atât de necesar producătorilor agricoli și agenților economici din agricultură.

Ministerul Agriculturii și Alimentației desfășoară o permanentă activitate de parteneriat cu agenții, economici cu capital integral sau parțial de stat, privat acordându-le sprijin tehnic de specialitate, direct sau prin organismele sale teritoriale creându-le și unele facilități și avantaje permise de lege.

În contextul transformărilor structurale petrecute în viața economică și socială, se impune organizarea și înființarea unor judecătorii (instanțe) paritare, care să aibă ca scop soluționarea litigiilor izvorâte din raporturile dintre proprietarii de terenuri agricole și apărarea celorlalte drepturi reale sau accesorii ale acestora. Astfel de judecătorii se pot organiza prin lege.

**INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE**

**ANALE
NR. 2-3/1993**

**CENTRUL DE INFORMARE
ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREȘTI**

**ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE**

**INSTITUTUL NAȚIONAL
DE CERCETĂRI ECONOMICE - 1992**

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

SUMAR

1. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE ÎN ANUL 1992	75
1.1. Teme prioritare de cercetare economică.....	75
1.2. Aspecte semnificative din activitatea de cercetare a institutelor din cadrul INCE	79
1.3. În unele lucrări pe diverse teme elaborate în cadrul institutelor INCE	88
1.4. Manifestări științifice.....	88
1.5. Relații internaționale în domeniul cercetării economice	89
1.6. Activitatea publicistică și editorială	90
1.7. Asistență de specialitate acordată; relații de colaborare	91
1.8. Activitatea de doctorat, cursuri și seminarii	92
1.9. Activitatea consiliilor științifice.....	92
2. SINTEZE ALE LUCRĂRILOR DE CERCETARE REALIZATE ÎN INSTITUTELE COMPONENTE ALE INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE	95
2.1. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE.....	95
2.2. INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ	130
2.3. INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ	150
2.4. INSTITUTUL DE CERCETARE A RELAȚIILOR INTERRAMURI ȘI A STRUCTURILOR INDUSTRIALE	178
2.5. INSTITUTUL DE ECONOMIE AGRARĂ	193
2.6. INSTITUTUL DE FINANȚE, PREȚURI ȘI PROBLEME VALUTARE	218
2.7. INSTITUTUL DE PROGNOZĂ ECONOMICĂ	251
2.8. INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII	255
3. LUCRĂRI PUBLICATE ÎN ANUL 1992 DE CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ	281

1. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE ÎN ANUL 1992

În anul 1992, eforturile pentru organizarea și desfășurarea cercetărilor din Institutul Național de Cercetări Economice s-au concentrat, în mod deosebit, pe consolidarea statutului academic, prin orientarea preocupărilor spre problemele fundamentale ale actualei perioade, într-un climat de totală independență științifică.

Activitatea în cadrul INCE și a institutelor componente s-a desfășurat pe multiple planuri: al elaborării unor lucrări de cercetare fundamentală și avansată de importanță deosebită pentru actuala perioadă pe care o parcurge țara noastră în procesul trecerii la economia de piață, atât sub aspectul fundamentării științifice a tranziției, cât și al elaborării unei noi teorii privind acest proces; al sintetizării acumulărilor teoretice și categoriale pentru asigurarea unei comunicabilități la nivel conceptual între economie și alte științe, al dezvoltării unor instrumente moderne de analiză și previziune etc.

Modul de organizare a activității s-a caracterizat, în principal, prin următoarele două aspecte: urmărirea realizării temelor de cercetare prin complementaritatea preocupărilor de profil din cadrul INCE și respectarea autonomiei acestora în desfășurarea propriului demers științific.

În acest fel, unitățile componente ale INCE au realizat cercetări pe profilul lor, menite să îmbogățească teoria și practica fiecărui domeniu economic pe care-l abordează.

Preocupările noastre au urmărit introducerea rezultatelor cercetărilor în circuitul informațional național și internațional, prin multiplicarea relațiilor externe, a contactelor cu cercetători din alte țări, a prezenței cercetătorilor la manifestări științifice organizate de instituții științifice din țară și străinătate. Se remarcă în acest context interesul sporit pentru efectuarea de cercetări comune în cadrul colaborărilor interacademice sau direct între unitățile INCE și institute similare din alte țări, cooperări care pe lângă avantajul cercetărilor comparative favorizează schimbul de idei, de documentație și experiență.

O altă coordonată a activității a constituit-o acordarea de asistență de specialitate unor instituții la nivel național, participarea cercetătorilor în comisii și colective interdepartamentale și interdisciplinare constituite în diferite scopuri.

În continuare sunt reflectate sintetic principalele tipuri de activități și rezultatele înregistrate de colectivul de cercetători ai INCE.

1.1. Teme prioritare de cercetare economică

În 1992, ca și în anii precedenți, activitatea de cercetare s-a concentrat pe studierea problemelor fundamentale ale perioadei de tranziție, abordate în

lucrările cu caracter prioritar, concepute a fi realizate pe termene variabile (unele pe termen lung).

Temele prioritare la nivelul INCE care s-au menținut și în 1992 au fost: Strategia tranziției la economia de piață, Modelarea macroeconomică, Dicționarul economic enciclopedic, Integrarea economică cu Republica Moldova, Calitatea vieții. Indicatori și factori și Traducerea și valorificarea operelor unor economiști români de prestigiu.

1. În cadrul temei privind elaborarea strategiei înfăptuirii economiei de piață în România s-au realizat – conform cadrului tematic privind structura lucrării, modalitățile de abordare, metodele de analiză și anticipare a fenomenelor social-economice – 41 de studii. Aceste studii s-au axat pe următoarele probleme principale:

- experiențe internaționale ale desfășurării proceselor tranziției;
- privatizarea;
- restructurarea sectoarelor economice;
- agricultura durabilă și securitatea alimentară;
- politici și proiecții macroeconomice și regionale;
- politici fiscale și monetare;
- piața muncii;
- piața capitalului;
- transferul de tehnologie;
- managementul și comportamentul la nivel microeconomic;
- integrarea în economia mondială și europeană;
- dimensiunea socială a perioadei de tranziție;
- liniamente ale politicii de protecție socială ș.a.

Problematica lor a urmărit reflectarea principalelor transformări din economia națională în procesul tranziției, precum și aspecte noi ce au rezultat în urma dezbaterilor „tezelor strategiei” finalizate într-o etapă anterioară de elaborare a acestei lucrări cu caracter prioritar.

În cadrul lor s-au clarificat din punct de vedere teoretic aspecte privind conceperea și desfășurarea reformei economice prin valorificarea experienței proprii acumulate la to-cormirea „Schitei strategiei”, a reconsiderării unor idei din conținutul acesteia, a generalizării privind strategia transformărilor structurale în perioada posttotalitară în spațiul național și est-european.

Realizată ca program interdisciplinar, de largi colective din toate unitățile de cercetare ale INCE, a avut un ecou pozitiv în cercurile de specialiști, în debateri științifice și mese rotunde, ta manifestări științifice interne și internaționale, în presa de specialitate, la radio și televiziune, unde participanții ce au reprezentat institutul au reflectat demersul științific întreprins. Sinteza preliminară a studiilor efectuate în INCE cu privire la strategia tranziției a fost nu numai favorabil comentată, dar și reprodusă în publicații de largă circulație. Aprecieri pozitive s-au primit și de la instituții reputate din străinătate, ca de exemplu

Comisariatul Planului și Institutul Național de Statistică și Studii Economice din Franța, la care se subliniază și instrumentarul modern de cercetare la care s-a recurs, înalta profesionalitate a lucrărilor.

Sinteza preliminară a studiilor efectuate în INCE cu privire la strategia tranziției s-a evidențiat, în mod special prin analiza mutațiilor ce au avut loc în sfera economică în perioada de după 1989 și a etapelor parcurse în procesul instituirii mecanismelor moderne de piață, evidențiindu-se principalele acțiuni precum: demontarea sistemului economiei de comandă, liberalizarea mecanismelor interne, crearea premiselor pentru dezvoltarea sectorului privat, deschiderea României spre exterior, completarea sistemului de protecție socială.

În mod special este tratată actuala evoluție social-economică a țării în condițiile crizei economice prelungite, evidențiindu-se cauzele economice nemijlocite care au provocat declinul sever al producției, precum și cauzele sale mai profunde, decurgând din ansamblul proceselor care caracterizează evoluția României în actuala perioadă.

Coroborând experiența românească privind procesul tranziției cu cea a altor state aflate în tranziție, rezultă din lucrare că, dată fiind complexitatea acestui proces, se impun, ca o necesitate, nuanțarea politicilor economice și fundamentarea lor pe studii sistematice, aprofundate la nivelul organelor decizionale. O constatare care nu poate fi ignorată este aceea că, discrepanța dintre efectele anticipate și cele reale ale unor măsuri nu pot fi disociate de comportamentul specific al unităților economice de stat cu autonomie gestionară deplină.

Lucrarea precizează direcția strategică a tranziției și setul de obiective pentru continuarea reformei, precum și principalele direcții de acțiune pentru stabilizarea macroeconomică și consolidarea sistemului instituțional al economiei de piață, particularizându-le pe principalele domenii de activitate și agregate macroeconomice.

2. În domeniul modelării, în anul 1992, accentul s-a pus pe elaborarea variantei experimentale și testarea pe calculator a macromodelului agregat al economiei românești și a gradului său de aplicabilitate, scop în care s-a definitivat sistemul de ecuații comportamentale și contabile, s-a studiat și valorificat baza informațională disponibilă pentru determinarea funcțiilor econometrice, adaptând soluțiile metodologice condițiilor specifice ale tranziției. De asemenea, au fost elaborate în unitățile componente ale INCE versiunile preliminare ale modelelor sectoriale adiacente (procese demografice, finanțele, energia, agricultura, comerțul exterior, standardul de viață și protecția socială).

Problemele de ordin conceptual și tehnic care s-au pus pe parcursul elaborării modelului, precum și cunoașterea experienței internaționale acumulată pe această temă au constituit obiectul dezbaterilor seminarului de modelare macroeconomică, condus de academicianul Emilian Dobrescu. Lucrările pe această temă prevăzute ca studii de fundamentare pentru strategia tranziției au fost examinate într-o sesiune științifică.

3. Dicționarul economic enciclopedic reprezintă o lucrare de cercetare care urmăresc te fructificarea noilor posibilități, stabilirea, prin analiză comparată, a sensului general al categoriilor, integrarea acestora în sistemul general al științelor economice, asigurarea comunicabilității cu celelalte componente ale științei, culturii și artei. În anul 1992, pe linia clarificării problemelor privind abordarea metodologică a elaborării dicționarului, au avut loc trei dezbateri (24 ianuarie, 21 februarie și 21 martie) pentru stabilirea domeniilor componente, potrivit concepției structural-tematice precizată într-o fază anterioară. La nivelul unităților componente ale INCE au fost elaborate glosarele de termeni, fiind parcurse etapele de organizare pentru elaborarea lor de către cercetători.

În sprijinul realizării acestei lucrări, a continuat la CIDE editarea caietelor documentare (nr. 2 și 3) de cercetare retrospectivă și selectivă, alcătuindu-se peste 7000 fișe signalitice.

4. Realizarea temei prioritare „Integrarea economică cu Republica Moldova” s-a desfășurat pe baza programului de elaborare interinstitute perfectat între reprezentanți ai INCE și conducerea institutelor de cercetări economice din Moldova, urmărindu-se mai multe obiective: elaborarea unui studiu complex pe această temă, din care, în cursul anului 1992, au fost abordate problemele referitoare la integrarea industrială, protecția mediului, forța de muncă, nivelul de trai, potențialul dezvoltării complementare a sectorului agroalimentar din România, privatizarea și tranziția și variante ale soluționării lor, modalități de atragere și stimulare a fluxurilor de schimb în absența mijloacelor de plată și a demontării structurilor proprii economice de comandă, colaborarea româno-moldoveană în perspectiva integrării în structurile europene și mondiale.

O parte a acestor studii a fost realizată în colaborare cu cercetători de la Institutul de Cercetări Economice și Financiare de la Chișinău, care au fost integrați, cu norme de cercetare pe perioade variabile, în instituturile componente ale INCE.

Rezultatele parțiale ale temei de cercetare au fost dezbătute, în cursul lunii decembrie, în cadrul unui simpozion organizat la Chișinău.

De asemenea, au fost clarificate aspectele teoretico-metodologice pentru desfășurarea, în anul 1993, a unor cercetări empirice în România și Moldova cum sunt cele privind evaluarea calității vieții, stabilirea pragului de sărăcie ș.a.

5. Tema prioritară „Calitatea vieții. Indicatori și factori” s-a concentrat în următoarele direcții:

- a) realizarea evaluării anuale a calității vieții în România, la nivelul global al colectivității, cât și pe structuri ale acesteia;
- b) strategii de promovare activă a calității vieții la nivel global prin politica socială și, în mod special, pentru condițiile actualei etape de tranziție, ale protecției sociale a populației în ansamblu și a grupurilor în dificultate;
- c) clasificarea conceptual-metodologică și evaluarea posibilităților practice, concrete de calculare a unor indicatori proprii ai INCE, care să caracterizeze evoluția pieței muncii și a costului vieții.

6. Preocuparea pentru introducerea în circuitul științific național și internațional a operelor unor renumiți economiști români s-a concretizat în predarea la Editura Academiei a două volume din opera academicianului Anghel Rugină. Este în curs de pregătire prima parte a lucrării lui Gheorghe Zane privind bibliografia istorică a secolului al XIX-lea.

Pentru traducerea în limba română a operelor complete ale lui N. Georgescu-Roegen s-a strâns, sub formă xeroxată, întreaga operă care a fost grupată în 7 volume. De asemenea, a fost realizată o prezentare a operei lui N. Georgescu-Roegen în vederea propunerii candidaturii sale pentru acordarea Premiului Nobel în economie.

Pe lângă activitatea desfășurată pentru elaborarea acestor teme prioritare, INCE a participat, prin unitățile sale componente, urmare solicitării Academiei Române, la realizarea unor studii privind evoluția demografică, efectele reformei economice asupra nivelului de trai, șomajul în România, patologia socială în perioada de tranziție, mass-media și impactul acesteia, creativitatea ș.a.

1.2. Aspecte semnificative din activitatea de cercetare a institutelor din cadrul INCE

1.2.1. Programul de cercetare al Institutului de Economie Națională s-a axat pe analize subordonate principalelor probleme teoretice și practice ale tranziției la economia de piață. Fii a cuprins un număr de 12 teme.

Un prim grup de teme se referă la: problemele economice ale mediului înconjurător; strategia cercetării științifice; problematica pieței muncii în contextul integrării economice; forme de intervenție a statului în orientarea agenților economici; regimul juridic al societăților comerciale și regiilor autonome; costul social al reformei.

Un alt grup de teme abordează concepte, implementări de politică în unele economii de piață și tranziția la economia de piață în unele țări foste socialiste.

Cea de a treia categorie de teme se concentrează pe probleme de istorie a economiei României, vizând cu prioritate aspecte ale cadrului instituțional al economiei de piață, evaluări ale unor indicatori de dezvoltare a României, precum și ale nivelului de dezvoltare a țării noastre în context european în anumite etape istorice.

Cercetările elaborate conțin contribuții la clarificarea unor noțiuni, concepte și instrumente operaționale la nivel macro ale mecanismelor economiei de piață, propun soluții metodologice de analiză cantitativă și calitativă a fenomenelor economice și sociale, specifice obiectului fiecărei teme luate în studiu. De asemenea, concluziile temelor de cercetare pot servi fundamentării strategiei și politicii în domenii de importanță majoră pentru economia națională, cum sunt: știința și progresul tehnic, utilizarea potențialului uman, intervenția statului

în orientarea activității întreprinderilor, formarea și dezvoltarea cadrului instituțional și legislativ al economiei de piață, protecția mediului înconjurător.

Alte contribuții constau în prezentarea și generalizarea experienței din politica economică în economiile de piață și a desfășurării reformei în unele țări foste socialiste, precum și a modului în care se prezenta economia României în context european din perspectivă istorică.

IEN și-a desfășurat activitatea și pe linia elaborării unor lucrări în afara planului, pe bază de contracte de cercetare cu Colegiul Consultativ de Cercetare Științifică și Dezvoltare Tehnologică, ICEM, Ministerul Transporturilor.

Cercetători din institut și-au adus contribuția, alături de Comisia Națională de Statistică, la elaborarea unei anchete privind activitatea de cercetare științifică și inginerie tehnologică. De asemenea, au participat la o serie de activități cu caracter științific desfășurate în alte instituții: Comisia interdepartamentală pentru coordonarea activității în domeniul privatizării; Fondul proprietății de stat; Comisia de Știință a Academiei (participare la elaborarea Raportului privind sistemul C-D în România); Comisia Națională de Ecologie.

Temele din programul de cercetare al institutului sunt evidențiate în anexa nr. 4.

În anul 1992, IEN a editat, în continuare, publicația proprie „Revista Română de Economie”.

1.2.2. Institutul de Economie Mondială a realizat în anul 1992, pe lângă studiile de fundamentare a strategiei trecerii la economia de piață, un număr de 12 teme de cercetare, a căror problematică s-a axat pe studierea conjuncturii economice în principalele țări partenere comerciale ale României. Lucrările elaborate pe această temă au analizat principalele tendințe ce s-au manifestat în cursul anului 1992 în economiile acestor țări, relevând fenomenele deosebite și factorii de influență care au caracterizat și determinat evoluția ciclului conjunctural, precum și mutațiile mai semnificative intervenite în politicile economice, monetar-financiare și comerciale promovate.

Concluziile și informațiile prezentate în aceste studii au fost folosite la diferite niveluri de decizie pentru orientarea strategiei de politică economică internă și externă a României.

Alte lucrări ale institutului au abordat fenomenele specifice economiei mondiale sau aspectele sectoriale ale piețelor de mărfuri, relevând tendințele majore ale acestora, permițând orientarea instituțiilor guvernamentale și agenților economici în procesele de restructurare și adaptare la exigențele pieței externe, restructurarea având în vedere capacitățile de producție, volumul și structura producției, nivelul cererii și structura acesteia, precum și forța de muncă.

IEM a efectuat și lucrări pe bază de contracte.

IEM a realizat, de asemenea, o bogată activitate informațională prin sistemul propriu de publicații având ca obiect informarea conjuncturală, sinteza conjuncturală cu prețuri și cotații valutare și licitațiile internaționale.

1.2.3. Activitatea Institutului de Cercetare a Relațiilor Interramuri și a Structurilor Industriale s-a orientat spre realizarea unor cercetări în următoarele domenii: restructurarea mecanismului economic în vederea creșterii funcționalității economiei naționale; conducerea și funcționarea întreprinderilor mici particulare în condițiile economiei de piață; gestiunea economică a resurselor naturale și a energiei; posibilități de cooperare internațională în domeniul valorificării resurselor energetice primare; progresul tehnic și cerințele protecției mediului; starea tehnico-economică a infrastructurii ș.a.

Această problematică a fost tratată în 10 teme de cercetare, rezultatele constituind contribuții la analize pe plan teoretic, precum și la găsirea unor soluții practice la problemele actuale ale economiei românești. Dintre aceste contribuții vom evidenția următoarele:

- analiza cadrului structural și funcțional al societăților comerciale;
- analiza unor fenomene ale tranziției, cum, ar fi: inflația și hiperinflația și comportamentul agenților economici sub impactul acestora; .
- analiza sistemelor de prețuri și tarife practicate în producția și distribuția energiei electrice;
- evaluarea posibilităților de cooperare internațională în domeniul valorificării resurselor energetice primare;
- probleme privind gestiunea economică a resurselor energetice în perioada de tranziție la economia de piață;
- evidențierea factorilor primordiali în restructurarea ramurilor industriale și a activității agenților economici pentru sporirea competitivității economice;
- elaborarea de elemente concrete pentru formularea politicii industriale;
- elaborarea elementelor de fundamentare a politicii de restructurare pornind de la evaluarea unor dezechilibre la nivel macro și sectorial, și de la analiza concretă a legăturilor între diferite ramuri ale economiei naționale.

ICRISI a elaborat, la solicitarea Agenției Române pentru Conservarea Energiei, împreună cu alte două institute – ISPE și ICEMENERG –, pe bază de contract, o lucrare privind prioritățile și modalitățile de finanțare a conservării energiei.

1.2.4. Institutul de Economie Agrară s-a concentrat pe elaborarea de studii și cercel firi de bază și avansate de economie agrară, menite să fundamenteze rezolvarea problemelor securității alimentare la nivel național și al întregii populații. În acest cadru s-a Intern elaborarea conceptului și a modelului de agricultură durabilă care să contribuie la creșterea economică, în condițiile prevenirii și combaterii dereglării mediului înconjurător.

Conceptele distincte ale investigației științifice au vizat:

- formarea noii structuri agrare (proprietate, exploatații, producție);

- formarea sectorului agroalimentar prin integrarea agriculturii cu ramurile din amonte și din aval: organizarea și funcționarea piețelor factorilor de producție (pământ, capital, forță de muncă) și a produselor agroalimentare;
- studierea categoriilor valorice (prețuri, salarii, profit, rentă, dobândă, taxe și impozite etc.) și a stării de competitivitate a produselor;
- veniturile producătorilor agricoli și protecția socială;
- gestiunea economică și managementul agenților economici din sectorul agroalimentar;
- participarea agriculturii la diviziunea internațională a muncii și integrarea în agricultura europeană și mondială;
- dezvoltarea comunităților rurale în condițiile restructurării agriculturii.

Contribuțiile care au rezultat din temele de cercetare au constatat în: identificarea modalităților de inserție crescândă a agriculturii în economia de piață, cu privire la constituirea și funcționarea piețelor factorilor de producție și a principalelor produse agricole și alimentare, creșterea consumurilor intermediare și a influenței lor asupra costurilor de producție; analiza evoluției prețurilor și a inflației asupra veniturilor producătorilor și a puterii de cumpărare a consumatorilor; restructurarea relațiilor agenților economici din sectorul agroalimentar cu bugetul statului din perspectiva unei politici fiscale care să stimuleze creșterea producției și să îmbine interesele particulare cu interesul public.

De asemenea, din cercetări au rezultat unele soluții privind tranziția agriculturii la economia de piață și problemele complexe ale dezvoltării comunităților rurale ca un sub-ansamblu economic și social al societății. Studiile efectuate au relevat interdependențele activităților din zonele rurale și ale acestora cu societatea în ansamblu, stabilirea metodologiei de determinare tipologică a comunităților rurale, procesele demografice și socioculturale, schimbările economice și instituționale din mediul rural.

IEA a efectuat, de asemenea, pe bază de contract, studii de fezabilitate.

1.2.5. Obiectivul prioritar urmărit în programul de cercetare al Institutului de Finanțe, Prețuri și Probleme Valutare l-a constituit restructurarea mecanismului financiar, valutar și de prețuri, în plan funcțional și instituțional, conform exigențelor tranziției la economia de piață. De asemenea, s-au efectuat analize privind starea economiei naționale, stadiul înfăptuirii reformei economice, fundamentarea unor măsuri de natură economică, financiară, monetară, valutară și de prețuri pentru soluționarea unor probleme specifice ieșirii din criza a economiei.

Eforturile institutului au vizat și efectuarea unor cercetări privind: problematica implicată în asigurarea echilibrului financiar al firmei; politica monetară în perioada de tranziție; regimul cursului de schimb și al convertibilității leului; restructurarea sistemului de prețuri sub aspect teoretic și metodologic în cadrul

tranziției; evoluția prețurilor de consum și indicele costului vieții; prețurile și echilibrul economic în perioada de tranziție.

Totodată, institutul a participat la efectuarea unor analize inițiate de unele instituții guvernamentale și ministere, referitoare la: prognoza evoluției unor indicatori caracteristici ai economiei naționale; trăsăturile mecanismului economiei de piață în diferite sectoare; scenarii alternative de integrare economică internațională.

Activitatea de cercetare a IFPPV în anul 1992, orientată spre domeniile precizate, s-a finalizat prin elaborarea a 12 studii necesare fundamentării strategiei tranziției, a altor 6 studii din profilul institutului precum și a unui număr de 8 lucrări efectuate în afara programului de cercetare.

În activitatea de cercetare desfășurată în 1992, institutul a urmărit consolidarea cadrului tranziției și schițarea unor soluții pe linia restructurării concepțiilor, metodologiilor și mecanismelor financiare, monetar-valutare și de prețuri, contribuind la elaborarea strategiei trecerii la noul sistem economic, conturând și unele completări conceptual-principiale ale teoriilor specifice domeniilor abordate. Principalele preocupări și rezultate s-au obținut în domeniul politicilor macroeconomice (politica bugetară, fiscală, monetară și de prețuri) și în cel al formării și consolidării cadrului instituțional al economiei de piață: piața monetară, piața capitalului, piața valutară, bursa de mărfuri.

1.2.6. Activitatea desfășurată de Institutul de Prognoză Economică în anul 1992 s-a concentrat pe definitivarea lucrărilor din planul de cercetare pe anul 1991, conform celor stabilite în Consiliul Științific al Institutului Național de Cercetări Economice, precum și pe elaborarea studiilor solicitate pentru fundamentarea strategiei tranziției la economia de piață și a altor studii prevăzute în programul de cercetare pe anul 1992.

Lucrările de cercetare s-au axat pe 4 grupe mari de probleme: metode și tehnici de prognoză macroeconomică, alternative ale dezvoltării economiei românești în perspectivă; planificarea orientativă în condițiile economiei de piață, elaborarea programelor economiei naționale; caracteristicile unor segmente ale pieței și mecanisme de reglare a cererii și ofertei; strategii și modalități de realizare a acestora în domeniul amenajării teritoriului și dezvoltării regionale.

Din punct de vedere al problematicei abordate și a concluziilor la care au condus cercetările, pot fi menționate următoarele:

- în domeniul metodelor și tehnicilor de prognoză s-a realizat o sinteză a principalelor modele de prognoză la nivel macroeconomic și a principalelor domenii, elaborate în țări cu tradiție. Au fost efectuate o serie de prelucrări asupra balanței legăturilor dintre ramuri pe anul 1989, recalculat de CNS pentru evidențierea produsului intern brut și a fost elaborată concepția preliminară a blocului privind crearea și utilizarea produsului intern brut;

- în domeniul gestiunii resurselor naturale în condițiile economiei de piață s-au abordat particularitățile proceselor de evaluare, atragere în circuitul economic și protejare a resurselor, mecanismele de alocare și valorificare a acestora în procesul de producție, în condițiile actuale ale apariției și dezvoltării mecanismelor specifice economiei concurențiale. Pornind de la precizări conceptuale privind noțiunile de bază utilizate în studiile referitoare la gestiunea resurselor naturale, de la prezentarea unor teorii și puncte de vedere din literatura de specialitate, sunt analizate principalele probleme pe care le ridică menținerea monopolului asupra extracției diferitelor resurse naturale și procesele de demonopolizare, concesionarea exploatării și atragerea capitalului străin, inclusiv în vederea modernizării tehnologiilor de prelucrare. Aceasta în condițiile în care, mobilizarea (evaluarea + atragerea) la nivel central a resurselor și alocarea acestora pe baza unor criterii stabilite în scara întregii economii naționale, deși se restrânge continuu ca sferă, coexistă cu procese de extracție – alocare complet descentralizată, realizate exclusiv prin mecanismele pieței. Sunt analizate, totodată, comparativ, avantajele și dezavantajele fiecăruia dintre sistemele cunoscute de gestiune a resurselor naturale, prezentându-se în acest context unele elemente privind fundamentarea unui model de analiză a evoluției corelate pentru principalii indicatori specifici acestor procese;
- cu privire la crearea și funcționarea pieței bunurilor de producție, s-au abordat particularitățile și mecanismele acestui segment important al pieței bunurilor și serviciilor, soluționându-se unele probleme metodologice ale comensurării cererii și ofertei de bunuri de producție s-au identificat principalii factori care influențează echilibrul pe această piață, s-au efectuat analize cifrice referitoare la unele produse sau segmente ale pieței bunurilor de producție privite într-o perspectivă evolutivă și interdependentă cu piața bunurilor de consum;
- în contextul preocupărilor crescânde, cel puțin în Europa, pentru problematica atenuării dezechilibrelor regionale și, în general, a amenajării teritoriului, s-au analizat câteva din principalele probleme pe care le presupune aplicarea principiului democrației locale în gestiunea activităților economico-sociale la nivelul colectivităților locale, s-a definit conceptul de descentralizare teritorială și eficiența politicilor bazate pe acest principiu și s-a analizat modul de organizare teritorială în cazul unor țări europene dezvoltate, planificarea economică la nivelul administrațiilor locale, s-au schițat planuri și programe regionale.

Aceste aspecte au fost abordate prin prisma intereselor și a obiectivelor politicii regionale din jura noastră, a situației și experienței naționale în domeniul amenajării teritoriului și administrației locale. Este de menționat faptul că, în cea de a doua parte a anului 1992, în activitatea IPE au fost integrate noi do-

menii de cercetare privind comportamentul economic și s-a creat un nou cadru de desfășurare a temei prioritare „Modelarea macroeconomică” și a dezbatărilor interinstitute privind elaborarea blocurilor sectoriale ale macromodelului și integrarea lor în modelul global.

În urma discutării în Consiliul Științific al INCE a propunerilor IPE de integrare, în mai mare măsură, a cercetărilor privind elaborarea unor modele economico-matematice de prognoză în activitatea institutului, structura sa organizatorică va fi constituită din următoarele sectoare: Macromodele prospective, Proiecții și analize macroeconomice pe termen mediu și lung, Studiul comportamentului agenților economici și Dezvoltarea regională și amenajarea teritoriului.

Propunerile de mai sus au în vedere și asigurarea flexibilității structurilor organizatorice, astfel încât să fie posibile abordări integrate în programe complexe de cercetare.

1.2.7. Institutul de Cercetare a Calității Vieții și-a concentrat activitatea pe realizarea unor studii cu caracter fundamental, teoretico-metodologic, și cercetări empirice pe eșantioane reprezentative, în scopul delimitării principalelor direcții de acțiune în cadrul politicii globale. Astfel, principalele obiective ale programului privind politicile sociale au constat, în 1992, în precizarea liniamentelor politicii de protecție socială în România anilor '90, în identificarea unor direcții în principalele domenii sectoriale ale acesteia privind (familia, șomerii, bătrânii, femeile ș.a.

O a doua direcție principală o constituie diagnoza calității vieții populației, cercetare anuală, realizată pe eșantion reprezentativ național cuprinzând evaluări pe principalele dimensiuni obiective și subiective și anume: standardul economic, condițiile de locuit, relațiile sociale, condițiile de muncă, valoarea prezentului în elaborarea proiecțiilor referitoare la calitatea vieții, în cadrul acestui program se realizează o analiză longitudinală a evoluției calității vieții în România în perioada postrevoluționară și analize privind calitatea vieții de muncă, raport timp de muncă – timp liber ș.a.

Cea de a treia direcție de cercetare o constituie problemele nivelului de trai, preocupările axându-se în anul 1992 pe evaluarea dimensiunii sărăciei în România, la nivel global și zonal, a evoluției raportului dintre veniturile salariaților și pensionarilor din România și nivelul minim de trai, precum și efectele pe plan social ale unor măsuri de politică economică și socială instituite în procesul tranziției.

ICCV a realizat 12 anchete de teren, în care au fost cuprinși peste 7000 de subiecți. O parte din cercetările empirice s-au desfășurat în întreprinderi sau pe eșantioane selective pe bază de interviu.

În cadrul acestor principale direcții de cercetare își găsesc locuiri și altele referitoare la evaluarea calității serviciilor sociale și a autorităților publice, im-

pactul limbajului economic în procesul realizării tranziției, semnificația mediului politic pentru calitatea vieții ș.a.

Dintre contribuțiile pe care le conțin cercetările elaborate de ICCV se pot remarca:

- clarificările conceptuale și teoretico-metodologice privind specificul desfășurării cercetărilor în domeniul calității vieții;
- identificarea principalelor cauze și factori privind evoluțiile în plan social determinate de procesul tranziției la economia de piață;
- determinarea pragului sărăciei în România;
- analiza comparativă a stării și evoluției condițiilor de viață ale întregii populații și a principalelor categorii ale acesteia;
- evaluarea incidenței și identificarea cauzelor patologiei sociale care se manifestă în prezent în societatea românească;
- coordonatele unui nou sistem de protecție socială pentru România;
- anticiparea evoluției unor fenomene posibile ce pot afecta negativ calitatea vieții în țara noastră (sărăcia, alcoolismul etc.)

ICCV a realizat, de asemenea, lucrări pe bază de contract cu instituții naționale și organisme internaționale, privind condițiile de viață ale tinerilor, situația femeii, copilului și adolescentului în România, cu privire specială la familia de romi ș.a.

În anul 1992 a apărut un număr din revista institutului, „Calitatea vieții”, cel de al doilea fiind sub tipar la Editura Academiei.

1.2.8. Activitatea Colectivului de Cercetare Economică Asistată de Calculator s-a concentrat în trei direcții: modelarea economiei naționale, crearea instrumentului informatic pentru modelarea macroeconomică și acordarea de asistență tehnică de specialitate (informatică și matematică) în realizarea unor teme din planurile de cercetare ale institutelor. Astfel, au fost realizate mai multe variante de formalizare matematică a macromodelului, programate și testate pe calculator. S-au adaptat, în acest scop, metode de rezolvare numerică a sistemelor de ecuații neliniare, s-a efectuat analiza matematică a seriilor statistice, s-au studiat sisteme de mari dimensiuni.

Au fost realizate instrumente soft pentru simulare și optimizare necesare realizării și rezolvării modelului macroeconomic și s-a dezvoltat o bibliotecă de programe de optimizare, pentru abordarea problemelor de optimizare cu restricții, precum și pentru domenii ierarhizate. Asistența tehnică de specialitate, care a fost acordată institutelor, a fost materializată la Institutul de Economic Națională în cadrul teniei „Piața muncii”, prin prelucrări și reprezentări grafice. De asemenea, s-a acordat spațiu de lucru la calculator, asistență în realizarea unor grafice și analize de interpretări ale unor teste statistice pentru colectivul de istorie economică, din cadrul aceluiași institut; s-a asigurat asistența necesară la tema legată de evaluarea venitului național. Pentru ICRISI, la tema „Analiza ratei de schimb” s-au făcut prelucrări asupra BLR. De asemenea, s-au

efectuat analize de serii de date pentru temele: „Probleme ale mecanismului ratei de schimb în perioada de tranziție” și „Anticipările inerțiale și problema inflației: credibilitate și stabilizare”. Institutul de Prognoză Economică a fost sprijinit, la cerere, în prelucrarea unor date din balanța legăturilor între ramuri, în determinarea de funcții de producție și corelații, în analiza stării și evoluției pieței bunurilor de producție; de asemenea, au fost instalate, la IPE, pachete de programe pentru prognoză-modelare (MATHCAD), tablatoare (LOTUS-123), precum și, cu titlu de exemplu, o modalitate de prognoză pentru PIB, prin utilizarea produsului MATHCAD. Au fost instalate produse de devirusare la: Institutul de Economie Agrară, Institutul de Prognoză și Institutul de Economie Mondială.

În cadrul acestui colectiv s-a realizat culegerea și tehnoredactarea computerizată a unor lucrări ale INCE (Sinteza preliminară a studiilor efectuate de INCE cu privire la strategia tranziției și două lucrări ale profesorului Anghel Rugină). De asemenea, au fost realizate programe pentru compartimentele funcționale și a fost sprijinită activitatea secretariatului științific.

1.2.9. Centrul de Informare și Documentare Economică (C.I.D.E.). Activitatea și organizarea centrului răspunde mai multor cerințe și arii de interes, ceea ce a făcut ca CIDE să-și adapteze – în cei trei ani câți au trecut de la înființarea sa – mijloacele de exprimare la aceste cerințe.

În primul rând, este vorba de asigurarea documentării cercetătorilor din cadrul institutelor componente ale INCE, cu alte cuvinte de a participa alături de aceștia la fundamentarea preliminarilor lucrărilor din programele prioritare de cercetare. În consecință, documentariști și traducători din centru au fost și sunt cuprinși în colectivele interdisciplinare de elaborare a temelor prioritare din programul de cercetare al INCE. În al doilea rând, CIDE asigură, aproape în exclusivitate, difuzarea rezultatelor cercetării științifice realizate în INCE, atât în rândul tuturor institutelor componente (fiind deci un liant al structurilor științifice ale institutelor componente ale INCE), cât și – mai ales – în mediile academice, guvernamentale, economice și sociale din țară.

În al treilea rând, CIDE și-a asumat răspunderea de a difuza (din rezultatele cercetării științifice realizate în INCE, din activitățile proprii de documentare științifică, din valorificarea experienței documentariștilor, traducătorilor și redactorilor săi) în mediile economice din țară și străinătate informații bibliografice sau factice privind tranziția în România.

S-au realizat în 1992:

- 7 serii de publicații periodice;
- 20 titluri de neperiodice, constituite în caiete de studii ale institutelor, care se difuzează numai institutelor și, în limita acordurilor cu acestea, se includ – în extenso sau sinteze – în publicațiile periodice;
- 20 titluri de sinteze, comunicări, programe de sesiuni și alte manifestări științifice în limba română sau limbi străine;

- instrumentarul de lucru pentru cercetările de teren ale ICCV, IEN, IBM fie (chestionare, anchete, machete, formulare etc.).

1.3. În unele lucrări pe diverse teme elaborate în cadrul institutelor INCE

Au fost abordate teme teoretice de extremă importanță pentru înțelegerea necesității reformei economice în țara noastră, cum ar fi: tipologia tranziției la economia de piață în țările est-europene, experiențe pe plan mondial în domeniul tranziției de la un tip de economie la altul, analiza comparată a programelor de reformă din țările est-europene, manifestări ale ciclurilor economice pe termen lung în România, fundamente ale funcționării pieței muncii, evaluarea potențialului actual al României, aspecte de dezvoltare regională și amenajarea teritoriului, industria informației, probleme de infrastructură, aspecte valutare-financiare în perioada de tranziție.

1.4. Manifestări științifice

În anul 1992, la nivelul Institutului Național de Cercetări Economice, activitatea științifică a cuprins mai multe forme de manifestări. Astfel, au fost organizate trei sesiuni științifice pe următoarele teme: Cadrul mondial al tranziției la economia de piață, cu care s-a încheiat ciclul „Orientări și tendințe în cercetarea economiei și a calității vieții” (din care în anul 1991 s-au desfășurat 4 sesiuni științifice), Modelarea proceselor economice și Problemele reformei în viziunea tinerilor economiști.

Al doilea gen de manifestări științifice a constat în organizarea unor simpozioane și seminarii cu participare internațională privind sistemul conturilor naționale, politica științei și tehnologiei în România în perioada de tranziție la economia de piață ș.a.

În cadrul acestei forme, un loc distinct l-a avut simpozionul organizat la Chișinău pe problemele integrării Republicii Moldova cu România, la care au participat 20 de cercetători din INCE. De asemenea, se evidențiază, ca un eveniment științific deosebit, organizarea, de IEA, a unui seminar cu largă participare internațională, care s-a bucurat de aprecieri elogioase din partea prestigiosului om de știință E. Pisani, de la Institutul Montpellier din Franța.

În al treilea rând, în cadrul INCE, în 1992, au fost organizate 5 sesiuni de dezbateri științifice și conferințe pe următoarele teme: dezvoltarea agriculturii și realizarea obiectivului strategic – securitatea alimentară a României, privatizarea în agricultură, natura procesului de tranziție la economia de piață în România.

INCE a organizat, împreună cu Ministerul de Externe al României și cu ambasada Nigeriei la București, Colocviul Africano-Român, promovând astfel schimbul de idei cu specialiști din această parte a lumii.

Pe parcursul anului s-au organizat cursuri și seminarii pe teme privind marketingul – instituții și contracte, teoria microeconomică a producției, dezvoltarea economică și altele.

În colectivele de elaborare a studiilor pentru realizarea lucrării „Fundamente ale strategiei economiei românești în perioada de tranziție” au avut loc în perioada ianuarie-martie peste 80 dezbateri în care s-au discutat probleme ale fundamentării, orientării și proiectării unor direcții menite să asigure continuarea și aprofundarea reformei în cadrul tranziției la economia de piață.

În mod sistematic, în unitățile componente ale INCE au avut loc peste 80 dezbateri publice sau interne, în care s-au pus în discuție rezultate de etapă ale cercetărilor, puncte de vedere privind modul de soluționare a unor probleme de politică economică, aspecte teoretico-metodologice ce apar pe parcursul cercetărilor ș.a.

O nouă formă de prezentare a rezultatelor științifice a constat în organizarea, de către institute componente ale INCE, a unor conferințe de presă, pe teme referitoare la mersul reformei (IEN) și dimensiunea sărăciei în România (ICCV).

Cercetătorii institutelor au prezentat peste 200 de comunicări științifice la manifestări organizate la nivel național și internațional.

1.5. Relații internaționale în domeniul cercetării economice

În perioada analizată, INCE a realizat contacte cu unități de cercetare din alte țări, pe bază de reciprocitate, având ca scop documentarea cercetărilor și schimbul de experiență pe diferite probleme.

Cercetătorii institutului au efectuat peste 150 deplasări în străinătate, având ca obiect: documentare și informare, stagii de specializare și perfecționare, realizarea doctoratului, în acest context, remarcăm însă, ponderea scăzută a schimburilor interacademice, ceea ce limitează accesul și circuitul informațional în mediul academic internațional.

În cursul anului 1992 s-au remis spre analiză peste 30 propuneri de contracte de colaborare comună în cadrul programului ACE-PHARE atât ca proiecte de cercetare între institutele noastre și instituții similare, cât și ca participări individuale (burse, stagii de perfecționare, pregătire doctorală). Dintre acestea au ajuns în fază de derulare 5. De asemenea, au început demersurile pentru trimiterea la doctorat în Suedia a cercetătorilor care au fost selecționați în urma unui colocviu desfășurat to prezența reprezentanților Universității din Lundt.

În INCE și unitățile componente au fost primiți peste 300 de vizitatori străini (cercetători, cadre didactice, diplomați, cadre din administrație și funcționari internaționali ai unor organisme ca FMI, BIRD, BM, PNUD, CEE, EFTA etc.).

În cadrul colaborării cu institutele economice din Republica Moldova, în institutele componente ale INCE au fost angajați, pe perioade variabile, un număr de 16 cercetători.

Programele de cercetare au oferit elemente originale apreciate de participanții străini care au audiat comunicările cercetătorilor noștri la Congresul mondial al economiștilor, la Conferința internațională a economiștilor francofoni

și la reuniunile științifice internaționale la care au participat cercetători din cadrul INCE. Cu ocazia diferitelor reuniuni internaționale, cercetătorii INCE au prezentat peste 40 comunicări științifice.

Au fost organizate acțiuni bilaterale la nivelul Institutului Național cu parteneri străini care au înregistrat un ecou pozitiv atât în presa de specialitate, cât și în mijloacele de informare audio-vizuale, între care amintim:

- Colocviul Româno-Luxemburghez consacrat problemelor integrării europene;
- Simpozionul pe tema integrării Republicii Moldova cu România;
- Colocviul „România-Africa, stadiu și perspective ale cooperării economice”.

De subliniat, totodată, că în afara cercetătorilor noștri și a celor din institutele partenere, au fost atrase personalități universitare precum și reprezentanți ai institutelor de resort, ceea ce a permis și evaluarea unor măsuri concrete menite să sprijine traducerea în practică a obiectivelor vizate de problematica dezbătută.

Cu Marele Ducat al Luxemburgului, între CIDE și Universitatea Științifică Internațională, s-a convenit acordul preliminar privind organizarea unui centru bilateral de studii și documentare România-Luxemburg, acord ratificat prin documentele oficiale semnate între MAE ale celor două țări. CIDE a organizat 2 expoziții de carte economică și lucrări ale INCE, la Biblioteca Națională și la Universitatea din Luxemburg, lucrări care au făcut – ulterior – obiectul unor donații către cele două instituții. Pe linia stabilirii unor relații cu instituții reprezentative din alte țări, menționăm și colaborarea între biroul IREX-SUA și unele institute din cadrul INCE.

În anul 1992, România a fost pentru prima oară inclusă în Anuarul Internațional al Competitivității, instrument de referință nu numai pentru instituții publice și specialiști, dar și de orientare a fluxurilor internaționale de schimburi comerciale și investiții. Ediția 1992¹, cu largă difuzare internațională, cuprinde o analiză a evoluției economiei românești după revoluție, tabloul sinoptic al indicatorilor macroeconomici (realizat de IEN) și rezultatele unei ample anchete realizată și prelucrată de CIDE.

1.6. Activitatea publicistică și editorială

În anul 1992, INCE a utilizat ca principală cale de valorificare a lucrărilor de cercetare publicațiile realizate de Centrul de Informare și Documentare Economică, unitatea sa specializată în această direcție. S-au editat și difuzat următoarele lucrări periodice curente ale CIDE, realizate pe baza solicitărilor institutelor:

- Revista Română de Economie, nr. 1-2/1992;

¹ Apărută la Lausanne, Elveția, în martie 1993 (n.r.).

- Analele INCE, vol. V-VI, nr. 1-4/1992;
- Economia României – evoluții pe termen scurt, nr. 1/1992;
- Probleme economice: 47 numere;
- Studii și cercetări economice: 12 numere;
- Romanian economic digest: câte 12 numere din fiecare versiune (engleză și franceză);
- Caietele ICRISI – 6 apariții;
- Caietele ICCV – 8 apariții;
- Caietele IEN – 4 apariții;
- Caietele IFPPV – 2 apariții;
- Bibliografia generală a lucrărilor publicate în anul 1991;
- Calendarul manifestărilor științifice organizate de INCE – 10 apariții.

S-a inaugurat o nouă serie de publicații, realizate în colaborare cu ICCV – și anume „Politica socială”, din care s-au editat primele 6 numere și s-a continuat seria „Calitatea vieții”, din care au fost editate până în prezent 14 lucrări.

CIDE a asigurat, în continuare, editarea unor documentare, culegeri de texte și sinteze, în limbi străine sau în limba română, necesare pentru reprezentarea INCE la o serie de manifestări științifice internaționale.

Au apărut primele lucrări sub sigla „Editura Expert”, editură specializată a INCE, organizată de CIDE pentru publicarea în exclusivitate de lucrări economice, în regim comercial. Aceste lucrări sunt: „Piață, concurență, monopol” (autor dr. A. Iancu), „Conjunctura economiei mondiale – 1991-1992”; „Privatizare și dezvoltare economică” (autor Steve H. Hanke); și s-au pregătit pentru tipar alte două: „Tratat de management” (autor prof. Corneliu Russu); „Macro-stabilizare și tranziție” (autor Lucian Croitorii).

În afara volumului important de publicații editate de Centrul de Informare și Documentare Economică al INCE, prin care se valorifică rezultatele cercetărilor efectuate atât în cadrul temelor interdisciplinare, cât și din programele de cercetare ale institutelor, de volumele editoriale realizate în Editura Expert sau a Academiei Române, de valorificarea unor studii prin revistele proprii ale IEN, IEA sau ICCV, cercetătorii din cadrul Institutului Național au fost prezenți cu articole în toate numerele revistei „Revue Roumaine des Sciences Economiques”, au publicat în „Academica”, precum și în „Economistul”, ca și în toate periodicele cu caracter economic, au acordat interviuri organelor de presă care i-au solicitat, au participat la dezbateri radio-televizate pe teme de larg interes privind problematica reformei.

1.7. Asistență de specialitate acordată; relații de colaborare

Institutul Național de Cercetări Economice a pus la dispoziția organismelor guvernamentale și nonguvernamentale rezultatele cercetărilor sale, putând servi la fundamentarea unor măsuri de reformă privind tranziția la economia de piață.

Proiectele celor mai importante legi vizând cercetarea științifică, adaptarea mecanismului economic la cerințele pieței au fost supuse spre analiză cercetătorilor din INCE, prilej cu care aceștia au înaintat organelor de inițiativă legislativă observații și sugestii cu privire la conținutul, aplicabilitatea și funcționalitatea actelor juridice în pregătire.

INCE a participat la o serie de consultări solicitate de președinția României, guvern, comisiile de specialitate ale parlamentului, ministere ș.a., participarea activă și calificată a cercetătorilor în asemenea acțiuni fiind considerată ca deosebit de utilă de către administrația de stat, fără ca o astfel de prezență să conducă la forme de subordonare sau să greveze asupra independenței de opinie a cercetătorilor.

În acest sens, cercetătorii din toate institutele au fost mobilizați să prezinte rezultatele lucrărilor lor, folosind actul de decizie în probleme majore privind convertibilitatea limitată, politica fiscală, privatizarea, obiectivele strategice ale perioadei de tranziție.

Aceasta reprezintă o formă de integrare a activității INCE în actul decizional de interes național.

INCE a promovat colaborarea cu Asociația Generală a Economistilor din România, cercetătorii participând la dezbaterile organizate de aceasta. De asemenea, au fost publicate în ziarul „Economistul” concluziile unor lucrări de cercetare, precum și punctele de vedere ale cercetărilor referitoare la diverse probleme ale perioadei actuale.

1.8. Activitatea de doctorat, cursuri și seminarii

În cadrul INCE își desăvârșesc pregătirea profesională prin forma doctoralului, sub îndrumarea a 21 conducători științifici, un număr de 108 doctoranzi, din care 35 au fost admiși în cursul anului 1992. Din motive obiective, 4 doctoranzi de la specialitatea Economia Agrară s-au transferat la Academia de Studii Economice.

În cadrul programului de doctorat au fost susținute 92 examene și 23 referate.

Din totalul doctoranzilor înmatriculați în INCE, 21 se găsesc în faza de exmatriculare.

În cadrul INCE s-au organizat, cu participarea unor cadre didactice din instituții de învățământ din străinătate (Suedia, Canada, SUA), cursuri privind teoria microeconomică a producției, marketing-instituții și contracte, metode moderne de prelucrare a datelor statistice, etiologie socială ș.a.

1.9. Activitatea consiliilor științifice

Pe parcursul anului, Consiliul Științific al INCE s-a întrunit periodic, pentru stabilirea orientării temelor de cercetare, scop în care au fost luate în discuție aspectele de conținut, modul de integrare al institutelor componente în pro-

cesul de elaborare a acestora și co-ordonarea programului de cercetare la nivelul INCE. În mod constant, Consiliul Științific a urmărit punerea în valoare a demersului teoretic care avea să surprindă, pe lângă elementele concrete, semnificațiile de profunzime ale tranziției, să clasifice procedeele, tehnicile și criteriile de urmat în aceste întreprinderi. De asemenea, a urmărit pregătirea organizatorică, menită să asigure punerea în valoare a potențialului de cercetare al institutelor.

În dezbaterile Consiliului Științific au fost puse probleme majore ale perioadei actuale privind privatizarea, agricultura și securitatea alimentară, orientările strategice pentru actuala perioadă de tranziție, aspecte privind politica fiscală, piața muncii, integrarea economică cu Republica Moldova, cooperarea economică internațională, restructurarea industriei ș.a.

În al doilea rând, s-au luat în discuție probleme de organizare a cercetării științifice în unele institute componente pentru asigurarea unei integrări mai flexibile a celorlalte institute la realizarea temelor prioritare, cum este cazul celei privind modelarea macroeconomică (IPE).

Pentru stimularea vieții științifice la nivelul INCE s-a elaborat și urmărit programul de dezbateri științifice, cu publicarea lunară a „Calendarului manifestărilor științifice” și reflectarea celor mai interesante puncte de vedere în publicațiile institutului.

Pe lângă activitățile de doctoral, în ședințele sale, Consiliul Științific a analizat și aprobat planurile individuale de pregătire ale doctoranzilor și a sprijinit desfășurarea examenelor și susținerea referatelor în colectivele de specialitate.

În activitatea sa, Consiliul Științific a beneficiat în mod constant de sprijinul Academiei Române, al secției de Științe Economice, Juridice și Sociologice, prin participarea unor membri ai acesteia în activitatea zilnică a institutelor, prin legăturile permanente între conducerea INCE și cea a Academiei Române.

În acest context, remarcăm manifestările științifice comune realizate de cele două instituții, prezența unor cercetători din INCE, în calitate de membri la lucrările unor comisii permanente consultative, participarea cercetătorilor din INCE în colective formate între institutele Academiei Române la elaborarea unor lucrări solicitate în mod special acesteia etc.

Evaluarea activității unor institute din cadrul INCE, de către comisiile desemnate de secția de specialitate a Academiei Române, constituie una dintre modalitățile de sprijin în cadrul acestei conlucrări, ca urmare s-a procedat la o revizuire a programelor de cercetare, potrivit recomandărilor făcute, urmărindu-se, în mod special, abordarea centrată pe caracterul fundamental al cercetărilor la nivel macro și pe elaborarea unor alternative de dezvoltare a problemelor economice din procesul de reformă.

La nivelul institutelor, ședințele consiliilor științifice au urmărit aceleași coordonate de organizare a activității exercitând controlul științific de fond asupra lucrărilor elaborate.

În desfășurarea procesului cercetării, INCE se confruntă cu o serie de dificultăți legate de posibilitățile mult prea restrânse de asigurare a fondului documentar, de accesul limitat la sistemul informațional statistic prin absența legăturii la bănci de date naționale și internaționale, prin absența posibilității de a efectua anchete de teren și înregistrări sistematice de informații cu caracter statistic (posibilitatea există doar la ICCV), prin lipsa de dotare a institutelor componente cu tehnica de calcul necesară, prin restricțiile bugetare privind realizarea unor manifestări științifice cu caracter național sau internațional.

2. SINTEZE ALE LUCRĂRILOR DE CERCETARE REALIZATE ÎN INSTITUTELE COMPONENTE ALE INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

2.1. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

Sinteza preliminară a studiilor efectuate în Institutul Național de Cercetări Economice cu privire la strategia tranziției

Colectiv de autori: Acad. Emilian Dobrescu (coordonator), prof. dr. Constantin Ionete, Ana Bal, Rodica Bălănescu, Nicolae Belli, Mircea Ciumara, Marin Comșa, Lucian Croitoru, Vasile Dan, Ionel Desmireanu, Gheorghe Dolgu, Dumitru Dumitru, Constantin Grigorescu, Aurel Iancu, Dorin Jula, Ștefan Mihai, Constantin Marin, Ion Mărginean, Nicolae Nistorescu, Steliana Perț, Marin Popescu, Ioan Predoi, Hildegard Puwak, Corneliu Russu, Ion Sosire, Filon Toderoiu, Vladimir Trebici, Gheorghe Zaman, Cătălin Zamfir

Activitatea unităților componente și a colectivelor interdisciplinare a fost axată pe următoarele teme principale: investigarea teoretică a tipurilor de economii de piață; studierea experienței internaționale acumulate în elaborarea de strategii ale dezvoltării și altor lucrări similare; examinarea rezultatelor și evoluției previzibile a reformelor din statele central și est-europene; analiza comparată a programelor economice ale partidelor politice din România; cercetarea cauzelor și implicațiilor crizei economice pe care o traversează țara noastră; evaluarea potențialului aciuai al economiei românești; restructurarea proprietății prin înfăptuirea procesului de privatizare; cadrul instituțional al mecanismelor de piață; politicile de stabilizare macroeconomică; dezvoltarea industriei, agriculturii, științei, infrastructurii, sectorului terțiar; investițiile ca factor de relansare a economiei; problemele ecologice; procesele demografice; proiecția socială, dimensiunea culturală a tranziției; integrarea României în economia europeană și mondială; integrarea economică cu Republica Moldova etc. S-au intensificat, de asemenea, studiile de modelare macroeconomică în condițiile specifice tranziției.

În abordarea acestei largi tematici s-au conturat, cum era și firesc, puncte de vedere diferite, chiar contradictorii. Prezenta sinteză, ca lucrare de etapă, înfățișează unele din rezultatele acestor cercetări, punând accentul pe problemele de interes major pentru înfăptuirea reformei economice în România.

I. Evoluția economiei naționale după anul 1989

A) Pe fondul schimbărilor social-politice care au avut loc după decembrie 1989, în țara noastră s-au produs adânci mutații și în sfera economică, inițiindu-se procesul instituirii mecanismelor moderne de piață. Principalele acțiuni întreprinse în acest scop pot fi sistematizate astfel:

- 1) demontarea sistemului economiei de comandă, constând îndeosebi în:
 - reorganizarea unităților economice de stat ca societăți comerciale și regii autonome cu largă independență decizională;
 - modificarea funcțiilor administrației publice, urmărindu-se eliminarea „intervenționismului” său arbitrar în activitatea economică;
 - abandonarea planificării imperative centralizate, reducerea considerabilă a numărului de produse dirijate;
 - „debugetizarea” economiei naționale, reorganizarea sistemului bancar;
 - declanșarea unei largi acțiuni de înnoire a aparatului managerial din economie;
- 2) liberalizarea mecanismelor interne: prețurile, contractarea producției, sistemul de salarizare etc.;
- 3) crearea unor premise pentru dezvoltarea sectorului privat, a cărei pondere în produsul intern brut s-a mărit de la 12,4% în 1989 la circa 21% în anul trecut;
- 4) deschiderea spre exterior a țării:
 - liberalizarea comerțului exterior;
 - reluarea și intensificarea legăturilor de cooperare ale României cu organisme economico-financiare internaționale (FMI, BIRD, BERD etc.);
 - dezvoltarea contactelor cu Grupul „celor 24”, OCDE, Comunitatea Europeană;
 - asigurarea liberei circulații a persoanelor;
 - deschiderea informațională spre Occident (intensificarea contactelor științifice și culturale, creșterea numărului de burse de învățământ superior, doctorat și specializare, extinderea accesului la documentarea tehnico-științifică externă etc.);
- 5) completarea sistemului de protecție socială, luându-se în considerare experiența Matelor avansate.

B) În introducerea mecanismelor de piață se realizează în condițiile unei prelungite crize economice.

1) Rezultatele înregistrate în anii 1990 și 1991 la principalii indicatori ai economiei naționale se prezintă astfel:

— în % —	1990/1989	1991/1990	1991/1989
Produsul intern brut-total din care:	92.6	87.0	80.6
— industrie	83.4	79.4	66.2
— agricultură și silvicultură	110.4	98.4	108.6
— construcții	90.5	81.6	73.8
— servicii	102.0	93.6	95.5
Populația ocupată în economie (medii anuale)	102.2	99.9	100.0
PIB realizat pe o persoană ocupată în economie	92.4	87.1	80.6
Consumul intern de energie primară	85.6	81.3	69.6
PIB realizat pe o tonă combustibil convențional energie primară	108.2	107.0	115.8
Producția industrială	76.5	78.0	59.7
Producția globală agricolă	97.1	100.8	97.9
Volumul total al investițiilor în economia națională	61.7	83.2	51.3
Exportul	58.3	94.5	55.1
Importul	144.4	67.0	76.6
Soldul export-import pe relația de valoare convertibile (mil. dolari)	+ 2559 (1989)	- 1743 (1990)	peste - 1200 (1991)
Salariul mediu nominal net	110.5	221.7	245.0
Indicele prețurilor de consum al populației	104.2	265.5	276.7
Vânzările de mărfuri	133.7	72.3	82.2
Serviciile prestate populației	105.3	86.9	91.5
Numărul de apartamente construite în antrepriză	77.9	50.0	39.0
Raportul dintre masa monetară și PIB	60.9 (1990)	50.0 (1991)	

Ratele negative ale produsului intern brut (-7,4% în 1990 și -13% în anul 1991) nu fost determinate în proporție de peste 9/10 de scăderea valorii adăugate în industrie. Cu urmare, ponderea acestei ramuri în produsul intern brut (exprimat în prețuri curente) s-a redus de la 52,9% în anul 1989 la 48,2% în anul 1990 și 47,1% în 1991. Departate de a reflecta un proces normal de restructurare a economiei naționale, această scădere a fost determinată îndeosebi de posibilitățile limitate de aprovizionare cu energie și materii prime, de diminuarea

rea resurselor financiare și valutare ale țării; În cazul unor ramuri s-a manifestat și o reducere a cererii interne (de exemplu, pentru investiții) și externe (exportul pe relația cliring).

Comparativ cu reducerea produsului intern brut în cei doi ani cu aproape 20%, exportul s-a diminuat cu 44,9%, iar importul cu 23,4%. Gradul de acoperire a importurilor cu exporturi a reprezentat circa 63% în anul 1990 și 73% în anul 1991; în aceste condiții, balanța comercială s-a încheiat cu deficite importante, de 1,7 miliarde dolari în 1990 și peste 1,2 miliarde dolari în 1991. Investițiile de capital străin s-au menținut la un nivel redus (112,4 milioane dolari în 1990 și 156,3 milioane dolari în 1991).

Standardul de viață a cunoscut unele ameliorări în anul 1990 urmate însă, de înrăutățiri semnificative în anul 1991, ca efect al adâncirii crizei economice. La finele anului trecut numărul persoanelor aflate în evidență ca fiind în căutarea unui loc de muncă a ajuns la circa 337 mii, la care se adaugă aproape 600 mii persoane în șomaj tehnic (în anexa 1 se prezintă, pentru comparație, evoluția economică în 1990- 1991 a unor țări est-europene).

2) În perioada ianuarie-aprilie 1992, declinul industriei a continuat, înregistrându-se o diminuare a producției cu 15,6% față de realizările perioadei corespunzătoare a anului trecut. În agricultură există restanțe însemnate în executarea lucrărilor și asigurarea cu îngrășăminte; a persistat tendința scăderii șeptelului la unele specii de animale.

În activitatea de comerț exterior pe relația devize convertibile se constată un anumit proces de redresare, exporturile depășind cu 19% nivelul din primele patru luni ale anului trecut, în timp ce importurile s-au redus cu 1,5%; balanța comercială a înregistrat un deficit cumulat de peste 450 milioane dolari pe relația devize convertibile.

Evoluția industriei, ca și întârzierile manifestate în executarea lucrărilor agricole pun sub semnul întrebării posibilitatea stopării în anul 1992 a declinului economic. Potrivit analizelor efectuate în Institutul Național de Cercetări Economice, trebuie luată în calcul o nouă scădere a produsului intern brut.

C) Atât Guvernul și ministerele, cât și principalele formațiuni politice, publicațiile de specialitate, mijloacele de informare în masă, unitățile de cercetare și cadrele universitare au examinat în mod repetat evoluția economiei naționale după anul 1989. S-a exprimat o mare varietate de opinii – perfect explicabilă, de altfel, dacă ținem seama de ineditul fenomenelor și motivațiile care au inspirat diferitele demersuri. În pofida acestei diversități, s-a degajat – ca o concluzie cvasigenerală – necesitatea unei abordări complexe a factorilor care au determinat starea economică a țării în 1990-1992.

O astfel de abordare trebuie să detașeze două niveluri de analiză, pentru a se pune în evidență, pe de o parte, cauzele nemijlocite care au provocat declinul sever al producției și, pe de altă parte, cauzele sale mai profunde, decurgând din ansamblul proceselor ce caracterizează evoluția României în actuala perioadă.

1) În primul caz, este vorba de dinamica factorilor productivi și a randamentelor de utilizare a acestora.

- Din punctul de vedere al resurselor primare, involuția economiei s-a datorat, în principul, scăderii consumului total de energie primară, față de 1989, cu aproape 15% în 1990 și cu peste 30% în anul 1991.

- În ceea ce privește factorul uman, diminuarea producției a fost determinată practic integral de scăderea productivității muncii – pe ansamblul economiei cu circa 19% în anul 1991 față de 1989, iar în industrie cu 39%. La aceasta a contribuit în măsură însemnată reducerea raportului dintre timpul lucrat și timpul calendaristic care, în industrie, de exemplu, a reprezentat 56% în anul 1991 față de 61% în 1990 și 71% în 1989. Creșterea salariilor, în aceste condiții, a intensificat spirala inflaționistă.

- Simultan cu înrăutățirea considerabilă a gradului de utilizare a capacităților productive, au scăzut substanțial resursele destinate formării brute a capitalului (cu aproape 23% în cei doi ani). Efectul negativ al acestei tendințe a fost amplificat de structura complet nerațională a acumulării brute, caracterizată îndeosebi prin sporirea imobilizărilor în stocuri de producție neterminată, semifabricate, produse finite fără desfacere etc.

2) Trecând la cel de-al doilea nivel de analiză, se apreciază că evoluția economică a României în ultimii doi ani reprezintă efectul cumulat al mai multor cauze, care ar putea fi grupate în trei mari categorii.

2.1. Prima o formează cauzele legate de suprapunerea crizei moștenite de la vechiul regim cu destrămarea sistemului regional de relații economice și cu derularea rapidă (după o declanșare bruscă, date fiind condițiile specifice din România) a tranziției la economia de piață. Această suprapunere s-a soldat cu următoarele consecințe principale:

a) agravarea efectelor perturbative ale dezechilibrelor structurale, datorită scăderii producției interne de resurse energetice, materii prime și materiale de bază (metalurgice și chimice);

b) dereglarea temporală a relațiilor de cooperare dintre unitățile economice în condițiile abandonării sistemului de repartiții și trecerii la contractarea liberă a produselor;

c) scăderea exportului în fostele state membre ale CAER și reducerea importului de resurse energetice și de materii prime din aceste țări;

d) agravarea – într-o serie de ramuri – a deficitului de ofertă pe piața internă, ca efect al reducerii producției și sporirii veniturilor bănești ale populației;

e) declinul puternic al investițiilor, minusul provocat de retragerea în mare măsură a bugetului central din această sferă nefiind compensat de acțiunile investiționale ale unităților de stat, care dispun de resurse limitate și sunt preocupate în special de problemele curente.

S-au adăugat la acestea efectele războiului din Golf și ale dezmembrării Iugoslaviei.

2.2. Între cauzele legate de gestionarea reformei, pot fi menționate:

- a) creșterile excesive de venituri nominale și reducerea săptămânii de lucru, sub presiunea mișcărilor revendicative;
- b) critica (absolut necesară) a viciilor economiei hipercentralizate a degenerat uneori într-o subapreciere globală a potențialului productiv existent; neglijarea, în acest context, a lucrărilor de întreținere, reparații și modernizări parțiale imediate;
- c) pregătirea insuficientă sau defazarea unor măsuri;
- d) absența uneori a corelării modificărilor din diferite domenii ale mecanismului economic.

2.3. O pondere importantă revine cauzelor legate de instabilitatea social-politică, aceasta contribuind la:

- a) favorizarea cererilor revendicative fără suportul economic necesar;
- b) deteriorarea disciplinei muncii;
- c) existența unui mediu extrem de incert pentru agenții economici care inhibă inițierea unor măsuri (restructurări, investiții etc. cu efecte pe termene medii-lungi;
- d) manifestarea unei anumite rețineri din partea statelor occidentale și a capitalului privat extern în acordarea de asistență financiară și realizarea de investiții în România. Toate acestea demonstrează că actuala evoluție social-economică a României și a altor state central și est-europene reprezintă un nou tip de criză, a cărei trăsătură distinctivă constă în combinarea consecințelor crizei structurale a vechiului sistem al economiei de comandă cu ceea ce se poate denumi criza tranzițională însăși.

II. Unele concluzii rezultate din experiență; principalele obiective ale continuării reformei

A) Extrem de dinamică și originală, experiența statelor aflate în tranziție, inclusiv România, se constituie într-un dens material istoric, ale cărui semnificații – multiple și uneori discordante cu paradigmele gândirii sociale tradiționale – vor putea fi integral evaluate doar prin studii laborioase, de factură interdisciplinară. Unele concluzii, desigur cu caracter preliminar, pot fi, totuși, de pe acum desprinse, cele implicate în definirea direcțiilor de continuare a reformei în țara noastră prezentând un interes special.

1) O primă constatare este că toate programele de reformă, practic fără excepție, au subestimat complicațiile și durata tranziției, preconizând un declin de proporții mai reduse al PIB, privatizarea rapidă a sectorului de stat al economiei, un aflux considerabil al capitalului occidental, costuri sociale atenuate.

N-au lipsit, firește, avertismentele (exprimate nu numai în lucrări științifice, ci și la nivel politic), dar ele – chiar și atunci când au fost categorice – n-au anticipat, la dimensiunea reală, amploarea tensiunilor și constrângerilor proprii acestei perioade.

Cele mai multe programe s-au concentrat asupra măsurilor cu orizont temporal scurt-mediu, vizând îndeosebi schimbarea sistemului instituțional și stabilizarea macroeconomică. A devenit, însă, tot mai clară necesitatea elaborării unor concepții strategice pe termen lung, în mai multe variante, care să acopere plaja evoluțiilor posibile – numeroase, contradictorii, marcate de un grad ridicat de incertitudine.

N-au rezistat testului practicii, abordările tehnocrat-economiciste ale tranziției, dar nici viziunile și politicile de inspirație populistă. Soluția actualelor dificultăți rămâne promovarea fără șovăire a noilor mecanisme, în condițiile însă ale prevenirii convulsiilor sociale ce-ar putea apărea dintr-o greșită pilotare a reformei.

Aceasta nu echivalează în nici un caz cu încetinirea ritmului aplicării sale – cum uneori se lasă a se înțelege sau chiar se afirmă –, ci dimpotrivă, impune accelerarea reformei, pentru a se obține mai rapid efectele pozitive scontate, cu asigurarea prealabilă a fiecărei măsuri de suportul social necesar. Acum este cert că tranziția conține multe riscuri și puncte de bifurcație, că implică însemnate costuri sociale, un imens și prelungit efort general, succesul său depinzând, de aceea, de realizarea unui autentic și durabil consens național cu privire la obiectivele și etapele principale ale acestui proces istoric.

2) Experiența statelor est-europene a relevat, de asemenea, că – deși necesară și cu posibile efecte pozitive – manipularea agregatelor macroeconomice (monetare, de credit, fiscale etc.) cărora li s-a acordat preponderență în prima fază a tranziției, nu este suficientă pentru depășirea crizei și ameliorarea parametrilor de performanță ai economiei. Mai mult, politicile macroeconomice nu se pot conforma nici uneia din schemele reduționiste tradiționale.

– De exemplu, politica monetară, de credit bancar, trebuie să se dovedească extrem de restrictivă față de focarele generatoare de venituri fără acoperire, dar – în același timp – îndeajuns de flexibilă față de agenții angajați în activități economice viabile, eficiente.

– Limitarea deficitului bugetar este absolut necesară pentru combaterea inflației. Dacă, însă, este asociată cu o impozitare excesivă (în forme diferite) a agenților economici productivi și (sau) cu o retragere masivă a bugetului din sfera investițională, aceasta poate complica procesul redresării PIB real.

– Pentru o evoluție normală a soldului balanței de plăți externe, este necesară stimularea exporturilor (ceea ce favorizează și relansarea producției). O astfel de politică valutar-comercială n-ar trebui, însă, să implice o devalorizare frecventă și de proporții mari a monedei naționale care, inevitabil, antrenează accentuarea presiunii inflaționiste.

Chiar și aceste ilustrări, relativ simple, sunt suficiente pentru a conchide că – dată fiind complexitatea proceselor tranziției – se impun politici nuanțate și prudente, despovărate de orice prejudecăți exclusiviste. Sunt necesare, în acest sens, studii sistematice și mult mai aprofundate la nivelul organelor decizionale. Altfel, se ajunge la o permanentă pendulare între extreme – sub im-

presia evenimentelor imediate și cu impact emoțional – care, datorită incoerențelor ce le induce în întregul organism economic, poate compromite reforma.

3) Din analiza experienței de până acum reiese, totodată, că discrepanța dintre efectele anticipate și cele reale ale unor măsuri nu pot fi dissociate de comportamentul specific al unităților economice de stat cu autonomie gestionară deplină; fără a fi singura, această cauză este esențială. Eliberate brusc din „chingile” indicatorilor de plan obligatorii și scutite, în fapt, de un control patrimonial semnificativ, unitățile menționate (deocamdată cu pondere covârșitoare în economia națională) au drept funcție – obiectiv nu atât profitul – cum se sconta la început – cât mai ales obținerea unui fond de salarii care să asigure câștigul mediu negociat sau negociabil cu sindicatele, în condițiile menținerii numărului de angajați sau ale unei eventuale reduceri de personal în limite ce nu riscă să degenereze în reacții explozive. Poziția oligo sau chiar monopolistă pe piață permite acestor unități să transfere aproape automat în prețuri costurile majorate. Și astfel, o scădere a producției este perfect compatibilă cu inflația. A devenit tot mai limpede că fără corectarea acestui comportament – prin privatizare, măsuri pentru condiționarea mai strictă a dinamicii veniturilor de rezultatele economice, instituirea și aplicarea regimului falimentului, întărirea disciplinei plăților etc. – sunt greu de realizat obiectivele tranziției.

4) Studiile de specialitate admit că derularea reformelor din țările est-europene n-au cristalizat încă suficient noile atribute ale statului, că simpla dezetatizare a vieții economice nu rezolvă de la sine problemele tranziției, nu poate fi un scop în sine. Experiența arată că – acordându-se toată atenția utilizării agregatelor macroeconomice – se impune o preocupare sistematică și pentru microeconomic, pentru crearea condițiilor (ce depind de activitatea guvernamentală) de funcționare eficientă, necontradictorie, a diverselor piețe sectoriale. Tendința – de altfel, firească și, din multe rațiuni, întru totul justificată – spre „neutralitatea” (prin uniformizare) a mecanismelor monetar-financiare nu trebuie fetișizată; acest lucru nu se constată nici în statele avansate (în SUA, de pildă, ponderea ajutoarelor financiare acordate de stat industriei – subvenții, reduceri de impozite, taxe etc. – reprezintă 13,5% din valoarea adăugată) și cu atât mai puțin ar fi el indicat în perioada tranziției, caracterizată printr-o enormă diversitate de condiții în care acționează agenții economici.

Pericolul „politizării” intervenției statale este real. Experiența confirmă, însă, că singura modalitate de contracarare a acestuia – eficientă pe termen lung și în consens cu obiectivele transformărilor din ultimii ani – o reprezintă sprijinirea pe instrumentele statului de drept – respectarea strictă a legalității, transparența, controlul parlamentar, presiunea mișcărilor democratice, a opiniei publice în general etc. Chestiunea este cu atât mai importantă, cu cât însuși ciclul electoral este încă departe de „maturitatea” proprie societăților democratice tradiționale (deși nici acolo nu este scutit de serioase implicații economice, evaluate acum cu mijloace rafinate, inclusiv modele cronometrice).

B) Sintetic formulată, direcția strategică a tranziției este crearea unei economii care – funcționând pe baza mecanismelor moderne de piață, în condițiile unui rol activ, în limite raționale, al statului – să depășească starea penuriei cvasigeneralizate, să se echilibreze structural printr-o integrare adecvată în diviziunea internațională, să asigure resursele necesare pentru un standard de viață civilizat al poporului român.

1. Setul de obiective pentru continuarea reformei trebuie să se coreleze cu situația reală a economiei noastre, atât ca mecanism de funcționare, cât și sub raportul constrângerilor de ordin tehnologic, material, financiar, social. Care sunt, în sinteză, problemele ce se cer luate în considerare?

1.1. Noile mecanisme – instituite prin reformă – își fac simțită prezența mai ales în economia nominală (monetară), fără a se afirma încă, în mod efectiv, în economia reală. Decalajul rezultă chiar din specificitatea dinamicii celor două paliere ale vieții economice. Frecvent invocata incoerență a mecanismului actual are, deci, determinări mai complexe, ce nu se pot imputa exclusiv modului cum a fost gestionată reforma, fără a neglija, desigur, consecințele acestuia.

1.2. Declinul activității productive continuă, fără ca pericolul agravării inflației să fi fost depășit. Reducerea deficitului balanței comerciale nu poate fi considerat un simptom de echilibru deoarece s-a datorat nu atât mecanismelor interne, cât îndeosebi restricției impuse de creditorii străini (comprimarea drastică a importurilor). Se menține scăzut nivelul investițiilor. Într-un cuvânt, instabilitatea macroeconomică tinde a se croniciza.

1.3. Criza s-a etalat până acum mai ales efectele negative, fără a fi „valorificate” și potențele sale pozitive, înainte de toate funcția de asanare a economiei naționale de producțiile neviabile, de principalii factori generatori de ineficiență. Previzibil de la bun început, faptul că restructurarea nu se poate face de la sine a devenit tot mai limpede.

1.4. Deschiderea spre exterior a pus economia românească în fața unor constrângeri dificile, pentru care nu este îndeajuns pregătită nici structural și nici instituțional.

1.5. S-a format o flagrantă contradicție între obiectivele protecției sociale și resursele disponibile în acest scop. Disimulată un timp de amputarea acumulării, de deficitul bugetar și consumarea rezervelor valutare ale țării, această discordanță capătă acum forme acute.

2. Obiectivele principale ale continuării tranziției sunt oarecum simetrice acestor caracteristici.

2.1. Astfel, o scrie de acțiuni trebuie să urmărească finalizarea și consolidarea cadrului instituțional al economiei de piață, asigurarea condițiilor pentru ca noile mecanisme să-și exercite eficient funcțiile alocative. O preocupare sistematică se impune, în acest context, pentru informarea operativă a agenților economici și a întregii populații asupra conținutului și modului de aplicare a reglementărilor juridice, formarea cadrelor manageriale, întărirea ordinii de drept.

2.2. Actualele dezechilibre reclamă continuarea politicii de stabilizare macroeconomică, în condițiile unei articulări mai bune a diferitelor măsuri. Este cea mai dificilă problemă pe termen scurt-mediu (experiența altor țări este concludentă), însă hotărâtoare pentru întreaga reformă.

2.3. Tot mai necesară devine, de asemenea, conturarea cadrului general al ajustării structurale a economiei, fundamentarea câtorva variante plauzibile ale desfășurării acestui proces. Paralel cu studiile de specialitate, se impune o amplă dezbatere națională, opțiunile în acest domeniu având consecințe pe termen lung. Celebra controversă din perioada interbelică – referitoare la profilul economiei românești – trebuie să-și găsească, astfel, o replică modernă, pe măsura exigențelor, dar și a șanselor, acestui sfârșit de mileniu.

2.4. Ajustarea structurală permite – dar în același timp și necesită – redefinirea locului României în economia est și general europeană, a conexiunilor sale economice cu alte zone ale planetei. Continuarea tranziției este de neimaginat fără crearea unor mecanisme durabile pentru integrarea avantajoasă a țării noastre în fluxurile internaționale.

2.5. Protecția socială rămâne, de asemenea, un obiectiv esențial, a cărui realizare depinde de mersul reformei, dar îi și condiționează reușita. Conținutul său se cere, însă, mai bine fundamentat, depășindu-se sloganurile demagogice și pornindu-se de la interdependențele reale dintre economie și social. Fără pretenția exhaustivității, se poate totuși admite că finalizarea și consolidarea cadrului instituțional al economiei de piață, stabilizarea macroeconomică, ajustarea structurală, integrarea și protecția socială alcătuiesc matricea proceselor ce vor caracteriza tranziția. Formele și ritmurile în care se vor înfăptui, consecințele lor pe plan economic și pentru diferite categorii ale populației, ca și pentru societatea noastră în ansamblu, vor depinde, desigur, de o multitudine de factori (interni și externi). Intre aceștia, nu trebuie omisă „coloratura” specifică imprimată de politicile pe care le vor promova viitoarele guvernări. Tendințele de bază însă rămân, ele rezultând din logica transformării economiei de comandă într-o economie modernă de piață, din configurația economico-socială cu care România s-a angajat pe acest drum, din contextul său geopolitic, din mutațiile ce intervin pe plan internațional.

III. Direcții de acțiune pentru stabilizarea macroeconomică și consolidarea sistemului instituțional al economiei de piață

1. Privatizarea, funcționarea societăților cu capital de stat, promovarea concurenței

1.1. Pentru accelerarea procesului de privatizare:

- prezentarea și dezbaterea programului general de privatizare, care să cuprindă eșalonarea în timp a ramurilor și tipurilor de întreprinderi, principiile, caile concrete ce pot fi utilizate (vânzări de active sau de

unități, locații de gestiune, vânzări de acțiuni etc.), evaluarea implicațiilor financiare, efectele economice estimate etc.;

- racordarea procesului de privatizare la realizarea programului de restructurare a unităților economice (implicarea pe baze comerciale a unităților de cercetare și proiectare);
- promovarea procedurii de cumpărare a întreprinderii de către proprii salariați (LEMBO) practicat în țările dezvoltate;
- instituirea regimului de înființare și funcționare a burselor de valori;
- reexaminarea condițiilor de utilizare a formelor intermediare (locație de gestiune, concesiune, închiriere), cu garanții de profitabilitate și privatizare ulterioară;
- creșterea numărului de întreprinderi mici și mijlocii (creatoare de locuri de muncă), precum și a rolului autorităților tocate pe linie financiară, de pregătire și reconversie a forței de muncă, de acordare de spații și a altor facilități pentru înființarea de astfel de unități;
- funcționarea unităților cooperatiei meșteșugărești și de consum pe principiile deplinei autonomii, liberei inițiative și pieței concurențiale;
- intensificarea acțiunii, la scara întregii țări, de vânzare, către întreprinzătorii particulari, a activelor imobilizate în fonduri fixe subutilizate sau aflate în conservare, precum și în stocuri de materiale și semifabricate.

1.2. În agricultură:

- intensificarea acțiunii de punere a pământului în posesia țăranimii și acordarea titlului de proprietate;
- acordarea de priorități și facilități, adaptate la noua structură a fondului funciar, pentru procurarea de tractoare și mașini agricole, îngrășăminte chimice, materiale de construcții și material biologic de calitate superioară;
- funcționarea pe principiile economiei de piață a cooperării rurale în sfera aprovizionării cu factori de producție, a prelucrării, depozitării și comercializării produselor, acordării de credite, precum și în sfera producției (exploatarea pământului, mașinilor și uneltelor, animalelor și altor mijloace, realizarea de investiții de interes comun etc);
- asocierea producătorilor agricoli în organizații profesionale pentru apărarea și promovarea intereselor specifice;
- privatizarea societăților comerciale cu capital de stat (fostele IAS), ținându-se seama de specificul exploatarea agricole de dimensiuni optime;
- privatizarea și reorganizarea societăților comerciale de mecanizare a agriculturii ca unități care execută lucrări cu utilaje speciale și reparații la tractoare și mașini agricole;
- reorganizarea unităților de construcții, mecanizare și exploatare a lucrărilor de îmbunătățiri funciare, ca regii autonome pentru amenajările

de interes național și cu folosință comună pentru toți producătorii sau ca societăți comerciale, pentru activitățile de exploatare.

1.3. Referitor la funcționarea unităților cu capital de stat:

- a) în condițiile economiei de piață, statul acționează, de regulă, prin mijloace indirecte pentru a orienta activitatea agenților economici, utilizând, în acest scop, politici bugetare, fiscale, monetare, ale veniturilor, aceste forme de intervenție având un caracter global și neaterând funcționarea mecanismelor pieței;
- b) în etapa actuală de tranziție – caracterizată prin existența unor dezechilibre grave intra și intersectoriale, funcționarea numai parțială a mecanismelor pieței, penuria accentuată a unor resurse materiale și energetice, ponderea redusă a sectorului privat, tendința unităților de stat de a opera în regim de restricții financiare laxă – implicarea statului în procesul de restructurare se poate materializa prin:
 - intervenția indirectă, care are ca obiective restabilirea echilibrelor macroeconomice – ale balanței de plăți, cererii și ofertei de forță de muncă, circulației monetare etc. –, restructurarea economiei și relansarea acesteia, constând în utilizarea pârghiilor economico-financiare;
 - intervenția combinată (directă și indirectă) în cazul regiilor autonome care asigură energia, combustibilul, materiile prime și anumite servicii, precum și în cel al societăților comerciale a căror activitate fie că se află în declin – siderurgie, construcții navale, chimie de bază (situație similară celei din țările dezvoltate);
 - în vederea redimensionării capacităților acestora, fie că are un rol determinant în acoperirea unor nevoi de bază ale economiei (mașini unelte, echipamente agricole, îngrășăminte chimice, vagoane etc.). Instrumentele și formele utilizabile: comenzi de stat; programe de redimensionare a unor capacități de producție; programe de dezvoltare și modernizare a bazei energetice; contracte de plan pentru realizarea unor obiective de interes național (prin care se stabilesc obligațiile și drepturile statului și a agenților economici); concesiuni și arendări pe bază de licitație etc.

1.4. În ceea ce privește promovarea concurenței:

a) Pe termen scurt:

- adoptarea unei legislații antimonopol, prin care să se precizeze organismul investit cu prerogative operaționale în acest domeniu, inclusiv în controlul fuziunilor și asocierilor dintre întreprinderi, precum și divizării lor; definirea mai clară din punct de vedere juridic a conceptului de concurență neloială și a practicilor de tip monopolist;
- crearea cadrului necesar pentru funcționarea societăților comerciale de tip holding cu capital de stat și privat, în condițiile respectării cerințelor pieței concurențiale (interne și externe);

b) Pe termen mediu-lung:

- reducerea eşalonată a protecției pieței interne, creșterea treptată a gradului de expunere la concurența internațională;
- restructurarea sistemului productiv al economiei, stimularea dezvoltării întreprinderilor de dimensiuni mici și mijlocii;
- înființarea unor organe jurisdicționale cu atribuții în rezolvarea litigiilor privind practicile concurențiale neloiale.

2. Prețurile

a) Pe termen scurt:

- continuarea, și în sem. II 1992, a acțiunii de eliminare a subvențiilor, pentru bunurile de consum de primă necesitate, urmând ca în anul 1993 acestea să fie eliminate în întregime;
- continuarea subvenționării selective a materiilor prime și a combustibililor (cărbunii) din industria extractivă minieră, atât pe baza costurilor fundamentate pentru fiecare unitate minieră și perimetru de exploatare, cât și prin luarea în considerare a nivelului prețurilor internaționale;
- corelat cu procesul eliminării subvențiilor pentru bunurile de consum alimentar de primă necesitate, se va proceda la reexaminarea prețurilor produselor agricole vegetale și animale, ale căror niveluri de contractare și achiziție sînt garantate de stat.

b) Pe termen mediu-lung:

- în condițiile relansării producției și ale dezvoltării concurenței interne și externe, se va urmări înscrierea ritmului anual al prețurilor cu ridicata în limite relativ normale (circa 5 la sută). Politica economică urmează să găsească soluții pentru influențarea: raportului costuri-prețuri (Importuri, costuri salariale); a raportului cerere-ofertă (restricția bugetară, fiscalitate) și pentru normalizarea comportamentului agenților economici;
- restrângerea treptată a nomenclatorului grupelor de produse și produselor ale căror prețuri sunt încă plafonate, în concordanță cu procesul restrângerii subvenționării;
- reducerea gamei produselor și serviciilor, ale căror prețuri și tarife se stabilesc și se adaptează de regiile autonome și societățile comerciale cu capital de stat prin negociere cu beneficiarii, cu avizul Ministerului Economiei și Finanțelor, al ministerelor de resort sau al prefecturilor și Primăriei Municipiului București.

3. Piața muncii

- Politici de creare a noi locuri de muncă prin relansarea investițiilor la nivel național, local și de firmă, în funcție de evoluția previzionată a șomajului.

- Extinderea muncii cu timp parțial, a contractelor cu durată limitată, promovarea unor formule diferite de pensionare (anticipată, progresivă), lucrări de utilitate publică, etc. ;
- Intensificarea acțiunii de cuprindere a șomerilor în cursurile de recalificare.
- Refacerea legăturii dintre salarii și productivitatea muncii; controlul evoluției fondului de salarii și al indicelui general al prețurilor bunurilor de consum; menținerea în limite controlate a raportului între evoluția salariului nominal și a celui real.
- Așezarea negocierilor dintre sindicate și patronal pe fundamente economice reale, întărirea capacității de negociere a patronatului și asigurarea echilibrului de forțe dintre partenerii sociali.
- Realizarea condițiilor și criteriilor de dimensionare și acordare a ajutorului de șomaj (progresiv în funcție de vechime; regresiv în funcție de durata șomajului; limită maximă a alocației etc.).
- Diversificarea sistemului instituțional al administrării și gestionării pieței muncii (agenții de forță de muncă, de contractare temporară etc.).

4. Piața monetară

a) Pe termen scurt:

- asigurarea funcționării pieței monetare prin crearea întregii game de instrumente de credit; În acest scop se are în vedere, în prima etapă, introducerea efectelor de comerț (cambia, biletul de ordin) și a titlurilor de stat pe termen scurt;
- extinderea «finanțării bancare pe bază de licitație (până la funcționarea fiabilă a rezervelor obligatorii);
- consolidarea mecanismului rezervelor obligatorii (prin creșterea și stabilizarea depozitelor bancare), în vederea controlului volumului masei monetare și încadrării acesteia într-un nivel de 40 - 45% față de PIB;
- echilibrarea maturilor de creație monetară cu cele de resorbție monetară menite să întărească disciplina financiară a agenților economici.

b) Pe termen mediu-lung:

- asigurarea condițiilor pentru coborârea către 35 - 40% a raportului dintre masa monetară și PIB.

5. Piața capitalului

a) Pe termen scurt:

- asigurarea intrării pe piața capitalului a certificatelor de proprietate și participarea la funcționarea acestora a fondurilor proprietății private (FPP) și a fondului proprietății de stat (FPS);
- instituirea mecanismelor de emisiune și ofertă publică de vânzare a acțiunilor și obligațiunilor societăților comerciale (piața primară a capitalului sau piața valorilor mobiliare);

- înființarea și punerea în funcțiune a Bursei de valori (piața secundară a capitalului);

b) Pe termen mediu-lung:

- lărgirea pieței cu titluri de stat și private pe termen lung;
- dezvoltarea sistemului de garanții ale creditului pe termen lung, în mod deosebit a pieței ipotecare;
- lărgirea și perfecționarea pieței valorilor mobiliare (acțiuni și obligațiuni);
- atragerea în cadrul pieței capitalului a altor instituții financiare (fondurile de pensii, societățile de asigurări, alte fonduri mutuale, etc.);
- deschiderea piețelor interne către piețele externe de capital.

6. Bugetul și sistemul fiscal

a) Pe termen scurt:

- menținerea în limite controlabile a deficitului bugetar;
- stimularea activităților economice, în special a producției, prin fiscalitate; menținerea unui grad de fiscalitate echilibrat și suportabil (25 - 40% ponderea veniturilor fiscale în PIB);
- asigurarea unei contribuții majore a bugetului la politica de protecție socială, în special a păturilor și grupurilor defavorizate;
- introducerea TVA (1993), care va înlocui actualul ICM, pe baza diferențierii sectoriale care să țină seama de condițiile specifice ale diverselor ramuri și de obiectivele politicilor macroeconomice;
- transformări de natură tehnică în cadrul sistemului fiscal: actualizarea bazelor de impunere; revederea regimului de facilități fiscale; controlul și descurajarea evaziunii fiscale; perfecționarea sistemului de administrare a impozitelor.

b) Pe termen mediu-lung:

- pregătirea condițiilor necesare și introducerea impozitului general pe venitul individual;
- studierea oportunității și pregătirea introducerii impozitului pe societăți;
- asigurarea unei ponderi raționale a cheltuielilor de capital în cadrul cheltuielilor bugetare (doar 11% în bugetul pe 1992);
- instituirea unui raport judicios între impozitele directe și cele indirecte (prevalența notabilă a ponderii acestora din urmă) în cadrul veniturilor fiscale ale bugetului.

7. Comerțul exterior, integrarea României în economia europeană și mondială

- Continuarea reformei va antrena modificări considerabile în evoluția și structura comerțului exterior. Ținând seama de înzestrarea actuală cu factori de producție a României dar și de dinamica acestora în viitor

(ca, de exemplu, creșterea gradului de educație, a înclinației spre economisire, ameliorarea condițiilor interne care să atragă din exterior capitalul, cunoștințele tehnologice, de management etc.), se poate aprecia că specializarea la export a României ar urma să se facă în produse manufacturiere care utilizează factorul forță de muncă existent într-o formă relativ abundentă, dar și în produse ușor sau greu imitabile care utilizează intensiv factorul capital uman și rezultatele activității de cercetare-dezvoltare. Un avantaj comparativ valorificabil va fi prezentat de exportul de produse agricole și dezvoltarea turismului.

- Din punct de vedere al orientării geografice, se poate conta pe creșteri ale ponderii țărilor vest-europene, S.U.A. și Japoniei.
- O componentă esențială a promovării exportului este stabilitatea macroeconomică împreună cu un curs de schimb valutar favorabil. O altă componentă este un sistem eficient de asigurare a accesului rapid al exportatorilor la inputurile necesare la costuri care nu sunt mai mari decât prețurile internaționale fără taxe vamale. Importul inputurilor necesare (direct sau indirect) pentru producția de bunuri manufacturiere destinate exporturilor trebuie eliberate sistematic de întârzieri, restricții sau alte bariere netarifare, taxe vamale sau alte taxe de import și impozite indirecte.
- Se apreciază că, în perspectivă, o structură a tarifului vamal bazată pe taxe scăzuse și uniforme ar fi optimă. Această opțiune reprezintă o componentă esențială a liberalizării comerțului internațional, dar diferențele pe grupe de țări sunt considerabile. Astfel, clacă în statele dezvoltate cu economie de piață, media taxelor vamale a scăzut de la 40% la finele anilor '40 la mai puțin de 5,5% în prezent, în cazul țărilor în curs de dezvoltare acest procent este de 32%. Este necesar să se țină seama și de faptul că proporția importului țărilor dezvoltate, care este afectată de barierele netarifare, s-a dublat în perioada 1966 - 1986 (peste 90% din importul de produse alimentare al țărilor OECD este afectat în prezent de barierele netarifare); în cazul țărilor în curs de dezvoltare, barierele netarifare afectează 28% din importul de mărfuri.
- Negocierea și ratificarea în acest an a acordului de asociere dintre Comunitatea Europeană și România creează premisele pentru lărgirea accesului pe piețele vestice, crearea unui cadru mai adecvat de cooperare și asistență pentru realizarea tranziției și pentru atingerea unuia din obiectivele strategice ale dezvoltării economiei țării noastre – aderarea în perspectivă la Comunitatea Europeană.
- Ca factori favorizanți ai fluxului de capital străin către România pot acționa: stabilitatea social-politică, demararea procesului de privatizare de masă și, în general, creșterea certitudinii în ceea ce privește drepturile de proprietate, liberul transfer al profiturilor și capitalului investit,

dezvoltarea și modernizarea infrastructurii, extinderea și diversificarea sectorului bancar.

- Strategia în domeniul datoriei externe trebuie să țină seama de:
 - scăderea ratei nete de economisire din principalele țări dezvoltate de la 13,5% în anii 1970 - 1979 la 10% în anii 1980 - 1989 care a antrenat trecerea de la rate negative ale dobânzilor internaționale reale în anii '70 la rate reale pozitive ridicate în anii '80;
 - nivelurile critice ale datoriei, între care se pot menționa sumele scadente din datorie față de exporturi (nivelul critic este de 30%), sumele dobânzilor în contul datoriei raportate la exporturi (20%), datoria față de exportul total anual de bunuri și servicii (275%) și datoria față de PNB (50%).

8. Cursul de schimb

a) Pe termen scurt:

- asigurarea premiselor pentru evitarea unor șocuri în evoluția cursului de schimb, menținerea acestuia în limite controlabile;

b) Pe termen mediu-lung:

- se impune asigurarea stabilității valutare și a condițiilor favorabile creșterii economice durabile.

Pe măsura consolidării poziției financiare a țării (nivelul și stabilitatea rezervei valutare), creșterii gradului de deschidere a economiei, stabilizării exportului și a fluxurilor de capital devine oportună realizarea convertibilității depline a leului.

9. Protecția socială

a) Principalele direcții de acțiune pentru perioada următoare (1992-1993):

- Indexarea veniturilor (salarii, indemnizații de șomaj, pensii, alocații, burse, ajutoare sociale) în funcție de evoluția prețurilor și de resursele disponibile astfel încât să fie protejată puterea de cumpărare a populației.
- Protecția socială prin efectul extinderii proprietății individuale, inclusiv prin distribuirea pământului și a certificatelor de proprietate.
- Luarea în considerare a existenței șomajului pe termen lung cu prelungirea perioadei de acordare a indemnizației, concomitent cu limitarea nivelului maxim al cuantumului acesteia.
- Asigurarea sistemului instituțional și a unor mecanisme eficiente de protecție a consumatorului.

b) În perspectivă, protecția socială va viza și elemente de restructurare și perfecționare accentuându-se caracterul activ al politicii sociale și tratamentul diferențiat, în locul acțiunii globale (pentru întreaga populație).

- Crearea și funcționarea rețelei de conversie și integrare profesională a șomerilor.

- Acordarea de facilități pentru tineri în integrarea pe piața muncii, obținerea unei locuințe, etc.
- Instituirea unor prestații speciale la nivel local de asistență socială pentru săraci.
- Dezvoltarea unui sistem de prestații sociale la domiciliu pentru bolnavi și handicapați.
- Restructurarea sistemului de asigurări sociale prin diversificarea formelor acestora (inclusiv prin contribuția individuală), lărgirea ariei de cuprindere, sporirea resurselor prin diferențierea contribuției beneficiarilor, a patronilor și a statului, în acord cu principiile economiei de piață.

10. Ajustarea structurală, proiecții macroeconomice

1) Ajustarea structurală (în sensul ei restrâns, acela de adecvare a producției la structura cererii, modernizarea tehnologică a economiei, eliminarea distorsiunilor sectoriale cu efecte perturbative majore, asigurarea echilibrului ecologic) se poate realiza în două modalități:

- a) una, constând în înlocuirea masivă și bruscă a aparatului productiv depreciat, din punct de vedere tehnic și economic, ceea ce determină o adâncă fractură în evoluția economiei și implică un excepțional efort financiar și social;
- b) cealaltă, graduală, constând într-o realizare eșalonată a componentelor sale, modalitate care se poate desfășura:
 - într-un ritm relativ normal, adică pe parcursul unui interval istoric apropiat de cel al unei faze de macrociclu (deci 20-25 de ani) sau
 - într-un ritm accelerat, cu o semnificativă comprimare a acestui interval (însă nu sub 10-15 ani, după cum o demonstrează studiile de specialitate).

2) Dacă ar exista surse de finanțare suficiente, modalitatea radicală ar fi de preferat, ea reducând la minimum durata generală a tranziției. În cazul contrar – cum este și cel al României – modalitatea graduală apare ca unica soluție posibilă, ceea ce face necesară combinarea judicioasă a acțiunilor consacrate reabilitării aparatului productiv existent cu retehnologizarea principalelor ramuri.

3) Pentru concretizarea concepției de restructurare, este necesar să se aibă în vedere următoarele caracteristici ale economiei noastre: rigiditatea structurală accentuată; caracterul puternic energointensiv (și materialointensiv) al unor sectoare; nivelul scăzut al productivității muncii. Pornindu-se de la ele, s-ar impune ca – în eșalonarea acțiunilor vizând ajustarea structurală – să se adopte o ordine de prioritate specifică:

- ridicarea gradului de adaptabilitate a producției la cererea internă și externă, prin stimularea diversificării agenților productivi, obturarea canalelor de formare (inclusiv de finanțare, directă și indirectă) a stocurilor „moarte” sau cu mișcare lentă;

- îmbunătățirea randamentelor globale de utilizare a resurselor energetice și de materii prime în economia națională, atât prin funcționarea unor mecanisme mai riguroase de selecție a unităților, cât și prin susținerea pe toate căile (facilități fiscale, creditare preferențială, tarif vamal etc) a recuperării decalajului tehnologic în acest domeniu;
- creșterea productivității muncii, începându-se cu revenirea cât mai rapidă la nivelul permis de actuala dotare și continuându-se – în mod treptat, pe un interval mai lung – cu re tehnologizări de natură să determine sporuri spectaculoase ale acestui indicator.

Ar fi ideal dacă s-ar ataca simultan (și în mod global) cele trei obiective. Acest lucru nu este, însă, posibil nici financiar și nici din punctul de vedere al pregătirii condițiilor necesare. Ordonarea de mai sus sugerează calea – adecvată situației reale a României – de a se optimiza raportul dintre efectele și costurile ajustării structurale, la scara întregului proces.

4) Problematika pe sectoare și ramuri este extrem de complexă. Tendințele mari sunt oarecum conturate: ridicarea ponderii terțiarului la un nivel comparabil cu statele avansate; redimensionarea industriilor de prelucrare brută (îndeosebi metalurgia, chimia de volum, construcția de mașini grele); asigurarea unei producții agricole care să permită soluționarea completă a problemei alimentației; dezvoltarea industriilor cu grad superior de prelucrare; asigurarea echilibrului ecologic.

S-au acumulat numeroase studii – la nivelul întreprinderilor, departamentelor de profil, organelor de sinteză economico-financiară, al unităților de cercetare – pe baza cărora s-ar putea elabora o concepție de ansamblu a ajustării structurale, concretizată în 3-4 variante de bază. Între criteriile de diferențiere a acestora ar merita să se rețină: potențialul existent, resursele investiționale disponibile; participarea țării noastre la diviziunea internațională; problemele utilizării forței de muncă și ale reconversiei sale profesionale; duratele posibile de aliniere a României la standardele de viață europene etc.

În elaborarea acestor programe, se manifestă uneori predilecția pentru detalii care nu țin acuma de noile mecanisme economice (plătindu-se, încă, un anumit tribut „directivismului”).

S-ar impune o conturare mai concretă (bineînțeles, în soluții alternative) doar a domeniilor în care politicile guvernamentale vor avea probabil un rol esențial: energetica, industria extractivă, agricultura, gospodărirea apelor, transporturile, telecomunicațiile, problemele regionale, infrastructura edilitară a serviciilor sociale, ecosistemele; în aceeași categorie s-ar include, de asemenea, cercetarea științifică și învățământul. Pentru celelalte domenii, ar fi suficientă definirea cadrului general și a unor repere (importante din optica intereselor întregii economii) ale desfășurării proceselor de ajustare structurală, evoluția propriu-zisă urmând să se conformeze semnalelor pieței (interne și externe).

5) Pentru România s-au efectuat unele lucrări prospective, care urmăresc să furnizeze elementele necesare pentru schițarea direcțiilor și dinamicile

aproximative spre obiectivele viitoare, în condițiile în care ipotezele preconizate vor deveni realități prin aplicarea unor politici corespunzătoare. Trebuie subliniat că metoda „scenariilor economice” este larg folosită în diferite țări și de către organismele O.N.U.; recent, această metodă a fost utilizată și de Banca Mondială în estimarea perspectivelor economiei românești până în anul 2000.

5.1. În lucrările întocmite de Institutul de Prognoză Economică s-a utilizat un model macroeconomic de simulare care, în forma sa generală, are în vedere relația dintre cererea și oferta agregată de bunuri și servicii; sistemul de ecuații, de regulă contabile, este centrat pe factorii și fluxurile principale care determină crearea și utilizarea produsului intern brut. Proiecțiile macroeconomice efectuate, din care s-au reținut trei variante, au la bază o serie de ipoteze comune, dintre care menționăm:

- a) Continuarea fermă a reformei și manifestarea progresivă a stimulenteilor specifice economiei de piață, având ca efect accentuarea ratelor de creștere a PIB, începând îndeosebi din a doua jumătate a actualului deceniu.
- b) Desfășurarea normală a procesului de integrare a României în economia europeană și mondială; relansarea legăturilor comerciale cu țările din estul Europei.
- c) Gestionarea balanței comerciale astfel încât deficitul acesteia să fie menținut în limite rezonabile, printr-o creștere corespunzătoare a exporturilor comparativ cu importurile; folosirea resurselor externe atrase în principal pentru investiții, care să conducă la re tehnologizarea activităților din industrie, la modernizarea întregii economii naționale, S-a avut în vedere ca datoria externă să nu depășească 10-11 miliarde dolari (nivel estimat pentru România și în proiecțiile Băncii Mondiale).
- d) Realizarea unei rate a formării brute a capitalului de 23 - 24%, prin stimularea economiilor și investițiilor.
- e) Proiectarea indicatorilor demografici, ținându-se seama de ratele de fertilitate specifice din anul 1991, probabilitățile de deces pe vârste și sexe corespunzătoare anilor 1987-1989, rezultând o creștere estimată a populației totale cu 2% în anul 2000 comparativ cu 1992. Este în curs elaborarea și a unei variante care – pornind de la datele recensământului și dinamica indicatorilor demografici în ultima perioadă – anticipează o diminuare a populației totale în perspectiva anului 2000.
- f) Populația ocupată în economic a fost proiectată în condițiile creșterii ratei șomajului până la 11,5% din populația activă în anul 1994 și diminuirii acesteia la 10% în anul 2000.

În ceea ce privește ipotezele care diferențiază cele trei variante sunt de menționat:

- a) În prima variantă s-a avut în vedere stoparea declinului produsului intern brut în anul 1992 și manifestarea mai rapidă a efectelor pozitive ale reformei. În a doua variantă s-au avut în vedere o scădere cu 5%

a produsului intern brut în anul 1992 față de 1991 și materializarea mai lentă, în ratele de creștere economică, a efectelor pozitive ale reformei. În ipoteza că mersul economic și condițiile externe se vor dovedi în continuare dificile, în varianta a treia s-au luat în calcul o diminuare mai accentuată a produsului intern brut la anul 1992 (cu 10% față de 1991), dar o manifestare mai consistentă a efectelor pozitive ale reformei în a doua jumătate a acestui deceniu și, pe această bază, atingerea unor rate superioare de creștere economică în comparație cu primele două variante.

- b) Ținând seama și de evaluările Băncii Mondiale, s-au estimat investiții directe de capital străin mai mari în variantele I și III (3,7 miliarde dolari în perioada 1993-2000) comparativ cu varianta II (3,3 miliarde dolari).
- c) Soldul contului curent va fi practic egal cu investițiile directe de capital străin începând cu anul 1998 în variantele I și III, iar în varianta II cu un an mai târziu.

5.2. Pentru cele trei variante (notate cu V_1 , V_2 , V_3) au rezultat următoarele dinamici ale principalilor indicatori macroeconomici (în termeni reali):

Denumirea indicatorului		1993	1994	1995	1996 – 2000		2000
					Limite ritmuri actuale	Ritmuri medii anuale	1992
Produsul intern brut							
— creștere anuală %	V_1	2.9	3.3	3.7	4.1–5.1	4.6	
	V_2	1.9	2.2	2.5	2.8–3.9	3.4	
	V_3	0.0	2.0	2.5	3.3–5.9	4.8	
— anul 1992 = 100.0	V_1	102.9	106.3	110.3			138.3
	V_2	101.9	104.1	106.7			125.9
	V_3	100.0	102.0	104.5			132.2
Produsul intern brut pe locuitor							
— creștere anuală (%)	V_1	2.6	3.1	3.5	3.8–4.8	4.4	
	V_2	1.6	1.9	2.3	2.6–3.6	3.1	
	V_3	–0.3	1.7	2.2	3.0–5.7	4.5	
— anul 1992 = 100.0	V_1	102.6	105.8	109.4			135.5
	V_2	101.6	103.5	105.9			123.4
	V_3	99.7	101.5	103.7			129.6
Resursele utilizate pt. formarea brută a capitalului și consum final							
— creștere anuală (%)	V_1	2.3	2.7	3.1	3.5–4.4	4.0	
	V_2	1.5	1.8	2.2	2.3–3.3	2.9	
	V_3	–0.2	1.7	2.2	2.7–5.5	4.1	
— anul 1992 = 100.0	V_1	102.3	105.0	108.3			131.8
	V_2	101.5	103.3	105.6			121.0
	V_3	99.8	101.5	103.7			126.4

Consumul final							
— creștere anuală (%)	V1	2.2	2.6	3.0	3.4-4.5	4.0	
	V2	1.6	1.9	2.4	2.5-3.4	2.9	
	V3	-0.1	1.8	2.3	2.-5.6	4.2	
— anul 1992 = 100.0	V1	102.2	104.9	108.1			131.4
	V2	101.6	103.5	106.0			122.4
	V3	99.9	101.7	104.0			127.7
Formarea brută a capitalului							
— creștere anuală (%)	V1	2.4	3.1	3.4	3.6-4.5	4.0	
	V2	1.1	1.4	1.8	1.9-2.8	2.3	
	V3	-0.5	1.3	1.7	2.3-5.0	3.6	
— anul 1992 = 100.0	V1	102.4	105.5	109.1			132.9
	V2	101.1	102.5	104.3			117.0
	V3	99.5	100.8	102.5			122.4
Investițiile brute							
— creștere anuală (%)	V1	5.0	6.0	7.3	7.4-5.0	6.1	
	V2	4.5	5.0	5.5	6.0-5.0	5.3	
	V3	2.0	6.0	7.0	6.8-5.0	6.0	
— anul 1992 = 100.0	V1	105.0	111.3	119.4			160.3
	V2	104.5	109.7	115.8			149.9
	V3	102.0	108.1	115.7			154.5
Investiții directe de capital străin (mil \$)							
	V1	200	300	300	3100 (sumă)		
	V2	200	250	250	2600 (sumă)		
	V3	200	300	300	3100 (sumă)		
Exportul de bunuri și servicii							
— creștere anuală (%)	V1	5.5	6.2	6.6	6.9-7.6	7.3	
	V2	3.3	4.1	4.2	5.1-6.5	5.8	
	V3	1.4	3.3	3.8	4.8-6.8	6.3	
— anul 1992 = 100.0	V1	105.5	112.1	119.5			169.8
	V2	103.3	107.5	112.0			148.6
	V3	101.4	104.8	108.7			147.6

Importul de bunuri și servicii							
— creștere anuală (%)	V ₁	2.5	3.2	3.6	4.0-5.0	4.6	
	V ₂	1.4	2.1	2.7	2.8-4.0	3.2	
	V ₃	0.4	1.9	2.4	2.5-5.1	3.4	
— anul 1992 = 100.0	V ₁	102.5	105.8	109.6			137.0
	V ₂	101.4	103.6	106.4			124.3
	V ₃	100.4	102.3	104.7			123.4
Populația totală — anul 1992 = 100.0	V ₁ = V ₂ = V ₃	100.3	100.5	100.8	0.2-0.2	0.2	102.0
Populația activă — anul 1992 = 100.0	V ₁ = V ₂ = V ₃	100.4	100.8	101.4	0.5-0.3	0.4	103.6
Resursele de muncă utilizate în economie — anul 1992 = 100.0	V ₁ = V ₂ = V ₃	97.2	97.0	97.8	0.8-0.6	0.7	101.4
Rata șomajului (% din populația activă)	V ₁ = V ₂ = V ₃	11.0	11.5	11.3			10.0 (anul 2000)
P.I.B. pe o persoană ocupată în economie							
— anul 1992 = 100.0	V ₁	105.9	109.6	112.8	3.2-4.5	3.9	136.4
	V ₂	104.8	107.3	109.1	1.9-3.3	2.6	124.2
	V ₃	102.9	105.1	106.9	2.4-5.3	4.0	130.3

5.3. S-au efectuat unele proiecții și ale indicatorilor ce caracterizează funcționarea mecanismelor de reglare macroeconomică – dinamica masei bănești în circulație, rata inflației și dobânda – ca expresie atât a evoluției probabile a producției, cât și a opțiunilor politicii monetar-financiare. În cazul variantei V₁, estimarea acestor indicatori – în viziunea unei politici monetare antiinflaționiste, implicând practicarea unor dobânzi reale pozitive – s-ar înscrie în jurul următoarelor valori:

INDICATORI	1992	1993	1994	1995	1996-2000
MASA MONETARĂ					
— Volumul (creștere față de anul precedent %)		18.32	12.34	7.63	8.0-9.4
— Pondere în PIB %	43.15	43.15	42.65	42.15	41.65-40.00
RATA INFLAȚIEI (medie anuală)		15.0	10.0	5.0	5.0-4.5
RATA DOBÂNZII (medie anuală)		20.0	15.0	10.0	10.0-9.5

Tendința de stabilizare a indicelui prețurilor – în a doua parte a deceniului – are în vedere atât generalizarea mecanismelor de piață, cât și realizarea, pe această bază, a unor progrese decisive în restructurarea economiei naționale.

5.4. Variantele de mai sus trebuie considerate doar ca prime estimări, cu caracter preliminar, fiind strict condiționate de ipotezele luate în calcul. În perioada următoare, proiecțiile macroeconomice vor fi aprofundate, urmărindu-se atât precizarea datelor de intrare (pentru anii 1991 și 1992), cât și îmbunătățirea metodologiei de lucru. În Institutul Național de Cercetări Economice este în curs de elaborare un sistem complex de modele macroeconomice, de natură să permită cuantificări cu un grad mai mare de plauzibilitate, în anexa 2 se prezintă principalii indicatori rezultați din proiecțiile făcute pentru România de Banca Mondială (septembrie 1991).

Prezenta sinteză și-a propus numai schițarea, cu titlu preliminar, a unora dintre concluziile pe care le avansează studiile efectuate până acum în Institutul Național. Prin adâncirea și corelarea interdisciplinară a acestor cercetări. În următoarele două luni vor fi elaborate „Fundamentele strategiei economiei românești în perioada tranziției”.

O lucrare mai cuprinzătoare consacrată acestei strategii (cuprinzând și un program pentru ieșirea din criză) necesită conjugarea eforturilor noastre cu cele ale departamentelor economice, institutelor tehnologice, catedrelor universitare. Într-o primă evaluare, ea s-ar putea realiza în cursul semestrului II al acestui an. S-ar impune, în acest scop, adoptarea unei formule organizatorice care – asigurând conlucrarea eficientă a tuturor organismelor participante – să mențină cercetarea în perimetrul funcțiilor sale cognitive, al intereselor realmente generale și de durată ale țării, al opticii științifice obiective, detașate de inflexiunile, absolut normale și chiar inerente, ale luptei politice într-un sistem democratic multipartid.

Anexa 1

Evoluția comparativă a principalilor indicatori economici, în unele țări est-europene

	U.M.	POLONIA			UNGARIA			CEHO-SLOVACIA			BULGARIA			C.S.I.		
		1989	1990	1991	1989	1990	1991	1989	1990	1991	1989	1990	1991	1989	1990	1991
PIB	modif. în % față de anul anter.	-0,2	-12	-7	-0,2	-3,5	-6	1,4	-3,1	-14	-0,4	-11,8	-20 -25	2,4 PMN	-4 PMN	-15 PIB
PRODUC- ȚIA INDUS- TRIALĂ ^{1) 4)}	modif. în % față de anul anter.	-0,5	-23,3	-15	-2,5	-5,0	-12-13	0,8	3,7	-23	2,2	-14,1	-32	1,7	-1,2	-9
RATA INFLAȚIEI	%	640	250	60,4	17,5	28,9	36	1,4	15	60	6,4	19,3	200		9	200
SOMAJ ¹⁾	mii pers.		112 6,1	2160,0		79,5	400		76,7	523,7		65,1	500			976,2 iunie 91
INVESTIȚII BRUTE ²⁾	modif. în % față de anul anter.	-2,4	-8	-12 estimare	0,5	-8,7	-12 estimare	1,6	3	-30 estimare	-10,1	-12	-3 estimare	4,7	4,3	-7
SALARIU REAL, VE- NIT REAL ⁵⁾	modif. în % față de anul anter.		-27,6	12,8 ian- iunie		-4,5	-6,2 ian- iunie		-5,6	-30,5 ian- iunie		27,6 salariu nominal	-55 trim. I		2,1	-16
EXPORT ¹⁾	modif. în % față de anul anter.	0,2	13,7	-0,3 ³⁾	0,3	-4,3	-8,0 ³⁾	-2,0	-4,2	-25,6 ³⁾	-2,3	-24,2	scădere		13,1	scădere
IMPORT ¹⁾	modif. în % față de anul anter.	1,5	-17,9	43,5 ³⁾	1,1	-3,4	1,0 ³⁾	2,7	9,7	-28,5 ³⁾	-4,6	-24,1	scădere	9,3	-1,4	scădere

1) SURSA: BCE/UN, Economic Bulletin for Europe, nov. 1991

2) SURSA: ECE Secretariat Common Data Base

3) Semestrul I 1991 față de semestrul I 1990

4) pentru 1991 estimări

5) Gaber Hylton — „Recession and Transformation: Central and East European Economic... First Halb 1991

**Proiecții ale Băncii Mondiale (septembrie 1991) privind dinamica
unor indicatori macroeconomici ai României**

B = scenariul de bază

L = scenariul cu nivel scăzut

în % față de anul anterior

		1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1966- 2000
Produsul intern brut creat	B	-6.7	-9.2	0.0	2.9	4.1	4.4	4.7	4.9
	L	-6.7	-9.2	-3.0	-1.0	-0.6	1.5	2.1	2.7
Raportul de resurse utilizate pentru con- sum și formarea brută a capitalului/ produs intern brut creat (%)	B	103.7	102.7	102.2	101.7	101.6	101.4	101.2	101.8
	L	100.4	103.0	102.0	101.0	101.0	101.0	101.0	100.0
Consum final	B	15.0	-3.4	-2.4	1.1	2.4	2.5	2.3	4.5
	L	15.0	-3.5	-5.1	-1.0	0.1	0.5	1.2	2.0
Formarea brută a capitalului	B	-31.7	-38.6	-11.8	9.2	12.0	13.0	14.0	6.0
	L	-31.7	-38.6	4.0	4.0	4.0	5.0	5.0	4.5
Exporturi	B	-46.3	-32.2	9.0	7.0	7.3	7.7	8.1	8.3
	L	-46.8	-32.2	2.0	2.3	3.7	4.0	4.7	5.4
Importuri	B	-9.9	-32.9	2.8	1.6	5.6	5.7	5.7	6.3
	L	-10.6	-33.2	-7.0	-1.1	0.7	1.2	2.0	2.4
Investiții directe de capital străin (mil. dolari)	B	0.0	100	200	200	300	400	400	600(2000)
	L	0	0	0	0	0	0	0	0
Datorie externă* (mil. dolari)	B	0.9	3.7	4.8	5.8	6.7	7.5	8.0	10.6(2000)
	L	0.0	3.7	4.7	5.8	6.7	7.4	7.9	10.0(2000)

* Plăți și datoria neplătită la sfârșitul perioadei calendaristice.

Modelarea economică

Coordonator: Acad. Emilian Dobrescu

În anul 1992 lucrările de modelare economică au continuat sub coordonarea acad. Emilian Dobrescu, pe baza programului aprobat de Consiliul Științific al Institutului Național de Cercetări Economice, obținându-se primele rezultate operaționale.

1. Elaborarea și testarea macromodelului agregat al economiei naționale
Activitatea consacrată acestui obiectiv s-a desfășurat în următoarele direcții principale:

- definirea conceptuală a structurii macromodelului, în condițiile specifice tranziției la economia de piață în România (tipologia agenților vieții economice, corelația dintre economia reală și cea nominală, comportamentele macroeconomice, restricțiile etc.);
- elaborarea schemei matematice și verificarea coerenței sistemului de ecuații simultane care formează modulul central al modelului;
- identificarea și culegerea datelor statistice necesare determinării coeficienților econometrice ai ecuațiilor de comportament, folosindu-se băncile de date ale Comisiei Naționale de Statistică, Ministerului Finanțelor, Comisiei Naționale de Prognoză, precum și studiile efectuate în INCE;
- stabilirea pachetului de programe, disponibile și utilizate pe PC-urile din dotarea INCE, pentru rezolvarea sistemului de ecuații simultane;
- validarea și testarea macromodelului pe baza datelor reale pe 1991 și 1992, operație care a impus mai multe corecții iterative ale sistemului de indicatori opționali și ale funcțiilor econometrice îndeosebi de comportament, precum și o laborioasă prelucrare a seriilor statistice pentru a li se asigura comparabilitatea metodologică (SCN) și relevanță în condițiile tranziției; s-a ajuns astfel la o structură mai fiabilă a macromodelului. Schema macromodelului matematic a fost publicată în „Romanian Economic Review” (no. 2 din 1992) și s-a prezentat la seminarul LINK (Viena 1992).

Macromodelul a fost utilizat și de specialiștii Comisiei Naționale de Prognoză pentru fundamentarea proiecțiilor economice pentru anii 1993 - 1996. S-a confirmat astfel utilizarea lui în identificarea zonelor de compatibilitate ale unor variabile esențiale ale vieții economice cum sunt: politica veniturilor, fiscalitatea, cheltuielile guvernamentale, dobânda, prețurile, cursul valutar.

S-a elaborat o lucrare de sinteză cu privire la macromodelul economiei românești, cuprinzând premisele sale teoretice, sistemul de ecuații comportamentale și contabile, funcțiile econometrice, rezultatele testelor efectuate. Această versiune a macromodelului are caracter preponderent experimental.

Prin cercetările prevăzute în programul INCE, urmează să se opereze unele dezagregări sectoriale, precum și o mai cuprinzătoare reflectare a constrângerilor specifice proceselor tranziției, conferindu-se macromodelului relevanța și funcționalități superioare.

2. În unitățile componente ale INCE a continuat activitatea de elaborare și testare a modelelor sectoriale, după cum urmează:

- Modelul agregat al creării și utilizării produsului intern brut la Institutul de Prognoză Economică;
- Modelul comerțului exterior la Institutul de Economie Mondială;
- Submodelul blocului energetic la Institutul de Cercetare a Relațiilor Interramuri și a Structurilor Industriale;
- Modelul formării și utilizării produsului intern brut în agricultură la Institutul de Economie Agrară;
- Modelarea econometrică a calității vieții la Institutul de Cercetare a Calității Vieții;
- Elaborarea instrumentarului informatic pentru modelare la Colectivul de Cercetare Economică Asistată de Calculator la I.N.C.E.

Rezultatele și studiul lucrărilor efectuate pentru elaborarea modelelor sectoriale au fost prezentate la sesiunea de comunicări din martie 1992, la care au fost prezentate următoarele lucrări:

- Schema unui macromodel experimental – Academician Emilian DOBRESCU
- Probleme ale modelării produsului intern brut (crearea și utilizarea) – Marin COMȘA, Mădălina DOGARU;
- Proiecții privind produsul intern brut cu ajutorul unui model macroeconomic – Aurel CĂMARA;
- Posibilități de integrare și utilizare a balanței legăturilor dintre ramuri într-un model de prognoză – Ionel FLORESCU, Nicușor AFLOROAIEI;
- Câteva considerații calitative cu privire la modelarea macroeconomică – Dr. Nicolae COSTAKE;
- Cu privire la componenta socială în modelarea macroeconomică – Dr. Hildegard PUWAK, Gabriel STICLARU, Liviu BEGU;
- Elemente pentru modelarea formării produsului intern brut în agricultură – Dr. Simona BARA;
- Comensurarea ofertei agriculturii – limite și unele posibilități de modelare – Filon TODEROIU;
- Model algoritmic pentru evaluarea indicilor de gestiune a exploatației agricole – Cornelia SCUTARU;
- Caracterizarea stării și evoluției agriculturii prin utilizarea modelării economico-matematice – Gheorghe AVRĂMIȚĂ;

- Modele ale dobânzii. Încercări de endogenizare a ratei dobânzii – Marin CONSTANTIN, Dorina ANTOHI, Mariana BÂRSANU;
- Specificitatea modelării evoluției fenomenelor demoeconomice în perioada de tranziție – Anca DACHIN, Elena Antineea STROE.

3. Tematica seminarului Modelarea economică și-a continuat activitatea având următoarea tematică:

- Model macroeconomic agregat;
- Submodel de prognoză privind crearea și utilizarea PIB;
- Modelul comerțului exterior;
- Modelul blocului energetic;
- Modelul formării, repartizării și utilizării finale a PIB în agricultură;
- Modelarea econometrică a calității vieții;
- Instrumentar informatic pentru modelare;
- Analiza posibilităților de utilizare a datelor BLR pentru calcularea competitivității ramurilor;
- Schema generală a modelului RSM-World Bank.

4. În cadrul tematicii de cercetare privind activitatea de modelare macroeconomică a fost inițiată colaborarea cu programul PHARE pentru utilizarea balanței legăturilor dintre ramuri și a balanței importului și exportului în determinarea competitivității externe a ramurilor economiei naționale. În cooperare cu specialiștii de la Universitatea Heriot-Watt din Edinburgh și Universitatea din Budapesta, a fost elaborat modelul matematic și programele aferente cu ajutorul cărora au fost calculați indicatorii de competitivitate a ramurilor. Prima versiune a acestor rezultate a fost prezentată, în decembrie 1992, la seminarul ACE-PHARE la Sofia. Totodată, în cadrul acestei cooperări au fost inițiate lucrări de utilizare a matricei conturilor sociale în modelarea proceselor macroeconomice, precum și elaborarea de modele ale echilibrului macroeconomic general.

Rezultatele obținute în cadrul acestei cooperări științifice au fost utilizate în studiile de fundamentare a strategiei de continuare a reformei în România.

Integrarea economică cu Republica Moldova

În cursul anului 1992 au continuat în cadrul INCE, s-au intensificat și s-au așezat pe o nouă bază organizatorică preocupările pentru cercetarea – ca temă prioritară – a aspectelor teoretice și practice ale integrării economice dintre România și Republica Moldova, în acest cadru:

- a) a sporit prezența la București a cercetătorilor din Republica Moldova și a cercetătorilor din România la Chișinău;
- b) s-a semnat un protocol de colaborare între INCE și ICE din cadrul ASE – Chișinău, stabilindu-se teme comune de cercetare, institutele, respectiv formațiile de cercetare responsabile, precum și unele modalități tehnice de lucru;

- c) de la colectivul interdisciplinar existent anterior în INCE, activitatea privind integrarea a fost deplasată spre institute, sporindu-se astfel aportul de implicare și angajare la nivelul instituțiilor componente ale Institutului Național;
- d) s-a stabilit o colaborare sistematică cu organele de stat, cu responsabilități în materie, în primul rând cu comisia guvernamentală coordonată de ministrul român al afacerilor externe; au fost finalizate contacte ale cercetătorilor moldoveni cu reprezentanți ai diferitelor organe centrale ale administrației de stat; s-au stabilit contacte de lucru cu reprezentanți ai organelor centrale și ministerelor din Chișinău;
- e) au fost elaborate: o monografie economică a Moldovei (autor: M. Roșcovan, Chișinău), o serie de studii româno-basarabene, și o lucrare reprezentând rezultatul unui stagiul de lucru de trei luni la București a unei echipe de cercetători moldoveni;
- f) au fost organizate sesiuni științifice la București și Chișinău.

În decembrie 1992 s-a organizat la Chișinău un simpozion comun pe tema integrării, la care din INCE au participat directorul general și peste 20 de cercetători, dezbaterile bucurându-se în Moldova de un puternic ecou.

Cercetările la această temă prioritară au urmat o serie de linii de forță.

1. În cursul anului 1992, s-a încercat ca, împreună cu colegii din Moldova, să se ajungă la o înțelegere comună și precisă a conceptului de integrare. Pornindu-se de la materiale elaborate în cadrul INCE, inclusiv cu grupul interdisciplinar pentru integrarea cu Moldova, s-a subliniat că n-ar putea fi imaginat decât următoarele forme:

- o integrare de tip administrativ, gen CAER, care nu mai este nici de dorit și nici posibilă, chiar dacă la Chișinău există uneori tendința de a aborda problemele în acest fel;
- o integrare pe bază de piață între state independente, cunoscând grade tot mai înalte de complexitate, după exemplele oferite de AELS, Piața Comună, Piața Unică, Uniunea Economică și Monetară (Maas-tricht);
- o integrare de tip german, adică o integrare economică prin extinderea ordinii constituționale și juridice a unei părți a țării asupra celeilalte părți.

S-a convenit să se elaboreze scenarii pe bază de piață, căutându-se să se identifice în fiecare caz și costurile economice și sociale ale aplicării lor. Partea română a subliniat cu, întrucât suntem oameni de știință, putem să ne imaginăm orice scenarii, factorul politic având dreptul de a alege și de a decide. A exclude a priori anumite scenarii înseamnă a-ți asuma riscul de a fi găsit nepregătit în cazul unei accelerări, greu de anticipat, a istoriei.

2. S-a convenit că orice acțiune de integrare presupune o solidă cunoaștere a celeilalte părți, în special a realităților economice, demografice și sociale din Moldova. Cunoașterea acestor realități și prezentarea lor spre informarea

factorilor de decizie și a opiniei publice a devenit un obiectiv al cercetărilor pe tema integrării în cadrul IN CE. Monografia economică a Moldovei și diferite studii sectoriale comune servesc acest scop.

3. S-a convenit ca, indiferent de opțiunile politice pe termen scurt și mediu, să se acorde prioritate cercetărilor privind asigurarea suportului fizic al integrării în ceea ce privește energia, transporturile rutiere, feroviare, fluviale și aviatice, precum și telecomunicațiile.

4. O concluzie subliniată în lucrările de cercetare, inclusiv prezentată public și comunicată și la nivelul unor organe de stat din Moldova a fost că un proces real de integrare nu poate demara atâta vreme cât Republica Moldova rămâne, prin monedă și regimul de frontieră, o parte a spațiului economic post-sovietic.

5. O altă concluzie de natură principială a fost că, în realizarea tranziției la economia de piață, o condiție a integrării o constituie armonizarea transformărilor instituționale și economice și, în acest scop, stabilirea unor forme instituționalizate de dialog permanent și de stimulare a inițiativei private în majorarea fluxurilor de schimb.

6. Pe plan extern, integrarea celor două țări va trebui să țină seama de obiectivul strategic al integrării României în structurile europene. Aceasta înseamnă, între altele, încorporarea de pe acum în legislația în curs de adoptare a tuturor elementelor ce constituie așa-numitul *acquis communautaire*. Trebuie, de asemenea, explorate posibilitățile de a folosi integrarea Republicii Moldova cu România pentru mai buna valorificare a posibilităților de relații economice cu republicile din spațiul ex-sovietic.

În concluzie, se poate aprecia că în activitatea tuturor institutelor din cadrul INCE, în 1992, a sporit interesul și preocuparea pentru cercetarea problemelor integrării cu Moldova și s-au găsit modalități mai adecvate pentru desfășurarea ei ca temă prioritară¹.

1. În cursul anului 1992 a fost realizat și predat la Editura Academiei volumul *Principia Ţeonomica: Fundamente vechi și noi ale analizei economice* de Anghel M. Rugină, membru de onoare al Academiei Române. Îngrijirea ediției, traducerea, cuvântul introductiv și notele aparțin prof. Gheorghe Dolgu. Volumul cuprinde patru studii metodologice: două privind analiza economică, unu – științele politice, unu – științele etice, discursul de recepție la Academia Română și o scrisoare deschisă adresată la 1 feb. 1993 Președintelui Statelor Unite ale Americii – William Jefferson Clinton. Întreaga ediție a fost realizată printr-o strânsă cooperare cu autorul.

Contribuția metodologică a prof. A. Rugină are câteva surse de bază. Una dintre ele este cadrul conceptual elaborat în epistemologie de Thomas Kuhn și I. Lakatos, după care orice paradigmă nouă, rezultat al unei revoluții

¹ Concluziile studiilor institutelor pe această temă sunt cuprinse în sintezele din acest număr al „Analelor”.

științifice, permite rezolvarea unor probleme insolubile până atunci și oferă certitudinea că numeroase probleme pot, mai devreme sau mai târziu, să fie rezolvate (Programul de cercetare al lui Lakatos). Noua paradigmă devine știință normală. Ea rămâne nucleul dur al științei dominante atâta timp cât numărul „anomaliilor”, adică al problemelor rezistente la soluțiile paradigmatic normale, nu crește semnificativ ducând la criza vechii paradigme și deschizând o eră de revoluție debutând spre o nouă paradigmă.

După A. Rugină, școala clasică veche ce se încheie cu Walras a realizat o primă revoluție în științele economice, iar J. M. Keynes – o a doua revoluție. În prezent, știința economică normală (marea sinteză neoclasică a lui Samuelson, cu sămburele ei keynesian), se află în criză și a sosit momentul unei a treia revoluții în științele economice. În acest sens, A. Rugină propune o nouă paradigmă și un nou program de cercetare, deschizând drumul spre o a treia revoluție în științele economice, pe care o vede în plină desfășurare spre sfârșitul acestui secol.

În demersul său, A. Rugină pornește de la școala clasică veche și de la produsul cel mai elaborat al acesteia, care în concepția lui este opera lui Leon Walras. De asemenea el este puternic influențat de concepțiile ordoliberalismului dezvoltat în jurul magistrului său de la Freiburg – Walter Eucken. Ca și acesta sau Ropke, A. Rugină acordă o înaltă prețuire sistemului de piață concurențial, dar tot ca acesta consideră că economia de plută trebuie să fie disciplinată prin stabilirea (de către stat) a unui „sistem instituțional MU legat” (faimoasa Ordnungspolitik). De la Walras, preia și dezvoltă ideea unui factor monetar neutru – așa-numitul numéraire, o monedă-marfă, adică o monedă cu acoperire integrală. A. Rugină are, de asemenea, evidente înrudiri cu Soziale Marktwirtschaft a lui Erhardt și Muller-Armak.

Paradigma ruginiană constă, în esență din următoarele propoziții:

- Teoriile existente explică doar cazurile particulare ale realității ideatice sau empirice; ca atare, ele nu se neagă, ci se completează una pe alta, alcătuind tabloul global al unei realități variate.

- Sistemele din domeniul natural sau social pot încorpora în proporții variată atât elemente de echilibru, cât și elemente de dezechilibru.

- Între elementele componente ale sistemului trebuie să existe nu numai o forță de coeziune, dar și o constantă care, ca legea gravitației, să acționeze ca parametru natural; de asemenea, sistemele sociale trebuie să aibă în componența lor un cadru instituțional tipic un anumit fel, așa-numitul factor R, o contribuție revendicată de Anghel Rugină ca aport personal. Forța de coeziune este concurența. Constanta sau parametrul natural este moneda integral acoperită (în aur, argint sau *in extremis* în alte mărfuri).

- Proporția amestecului de echilibru și dezechilibru a elementelor componente determină gradul de dezechilibru și de stabilitate sau instabilitate al sistemului. Toate situațiile imaginabile pot fi reduse la șapte modele de bază care merg de la echilibrul deplin și stabilitatea absolută până la dezechilibrul

total și instabilitatea absolută și care constituie împreună o Tabelă de orientare. Școala clasică este exprimată de modelele în care predomină echilibrul, cea modernă – de modelele în care predomină elementele de dezechilibru, în realitate, sistemul conceptual imaginat de școala clasică n-a existat niciodată, întrucât, adepți fanatici ai ideii suficienței legilor economice ca legi naturale, clasicii nu au realizat necesitatea factorului R, a factorului instituțional care ar fi disciplinat și, s-ar putea spune, ar fi „moralizat” (justiția socială, echitatea, etc.) concurența și ar fi împiedicat insinuarea în sistem a elementelor de dezechilibru, cu întregul lor cortegiu de urmări în planul (instabilității și al (in)echității, respectiv inflație, economii forțate, supraacumulare, cu logica subiacentă a ciclurilor economice, avans tehnic în ritmuri atât de înalte în-cât societatea nu le poate asimila și nu le poate cât de cât controla.

Situația în care elementele de echilibru sunt egale cu cele de dezechilibru – modelul median – este o situație de echilibru instabil. Odată deranjat, regimul bazat pe acest model nu poate evolua decât spre mai mult echilibru sau mai mult dezechilibru.

- Pe plan empiric, reformele și măsurile de politică economică au și ele o natură dublă, duală: de echilibru și de dezechilibru. Măsurile de dezechilibru nu pot avea o justificare decât pe termen scurt. Situațiile de dezechilibru structural și de instabilitate cronică nu se pot trata decât prin reforme și măsuri cu caracter de echilibru. Numai asemenea ajustări structurale pot aduce în mod durabil echilibrul și stabilitatea în interiorul unui regim economic.

- Dacă toate teoriile curente au un domeniu, un câmp de validitate, nici una din ele nu poate explica întreaga realitate. O teorie a teoriilor constă, în acest caz, în recunoaștea-re caracterului dual al realității și în identificarea consecințelor variației în combinarea celor două principii opuse.

- Propozițiile de mai sus sunt valabile și pentru domeniile particulare ale economiei bănci, finanțe etc. – și pentru sociologie, pentru științele politice, pentru etică. De asemenea, ele sunt valabile pentru logică. Eseul despre logică nu este cuprins în volum. Dar, după ce în 1989 a încheiat această lucrare, Anghel Rugină a ajuns la concluzia că „dacă metodologia nouă se aplică la logică – regina tuturor științelor – cum a numit-o J.S. Mill - munci ipso facto trebuie să se aplice la toate științele. Așa m-am încumetat și în domeniul silințelor naturii, iar, în cele din urmă, rezultatele au fost promițătoare, nefiind blocate de nici o contradicție” . Le-a publicat tot în 1989 în *International Journal of Social Economics* sub un titlu care vorbește de la sine și care în română sună astfel: *Principia Methodologica: O punte de la știința economică spre celelalte științe ale naturii Către o unificare metodologică a tuturor științelor.*

A doua dimensiune a gândirii ruginiene este cea normativ-aplicativă. În acest caz, A. Rugină aplică noua sa paradigmă pentru a propune reforme instituționale și măsuri de politică economică fi sociala de natură să asigure un regim caracterizat prin echilibru și stabilitate și prin condiții economice, politice și sociale, garantând individului, atât libertatea, cât și beneficiul egalității și echită-

ții. Idealul ruginian, pe care el îl denumesc liberalism social (dar nu numai astfel, este o economie de piață fără „anomalii”, „imperfecțiuni”, „dezechilibre”, „fluctuații cumulative”, „inechități și tensiuni”, o democrație în care individul să fie protejat împotriva exceselor și ingerințelor puterii).

2. Volumul II din Bibliografia istorică a României se ocupă de istoria românilor în sec. XIX. Bibliografia a fost concepută în cinci volume: vol. I – Cadrul general. Țara și locuitorii; vol. II – Economia; vol. III – Istoria politică și organizarea de stat; vol. IV – Cultura; vol. V – Biografii.

Această monumentală lucrare, inițiată sub egida Institutului de Istorie „N. Iorga” din București, pune la îndemâna cercetătorilor un instrument de lucru esențial pentru studierea istoriei naționale sub toate aspectele. La această bibliografie a lucrat un colectiv numeros și nu mai puțin valoros de cercetători care au adunat mii de fișe; la strângerea, corectarea, sistematizarea și clasificarea acestora a lucrat efectiv și prof. Gheorghe Zane care a făcut parte din colectivul de coordonare și a fost, în mod special, redactorul volumului II.

Din aceste volume au apărut până în prezent vol. I: Cadrul general. Țara și locuitorii și vol. V: Biografii în colecția „Bibliographia historica romaniae” la Editura Academiei Române.

Volumul II consacrat vieții economice a fost preluat de la Institutul de Istorie de Institutul de Economie Națională în vederea pregătirii definitive pentru publicare, sub directă îndrumare a prof. G. Zane, autorul planului de sistematizare a lucrării.

Materialul a fost structurat pe următoarele capitole: I. Istoria economică a sec. XIX în general; II. Agricultură; III. Industrie; IV. Comerțul (Comerțul intern, comerțul exterior); V. Moneda. Credit. Bănci; VI. Transporturi și mijloace de comunicație; VII. Finanțele publice.

Lucrarea cuprinde toate lucrările și articolele din publicațiile periodice, legislație și instrucțiuni publicate în sec. XIX și toate studiile apărute în sec. XX despre perioadă; primele sunt considerate izvoare – aranjate în ordine cronologică – și studiile – în ordine alfabetică.

Volumul II va fi tipărit în trei părți; prima parte va conține capitolele Agricultură și Industrie.

AGRICULTURA. Prima parte cuprinde lucrări cu caracter general: lucrări de sinteză, colecții de documente, colecții de legi, statistici și bibliografii.

Relațiile agrare sunt grupate pe perioade: până la 1848; perioada revoluției de la 1848; perioada până la 1864, dominată de discuții, proiecte de legi cu privire la reforma agrară; reforma agrară din 1864 unde sunt grupate propunerile, discuțiile, legile, regulamentele și instrucțiunile cu privire la reformă.

Perioada 1865-1900 se ocupă de relațiile agrare, formele de exploatare a pământului, exploatarea și pauperizarea țăranimii; sunt prezentate tocmelile agricole, legislația și discuțiile asupra legilor de tocmeli agricole; arendașia cu condițiile de arendare, formulare de contracte, statistici; meteiajul.

Un capitol special îl formează domeniul mănăstiresc și bisericesc, secularizarea mafiilor mănăstirești.

Formele de proprietate existente în România în a doua jumătate a sec XIX sunt grupate pe: mica proprietate țărănească, obștii de moșneni, moșii boierești, domeniile coroanei, moșiile statului. Administrarea și arendarea moșiilor statului, tabele de moșii vândute în urma aplicării legilor de înstrăinare a bunurilor statului, proiecte de legi și instrucțiuni, discuții și studii formează un capitol separat.

Economia agricolă cuprinde lucrări și studii de agronomie generală, manuale agricole, concursuri agricole, sisteme de exploatare agricolă – ferme model și stațiuni experimentale– contabilitate agricolă.

Producția agricolă vegetală se ocupă de suprafețele însămânțate, recolte, mașini agricole, pregătirea și lucrarea solului; metode speciale de cultură; drenaj, irigații, îngrășăminte și ameliorarea solului; semințe, însămânțare, climă, protecția plantelor cultivate; culturi speciale – cerealiere, plante industriale, furajere, leguminoase și fânețe cultivate.

Arboricultura cuprinde pomicultura și viticultura. Viticultura se ocupă de producția viticolă, podgorii, filoxera – metode de combatere, legi și regulamente relative la combaterea filoxerei.

Capitolul despre silvicultură cuprinde legi și regulamente silvice, discuții și propuneri cu privire la legislația silvică, drenajul forestier, defrișări, împăduriri; exploatarea forestieră, tabele statistice privitoare la exploatarea pădurilor, serviciul silvic, delictes silvice; societatea „Progresul silvic”.

Urmează apoi capitolele despre horticultura alimentară și de ornament și floricultura.

Capitolul „Creșterea animalelor și producția animalieră” se ocupă de organizarea serviciului veterinar, legi și regulamente sanitare veterinare, propuneri cu privire la creșterea animalelor și îmbunătățirea raselor de animale, alimentația, statistici ale animalelor.

Următoarele capitole cuprind date despre vânătoare, pescuit, piscicultura – legi, rapoarte, statistici, propuneri referitoare la economia piscicolă, exploatarea pescăriilor; apicultură; sericicultură.

În încheiere sunt grupate societățile agricole, syndicatele agricole, asociațiile agricole și congresele agricole.

INDUSTRIA. Literatura despre această ramură importantă a economiei este grupată pe lucrări cu caracter general, legislație, colecții de documente, statistici, bibliografii; urmează apoi industria casnică grupată pe meserii și asociații de meseriași (pe ramuri).

Industria mare este grupată pe ramuri și conține izvoare, legislație și studii la fiecare ramură (alcool – bere, alimentară, blănărie, chibrituri, chimică-farmaceutică, construcții și materiale de construcție, energie electrică, explozibil, forestieră, hârtie, arte grafice, metalurgie, mine, cariere-ocne, morărit-panificație, petrol și gaze, pielărie-tăbăcărie, sticlă, textilă, tutun, uleiuri vegeta-

le, zahăr). La industria petrolieră sunt grupate societățile petroliere, legislația și politica petrolieră; iar la zahăr industria și politica economică a zahărului.

Acest volum, care are aproximativ 8000 de fișe, va fi de un real folos pentru toți cercetătorii din domeniul istoriei și economiei României.

3. În cursul anului 1992 s-a depus un important efort pentru demararea editării operei lui Nicolas Georgescu-Roegen. Dr. Aurel Iancu s-a deplasat la Mashville în SUA unde a identificat, cu ajutorul savantului, numeroase lucrări, pe care în marea majoritate le-a fotocopiat. A continuat această acțiune în țară. Împreună cu dr. Ihor Lemnij a conceput distribuția pe 7 volume a lucrărilor deja identificate. Propunerea i-a fost comunicată lui Nicholas Georgescu-Roegen, care continuă să o analizeze.

2.2. INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

Elemente de strategie în domeniul cercetării științifice și dezvoltării tehnologice în România

Colectiv de autori: Steliana Sandu (coordonator), Anca Dachin, Elena Stroe, Cristina Croitoru, Daniela Popa

Obiectivul cercetării l-a constituit analiza și fundamentarea elementelor de strategie în domeniul cercetării științifice și al dezvoltării tehnologice în România, în condițiile tranziției la economia de piață.

Studiul a analizat problemele teoretico-metodologice precum și experiența țărilor dezvoltate în domeniul elaborării și organizării strategiei cercetării-dezvoltării, în vederea desprinderii unor concluzii pentru fundamentarea strategiei sale în România.

Din analiza întreprinsă au rezultat atât o serie de trăsături comune în orientarea politicii științei și tehnologiei (S + T), cât și particularități derivând din nivelul de dezvoltare și structura economiei, din tradiții și nivel de cultură.

O primă concluzie este aceea că, începând cu cel de-al doilea război mondial, din rațiuni practice, politica S + T a devenit o componentă majoră a politicii generale a guvernelor țărilor dezvoltate. Concretizarea acestei atenții speciale este dinamica accelerată a cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare pe o lungă perioadă de timp. În al doilea rând, este important de menționat că în aceste țări s-a înțeles specificitatea acestui domeniu, care are legitățile sale proprii de dezvoltare în cadrul economiei de piață. A lăsa cercetarea exclusiv la discreția forțelor pieței constituie un pericol care poate periclita potențialul național de cercetare dincolo de limita la care pot fi afectate chiar interesele pe termen mediu și lung ale economiei.

Din aceste rațiuni, în toate țările dezvoltate domeniul C – D este reglementat juridic prin legi speciale, are un cadru instituțional bine pus la punct, mecanisme proprii de finanțare, o politică specială de pregătire a personalului.

Pornind de la cunoașterea experienței internaționale și de la evaluarea stării actuale a sistemului și politicii S + T, în România s-au făcut o serie de propuneri menite să ofere elemente pentru fundamentarea strategiei în acest domeniu.

Dintre acestea amintim:

1. necesitatea îmbunătățirii cadrului legislativ și instituțional astfel încât să conducă la înlăturarea fragmentărilor, disfuncțiilor și anomaliilor care se manifestă în domeniul S + T;
2. relevarea necesității evaluării institutelor de cercetare pentru identificarea domeniilor de tradiție, a celor în care România ar putea fi leader, următor sau în care ar putea face străpungeri;
3. crearea unui mecanism propriu de finanțare, mai simplu decât cei care funcționează în prezent, astfel încât să fie eliminate utilizările necorespunzătoare a resurselor, și care să fie axat pe diversificarea surselor de finanțare și pe orientarea acestuia dinspre finanțarea instituțională spre cea pe baza de programe;
4. îmbunătățirea mecanismului de valorificare și difuzare a rezultatelor cercetării desfășurate în țara noastră, stabilind un climat favorabil fenomenelor de inovare prin adoptarea unui cadru instituțional nou, a unor proceduri de stimulare a inovării;
5. stabilirea unui sistem de priorități la mai multe niveluri, priorități care să fie exprimate prin programe racordate la soluționarea unor probleme cheie și de realizare a unui efect de antrenare a dezvoltării economice;
6. adoptarea unei politici specifice domeniului S + T în ceea ce privește stimularea, atragerea și formarea personalului de cercetare.

Intervenția statului în orientarea activității economice în unele țări dezvoltate

Colectiv de autori: Ioan Bratu, Marcela Naneș (coordonatori),
Mihai Ion, Romeo Constantin, Mihail Dimitriu, Nicușor Ruiu,
Delia Cojocaru, Ion Busuioc

Lucrarea și-a propus cunoașterea preocupărilor și experiențelor unor țări cu economie modernă (Anglia, Belgia, Canada, Franța, Japonia, Statele Unite ale Americii, Suedia) cu privire la rolul statului și modalitățile de intervenție a acestuia în orientarea activității economice, care să servească la desprinderea unor posibile căi de urmat ale României în tranziția la economia de piață.

Studiile efectuate evidențiază că sistemul economic al țărilor analizate se bazează pe două coordonate majore: se folosește piața în numele eficacității și libertății de acțiune a agenților economici și se compensează insuficiențele pieței prin diferite pârghii și instrumente de intervenție a statului în activitatea economico-socială. În fiecare din aceste țări mecanismele pieței joacă un rol hotărâtor.

rător în reglarea activității economice. Statul constituie însă o componentă de bază a mecanismului de funcționare a economiei. El nu se substituie pieței, ci o completează, tinde să-i corecteze disfuncțiile și să asigure funcționarea normală a economiei.

Statul reprezintă totodată un centru de decizie autonom în vederea realizării unor obiective de interes general și un agent economic independent, partener al agenților privați.

Intervenția statului derivă direct din slăbiciunile și eșecurile mecanismelor pieței, din imposibilitatea de a satisface cerințele funcționării eficiente a economiei naționale, din necesitatea eliminării dezechilibrelor de tot felul cu care se confruntă economia diferitelor țări (inflație, șomaj, deficit bugetar etc.) și problemele sociale ridicate de acestea, cărora nici un organism privat nu poate să le facă într-o manieră satisfăcătoare.

Nivelul de dezvoltare și gradul de complexitate al vieții economice au făcut necesară completarea mecanismului spontan al pieței cu un mecanism adecvat, construit în mod conștient de societate, nu după bunul plac al diferitelor grupuri de interese, ci după cerințe și legi obiective. În acest context, dezechilibrele apărute nu mai reprezintă motive de panică, ci își găsesc remediul în măsuri de politică macroeconomică structurală și conjuncturală.

Dincolo de o serie de deosebiri privind modalitățile și amplitudinea intervenției statului în cadrul diferitelor economii concurențiale, determinate atât de condițiile concrete, specifice, de starea economiei și problemele cu care s-au confruntat, cât și de ordin conjunctural! cărora țările respective au trebuit să le facă față, dincolo de orientările de o natură sau alta a guvernelor care s-au succedat la putere, se desprind și unele trăsături comune: prima se referă la faptul că, în general, modalitățile de intervenție sunt globale și indirecte, respectându-se libertatea de decizie a agenților economici și funcționarea economiei pe principiile de piață; a doua privește existența unui număr mai mare sau mai mic de firme aparținând administrației de stat centrale sau locale, care produc bunuri și servicii solicitate de societate și funcționează pe baza principiilor pieței.

În privința gradului de intervenție a statului în activitatea economică menționăm în primul rând că el diferă de la o țară la alta și în timp, în anumite limite, în funcție de o multitudine de factori interni și externi; în al doilea rând importantă este nu atât amploarea implicării, cât calitatea acesteia.

În unele din aceste țări (S.U.A. și Canada) cu economii „tradiționale”, conservatoare, rolul statului s-a manifestat și se manifestă în general ca arbitru prin politicile fiscal-bugetare și sistemele de „reglementări”; în altele, precum Franța sau Belgia, statul este nu numai arbitru, ci și actor și regizor; economii precum cea a Japoniei, în care statul nu este numai arbitru, actor și regizor, ci este implicat nemijlocit, direct și indirect în întreaga țesătură a sistemului de relații economice; precum și țări ca Suedia, în care statul prin amploarea funcții-

lor sociale pe care și le-a asumat, exercită o mare influență asupra întregii vieți economice și sociale.

Intervenția statului în economie se realizează la două niveluri: la nivel macroeconomic și la nivel microeconomic.

La nivel macroeconomic, măsurile determină efecte imediate și viitoare ample asupra economiei. Pe această linie se înscriu acțiunile de prevenire și limitare a apariției unor dezechilibre în domeniul finanțelor publice, a creșterii exagerate a prețurilor, a șomajului, a deficitului extern, precum și de planificare orientativă, de a influența nivelul și proporțiile utilizării venitului național și stimularea dezvoltării economice, de protecție socială eficientă etc.

La nivel microeconomic intervenția statului este, în general, indirectă și incitativă prin intermediul unui ansamblu de pârghii și instrumente economico-financiare (bugetare, fiscale, monetare etc.) care este menită să orienteze comportamentul agenților economici în direcția realizării obiectivelor globale. Acestora li se adaugă, de la caz la caz, o serie de reglementări privind înființarea și funcționarea agenților economici, naționalizarea sau privatizarea unor firme, concurența loială, prețurile, dreptul muncii etc.

Intervenția statului în activitatea economică a devenit considerabilă și crescândă. Aceste țări au consacrat din ce în ce mai multe resurse statului. Astfel, ponderea prelevărilor obligatorii în PIB, indicator ce permite aprecierea importanței relative a intervenției statului în economia unei țări, relevă în acest sens că, în timp ce în țări ca Suedia și Franța, rata prelevărilor obligatorii era destul de ridicată în anul 1988 (55,0 și respectiv 44,3%), în altele și îndeosebi în SUA și Japonia acestea înregistrau un nivel mai scăzut (30,0 și respectiv 30,2%) venind să confirme astfel orientarea acestora, cu deosebire până în anii '90, către aplicarea unor politici de inspirație neoliberală, bazată pe ideea că piața și legițile ei constituie principalul regulator al întregii activități economice.

În perioada postbelică, intervenția statului în economia țărilor investigate a cunoscut trei etape distincte. Astfel, până în anul 1980 pe primul plan s-a situat politica sprijinirii economiei de către stat, aplicându-se principiile dirijiste, pentru ca în a doua etapă să fie predominantă piața și mecanismele sale. În această etapă puterile publice au început să-și reducă ritmul de activitate și să-și vândă activele sectorului privat (Franța, Marea Britanie, Japonia). În a treia etapă, începând cu anii '90, mai ales cu 1992, datorită recesiunii mondiale prelungite, s-au produs o serie de evenimente notabile între care menționăm revenirea statului pe scena economică a marilor puteri industriale. Astfel, în Statele Unite, noul președinte ales Bill Clinton și echipa sa s-au îndepărtat de neoliberalismul lui Reagan și Bush. După circa un deceniu de neintervenție s-a ajuns în S.U.A. la grave dezechilibre economice și sociale, economia găsindu-se slăbită în fața unor țări ca Japonia, în care statul, chiar dacă nu era atotputernic, juca totuși un rol foarte activ. Se consideră că America are nevoie de o politică guvernamentală activă pentru a favoriza formarea capitalului sub toate aspectele sale: uman, tehnologic, infrastructură și capital financiar.

Noua administrație promite să angajeze fonduri publice uriașe pentru construirea de drumuri, poduri și rețele de comunicații pentru anul 2000, să acorde o protecție socială minimă populației, să creeze un sistem de formare de calitate și să angajeze o politică industrială pe câteva mari proiecte, accentuând lupta pentru protecția mediului.

Japonia a lansat și ea, în 1992, un vast program de investiții publice, îndeosebi în infrastructură. Dar aceasta nu reprezintă o noutate pentru o țară în care, intervenția statului în economie este profund înrădăcinată. De asemenea, în întreaga Europă comunitară sa lansat în 1992 o amplă inițiativă care preconiza investiții masive în infrastructură.

Sporirea interesului față de anumite forme de intervenție a statului în economie se datorează, îndeosebi, îngrijorării crescânde pe care o produce guvernelor prelungirea recesiunii mondiale.

Concluzia esențială care se desprinde din studiile efectuate este aceea că, dacă, în aceste țări se realizează o intervenție importantă a statului în activitatea economică și socială, cu atât mai mult este necesară implicarea activă a statului în România, țară aflată în perioada de tranziție de la economia de comandă spre economia de piață, în vederea creării cadrului instituțional și a mecanismelor concurențiale, a elaborării și aplicării programului de reformă, a gestionării eficiente și a privatizării unei mari părți din întreprinderile de stat, a stabilizării, restructurării, re tehnologizării și dezvoltării producției, a menținerii sub control a deficitului bugetar, a cursului monedei naționale, a inflației și șomajului etc.

Costul social al reformei

Colectiv de autori: Grigore Vâlceanu (coordonator), Maria Poenaru, Maria Molnar, Vergiliu Iordache, Georgeta Dumitrescu, Livia Chisăgiu

Lucrarea își propune evaluări privind principalele componente ale costului social al reformei, posibilități de soluționare a problemelor sociale în perioada de tranziție în concordanță cu cerințele îndeplinirii reformei și identificarea unor elemente de fundamentare a măsurilor de reformă economică în perspectiva protecției sociale.

Cercetarea continuă și în anul 1993.

În această fază a cercetării au fost luate în studiu câteva probleme esențiale ale costului reformei, probleme a căror analiză va fi adâncită în perioada următoare.

O primă problemă studiată se referă la costul securității sociale în România, în care, după ce sunt menționate unele clarificări conceptuale ale domeniului, se prezintă:

- un tablou sintetic cu prestațiile de securitate socială în România la finele anului 1992. Pentru fiecare prestație sunt precizate principalele coordonate din legislația în vigoare referitoare la: beneficiari și condiții

de acordare; modalitatea de determinare a nivelului prestației; metoda de revalorizare, sursa de finanțare, administrarea;

- o estimare a costului cu prestațiile de securitate socială, efectuată pentru anul 1992 - în evaluare s-a urmărit respectarea criteriilor OIM. Conform estimărilor, cheltuielii cu prestațiile de securitate socială au reprezentat 12,5% din PIB în 1991;
- o comparație privind ponderea cheltuielilor cu prestațiile de securitate socială în PIB în România și unele țări europene, pe baza informațiilor oferite de a 13-a anchetă a OIM. Comparația oferă măsura eforturilor pe care le presupune funcționarea – în coordonatele date pentru fiecare țară – a sistemului de securitate socială și posibilitatea aprecierii acestor eforturi în raport cu nivelul dezvoltării economice.

A doua problemă luată în studiu o constituie involuțiile în consumul populației ca expresie a costului social al reformei economice. Analiza a reliefat că în anii 1991 și 1992 aceasta s-a manifestat pentru cea mai mare parte a populației cu o intensitate relativ mare. Volumul fizic al vânzărilor de mărfuri s-a diminuat cu aproape 40% iar prestările de servicii cu aproape 30%. Pentru o mare parte a gospodăriilor, scăderea cumpărării de alimente a fost compensată de creșterea autoconsumului, populația urbană resimțind însă mai puternic efectele scăderii producției de alimente și creșterea prețurilor la această categorie de bunuri.

Studiul cuprinde o analiză a consumului și a evoluției sale pe parcursul aplicării programului de reformă și stabilizare macroeconomică, în încercarea de a evalua măsura în care scăderea înregistrată în acest domeniu este determinată de aplicarea programului reprezentând un cost al acestuia. Analiza pune în evidență faptul că scăderea consumului este, deopotrivă, rezultatul inflației și al recesiunii, iar acestea sunt determinate și amplificate de măsurile de reformă și stabilizare. De apariția și, parțial, de manifestarea lor cu o intensitate atât de mare sunt responsabili însă și alți factori care țin de starea de dezechilibru și ineficiență a economiei în perioada premergătoare reformei, precum și conjunctura economică și politică externă. Sunt factori care trebuie avuți în vedere în aprecierea dimensiunii costului social al reformei pe planul consumului populației.

O altă problemă analizată se referă la costul social al sistemului de protecție a copilului. Cercetarea relevă necesitatea instituirii unui sistem coerent de protecție a copilului, date fiind evoluțiile demografice înregistrate după anul 1990 și deteriorarea nivelului de trai, mai ales al familiilor ce au în componența lor copii. Pilonul central al sistemului de protecție a copilului îl constituie, după părerea autorilor, evaluarea costului copilului, a costului direct și a celui indirect. În faza actuală a cercetării sunt evidențiate principalele probleme teoretico-metodologice ale determinării costului copilului și evaluarea practică a costului primului copil în familia de salariați pentru anul 1991. Datele disponibile au permis evaluarea costului primului copil pentru anul 1992 în două variante, în funcție de vârstă, pentru copilul între 0 și 18 ani.

Costul social al locuirii (habitatul) reprezintă o altă problemă luată în studiu, în cadrul căreia, pe baza unui bogat material statistic, sunt analizate o multitudine de aspecte teoretice și practice cum ar fi: criza de locuințe în contextul politicii locative actuale; formarea relațiilor de piață și politica socială în domeniul locuirii; conceptul de cost social al locuirii și posibilitățile de evaluare; cuantificarea costului social al asigurării cu locuințe a populației (crearea unui cadru juridic privind realizarea privatizării spațiului locativ aflai în proprietate de stat, efortul financiar al statului și al populației în procesul investițional privind locuințele în anii 1989- 1992); aspecte ale politicii chiriilor în condițiile trecerii la economia de piață; costul social al asigurării gradului de confort al locuirii; costul social al ameliorării infrastructurii așezărilor umane.

Odată determinat costul social al locuirii, acesta se consideră util organelor de decizie cărora le poate oferi informații privind efectele sociale directe și indirecte ale unor măsuri, precum și date cu privire la cheltuielile necesare rezolvării multiplelor probleme economico-sociale apărute ca urmare a adâncirii crizei de locuințe, îndeosebi la orașe.

O altă problemă a cărei studiere a început în 1992 are în vedere determinarea costului social al reformei sistemului de ocrotire a sănătății. Pe baza studierii literaturii de specialitate sunt reliefate necesitatea și interesul care trebuie acordate în perioada de tranziție acestei probleme, fiind scoase în evidență în același timp atât dificultatea determinării costului social al ocrotirii sănătății, cât și multitudinea factorilor care influențează acest cost.

Ultima problemă, a cărei studiere și analiză a început în această fază a cercetării, se referă la multitudinea de aspecte pe care le ridică determinarea costului social al reformei sistemului de pensii al populației. În analiza acestei probleme se pornește de la prezentarea sistemului de pensii existent în prezent în țara noastră, a neajunsurilor acestuia, de înrăutățire a situației materiale a pensionarilor ca urmare a efectelor aplicării măsurilor de reformă economică și necorelarea pensiilor cu inflația, ceea ce a transformat această categorie a populației în segmentul cel mai dezavantajat de măsurile luate în perioada de tranziție la economia de piață. Sunt reliefate posibilitățile de determinare a costului social în perioada actuală de tranziție, a sistemelor de pensionare, sunt menționate efectele măsurilor de reformă economică asupra întregii societăți și asupra nivelului de trai al pensionarilor și se fac propuneri pentru perfecționarea sistemului de protecție socială a pensionarilor.

Potențialul uman al țărilor din spațiul sud-est european

Colectiv de autori: Dr. Steliana Perț (coordonator),
Dr. Constantin Ciutacu, Valentina Vasile, Florin Pavelescu,
Diana Roșu, Luminița Chivu. Au participat la culegerea
de date, calcule, grafice: Georgeta Toma, Iuliana Petrov

Din perspectiva cooperării-integrării economice a țărilor din spațiul sud-est european (luate în studiu), lucrarea își propune: a) estimarea și caracteriza-

rea potențialului uman și de muncă al României comparativ cu cel al celorlalte țări, precum și în context european; b) impactul integrării economice asupra pieței muncii din România; c) factorii și condițiile, respectiv limitele demoeconomice, psiho-sociale și comportamentele, legislativ-instituționale etc., care favorizează libera circulație a forței de muncă și a formării unei piețe regionale a muncii. Se subliniază ideea că, în prezent, piața muncii are nu numai o dimensiune națională, ci și una regională, comunitară; multe din problemele ajustării cererii și ofertei de forță de muncă tind să iasă din cadrul național, al fiecărei țări, integrându-se într-unul regional. Din acest punct de vedere se pare că integrarea europeană a piețelor muncii din această zonă trece prin cea regională. Procesul de creare a unei piețe regionale a muncii este însă un proces dificil și de durată, presupune parcurgerea obligatorie, la nivelul fiecărei economii naționale, a unor etape, inițierea de măsuri de concertare legislativ-instituțională, educațional-formativă, de reconversie, de reglementare a fluxurilor de forță de muncă etc.

Potrivit obiectivului propus, lucrarea este organizată pe studierea a câtorva grupe de probleme, fiecare dintre acestea reprezentând, în fapt, un agregat care definește sub numeroase fațete, cantitativ și structural-calitativ, atât potențialul uman și de muncă al României, locul pe care România îl ocupă în context zonal și european, cât și gradul de valorificare al acestui potențial, risipa, cuantificabilă și mai puțin cuantificabilă a acesteia. În acest scop sunt folosiți, după caz, indicatori de volum, indicatori de densitate, indicatori relativi; analiza se face static (1991, 1992) și dinamic. În fine, se folosesc pe larg: metoda grupării statistice, metodele grafice etc. Sunt astfel investigate: potențialul demografic; forța de muncă; structura ocupării forței de muncă; șomajul și potențialul de muncă; durata muncii; costul muncii; potențialul educațional. Între România și țările cu care s-au făcut comparațiile există similitudini și diferențe determinate de datele demografice, de nivelul de dezvoltare economică, inclusiv de structurile economice, de modelele și politicile de ocupare și utilizare a forței de muncă promovate în diversele țări.

Sub raport demografic, România este o țară de mărime medie, cu o structură demografică care, în linii generale, se integrează în cele europene, cu un proces de îmbătrânire demografică mai redus, dar cu tendințe de accelerare în următorii ani ca urmare a mutațiilor care au intervenit în mărimea și dinamica fenomenelor demografice. Din punct de vedere al resurselor de muncă, România este, de asemenea, o țară de mărime medie, având însă o serie de avantaje relative în raport cu celelalte țări: o populație în vârstă de muncă mai tânără; o structură a populației pe grupe de vârstă favorabilă desfășurării activității economice; rate de activitate și respectiv de ocupare mai mari; un nivel de educație și formare profesională—măsurat prin stocul de învățământ—bun, apropiat de media unor țări europene, etc.

În România, ca de altfel și în celelalte țări aflate în tranziție la economia de piață, structura sectorială a populației ocupate este orientată spre producția

materială, având un grad mare de concentrare în sectorul secundar. Grecia are o structură economică și ocupațională axată preponderent pe servicii, iar în Turcia agricultura ocupă aproximativ jumătate din forța de muncă.

Deosebiri însemnate apar și în legătură cu structurile socio-ocupaționale. Pe de o parte, în România proporția salariaților este mai mare decât cea înregistrată în alte țări din Europa Centrală și de Sud-Est, iar pe de altă parte, ea se situează sub nivelul celor caracteristice statelor din Europa de Vest și de Nord.

Piețele muncii din toată zona sud-est-europeană sunt extrem de tensionate, rata de șomaj înregistrată situându-se la cote ridicate – 8,4% în România, în decembrie 1992, față de 6,5% în Republica Cehă și Slovacă și 14,1% în Bulgaria, în prima parte a anului 1992. Pierderile de potențial de muncă pe calea șomajului sunt mari și în creștere. Pe de altă parte, gradul redus de complementaritate a structurilor economice ale acestor țări se constituie într-o dificultate majoră a ajustării pieței muncii prin libera circulație a forței de muncă.

Reducerea duratei medii și utilizarea incompletă a timpului de muncă și a forței de muncă situează România, sub aspectul pierderii de potențial uman, în „topul” țărilor din zonă: durata legală a anului de muncă s-a redus de la 276 zile în 1989 la 229 în 1992; România are cea mai redusă durată săptămânală efectivă a muncii – 35,9 ore; productivitatea muncii este, de asemenea, în scădere.

În condițiile adâncirii rupturii dintre rezultatele muncii (productivitate) și salarii, costul salariat total și cel unitar au crescut, atât pe scama salariilor directe, a accesoriilor salariate și a compensării-indexării.

Pornind de la dificultățile reale ale procesului de integrare economică în general, ale celui de formare a unei piețe regionale a muncii cu deosebire, în măsura în care există interes și voință politică în acest sens, în lucrare se avansează ideea elaborării unor studii în comun de către grupuri de cercetători din țările situate în acest areal geografic.

L'emploi de la main d'oeuvre feminine pendant la periode de transition à l'economie de marche, en Roumanie

Autor: Gabriela Predoșanu – studiu realizat cu ajutorul C.E.E., contract ACE, în cadrul programului PHARE, coordonat de prof. Jacques Garelo, Centre d'Analyse Economique, Université d'Aix-Marseille III

Lucrarea, prima pe această problemă în România postdecembristă, analizează sub variate aspecte, luând în considerare elemente de ordin demoeconomic și sociologic, dimensiunea și caracteristicile pieței forței de muncă feminine în România, tendințele dezvoltării acesteia în contextul mai larg al mutațiilor provocate de tranziția la economia de piață, ca și în cel al pieței forței de muncă feminine la nivel european și mondial. Studiul are, în egală măsură, un caracter de analiză-diagnostic și previzional, teoretic și practic-aplicativ. Sunt astfel studiate: a) caracteristicile generale ale dezvoltării pieței muncii feminine în lume, în țările din centrul și estul Europei aflate în tranziție; gradul de

vulnerabilitate al forței de muncă feminine în fața șomajului; b) bazele teoretice ale opțiunilor (alegerilor) femeii față de muncă – teorii sociologice, istorice, instituționale, radicale, neoclasice etc.; c) tranziția la economia de piață în România și problematica ocupării și utilizării forței de muncă feminine, caracteristici ale pieței forței de muncă feminine în România; tendințe ale evoluției cererii și ofertei de forță de muncă în România; d) schiță a unui program de ocupare a forței de muncă feminine în România, cu o pondere importantă în economia lucrării. Fără pretenția de a da răspunsuri exhaustive la o problemă complicată și controversată, în această parte finală a studiului – pornind de la tehnicile de luptă contra șomajului, de la modelele de „blocaj” și respectiv „de expansiune” a ocupării, lucrarea trasează coordonatele generale ale unui program de ocupare a forței de muncă feminine în România pe termen scurt, mediu și lung.

Ocuparea femeilor pune probleme deosebite; multe dintre acestea nu sunt similare cu cele puse de ocuparea bărbaților, printre altele și datorită „avantajului absolut” pe care acestea îl dețin în „producerea” copiilor și a „celui comparativ” în ceea ce privește educația copiilor în generat, îngrijirea acestora în primii ani de viață. În plus, pe piața muncii – în ciuda „trâmbițării” principiului nediscriminării – există diferențe în planul veniturilor, al structurilor educaționale și ocupațional-profesionale, al carierei etc.

Aceste trăsături și diferențe se cer luate în considerare în elaborarea unui program de ocupare-utilizare a forței de muncă feminine, ca parte a unui program național, ambele incluzând politici de cerere și respectiv flexibilizare a ofertei de forță de muncă.

Probleme economice ale protecției mediului înconjurător în România

Colectiv de autori: Prof. dr. Camelia Cămășoiu, Marina Rudăreanu, Maria Simion, dr. George Georgescu, Simona Popescu, Sorin Dinu

Lucrarea își propune studierea stării factorilor de mediu în interacțiune cu prioritățile economice ale perioadei de tranziție și a cerințelor de protecție a mediului în contextul dezvoltării durabile în România.

Apelând la noțiuni precum viabilitatea, susținerea pe termen lung, fiabilitatea, aspectul etic ș.a., conceptul de dezvoltare durabilă se implică în realitatea concretă prin găsirea mijloacelor de aplicare în practică a tuturor dimensiunilor sale – economice și ecologice, tehnologice, sociale, politice, morale ș.a.

Obiectivul general al dezvoltării durabile este de a găsi un optim al interacțiunii dintre patru sisteme; economic, uman, ambiental și tehnologic într-un proces dinamic și flexibil de funcționare. Nivelul optim corespunde acelei dezvoltări de lungă durată care poate fi susținută de către cele patru sisteme.

O condiție importantă pentru realizarea obiectivelor dezvoltării durabile este simultaneitatea progresului în toate cele patru dimensiuni și, legat de aceasta, adaptarea conceptului dezvoltării durabile la condițiile specifice fiecă-

rei țări. Sensul dezvoltării durabile este dat tocmai de căutarea modelului endogen de reconciliere între om și natură.

Incitantă rămâne determinarea nivelului de calitate al mediului normal din punct de vedere economic și, pe această bază, includerea mediului înconjurător în mecanismul economic ca furnizor de materii prime naturale și ca ofertant al unui serviciu de primire de poluanți prin capacitatea sa de asimilare dependentă de timp și de cantitățile emise.

Având avantajul cuantificării totale a calității mediului, acest indicator calculat pentru fiecare substanță poluantă urmărită, pentru toți poluanții pe fiecare factor de mediu sau ca indicator agregat la nivel național, permite luarea unor măsuri corecte de politică economică pornind de la introducerea echilibrului ecologic în studiul echilibrului economic general.

Evidențierea politicilor de protecție a mediului ca ofertant de resurse naturale se poate realiza prin analiza fluxurilor mediu-economie și economie-mediu, cuprinse într-un tablou BLR. Acesta ridică problema evaluării monetare a resurselor de mediu ca bunuri publice sau private. În vederea unei alocări eficiente a resurselor, în stabilirea prețului, rolul determinant revine guvernului, ca gestionar al avuției naționale, prețul fiind o importantă componentă a politicii economice și sociale.

Fiecărei valori a indicatorului calității mediului îi corespunde o valoare a cheltuielilor cu proiecția mediului. Această valoare este dependentă de capacitățile de asimilare și de emisiile de poluanți. Din compararea efortului (cheltuieli) și a efectelor (nivelul calității mediului) se determină eficiența folosirii fondurilor.

În România, tranziția politică și economică este în același timp și premisa fundamentală pentru evaluarea corectă a mediului înconjurător și demararea unei strategii care, într-o abordare globală, să îmbine problemele sociale și dezvoltarea economică cu protecția ecosistemelor naturale.

Caracteristica dominantă a traiectului evoluției procesului economic în România a fost și a rămas agresivitatea asupra mediului înconjurător.

Analiza factorială a mediului evidențiază sărăcia relativă a resurselor noastre de mediu în comparație cu alte țări, luând ca indicator de comparație cantitatea din resursele naturale ce revine unui locuitor. Evidențiem în acest sens resursele de apă/loc și an de cea. 6 ori mai mici decât media pe plan mondial și de cea. 2,5 ori mai mici decât media europeană și resursele de sol de numai 0,64 ha teren agricol și 0,41 ha teren arabil pe locuitor.

Raportat la resurse, modelul național de consum a fost și a rămas extensiv demonstrând o reală lipsă de preocupare pentru mediu în dubla sa calitate de cadru general de manifestare a activităților umane și ca depozit de resurse de materii prime. Dublarea cerințelor de apă în România în ultimele decenii (20,4 mld. m³ în 1990 față de 9,6 mld. m³ în 1970) este numai în mică parte explicată de dezvoltarea economico-socială specifică (în ultimul deceniu PIB a crescut cu 4,7%, în prețuri 1980, iar cererea de apă cu 8,5%). În sol, perturba-

rea puternică a bilanțului trofic și secătuirea solurilor în humus și elemente nutritive poate fi socotită ca alarmantă dacă se ia în considerație că producția agricolă se realizează în proporție de 50% pe scama rezervelor naturale.

Politica de creștere continuă a producției, de industrializare cu orice preț a dus, pe lângă creșterea cerințelor de resurse, și la creșterea cantităților de poluanți evacuați.

În perioada 1989 - 1991, recesiunea economică a determinat evacuarea unor cantități de substanțe poluante tot mai mici. Însă, în raport cu valorile PIB, în aceeași perioadă, această descreștere este mult mai mică, semnificând continuarea și agravarea poluării mediului.

Astfel, în timp ce PIB-ul a scăzut în 1991 comparativ cu 1989 cu peste 21%, iar producția industrială cu aproape 33,8% (în prețuri 1989), volumul total al substanțelor poluante emise în atmosferă s-a redus doar cu 19,9% adică au rezultat emisii cu 30% mai mult decât ar fi trebuit dacă emisiile ar fi urmat traiectoria producției industriale. Aceeași tendință de continuare și agravare a poluării se evidențiază și în cazul altor factori, în cazul apei, deși cantitățile de substanțe poluante evacuate în apă au scăzut cu 27,9% în 1991 față de 1989, raportate la valorile PIB reducerea este cu numai 9,7%.

În aceste condiții se mențin în geografia fizică a țării fenomene grave generate de poluarea avansată a mediului. Între acestea se remarcă existența a 14 „puncte fierbinți”: Copșa Mică, Baia Mare, Zlatna, Ploiești-Brazi Valea Călugărească, Borzești-Onești, Bacău, Suceava, Pitești, Tg. Mureș, Turnu Măgurele, Tulcea, Ișalnița, Brașov, Govora. În două din aceste zone prioritare Baia Mare și Copșa Mică, emisiile de Pb se manifestă dramatic asupra copiilor: peste 2/3 din numărul copiilor de vârstă școlară au lungimea și greutatea sub cea normală vârstei. Substanțele cancerigene din apă depășesc nivelurile admisibile în 32 de județe, în aer – în 26 de județe, iar în alimente în 23 județe. Aproape 1/5 din populația țării (19,3%) consumă apă potabilă poluată prin rețeaua centralizată de alimentare cu apă, la care se adaugă cea afectată de consumul de apă din fântânile rurale afectate de poluare în proporție de 90%.

La acestea se adaugă: torențialitatea apelor și forța de colmatare a lacurilor de acumulare; marea instabilitate climatică a spațiului nostru biogeografic supus în prezent unor perioade de secetă de intensitate și durată extremă; deteriorarea geografiei folosințelor; extinderea accelerată a eroziunii și starea de degradare generală în care se găsește majoritatea solurilor; colapsul piscicol; poluarea ridicată a pădurilor.

Pentru specialiști este limpede apropierea de o criză ecologică de mari proporții cu impact în toate sectoarele de activitate.

Efectele benefice ale reformei asupra mediului nu trebuie asociate cu încetinirea și stagnarea producției, atâta timp cât această producție este necesară și competitivă.

O alocare mai eficientă a resurselor naturale implică problema rarității și a mecanismului de gestionare a acestora. Cu toate imperfecțiunile mecanismu-

lui de piață, istoria umană a selectat această soluție ca fiind cea mai bună pentru administrarea rarității. De aici importanța deosebită a ecologiei de piață în condițiile României. Însă, în perioada tranziției, autorii consideră că va fi mai eficientă folosirea unor stimulente economice suportate direct de la bugetul guvernamental (subvenții) precum și unele concesi (scutiri de impozite, facilități de import pentru echipamente de control al poluării și altele) pentru a influența reducerea poluării. Principiul „cine poluează plătește” nu întrunește condițiile necesare pentru a fi aplicat în, prezent. Guvernul poate recurge la ajutorul politiciilor normative pentru a înlătura subevaluarea mediului înconjurător în tranzațiile comerciale, dar este obligat în același timp să folosească și instrumentele economice pentru stimularea, lansarea producției și influențarea comportamentului poluatorilor. Introducerea rapidă a măsurilor de comandă și control, reglementări, standarde de emisii, ghiduri, monitoring, penalizări pentru abateri este o necesitate evidentă în perioada restructurărilor sectoriale, a rețehnologizării și a formării proprietății private când goana după eficiență economică înlătură orice alt interes.

În perioada tranziției, tentația de „barbarism” ecologic este deja o realitate. Iată de ce se pledează în lucrare pentru „coeficacitate”, adică îmbinarea prudenței cu costurile de regenerare a resurselor. În acest sens, un rol util revine îmbinării instrumentelor economice cu reglementările juridice, iar în unele cazuri, mai ales al substanțelor toxice autorii recomandă folosirea în totalitate a pârgurilor de comandă și control. Orice strategie adoptată de guvern va trebui să încurajeze creșterea economică în maniera suportabilității mediului.

Pe măsura redresării economice, schimbările structurale s-ar putea să necesite inputuri ambientale crescânde și să preseze suplimentar asupra mediului. În această situație protecția mediului se va conecta la creștere, cu ajutorul unui sistem eficient de legi și reglementări.

În concepția autorilor, cadrul legislativ și instituțional național trebuie să se manifeste constructiv în următoarele domenii cheie: analiza politică, în special a implicațiilor legale a opțiunilor politice; conceperea unei legislații atotcuprinzătoare care să acopere aspectele de bază ale managementului durabil al resurselor de mediu; implementarea și coerciția legilor și reglementărilor; accentuarea mecanismului instituțional care să asigure consistența scopurilor și acțiunilor în toate aspectele managementului durabil; cercetarea sistematică a practicilor de utilizare a resurselor; și nu în ultimul rând promovarea informațiilor ce privesc respectarea legilor și reglementărilor precum și pentru conștientizarea populației asupra drepturilor și obligațiilor privind protecția și folosirea resurselor de mediu.

Realizarea unei exploatare eficiente ca și conservarea și protecția resurselor de mediu necesită realizarea unui mediu favorabil pentru aplicarea programelor de acțiune în vederea susținerii dezvoltării atât în privința proiectelor esențiale cât mai ales în formarea capacităților instituțiilor și comunităților de a proiecta și aplica aceste proiecte. În aceasta un rol esențial îl au analizele in-

terdisciplinare care permit înțelegerea multiplelor aspecte esențiale pentru gestionarea eficace a mediului.

Colaborarea la toate nivelurile dintre utilizatori, gestionari și politicieni și solidaritatea în gospodărirea resurselor de mediu contribuie la creșterea conștiinței sociale asupra importanței mediului. Aceasta presupune luarea deciziilor competente până la nivelul cel mai de jos în acord cu opinia publică, implicând totodată pe beneficiari în planificarea și implementarea proiectelor.

În România nu se poate vorbi despre o atitudine publică organizată în sprijinul acțiunilor ecologice. Cu excepția a 8 - 10 organizații neguvernamentale, dar care nu dispun de informații, preocupările publice sunt mai mult tangențiale. Ceea ce este mai important constă în faptul că opinia publică nu are nici un rol în realizarea deciziilor de mediu. Deșteptarea conștiinței ecologice nu poate fi decât urmarea administrării în mai mare măsură a mecanismelor de piață. Ecologia responsabilității înseamnă să se propună soluții care să apeleze la cercetarea modalităților de valorificare a responsabilității individuale.

Regimul juridic al agenților economici

Autor: Dorin Aldea

Lucrarea și-a propus drept scop aprofundarea cunoașterii regimului juridic al agenților economici care își desfășoară activitatea în contextul actual al tranziției la economia de piață în România și degajarea unor sugestii sau propuneri privind ameliorarea acestuia din perspectiva funcționalității de ansamblu a economiei naționale.

Dezvoltat pe baza experienței acumulate în anii 1991 - 1992, studiul pune accentul pe concluziile de ordin practic acumulate în cei doi ani de formare – incipientă, desigur – a cadrului juridic ce reglementează desfășurarea activității noilor tipuri de agenți economici, în contextul general al reformei economice a căror principale componente – procesul de autonomizare, privatizare și de liberalizare a prețurilor – sunt în curs de afirmare, cu efecte care sunt însă, încă departe de a fi pe măsura așteptărilor.

Chiar lăsând la o parte problematica ridicatelor costuri sociale ale perioadei de tranziție, apare ca evidentă necesitatea unor modificări profunde și rapide în configurația legislației economice în general – pe de o parte, pentru a aduce corecturile necesare, impuse de evoluția realităților vieții economice în expresia lor concretă, iar pe de alta, în scopul asigurării continuității reformei pe principalele ci linii de forță.

Dacă unele dintre efectele efortului reformativ au un caracter mai mult sau mai puțin obiectiv, putând fi considerate ca evitabile sau inevitabile – inflație, șomaj, blocaj financiar etc. – dimensiunea lor este un element ce poate și trebuie să fie controlat, inclusiv prin măsuri legislative de politică economică pe termen scurt și mediu. Alte efecte, precum, spre exemplu, privatizarea spontană, fenomenele de corupție etc., au mai curând caracter subiectiv și pot fi combătute prin măsuri ferme, a căror recuperare nu trebuie amânată.

Precaritatea informațiilor disponibile nu este o problemă care poate fi minimalizată. Este cert că justiția românească trece printr-un moment de derută – nu numai în ceea ce privește soluțiile practice care afectează și câmpul doctrinar. Practica notarială, judecătorească și administrativă abundă într-o multitudine de soluții contradictorii ezitante. În lucrare se aduc numeroase exemple în acest sens.

Sunt trecute în revistă principalele probleme ci: care se confruntă societățile comerciale și sunt analizate mijloacele care te stau ta dispoziție pentru a da acestora o soluționare corespunzătoare, în măsura în care acest lucru a fost posibil, s-a recurs la experiența legislativă și jurisprudența din alte țări – și în special cea din Franța – luându-se în considerare apropierea dintre sistemele juridice roman și francez și chiar unele similitudini în ceea ce privește evoluția sistemelor economice, știm fiind că și în Franța a existat – și există încă – un sector de stat relativ puternic, din care o parte a fost trecut printr-un proces de privatizare.

Concluzia generală care se poate desprinde din analiza evoluției situației economico-sociale, politice și a legislației economice în perioada scursă din decembrie 1989 și până în prezent este aceea că aceste trei segmente au demarat și s-au dezvoltat cu viteze și ritmuri diferite, inegale, sporind cu mult complexitatea situației și contribuind la adâncirea crizei de ansamblu a societății – și în special a economiei naționale. Faptele și cifrele sunt elocvente. Astfel, orice analiză a evoluției economice din primul trimestru al acestui an nu poate scăpa de această obsesie pe care o numim „creșterea zero”.

Cauzele sunt multiple și de natură diversă, obiectivă și subiectivă. Referindu-se doar la raportul economie-legislație și îngustând astfel într-o anumită măsură sfera analizei complexului de raporturi și relații, studiul constată o rămânere în urmă a legislației față de involuția economiei. Autorul găsește o explicație prin evoluția necesarmente mai dificilă și mai greoaie a legislației în raport cu cea a economiei, care, în absența unui cadru legislativ corespunzător evoluează după propriile sale legi și comandamente, dictate de necesitățile imediate și de voința și psihosociologia de masă sau individuală a agenților economici, de evaluările de grup sau personale ale acestora.

Modelul terapiei de șoc care a fost aplicat inițial în România și care nu poate fi respins „de plano”, în mod principal, presupune totuși existența unui minim de pregătire logistică – model bine cântărit și chibzuit, un personal instruit corespunzător și psihic adecvat, o popularizare prin mass-media și construcția unui climat social propice etc.

Inexistența practică a unei asemenea pregătiri a dus la apariția unor defazări, a unor situații generatoare de confuzii, a unor desincronizări între gândirea și modul de operare a legislativului și executivului ș.a.m.d.

Concepte și politici în economia de piață și contemporană

Colectiv de autori: Sorica Sava (coordonator), Mariana Malinschi, Cristian Popa, Aurelian Crăiuțu, Ovidiu Harbădă

Lucrarea își propune cunoașterea sistemului economiei de piață pe plan conceptual, a modelelor ce au inspirat schemele aflate la baza diverselor politici guvernamentale din țările occidentale în vederea exploatării unor elemente pertinente cu adaptările necesare la situația economiei noastre pentru tranziția la economia de piață.

În ultimele decenii interpretările teoretice ale economiilor de piață au cunoscut o diversificare în sensul apariției unor noi modele holiste cum ar fi: modelul economiei segmentate, modelul economiei reglate, modelul dezechilibrelor inerente și modelul noii macroeconomii clasice.

Aceste noi modele reflectă preocupările de reelaborare a unor concepte tradiționale pe baza unor ipoteze adecvate îndepărtării realităților de piețele, perfect sau imperfect concurențiale, ca și încercarea de fundamentare a implementării unor mecanisme de ajustare și corectare de factură micro, mezo și macroeconomică, menite să acționeze paralel cu mecanismele pieței.

Probleme ale tranziției la economia de piață în unele țări est-europene

Colectiv de autori: Reghina Crețoiu, Luoana Dulgheru, Doina Răchită, Vasile Pilat

Lucrarea își propune analiza bazelor teoretice și a măsurilor de politică economică promovate în unele țări est-europene.

Din analiza evoluției economice din țările luate în studiu (Bulgaria, Republica Federativă Cehă și Slovacă* Germania de Est și Rusia) se desprind atât fenomene comune, cât și aspecte specifice ale dezvoltării economice și ale politicilor economice promovate. Altfel decât toate economiile menționate trec printr-o criză economică și structurală, iar procesele care au loc sunt în mare, aceleași (liberalizarea prețurilor, descentralizarea structurilor de conducere și demonopolizarea activității economice, privatizarea, reformatoarele prevederi a unor „acorduri”, „convenții” etc., etc. În lumina unor informații de epocă, până la încheierea păcii, anual, României i se însușeau, fără nici un echivalent, bunuri și servicii a căror valoare era aproximativ egală cu jumătate din venitul ei național.

Formarea și dezvoltarea cadrului instituțional al economiei de piață în România în perioada 1859-1915

Colectiv de autori: dr. Victor Axenciuc (coordonator), Cornel Sârbu, Eugen Ghiorghe, Adriana Marin, Adrian Corcodel

Vizând o temă de actualitate, lucrarea a pornit de la considerentul că cercetarea trecutului formării și dezvoltării economiei moderne în unele țări ale

Europei Occidentale și în România ar putea să constituie un suport istoric – din evidențierea unor similitudini și paralelisme – pentru înțelegerea și influențarea procesului tranziției la economia de piață în România de azi.

Lucrarea se compune din următoarele capitole:

1. Componentele și cadrul instituțional al economiei moderne în Europa Occidentală.
2. Instituții de stat de reglementare a vieții economice în România.
3. Instituții și organizații private de promovare a economiei de piață în România.

În anexă se dau: 1. Note privind formarea și dezvoltarea cadrului instituțional al economiei de piață moderne în Italia 1859-1915; 2. Instituții și organizații private profesionale de promovare a economiei de piață.

Formarea cadrului instituțional al economiei de piață în statele Europei Occidentale s-a realizat printr-un proces desfășurat pe mai multe secole, cuprinzând două laturi: a) crearea instituțiilor private (organizații) specifice activității comerciale și de credit începând încă din secolul XII-XIII; b) formarea cadrului instituțional național-statal modern.

Față de sistemul și mecanismele ordinii feudale medievale centrate pe forțele teologului și politicului, activitatea economică legată de negoț și bănci a cunoscut o evoluție ce poate fi socotită autonomă, ilegală și periferică până în epoca Reformei (sec. XVI).

Începând cu secolele XV-XVI procesul de unificare și centralizare statală a intrat în faza absolutismului monarhic, respectiv a mercantilismului (Anglia, Franța). Anglia, pe parcursul secolelor XVII și XVIII, își va adapta treptat instituțiile și organizarea statală la cerințele vieții economice, devenind primul stat modern european.

Integrarea timpurie a componentelor instituționale specifice activităților economice private în cadrele statale a determinat un prim decalaj între zona Țările de Jos - Anglia și celelalte țări din Europa Occidentală. Acest decalaj este interesant mai cu seamă în cazul Franței care, deși beneficia de puternice instituții și mecanisme de coordonare și organizare a vieții economice la nivel statal încă în secolele XVI-XVII, abia după 1789 va trece la organizarea pe baze moderne a cadrului instituțional economic. Chiar și după 1815, rezultatele nu vor fi imediate; neadecvarea unor tradiții, mentalități, structuri la noile cadre instituționale va determina un ritm lent de modernizare în deceniile doi, trei și patru. La sfârșitul celui de-al doilea Imperiu procesul de instituționalizare în Franța era practic încheiat, procesul economic modern fiind deja încheiat și în plină expansiune.

În Germania care, deși a beneficiat de o intensă activitate negustorească și bancară în multe din orașele sale cu o veche tradiție instituțională în aceste domenii, unificarea și centralizarea în cadrul național-statal a fost destul de dificilă. Pornind de la exemplul și forța regatului prusac, generalizarea instituțiilor și a legislației moderne se va realiza ta-deosebi prin forța organelor de stat,

procesul de unificare fiind considerat, în general, încheiat în preajma primului război mondial.

Se poate afirma că, deși temeiul modernizărilor instituțiilor economice în țările Europei de Vest l-au constituit formele organizatorice și cutumiare la nivel privat și local (regional), rolul statului a fost decisiv în procesul de unificare și lărgire a cadrului instituțional în limitele teritoriilor naționale, creându-se astfel premisele organizatorice ale sistemelor economiei de piață contemporane.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea în Principatele Române își face apariția literatura economică occidentală. Numele lui Quesnay, Smith, Ricardo, Passy, Blanqui, Garnier apar tot mai des în articole inserate în publicațiile periodice. Apar traduceri sau prelucrări din principalele lucrări ale economiei politice clasice și din literatura comercială străină. Prin regulamentele organice se inaugura în Principate introducerea unor elemente ale dreptului comercial de origine franceză. În anul 1840 era tradus în românește codul comercial francez din 1807 devenind „Codica de comerț a Țării Românești”. La 1859 societatea românească era deja antrenată în acțiunea de adoptare a unei legislații de tip nou iar Unirea constituia un moment important în accelerarea procesului de modernizare început.

În noul proces, statul și instituțiile sale au avut de la început un rol principal. Instituțiile centrale – ministerele – organizate și reorganizate similar cu instituțiile occidentale au fost chemate să conducă procesul de modernizare a societății românești. Alături de acestea s-au organizat instituții, societăți, uniuni profesionale private ale agricultorilor, industriașilor și comercianților care pe parcursul timpului s-au impus în acțiunea de modernizare a economiei.

Cercetarea întreprinsă pune în evidență anumite asemănări și deosebiri ale procesului de formare și dezvoltare a cadrului instituțional al economiei moderne din România și din alte țări – din Europa Occidentală.

1. Apare în evidență decalajul în timp al procesului creării economiei moderne și a cadrului instituțional corespunzător. În timp ce în unele țări occidentale, acest proces, început din inițiativă privată încă din secolele XII - XIII, iar la nivel statal încă din secolul XVII – Anglia – și secolul XVIII – Franța –, în România momentul de început se plasează în deceniul șapte al secolului trecut. În țările occidentale formarea și dezvoltarea cadrului instituțional modern a fost un proces lent, întins pe o perioadă îndelungată, în timp ce în România (și unele țări vecine) acesta a parcurs numai șase decenii, având avantajul existenței unor legi moderne și exemplul țărilor occidentale și dorința de a micșora rapid decalajul existent.

2. În țările occidentale, legislația și instituțiile economice moderne au apărut având ca buză unele cutume din centrele economice importante care s-au extins și s-au impus întregului teritoriu al țărilor respective contribuind în oarecare măsură la accelerarea procesului de unificare. În România clementele incipiente ale unei economii moderne au fost slabe și nu au putut impune legi

și instituții noi; aici s-a înfăptuit mai întâi Unirea și apoi s-au adoptat legile și instituțiile economice de piață.

3. În Apus legile și instituțiile moderne au apărut și s-au impus ca o consecință a dezvoltării economice, a transformărilor produse de organismul economic, fapt care a determinat o aplicare consecventă a legilor și o funcționare de la început eficientă a instituțiilor, în România, din dorința de a urma rapid modernizarea occidentală, s-au impus legi și instituții moderne unei economii încă neevoluată și neadecvate acestora după Unirea din 1859. Consecința a fost neputința aplicării consecvente a legilor și a funcționării imediate a instituțiilor nou create.

4. Există importante deosebiri și în privința relației dintre instituțiile de stat și cele particulare, a transferului de atribuții dintre ele. Astfel, în Apus instituțiile caracteristice unei economii moderne au apărut înaintea celor de stat, în România s-au creat mai întâi instituțiile de stat care pe parcursul timpului, ca urmare a creșterii forței economice a unor categorii sociale – comercianți și industriași – și-au trecut unele din atribuții noilor instituții economice particulare.

5. Principalele asemănări rezidă în conținutul legilor moderne de organizare a instituțiilor economiei de piață. Pentru cele mai multe dintre instituțiile noi din România au fost adoptate legile franceze cele mai moderne, fapt care determină marea asemănare a cadrului instituțional din România și Franța.

Printr-un efort continuu, prin adoptări de legi străine, transformări și reorganizări, într-un timp extrem de scurt în comparație cu alte țări europene, România a reușit ca în preajma primului război mondial să fie dotată cu instituții din cele mai moderne ale economiei de piață, existente în acel moment în țările europene avansate.

Venitul național în agricultura României – 1862-1938

Partea I. Estimări

Autor: Victor Axenciuc

Tema cercetată continuă proiectul general: „Venitul național în România – 1862-1938 – Estimări”, din care s-a realizat anterior secțiunile I și II referitoare la Industrie și Construcții.

În anul 1992 s-a studiat și calculat partea I, privitoare la agricultură – producția vegetală agricolă – stabilindu-se serii statistice pe termen lung ale produsului global, ale cheltuielilor materiale și ale produsului net în acest sector; partea a II-a, referitoare la producția animalieră, va fi realizată în cursul semestrului I al anului 1993.

În România perioadei 1862-1938 agricultura a reprezentat domeniul principal al producției venitului național. Dar, în procesul modernizării și industrializării economiei românești, venitul net al agriculturii înscrie o tendință certă de diminuare relativă, scăzându-i ponderea în V.N. de la cca. 70% în 1862 la 38% în 1938.

În vederea estimării mărimii și dinamicii venitului net al agriculturii s-au efectuat cercetări și calcule elaborându-se serii de date complete asupra producției agricole vegetale, pe grupe de culturi, asupra valorii producției agricole – în prețuri constante media 1911-1913 exprimate în lei aur (1 leu = 0,3224 gr. aur) – și privitoare la cheltuielile materiale. Metodele și modalitățile de calcul sunt explicate detaliat în lucrare.

În intervalul celor aproape opt decenii, produsul social și venitul național, create în agricultură, descompuse pe clementele constitutive, au cunoscut o creștere absolută însă cu ritmuri diferite și din cauze diferite; până la 1914 în principal datorită sporirii producției pe scama extinderii suprafețelor; în 1920 și ulterior datorită măririi generale a teritoriului țării prin unirea la patrie a provinciilor de sub ocupația străină și lărgirii suprafețelor arabile.

Interesante apar raporturile dinamicii celor trei indicatori luate separat: pe ambele perioade 1862-1914 și 1920-1938 – produsul net crește mai repede – 292% și 144% - decât produsul global și cheltuielile materiale; calculat pe întregul interval 1862/66 - 1934/38 rezultă o creștere mai mare a cheltuielilor materiale. Aceasta din cauza modificărilor intervenite între anii 1914 și 1920.

Anii	Produsul global			Cheltuielile materiale			Produs net		
	mil. lei	%		mil. lei	%		mil. lei	%	
1862-66	461	100		93	100		368	100	
1890-94	926	201		181	195		745	202	
1910-14	1324	287		251	270		1073	292	
1920-24	2011	436	100	459	494	100	1552	422	100
1934-38	2825	613	141	587	631	136	2238	608	144

Pentru a putea avea comparabilitatea evoluției, pe întreaga perioadă, cei trei indicatori – produsul global, cheltuielile materiale și produsul net – s-au calculat pe locuitor. Tabelul relevă o creștere inegală dar sensibilă până la 1914 și menținerea sub nivelul antebelic în perioada interbelică.

Evoluția pe locuitor, la media anilor, se prezintă astfel:

Anii	Produs global		Cheltuielile materiale		Produs net	
	lei	%	lei	%	lei	%
1862-66	113	100	23	100	90	100
1890-94	170	150	33	144	137	152
1910-14	183	162	34	148	148	164
1920-24	126	112	29	126	96	107
1934-38	146	129	30	130	114	127

Se remarcă o creștere mai mare a produsului net până la 1914 în comparație cu produsul global și costurile materiale; în deceniile interbelice nivelul celor trei indici se situează mult sub cei din 1910 - 1914, dar creșterea mai mare între 1920 - 1938 o înregistrează produsul net.

În scopul unei reprezentări mai concrete a evoluției celor trei indicatori, aceștia s-au exprimat în kg grâu pe locuitor.

Producția agricolă era rezultatul eforturilor populației active din agricultură; prin urmare, raportarea produsului la această categorie ne poate înfățișa evoluția productivității muncii pe locuitor activ în toată perioada 1862 - 1938.

Gradul de valorificare a pământului, respectiv produsul global și net pe ha, se prezintă în tabele speciale, atât referitor la întreaga producție vegetală, cât și pe culturi. Datele sugerează o serie de concluzii interesante pentru analiza celor trei indicatori, dar în special a evoluției inegale a produsului net pe ha.

Examinarea seriilor statistice ale produsului brut, ale cheltuielilor materiale și ale produsului net la producția agricolă vegetală degajă, pe lângă unele tendințe și manifestări particulare ale evoluției în intervalul 1862 - 1938, și constatarea principală a unui slab progres te producerea venitului național, a unui ritm scăzut de creștere pe locuitor. Aceasta a limitat mult acumularea pentru investiții în agricultură, iar dacă se iau în considerare transferul fără echivalent de produs net din acest sector pe calea impozitelor și taxelor, a prețurilor ridicate la produsele industriale cumpărate de agricultori etc., se poate înțelege nivelul de trai redus al țăranimii fer pentru unele categorii chiar mizer.

Productivitatea muncii pe locuitor-agricol activ, după creșteri cu oscilații până la 1914, diminuează în anii interbelici.

2.3. INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ

Analiza comparată a programelor de reformă și a experiențelor practice din țările est-europene din anii 1990-1991

Colectiv de autori: Ana Bal (coordonator), Luoana Dulgheru, dr. Romulus Palade, Evdochia Craiu, Reghina Crețoiu, Cristian Hanu, Marilena Ivan, Nicușor Ruiu (IEN)

Studiul analizează principalele coordonate ale programelor de reformă din țările est-europene: programele de stabilizare și măsurile de liberalizare a prețurilor, experiența privatizării, regimul investițiilor străine, liberalizarea comerțului exterior, convertibilitatea etc.

Sunt prezentate atât măsurile întreprinse în diferite domenii, cât și consecințele acestora și răspunsurile economiilor țărilor din estul Europei.

De asemenea, s-au realizat studii separate pentru Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria, Iugoslavia, URSS.

Studiul reliefează faptul că toate programele de reformă, elaborate începând cu 1990, au fost etapizate în timp în mod nerealist în atmosfera de euforie și entuziasm ce a caracterizat o bună bucată de timp climatul economic și politic din aceste țări, după răsturnarea regimului anterior.

Instaurarea unor guverne democratice în țările foste comuniste, la finele anului 1989 constituie momentul inițierii în aceste țări a procesului de democra-

tizare economică, având drept scop construirea unor economii de piață. După alegerile libere, organizate în prima jumătate a anului 1990, rând pe rând, în toate aceste țări au prins contur concepții și programe coerente de reformă, de regulă elaborate de către formațiunile politice câștigătoare ale scrutinului electoral, uneori în colaborare și cu alte formațiuni, atrase la procesul de guvernare.

Deși, încă de la inițierea lui, atât economiștii occidentali, cât și cei est-europeni recunoșteau ineditul procesului ce era demarat., cât și faptui că teoria economică nu abordase, până la acel moment, problemele trecerii de la o economie centralizată planificat la o economie de piață, totuși nici unii, nici alții, nu întrevedeau cu claritate dificultățile și complexitatea reală a acestuia.

Ca o caracteristică generală a momentului inițial al lansării reformelor trebuie remarcate declarațiile de intenție ale tuturor guvernelor, de a opta pentru economia de piață, și nu pentru o a doua cale de dezvoltare (prin care de regulă se înțelege crearea unui mix de sisteme, experiență proprie Chinei și altor câteva țări în curs de dezvoltare, dar parțial și unora din fostele țări comuniste, în perioade premergătoare anului 1990).

Pentru a caracteriza momentul de inițiere al actualelor reforme economice (orice evaluare ulterioară nu se poate face fără a avea imaginea momentului inițial) ar mai trebui subliniate următoarele aspecte:

- Toate țările se găseau în faza adâncirii crizelor economice, care se acutizează în a II-a jumătate a deceniului al 9-lea în aceste țări; pentru unele țări manifestările de criză deveniseră evidente (și se exprimau prin dezechilibre cronice: deficite bugetare de proporții, penurii de produse, acumularea de datorii externe extrem de împovărătoare – Polonia, Ungaria, Iugoslavia). Pentru altele, criza era latentă și se manifesta prin stagnare economică (Cehoslovacia).

- Tentativele unor țări, de introducere în cadrul sistemului economiei planificate centralizat a unor componente ale mecanismului pieței nu au reușit să oprească declinul evoluției economice, ceea ce a indicat cu claritate că rădăcinile crizei se află în disfuncționalitățile și rigiditatea sistemului economic existent. Acesta, favorizând voluntarismul și falsul economic a determinat deformări structurale grave (supradimensionarea unor sectoare și neglijarea aberantă a altora), risipa sau neutilizarea adecvată a resurselor potențiale, transferul de avere națională pe diferite căi, menținerea unei înzestrări tehnice depășite și a unor structuri administrative și de conducere incompetente și supradimensionate, egalitarismul și un nivel modest de trai etc.

- Situația de criză economică traversată în interior de țările est-europene era influențată în mod negativ și de criza colaborării lor reciproce. În cadrul CAER, criză manifestată prin tendința, evidentă spre finele anilor '80, de restrângere a schimburilor reciproce și de împotmolire a unor acțiuni de cooperare, îndeosebi a celor cu caracter multilateral, (relația cauză-efect a acționat în ambele sensuri în relațiile dintre economiile interne ale țărilor și colaborarea lor reciprocă).

– Așa cum aminteam, unele țări est-europene experimentaseră deja introducerea unor componente ale mecanismului pieței, în mod mai deschis (țările „reformatoare” ca Polonia, Ungaria, Iugoslavia) sau în mod „implicit” prin „perfecționările de mecanism” (este cazul Cehoslovaciei, Bulgariei). În cazul primelor țări și chiar și al Bulgariei, o legislație cu o tentă oarecum „liberală” adoptată în anii 1986 - 1989 a creat premisele inițierii procesului de descentralizare. În Cehoslovacia, blocată în intențiile reformatoare ale Primăverii de la Praga din anul 1968, eforturile progresiste s-au concretizat în încercarea de menținere a echilibrelor economice (țara cu cele mai sărace resurse agricole dintre țările est-europene este și țara cu cea mai echilibrată ofertă de produse agroalimentare, precum și țara cu cea mai redusă datorie externă, în afară de România).

Cu toate că aceste încercări nu au avut rezultate spectaculoase și, așa cum subliniam anterior nu au reușit să oprească erodarea continuă a situației economice, ele au reprezentat germenii sau „petele albe” care, în condițiile descentralizării economiei și a lansării noilor reforme, au fost pilonii de susținere a acestora.

Se aflau, la începutul anului 1990[^] în faze mai avansate de constituire a unor componente ale unei economii de piață țări Ca Polonia, Ungaria, Iugoslavia. În aceste țări începuse să se creeze din anii '80 sau exista încă mai dinainte un sector privat, de proporții bineînțeles reduse, în agricultură în primul rând (în Iugoslavia și Polonia el reprezenta peste 75%, în Ungaria cca. 40%).

Investițiile străine de capital pătrunseseră încă de la începutul anilor '80 (în Polonia acestea au reprezentat în majoritate investiții ale emigranților polonezi – cca. 15 milioane). Până către anul 1989 acestea au totalizat valori simbolice, mecanismul economic existent în aceste țări, deși având un grad de descentralizare, punând o mulțime de piedici administrative în calea întreprinzătorilor străini. Din 1989, odată cu adoptarea unor noi legi privind organizarea întreprinderilor de stat și a societăților mixte în aceste țări (și chiar și în Bulgaria) s-au creat condiții mai atractive pentru firmele străine, deși nu se răspundea în continuare unor cerințe ale acestora (acordarea de garanții și a dreptului de a-și transfera integral profitul etc.) Astfel, în Ungaria intra în vigoare în anul 1989 Legea privind asociațiile economice și era adoptată Legea privind transformarea întreprinderilor de stat. În Polonia, de asemenea, intrase în vigoare în același an Legea privind întreprinderea de stat, iar în Bulgaria Legea firmei, în Iugoslavia fiind adoptată o lege similară.

Este important de menționat că toate aceste legi conțineau garanții exprese privind dreptul la proprietate privată și recunoșteau statutul egal al formelor de proprietate în fața legii.

După primirea entuziastă a noilor orientări din țările est-europene, trecerea de la declarații de intenții la fapte din partea guvernelor și a cercurilor de afaceri din țările occidentale se face lent, concretizarea acestora producându-se nu doar în raport cu solicitările și necesitățile țărilor angajate pe drumul re-

formelor, a credibilității lor externe sau a stabilității politice și sociale interne ci și, o recunoaștem acum cu oarecare dezamăgire, în raport și cu coordonatele nevăzute pentru noi ale unei noi ordini economice internaționale ce se negociază probabil între marile puteri în prezent.

Reformele economice din țările est-europene lansate la începutul anului 1990 nu au reprezentat un scop în sine: tranziția de la economia planificată centralizată la o economie de piață era o necesitate impusă de adâncirea crizei economice în toate aceste țări la sfârșitul deceniului al 9-lea, precum și a crizei colaborării economice și multilaterale, în cadrul organizației CAER.

În momentul lansării reformelor economice, moment în care erau mai pregnante cerințele de justiție socială, autorii programelor economice au conturat orientarea spre crearea unor economii de piață cu o puternică tentă socială. Această orientare s-a estompat pe parcursul primilor doi ani de derulare a reformei, din motive parțial obiective, dar agravarea tensiunilor sociale în țări ca Polonia, în care sprijinul popular nu doar pentru înfăptuirea tranziției, dar chiar și pentru aplicarea terapiei de șoc a fost atât de puternic, reprezintă un avertisment serios pentru guvernanții din țările avansate. Erodarea treptată nu numai a credibilității politice a unor guverne ci și a încrederii în atingerea unui orizont de ieșire din marasmul economic și social actual reprezintă un pericol real pentru continuarea schimbărilor structurale în țările est-europene.

În atmosfera de euforie și entuziasm ce a caracterizat o bună bucată de timp climatul economic și politic din țările est-europene, programele de reformă economică au fost etapizate în mod nerealist. Chiar și discuția inițială dintre cele două tipuri de terapie propuse pentru efectuarea tranziției, – terapia de șoc și cea graduală – a devenit în timp mai puțin relevantă.

A devenit evident faptul că efectuarea tranziției are costuri sociale mult mai înalte decât se anticipase, optimizarea lor fiind dificilă în ambele tipuri de abordări, „de șoc” sau „graduală”.

Teoria economică, deși nepregătită în a oferi concepții sistematice care să fundamenteze programele economice, a furnizat unele elemente de reper cu privire la concepțiile de reformă, mire care mai importante erau:

- necesitatea abordării simultane a problemei stabilizării economice și a reformelor structurale (de mecanism economic și sectoriale);
- necesitatea găsirii unei secvențialități a măsurilor de reformă nu doar rațională, ci și posibilă.

Condițiile de desfășurare a procesului de tranziție la economia de piață s-au dovedit mult mai complexe și ca urmare a modificării, sub anumite aspecte, a condițiilor externe – cadrul mondial fiind caracterizat de producerea unor mutații importante la începutul actualului deceniu.

Dacă deschiderea reală a economiilor acestor țări spre exterior era formulată între principalele caracteristici ale noului tip de economie, ce urma a fi construită, în prezent, formulările sunt mult mai orientate. În toate țările est-europene subliniindu-se necesitatea transformării comerțului exterior într-unul

dintre principalii factori ai dezvoltării. De asemenea, deși dimensiunea asistenței economice și financiare acordată până în prezent de țările occidentale a arătat clar că refacerea economică în țările est-europene trebuie să se facă, în principal, pe seama mobilizării resurselor proprii de dezvoltare, anumite forme de colaborare economică cu țările dezvoltate necesitând un efort financiar masiv din partea acestora, ar putea fi un important sprijin pentru tranziție. De pildă, investițiile străine de capital pot fi un catalizator pentru realizarea unor transferuri de tehnologie, pentru pregătirea specialiștilor etc. De asemenea, extinderea acordării unor facilități comerciale din partea țărilor dezvoltate (de tipul celor negociate în „acordurile de asociere” încheiate de C.E.E. cu Ungaria, Polonia și Cehoslovacia în decembrie 1991), pentru țările din centrul și răsăritul Europei ar reprezenta de asemenea, o formă de susținere a relansării lor economice.

Centrarea reformelor economice în majoritatea țărilor analizate (mai puțin poate Ungaria) într-o primă etapă asupra programelor de stabilizare este acum privită critic de majoritatea economiștilor din vest sau din est.

Politicile monetare și fiscale restrictive, „nucleul” programelor de stabilizare, având drept scop „eliminarea cererii în exces” și diminuarea, pe această cale, a presiunilor inflaționiste, au avut efecte contradictorii în economie.

Lipsa de eficacitate a măsurilor monetariste se datorează și existenței unui sistem bancar slab dezvoltat, cu portofolii bancare grevate de datoriile neplătite ale întreprinderilor de stai ineficiente, incapabile să impună o disciplină financiară dură, precum și inexistenței sau neaplicării legilor antimonopol sau a falimentului.

În fapt, rezultatele contradictorii ale politicilor de stabilizare au atestat existența cercului vicios: „restructurare – stabilizare”, una dintre interdependențele dilematice pentru stabilirea ordinii secvențiale de introducere a măsurilor de reformă economică.

Analizând mai în detaliu componentele programelor de stabilizare, pot fi făcute alte evaluări critice:

- la originea inflației, când ea nu s-a datorat situației de ofertă insuficientă (caracteristica majorității țărilor est-europene la sfârșitul anului 1989) au fost costurile de producție și nu cererea în exces (D. Rosati, 1990), situație proprie în 1990 Poloniei și în prezent mai multor țări;
- în aplicarea unei politici monetare restrictive s-a propus diminuarea creșterii masei monetare. Mi s-a părut că a provocat o adevărată criză de lichidități și s-a aflat între cauzele blocajelor financiare;
- încercarea de echilibrare a bugetului pe seama, atât a reducerii cheltuielilor bugetare, cât și a creșterii încasărilor bugetare a fost incorect dimensionată și orientată;
- cheltuielile guvernamentale ce ar fi trebuit reduse erau în principal subvențiile (dar și acestea selectiv) și cheltuielile administrative și nu investițiile publice;

- creșterea încasărilor bugetare trebuia realizată nu pe seama aplicării unor plafoane de impozitare pe profitul întreprinderilor și pe fondul de salarii ridicate (Polonia, Cehoslovacia, în 1990) și a reducerii categoriilor de scutiri de impozite acceptate (Polonia, 1990), ci mai mult pe scama stimulării multiplicării și extinderii activităților economice.

După cum arătau economiștii, reducerea încasărilor fiscale ar fi fost compensată de efectul de „antrenare” al acestora în sfera consumului și al dezvoltării serviciilor etc.

În fapt, politica fiscală aplicată a condus la erodarea puternică a surselor de acumulare internă: investițiile publice și capitalul particular și nu și-a realizat funcția sa fundamentală – aceea de a stimula „economii, munca și investițiile” (Paul Marer, 1990).

La restrângerea acestora periculos de puternică a contribuit, prin influența sa, politica dobânzilor, rata pozitivă în cazul creditelor (cu influența restrictivă asupra refacerii resurselor întreprinderilor) rata negativă a dobânzilor în cazul depunerilor populației (cu influență negativă asupra volumului acestora).

Astfel, formarea capitalului particular, ce ar fi trebuit evaluat între sursele fundamentate de creștere economică în această perioadă a fost influențată negativ de erodarea veniturilor reale ale populației, având ca urmare diminuarea ratei economiilor.

La erodarea surselor de acumulare internă a contribuit, remarcă specialiștii, și devalorizarea, uneori, excesivă, a monedelor naționale (în cazul Poloniei se aprecia că stabilitatea cursului ar fi putut fi asigurată în 1990 prin menținerea cursului existent anterior introducerii convertibilității, 6500 zloti/\$ și nu 9500 zloti/\$ – D. Rosati).

Experiențele programelor de stabilizare din primii doi ani au reconfirmat opiniile, majoritare de altfel, care au pledat pentru o abordare multidimensională a procesului de tranziție și pentru introducerea simultană a măsurilor vizând constituirea instituțiilor pieței.

Ca un corolar al tuturor acestor observații privitoare la măsurile de reformă aplicate în țările est-europene trebuie reluată observația, mult mai puternic reliefată în analizele mai recente ale fenomenelor prezentate, că renunțarea la planificare în toate țările est-europene nu a fost compensată de intrarea în funcțiune a mecanismelor „autoregulatorie” ale pieței, existând pericolul realizării uneia dintre cele mai nefericite combinații de structuri, politici și instrumente economice, ca de pildă, „capitalism fără profit sau socialism fără planificare”.

Intensificarea investițiilor străine către țările est-europene și C.S.I.

Autor: Ioan-Mihail Stoian

Pornind de la constatarea că fluxurile de investiții străine directe (I.S.D.) au devenit principalul mijloc prin care un număr crescând de țări se integrează în economia mondială, studiul analizează cadrul instituțional și financiar, pre-

cum și reformele necesare atragerii unui volum substanțial de capital extern către Europa Răsăriteană și către C.S.I.

Lucrarea examinează mai întâi evoluția investițiilor pe plan mondial și strategia corporațiilor transnaționale față de țările est-europene și de C.S.I. Se analizează apoi cadrul instituțional și financiar intern și extern, precum și rolul esențial al piețelor de capital și ale proprietății. Se acordă atenție stimulentele acordate investițiilor străine, ca și dezvoltării pe care au luat-o zonele economice libere, examinându-se gradul de transferabilitate a modelelor prezentate la zona est-europeană. După prezentarea rolului tratatelor internaționale de protecție a investițiilor externe, studiul se încheie cu conturarea perspectivelor pe termen apropiat. Iată câteva concluzii ale lucrării:

- este necesar ca guvernele care doresc să atragă investiții străine să urmărească strategiile corporațiilor transnaționale (C.T.N.), deoarece astfel își pot structura propriile poziții concurențiale în marcă măsură în funcție de rezultatele deciziilor investiționale luate de aceste companii;
- există perspectiva atragerii unor companii est-europene (care dispun de echipe bine pregătite în domeniul cercetării și dezvoltării) să participe la alianțele create pe plan internațional pentru asigurarea progresului tehnic în (1) sectoarele de tehnologie înaltă. În acest mod, ele vor fi companii importante în tehnologia înaltă și vor fi în măsură să atragă investiții importante de la partenerii occidentali sau de la alte firme ce doresc să dobândească acces la tehnologie. Țările analizate pot atrage investiții și pentru activități de subcontractare, în vederea furnizării de echipamente fizice pentru calculatoare, inclusiv construcția și asamblarea acestor echipamente. Pentru aceasta este necesar să se asigure:
 - un nivel profesional înalt (minimul de bază fiind pregătiri pentru producție, procese de fabricație, controlul calității, management);
 - firme de sprijin, care să furnizeze componente, servicii (de întreținere, de consultanță, privitoare la echipament și la programe);
 - o rețea de sprijin de servicii fizice informaționale și tehnologice (mai ales o infrastructură comunicațională).
- în ceea ce privește atragerea investițiilor străine în (2) industriile cu nivel tehnologic scăzut sau mediu înalt, C.T.N. vor fi interesate de posibilitatea de a se plasa drept producători principali pe piețele de consum importante, deci aceste corporații ar fi interesate să-și asigure segmente pe piețele respective, achiziționând (parțial sau total) principalii producători din aceste țări;
- privatizarea este, în general, indispensabilă pentru atragerea I.S.D., întrucât ea determină firma est-europeană să devină viabilă. Dimpotrivă, directorii întreprinderilor de stat nu sunt supuși vreunei discipline economice, ei fiind subordonați autorității politice și nu unor acționari

(care sunt motivați economic). O întreprindere privatizată va fi mai mult ajutată să pătrundă pe piața externă. Fluxurile de capital și operațiunile de cont curent în ambele direcții vor continua, fiind stimulate de globalizarea economiei mondiale;

- în ceea ce privește rolul zonelor economice speciale în atragerea I.S.D., se desprind următoarele concluzii:
 - aceste zone reprezintă doar o componentă a politicii globale de stimulare a I.S.D.;
 - stabilirea acestor zone trebuie să aibă în vedere strategia globală de producție și de marketing a companiilor străine (care au ca obiective majore creșterea economică și stabilitatea firmei).
 - este posibil ca rezultate mai bune să se obțină dacă întreprinderilor autohtone și străine de pe întreg teritoriul țării li s-ar acorda aceleași facilități și stimulente ca cele oferite în zonele speciale.
 - în Europa Răsăriteană și în C.S.I. zonele acestea vor fi orientate probabil în special spre piețele interne.

Dintre factorii ce trebuie recunoscuți ca având un efect de frânare a fluxurilor private de capital, se remarcă:

- incertitudinile politice din țările analizate, deși guvernele aflate la conducerea lor au fost determinate prin alegeri parlamentare libere;
- lipsa de maturitate a sistemelor bancare interne și expunerea excesivă la riscul ne-achitării serviciului obligațiilor externe;
- deși la finele anului 1992 aceste țări erau mult avansate pe calea liberalizării regimului investițiilor străine, mai sunt numeroase domenii ale legislației ce trebuie îmbunătățite. Astfel, procedura de înregistrare trebuie în continuare simplificată, să devină mai obiectivă și stabilă în timp;
- în România, Lituania și în mod special în Bulgaria, Albania, în celelalte foste republici sovietice – privatizarea marilor întreprinderi de stat trebuie să fie efectuată. Dintre aspectele privatizării care tind să descurajeze investitorul străin sunt de semnalat:
 - în unele cazuri se manifestă restricții față de amplexarea preconizată a investițiilor străine;
 - este acordat un tratament preferențial, în unele țări, conducerii și angajaților întreprinderilor de stat;
 - uneori sunt necesare autorizații speciale cetățenilor străini pentru a putea face investiții;
 - unele țări limitează participarea străinilor la privatizarea întreprinderilor cheie, în concluzie, deși în majoritatea țărilor au fost deja introduse elemente esențiale ale cadrului juridic al investițiilor externe, alte legi, cum ar fi cele privind resursele naturale, cele referitoare la prospectarea și extracția petrolului și gazelor naturale, la

- concesionare, la leasing, la faliment și la utilizarea pământului nu au fost încă redactate și aprobate în întregime;
- investițiile efective îndreptate anual spre Europa Răsăriteană și C.S.I. vor fi probabil de numai 55 miliarde dolari față de un volum anual de 1500 miliarde necesare în următorii 10 ani pentru a spori capitalul productiv care-i revine unui muncitor pentru a atinge nivelul înregistrat în Occident;
 - se propune ideea ca guvernele occidentale să garanteze câștigurile asupra capitalului pentru o serie de proiecte aprobate în țările în tranziție; Toate aceste garanții s-ar aplica strict cazurilor abordate și ar fi aprobate sau canalizate prin instituții bancare inter-guvernamentale. Asemenea garanții ar putea fi aplicate (așa cum a procedat Rusia țaristă, înainte de a trece la etalonul aur) și de către guvernul țării gazdă.

Evoluția Societăților Transnaționale (STN).

Impactul asupra economiilor în dezvoltare

Colectiv de autori: Virginia Câmpeanu, Maria M. Popescu

Studiul încearcă să facă cunoscută evoluția celor mai mari „actori economici” pe scena mondială – Societățile Transnaționale – și rolul lor deosebit de important în procesul creșterii economice a țărilor în dezvoltare.

– Societățile Transnaționale au rol important în producția mondială, contribuind cu peste 25% la valoarea adăugată în industria țărilor cu economie de piață. Băncile și alte Societăți Financiare Transnaționale sunt la originea majorității împrumuturilor internaționale. Totodată STN sunt la originea mării majorități a investițiilor străine directe.

– Societățile Transnaționale au avut un mare aport la dezvoltarea economică a țărilor în curs de dezvoltare în două domenii:

- transferul de tehnologii
- transformări structurate în numeroase țări exportatoare de produse primare, pentru a deveni exportatoare de produse manufacturate.

Experții occidentali estimează o mai mare contribuție a STN în cel de-al doilea domeniu – transformări structurale – comparativ cu transferurile de resurse financiare legate de investițiile străine directe.

Multe din țările în curs de dezvoltare au luat măsuri pentru a favoriza contribuția STN la restructurare, revizuind reglementările aplicate investițiilor străine și au creat zone libere destinate să atragă investițiile directe orientate spre producția de export.

– În cursul ultimelor decenii, dar mai ales în anii '80, Societățile Transnaționale au introdus în numeroase țări în curs de dezvoltare noi industrii, noi tehnologii și noi categorii de muncă. Exemplele cele mai evidente se găsesc în domeniul articolelor electronice de mare consum și ale tehnicilor informatice, automobilelor și articolelor de sport.

– Examinarea schimburilor pe care țările est-europene și țările în curs de dezvoltare le-au operat recent în legislație, reglementările și politicile privind investițiile străine directe confirmă tendința de liberalizare a atitudinii adoptate de Societățile Transnaționale, în ceea ce privește îndeosebi condițiile de intrare a investițiilor, de repatriere a fondurilor și de reglementare a diferendelor.

– Posibilitatea de a influența comportamentul societăților depinde de o serie de factori, dar legislația nu joacă în mod necesar un rol prioritar, întrucât impunerea condițiilor juridice nu garantează respectarea lor în practică, dacă nu există mecanismul care să permită controlul aplicării acestora și al respectării lor.

Cu toate că România a creat o legislație specifică pentru atragerea investitorilor străini, există încă unele disfuncționalități ce trebuie corijate, astfel încât să devină competitivă cu celelalte țări est-europene și în atragerea investitorilor străini, îndeosebi a celor efectuate de Societățile Transnaționale cu mare putere economică și să le învingă în acest fel reticența.

***Rolul cooperării economice internaționale
în revitalizarea economiei mondiale***

Autor: Marcel Moldoveanu

Lucrarea evidențiază coordonatele definitorii ce jalonează relațiile de cooperare economică internațională în actualul context geopolitic mondial. Se ia în calcul legătura organică dintre stabilitatea politico-diplomatică internațională și dezvoltarea economico-socială în condițiile accentuării interdependențelor dintre economiile statelor lumii.

Se reliefează faptul că, într-o lume multipolară, cooperarea economică, tehnico-științifică și cultural-umană generează o mai bună repartitie a eforturilor, un schimb reciproc de valori și de informații cu efecte benefice asupra participanților (îndeosebi a țărilor cu o economie aflată în plin proces de restructurare și modernizare).

Lucrarea abordează probleme privind: dezideratele majore ale cooperării economice internaționale; principiile directe ale cooperării, definite și adoptate în cadrul ONU; accentuarea fenomenului de cooperare la scară regională și subregională (realizări, limite și insuficiențe). În cadrul dezideratelor cooperării se înscriu modalități pertinente, cum sunt: menținerea unui sistem deschis și credibil al relațiilor comerciale; examinarea posibilităților de acces la tehnologia de vârf pentru țările în curs de dezvoltare; dotarea instituțiilor financiare internaționale cu resurse care să permită susținerea reformelor structurale și realizarea unor importante obiective de dezvoltare; sprijinirea țărilor est-europene în eforturile acestora de integrare în economia mondială.

Accentuarea fenomenului de cooperare economică la ansamblul Europei, precum și în celelalte regiuni ale lumii devine un factor pozitiv. Partenerul cel mai important va fi acela ce va oferi o piață viabilă, posibilități de parteneriat și o forță de muncă cu un ridicat grad de calificare și instruire.

În contextul noilor realități ale economiei mondiale, România angajată, indubitabil, pe calea reformei economice poate și trebuie să abordeze într-o măsură sporită – ca partener viabil – problemele fundamentale ale cooperării economice și tehnico-științifice cu statele europene, dar și din alte regiuni ale lumii. În cadrul relațiilor de colaborare economică între România și alte țări ar trebui să opereze drept criteriu esențial nu atât factorii conjuncturali ce jalonează economia unor țări (limite și insuficiențe de ordin material și financiar, convulsii interne – inerente unor etape de tranziție), cât mai ales coordonatele fundamentale ale strategiilor de dezvoltare adoptate de către partenerii de dialog, potențialul material și uman ce poate fi antrenat în circuitul mondial de valori, precum și opțiunile în domeniul relațiilor economice externe.

Cooperarea economică europeană: valențe și imperative actuale

Autor: Ștefan Trifănescu

Lucrarea analizează cooperarea economică promovată în cadrul CSCE în comparație cu raporturile de integrare economică realizate pe continent, pornind de la premisa superiorității unei adevărate cooperări largi europene, atotcuprinzătoare. Necesitatea acestei cooperări pan-europene devine imperioasă nu numai ca urmare a factorilor politici – războaie, conflicte, tensiuni internaționale, interetnice, religioase etc., dar mai ales ca o cale de prevenire a adâncirii decalajelor economice est-vest și a dificultăților economice de pe continent.

Principiile ce fundamentează cooperarea economică din cadrul CSCE, realizările de până acum, dar mai cu seamă eforturile ei de a se perfecționa, deschid largi perspective cooperării și integrării europene, evident și cu aportul organizației regionale sau universale – în cazul dat al CEE/ONU. O multitudine de factori reliefează nevoia unei mai profunde implicări a organismelor și organizațiilor internaționale în viața economică, socială și politică a continentului și a lumii, pentru lichidarea sau atenuarea decalajelor economice internaționale și asigurarea progresului echilibrat și durabil al tuturor țărilor, îndeosebi accelerarea evoluției celor mai puțin dezvoltate.

Sunt sesizate totodată unele dificultăți din cadrul cooperării europene, unele tendințe negative ce se manifestă, dar care sunt surmontabile, pentru făurirea unor raporturi cu adevărat noi, ce ar putea prefigura și o „comunitate euro-nord-atlantică”, neizolată de restul lumii, ci evoluând spre integrarea largă în economia mondială.

Problemele sunt abordate nu numai din punctul de vedere al României, ci și al celorlalte țări aflate în refacere economică și tranziție și desigur, al întregului continent.

Evitând aprecierile și concluziile exagerate, lucrarea constituie o căutare a unor raporturi economice continentale trainice, eficiente, care să fie în concordanță cu transformările politice și sociale declanșate pe continent și în lume – începutul tranziției, al încetării războiului rece. Criticile la adresa unor forme

de cooperare și integrare – realizate până în prezent – nu atenuează, ci amplifică necesitatea progresului echilibrat și durabil al tuturor țărilor, îndeosebi accelerarea evoluției celor mai puțin dezvoltate.

***Comerțul cu servicii – factor de integrare a României
în circuitul economic mondial***

Autor: Agnes Ghibuțiu

În ultimul deceniu, comerțul internațional și relațiile economice globale au suferit mutații structurale semnificative. Ample evidențe empirice vin să confirme această apreciere și să ilustreze că printre cele mai elocvente forme de manifestare a acestor mutații se numără creșterea rolului comerțului internațional cu servicii în contextul relațiilor economice internaționale.

Studiul își propune să investigheze dimensiunea și rolul comerțului internațional cu servicii în contextul relațiilor economice internaționale, cauzele expansiunii dinamice a acestuia, precum și incidențele amplificării acestor schimburi asupra relațiilor economice globale, asupra evoluției diviziunii internaționale a muncii și, implicit, asupra strategiilor naționale de dezvoltare.

Ansamblul aspectelor desprinse în urma analizei efectuate în cadrul studiului converg spre concluzia că schimburile internaționale cu servicii se corifurează tot mai pregnant ca un domeniu de interes strategic pentru integrarea oricărei țări în circuitul economic mondial contemporan, și, prin urmare, importanța comerțului internațional cu servicii, ca și a serviciilor în general, nu poate fi omisă din nici o abordare rațională a integrării României în economia mondială contemporană, decât cu riscul asumării și perpetuării unei poziții periferice în diviziunea internațională a muncii.

În susținerea acestei aserțiuni, studiul aduce următoarele argumente principale:

1. Valoarea comerțului internațional cu servicii s-a dublat într-un interval de numai șase ani (1985 - 1991), atingând 850 miliarde dolari în 1991 și reprezentând 24% din volumul valoric total al comerțului internațional; în anii '80, comerțul cu servicii a sporit în ritmuri anuale susținute, devansând dinamica comerțului cu bunuri materiale; este însă de subliniat faptul că datele statistice disponibile pentru evidențierea fluxurilor internaționale de servicii nu sunt în măsură să redea dimensiunea reală a acestor fluxuri, determinând o subevaluare sensibilă a acestora.

2. Un complex de factori acționează – și, respectiv, vor continua să acționeze în mod implacabil și în perspectivă – în direcția: expansiunii schimburilor internaționale cu servicii și a amplificării rolului serviciilor în viața economică internațională, în cadrul căreia se detașează: progresele tehnologice spectaculoase înregistrate în special în domeniul informaticii și telecomunicațiilor, schimbările intervenite în structura cererii și a piețelor și accentuarea procesului de internaționalizare a activităților economice sub incidența Societăților Transnaționale.

3. Sub efectele concertate ale evoluțiilor care marchează economia mondială contemporană, în paralel cu creșterea dinamică a schimburilor internaționale cu servicii, se manifestă și o tendință tot mai pronunțată de împletire și intercondiționare, în cadrul relațiilor economice internaționale, dintre fluxurile de bunuri materiale, fluxurile tehnologice, fluxurile de investiții directe externe și cele de servicii. În acest context, se conturează în special trei dimensiuni ale comerțului cu servicii, care prezintă o relevanță deosebită pentru strategiile naționale de dezvoltare, și care vizează rolul acestui comerț, ca:

- factor determinant al competitivității țărilor în comerțul internațional (succesul produselor pe piața internațională depinde într-o măsură tot mai mare de eficiența și calitatea serviciilor încorporate în producție, o poziție competitivă puternică în domeniul serviciilor dovedindu-se a fi o condiție și nu o alternativă pentru asigurarea unei poziții puternice în comerțul cu bunuri materiale);
- potențial agent al transferului de tehnologii moderne (întrucât noile tehnologii tind să se concentreze într-o măsură tot mai accentuată în sectorul de servicii, firmele de servicii sunt cele care sunt purtătoare ale noilor tehnologii și, respectiv, cele care mobilizează aceste tehnologii);
- factor de retragere a investițiilor străine (sectorul de servicii înregistrează cele mai înalte ritmuri de creștere a fluxurilor de investiții directe externe comparativ cu celelalte sectoare economice (industrie și agricultură), absorbind în cursul primei jumătăți a anilor '80 peste 50% din volumul anual de asemenea fluxuri efectuate pe plan mondial).

4. Sub incidența fenomenului amplificării rolului, în cadrul economiei mondiale, al comerțului internațional și al serviciilor în general, este pe cale de a se contura o nouă diviziune internațională a muncii, cu consecințe dramatice asupra pozițiilor competitive ale țărilor în comerțul internațional și, implicit, asupra proceselor de dezvoltare economică a acestora. Tendințele de accentuare a specializării și diviziunii muncii sub influența progresului tehnologic contemporan conduc la cristalizarea unui lanț al valorii adăugate, în cadrul căruia serviciile încep să prevaleze asupra fazelor producției materiale. Țările avansate, datorită poziției lor dominante în dezvoltarea activităților de servicii, creează și rețin în interiorul granițelor lor naționale partea preponderentă a valorii adăugate de servicii la scară mondială, cristalizându-se, astfel, o nouă diviziune internațională a muncii, în cadrul căreia țărilor avansate le revin activitățile cu conținutul cel mai ridicat de valoare adăugată – și, care sunt, totodată, și cele care determină direcția schimburilor și raporturile de forță în comerțul internațional – în timp ce țărilor în care sectorul de servicii nu este dezvoltat le revin activitățile cu valoarea adăugată cea mai scăzută, generate cu precădere în cadrul sectoarelor primar și secundar (valoarea adăugată de servicii reprezintă 2/3 din volumul total al valorii adăugate pe plan mondial, dimensiunea sectoarelor de

servicii în țările dezvoltate fiind aproximativ de aceeași mărime, iar ponderea acestora în exporturile mondiale de servicii de 80%).

5. Din ansamblul aspectelor legate de fenomenul amplificării rolului, în cadrul economiei mondiale, al schimburilor internaționale cu servicii, se desprind câteva concluzii deosebit de importante pentru strategia integrării în circuitul economic mondial și, în general, pentru strategia dezvoltării economice a României în perspectiva viitoarelor decenii.

- Fenomenul expansiunii comerțului internațional cu servicii constituie o dimensiune a realităților economice contemporane, ale căror consecințe se resimt deja puternic în economia mondială și care tind să se amplifice și mai mult în perspectivă.

- O dovadă elocventă a recunoașterii pe plan internațional a importanței strategice a serviciilor în procesul dezvoltării economice contemporane și a impactului potențial pe care comerțul internațional cu servicii îl poate avea asupra acestui proces, o constituie includerea acestui comerț în procesul negocierilor comerciale multilaterale, sub auspiciile GATT, vizând reglementarea și liberalizarea sa progresivă (în cadrul Rundei Uruguay, dar și în perspectivă, după încheierea acestei runde). Acordul asupra comerțului internațional cu servicii, a cărui negociere a intrat în faza finală, va acoperi 6 sectoare majore de servicii: serviciile financiar-bancare și de asigurări; transporturile; construcțiile și serviciile profesionale (de consultanță, contabilitate, juridice, prelucrarea datelor, publicitate ș.a.) Toate serviciile care cad sub incidența viitorului acord sunt servicii de producție, valoarea adăugată de cele 6 sectoare de servicii reprezentând cea 1/3 din volumul total al valorii adăugate pe plan mondial, ceea ce înseamnă că negocierile din cadrul Rundei Uruguay au același impact potențial asupra producției mondiale pe care îl au negocierile din sfera comerțului cu bunuri materiale.

- Eforturile de integrare a României în circuitul economic internațional trebuie să vizeze participarea sa efectivă la diviziunea internațională a muncii atât în sfera bunurilor materiale, cât și a serviciilor. Reducerea acestor eforturi exclusiv la promovarea comerțului cu bunuri materiale ar echivala cu ignorarea interdependențelor crescânde dintre servicii și celelalte sectoare ale economiei naționale (industria prelucrătoare și agricultura), cu consecințe grave asupra competitivității țării noastre în comerțul internațional.

- Importanța în creștere a comerțului cu servicii, ca factor de atragere a investițiilor directe externe și ca agent al transferului de know-how și de tehnologii moderne, trebuie să aducă în cadrul atenției factorilor de decizie românești rolul deosebit al importurilor de servicii din țările dezvoltate. Aceste importuri sunt indispensabile pentru ajustarea economiei românești la evoluțiile în planul progresului tehnologic și al cererii de pe piețele internaționale, cât și pentru susținerea procesului de tranziție a economiei românești spre structurile economiei de piață.

• În același timp, însă, este de reținut faptul că pe măsura creșterii cererii pentru inputuri de servicii din partea producției naționale – fenomen ce se va accentua și în economia românească odată cu consolidarea elementelor economiei de piață și pe măsură ce se va ridica nivelul tehnologic al producției din industrie, agricultură și sectorul de servicii – România va trebui să aibă în vedere dezvoltarea capacităților sale naționale care să asigure aceste servicii-cheie, necesare pentru menținerea poziției sale competitive pe piețele externe; în caz contrar, ea va fi nevoită să recurgă la o cantitate tot mai mare de importuri de servicii pentru a putea exporta aceeași cantitate de bunuri materiale, apărând astfel, pe termen lung, pericolul unui deficit structural al balanței de plăți.

• Aceste considerente conduc la concluzia că orientările strategice vizând integrarea României în diviziunea internațională a muncii ar trebui fundamentate pe o strategie a dezvoltării sectorului de servicii, având drept componentă importantă dezvoltarea unei capacități naționale de servicii de producție.

• În elaborarea unei strategii de dezvoltare a sectorului național de servicii ar trebui să se țină seama de faptul că două elemente s-au dovedit a fi determinante – conform experienței internaționale – pentru consolidarea sectorului de servicii, astfel încât acesta să aducă un aport mai substanțial la procesul productiv și la îmbunătățirea poziției competitive a unei economii pe plan internațional:

- punerea în valoare a capitalului uman, prin intermediul educației, prin formarea și achiziționarea cunoștințelor de specialitate, și
- crearea unei infrastructuri moderne și eficiente de telecomunicații.

• Dezvoltarea unui sector modern de servicii, capabil să genereze un volum sporit de fluxuri de servicii pe piețele externe este strâns legată de promovarea unei politici comerciale de largă deschidere a pieței românești de servicii fluxurilor și, respectiv, furnizorilor străini de servicii. Liberalizarea comerțului cu servicii este revendicată atât de nevoia urgentă a achiziționării unor servicii necesare înfăptuirii reformei economice, cât mai ales de nevoia de a consolida capacitatea generatoare de exporturi pe termen lung a sectorului românesc de servicii.

• Participarea României la negocierile comerciale multilaterale vizând liberalizarea progresivă a comerțului internațional cu servicii în contextul Runde Uruguay și, respectiv, la cele preconizate după încheierea acesteia, îi va permite să beneficieze de oportunități sporite de export pe piața internațională a serviciilor, ca urmare a deschiderii de noi piețe și, respectiv, a îmbunătățirii accesului exporturilor românești de servicii pe piețele țărilor dezvoltate. Măsura în care liberalizarea progresivă a comerțului internațional cu servicii va fi consistentă cu obiectivele dezvoltării economice a României și ale expansiunii exporturilor sale de servicii este, însă, strâns legată de abilitatea furnizorilor naționali de servicii de a-și consolida în mod progresiv capacitatea competitivă pe piețele externe. Prin urmare, șansele sporite de export vor trebui potențate printr-o

politică conștientă de creștere a puterii competitive a firmelor românești de servicii.

Analiza structurii economice în țările în curs de dezvoltare

Colectiv de autori: Marin Frâncu (coordonator),
Rodica Rădulescu, Emilia Puianu

Dezvoltarea țărilor în curs de dezvoltare a implicat o modificare sectorială a structurii producției globale. Cea mai importantă a fost aceea că ponderea agriculturii în producția globală și în ocuparea forței de muncă – tipic foarte înaltă în primele stadii ale dezvoltării – începe să scadă, iar cea a industriei prelucrătoare să crească. Ponderea sectorului industrial în PIB (produsul intern brut) al țărilor în curs de dezvoltare cu venituri scăzute a crescut de la 27% în 1965 la 34% în 1990. Rapida industrializare în astfel de țări sau în alte categorii de țări în curs de dezvoltare, folosind explicit sau implicit taxele și impozitele asupra agriculturii pentru a finanța investițiile industriale (făcute în cea mai mare măsură de către stat) a fost mult timp strategia cea mai larg practică.

Mai ales în anii 1950 și anii 1960 accentul s-a pus pe substituirea importurilor de produse industriale, combinat cu protejarea industriilor nou formate. Această strategie industrială a fost sprijinită prin ajutoare și finanțare externă. Indiferent că această strategie a fost completată cu orientarea anumitor industrii spre export, taxele discriminatorii asupra agriculturii s-au transformat de regulă în „taxe” asupra creșterii economice, iar finanțarea externă excesivă într-o povară a datoriei externe cu efecte negative asupra aceleiași creșteri economice.

Strategiile macroeconomice care au conceput dezvoltarea mult mai complexă, dincolo de aspectele pur economice și completate cu aspectele sociale, de educație a forței de muncă, sănătate, nutriție etc. au dat rezultate mai bune. Caracteristicile politicilor macroeconomice și de ajustare structurală sunt relevante în cazul țărilor latino-americane și sud-est asiatice.

Privatizarea în țările în curs de dezvoltare

Colectiv de autori: Marin Frâncu (coordonator),
Rodica Rădulescu, Emilia Puianu

În anii 1980 și 1990, cel puțin până acum, transferarea întreprinderilor de stat către sectorul privat a fost un obiectiv important nu numai în țările dezvoltate precum Marea Britanie, Franța sau Noua Zeelandă, dar și în multe țări în curs de dezvoltare, precum Argentina, Brazilia, Chile, Ghana, Coreea de Sud, Malaezia, Mexic, Nigeria, Togo, Turcia ș.a. În majoritatea acestor țări, privatizarea a însemnat mult mai mult decât simpla transferare a activelor de capital din sectorul de stat către sectorul privat. Ea a fost parte integrantă a unui proces mult mai larg menit să stabilizeze și să liberalizeze economia acestor țări cel puțin pe câteva fronturi: reglementări, prețuri, comerț (inclusiv comerț exterior) și finanțe.

Guvernele țărilor în curs de dezvoltare au devenit conștiente că trebuie să redefinească rolul economic al statului pentru a se dezangaja din domeniile în care sectorul privat poate obține rezultate mai bune și a prelua responsabilități sporite în domeniile în care, din cauza „efectelor externe”, voluntarismul sectorului privat dă rezultate slabe. Ca parte a acestei mutații, paralel cu vânzarea de întreprinderi de stat, guvernele unor țări în curs de dezvoltare au redus sau eliminat accesul privilegiat la fondurile bugetare sau la sistemul de credite, la protecția tarifară sau netarifară pentru produsele întreprinderilor de stat, precum și la reglementările care le protejau de concurența privată.

Privatizarea se dovedește un proces lung și complicat probat de argumentele analizei efectuate asupra țărilor latino-americane și sud-est asiatice.

Tendințe privind restructurarea industriei oțelului pe plan mondial.

Asigurarea cu materii prime siderurgice pe termen lung

Colectiv de elaborare: Octavian Rădulescu (coordonator),

Mariana Preda, Cristina Bumbac, Doina Stere

1. În prima parte a studiului se analizează principalele tendințe manifestate în industria siderurgică pe plan mondial în deceniul trecut și perspectivele până în anul 2000, desprinzându-se unele concluzii pentru restructurarea siderurgiei românești.

a. Astfel, industria oțelului pe plan mondial s-a caracterizat în deceniul trecut printr-o încetinire a ritmului de dezvoltare, creșterea rentabilității și a calității produselor prin realizarea unui volum sporit de sortimente pentru ramurile de vârf, în principal în țările industrializate.

Pe ansamblul perioadei analizate, producția mondială de oțel a evoluat de la 715,6 milioane tone în 1980 la circa 770 milioane tone în 1990, înregistrând un ritm mediu anual de creștere redus de 0,7% – comparativ cu 1,9% în perioada 1970 - 1980.

Pe țări și grupe de țări, producția de oțel a evoluat diferențiat, scăzând în statele industrializate și crescând în țările în curs de dezvoltare care dețin în bună măsură resurse de materii prime și energie.

De asemenea, în cazul statelor industrializate, asistăm la o reducere a producției și consumului în general la sortimentele energo-intensive în paralel cu dezvoltarea și utilizarea pe scară largă a produselor pentru ramurile de vârf care înmagazinează cele mai noi tehnologii.

Consumul mondial de oțel se estimează la 790 milioane tone în anul 2000, comparativ cu 770 milioane tone în 1990 rezultând o creștere foarte lentă în acest deceniu (de numai circa 2%).

Pe grupe de țări, evoluția în perspectivă a consumului este următoarea:

– Pe ansamblul țărilor industrializate consumul de oțel va stagna situându-se în anul 2000, aproximativ la nivelul din 1990, în principal ca urmare a dezvoltării cu prioritate a sectoarelor industriale de vârf cu un consum redus

de metal însă de calitate superioară (noi mărci de oțeluri, sortimente tipodimensionale speciale etc.).

Se apreciază că Japonia va înregistra o tendință de scădere a cererii de consum, în timp ce în SUA cererea va fi stabilă, iar în Piața Comună va marca o ușoară creștere.

– Țările în curs de dezvoltare vor înregistra o dinamică susținută a consumului, acesta atingând 187 milioane tone în anul 2000 (+39,5% față de 1990), creșteri mai mari ale cererii vor avea loc în principal în țările din America Latină (Brazilia, Venezuela, Mexic), Asia (Coreea de Sud, Taiwan, India) și Orientul Mijlociu.

– În țările est-europene și URSS, cererea de consum se va reduce accentuat în acest deceniu, de la 187 milioane tone în 1990 la cea 135 milioane tone în anul 2000 (-38,5%), în principal ca urmare a scăderii producției în industriile mari consumatoare de oțel și a reducerii consumului specific de metal ca rezultat al aplicării unor programe de restructurare după modelul țărilor dezvoltate.

b. Principalele măsuri (obiective), prevăzute în programele de restructurare a industriei siderurgice din țările dezvoltate sunt următoarele:

– Adaptarea producției la exigențele cererii interne și externe prin închiderea sau reducerea capacităților cu rentabilitate scăzută și construirea de unități moderne cu productivitate ridicată, în special pentru produse din domeniul ramurilor de vârf. Astfel:

- Pe ansamblul țărilor industrializate, capacitățile de producție, care s-au redus de la circa 550 milioane tone în 1985 la 490 milioane tone în 1990, se preconizează să ajungă la aproximativ 470 - 480 milioane tone în 1995 și sub 460 milioane tone spre rîndul anului 2000. În același timp, un accent deosebit se va pune în continuare pe mărirea gradului de utilizare a capacităților.
- Cea mai mare parte a țărilor producătoare de oțel au alocat importante investiții pentru realizarea programelor de restructurare și modernizare a industriei siderurgice.

– Dintre preocupările pe linia progresului tehnic, se menționează câteva acțiuni care vizează în principal Creșterea productivității și calității produselor și anume:

- Extinderea elaborării oțelului în convertizoare moderne cu insuflare de oxigen și cu cuptoare electrice perfecționate și renunțarea la cuptoarele Siemens-Martin care au o eficiență extrem de redusă,
- A doua măsură pe linie tehnologică o constituie extinderea procesului de turnare continuă a oțelului, care permite creșterea calității și a coeficientului de scoatere – cu influențe deosebit de favorabile asupra productivității.

Pe ansamblul țărilor dezvoltate, ponderea oțelului prelucrat în instalații de turnare continuă a crescut de la 44,7% în 1981 la 84,1% în 1990. Unele țări însă, ca Japonia, Germania, Franța, Italia, Olanda, Belgia, Spania, Coreea de Sud, Taiwan, utilizează acest procedeu în proporție de peste 90%.

În țările est-europene, turnarea continuă se utilizează, în general într-o măsură redusă, astfel: Cehoslovacia (11,5%), Polonia (7%), fosta Uniune Sovietică (17,9%), România (36,2%). Datele se referă la anul 1990.

– Măsuri pe linia îmbunătățirii calității oțelului elaborat care se referă la o scrie de tehnologii perfecționate în ultimul timp: agitarea electromagnetică a șarjei, degazarea în vid, rafinarea în oală, precum și alte tehnici moderne pe linia metalurgiei secundare.

2. Restructurarea industriei siderurgice românești și optimizarea exportului:

a) Măsuri în domeniul producției:

- Dimensionarea producției siderurgice românești în funcție de nivelul cererii (interne și externe) și de potențialul de resurse de materii prime ai țării.
- Măsuri de restructurare și modernizare a proceselor de producție.
- Analiza fiecărei întreprinderi siderurgice din punct de vedere al eficienței, în scopul renunțării la capacitățile productive nerentabile sau de a lua măsuri de rentabilizare a producției acolo unde este cazul.
- Introducerea și extinderea tehnologiilor moderne, inclusiv prin dezvoltarea cooperării cu firme care dețin tehnici de vârf.

b) Aspecte privind optimizarea exportului României de laminate din oțel

Din analiza structurii cererii pe piața mondială rezultă că pentru optimizarea exportului României ar trebui să se ia în considerare următoarele direcții principale:

- Creșterea ponderii tipo-dimensiunilor care au valori unitare ridicate ca: table subțiri laminate la rece, table cu acoperiri de protecție (galvanizate, cositorite etc.) a țevelor pentru utilizări speciale etc.
- Se impune, de asemenea, diminuarea exportului de tablă groasă și medie (sortimente obișnuite) în paralel cu diversificarea gamei dimensionale și a creșterii cantității de table cu tratament termic, a tablelor pentru industria navală precum și a celor slab aliate cu rezistență ridicată la tracțiune.
- În cazul țevelor, se recomandă lărgirea gamei sortimentale, creșterea ponderii produselor din oțeluri superioare, efectuarea de finisări și prelucrări speciale.
- Majorarea ponderii laminatelor din mărci superioare de oțeluri (aliate, oțeluri carbon de calitate), ținând cont că în comerțul internațional aceste produse au ponderi ridicate, înregistrând cele mai înalte ritmuri de creștere din punct de vedere al volumului cantitativ.

Este de menționat că prețurile laminatelor din oțeluri aliate și înalt aliate sunt de 2-8 ori mai ridicate comparativ cu cele ale laminatelor din oțel obișnuit.

În prezent, ponderea exportului țării noastre din mărci de oțeluri superioare în exportul total de laminate este foarte redusă (circa 1%), comparativ cu ponderea țărilor dezvoltate care este în medie de 10 - 12% și manifestă o tendință accentuată de creștere.

Restructurarea industriei constructoare de mașini pe plan mondial

Autor: Maria Cartas

Lucrarea prezintă cadrul mondial în care se desfășoară restructurarea industriei românești constructoare de mașini, pornind de la ideea că acest proces va trebui să asigure așezarea pe baze noi, pe criterii de raționalitate și eficiență maximă, a participării României la producția și schimbul internațional de mărfuri, la întreg circuitul economic mondial, în scopul maximizării posibilităților economice naționale de îmbunătățire a condițiilor de muncă și de viață ale populației.

Lucrarea relevă astfel principalele tendințe care caracterizează dezvoltarea actuală a industriei constructoare de mașini pe plan mondial, între care:

- orientarea activității de investiții a principalilor producători în domeniu cu prioritate către dezvoltarea subramurilor purtătoare de progres tehnic, concomitent cu reutilizarea și ridicarea nivelului tehnic în subramurile tradiționale;
- intensificarea activității de cercetare științifică;
- accelerarea progresului tehnico-științific și a aplicării în producție a realizărilor lui, atât în ce privește perfecționarea bazei tehnice și tehnologice a producției (amplificarea procesului de automatizare și informatizare a producției, descoperirea și atragerea în producție de resurse calitativ noi etc.), cât și în ce privește îmbunătățirea parametrilor tehnico-constructivi și calitativi ai produselor (creșterea gradului de siguranță în exploatare, a economicității, a ergonomicității, respectarea cerințelor de protecție a mediului etc.); creșterea ponderii produselor modernizate și a produselor noi în totalul producției;
- tendința de concentrare a producției în grupuri industriale mari și creșterea gradului de internaționalizare a producției în cadrul ramurii, concomitent cu o intensificare a procesului de relocalizare a unei părți a producției din țările industrializate în țările în curs de dezvoltare în principal, dar și în alte țări și, implicit, a legăturilor de cooperare tehnico-științifică și în producție între acestea;
- amplificarea procesului de integrare a eforturilor firmelor producătoare în domeniul cercetării științifice, atât pe plan național, cât și pe plan internațional și deplasarea crescândă a accentului dinspre schimbul reciproc de informații tehnico-științifice (baza cooperării în acest dome-

niu în anii '60) spre efectuarea de lucrări de cercetare și elaborare de programe de perspectivă în comun.

Cunoașterea tendințelor pieței mondiale permite luarea lor în calcul la elaborarea strategiei în domeniul restructurării industriei românești constructoare de mașini.

Unele considerente privind integrarea industriei constructoare de mașini în strategia trecerii la economia de piață

Autor: Maria Cartas

Lucrarea pornește de la particularitățile și stadiul dezvoltării producției românești de mașini și utilaje și poziția ramurii în cadrul economiei naționale și își propune să sugereze unele direcții de acțiune care ar putea fi avute în vedere la elaborarea strategiei de restructurare a ramurii.

Lucrarea pledează pentru eliminarea elementelor de politică economică greșită înregistrate în evoluția anterioară a ramurii, prin:

- restrângerea sau eliminarea producției acelor produse sau tipodimensiuni care solicită un efort financiar și material însemnat din partea economiei naționale, fără a asigura compensarea acestuia în condiții de rentabilitate și competitivitate a produselor românești;
- îmbunătățirea structurii producției, pe baza potențialului economic, tehnic și material al ramurii și pe baza cererii existente (pe plan intern și pentru export) și a particularităților acesteia;
- creșterea competitivității produselor românești în raport cu produsele comercializate pe plan internațional;
- modernizarea, dezvoltarea, specializarea sectoarelor de producție apte să contribuie la echiparea ramurilor economice naționale cu mașini și utilaje, ai și la exportul țării, în condiții de competitivitate și rentabilitate etc.

Referitor la strategia de restructurare, este evidențiată necesitatea definirii obiectivelor principale ale acesteia, a definirii și precizării rolului și funcțiilor statului, a elaborării unui program coerent pentru realizarea procesului de decentralizare și privatizare a unităților de producție, care ar urma să se realizeze coordonat și treptat, pe etape, în funcție de condițiile concrete existente în cadrul întreprinderilor, începând cu mica producție industrială și evitând recurgerea la privatizări forțate doar de dragul privatizării.

Restructurarea ramurii necesită utilizarea la maximum a resurselor și posibilităților țării, concomitent cu folosirea crescândă și realistă a avantajelor pe care le oferă economia mondială (prin schimburi directe de produse, cooperare în producție cu întreprinderi și firme specializate din alte țări, societăți mixte etc.).

Integrarea industriei constructoare de mașini a României în plan european și mondial

Autor: Maria Cartas

Lucrarea susține punctul de vedere potrivit căruia restructurarea industriei constructoare de mașini, în procesul actual de tranziție prin care trece economia României, trebuie să fie abordată simultan pe două planuri:

- în contextul economiei naționale, ca ramură componentă, având la bază un efort investițional deosebit și dispunând de importante resurse interne de dezvoltare (însemnate capacități de producție, resurse de forță de muncă, cadre cu o bună pregătire profesională și cu experiență etc);
- în context european și mondial, ca parte a industriei constructoare de mașini în ansamblul ei pe plan regional și mondial. În acest plan, restructurarea industriei constructoare de mașini a României trebuie să fie privită ca modalitate de racordare a economiei naționale la economia europeană și mondială, astfel încât să se faciliteze realizarea unor fluxuri firești în domeniul informațional, tehnic și tehnologic, al schimburilor comerciale reciproce cu produsele ramurii, al cooperării în activitatea de producție, comercializare, cercetare etc.

Integrarea industriei constructoare de mașini a României în context european și mondial necesită cuprinderea, în strategia de restructurare a ramurii, a unor obiective între care menționăm: echilibrarea structurii producției, creșterea competitivității produselor și apropierea lor de nivelul produselor comercializate pe plan internațional prin: asigurarea unui nivel al parametrilor tehnico-funcționali și de design, al calității, fiabilității, durabilității și mentenabilității comparabil cu cei al produselor oferite de concurență; realizarea de consumuri energetice și de materii prime comparabile, ca și a unui grad comparabil de compatibilitate cu mediul ambiant; alinierea la normele de calitate reglementate în Europa de Vest și alte țări dezvoltate; creșterea ponderii produselor noi, cu conținut ridicat de cercetare tehnico-științifică etc.

Lucrarea subliniază importanța deosebită care revine în această etapă activității de cercetare a tendințelor conturate în dezvoltarea ramurii pe plan regional și mondial, a cunoașterii principalelor evoluții din domeniul economic, tehnic, tehnologic, cercetare-dezvoltare, precum și a posibilităților concrete de racordare a întreprinderilor producătoare românești la aceste tendințe, de aliniere la standardele și cerințele pieței externe.

Tendențe în progresul tehnic pe plan mondial și restructurarea industriei românești constructoare de mașini

Colectiv de autori: Maria Cartas (coordonator), Ion Enache, Ecaterina Stănculescu, Alesandrina Ion, Gheorghe Matei

În cadrul temei au fost elaborate următoarele patru lucrări:

- a) Transferul de tehnologic, factor dinamizator al progresului tehnic în construcția de mașini. Politica de producție a realizărilor tehnice pe plan internațional.
- b) Progresul tehnic în telecomunicații.– premisă a accelerării creșterii economice la scară mondială.
- c) Cercetarea științifică și progresul tehnic în cadrul industriei constructoare de nave maritime comerciale.
- d) Utilizarea materialelor noi în industria constructoare de mașini. Tendințe pe plan mondial.

a) Transferul de tehnologie – factor dinamizator al progresului tehnic în construcția de mașini. Politica de protecție a realizărilor tehnice pe plan internațional

Lucrarea tratează principalele aspecte ale schimburilor internaționale cu tehnologie, atât în evoluția lor în ultimele decenii, cât și în ce privește perspectivele de dezvoltare ale acestora. Totodată, sunt menționate câteva aspecte privind politica de brevetare a invențiilor cu referiri speciale la sectorul construcției de mașini.

Din analiza efectuată pe parcursul lucrării rezultă că schimburile internaționale cu tehnologie au avut o dinamică deosebit de rapidă pe parcursul ultimelor decenii existând perspective favorabile de dezvoltare a acestora. Se desprinde, de asemenea, concluzia că principalii parteneri ai exporturilor și importurilor internaționale de tehnologie sunt țările dezvoltate industrial. În cadrul exporturilor mondiale de tehnologic se remarcă S.U.A., iar în cel al importurilor Japonia.

O concluzie importantă ce se desprinde totodată din lucrare este și cea legată de sporirea în viitor a concurenței pe piețele internaționale ale tehnologiilor, așteptându-se o erodare a poziției S.U.A. de principal exportator în acest domeniu. Tot privitor la tendințele de viitor se estimează că, pe parcursul actualului deceniu, se va lărgi volumul comerțului cu tehnologii din domeniul programelor de calculator. Principalele forme ale comerțului cu tehnologie sunt apreciate a fi în continuare exportul direct de produse cu înalt nivel tehnologic, comerțul cu brevete, cu licențe, cu know-how precum și cooperarea științifico-tehnică. Se așteaptă totodată o întărire a poziției firmelor transnaționale pe piața tehnologiilor.

În ceea ce privește politica de protecție a realizărilor tehnice se subliniază necesitatea brevetării creațiilor noi din diversele sectoare ale construcției de mașini. Se ajunge la concluzia că, evoluția legislației internaționale în domeniul brevetelor trebuie să țină seama și de configurația politică a lumii, subliniindu-se necesitatea adaptării diverselor acte normative în domeniu în așa fel încât să asigure și o ridicare a nivelului tehnologic al construcției de mașini din țările în curs de dezvoltare.

b) Progresul tehnic în telecomunicații – premisa a accelerării creșterii economice la scară mondială

Lucrarea abordează tendințele actuale în evoluția tehnică a echipamentelor de telecomunicații și avantajele modernizării, în actuala etapă a dezvoltării socio-economice pe plan mondial. Sunt expuse cele mai noi soluții pentru creșterea numărului contactelor interumane și a nivelului calitativ al schimburilor de informații și date, analizându-se serviciile moderne care ușurează găsirea persoanei chemate, ieftinesc costul convorbirilor, permit furnizarea unei cantități mult mai mari de informații, ușurează exploatarea rețelelor telefonice.

Într-un capitol separat sunt trecute în revistă preocupările vizând dezvoltarea și modernizarea rețelelor de telecomunicații în diferite țări ale lumii, în principal în cele dezvoltate din punct de vedere economic. În final, lucrarea relevă importanța pe care o prezintă pentru țara noastră, în actuala etapă de restructurare economică și de trecere la economia de piață dezvoltarea și modernizarea rețelei de telecomunicații, care poate asigura o integrare mai rapidă și mai eficientă în economia mondială.

c) Cercetarea științifică și progresul tehnic în cadrul industriei constructoare de nave maritime comerciale

Se abordează o temă de interes atât în plan internațional, cât și pe plan intern. Lucrarea sintetizează principalele realizări tehnice existente la ora actuală pe plan internațional și avantajele pe care acestea le oferă utilizatorilor.

De asemenea sunt evidențiate eforturile pe care majoritatea producătorilor de nave le fac pentru modernizarea flotei, creșterea siguranței în exploatarea navelor și eficientizarea transporturilor maritime subliniindu-se importanța ce se acordă activităților de cercetare-dezvoltare atât în industria constructoare de nave maritime comerciale, cât și în industriile furnizoare de componente și echipamente navale.

Lucrarea relevă principalele aspecte ale pieței internaționale a navelor, tendințele majore din domeniul cercetării științifice și ale programului tehnic în domeniu, punând la dispoziția forurilor de decizie și a producătorilor români de nave maritime informații utile pentru orientarea lor în strategiile de restructurare, re tehnologizare și modernizare a acestei industrii.

d) Utilizarea materialelor noi în industria constructoare de mașini. Tendințe pe plan mondial

Analizând crearea și utilizarea materialelor noi în industria prelucrătoare, lucrarea prezintă evoluția pieței materialelor noi în ultimii ani, cu menționarea principalelor tendințe manifestate și a principalilor factori de influență asupra creării și difuzării ulterioare ale acestora.

Pornind de la premisele dezvoltării viitoare a materialelor noi, se face o evaluare a impactului noilor materiale asupra economiei mondiale și se prezintă linele aspecte ale cooperării în domeniul materialelor noi.

Un capitol separat tratează apariția și tendințele utilizării în industriile prelucrătoare a unora dintre materialele noi: piața materialelor compozite pe bază de polimeri, tendințe actuale și perspectivele utilizării metalo-ceramicelor în construcțiile de mașini în țările industrializate, utilizarea materialelor ceramice în industria prelucrătoare și direcții de extindere a ei.

Totodată, se abordează utilizarea materialelor noi în unele ramuri constructoare de mașini: industria construcțiilor aerospațiale și de avioane și industria constructoare de autoturisme.

Impactul constituirii pieței comunitare unice asupra sectorului chimic, energetic și petrolier

Colectiv de autori: Petre Prisecaru (coordonator), Mariana Papatulică, Marusia Grădinaru, Victor Galuzinski, Ovidiu Puiu

În prima parte studiul evidențiază progresele și neîmplinirile pe linia realizării pieței unice, cu accent pe consecințele acestui proces asupra țărilor ne-comunitare și îndeosebi asupra celor est-europene. Reducerea unor bariere comerciale și tehnice, precum și potențialul de dezvoltare a pieței, vor constitui condiții favorabile de acces pentru producătorii din afara CEE, în timp ce armonizarea în sus a standardelor și normelor tehnico-calitative și a legislațiilor antipoluante vor reprezenta factori restrictivi. Țările est-europene nu au altă alternativă viabilă, în afara acordului de asociere, de a dezvolta și amplifica relațiile pe termen lung cu Piața Comună. Continuarea și accelerarea tranziției la economia de piață poate reprezenta, pe plan intern, condiția de bază a apropierei economice a acestor țări de vestul Europei.

Studiul prezintă poziția de vârf a Pieței Comune în producția și comerțul mondial cu produse chimice. În 1991 CEE a deținut 55% din exportul mondial și 45% din importul mondial de produse chimice. În industria chimică comunitară în paralel cu procesul de restructurare s-a remarcat și accentuarea fenomenului de concentrare a producției, mai ales în domeniul petrochimiei. Acest fenomen s-a desfășurat și sub forme diferite de cele tradiționale, mai ales sub forma cooperării între marii producători. Asociația producătorilor chimici vest-europeni (CEFIC) s-a implicat într-o importantă măsură în problematica pieței unice, fiind atât un promotor activ al integrării, cât și un apărător al intereselor specifice ale producătorilor chimici.

Reforma complexă a reglementărilor comunitare are numeroase implicații în domeniul produselor chimice. Deși eliminarea barierelor fizice și tehnice pare un proces mai facil, în schimb armonizarea legislațiilor fiscale, de protecție a mediului, a consumatorului, este un proces mai dificil și mai îndelungat. Crearea unor piețe unice în domeniul produselor chimice fine, mai ales a medicamentelor, constituie o sarcină dificilă, care implică rezolvarea unor aspecte spinoase, cum ar fi controlul prețurilor, politica de asistență (asigurare) medicală, înregistrarea și testarea produselor etc.

În domeniul energiei și industriei petroliere armonizarea politicii fiscale, a normelor și standardelor tehnice, privatizarea firmelor de stat, liberalizarea comerțului, desființarea monopolurilor și a restricțiilor de transport și de distribuție reprezintă căile principale de integrare. Procesul de desăvârșire a integrării pe acest plan este deosebit de complex și de dificil și presupune restrângerea rolului și influenței statului în domeniul energetic. Conceptul „Cartei Pan-Europene a Energiei”, la care au aderat deja 48 de state, este menit a crea o piață deschisă a energiei în Europa, cu participarea tuturor statelor europene, un rol important în cadrul asigurării ofertei de energie urmând să-l aibă Rusia.

***Analiza evoluției industriei chimice românești în anii 1990-1992
și direcțiile strategice de dezvoltare a acesteia pe termen mediu
și lung***

Colectiv de autori: Elena Tătar Moisescu (coordonator),
Laurențiu Bălțatu, Corneliu Ciobanu

În studiu sunt evidențiate, în primul rând, cauzele mai vechi, ca și cele specifice perioadei 1990 - 1992 (inclusiv cele externe), care au contribuit la adâncirea crizei din industriei chimică. Luându-se în considerare situația actuală, pe de o parte, și tendințele ce se manifestă pe piața mondială, pe de altă parte, autorii fac o serie de sugestii privind strategia de dezvoltare a acestui sector în perioada de tranziție la economia de piață.

Se consideră că restructurarea și privatizarea ar trebui să reprezinte obiectivele principale ale acestei strategii.

Restructurarea ar urma să aibă loc atât la nivel macro (raportul între subramuri), cât și la nivel micro (în interiorul fiecărei subramuri). La nivel macro ar trebui să se acționeze în direcția sporirii ponderii produselor caracterizate printr-o valoare adăugată medie sau ridicată, pe seama subramurilor energointensive și materialintensive, care dețin în prezent poziția dominantă. Pe plan microstructural, unde actualmente suni preponderente sorturile de uz general, ar trebui stimulată producția de specialități.

Autorii recomandă, ca la nivel macro, procesul de restructurare să se desfășoare treptat, pe termen lung, pentru a nu genera dezechilibre majore în economia națională și în balanța comercială.

Într-o primă etapă, pe termen mediu, ar trebui să se acorde prioritate re-tehnologizării și nu construirii de fabrici noi. În procesul de re-tehnologizare, ar trebui să se bucure de o atenție deosebită subramurile energointensive și materialintensive.

Referitor la forma de organizare, autorii consideră că, în general, nu este oportună fărâmițarea fostelor combinate chimice care, de altfel, au fost construite tocmai pe ideea integrării pe verticală, cea mai larg răspândită pe plan mondial.

În calitate de principal proprietar, statul ar trebui să exercite un control mai riguros al modului de gestionare a proprietății sale, însă fără știrbirea autonomiei de funcționare a agenților economici.

În industria chimică, sectorul privat ar trebui să se dezvolte nu numai prin privatizare, ci și prin încurajarea înființării unor întreprinderi mici și mijlocii cu capital particular.

Rezultatele programelor de restructurare aplicate în industria textilă și de îmbrăcăminte a unor țări producătoare și/sau exportatoare

Colectiv de autori: Cornelia Păunescu (coordonator), Anemaria Pop

Realizarea programelor de restructurare în ramurile textile și de îmbrăcăminte s-a făcut în funcție de prioritățile de dezvoltare ale uneia sau alteia din ramuri, prin subvenții guvernamentale, dar și prin eforturile proprii ale întreprinderilor interesate. În țările dezvoltate asistența guvernamentală a îmbrăcat diverse forme:

- asistență cu caracter general acordată într-o anumită perioadă tuturor ramurilor industriale;
- subvenții acordate unor regiuni mai puțin dezvoltate dintr-o anumită țară;
- subvenții specifice ramurii vizând modernizarea ramurii respective sau promovarea activității de cercetare.

Aceste subvenții iau forma unor credite guvernamentale sau credite garantate de către guvern în scopul restructurării industriale.

În țările în curs de dezvoltare programele de restructurare se realizează în special prin credite guvernamentale sau credite acordate de organisme financiare internaționale, (BIRD, Banca Mondială etc.) pentru modernizare, reutilizare etc. De asemenea, există și alte posibilități de creditare pentru achiziționarea de materii prime. Procesul de restructurare în țările în curs de dezvoltare mai este sprijinit și prin alte pârghii cum ar fi reducerea taxelor la importul de materii prime și utilaje.

Măsurile specifice cuprinse în programele de restructurare privind industria textilă și de îmbrăcăminte vizează în principal:

- protecția piețelor interne;
- măsuri de sprijin sectorial:
 - a) subvenții pentru modernizare;
 - b) subvenții pentru reducerea efectivă a costurilor materiilor prime;
 - c) crearea de firme/întreprinderi de stat pentru menținerea în activitate a forței de muncă.
- stimulente pe bază de impuneri de taxe;
- stimularea serviciilor auxiliare (cercetare, servicii de marketing, promovarea mărcilor și a imaginii produsului etc.).

***Problema securității alimentare; piața vest-europeană
a alimentelor sănătoase***

Autor: Cornelia Păunescu

Securitatea alimentară sau problema alimentelor sănătoase este o noțiune utilizată de experți pentru a-i stimula pe consumatori să reflecteze dacă alimentul pe care îl consumă îi afectează sănătatea prin modul de producere sau prin substanțele utilizate. Apariția problemei securității alimentare este legată de dezvoltarea economică în general și de progresul științific și tehnologic cu efecte asupra producției de alimente.

Pentru a preveni contaminarea cu produse dăunătoare sănătății, țările dezvoltate au stabilit directive fondate pe cercetări, directive incluse în legi specifice controlului alimentar (ex. În SUA: Food Quality Protection Act, Safety of Pesticides Act; în Franța „Qualité France” este un organism care asigură o marcare corectă a alimentelor). Principalele preocupări legate de securitatea alimentară și contaminarea alimentelor se referă la: maladii de origine animală provocate de o contaminare microbiană, reziduuri de pesticide, contaminanți ai mediului, aditivi alimentari, radioactivitate excesivă.

Pe plan mondial problema securității alimentare este reglementată instituțional prin Comisia Codex Alimentarius înființată în 1962 de FAO și OMS și prin Institutul Internațional pentru Știința Vieții (IISV). Codex Alimentarius cuprinde norme elaborate științific pe baza cărora se soluționează litigiile din comerțul mondial cu alimente.

Evoluția ascendentă a comerțului internațional cu produse alimentare este încetinită uneori de diverse obstacole, unele având ca scop protejarea consumatorilor prin introducerea de sisteme de control la import. De aceea, la nivel mondial există tendința de armonizare a exigențelor ce decurg din reglementările naționale sanitare în materie de alimente în funcție de normele organizațiilor internaționale pertinente. Această armonizare a constituit o preocupare centrală a Grupului de negocieri pe probleme agricole în cadrul Rundei Uruguay și a câmpului de lucru asupra reglementărilor și obstacolelor sanitare și fitosanitare.

În ultimii ani se constată o extindere rapidă a sectorului produselor sănătoase în special în țările dezvoltate, unde tehnologiile de producție permit adaptarea produselor la noile exigențe și unde consumatorii sunt mai atenți la procurarea alimentelor. Astfel, în timp ce consumul de alimente în general crește cu 2-3% anual, consumul de produse considerate sănătoase înregistrează un ritm anual tic 6-9%.

În CEE în perioada 1984 - 1991 ponderea produselor sănătoase pe ansamblul pieței produselor respective a sporit cu 50% în următoarele cazuri: băuturi răcoritoare, brânzeturi, supe, sosuri, mâncăruri preparate.

2.4. INSTITUTUL DE CERCETARE A RELAȚIILOR INTERRAMURI ȘI A STRUCTURILOR INDUSTRIALE

Competitivitatea, progresul tehnic și protecția mediului – factori în restructurarea ramurilor industriale și a activității agenților economici

Colectiv de autori: Olga Mihăescu (coordonator), Nicoleta Hornianschi, Elena Pelinescu, Rodica Miroiu, Gheorghe Manea, Sabin Muscalu, Coman Oțetea, Victor Platon, Theodor Popescu, Mihaela Părăluță, Dana Antonescu, Nicoleta Odae

Lucrarea abordează ajustarea structurală la nivelul unor ramuri industriale și unele din căile de reorientare a activității la nivelul agentului economic, prin luarea prioritară în considerare a celor trei factori nominalizați ai schimbării. Dintre aceștia, competitivitatea este considerată atât criteriu, cât și obiectiv al restructurării, datorită interdependențelor dintre factorii ei și premisele restructurării, cât și importanței în alegerea celui mai potrivit component strategic față de o subramură, grupă de produse industriale (la nivel mezoeconomic) sau față de un domeniu de afaceri, produse (la nivel de agent economic).

Prima parte a lucrării, având ca obiectiv fundamentarea celor mai potrivite direcții de acțiune pentru restructurarea industriilor: metalurgică, chimică și ușoară, scoate în evidență și caracterul cvasigeneral al unor cerințe în industria românească: modificarea volumului, structurii și calității ofertei pe principiile dezvoltării selective (atât la nivelul subramurilor și fabricațiilor, cât și al agenților economici); valorificarea perspectivei de „asanare” a industriilor respective de sursele de pierdere prin reorganizarea întreprinderilor și, mai ales, prin modificarea structurilor de proprietate (atât pe baza proceselor de dezetatizării, cât și a stimulării apariției sectorului privat prin atragerea de capital autohton și străin); re tehnologizarea agenților economici existenți, în măsura și ritmul generării resurselor financiare; nevoia de competență managerială, de gestionare responsabilă a capitalului de stat prin promovarea de strategii proprii la nivelul agenților economici etc.

Partea a li-a pune în evidență condiționările, restricțiile și orientările cvasiobligatorii impuse de cerințele proiecției mediului în procesul restructurării industriale. Astfel, comensurând dimensiunile poluării la nivel național și al ramurilor industriale și relativizând posibilitățile de utilizare a conceptului de dezvoltare durabilă sau viabilă în economia națională, această parte de lucrare încearcă atât abordări economice (prin introducerea restricțiilor ecologice într-un model de echilibru general al dezvoltării economice), cât și soluții pentru reducerea poluării în industriile puternic poluante, respectiv, extractivă și energetică.

În cea de a treia parte a lucrării se pune în prim plan agentul economic, tratând unele din cele mai directe căi de reorientare a activității acestuia, res-

pectiv schimbarea structurilor de producție (activitate) a acestuia prin introducerea de produse noi (în condițiile particulare ale tranziției) și prin adaptarea aparatului tehnic și a sistemului tehnologic al acestuia la modificarea cererii.

Întreaga lucrare se subsumează tezei generale promovate de colectivul Strategii și politici industriale din ICRISI, conform căreia restructurarea industriei românești în perioada actuală trebuie să fie rezultatul corelării orientărilor de politică structurală promovată la nivel național cu direcțiile și tendințele de modificare a comportamentului agenților economici din industrie.

Cadrul structural și funcțional al societăților comerciale

Colectiv de autori: Ruxanda Isaic-Maniu (coordonator de temă),
Vasile Dan, Ștefan Răgălie, Emil Stan, Mariana Vania, Nona Chilian,
Daniela Mitran, Valentin Popescu, Victor Pătrulescu

Transformarea societăților comerciale din țara noastră în agenți esențiali ai economiei de piață presupune efectuarea unor ample restructurări ale cadrului organizatoric, sporirea funcționalității lor într-un mediu concurențial. În acest context, un rol deosebit revine proiectării unor structuri organizatorice moderne ale întreprinderilor, ca element important al sistemului de conducere care determină, într-o proporție însemnată, eficiența utilizării resurselor materiale, umane, financiare.

În lucrare se subliniază faptul că, în condițiile economice de piață, structura organizatorică a întreprinderii este subordonată strategiei preconizate, naturii obiectivelor avute în vedere, proiectarea acesteia presupunând luarea în considerare a influențelor pe care factorii de contingență (dimensiunea întreprinderii, vârsta acesteia, sistemul tehnic, mediul exterior, repartizarea puterii și controlul activității întreprinderii) le au asupra parametrilor de concepție ai configurației structurale (specializarea muncii, formalizarea, formarea, regruparea posturilor, dimensiunea entităților organizatorice, sistemul de planificare și control, mecanismele de legătură, centralizarea/descentralizarea deciziilor).

O altă problemă abordată, deosebit de importantă, care condiționează în mod hotărâtor funcționarea eficientă a întreprinderii într-un mediu concurențial, este cea privind modalitățile de desfășurare a relațiilor dintre proprietari (acționari) și manageri, dintre aceștia din urmă și grupurile de salariați aflați în subordine – repartizarea puterii în cadrul întreprinderii, formele de exercitare a controlului exterior al acesteia. De asemenea, au fost evidențiate principalele tendințe privind organizarea structurală a întreprinderilor din țările dezvoltate și forme ale structurii organizatorice practicate, care determină într-o proporție însemnată funcționalitatea entităților, modul de utilizare a resurselor umane, materiale și financiare, soluțiile adoptate corespunzător caracteristicilor contextului economico-social și politic aflat în continuă schimbare – restructurarea întreprinderilor, reorganizarea acestora conducând la rezultate benefice numai atunci când a fost integrată într-o strategie pe termen lung elaborată de întreprindere.

Pe baza investigațiilor efectuate în literatura de specialitate, a practicii întreprinderilor din țările dezvoltate și a situației existente în unci societăți comerciale din țara noastră au fost evidențiate clementele esențiale ce trebuie luate în considerație la conceperea unor configurații structurale moderne și eficiente, corespunzător cerințelor unei economii de piață.

Restructurarea mecanismului economic în vederea creșterii funcționalității economiei naționale

Colectiv de autori: dr. Alexandru Mihăilescu, (coordonator de program și de temă), dr. Aurel Iancu, Lucian Croitoru, Roxana Bob, Mihaela Cimpoeașu, Ludea Crăciun, Radu Șerbulescu, Doina Tătaru, Alina Ghiță

În studiu sunt abordate probleme de a căror soluționare depinde crearea unor condiții favorabile refacerii și îmbunătățirii funcționalității economiei naționale. În primul rând, se încearcă a se identifica și explica unele disfuncții ale mecanismului economic, cu impact asupra funcționalității economiei reale. În al doilea rând, se examinează problema deschiderii economiei naționale spre piața externă. În al treilea rând, se încearcă a se oferi anumite soluții privind determinarea ratei reale de schimb. În al patrulea rând, se argumentează necesitatea unei anumite modalități, propuse în studiul elaborat, de punere sub control a creșterii prețurilor. În al cincilea rând, este abordată problematica riscului în economie, privită de pe poziția agentului economic.

Principalele disfuncții ale mecanismului de alocare a resurselor se datorează, în special, rigidității unor structuri economice aflate în contradicție cu posibilitățile și cu nevoile reale ale economiei românești, precum și caracterului dominant al monopolului producătorilor. Mecanismul de alocare a resurselor nu beneficiază de semnale relevante din partea sistemului de prețuri, atâta timp cât nu sunt găsite și aplicate soluții care, pe de o parte, să reflecte cerința formării prețurilor pe baza regulilor economiei de piață, iar pe de altă parte, să asigure premise favorabile relansării economiei și, în special, intensificării activității investiționale. Corectarea dezechilibrelor economice existente depinde, în cel mai înalt grad, de coerența măsurilor adoptate pe linie legislativă și guvernamentală, focalizate asupra stabilizării și însănătoșirii mediului economic, inclusiv în sensul accentuării deschiderii economiei naționale spre piețele externe. În acest cadru, este de subliniat importanța liberalizării importurilor, ca instrument de extindere a concurenței pe piața internă (în condițiile în care, pentru multe produse, există producători autohtoni unici), dar și necesitatea asigurării unei protecții temporare și regresive unor subramuri economice, judicios selectate în funcție de importanța lor socială și de potențialul lor de ajustare. De asemenea, trebuie încurajate toate acele acțiuni care pot contribui la realizarea unei infuzii cât mai mari și rapide de capital străin, care să faciliteze accesul la tehnologii moderne și, totodată, să contribuie la amplificarea posibilităților de penetrare a produselor românești pe piața externă. Pentru aceasta, însă, este necesară îmbunătățirea legislației, în sensul înlăturării sau relaxării

acelor restricții care inhibă pe potențialii investitori străini, cum sunt cele referitoare la statutul terenurilor pe care se situează unitățile economice realizate prin investiții străine și la repatrierea profiturilor nete obținute de aceste unități economice. Totodată, se impune extinderea și intensificarea campaniei promoționale în țările dezvoltate, având drept scop mai buna informare a oamenilor de afaceri și a publicului larg, în legătură cu potențialul economici românești. Această activitate de informare nu trebuie să se rezume doar la ceea ce se poate realiza la nivel guvernamental, în contact cu grupuri restrânse de oameni de afaceri, ci ar trebui îndreptată, prin mass-media, către un număr cât mai mare de întreprinzători. În scopul desfășurării în mod eficient a unei astfel de activități, este necesară urmărirea unei strategii de comunicare bazată pe cunoașterea regulilor și normelor de comportament specifice diferitelor culturi socio-economice.

Un indiciu important al competitivității economiei naționale îl constituie rata reală de schimb, determinată în funcție de paritatea puterilor de cumpărare sau de raportul dintre prețurile bunurilor comerciale și prețurile bunurilor ne-comerciale. Paritatea puterilor de cumpărare poate servi ca bază pentru decizia privind regimul ratei nominale de schimb, în cazul în care dinamica acesteia din urmă imită tendința parității puterilor de cumpărare, rata reală de schimb rămâne constantă. Un interes aparte suscită nivelul de echilibru al ratei de schimb, întrucât orice abatere de la acesta, într-un sens sau altul, determină o anumită pierdere pentru economia națională.

Deosebit de preocupantă rămâne, în continuare, problema creșterii relativ rapide și imprevizibile a prețurilor, ceea ce constituie un factor de accentuare a riscului și a incertitudinii ce caracterizează condițiile în care își desfășoară activitatea agenții economici, un factor de inhibare a spiritului întreprinzător al acestora, rămânând astfel neclară perspectiva revitalizării economiei românești. De aceea, esențială este elaborarea și folosirea unor instrumente economice menite a influența comportamentul agenților economici, atât în sensul unei mai mari moderații în ceea ce privește prețurile outputurilor lor, cât și în sensul Intensificării activității lor investiționale orientate spre creșterea producției și a ofertei. Un astfel de instrument economic ar putea consta în însăși taxa pe valoarea adăugată, însă nu ca o mărime unică, ci ca o mărime diferențiată în funcție de dinamica prețurilor practicate și de destinația acordată veniturilor suplimentar realizate (ca urmare a practicării prețurilor majorate în funcție de dezechilibrul dintre cerere și ofertă).

În condițiile actuale, ale tranziției, agenții economici sunt confrunțați cu trei categorii de riscuri. Prima cuprinde riscuri referitoare la prețuri, convertibilitate, credit etc., adică la clemente esențiale ale mecanismului economic, dar care, în condițiile unei economii hipercentralizate, au o semnificație slabă. A doua categorie cuprinde riscurile proprii unei perioade de tranziție, a căror materializare deosebit de pregnantă o constituie blocajul economico-financiar. Cea de-a treia categoric cuprinde riscuri noi – riscul afacerilor, riscul legat de

emiterea și utilizarea hârtiilor de valoare etc. – specifice economiilor de tip concurențial.

Gestiunea materiilor prime și a energiei și restructurarea economiei

Colectiv de autori: dr. Viorica Răducanu (coordonator de program și de temă), Marius Bulearcă (coordonator de temă), Marina Bădileanu, Cristian Sima, Marian Cârștian, Iulian Constantin

În cadrul programului de cercetare „Gestiunea resurselor naturale și a energiei în condițiile economiei de piață” prevăzut a se desfășura în perioada 1991 - 1993, lucrarea efectuată în anul 1992 a avut ca principal obiectiv prezentarea unor sisteme de gestiune a materiilor prime din industriile de rafinare a petrolului, metalurgică, a cimentului și de prelucrare a lemnului, ca și a unor elemente metodologice specifice activităților de producere și distribuire a energiei electrice.

Respectând coordonatele majore privind concepția, organizarea și implementarea sistemului de gestiune economică a resurselor naturale (SGERN), prezentate în lucrarea din anul 1991, cercetările efectuate în anul 1992 au permis conturarea următoarelor aspecte:

1. Politicile în domeniul gestiunii economice a resurselor naturale, energiei și materiilor prime sunt marcate, în principal, de interdependențele existente între factorii economici, tehnologici și politici, ceea ce implică rezolvarea a trei mari probleme, și anume:

- a) elucidarea aspectelor privind modalitățile de evaluare a patrimoniului național a fiecărei țări în scopul stabilirii, la un moment dat, a potențialului de exploatare a unor resurse naturale, în condiții tehnico-economice avantajoase;
- b) stabilirea unor politici adecvate de conservare și prezentare a resurselor naturale în scopul menținerii, pentru o perioadă relativ îndelungată, a unui raport favorabil ofertă/cerere de energie și de materii prime, în condițiile asigurării unei creșteri economice echilibrate;
- c) stabilirea unui raport echitabil între politicile de gestiune economică a resurselor naturale și cele de gestiune economică a mediului.

2. Sistemul de gestiune economică a resurselor naturale, materiilor prime și energiei, în condițiile restructurării economiei românești, prezintă anumite particularități datorate: menținerii proprietății statului asupra patrimoniului natural al subsolului, apelor și a aproximativ 80% din fondul forestier; diversității cantitative și calitative a potențialului natural; dezechilibrelor existente între baza energetică și de materii prime și industria prelucrătoare etc.

3. SGERN – a cărui arie de referință cuprinde activități din industriile extractivă, energetică și de prelucrare primară – este un sistem dinamic și complex care include domenii de activitate cu structuri organizatorice și informaționale proprii, cu elemente metodologice comune sau specifice fiecăruia. Cercetările efectuate au permis evidențierea, în acest sens, a următoarelor concluzii:

- a) în cazul gestiunii economice a energiei, eliminarea dezechilibrelor între cererea și oferta de energie, paralel cu creșterea rentabilității producerii acesteia nu trebuie să vină în contradicție cu obiectivele generale ale restructurării economiei românești. În acest sens, pentru aplicarea unui sistem de gestiune economică a energiei, bazat pe elementele specifice economiei de piață, sunt necesare schimbări structurale ale cadrului instituțional specific producerii energiei, activitate care în prezent constituie monopol de stat;
- b) dependența prețului produselor petroliere de cele ale țițeiului a necesitat proiectarea unui sistem integrat de gestiune economică a activităților extractive și de rafinare. Asemenea abordare este benefică și poate contribui la accelerarea procesului de restructurare, modernizare și privatizare a rafinăriilor, în scopul eficientizării activității acestora;
- c) întrucât oferta internă de minereuri metalifere (în special de minereu tic fier) și de cărbuni cocsificabili nu acoperă cererea industriilor siderurgice și metalurgice neferoase, proiectarea unui SGERN integrat, care să cuprindă atât activitățile extractive cât și cele de prelucrare primară a fost destul de dificilă. Ca atare, în lucrare s-au prezentat numai clementele metodologice comune celor două tipuri de activități, care să constituie coordonatele de bază necesare proiectării unui SGERN în funcție de specificul resurselor minerale respective;
- d) proiectarea unui SGERN integrat pentru industria cimentului a avut la bază următoarele elemente metodologice: consumurile energetice (cimentul fiind un produs energointensiv), costurile unitare de producție și prețurile de comercializare ale cimentului. În acest sens, putem remarca faptul că diferențele între prețurile interne și cele externe de comercializare a cimentului pot determina distorsiuni în aprovizionarea cu combustibil și energie electrică;
- e) gestiunea economică integrată a resurselor forestiere cuprinde activitățile de creștere, exploatare și prelucrare a lemnului și oferă posibilitatea utilizării eficiente a masei lemnoase, întrucât implică o analiză complexă a costurilor pe fiecare fază de producție. 4. În concluzie, scopul principal al organizării și funcționării SGERN, pe tipuri de resurse, îl constituie, de fapt, maximizarea segmentului din necesarul de materii prime și energie ce poate fi asigurat din producția internă, în condiții de eficiență economică. Realizarea acestui obiectiv este apreciată prin prisma eforturilor valutare necesare pentru asigurarea echilibrului economiei naționale. Acest obiectiv se regăsește la nivelul fiecărei ramuri industriale și a fiecărui agent economic, ceea ce implică anumite particularități în funcție de tipul raportului resurse naturale/materii prime – energie.

Sisteme de prețuri și tarife practicate în producția de energie electrică

Autor: Florina Popa

Obiectivul principal al lucrării l-a constituit prezentarea principalelor sisteme de tarificare a energiei electrice practicate de alte țări și analiza posibilităților de aplicare a anumitor elemente din aceste sisteme în politica de tarificare în România.

Cercetările efectuate au permis evidențierea următoarelor aspecte:

1. Sistemul tarifar existent în România este caracterizat prin: stabilirea nivelului prețului energiei electrice pe baza costurilor medii de producție; clasificarea consumatorilor pe criteriul tensiunii de alimentare; aplicarea unor taxe de putere în cazul practicării tarifului binom.

2. În sistemul energetic introducerea mecanismului economiei de piață va trebui să urmărească, în principal: stimularea reducerii consumului de energie electrică în industrie prin creșterea eficienței proceselor și a instalațiilor tehnologice; aplatizarea curbei de sarcină fie prin deplasarea unei părți de consum din vârful de sarcină spre golul de sarcină, fie prin stimularea consumatorilor pentru obținerea unui consum suplimentar în perioada golului de sarcină; renunțarea totală la sistemul preferențial de tarificare, prin reducerea subvențiilor din bugetul statului; îmbunătățirea moderată a rentabilității industriei energiei electrice, deoarece o creștere bruscă a prețurilor ar putea fi un factor generator al inflației la nivelul economiei naționale.

3. Reconsiderarea tarifelor existente în concordanță cu principiile generale ale economiei de piață, trebuie realizată treptat. În acest sens, în primele etape sunt necesare: determinarea mai riguroasă a taxelor de putere și energie, corelarea nivelului tarifar practicat în vederea stimulării clienților în utilizarea unui tarif cât mai complex și mai economic; generalizarea formei de tarif binom diferențiat pe perioade de vârf de sarcină și restul perioadei, pe timp de noapte și zi, pe anotimpuri etc.

4. Adaptarea sistemului actual de tarificare practicat în România la caracteristicile viitoarei structuri economice și la cerințele tarificare practicate de alte țări, bazate pe costurile marginale pe termen lung implică: un volum mare de informații referitoare la evoluția în perspectivă a consumului de energie, a sistemului de producere, transport și distribuția acestuia; obținerea încărcării judicioase a curbei de sarcină pe tipuri de centrale în funcție de durata de funcționare în perioada vârfului de sarcină; îmbunătățirea nivelului tehnic al instalațiilor și al sistemelor informatice utilizate etc.

În concluzie, se poate aprecia că implementarea și eficiența viitoarelor structuri tarifare depind de dezvoltarea unor noi tehnici și tehnologii în domeniul comensurării cererii și ofertei de energie, al controlului centralizat al instalațiilor consumatorilor, ca și de acuratețea și rapiditatea transmiterii informațiilor asupra nivelului consumurilor și al prețului.

Aspecte privind posibilitățile de cooperare internațională în domeniul valorificării resurselor energetice primare

Autori: Doina Zafiu (coordonator de temă), Angela Filip

Cercetările efectuate privind posibilitățile de cooperare internațională în domeniul valorificării zăcămintelor de țiței și cărbuni, au evidențiat următoarele aspecte:

- promovarea acțiunilor de cooperare poate contribui la restrângerea și eliminarea restricțiilor de natură financiară, tehnică, tehnologică, de organizare și marketing, de pregătire a forței de muncă etc., care limitează și condiționează dezvoltarea industriei extractive autohtone în viitor;
- necesitatea clarificării și selectării tuturor posibilităților de cooperare în domeniul resurselor energetice pe care le oferă România, având în vedere că rezervele sunt, în general, situate în zăcămintele cu condiții dificile de extracție;
- industria extractivă beneficiază de asistență financiară și economică de înalt nivel, acordată de organizațiile internaționale pe bază de credite pentru restructurarea sectorului energetic și al industriilor componente;
- definitivarea sistemului legislativ care reglementează acțiunile de cooperare economică prin atragerea capitalului străin în conformitate cu legislația internațională, precum și a sistemului instituțional care să asigure aplicarea și respectarea acestora;
- extinderea cooperării economice cu firmele străine prin crearea de societăți mixte;
- participarea companiei române de petrol la cheltuielile necesitate de lucrările de dezvoltare și exploatare curentă a zăcămintelor de țiței noi descoperite ca urmare a derulării contractelor de explorare (de risc) inițiate cu firmele străine, în vederea creșterii ponderii din producția externă ce revine părții române;
- în industria extractivă a cărbunelui, cooperarea economică cu firmele străine pe baza împrumuturilor externe are ca principal obiectiv restructurarea ramurii, deoarece, pe termen scurt, aceasta este singura modalitate de asigurare a unei funcționări autonome reale care să permită departajarea unităților economice în funcție de nivelul de eficiență, în scopul renunțării la subvențiile pe care le solicită.

Conservarea energiei - priorități și finanțare

Colectiv de autori: dr. ing. Corneliu Russu, dr. Viorica Răducanu, Lucian Croitoru, Marina Bădileanu, Marius Bulearcă, Cristian Sima, Marian Cârștian

Lucrarea, având drept beneficiar final Agenția Română de Conservare a Energici, are ca obiectiv stabilirea priorităților de reducere a consumului global

de energic prin analiza eficienței utilizării energici pe diferite sectoare ale economiei naționale și în funcție de sursele și modalitățile de finanțare a activităților de economisire a energici.

Prezentarea, în prima parte a studiului, a unui sistem integrat de indicatori permite atât caracterizarea complexă a situației consumurilor energetice în România, cât și asigurarea comparabilității cu sistemul de indicatori utilizați în țările membre CEE. Astfel, modulul I cuprinde prezentarea indicatorilor primari specifici producției și consumului de energie (volumul rezervelor energetice, producția și consumul de resurse energetice primare, energie electrică și termică etc.) și a indicatorilor derivați care reflectă, concomitent, elemente tehnologice (rezerve de resurse energetice primare, puteri instalate etc), energetice (producția și consumul de energie) și economice (prețul, produsul intern brut, capitalul etc). Indicatorii detaliază cele patru criterii de apreciere a eficienței utilizării energiei – energetic, economic, tehnologic, ecologic – luate în considerare.

Modulul II prezintă evoluția producției și consumului de energie în perioada 1989 -1991 cuantificată cu ajutorul indicatorilor prezentați anterior.

Pentru stabilirea nivelului și evoluției consumului total de energie primară în România, în perspectiva anilor 1995 și 2000, s-au întocmit trei scenarii având la bază ipoteze diferite de evoluție a creșterii economice, creșterii demografice, consumului de energie primară și prețului petrolului.

Analiza volumului și structurii consumurilor de energie în economie s-a făcut prin studierea fluxurilor valorice prezentate în Balanța Legăturilor între Ramuri (întocmită pentru anul 1989, în prețuri curente), pe baza căreia s-au evidențiat principalele sectoare energointensive din economia națională, trei dintre acestea – industria de prelucrare a țiclei, industria aluminiului, industria cimentului – făcând obiectul unor analize aprofundate din punctul de vedere al consumurilor energetice și al posibilităților de reducere a acestora.

Studiul cuprinde, de asemenea, un capitol referitor la sursele și modalitățile de finanțare a programelor de conservare a energici, permițând evidențierea unor experiențe relevante pentru România privind politicile de finanțare a programelor de conservare a energiei în unele țări cu tradiție în acest domeniu (Japonia, Germania, Suedia etc) și a țărilor din centru și estul Europei. Posibilitățile de finanțare a obiectivelor naționale de economisire a energiei trebuie să aibă la bază o paletă largă și flexibilă de surse de finanțare.

În final, se prezintă schița unui program de stimulare a conservării energiei în România care cuprinde, în principal, următoarele etape: definirea principalelor caracteristici ale sectoarelor finale de energie și stabilirea principalelor „puncte nevralgice” din punct de vedere al conservării energiei și a mediului înconjurător; stabilirea obiectivelor de creștere a eficienței utilizării energiei în concordanță cu specificul și perspectivele de evoluție ale fiecărui sector: structurarea programelor de conservare a energici și a stimulentei cuprinse în acestea pornind de la configurații și specificul reglementărilor actuale.

Comportamentul agenților economici în condiții de inflație și hiperinflație în perioada de tranziție

Colectiv de autori: Lucian Croitoru (coordonator de temă),
Ileana Farmache, Bogdan-Cristian Drăgan, Constantin Panaitescu,
Ramona Vali Bratu, Anișoara Ulcelușe, Gica Grosu

Lucrarea abordează problema comportamentului agenților economici de stat și privați în contextul procesului inflaționist actual și al politicilor de stabilizare macroeconomică, determinat de interesele specifice în primul rând, și de conflictul dintre aceste interese și prevederile programului de reformă, în al doilea rând.

Ca o consecință firească, lucrarea este structurată în două părți: în prima parte sunt analizate politicile de stabilizare macroeconomică și corelațiile dintre acestea și anticipările agenților economici în perioadele de instabilitate economică. Concluzia de fond a primei părți este aceea că politicile de stabilizare axate pe controlul cererii au început să-și atingă scopul și totodată, limitele generate de recesiunea economică drastică. Schimbarea necesară după relativa stabilizare o constituie deplasarea accentului pe politicile de stimulare a ofertei, care să stimuleze la rândul lor comportamentele pentru muncă, inițiativă, economisire și investiții.

Partea a doua este dedicată analizei comportamentelor întreprinderilor și băncilor în condiții de inflație și identificării posibilităților și direcțiilor de stimulare a restructurării întreprinderilor. Experiența celor doi ani de tranziție (fenomenele negative la nivelul întreprinderilor generate de impactul măsurilor de ajustare sistemică la nivel macroeconomic și a celor de macrostabilizare, pe fondul dominației monopolurilor și oligopolurilor și al persistenței unor rigidități structurale) duce la concluzia că restructurarea întreprinderilor cu capital majoritar de stat va necesita o perioadă îndelungată, în care statul nu numai că nu va fi eliminat, dar, prin mijloace de natură economică, va continua să dețină, în anumite cazuri, rolul preponderent. Ideea susținută în lucrare în acest sens este cea a sprijinirii restructurării de către stat, prin asistența tehnică necesară și prin elaborarea unor recomandări-cadru: de asemenea, se optează pentru o politică industrială compatibilă cu stabilizarea bazată pe activarea mecanismelor pieței prin realizarea unei mai mari flexibilități microeconomice.

Restructurarea întreprinderilor cu capital majoritar de stat este abordată și prin prisma problemelor privatizării acestora; principalele aspecte evidențiate de experiența privatizării primelor societăți comerciale sunt legate de dificultatea evaluării patrimoniului și capitalului social (datorită absenței unei metodologii complete, a ritmului inflaționist și denaturării, în consecință, a structurii activelor și pasivelor în raport cu natura monetară sau nemonetară a componentelor acestora, utilizării ca bază de pornire a reactualizării valorii unor componente ale patrimoniului vechii structuri de prețuri, existenței unor active dezafectate, fonduri fixe în conservare etc, care grevează asupra valorii economice a întreprinderii), de dificultatea organizării unei piețe oficiale a certificatelor de pro-

prietate, de inexistența unor stimulente la cumpărarea de acțiuni, de faptul că valoarea de comercializare este destul de mare în raport cu valoarea nominală a acțiunilor etc.

În strânsă relație cu restructurarea întreprinderilor de stat este tratată și problema firmelor mici și mijlocii; implicațiile inflației și a măsurilor de stabilizare în acest domeniu sunt cu atât mai ample cu cât intervin pe fondul unui mediu nu foarte promoțional (din punct de vedere legislativ, instituțional, al existenței piețelor factorilor de producție etc) și pe fondul apariției și amplificării concurenței în acest sector. Concluzia reliefată în lucrare este aceea că efortul de adaptare la aceste condiții a firmelor (prin fuziune, alcătuirea unui sistem informațional cât mai corect și cuprinzător, strategie de supraviețuire etc.) trebuie să fie susținut de către stat printr-o strategie care să cuprindă măsuri privind facilitățile de finanțare, eliminarea practicilor cotelor de aprovizionare, elaborarea unui sistem de impozite nuanțat, centre de consultanță etc.

Un rol deosebit de important în cadrul restructurării economiei revine băncilor, iar calitatea lor de agenți economici ce influențează procesele monetare din economie le potențează importanța în contextul inflaționist actual. La rândul lor, băncile sunt influențate (favorabil și defavorabil) de inflație și de măsurile de politică monetară strânsă. În aceste condiții, sunt amplificate dificultățile cu care se confruntă băncile comerciale românești: subcapitalizare, dimensiunea redusă a activității de depozit, insuficiența bazei materiale, presiunea criteriilor neperformante și de compensare, incapacitatea de plată a clienților, lipsa instrumentelor de decontare operativă. Rezolvarea acestora este cu atât mai importantă dată fiind relația sa de interdependență cu întărirea disciplinei financiare a întreprinderilor – componentă primordială a restructurării întreprinderilor cu capital majoritar de stat.

Conducerea și funcționarea întreprinderilor mici particulare în condițiile economiei de piață

Colectiv de autori: Daniel Mărguș (coordonator de temă),
dr. Corneliu Russu, Florentina Radu, Cătălina Bonciu, Cristina Bulată

Obiectivul esențial al lucrării îl constituie identificarea principalelor căi și mijloace de creștere a capacității de rezistență și de dezvoltare a întreprinderilor mici particulare (IMP) în sistemul economiei de piață din țara noastră. Importanța acestui sector are mai mult valențe de perspectivă comparativ cu prezentul concret și palpabil. Aceasta din cel puțin două motive: IMP pot reprezenta motorul relansării economiei românești și germenii dezvoltării unor activități generatoare de produse și servicii competitive cu cele similare existente pe piața țărilor dezvoltate.

Cu toate că ritmul apariției și dezvoltării IMP în țara noastră este încă, departe de cel existent în țările din prima linie a dezvoltării economice, rezultatele obținute în aceste țări îndreptățesc să fim încrezători. Întreprinzătorul particular este un om care a avut curajul de a se desprinde dintr-un anumit sistem

de subordonare ierarhică pentru a-și căpăta libertatea de gândire și acțiune, urmărind permanent să dea un sens superior muncii zilnice și să-și îmbunătățească nivelul de trai.

Dar, pentru a atinge obiectivul subliniat mai sus, trebuie să știm cu precizie unde vrem să ajungem și cum vrem să rezistăm în acest spațiu economic care este IMP. Ne-având alt termen de comparație mai bun pentru a răspunde la întrebarea „unde”? s-au ales țările dezvoltate economic, făcând, bineînțeles, o oarecare abstracție de determinările sociale și geopolitice ce le-au favorizat ascensiunea și luându-le pe cele economice ca fundamentale, în acest sens, sunt prezentate o serie de elemente specifice privind statutul, organizarea, funcționarea și facilitățile acordate IMP în aceste tipuri de țări.

Pentru a răspunde la întrebarea „cum?” s-au analizat, mai întâi, principalele dificultăți cu care se confruntă IMP din țara noastră, privite din trei unghiuri esențiale de vedere: cadrul juridic existent, posibilitățile de integrare în mecanismul economic actual și capacitatea de rezistență a întreprinzătorilor particulari români. În continuare sunt sintetizate, în patru planuri, măsurile prin care statul, pe de o parte, și întreprinzătorul, pe de alta, ar putea să le adopte pentru atingerea obiectivului propus. Acestea se referă la: cadrul juridic al mecanismului economic; relațiile de piață; creșterea prin acumulare de capital; infuzia de capital străin. Și, pentru că volumul de informații avut la dispoziție a fost substanțial, s-a preferat ea, prin selecție, ordonarea în trei Apendice tematice: formele juridice de funcționare a IMP în țările Pieței Comune; facilitățile acordate IMP în aceste țări; legislația economică, grupată pe sfere de acțiune, adoptată în țara noastră până în prezent.

Chiar dacă prin elementele prezentate nu s-a reușit a se identifica toate aspectele implicate în atingerea obiectivului propus, atenția acordată sectorului întreprinderilor mici particulare de către cei interesați va fi substanțial mărită după lectura acestei lucrări.

Considerând tematica abordată ca foarte dificil de epuizat într-o singură lucrare, extinderea analizei în lucrarea din 1993 având ca iarnă comportamentul IMP în condițiile tranziției la economia de piață este mai mult decât necesară.

Modificări structurale în vederea realizării unei economii competitive

Colectiv de autori: dr. Lucian Albu (coordonator de program și de temă), Elena Gheorghiu, Cristina Suciu, Aurica Sutaru, Valentin Lazea, Elena Moise, Anca Petrovici, Luisa Isăcescu

Lucrarea și-a propus, în principal, ca, pornind de la analiza elementelor structurale ale crizei actuale a economiei românești și a cerințelor tranziției la economia de piață, să contureze câteva direcții privind modificările structurale în viitor. În acest context, problematica a fost circumscrișă unui obiectiv esențial al tranziției – realizarea în perspectivă a unei economii competitive.

În lucrare, conceptul de competitivitate este utilizat, de regulă, în sens larg. O astfel de accepțiune, în care problematica competitivității apare implicită

în aceea mai generală a modificărilor structurale, pornește de la premisa caracterului dual și dinamic al competitivității în raporturile cu tranziția și modificările structurale, ceea ce permite cuprinderea acesteia atât în categoria condițiilor, cât și în aceea a rezultatelor.

Pornind de la constatarea că axiomele implicite ale teoriei echilibrului general se bazează pe răspunsurile agenților individuali la stimulentele economice, în lucrare se argumentează necesitatea ca politicile macroeconomice să țină scama de factorii sociali, instituționali, tehnologici și psihologici, ca stimulentele guvernamentale și profitul să se reflecte în creșterea populației. Astfel, se relevă că o trăsătură importantă a oricărei politici de stabilizare trebuie să fie controlul cererii sau absorbția excesului de lichiditate, dar necesarul său pe termen lung depinde de răspunsul favorabil al ofertei.

Corespunzător ariilor de investigare, lucrarea este structurată în trei părți.

În prima parte, se relevă cadrul general al modificărilor structurale în perioada de tranziție, fiind analizate cauzele crizei structurale pe care o traversează economia românească în prezent și contribuția principalelor ramuri la evoluția unor indicatori macroeconomici în perioada de după 1989. De asemenea, se încearcă definirea clară a concepției privind ajustarea structurală și stabilirea unor direcții prioritare derivate din aceasta.

În a doua parte a lucrării sunt abordate, în detaliu, problematici semnificative pentru stabilirea politicilor economice care vizează ajustările structurale: starea și perspectivele procesului investițional – cu accent pe sursele de finanțare a investițiilor, situația capitalului privat și atragerea investițiilor străine; analiza structural-calitativă a forței de muncă și șomajului – cu identificarea impactului proceselor de tranziție și a perspectivelor de evoluție; nivelul atins și perspectivele dezvoltării serviciilor în România – cu referire specială la serviciile informatice și financiar-bancare, ca direcție majoră de restructurare a economiei românești, în consens cu evoluțiile înregistrate pe plan mondial; structura dimensională și organizațională a producției și, în acest context, elementele de politică economică privind restructurările necesare realizării unei economii competitive.

În ultima parte a lucrării se abordează, în mod distinct, problematica restructurării în cazul industriei, argumentându-se necesitatea următoarei scheme generale de etapizare: deconstrucție – privatizare – reconstrucție. Controlul procesului de construcție revine statului și trebuie fundamentat pe criterii clare, privitoare la întreprindere (grad de rentabilitate, poziție pe piața externă) și la producție (grad de concurențialitate). Privatizarea se va face preponderent contra cost, impunându-se, totodată, revizuirea atribuțiilor Fondurilor Proprietății Private și adoptarea unor acte normative noi cu privire la o serie de aspecte controversate. Derularea procesului reconstrucției revine, cu precădere, noilor proprietari, între care statul va continua să dețină un rol major, atât în definirea pieței interne, cât și, mai ales, în integrarea economico-regională.

Starea tehnico-economică a infrastructurii transporturilor și telecomunicațiilor

Colectiv de autori: Vasile Viezuină (coordonator de temă),
Mihai Stoica, Radu Șerbulescu, Daniel Fistung

În bună măsură neglijat, sectorul transporturilor și telecomunicațiilor de la noi din țară este încă amenințat de o mare rămânere în urmă față de circuitul european actual.

1. Infrastructura transporturilor. În prezent, rețeaua rutieră a României măsoară circa 72 816 km, din care doar jumătate sunt drumuri modernizate. Urmare unei politici de ignorare a locului și rolului drumurilor în cadrul unei societăți moderne, astăzi peste 60% din lungimea întregii rețele rutiere este în stare necorespunzătoare, cu aproape 40% în stare rea.

Având în vedere aceste stări de fapt, pentru modernizarea infrastructurii rutiere și racordarea acestora la cele europene internaționale, trebuie realizate, într-o etapă imediată, lucrări ce țin de repararea și ranforsarea a circa 3000 km drumuri europene, construirea de autostrăzi (dintre care o prioritate absolută o reprezintă „Transeuropa Nord-Sud (TEM)”, care pe teritoriul României va avea 820 km pe ruta Nădlac-Arad-Deva-Sibiu-Pitești-București-Constanța, drumuri expres, rapide, precum și construirea și modernizarea podurilor aferente, a pasajelor denivelate, a locurilor de parking etc.

În ceea ce privește infrastructura feroviară, comparativ cu alte țări, densitatea acesteia în țara noastră este mai redusă, deși se consideră că rețeaua căilor ferate satisface nevoile interne ale României pentru traficul de mărfuri și călători. Ponderea liniilor electrificate în totalul rețelei feroviare în țara noastră se situează în urma unor țări dezvoltate economic. Totodată, din punct de vedere al mecanizării și automatizării instalațiilor conexe, infrastructura feroviară românească este sub nivelul țărilor occidentale.

Deficiența principală a infrastructurii căilor ferate în țara noastră, în comparație cu cea din Europa Occidentală, o constituie faptul că rețeaua feroviară și instalațiile conexe nu corespund cerințelor de viteză utilizate în traficul internațional. Datorită restricțiilor de viteză pe 5 961 km linii magistrale, viteza de deplasare a trenurilor realizată în România este mult inferioară celei din alte țări.

Obiectivul principal în restructurarea infrastructurii transporturilor căilor ferate este, pentru următorii ani, modernizarea acestora în scopul realizării unor viteze de circulație mai ridicate. Pentru aceasta este necesară, în primul rând, reducerea și, treptat, eliminarea restricțiilor de viteză prin efectuarea la timp a reparațiilor capitale necesare. O a doua etapă o constituie trecerea la viteza de circulație de 140 - 160 km/h pe magistralele feroviare, care asigură legătura dintre marile centre economice prin reînnoirea și repararea căilor ferate pe aceste porțiuni. În perspectiva mai îndepărtată este necesară crearea condițiilor tehnice pentru realizarea unor viteze de circulație de 200 km/h prin

înnoirea infrastructurii feroviare și evaluarea oportunității construirii unor linii specializate de mare viteză.

Zestrea infrastructurală aeroportuară cuprinde 17 aeroporturi, din care 15 au fost construite și modernizate în perioada 1950 - 1980 și două (Kogălniceanu și Otopeni) în perioada 1980- 1990. Dotarea tehnică specifică s-a realizat la nivelul și solicitările de trafic din perioadele menționate, ceea ce – conjugat cu faptul că până în prezent nu s-au efectuat decât în mică măsură reparațiile capitale necesare – a dus la o depreciere fizică și morală a pistelor și instalațiilor din dotare și la o diminuare apreciabilă a capacității de primire a aeroporturilor, atât prin impunerea de restricții privind gradul de încărcare a aeronavelor de tipurile BAC 1-11 și IL-18, cât și prin nepermiterea la aterizare a celor de genul IL-92, B-707 și TU-154. Pe unele rute interne nu s-au efectuat zboruri în perioadele de iarnă datorită lipsei de pasageri.

În domeniul infrastructurii aeroportuare se are în vedere, prioritar, modernizarea celor 15 aeroporturi interne și luarea în considerare a posibilității ca o parte din acestea să fie echipate și reamenajate în funcție de cerințele reglementărilor aeronautice externe, în așa fel încât să poată deveni și acestea aeroporturi internaționale.

Dotarea infrastructurală portuară cuprinde 37 de porturi (cu o capacitate totală de 486 mil. tone/an), construite și modernizate într-un interval mare de timp, la nivelul și cerințele impuse de traficul și tipologia navelor perioadelor respective, nemaicorespunzând în multe privințe cerințelor actuale.

În domeniul infrastructurii fluviale prioritare sunt: rezolvarea problemelor care vor apărea în urma deschiderii coridorului fluvial Rhin-Main-Dunăre și ai căilor de navigație interioară București-Dunăre (de pe râul Argeș) și Prut-Dunăre.

În domeniul infrastructurii maritime principalele probleme se ridică în legătură cu modernizarea infrastructurii portului Constanța.

2. Infrastructura comunicațiilor. Decalajul existent între țările cu economie dezvoltată și România, în ceea ce privește infrastructura comunicațiilor, este, potrivit aprecierii specialiștilor în domeniu, de 15-20 de ani. De altfel, nivelul PIB realizat în sectorul comunicațiilor este de numai 30 de dolari pe locuitor în România (apropiat ca valoare de media țărilor est-europene), față de 340 de dolari pe locuitor în țările dezvoltate.

Această situație se datorează, printre altele, și faptului că, timp îndelungat, investițiile pentru comunicații s-au menținut la un nivel scăzut, de circa 0,18% din PIB în România față de 0,66% din PIB în țările dezvoltate. Ca o consecință a acestui fapt, dotarea tehnică actuală în sectorul comunicațiilor este complet necorespunzătoare, uzura fizică și morală afectând cea mai mare parte a utilajelor aflate în funcțiune. O situație particulară o prezintă sectorul telefoniei vocale, unde funcționează încă un sistem bazat pe tratarea analogică a informației, utilizând centrale telefonice Cross Bar Pentaconta și Rotary vechi, din care unele de 50 - 60 de ani.

După 1990 s-a trecut la modernizarea sectorului de comunicații pe o concepție unitară de informatizare a societății românești. Un impact puternic au avut schimbările în structura organizatorică a sectorului, cu efecte asupra condițiilor de desfășurare a activității economice. Distribuția prerogativelor decizionale fără interferențe și suprapuneri de atribuții, în structuri descentralizate, lasă loc liber inițiativei private și, după cum s-a dovedit din evoluția evenimentelor, este atractivă pentru capitalul străin. În acest fel a fost posibilă apariția ofertei de servicii de comunicații cu valoare adăugată. În contextul economic actual, câștigul cel mai important rezultat din acțiunile desfășurate până în prezent este dat de deschiderea sectorului de comunicații către instalarea unor relații concurențiale și a posibilităților pentru privatizare.

În concluzie, considerăm că pentru țara noastră continuarea investițiilor la obiectivele de infrastructură de interes național se justifică economic și constituie o prioritate strategică.

2.5. INSTITUTUL DE ECONOMIE AGRARĂ

Stadiul actual al dezvoltării agriculturii și industriei alimentare, obiective, direcții și mijloace de acțiune pentru continuarea reformei în sectorul agroalimentar

Coordonator: Dumitru Dumitru

Studiul, elaborat de cercetători din Institutul de Economie Agrară al Institutului Național de Cercetări Economice și specialiști din Ministerul Agriculturii și Alimentației, urmărește să servească elaborării programului de guvernare în realizarea unuia din obiectivele strategice fundamentale ale dezvoltării economice și sociale: SECURITATEA ALIMENTARĂ A POPULAȚIEI.

Pe baza analizei fenomenelor și proceselor care au avut loc în perioada 1990 - 1992 și a investigării tendințelor previzibile, studiul își propune să ofere elemente necesare realizării următoarelor obiective:

- stoparea declinului producției agroalimentare și relansarea și dezvoltarea sectorului alimentar;
- asigurarea securității alimentare a populației prin punerea în valoare a potențialului de producție agroalimentară națională, precum și asigurarea cererii solvabile a populației pe baza creșterii produsului intern brut;
- formarea și dezvoltarea unei agriculturi durabile, capabilă să creeze, în condițiile economiei de piață, surplusul economic necesar propriei dezvoltări și participări la echilibrul general, să producă materii prime „curate” și să asigure producătorilor agricoli venituri comparabile cu cele ale altor grupuri socio-economice, să favorizeze creșterea calității vieții agricultorilor și a întregii societăți;

- creșterea productivității muncii sociale în sectorul agroalimentar prin formarea unei economii agroalimentare moderne;
- creșterea eficienței economice a sectorului agroalimentar pe baza integrării cu Piața Comună, cu Republica Moldova și pe plan regional și mondial.

În prima parte a lucrării – EVOLUȚIA AGRICULTURII ȘI INDUSTRIEI ALIMENTARE ÎN PERIOADA 1990-1992 – se analizează mutațiile fundamentale în domeniul proprietății, în organizarea activității, în integrarea agriculturii și industriei alimentare în mecanismele pieței, cu influențe asupra securității alimentare.

O atenție deosebită se acordă investigării procesului fundamental care caracterizează tranziția agriculturii la economia de piață – formarea proprietății private și a gospodăriei țărănești de tip familial pe baza aplicării Legii fondului funciar. Sunt puse în evidență: realizările obținute în stabilirea dreptului de proprietate asupra terenurilor tuturor celor nedreptățiți de lege și rămănerile în urmă în eliberarea titlurilor de proprietate; procesul incomplet al reconstituirii dreptului de proprietate asupra celorlalte mijloace de producție! din patrimoniul cooperativelor agricole și fenomenele distructive care au avut loc; pro-cesele pe care le generează aplicarea Legii fondului funciar – constituirea unor proprietăți de mici dimensiuni, fărâmițarea excesiv de marc a proprietății funciare în parcele, formarea unui număr mare de gospodării țărănești cu o capacitate redusă de producție și cu posibilități limitate de integrare în fluxurile caracteristice economice de piață.

În decursul celor trei ani s-a manifestat o scădere a producției agricole ale cărei cauze principale rezidă în combinarea consecințelor crizei structurale a vechiului sistem al economiei de comandă cu cele ale crizei tranziției la economia de piață, amplificate de amploarea și profunzimea schimbărilor structurii de proprietate și reorganizării exploataților agricole într-un timp scurt, fără pregătirea corespunzătoare, modul defectuos de aplicare a Legii fondului funciar, lipsa de capital a noilor producători agricoli, neasigurarea sau slaba utilizare a unor factori cu rol determinant în producție și proliferarea utilizării unor tehnici și tehnologii vechi, tradiționale, de slab randament.

Reducerea producției la principalele produse agricole a deteriorat raportul dintre oferta și cererea de produse agricole și a impus recurgerea la importuri masive care a împovărat economia națională.

Partea a doua a lucrării se referă la CONTINUAREA REFORMEI, OBIECTIVE, DIRECȚII ȘI MIJLOACE DE ACȚIUNE – Orientarea strategică fundamentală o constituie formarea unei economii agroalimentare moderne, care pe baza dezvoltării agriculturii durabile și a mecanismelor economiei de piață, în condițiile unui rol activ al statului, să stopeze declinul producției, să conducă la înlăturarea dezechilibrelor dintre cererea și oferta de produse alimentare, să contribuie la soluționarea problemei securității alimentare.

Pentru îmbunătățirea consumului alimentar al populației s-au proiectat trei variante – minimă, medie și maximă – privind nivelul producțiilor ce urmează să fie atinse la principalele produse vegetale și animale, diferențiate în raport de posibilitățile de alocare a factorilor de producție.

Principala direcție de acțiune pentru formarea unei noi structuri agrare o constituie PRIVATIZAREA, care se află în plină desfășurare, determinând atât formele de proprietate și de exploatații cât și restructurarea producției.

În vederea formării și consolidării gospodăriilor țărănești bazate pe munca familiei lucrarea inserează direcții de acțiune și măsuri cu privire la: a) intensificarea activității de punere a pământului în posesia țăranimii și acordarea titlurilor de proprietate astfel încât acest proces să se încheie până în 1995; b) îmbunătățirea aprovizionării cu mijloace moderne și cu material biologic de calitate superioară; c) creșterea dimensiunii exploatațiilor țărănești prin cumpărarea de pământ și prin arendare; d) organizarea cooperăției rurale și funcționarea acestora pe principiile economice de piață.

Un loc important ocupă în lucrare problematica privatizării societăților comerciale cu capital de stat, a celor care prestează servicii pentru agricultură în domeniile mecanizării, lucrărilor de îmbunătățiri funciare, asigurării semințelor și materialului săditor, protecției plantelor, sanitar-veterinar precum și a societăților comerciale din industria alimentară, în funcție de specificul activității acestor societăți sunt menționate variante posibile de privatizare și de reorganizare.

Soluționarea problemei securității alimentare este organic dependentă de FORMAREA SISTEMULUI INSTITUȚIONAL AL ECONOMIEI DE PIAȚĂ care să asigure dezvoltarea agriculturii prin acțiunea variabilelor macroeconomice cu funcții de producție și a variabilelor macroeconomice cu funcții de reglare. Oprea declinului producției, contracararea inflației și depășirea dezechilibrelor existente, necesită utilizarea unui sistem complex și coerent de stabilizatori ai piețelor cum sunt: programele de producție prin care să se coreleze oferta cu cererea solvabilă, prețuri la factori de producție, produse agricole și servicii care să îmbine acțiunea de liberalizare a acestora cu controlul puterii publice, credite diferențiate în raport de natura activității pentru care se solicită, impozite și taxe echilibrate și suportabile de către producătorii agricoli, de formare și utilizare a subvențiilor, precum și a fondurilor destinate asigurării de risc a producătorilor.

Hotărâtor pentru stoparea declinului agriculturii și relansarea și dezvoltarea producției este FORMAREA ȘI UTILIZAREA CAPITALULUI. Pornind de la stadiul actual și de la unele ipoteze luate în calcul, în lucrare se ajunge la concluzia că în varianta medie de creștere a producției agricole, agricultura își poate crea surse proprii de capital care însumează în perioada 1993 - 1996 aproximativ 1,1 mii miliarde lei față de 2,4 mii miliarde lei cât ar fi necesar pentru dezvoltarea și modernizarea aparatului productiv în vederea realizării nivelurilor de producție și veniturilor proiectate. Aceasta presupune intervenția pu-

terii publice pentru acoperirea diferenței din alte surse, sub forma investițiilor din alocații bugetare și de subvenții pentru susținerea factorilor de producție la produsele strategice, acțiunii zooveterinare etc., bonificarea la dobânzile pentru creditele de producție și de investiții. Principalele direcții de investiții în perioada 1993 - 1996 sunt repunerea în funcțiune a sistemelor de irigații, înlocuirea mijloacelor mecanizate uzate – fizic și moral, modernizarea și diversificarea parcului de tractoare și mașini agricole, refacerea și îmbunătățirea efectivelor de bovine.

Realizarea obiectivului strategic privind securitatea alimentară impune utilizarea pe scară largă a POTENȚIALULUI ȘTIINȚIFIC existent în unitățile de cercetare și proiectare, aplicarea rezultatelor performante obținute pe plan intern și internațional și ridicarea gradului de PREGĂTIRE PROFESIONALĂ ȘI MANAGERIALĂ a producătorilor agricoli. În lucrare se susține ideea că activitatea științifică de laborator și câmpuri experimentale din institutele și stațiunile de cercetare și din fermele didactice să fie finanțată de la bugetul statului și din alte surse comerciale, iar activitatea de producție să se desfășoare în regimul societăților comerciale. Creșterea potențialului productiv al resurselor de muncă din agricultură s-ar putea realiza de către instituții guvernamentale și neguvernamentale prin organizarea de cursuri de calificare în diferite activități și meserii și a sistemului de extension pentru consultanță în domeniile tehnologic, marketing, management și juridic.

Procese și mutațiile declanșate în agricultură necesită crearea unui mecanism de PARTENERIAT, ca sistem de cooperare instituțională între sectorul public și privat care ar putea servi la mobilizarea experienței și resurselor diferitelor instituții publice și particulare; adaptarea politicii agrare și rurale la condițiile specifice regionale și locale; armonizarea dezvoltării locale și regionale cu cea națională; folosirea eficientă a mijloacelor sectorului public și privat.

Obiectivele și programele parteneriale de dezvoltare a agriculturii și zonelor rurale în perioada de tranziție ar putea fi: a) îmbunătățirea condițiilor de viață ale producătorilor agricoli și ale populației din spațiul rural și participarea la ridicarea generală a calității vieții; b) aprovizionarea populației și a economiei cu cantitățile necesare de produse la prețuri rezonabile; c) producerea de alimente „curate” și armonizarea agriculturii cu mediul înconjurător; d) participarea agriculturii la integrarea pe plan regional, european și mondial.

Continuarea reformei în agricultură presupune completarea CADRULUI LEGISLATIV cu noi legi cum ar fi: Legea cadastrului funciar general și publicitatea funciară, Legea arendării, Legea pentru organizarea și funcționarea Agenției de Dezvoltare și Amenajare Rurală, Legea creditului agricol, Legea privind producerea, controlul calității, comercializarea și folosirea semințelor și materialului săditor, precum și înregistrarea și protecția soiurilor, Legea privind protecția plantelor cultivate, a pădurilor, carantina fitosanitară și regimul de uz fitosanitar și altele.

Evoluții și estimări ale PIB-ului în agricultură în perioada 1989-2000

Autor: Filon Toderoiu

1. Identificarea și comensurarea modalităților de dezvoltare a producției agricole, pe termen scurt și mediu, presupun elaborarea unor alternative care să ia în considerare efectele proceselor de destructurare intervenite după 1989, dar și aprecierea tendințelor înregistrate de înzestrarea cu resurse de producție și raporturilor de economicitate în utilizarea acestora.

2. Demersul metodologic întreprins pornește de la o privire retrospectivă a mișcării agregatului economic al agriculturii, ca rezultată a antrenării productive a resurselor umane, materiale și financiare, pe baza căruia să se analizeze mecanismele motrice ale tendințelor semnalate, ca suport al fundamentării unor alternative de oprire a regresului, corecție a evoluțiilor anormale și elaborare a variantelor de relansare a creșterii economice.

3. Analiza evoluției pe termen lung a raportului agricultură/economie națională, din perspectiva unor macroindicatori economici sintetici de rezultate (produs social, venit național, produs intern brut) scoate în relief „momentul” de inflexiune (anul 1990) în tendința descrescândă a raportului, în sensul că agricultura înregistrează „căderi” relative inferioare ramurilor neagricole și economiei în ansamblu, între maeroindicatorii de eforturi (populație activă ocupată, fonduri fixe, investiții), doar factorul „muncă” înregistrează un indice de devansare subunitar, dar crescător (de la 0,364 în 1990 la 0,406 în anul 1992).

4. În perioada 1989-1992, urmare a reculului mult mai intens al indicatorilor de capitalizare în agricultură, comparativ cu ramurile neagricole, a făcut ca evoluția valorii adăugate să fie determinată, preponderent, de antrenarea unui volum de muncă vie relativ constantă, dar tot mai slab înzestrată tehnic. Această evoluție, contrară tendințelor din agriculturile moderne, de a obține câștiguri de productivitate prin alocare crescândă de muncă vie, reclamă intervenția energetică a întregii economii naționale în capitalizarea agriculturii, cel puțin în sectoare esențiale, purtătoare de progres tehnic și economisitoare de muncă vie.

S-au utilizat, cu titlu orientativ, și scenariile predictive elaborate de instituții autorizate (Banca Mondială, Comisia Națională de Prognoză, Institutul de Prognoză Economică) ca repere - ordin de mărime pentru elaborarea variantelor proprii de prognoză a produsului intern brut în agricultură.

5. Variantele proiectate pentru indicatorii valorici sintetici ai producției agricole au la bază ipoteze de creștere a producției agricole finale, cu antrenare în ritmuri și intensități diferite de resurse și factori, ceea ce a condus la dinamici diferențiate ale valorii adăugate brute, ca suport economic de formare a capitalului în agricultură. Încercând a răspunde la întrebarea dacă agricultura are forța economică de a crea surplus economic și în ce măsură acesta poate fi disponibilizat pentru investiții, se pornește de la premisa conform căreia valoarea producției agricole (echivalentă cu producția finală) este indicator „controlabil” (între nivelurile de alocare a inputurilor și randamentele la ha și pe cap

de animal se află raporturi de strânsă dependență), iar valoarea adăugată brută este considerată indicator sursă de formare brută de capital, sursă de evaluare a capacității investitoare în agricultură.

6. Criza actuală de subproducție poate fi ameliorată prin asigurarea – chiar dacă îndatorantă acum – la nivelul nevoilor reale, a inputurilor esențiale pentru creșterea producțiilor agricole, intervenția hotărâtă a statului pentru oprirea declinului producției agroalimentare fiind poate cea mai ieftină alternativă pentru realizarea unor echilibre macroeconomice principale în agricultură.

Evaluarea potențialului actual al resurselor agriculturii

Colectiv de autori: Simona Bara (coordonator), Monica Staicu, Gabi Nedelcu, Sima Valeriu, Daniela Giurcă, Alide Aivas, Mariana Mânăstireanu, Minodora Moldovan, Varujan Magharian, Mirela Rusali, Marioara Rusu, Cristina Vasilescu

Lucrarea are un pronunțat caracter tehnic. Se analizează „starea” potențialului principalelor resurse antrenate în obținerea producției agricole.

În forma actuală lucrarea are și un caracter documentar. Ideea care a stat la baza acesteia a fost de „inventariere” cantitativă și calitativă căci restructurarea începută în agricultură după 1989 a indus ample modificări în nivelul, evoluția și structura inputurilor implicate în procesele de producție.

De asemenea, destructurarea sistemelor de proprietate, de producție și de organizare din agricultură începând din 1990 nu au mai permis utilizarea eficientă a resurselor implicate în procesele de producție.

S-au luat în considerare principalele resurse cu aport hotărâtor în obținerea producției agricole: clima; apa; pământul; materialul biologic; resursele materiale și financiare.

Pentru fiecare din elementele mai sus menționate au fost analizate: particularitățile antrenării în procesele de producție din cadrul ramurii; mărimea; evoluția; structura; gradul de utilizare. De asemenea, s-au evidențiat unele tendințe pe termen scurt și mediu privind antrenarea în procesele de producție a principalelor resurse. Procesele de evaluare și de analiză a principalelor resurse antrenate în desfășurarea proceselor de producție din agricultură au fost abordate diferențiat în funcție de tipologia acestora pe viitor fiind necesară aprofundarea analizelor de acțiune corelată a acestor elemente.

Analiza situației actuale a structurilor de producție și evoluții previzibile până în anul 2000

Colectiv de autori: Simona Bara, Minodora Moldovan, Avramiță Gheorghe

Analiza nivelului alocărilor de factori și a producțiilor agricole obținute între 1989 -1992 în vederea cunoașterii evoluției principalelor fenomene și procese din cadrul ramurii, a identificării raporturilor agricultură - economia națională

nală în perioada de început a tranziției la economia de piață și a obținerii unor clemente necesare proiectării atât a nivelurilor de alocare a resurselor, cât și mărimii producției agricole au constituit obiectivele prioritare ale lucrării.

A. Declinul producției agricole în perioada 1989-1992 s-a datorat schimbărilor ce au avut loc în structurile socio-economice generale și lipsei unei perioade de pregătire a condițiilor necesare noului tip de economic.

1. Producția agricolă a înregistrat modificări structurale și de productivitate.

Trebuie subliniat că, în perioada de analiză, factorii de producție alocăți au fost distribuiți discontinuu și în cantități insuficiente.

Producția totală de cereale a scăzut în anul 1992 față de 1989 cu peste 6 milioane tone, datorită reducerii suprafeței cultivate (cu circa 800 mii ha) și a producției medii scăzute (2188 kg/ha); în 1992 suprafața cultivată cu porumb a fost mai mare cu 22,3% față de 1989, iar producția totală a fost scăzută datorită randamentelor care au fost de numai 2042 kg/ha.

La sfecla de zahăr, în 1992 s-a redus atât suprafața cultivată, cât și producția totală.

Plantele oleaginoase au reprezentat – în 1992 – 9,4% din suprafața cultivată; diminuarea cu circa 68% a suprafețelor de soia de la 512,2 mii ha în 1989 la 165,5 mii ha în 1992, nu a fost compensată de majorarea suprafețelor deținute de floarea-soarelui. Pe ansamblu, producția totală a scăzut în 1992 față de 1989 cu 8,5%.

La cultura cartofului se constată o diminuare a suprafețelor ocupate și a producției totale de aproape 2 ori.

2. În ultimii trei ani efectivele de animale au avut o tendință de scădere, apărând în 1992 o ușoară stabilizare la bovine și ovine.

În sectorul creșterii animalelor au avut loc mutații importante, trecându-se de la o accentuată concentrare și specializare a producției tocmai la polul opus. Ca efect, în prezent în gospodăriile individuale ale populației se află peste 80% din efectivele de bovine și ovine, 60% din porcine și 47,5% din păsări.

Producția totală de lapte a crescut în 1992 față de 1989 cu 3,4% ca urmare a schimbării sistemului de proprietate (90,2% din efectivele de vaci se găsesc în gospodăriile individuale și producția medie pe animal a sporit cu 358 litri/vacă – 2250 litri în 1992 și respectiv 1892 litri în 1989).

Producția totală de carne și ouă s-a redus datorită diminuării efectivelor și randamentelor, ca efect al neasigurării cantitative și calitative a furajării.

3. Consumul alimentar și cererea solvabilă a populației au fost profund influențate de reformele economice, politice și sociale, costul alimentației în familiile din România devenind în 1992 față de octombrie 1990 de 13,3 ori mai mare. Cheltuielile totale pentru alimente (inclusiv cele obținute din producția proprie) au ajuns să reprezinte 75 - 90% din total; nivelul mediului anual al consumului alimentar, în 1991 comparativ cu 1990, a scăzut la cele mai multe produse.

B. În proiectarea nivelurilor de alocare a factorilor pentru producția agricolă s-a avut în vedere funcția esențială a ramurii de a asigura necesarul de consum al populației, al industriei și chiar unele disponibilități pentru export.

Au fost elaborate trei variante privind nivelul principalelor produse agricole (minimă, medie și maximă); s-au avut în vedere tendințele anilor anteriori și, mai ales, nivelurile înregistrate în 1992 și consecințele pentru 1993. Diferențele dintre variante au apărut din posibilitățile diferite de alocare a factorilor.

De asemenea, menționăm că, creșterea moderată a numărului de animale în perioada 1993-1996 a avut în vedere posibilitățile medii ale ramurii de asigurare a nutrețurilor de volum și a concentratelor.

1. În varianta minimă proiecțiilor sunt realizate pentru condiții reduse de alocare a factorilor; producțiile estimate a se obține în această variantă nu vor putea acoperi necesarul de grâu și cartofi în 1993; la sfeclă de zahăr în 1993 - 1994; la producția de carne și lapte se estimează că se va atinge un minim de consum abia în anul 1995.

2. În varianta medie nivelurile propuse reflectă „potențialul mediu” al agriculturii, în condițiile în care suprafața amenajată pentru irigații și irigabilă și consumul de îngrășăminte chimice vor fi aproape duble față de varianta minimă.

Producțiile totale vegetale ce se vor putea obține nu vor acoperi necesarul de consum în 1993 la grâu, zahăr, cartofi; la lapte și produse lactate, producția estimată nu va asigura necesarul de consum în perioada 1993 - 1995; producția de carne estimată va asigura necesarul minim de consum începând din 1994.

3. În varianta maximă alocarea factorilor se realizează la un nivel relativ normal (apropiat de nivelul anului 1989) randamentele sunt sporite față de celelalte două variante, dar la unele produse se situează încă sub potențialul biologic și tehnologic existent. În această alternativă producțiile obținute vor putea satisface un necesar de consum apropiat de nivelul mediu european.

4. Nivelul mediu al consumurilor proiectate pentru principalele produse agroalimentare a fost puternic influențat de tendința de sporire a autoconsumului diferitelor tipuri de gospodării – în special a celor țărănești – și deci de diminuare a cantităților procurate prin unitățile comerțului cu amănuntul; pe de altă parte, se estimează că în viitor, consumul va fi afectat și de dinamica modificării cererii solvabile a populației.

Alternative ale exploatațiilor agricole în funcție de dimensiune și zona agropedoclimatică

Colectiv de autori: Constantin Bolocan, Eugen Burcea,
Nicolae Ciobotaru, Eftimie Ristea, Nicolae Turliu, Ileana Târjea,
Ion Bunescu, L. Mateescu

Lucrarea își propune să evalueze posibilitățile pe care le au exploatațiile agricole ce apar în urma desființării sectorului cooperatist, în cele zece zone agropedoclimatice reprezentative, pentru realizarea profitului în condițiile utilizării corecte a resurselor materiale și umane.

Mutațiile majore intervenite prin desființarea sectorului cooperatist, pun exploatațiile agricole nou înființate în fața unor probleme dificile: lipsa de mij-

loace bănești, lipsa bazei materiale, mijloace energetice, mașini agricole și unelte, spații de producție și depozitare, lipsa unor servicii, necunoașterea pieței, lipsa cunoștințelor de specialitate etc.

Rezolvarea problemei exploatației agricole este vitală într-un sistem în care aceasta asigură circa 80% din necesarul de produse agroalimentare și necesită asigurarea cadrului legislativ, mișto ea terenurilor, legea arendei, asigurarea creditelor cu dobânzi mici, perfecționarea aprovizionării cu factori, a prelucrării și transformării producției și nu în ultimul rând asigurarea unei protecții sociale corespunzătoare (pensii, indemnizații, etc.)

Conform Legii fondului funciar în proprietatea familiei se poate acorda o suprafață de 0,5-10 ha, dar în scenariul nostru am avut în vedere module de până la 500 ha, posibile de gestionat, în viitor, de un specialist sau de un bun gospodar.

Pentru a putea compara direct eficiența economică pe cultură, animal, modul și zonă, s-a menținut același set de indicatori tehnico-economici: randamente, cheltuieli materiale și cu forța de muncă, cheltuieli totale, marja brută, consumul de forță de muncă manuală și mecanică și profitul. Stabilirea structurilor de producție pe module s-a făcut în funcție de specificul zonei și de mărirea exploatației: în cele mici o structură mai complexă, iar în cele mari o specializare pe anumite produse, cu asigurarea cerințelor agrotehnice.

Lucrarea poate constitui un suport orientativ pentru utilizarea corectă a forței de muncă, a resurselor bănești și a profitului pentru asigurarea unor producții mari și stabile și venituri comparabile cu cele realizate în mediul urban. Pe baza evaluărilor la hectar și pe animal se poate construi o diversitate de variante în funcție de scopul urmărit: maximizarea profitului, încadrarea în disponibilul de forță de muncă, numărul de ani necesari în care exploatantul poate să-și asigure propriile fonduri circulante etc.

Studiul reprezintă o primă etapă în efortul de consolidare al exploatațiilor agricole, urmând ca ulterior să trecem la stabilirea unor structuri de producție care să urmărească realizarea mai multor deziderate, să ducă la consolidarea exploatațiilor și la integrarea cât mai rapidă la cerințele pieței interne și externe.

Pe baza elementelor cuantificate la nivelul exploatațiilor, se pot face agregări pe zone și pe țară, obținându-se informații privitoare la: cantitatea de produse disponibile, necesarul de forță de muncă (populația ce poate fi absorbită în activități agricole), valoarea PIB din agricultură, nivelul cheltuielilor materiale (valoarea pe care agricultura o poate returna furnizorilor în alte ramuri din amonte, respectiv necesarul de fonduri circulante), nivelul creditelor de producție, posibilitățile de capitalizare ale sectorului privat al agriculturii etc.

Arenda – factor de reglare a piețelor

Colectiv de autori: Constantin Bolocan, L. Savin, Eftimie Ristea

Înainte de a fi un simplu preț stabilit între două părți, (proprietar și arendaș) privind un anumit bun, arenda reprezintă o opțiune individuală dintre mai

multe posibilități privind exercitarea dreptului de proprietate în totalitatea sa sau pe prerogative separate.

Acordul de voință al proprietarului de a ceda pe termen limitat dreptul de utilizare a bunului său în favoarea unei alte persoane (arendaș), în schimbul unei arende (în natură sau/și în echivalent bănesc), se circumscrie unui context mai larg, care vizează în primul rând piața produselor agricole.

Luată în acest context, arenda este un reglator al pieței datorită faptului că se determină (în principal): participarea la piață a producătorilor specializați și pregătiți profesional; creșterea concurenței zonale, stabilirea prețului de echilibru la un nivel real ce caracterizează condițiile specifice de producție; îndepărtarea posibilității de speculare a pământului ca marfă; orientarea producției agricole spre acele produse a căror cerere (prin volum, putere de cumpărare și preferințele consumatorilor), poate asigura un profit normal arendașului (după acoperirea valorii arende); dezvoltarea zonelor favorabile producției agricole; compactarea terenurilor, compensarea creșterii costurilor prin arendă; mai bună flexibilitate, temporală și spațială, a producătorului, cunoașterea mai bună a piețelor.

Arenda va suferi o serie de transformări privind conținutul juridic, reglementările juridice, contextul juridic; clementele componente (renta funciară, amortismentul pentru investițiile făcute, dobânda la capitalul investit), caracterul economic, social și politic, rolul său.

De asemenea, rolul arende, prin importanța, avantajele, dezavantajele, influențele și influențările sale constituie un subiect ce trebuie alături tratat.

În perspectivă, arenda se constituie ca un factor și ca o determinare, având deci un caracter de variabilă a unui sistem economic în care celelalte necunoscute pot căpăta o determinare matematică strictă pe anumite perioade (intervenția puterii publice, creșterea productivității muncii – marginale și medii –, creșterea rentabilității comerciale și economice etc.).

Prezentul economic dezvăluie foarte slabă utilizare a acestei variabile, contrar tradiției existente înainte de 1940,

Arenda „în parte” utilizată astăzi nu poate satisface necesitatea conectării activității productive la un circuit comercial neîntrerupt, reducând șansa manifestării complete a fenomenului de arendă.

Problemele existente nu pot determina însă eliminarea șansei (necesare) a introducerii și utilizării pe scară largă, în agricultură a arende.

Elemente de fundamentare ale strategiilor de dezvoltare a industriei alimentare în România

Colectiv de autori: Dinu Gavrilescu, Mariana Grodea, Mihaela Costea, Valeriu Sima, Raluca Văleanu, C. Ghement, R. Peoza, Cecilia Alexandri, Angela Popescu, Daniela Giurcă, Aivas Alide, Camelia Toma, Gabriela Nedelcu, I. Marin

Proiecțiile de perspectivă ale industriei alimentare au fost concepute ca tipuri probabile ale evoluției întregii economii naționale, în care sunt incluse as-

pectele legate de nivelul producției, sursele financiare, raportul cerere-ofertă de produse agroalimentare pe piața internă, de nivelul preturilor, ritmul inflației și conjunctura politico-economică internațională.

Evoluția acestor obiective economice din 1989 până în 1991 demonstrează că trecerea la economia de piață în sfera agroalimentară este încă în plină transformare atât structural-funcțional, cât și organizatoric.

Perspectiva prognozată a se realiza la nivelul anilor 2010 - 2020 constă în desfășurarea și realizarea unor etape succesive privind restructurarea economiei agroalimentare pe întreaga filieră: materia primă agricolă – industrializare – produs la consumator.

Conceptul de privatizare este, în viziunea autorilor, bazat pe următoarele trei planuri:

- Privatizarea proprietății.
- Privatizarea activității (a managementului).
- Modelarea regulilor de funcționare a întreprinderilor și orientarea lor către piață. În toate aceste accepțiuni enumerate mai sus, privatizarea se consideră a fi un mijloc care urmărește creșterea eficienței activității.

Desfășurarea procesului de privatizare se bazează pe realizarea unor politici specifice, operaționale, privind raționalizarea controlului guvernului, stimulare, criterii de investiții, principii de fixare a prețului, recurgere la piețe ale capitalului, restructurare etc.

Instituționalizarea acestor principii îmbracă cel mai frecvent următoarele forme: sisteme de corporații, holdinguri, întreprinderi monolitice, contracte de management. Punctul de pornire al privatizării îl reprezintă procesele de dezentatizare și descentralizare.

Privatizarea ca mijloc de a transforma o economie cu planificare centralizată într-o economie de piață, impune o concentrare asupra a două filiere principale:

- Gradul în care privatizarea poate contribui la crearea unei economii de piață.
- Ce alte măsuri politice sunt esențiale pentru realizarea unei economii de piață, sau pentru a face ca privatizarea să fie un instrument în realizarea acestei economii.

Măsura privatizării într-o economie cu planificare centralizată implică examinarea unei combinații corespunzătoare de măsuri de retragere și de neretragere a intervenției statului. Metodele de neretragere a intervenției statului se aplică sectoarelor sau întreprinderilor care sunt considerate a nu fi corespunzătoare pentru a fi transferate în sectorul privat.

Chiar pentru întreprinderile în care retragerea intervenției statului este acceptată ca un element de politică în evoluția economiei de piață, ar putea fi avantajos în mai multe cazuri să se adopte inițial opțiuni de neretragere a in-

tervenției statului, privatizându-se inițial activitatea de management sau privatizarea obiectivelor întreprinderii.

Este util să recunoaștem că, în construirea unei economii de piață, trebuie să existe o modificare corespunzătoare în structura activităților de management.

Efecte anticipate ale proceselor pieței asupra restructurării filierelor

Colectiv de autori: Angela Popescu, Daniela Giurcă, Valeriu Sima, Mihaela Costea, Mariana Grodea, Alide Aivas

Studiile elaborate au permis evidențierea aportului economic al fiecărei ramuri – agricultura, industria alimentară și comerțul – la formarea produselor: pâine albă simplă, pasta de tomate ambalată, ulei de floarea-soarelui și soia, zahăr, laptele consum; carnea tăiată de taurină, porc și pasăre. Analizele economice efectuate au permis desprinderea unor concluzii privind existența unor carențe de natură organizatorică, instituțională, structurală și de politică economică. Pentru înlăturarea acestor carențe s-au propus o serie de elemente de politică economică pe fiecare produs destinat consumului.

A. Cerealele și produsele de panificație

Pe filiera de producere a pâinii albe simple au fost vizate sectoarele de producere, depozitare și stocare a grâului, prelucrare-morărit, panificație și comercializare (agricultura participă cu 31 - 40%, stocajul cu 7 - 10%, sectorul demarării cu 18- 20%, panificația cu 24-31%, iar comerțul cu 5-6%).

Studiul efectuat a abordat și aspectul-inflației prin costuri constatat la același produs – pâine albă Simplă.

În vederea înlăturării deficiențelor semnate pe filieră se propun o serie de elemente, de politică economică privind:

- formarea structurilor agrare;
- structura instituțională în sectorul cerealier;
- liberalizarea și controlul producției de grâu;
- liberalizarea prețului la grâu și incitarea prin prețuri a creșterii producției de grâu;
- utilizarea rațională și eficientă a factorilor de producție din agricultură; în special la cereale;
- liberalizarea pieței naționale a grâului;
- politica în domeniul stocurilor de cereale;
- politica fiscală în sectorul cerealier;
- politica creditelor în sectorul cerealier;
- sistemul protecționist în sectorul cerealier.

B. Legume proaspete și conservate

Declinul înregistrat în ultimii 3 ani în legumicultura, materializat prin scăderea suprafețelor cultivate, a producțiilor și implicit a productivității, a afectat și

industria de prelucrare, determinând scăderea producției fizice industriale cu 40% față de 1989.

Cu toate că, în 1992 producătorii particulari au deținut peste 75% din suprafețele totale cultivate cu legume, aceștia nu s-au orientat spre fabricile de industrializare, deoarece prețul oferit de către acestea a fost cu mult sub nivelul prețului oferit de piața liberă.

Datorită acestor conjuncturi, coroborată cu creșterea continuă a inflației, prețurile produselor legumicole au crescut vertiginos, față de alte produse agroalimentare.

Pentru evaluarea acestor prețuri s-a avut în vedere strategia guvernului de liberalizare a prețurilor și de ridicare a subvențiilor, care a condus la evaluarea pe etape a costurilor din agricultură și industria alimentară.

Sugestivă este evaluarea costurilor și a aportului agenților economici la tomate, ceapă uscată, pastă de tomate și mazăre extrafină, produse reprezentative pentru legumicultură și industria de prelucrare.

În vederea asigurării necesarului de produse legumicole pe plan intern, în condițiile de calitate și într-o gamă diversificată, cu un mod de prezentare și comercializare competitiv, ar trebui încurajat prin toate mijloacele economice, tehnice și organizatorice sectorul particular prin:

- activizarea integratorilor specifici pentru a pune la dispoziția cultivatorilor, mai ales a celor din sectorul privat, baza materială (semințe, îngrășăminte, folie, pesticide etc.), direct sau prin credite, condiționate de contractarea unei părți din producția legumicolă obținută;
- dezvoltarea în continuare a unei puternice rețele de vânzare „en gros”, care să funcționeze pe principii moderne și încurajarea formelor incipiente existente în prezent, stimularea și atragerea capitalului străin în vederea organizării unor piețe de desfacere moderne;
- recâștigarea piețelor de export, ca principală resursă de valută pentru întreprinderile de industrializare, necesară re tehnologizării.

C. Uleiuri vegetale

Dintre principalele neajunsuri care au condus la cantitatea și calitatea nesatisfăcătoare a uleiurilor comestibile se pot enumera: insuficiența materiilor prime agricole necesare industriei uleiului, existența unor tehnologii de producție în agricultură și în industrie necompetitive pe plan internațional, prezența unor deficiențe tehnico-economice și manageriale, existența procesului de subvenționare și a dirijismului statal în special la nivelul industriei uleiului.

Ca rezultat al acestor neajunsuri, a inflației, precum și al modului de concepere și realizare a reformei, a avut loc o creștere continuă a prețurilor în toate verigile filierei uleiurilor vegetale. Astfel, prețurile de achiziție la principalele culturi oleaginoase au crescut la floarea soarelui de la 3,25 lei/kg în anul 1989 la 50 lei/kg în anul 1992, iar la soia de la 3,75 lei/kg în anul 1989 la 60 lei/kg în anul 1992.

Pentru asigurarea necesarului intern, cantitativ și calitativ și chiar crearea unor disponibilități pentru export, ca urmare a cercetărilor întreprinse în filiera produsului au reieșit următoarele soluții: întreprinderea de acțiuni tehnice, organizatorice și economice menite să conducă la sporirea randamentelor și suprafețelor la culturile oleaginoase, efectuarea de operațiuni ample de privatizare, modernizare, re tehnologizare și restructurare în întreaga filieră a produsului agroalimentar, diversificarea sortimentală și îmbunătățirea calității produselor pe bază de ulei vegetal.

D. Zahărul

Zahărul, fiind unul din produsele strategice, a beneficiat din partea guvernanților de o politică de subvenționare. Pană în 1992 subvenția a fost acordată industriei și apoi consumatorului. Pentru viitorul apropiat se prevede subvenționarea producătorului particular de sfeclă de zahăr și atragerea de capital pentru modernizarea prelucrării. Prin hotărâri guvernamentale s-au legiferat unele stimulente pentru producătorii agricoli, acordate cu scopul de a cultiva sfecla de zahăr, de a respecta tehnologia de obținere a sfeclei de calitate – eu concentrație în zahăr de 13 - 16% și mai ales de a o prelucra în întreprinderile de industrializare a zahărului.

Strategia guvernamentală de liberalizare a prețurilor produselor agroalimentare și de ridicare treptată a subvențiilor acordate pentru zahăr, a condus la evaluarea pe etape a costurilor înregistrate în ramurile agricultura și industria alimentară. În funcție de costurile pe ramuri au fost evaluate și prețurile de contractare la sfecla de zahăr, prețurile cu-ridicata la tona de zahăr, iar în final prețurile cu amănuntul pe piața internă.

Producătorul particular agricol este necesar să fie cointerestat în cultivarea sfeclei de zahăr și în respectarea tehnologiilor zonale. Aceasta va duce la creșterea producției de zahăr, la utilizarea capacităților existente în fabricile de prelucrare într-o proporție mai mare decât în 1990 (35%) și în 1992 (53%) și la diminuarea importului de zahăr. Atragerea de capital din exterior pentru modernizarea, re tehnologizarea și re profilarea secțiilor de prelucrare a producției secundare din fabricile de zahăr – a instalațiilor ce formează fluxul de producție – va putea transforma unitățile industriale în societăți comerciale rentabile.

E. Laptele și produsele lactate

În procesul de obținere al laptelui de consum și produselor lactate, după 1989, s-au produs modificări în structura costului acestor produse, datorate pe de o parte, menținerii unui sistem de prețuri fixe și acordarea de subvenții întreprinderilor de industrializare, iar pe de altă parte presiunii proceselor inflaționiste și dezechilibrelor la nivel micro și macroeconomic.

Ansamblul de influențe (inflația, creșterea cheltuielilor cu furajele, salariile, combustibilul și energia electrică, a prețurilor și tarifelor, a altor factori din amonte agricultura, a prestărilor de servicii) s-a reflectat în costul laptelui, determinând valori ale prețului cu amănuntul care a crescut de aproape 3 ori.

Reevaluarea prețului cu amănuntul în termeni reali s-a făcut prin aplicarea pe etape a indicilor lunari de creștere a prețurilor, calculați de Comisia Națională de Statistică pentru anul 1992, față de prețurile aceluiași inputuri și consumuri tehnologice practicate în 1989 pe toată filiera agriculturii, industrializare și comerț, din domeniul laptelui.

De asemenea, s-a avut în vedere faptul că, unele elemente din structura costului atât pentru agricultură, cât și pentru sectorul de industrializare, au fost parțial sau total subvenționate.

F. Carnea

Schimbarea tehnologiilor de creștere datorită transferului masiv al efectivelor la proprietarii particulari, dezorganizarea sistemului de producere a furajelor (în special a celor de volum) generată de schimbarea structurii de proprietate, mențin în continuare nivelul scăzut al efectivelor.

Blocajele economice și resursele financiare reduse, însoțite de o mulțime de alte cauze de ordin tehnic din exploatarea acestor specii, resimțite în această perioadă, au determinat diminuarea în continuare nu numai a efectivelor dar și a producției de carne.

În procesul de realizare a produselor din carne după 1989, datorită reglementărilor impuse prin intermediul sistemului de prețuri și subvenții s-au înregistrat importante modificări ale aportului agenților economici în realizarea produsului agroalimentar.

Calculațiile privind costurile atât în ceea ce privește partea de agricultură, cât și în cea de industrializare și comerț, au fost cele de după liberalizarea treptată a prețurilor și ridicarea subvențiilor.

Diferențierea prețului pentru un kilogram de carne, pe etape, a rezultat în urma inflației înregistrate în această perioadă, a creșterii prețurilor inputurilor pentru mijloacele fixe (valoarea amortismentului), pentru mijloacele circulante (energie electrică, combustibil, medicamente etc.), precum și a creșterii prețurilor serviciilor (transport tehnologic, a salariilor și cheltuielilor aferente, a dobânzilor pe credite, a impozitelor și taxelor).

Astfel, pe specii, se înregistrează o creștere a prețului cu amănuntul la carnea de pasăre de 2,16 ori, la carnea de porc tot de 2,16 ori, iar la carnea de taurină de 2,38 ori.

În evaluarea produsului, s-a avut în vedere în afară de o inflație previzibilă, liberalizarea completă a prețurilor la toate inputurile care concură la realizarea prețului produsului și anume: creșterea prețurilor la mijloace fixe, la mijloace circulante, la servicii, creșterea salariilor și a cheltuielilor aferente, precum și a dobânzilor pe credite, a impozitelor și taxelor.

Descentralizarea și autonomizarea activității de creștere – simultan cu menținerea unor prețuri de valorificare neacoperite a costurilor la produsele animaliere – a dus la înregistrarea unei activități financiare reduse la sfârșitul acestei perioade.

Potențialul de producție alimentară în cadrul strategiei de dezvoltare a economiei naționale

Colectiv de autori: Dinu Gavrilescu, Alide Aivas, Daniela Giurcă, Mariana Grodea, Mihaela Costea, Valeriu Sima. Cornelia Scutaru, Elena Sima

Sfera agroalimentară delimitând un domeniu al economiei naționale de maximă sensibilitate socială, datorat caracterului său vital, este caracterizată de o elasticitate remarcabilă a reacției la stimulii economici. Înregistrând în multe cazuri și efecte superioare ale unor alocări moderate de resurse.

Astfel, debutul anului 1991 a înregistrat impactul schimbărilor de profunzime din punct de vedere al proceselor de integrare a sistemelor organizatorice, ca efect al tendinței de descentralizare manifestate în sfera agroalimentară, ceea ce a determinat deficiențe majore în ceea ce privește viabilitatea și funcționalitatea agenților economici implicați.

Având în vedere principalele tipuri funcționale caracteristice economiei agroalimentare (și anume tipul concurențial și tipul funcțional programat și comandai), precum și analiza evoluției consumului populației la principalele produse agroalimentare, și deficiențele manifestate în funcționarea industriei alimentare, s-a procedat la o evaluare a capacităților de prelucrare și a modului de utilizare a acestora la principalele produse agroalimentare.

Astfel, proiecțiile de perspectivă ale industriei alimentare, au fost concepute ca tipuri probabile ale evoluției întregii economii naționale, în care sunt incluse aspectele legale de nivelul producției, sursele financiare, raportul cerere-ofertă de produse agroalimentare pe piața internă, nivelul prețurilor, ritmul inflației și conjunctura politico-economică internațională, după parcurgerea etapelor de restructurare iminente perioadei de tranziție.

Perspectivile sectorului agroalimentar, se conturează pe mai multe tipuri de dezvoltare și anume: dezvoltare ideală, dezvoltare moderată sau ideală atenuată, dezvoltare pesimistă sau continuarea recesiunii economice și situația catastrofală. În toate aceste variante s-au avut în vedere toți factorii amintiți mai sus.

Perspectivile dezvoltării sectorului agroalimentar, sunt realizabile în condițiile în care transformările structurale se realizează și în celelalte ramuri ale economiei naționale.

Modernizarea proceselor de industrializare pe fluxul agroalimentar necesită investiții substanțiale, care își vor găsi probabil justificarea în calitatea și diversitatea sortimentală a produselor alimentare destinate consumatorilor.

Acest proces este, însă, indisolubil legat, de o evaluare a energo-intensității sistemului agroalimentar. Astfel, s-a procedat în finalul lucrării la evaluarea consumului energetic (în agricultură, în industria alimentară și în menaj) și a randamentelor parțiale din verigile sistemului agroalimentar.

Potențialul dezvoltării complementare a sectorului agroalimentar din România și Republica Moldova

Colectiv de autori: Maria Năstas (INCEF-Chișinău),
Valeriu Sima (IEA-INCE-București)

Lucrarea a fost realizată în urma dezbaterii științifice pe tema: „Potențialul dezvoltării complementare a sectorului agroalimentar din România și Republica Moldova”, care a avut loc în Institutul de Economie Agrară în luna septembrie 1992. În această dezbatere au fost expuse două referate și anume: „Complexul agroindustrial din Republica Moldova” – (Maria Năstas) și „Potențialul economiei agroalimentare din România (Valeriu Sima). Lucrarea face o analiză comparativă între nivelul principalilor indicatori tehnico-economici ce caracterizează economiile agroalimentare ale celor două state. Dintre indicatorii luați în studiu se pot enumera: indicatorii privind structura fondului funciar după modul de folosință, structura suprafețelor cultivate cu principalele culturi, a randamentelor și producțiilor totale obținute, indicatorii privind înzestrarea agriculturii și industriei alimentare cu principalele utilaje, instalații și capacități de producție și prelucrarea produselor agricole, gradul de utilizare al acestora, producția și consumul principalelor produse agroalimentare, importul și exportul etc.

Lucrarea prezintă o abordare preliminară în vederea elaborării unei metodologii de realizare a unui studiu mai amplu pe această temă care se preconizează a fi realizat prin-colaborare între: Institutul Național de Cercetări Economice Financiare și Institutul de Cercetări pentru Complexul Agroindustrial din Republica Moldova și Institutul de Economie Agrară din București.

Gestiunea: o mare diversitate de idei și concepte

Colectiv de autori: I. Marian, Marioara Rusu, Elena Sima

Procesele profunde de transformare politică, economică și socială, care au loc în țara noastră în această perioadă aduc pe primul plan acțiuni, metode, măsuri, concepte, termeni economici care au fie sensuri noi, fie sensuri transformate, adaptate la noile condiții economice.

Astfel și gestiunea, ca disciplină teoretică și practică, cunoaște o remarcabilă difuziune și beneficiază de o evidentă consacrare ca practică eficace în întreprinderi și instituții.

Această consacrare de care beneficiază gestiunea se traduce prin reevaluarea dimensiunilor „manageriale” sau „gestionare” ale întreprinderii în raport cu dimensiunile tehnice, juridice sau administrative tradițional recunoscute ca fiind dominante.

Apariția gestiunii ca știință, specific structurată, este de dată relativ recentă. Astfel, constituirea unei epistemologii a gestiunii apare ca un ansamblu de mijloace prin care gestiunea poate să-și afirme identitatea ca un câmp specific al cunoștințelor teoretice sau aplicative. Întreaga elaborare epistemologică

implică o muncă de specificare a obiectului, a demersurilor, a criteriilor de validare, a caracteristicilor specifice disciplinei gestiunii.

Delimitarea conceptuală a gestiunii are la bază complexitatea obiectului cunoștințelor gestiunii și al domeniilor lor de aplicare. Mai nou, potrivit legilor economiei de piață gestiunea a fost definită ca fiind ansamblul operațiilor care asigură gospodărirea, administrarea, valorificarea etc., patrimoniului unei unități economice, încredințat unei persoane numit gestionar sau administrator.

Nu este surprinzător de văzut că gestiunea se organizează în domenii specifice – economică, financiară, contabilă, industrială, agricolă, a aprovizionării, a producției, a stocurilor etc. – dotate cu identitate mai mult sau mai puțin afirmată.

De asemenea, pentru a evita prezentarea câmpului gestiunii ca o aglomerație de discipline juxtapuse fără sens, devine indispensabilă definirea criteriilor de separare a acestora.

Astfel, dreptul, economia, sociologia, psihosociologia, științele ingineriei, matematica și statisticile aplicate se interesează de întreprinderi și organizații. Dar acestea nu constituie același „obiect” pentru fiecare dintre aceste discipline menționate.

O astfel de separare, presupune, în perspectivă, punerea în joc a preocupărilor epistemologice în câmpul disciplinei de gestiune.

Mecanisme macroeconomice cu funcții de reglare

Colectiv de autori: Radu Patachi, Anca Berindei; Sabina Toader, Cristina Eșanu, A. Pasoveanu, Varujan Magharian

Actuala perioadă de tranziție, caracterizată prin dezechilibre apărute între noua structură agrară, creată prin decolectivizare și structurile existente în celelalte sectoare de activitate, presupune un ansamblu de măsuri și acțiuni cu caracter economic, financiar, social și juridic.

Aceste măsuri au în vedere asigurarea securității alimentare a populației, a materiilor prime pentru prelucrarea industrială și a unor disponibilități pentru export.

Noua situație creată prin reconstituirea gospodăriilor familiale mici, ce practică o agricultură cu un pronunțat caracter de subzistență și slaba legătură cu piața, determină structurarea mecanismelor acțiunii economice în cadrul spațiului rural. Acestea îndeplinesc rolul de regulator în cadrul nevoii urgente de ameliorare a intercondiționării dintre agricultură și celelalte ramuri economice, impunându-se o reformă agricolă și totodată o reformă a politicilor agricole fundamentată pe următoarele deziderate esențiale:

1. piața să influențeze orientarea politicii agricole;
2. evitarea agravării dezechilibrului actual al pieței – reglarea raportului cerere-ofertă;
3. studierea și identificarea mecanismelor care să asigure stabilitatea producției și implicit a prețurilor;

4. reforma politicii agricole nu va fi elaborată exclusiv pe considerații economice, ci va ține seama, în primul rând, de asigurarea securității alimentate, protecția mediului înconjurător și sistemul ocupațional rural.

Analiza stării agriculturii, sub incidența liberalizării prețurilor care a creat dezechilibre, atât în interiorul ramurii, cât și a raporturilor acesteia cu ramurile din amonte și aval și subvenționării practicate la producătorul agricol, precum și la consumatorul de produse alimentare, evidențiază menținerea declinului în producția ramurii.

Oprirea declinului producției agricole, contracararea inflației și depășirea dezechilibrelor existente necesită utilizarea unui sistem de stabilizatori ai piețelor cum sunt: programele de producție prin care să se coreleze oferta cu cererea solvabilă; folosirea variabilelor macroeconomice cu funcții de reglare – prețurile, creditele și dobânda; pârghiile financiare – impozite, taxe, mecanismele de formare și utilizare a echivalentului subvenției la producător și a echivalentelor subvenției la consumator, precum și a fondurilor destinate asigurării de risc a producătorilor.

Utilizarea acestor stabilizatori este concepută pe termen scurt anii 1993 - 1994, pe termen mediu până în -1996, precum și pe termen lung, la orizontul anilor 2000.

Orientarea principală o constituie liberalizarea treptată, a prețurilor, respectiv crearea condițiilor pentru formarea acestora pe baza raportului dintre cerere și ofertă.

Pe termen, scurt, se va continua procesul de reducere a subvenționării unor factori de producție (îngrășăminte, pesticide, semințe, apă și furaje proteice), și a unor produse agroalimentare (pâine, lapte, lapte praf, unt, unele sortimente de carne), precum și a unor servicii.

Pe termen mediu și lung se va urmări restrângerea treptată a nomenclatorului grupelor de produse și a produselor ale căror prețuri sunt plafonate, în concordanță cu procesul liberalizării acestora și a eliminării subvențiilor.

Inflația și agricultura

Colectiv de autori: Cornelia Scutaru, Luca Lucian

Declanșată încă din 1990 prin unele măsuri care au dus la creșterea lichidităților în economie, creșterea cererii solvabile a fost însoțită de imposibilitatea de relansare a ofertei pe termen scurt. Gap-ul inflaționist creat astfel, continuă să fie agravat de rigiditatea structurală a economiei, de blocajele financiare și de caracterul energointensiv și materialintensiv al tehnologiilor utilizate.

Într-o economie în care bugetele de familie indică o proporție de 56% (decembrie 1992) a cheltuielilor pentru produsele alimentare și o creștere a indicelui prețurilor de consum al populației la 1568% în decembrie 1992 față de octombrie 1990 pentru produsele alimentare, influența inflației prin costuri în

ramura producătoare de materii prime – agricultura – este suficient de importantă pentru a pune problema unei politici economice adecvate în acest domeniu. Deși creșterea prețurilor produselor agricole nu a urmat îndeaproape creșterea prețurilor produselor industriale utilizate în agricultură (foarfecele prețurilor continuă să acționeze după fiecare etapă de liberalizare), totuși datorită ponderii ridicate (peste 50%) a consumurilor intermediare în structură costurilor, creșterea prețurilor în ramurile din amonte rămâne factor determinant pentru evoluția prețurilor în agricultură.

La inflația prin costuri se adaugă tendința de creștere a dezechilibrelor dintre cererea solvabilă și oferta de produse agroalimentare. Creșterea cererii solvabile nu este determinată de o politică salarială defectuoasă, indexarea salariilor sub indicii de inflație având un rol deflaționist, ci de alți factori care determină creșterea lichidităților în economie, printre care inflația monetară, insuficiența dezvoltare a mecanismelor de economisire, apariția și dezvoltarea unor noi surse de venit, etc. Diminuarea ofertei de produse agricole are cauze legate de schimbările structurale profunde ale economiei în perioada de tranziție și de schimbările apărute în comportamentul agenților economici (economic, tehnologic, financiar, managerial).

În situația de subutilizare a capacităților productive atât în industrie cât și în agricultură și de subutilizare a forței de muncă (creșterea șomajului la 9,1%), relansarea ofertei la nivelul cererii este posibilă, dar ea depinde esențial de depistarea și înlăturarea cauzelor care o limitează. În agricultură relansarea ofertei depinde de posibilitățile financiare ale sectorului particular, a cărui pondere a crescut semnificativ în 1992 (81% din producția de cereale; 74,7% la floarea soarelui; 85,4% la sfecla de zahăr; 92,6% la cartofi de toamnă; 84,3% la legume).

Principalele mecanisme de deflație vizează în prezent politica salarială și politica de credite; pentru stabilizarea piețelor este necesar ca ele să se orienteze către politica fiscală, politica subvențiilor acordate pentru inputuri și politica prețurilor produselor agricole.

Lucrarea pune în evidență unele contradicții care apar între măsurile pe termen scurt de contracarare a inflației și cele pe termen lung, efectele unor măsuri deflaționiste pe termen scurt putând să conducă –datorită caracterului de ambiguitate a unor fenomene inflaționiste – la accelerarea inflației pe termen lung. Este semnalată, de asemenea, existența unor circuite inflaționiste autogeneratoare de tipul spiralei prețuri – salarii – prețuri; acestea sunt determinate de rata dobânzii, de cursul de schimb, de anticipările asupra inflației.

Evoluția pieței țărănești la principalele produse agricole

Colectiv de autori: Camelia Șerbănescu, Mirela Rusali

În perioada de tranziție, forma principală de piață liberă care s-a manifestat până acum în ceea ce privește produsele agricole a fost piața țărănească. Modificările de fond în baza de producție din agricultură, precum și imposibilita-

tea intrării în funcțiune a mecanismelor economici de piață și a creării infrastructurii corespunzătoare lor într-un timp atât de scurt, sunt câteva din motivele principale pentru care circulația produselor agricole pe piața țărănească are o pondere încă mică comparativ cu piața dirijată. Este însă probabil ca tendința de creștere a volumului fizic și valoric al vânzărilor de produse agricole pe piața țărănească să continue și în următoarea perioadă.

În acest studiu, se face o analiză comparativă a evoluției prețurilor și a cantităților vândute – pentru câteva produse agricole vegetale și animale – pe piața țărănească și pe piața dirijată în perioada ianuarie 1990 – iulie 1992. Produsele studiate au fost grâu, porumb boabe, cartofi de toamnă, fasole uscată, carne de vită, de porc și de pasăre, lapte de vacă și ouă de găină.

În ceea ce privește evoluția prețurilor curente pentru toate produsele luate în studiu, se poate constata o tendință unică: pe toată perioada ianuarie 1990 – iulie 1992, prețurile pe piața dirijată s-au situat mult sub cele ale pieței țărănești, de multe ori la mai puțin de jumătate. Ca alură variația prețurilor pe cele două piețe este asemănătoare; de remarcat este însă faptul că momentele de creștere pe piața dirijată sunt ulterioare celor de pe piața țărănească; apare astfel evidentă sensibilitatea mult mai mare și reacția mult mai rapidă a pieței țărănești la variațiile mediului economic.

Ca o concluzie generală s-ar putea spune că prețurile curente pe piața țărănească la produsele analizate au avut o tendință de creștere, cu perioade lungi de creștere moderată sau chiar de stagnare alternând cu perioade mai scurte în care ritmul creșterii prețurilor se mărește brusc, determinat fie de scăderea bruscă a cererii (la grâu, porumb, lapte de vacă și ouă de găină), de scăderea bruscă a ofertei (datorită pierderilor masive de recoltă din vara lui 1991 la cartofii de toamnă), fie de variațiile bruște ale celorlalte prețuri din economie (cu prilejul liberalizărilor, realizării convertibilității parțiale a leului – noiembrie 1991 și a eliminării unor cote din subvenții – mai 1992)....

În prețuri comparabile (prin folosirea indicilor lunari ai prețurilor de consum al populației pentru produse alimentare) se poate observa o tendință generală de scădere în perioada analizată, la toate produsele analizate. Excepții constituie doar, cartofii de toamnă și ouăle de găină care înregistrează și perioade de creștere a prețurilor comparabile.

Pentru fiecare produs s-a studiat dispunerea punctelor de echilibru (reprezentând intersecțiile de cerere și ofertă momentane) și s-a încercat vizualizarea formei generale a curbei cererii. La produsele vegetale, elasticitatea cererii este mai mare la grâu, ceva mai scăzută la porumb și scade și mai mult la fasolea uscată la produsele animale, cea mai mare elasticitate apare la ouăle de găină, apoi scade la carnea de pasăre și lapte de vacă, în timp ce pentru carnea de porc, cererea este inelastică.

De asemenea, s-a încercat extrapolarea tendinței de evoluție a indicilor prețurilor curente pe piața țărănească pentru fiecare produs luat în studiu, prin metode mecanice și analitice. Calculul parametrilor funcțiilor de extrapolare s-a

făcut pe scrii statistice de indici ai prețurilor curente (cu baza fixă ianuarie 1990). Tendințele de evoluție au putut fi approximate prin funcții de gradul doi (la grâu, porumb, carne de porc și de pasăre) și printr-o funcție exponențială (la fasole uscată). Restul produselor studiate (cartofii de toamnă, carnea de vilă, laptele de vacă și ouăle de găină) au prezentat oscilații prea mari, în interiorul seriilor cronologice, astfel încât tendințele lor de evoluție nu au putut fi approximate cu gradul statistic de încredere necesar.

Se poate concluziona că, pentru segmentul de piață studiat, fiecare produs agricol analizat are o comportare specifică, determinată de utilitatea sa, de poziția sa în modelul de consum alimentar al populației României și de politicile de reglementare a ofertei la care a fost supus.

Model pentru simularea formării și utilizării PIB-ului în agricultură

Colectiv de autori: Cornelia Scutaru, Mihai Ibănescu, Cecilia Alexandri

Modelul a fost construit pentru a fi utilizat ca un instrument în evaluarea scenariilor alternative a formării și utilizării PIB-ului în agricultură. Este un model econometric, bazat pe relațiile de balanță ale contabilității naționale. Conține un set destul de important de variabile exogene, al căror rol este să caracterizeze evoluția mediului economic și scenariile luate în considerare (variabile exogene optimale). Interdependențele dintre variabilele exogene și endogene conduc la un sistem de ecuații simultane. Prin parametrizări specifice, modelul permite simularea prospectivă a evoluției PIB-ului și excedentului (brut și net) de exploatare pentru diferite variante de politici macroeconomice fiscale și monetare, cu acțiuni asupra volumului total al impozitelor și dobânzilor plătite de producătorii agricoli; pentru diferite alternative de politici agricole referitoare la politica demografică și structurală, politica investițională legată de infrastructura rurală, politici de prețuri și reglementare a piețelor, subvenționarea inputurilor în agricultură.

Modelul a fost testat pentru două variante (pesimistă/optimistă) într-o prognoză pe termen mediu pentru formarea și utilizarea PIB-ului în agricultură și a excedentului net de exploatare. Situațiile urmăresc nu atât nivelul indicatorilor, cât modul de funcționare și utilizare a modelului.

Pentru evaluarea producției agricole, a fondurilor fixe utilizate în agricultură, a investițiilor, sunt folosite ecuații econometrice. Evaluarea producției agricole se face cu ajutorul unei funcții econometrice Cobb Douglas cu parametru variabil. Necesitatea introducerii unor ecuații econometrice de acest tip decurge din schimbările profunde ce au loc în agricultură și care nu pot fi reflectate de trendul ecuației. În același scop, modelul Tan-germann utilizează studii empirice la nivelul microeconomic; în lipsa unor asemenea studii utilizarea unor ipoteze alternative exogene asupra evoluției în timp a parametrilor ecuațiilor respective va ține seama de semnificația economică a acestora.

În realizarea modelului a fost utilizată experiența de modelare prospectivă a colectivului de lucru de la Institutul de Prognoză Economică, care a elabo-

rat un model macroeconomic pentru crearea și utilizarea produsului intern brut și a resurselor de formare brută a capitalului, precum experiența dobândită în colectivul de lucru al Seminarului de macromodele economice de la INCE, în cadrul căruia a fost discutată elaborarea macro-modelului experimental.

Dimensiunea ecologică a agriculturii durabile

Colectiv de autori: Mariana Mănăstireanu, Ștefan Amariței

Descoperirea și practicarea agriculturii a însemnat distrugerea unor sisteme ecologice naturale și substituirea lor cu ecosisteme construite de om, în care anumite procese naturale sunt înlocuite cu acțiuni antropice. Agricultură, ca activitate implicată direct în supraviețuirea speciei umane, prin specificul său biologic este una din activitățile cele mai dependente de mediul înconjurător și, în același timp, unul din factorii de presiune asupra acestuia.

Necesitatea asigurării cu hrană a populației în creștere explozivă a forțat agricultura să recurgă la tehnologii intensive de producție care, în final, au dus la distrugerea echilibrului ecologic secular. Agricultură prin concentrarea excesivă a unor activități poluante și folosirea unor cantități mari de îngrășăminte chimice, insecticide și pesticide a devenit un agent activ de agresare a mediului, dar în același timp, și o victimă a poluării ramurilor din amonte.

În condițiile în care utilizarea intensivă a unui tip de progres tehnic agresiv a contribuit la degradarea mediului înconjurător obiectivele economice ale dezvoltării intră în conflict cu cele ecologice, în felul acesta apare necesitatea unei noi modalități de abordare economică a interdependenței (sau a contradicției) dintre protecția mediului și eficiența procesului agricol.

România, ca (ară care tinde spre desfășurarea normală a procesului de integrare în economia europeană mondială, este obligată să adopte o poziție respectuoasă față de mediu, optând pentru o variantă ecologică de dezvoltare a agriculturii, cu toate presiunile financiare inerente acestui demers.

Alternativa ecologică de dezvoltare a agriculturii, chiar dacă nu poate fi luată în considerație într-un viitor apropiat, din cauza costurilor ridicate pe care le presupune, reprezintă una din modalitățile sigure de armonizare a dezvoltării agriculturii cu interesele prezervării mediului înconjurător. Problematika armonizării dezvoltării agriculturii cu mediul înconjurător se traduce în plan economic prin contradicția între eficacitatea ecologică și eficiența economică în condițiile economiei de piață. Rămâne de demonstrat dacă varianta ecologică a agriculturii poate atenua sau suprima această contradicție. Cu alte cuvinte, se pune problema în ce măsură beneficiul politicii de protecție a mediului poate acoperi efortul pentru promovarea acesteia.

Agricultura ecologică, fără a abdica de la criteriul înaltei productivități, trebuie să preîntâmpine și să pună stavilă proceselor antiecologice în îndeplinirea vocației sale esențiale de îndeletnicire umană preponderent antientropică de asigurare a hranei.

Ecologizarea agriculturii are drept scop concentrarea prin instrumentele politicii economice a dezvoltării agriculturii cu protecția mediului înconjurător – element definitoriu al unei agriculturi durabile.

Satul românesc contemporan

Colectiv de autori: Aurelia Sârbu, Violeta Florian, Mara Monica Staicu, Maria Tomescu, Mihai Ibănescu (I.E.A.); O. Bugă, Melinda Căndea; P. Deică, Silvia Dobre, Daniela Violeta Nancu (Institutul de Geografie); Nicoleta Contu, I. Ghinciu, Sabina Ispas, Monica Budiș, Silvia Chițimia, Germina Comănici, M. Conciovici, C. Constantin, C. Cristescu, M. Lupașcu, Lia Maria Stoica (Institutul de Etnografie și Folclor); Maria Fulea, Carmen Furtună (Institutul de Sociologie)

Cunoașterea științifică a vieții rurale este fundamentală acțiunii de reformă structurală, economică și politică. Problemele agricole și rurale din această perioadă sunt atât de importante, încât cercetarea cauzelor procesualității rurale sau studiile de tip diagnostic au devenit adevărate condiții ale cunoașterii științifice preliminare, clemente cheie ale strategiilor care se doresc reformatoare, de restructurare sau de reorientare, impuse din sfera politicului.

Acest studiu sinteză reunește lucrări științifice elaborate de cercetători în domeniile economiei agrare, sociologici rurale, geografici, etnografici și folclorului, cu scopul de a prezenta satul românesc într-o ipostază cât mai completă din care se pot detașa tendințele. Posibilele evoluții demografice, sociale, economice – pot deveni certitudini cu statut de realitate rurală, în funcție de disputele doctrinare și de orientare politică a sistemelor puterii, se pot concretiza în diverse grade – în funcție de posibilitățile economico-financiare ale comunității, dar nu vor putea niciodată eluda mecanismul propriu de devenire și universului rural. Sinteza studiilor încearcă o apropiere științifică, o tatonare pe cât posibil științifică a întregului mecanism, sistem care conferă mediului rural funcționalitate și specificitate.

Fenomenele și procesele determinative pentru starea actuală a sistemului rural sunt generate de natura economiei colectiviste care a însemnat etatizarea economiei, centralizarea extremă a procesului decizional, mobilizarea autoritară a resurselor umane și materiale pentru realizarea planului.

În aria demografică principalele schimbări s-au manifestat în diminuarea constantă și îmbătrânirea populației rurale, îmbătrânirea accentuată și feminizarea populației ocupate în agricultură; mobilitatea resurselor umane din rural în urban a antrenat un dezechilibru teritorial provocând dezintegrarea structurilor rurale economice de bază. Din punct de vedere etnografic comunitățile umane, pentru a supraviețui, indiferent de mărime și organizare social-istorică, au fost constrânse să adopte anumite „politici” demografice; derularea proceselor demografice a fost influențată prin mijloace diferite pornind din direcții opuse: de la familie, prima celulă socială, în sus – modelul tradițional – și de la populație, ca întreg și ultima celulă socială, în jos – modelul contemporan. Fe-

nomenele demografice și procesele sunt influențate profund de mentalitatea populară și structurile comportamentale, în acest sens marile praguri ale „veacului de om” – nașterea, căsătoria și moartea sunt minuțios pregătite prin acte rituale și ceremoniale grupate în numeroase stadii de integrare.

Modul de desfășurare a proceselor economice și exigențele cadrului social au condus la configurarea unei economii rurale ce și-a păstrat, în anumite limite, caracteristicile tradiționale. Elementul dominant al economiei rurale rămâne, în continuare, agricultura, care constituie activitatea de bază a comunităților rurale. Implementarea activităților industriale este asociată în proporție de 60% unor obiective ale industriei, acțiuni de echipare tehnico-edilitare, de construire de infrastructură colectivă.

Componentă a structurii sociale familia rurală constituie un exemplu de adaptare care a evoluat sub influența unor schimbări macrostructurale exterioare și prin mecanisme proprii a acționat asupra celorlalte componente ale structurii sociale (clase, straturi), iar prin intermediul lor asupra ansamblului social. Tendința permanentă a acestei entități rurale a fost de integrare, de mixare a diverselor elemente culturale, o tendință de coerență internă, definitorie pentru o stare de echilibru.

Satul românesc este și în prezent un domeniu de conservare și circulație a obiceiurilor populare care reprezintă o realitate deosebită, receptivă la schimbarea contextului istorico-social. În sistemul obiceiurilor populare se înregistrează mutații fundamentale legate de procesul demagizării și desacralizării.

Acest demers științific poate impresiona prin eclectism – considerații teoretice completate cu cercetări locale, studii geografice, de economie agrară, rurală, sociologie și etnografie – dar el face posibilă cunoașterea sumară a satului românesc și detașarea – incompletă – a tendințelor comunității. Lărgirea sferei cognitive nu a însemnat o sinteză exhaustivă, imposibilă și inutilă, dar, a vrut să însemne resuscitarea interesului științific pentru o lume în continuare marginalizată: satul românesc.

Restructurarea protecției sociale

Colectiv de autori: Aurelia Sârbu, Violeta Florian, Mara Monica Staicu, Luiza Toma

Criza economico-socială a comunităților rurale, lipsa resurselor financiare, noile orientări demografice, structurile economice, evoluțiile tehnice și tehnologice, satisfacția aspirațiilor populației reclamă o ajustare a politicilor de protecție socială și o reierarhizare a priorităților. Pentru modificarea structurilor demografice este necesară o reechilibrare a programelor și modificarea prestației serviciilor, care să conducă la atenuarea sau eludarea factorilor fundamentali ai vulnerabilității: accesul limitat la serviciile de sănătate, la educație și acumularea cunoștințelor, capacități generatoare de venituri scăzute, putere de cumpărare minimă.

Comunitățile rurale sunt caracterizate de noi structuri familiale și noi roluri în cadrul familiei, de subutilizarea forței de muncă, un număr redus de posibilități de promovare socială, existența unor enorme diferențe în ceea ce privește calitatea vieții, absența serviciilor, căderea coeficientului de fecunditate și continuarea fluxurilor migratorii. Îmbătrânirea a modificat raportul între activi și inactivi, iar piața muncii rurale se conturează distorsionat datorită tipului de ocupare precedent.

Politica de protecție socială se va elabora în funcție de starea actuală, integrându-se într-o strategie generală de creștere a posibilităților de ocupare și de generare a efortului investițional; ea va fi îndreptată atât spre cauzele profunde ale sărăciei, cât și spre mijloacele de eludare a acestora.

Asigurarea protecției sociale se va face prin efectul proprietății personale asupra pământului – drept constituțional – și se va concretiza într-un regim de prestații ce vor ajuta să se adapteze la un nou mediu profesional complex (exploatant agricol). În acest sens este necesară implementarea unor strategii de protecție socială care pot să contribuie la integrarea noilor tehnici de producție în activitățile tradiționale.

Programele de asigurări sociale, securitate/protecție socială se pot realiza numai în contextul descentralizării deciziilor, a gestiunii și a efectuării transferului de responsabilități la nivelul autorităților locale.

2.6. INSTITUTUL DE FINANȚE, PREȚURI ȘI PROBLEME VALUTARE

Politica monetară în perioada tranziției la economia de piață

Colectiv de autori: acad. Costin C. Kirițescu, Dan Besnea, Anca Ciobanu

Dificultățile întâmpinate în activitatea social-economică în perioada de tranziție de la economia planificată centralizat la economia de piață, provin din absența atât a teoriei, cât și a precedentelor istorice în această materie.

Un adevăr incontestabil este că orice reformă economică trebuie să aibă un caracter integral. Problemele monetare și bancare sunt-indisolubil legate de celelalte probleme ale tranziției.

Barometrul inflației este evoluția prețurilor, deși această evoluție poate fi cauzată și de alți factori în afara inflației. Strategia dezvoltării prin implicarea investițiilor nu este de conceput în condițiile unei creșteri anarhice a prețurilor. Lupta contra dereglării inflaționiste a prețurilor este, altfel exprimat, lupta împotriva cauzelor determinante ale acestei dereglări.

Conducătorii noștri trebuie să fie nu numai sceptici, ci și hotărâți împotriva tezei că inflația ar putea stimula creșterea economică și mărirea ofertei de locuri de muncă. S-a considerat dimpotrivă, în cercurile cele mai autorizate, că inflația nu reduce, ci sporește șomajul.

Pentru a asigura succesul în timp al economiei de piață trebuie înlăturate într-o perioadă rezonabilă metodele la care statul face apel, ca de pildă: ajutorul financiar masiv, subvenționarea impozitelor, acordarea de garanții de stat, creditele ieftine. Aceasta nu înseamnă că obiectivele sociale sunt uitate în economia de piață.

Cine urmărește stabilitatea monetară trebuie să urmărească neapărat menținerea masei monetare la un volum optim. Banca Centrală nu poate răspunde de această mărime fără sprijinul autorității statale și al sindicatelor.

Obiectivul final al politicii antiinflaționiste este realizarea stabilității relative a puterii de cumpărare a monedei naționale.

Un obiectiv de perspectivă al reformei economice constă în adoptarea convertibilității monetare. Conform lui Wilhelm Röpke aceasta este „cea mai sigură cale spre economia de piață”.

Reforma bancară ca și reforma monetară constituie o parte esențială a procesului de transformare a economiei. Este cea mai importantă „rupere de trecut” (Gerald Corrigan).

Revenind la problemele monetare, în studiu se apreciază că agregatele monetare vor deveni componente extrem de importante ale noului sistem economic, deoarece:

- constituie un obiectiv – indirect – major al restructurării;
- devin – aproape concomitent – instrumente de supraveghere a funcționării macro-sistemului și pârghii tehnice, pur economice, de reglare.

Urmărirea comportamentului agregatelor monetare este o activitate absolut necesară în economia de piață pentru elaborarea prognozelor și Orientarea politicii monetare. Se încearcă, prin metode mai sofisticate corelații comportamentale între aceste agregate și alte variabile economice și stabilirea posibilității de reglare între: fluxul monetar și economia reală (fluxuri de bunuri și servicii); între tezaurizare și deztezaurizare; între plăți în numerar și plăți prin virament (scripturale) etc.

Efectul agregat este transpus în final în echilibrul sau dezechilibrul dintre cererea și oferta de bani.

În prezent, în cadrul curenților și modelelor economice diferit nuanțate de la o țară la alta, se manifestă două mari tendințe în politica monetară: politica banilor scumpi și politica banilor ieftini.

În România, în prima parte a procesului reformativ s-a aplicat preponderent o politică a banilor ieftini (1990-1991) cu un început de scumpire a lor în 1991. Orientarea pe 1992 a fost strică „monetaristă” în sensul scumpirii puternice a banilor pentru stoparea inflației.

Problematica orientării politicii monetare pe termen scurt, în special însă pe termen lung, este legată de realizarea unei ierarhizări a obiectivelor reformei economice și după aceea o combinație optimă a pârghiilor economice cu unele măsuri administrative pentru atingerea obiectivelor din treaptă în treaptă, dar,

În același timp, cu 6 deschidere permanentă a întregului sistem pentru ca funcționarea să se bazeze tot mai solid pe mecanisme de piață.

O politică complementară trebuie adoptată în domeniul inflației. În acest sens trecerea în revistă a politicilor antiinflaționiste din alte țări este utilă și edificatoare.

În România efectele acestei politici – care implică pârgarii monetare, fiscale, valutare – nu se pot obține în condițiile unei stări de tranziție decât prin măsuri asupra economiei reale și instituționale:

- dezvoltarea sectorului privat;
- restructurarea sectorului bancar;
- reformarea urgentă a infrastructurii.

Politică monetară și piața monetară; evoluții, perspective

Colectiv de autori: Constantin Marin (coordonator), Dorina Antoni, Gheorghe Ghigeanu

Structurate în două părți ample, cele două module (finalizate la 1 iulie și respectiv 30 decembrie 1992) ale prezentei lucrări, abordează problematica monetară și a interconexiunilor dintre sectorul nominal și cel real, atât din purici de vedere teoretic-conceptual, cât și, mai ales, din perspectiva pragmatică specifică actualei etape de tranziție din România.

POLITICA MONETARĂ. Propunându-și ca intervalul de timp supus observației să, se identifice cu întreg anul 1992, analiza se realizează pe intervalul ianuarie - noiembrie, 1992 (din motive legate de disponibilitatea dalelor) permițând însă o evaluare sau o previziune relativă a principalelor fenomene și probleme studiate și pentru luna decembrie.

Fiind una din componentele politicii economice, politica monetară își stabilește pe lângă obiectivele finale și obiectivele strici monetare, în categoria că- rora o importanță deosebită îl are obiectivul cantitativ pe termen lung privind masa monetară. Dimensiunea masei monetare și posibilitățile de control ale acesteia depind de:

- structura financiară a economiei;
 - numărul și natura instrumentelor de care dispune autoritatea moneta- ră (banca centrală);
 - gradul de deschidere a economiei;
 - coordonarea între acțiunile autorității monetare și ale autorității fiscale.
- Motivat de cerințele rigorii științifice, se analizează premisele funcțio- nale și economice ale procesului aplicării politicii monetare, la mo- mentul elaborării acesteia, începutul anului 1992. Stabilirea obiective- lor și instrumentelor politice pe termen scurt (1 an), a impus o dia- gnosticare corectă a stării economiei naționale, atât din punct de ve- dere al cauzelor care au generat-o, cât și al implicațiilor ei asupra ur- mătoarelor etape ale tranziției.

Evidențierea acestor premise este rezultatul unei analize complexe a principalelor variabile care au caracterizat evoluția economiei reale și a celei nominale pe perioada anilor 1990 și 1991, precum și a modului de aplicare graduală a principalelor măsuri ale reformei și a consecințelor acestora asupra sistemului economico-social.

Pornind de la aceste premise, politica monetară și-a stabilit ca obiective generale pe anul 1992: oprirea declinului producției și stimularea relansării activității industriale, reducerea puternică a ratei inflației și îmbunătățirea poziției financiare externe a țării, obiective care coincid cu cele ale politicii economice. Intermedierea între acțiunea politicii monetare pe de o parte și creșterea economică pe de altă parte se face de către celelalte două mari obiective de politică economică: stabilitatea prețurilor și echilibrarea balanței de plăți externe, drept pentru care obiectivele intermediare ale politicii monetare pe anul 1992 le-au constituit: aducerea dobânzii la niveluri real pozitive și atingerea unui curs real de echilibru al leului.

Eficacitatea acțiunii autorităților monetare în anul 1992 este pusă în discuție prin analiza stadiului realizării obiectivelor politicii monetare. Pe baza unor complexe și riguroase informații statistice, sintetizate în tabelele din anexele lucrării, se pot concluziona o serie de aspecte:

- declinul continuu al puterii de cumpărare a leului (în noiembrie 1992, aceasta reprezenta doar 8,5% din nivelul deținut în octombrie 1990);
- deprecierea externă mai accentuată a leului (doar 4,9% din nivelul lunii octombrie 1990);
- reducerea salariului real în același interval cu 30%.

Obiectivele intermediare (propriu-zis monetare) sunt mult mai amplu analizate începând cu masa monetară și factorii ei. Astfel, se fac referiri la dinamica masei monetare, la sursele creșterii ei, la structura masei monetare și evoluția acesteia în anul 1992, recurgându-se în accentuarea concluziilor și la comparații cu situația altor țări. Semnificativă este și analiza lichidității în economie, care se axează pe însemnate corelații între masa monetară și unii indicatori globali: producție industrială, prețuri de consum, acestea conturând tabloul de ansamblu al economiei naționale.

Un spațiu adecvat se acordă analizei creditului, a cărei evoluție ilustrează sensibilizarea acestuia la aplicarea noilor instrumente ale politicii monetare. Cuprinzătoarea imagine a evoluției în dinamică și structură a creditului, include observații care vizează cele 2 mari categorii de credit – guvernamental și ne-guvernamental – ca apoi să se încerce identificarea corelațiilor între credit pe de o parte și rata dobânzii, linii de credit, licitație de credite pe de altă parte. Drept concluzie, se afirmă că deoarece folosirea instrumentelor anterior menționate se suprapune din punct de vedere temporal, este dificilă decelarea stricteții a relației cauză-efect, dar este evidentă reacția creditului la acțiunea concertată a acestora, precum și la aplicarea politicii rezervelor minime obligatorii, un nou instrument introdus de la 1 martie 1992.

Obiectivul ratei dobânzii se pare a fi fost atins începând cu luna iulie 1992. Aceasta deoarece intenției Băncii Naționale i s-au alăturat și condițiile FMI privind întrunirea unor „criterii de performanță” pentru obținerea unei finanțări externe.

Evoluția cursului de schimb a leului față de dolar a fost marcată în principal, de 2 etape: cea a menținerii în limite rigide a acestuia în primul trimestru al anului și cea a deprecierii puternice a cursului începând din luna mai 1992 (reflex al acordului stand-by cu FMI), care a avut consecințe favorabile asupra situației balanței comerciale.

Capitolul consacrat instrumentelor politicii monetare face o scurtă prezentare a acestora, a rolului lor în acțiunea autorităților monetare precum și a condițiilor ce trebuie îndeplinite pentru o folosire eficace a acestor instrumente. Principalele realizări ale reformei instrumentelor politicii monetare (renunțarea la plafoanele de credit, instituirea noilor proceduri de refinanțare – linia de credit, credit de licitație, credit pe termen fix, introducerea mecanismului rezervelor minime obligatorii ale băncilor comerciale la Banca Națională), întregesc acest capitol menționându-se și eficiența dobânzii de refinanțare ca instrument al Băncii Naționale.

Conceptul asigurării monetare include cele 2 componente prin care sistemul bancar își îndeplinește rolul în economie: creația monetară și resorbția monetară aflate într-o strânsă interdependență. Prin abordarea acestei problematici se explică și conținutul celor două componente, rolul lor și instrumentele cu care manevrează în vederea gestionării masei monetare. În acest context, sunt conturate apoi perspectivele politicii monetare pe termen scurt și lung, motivându-se necesitatea unei politici monetare restrictive în etapa actuală de tranziție. Se propun, totodată, trei variante posibile de utilizare a ratei dobânzii ca instrument principal, cu implicațiile acesteia asupra întregii economii.

PIAȚA MONETARĂ. Studiarea problemelor vizând crearea pieței monetare în România implică investigarea teoretică a domeniului dar și a tendințelor manifestate în mod relevant pentru fenomenul în cauză, precum și a prezentării cadrului instituțional.

O definiție – larg acceptată – a pieței monetare ia în considerare ansamblul de relații ce se formează la nivelul unei țări între instituțiile (persoane fizice sau juridice) angajate în efectuarea tranzacției financiare, plasarea și atragerea de fonduri pe termen scurt (până la 1 an).

Termenul de 1 an este relevant pentru specificul pieței monetare care definește, totodată, și rolul acesteia în sistemul economiei naționale, acela de a crea lichidități (la început pentru cererea bancară, iar ulterior pentru persoane fizice și juridice care au avut acces pe această piață).

Funcționalitatea pieței monetare este definită prin cele trei finalități ale ansamblului operațiilor efectuate pe această piață:

- asigurarea unui echilibru zilnic al conturilor bancare, afectat de evoluția diverșilor factori ai lichidității bancare;

- se oferă posibilitatea instituțiilor care acordă credit, ale căror resurse atrase sunt inferioare creditelor distribuite, de a-și spori nevoia de finanțare apelând la instituții cartau o situație opusă;
- instituțiile de credit își pot aranja situația conturilor în funcție de scadențele fondurilor atrase și a creditelor acordate.

Participanții pe piața monetară gravitează în jurul Băncii Centrale al căror rol este foarte important. Alături de Banca Centrală, băncile de trezorerie, firmele de reescont, agenții pieței interbancare sunt participanți activi pe piața monetară.

Evoluția piețelor monetare pe tipuri de operații efectuate sau hârtii negociate determină o diversificare a structurii participanților, specifică fiecărui segment. Dintre operațiunile efectuate cea mai uzuală este pensiunea, constând în cesiunea de creanțe contra bani, însoțită de un angajament de răscumpărare fie a doua zi, fie într-o săptămână, una, trei, șase luni. De asemenea, Banca Centrală în intervențiile sale poate opera prin două modalități principale:

- a. cumpărări ferme de creanțe sau pensiuni pe mai multe săptămâni;
- b. pensiuni până la 7 zile asupra efectelor private sau a bonurilor de trezorerie.

Ca regulă generală, dobânda în cazul achizițiilor este considerată ca limită inferioară a ratei Băncii Centrale, iar dobânda pensiunilor limită superioară. În mod obișnuit, dobânda pieței interbancare oscilează între aceste două limite.

Evoluția piețelor monetare duce în mod inevitabil la relevarea unor tendințe din care pot fi menționate:

- mărirea numărului de bănci agreeate ale căror efecte comerciale pot fi primite la reescont;
- încurajarea accesului direct la credit fără a mai fi nevoie ca agenții economici să recurgă la împrumuturi prin sistemul bancar.

Dezvoltarea pieței monetare în România este impusă de cerința asigurării necesarului de lichiditate pentru derularea schimburilor. Dimensiunea pieței monetare are, evident, implicații și asupra capacității de acordare a creditului de către bănci, privită prin prisma necesității de lichiditate existente în economie la un moment dat. Schimbările instituționale din cadrul pieței monetare vizează realizarea unui echilibru rațional al cererii și ofertei de bani în paralel cu accelerarea vitezei de circulație a banilor.

Un prim pas în constituirea cadrului legal a fost adoptarea Legii nr. 33/1991 privind activitatea bancară și Legea nr. 34/1991 privind statutul Băncii Naționale a României. În baza acestor legi, Banca Națională a României a elaborat Regulamentul privind condițiile și modul de efectuare a refinanțării societăților bancare de către Banca Națională a României, precum și norme de desfășurare a licitațiilor de refinanțare. Prin introducerea de la 1 octombrie 1991 a noului regim privind refinanțarea creditelor garantate de către Banca Națională a României s-a înlocuit sistemul creditelor pe termen scurt și mediu – lung prin cel al liniilor de credit, al creditelor de licitație și creditul pe termen fix.

Refinanțarea societăților bancare de către Banca Națională a României „este o operație de creditare pe termen scurt, de regulă maximum 90 zile calendaristice cu excepția cazurilor în care Consiliul de Administrație al BNR decide alt termen” (art. 4 din Regulamentul privind Condițiile și modul de efectuare a refinanțării societăților bancare de către Banca Națională a României).

Cele trei forme de refinanțare, linia de credit, creditul de licitație, creditul pe termen fix constituie o primă etapă în crearea și dezvoltarea pieței monetare.

Totodată, Banca Națională a României a elaborat Regulamentul privind rezervele obligatorii ale societăților bancare la Banca Națională a României prin care se introduce mecanismul sistemului rezervelor obligatorii. Funcționalitatea acestora este dependentă într-o măsură substanțială de sensibilitatea economiei reale la impulsurile monetare ce-și au originea în sistemul financiar bancar.

Evoluția volumului creditelor de refinanțare acordate, atât de CEC, cât și de Banca Națională a României în perioada 30 decembrie 1990 – 31 iulie 1992, pune în evidență anumite tendințe ale procesului dezvoltării pieței monetare a României:

- între volumul creditelor de refinanțare și mărimea ratei dobânzii de refinanțare există un raport de proporționalitate inversă pe termen lung;
- între mărimea ratei dobânzii de refinanțare și mărimea ratei dobânzii pe termen scurt acordate de băncile comerciale există o legătură directă.

În modul cel mai sintetic spus, cei mai mulți factori de natură economică, politică, socială, psihologică trebuie luați în considerare în proiectarea unei rețele instituționale de tipul pieței monetare ce nu poate fi un scop în sine.

Politica fiscală

Colectiv de autori: Rodica Bălănescu (coordonator), Dorina Antohi, Vladimir Florea, Florin Bălășescu, Adriana Negoită

Sistemul fiscal și politica fiscală sunt supuse, în perioada de tranziție, unui complex proces de transformare și adaptare, care va trebui să țină seama de starea economiei naționale, strategia dezvoltării, asigurarea circulației libere a capitalului, produselor și serviciilor, necesitatea integrării economiei românești în circuitul european și mondial.

În primii doi ani ai tranziției, în cadrul sistemului de impozitare s-au produs următoarele schimbări generale:

- tratamentul nediferențiat al agenților economici, indiferent de forma de proprietate;
- acordarea de facilități fiscale noilor agenți economici în funcție de obiectul de activitate;
- introducerea impozitului pe profit;

- introducerea unui nou sistem de ICM, prin extinderea bazei de impozitare și simplificarea structurii cotelor; .
- practicarea impozitelor pe veniturile individuale obținute, în locul unde au fost realizate;
- modificarea unor taxe fiscale și nefiscale, precum și introducerea unor noi taxe;
- introducerea unui mecanism de impozitare a salariilor prin care să se limiteze expansiunea acestora;
- introducerea impozitului pe dividende;
- introducerea impozitului pe sumele obținute din vânzarea activelor societăților comerciale cu capital de stat.

Analiza indicatorilor fiscali în perioada 1990 - 1992 a impus, în prealabil, asigurarea corespondenței informaționale a structurilor fiscale, conform clasificății existente în 1990 și 1991, respectiv realizarea transferurilor informaționale din clasificăția anului 1990 în clasificăția anilor 1991 și 1992.

O modificare esențială în structura fiscalității pe categorii de contribuabili (surse) este aceea a reducerii ponderilor veniturilor bugetului încasate de la firme de la 91,5% în 1990, la 65,9% în 1991 și la 66,8% în 1992.

În prețuri curente, impozitele și taxele plătite de firme la buget (inclusiv veniturile extrabugetare), au crescut în 1991 comparativ cu 1990 de 1,8 ori, în timp ce veniturile bugetare încasate de la populație au crescut de 14,7 ori (hotărâtoare fiind influența suportării impozitului pe salarii de către salariați).

Este evident că, fiscalitatea excesivă imprimată asupra gospodăriilor populației a condus și va conduce la diminuarea posibilităților de consum și economisire cu implicații asupra capacității de investire.

În proiectarea sistemului fiscal și a politicii fiscale în perioada care urmează, când tranziția va trebui – în mod real – asigurată, se impune a fi avute în vedere următoarele criterii de bază:

- a) generarea de venituri suficiente la buget;
- b) randamentul impunerii va trebui să asigure evitarea erodării inutile a economiilor firmei și populației;
- c) simplitatea instrumentelor de impunere;
- d) echitatea fiscală;
- e) protejarea selectivă a producției interne;
- f) stimularea investițiilor;
- g) diminuarea evaziunii fiscale;
- h) compatibilitatea sistemului fiscal românesc cu cele ale țărilor dezvoltate;
- i) flexibilitatea sistemului fiscal.

În acest sens, instabilitățile conjuncturale și ciclice cu care se confruntă economiile în tranziție sunt generate de factori care sunt circumscrisi unui proces de transformare a sistemelor economice și deci dimensiunile, conținutul și

instrumentele politicilor bugetare și fiscale de stabilizare vor diferi de acelea oferite de experiența și teoriile existente pentru țările cu economie de piață.

Stabilizarea cererii agregate și politica fiscală compensatoare, practicate în economia de piață prin mecanismele ortodoxismului keynesist sau neokeynesist nu pot. oferi soluții certe ci, din contră, pot induce incertitudini într-un mecanism economic în formare.

În condițiile viitoare ale economiei noastre reforma fiscală promovată va trebui să țină seama, în vederea construirii unor instrumente eficace de politică fiscală, de următoarele restricții:

- a) impactul impozitării asupra economiilor bănești ale populației și agenților economici, în vederea declanșării procesului de economisire (pentru investiții), premisă fundamentată a creării pieței financiare. Considerăm că va trebui să se țină seama, în construcția fiscală viitoare, de impactul diferențiat al fluctuațiilor economice asupra diferitelor categorii de impozite, astfel încât randamentul global al acestora să fie benefic economiei;
- b) protejarea producției interne prin intermediul taxelor vamale excesive, care frânează exporturile, menținând o taxă de schimb ridicată a leului;
- c) rigurozitatea și eficacitatea administrării impozitelor în aplicarea și extinderea reformelor fiscale.

Reforma fiscală promovată în perioada de tranziție vizează, în ultimă instanță, introducerea unui set coerent și adecvat de instrumente fiscale prin care să se asigure atât incitarea mecanismelor economice, cât și atragerea la buget a veniturilor necesare susținerii de către stat a reformei și a combaterii efectelor negative ale acestora.

Setul de instrumente vizat, cuprinde, în principiu, următoarele categorii de impozite:

- a. impozitul pe capitalul deținut și transmis;
- b. impozitul pe societăți (corporații);
- c. taxa pe valoarea adăugată;
- d. impozitul pe cifra de afaceri;
- e. impozitul pe veniturile persoanelor fizice;
- f. accizele;
- g. taxele vamale;
- h. impozitul pe activele financiare;
- i. impozitele locale.

Construcția fiscală va trebui să țină seama diferențiat pentru fiecare categorie de impozit și pentru sistemul fiscal în ansamblu, de următoarele probleme:

- posibilități concrete de implementare;
- contribuția la veniturile bugetului public;
- cadrul instituțional al aplicării;

- efectele asupra inflației și șomajului.

O preocupare majoră a politicii fiscale va trebui să o constituie realizarea unui echilibru activ din punct de vedere economic, referitor la ieșirile și intrările de venituri la nivelul diferitelor segmente ale populației, funcție de care să fie dimensionate fluxurile de impozite și fluxurile de transferuri, astfel încât protecția socială să dispună de un instrumentar diferențiat și eficace.

Politica bugetară

Colectiv de cercetare: Rodica Bălănescu (coordonator), Dorina Antohi, Vladimir Florea, Florin Bălășescu, Adriana Negoită

Politica bugetară constituie, împreună cu politica fiscală, două componente esențiale ale politicii economice, oferind instrumentele financiare necesare intervenției statului în sfera economicului și socialului.

Caracterul bugetului în funcție de sensul echilibrului înregistrat sau proiectat, trebuie să corespundă obiectivelor politicii economice promovate în perioada de timp dată.

Evoluția conceptului de buget în țara noastră, pornind de la „codicile” sau „vămile” existente în sec. al XVII-lea, trecând prin oficializarea termenului în Regulamentul organic, a căpătat structuri, argumentații și funcționalități bine definite între cele două războaie mondiale, prin contribuția economiștilor de valoare preocupați de problematica bugetară, în această perioadă ideea centrală a fost aceea a bugetului echilibrat, acceptarea deficitului fiind condițională de utilizarea împrumuturilor pentru investiții. Arcul de timp care acoperă epoca socialistă a centralismului bugetar, readuce în discuție structurile și instrumentele bugetare specifice unei economii de piață.

După 1989, prin Legea finanțelor publice din 1991, a fost operat un set de adaptări și corelări a instituției bugetului în ansamblu, care să permită angrenarea concretă și eficace a bugetului, a instrumentelor bugetare în realizarea tranziției către economia de piață, plasarea bugetului în cadrul fluxurilor și structurilor financiare construite conform principiilor bancare și monetare.

Experiența bugetară din perioada 1990 - 1992, dereglările și deteriorările înregistrate în capacitatea stabilizatoare a bugetului, demonstrează că sănătatea bugetară nu poate fi susținută într-o economie în care mecanismele se mențin în sfera patologicului.

Schimbarea mecanismelor economice și, implicit, a celor bugetare, în conformitate cu obiectivele tranziției, impune necesitatea cunoașterii adecvate a stării și funcționării sistemului economic, pentru a se putea opera vectorii de schimbare apti să mențină sistemul pe traiectul tranziției eficace. De aici necesitatea restructurării informaționale a sistemului economic național în conformitate cu principiile, structurile și circuitele sistemului economic al conturilor naționale.

Execuția bugetelor administrației centrale de stat în anii 1990, 1991 și 1992 evidențiază impactul distorsiv al inflației asupra nivelurilor și structurilor bugetare, după cum se constată în tabelul de mai jos:

	<u>1991</u> <u>1990</u>	<u>1992</u> <u>1991</u>	<u>1992</u> <u>1990</u>
Venituri, prețuri curente	213,5	274,4	587,1
Cheltuieli, prețuri curente	237,4	320,4	718,0
Deficit, prețuri curente	—	640,1	—
PIB prețuri comparabile	86,3	77,3	66,7

Totodată, dacă veniturile bugetare proiectate au fost realizate în 1990 – când procesul inflaționist a fost nesemnificativ – în proporție de numai 91,8%, în 1991 acestea au fost realizate în proporție de 134,3%, în timp ce la cheltuieli bugetare realizările au fost de 97,6%, respectiv de 146,6%.

Pe acest fond, pot fi sesizate câteva caracteristici structurale în execuția bugetului pe anii 1990, 1991 și 1992:

- creșterea ponderii veniturilor nefiscale (de la 0,2% în 1990, la 3,7% în 1992);
- diminuarea ponderii impozitelor care grevează direct sau indirect veniturile populației (de la 68,6% în 1990 și 71,5% în 1991, la 64,2% în 1992);
- diminuarea ponderii cheltuielilor de capital care au reprezentat în 1991 doar 14,6%, iar în 1992 numai 6,8% în totalul cheltuielilor bugetului;
- creșterea ponderii cheltuielilor de apărare și ordine publică (care au reprezentat în 1991 și 1992 peste 15% în totalul cheltuielilor bugetare, față de 5,7% în 1990);
- agravarea deficitului bugetar (dacă în anul 1990 s-a acoperit prin deficit 1,2% din cheltuielile bugetare, în 1991 și 1992 acoperirea prin deficit a fost de 8,7% și respectiv 16,2%);
- menținerea unei ponderi ridicate a transferurilor gratuite de la buget către populație și firme (aproape 60% în cheltuielile bugetului anului 1991), în condițiile creșterii ponderii transferurilor către populație în total transferuri (de la 48,8% în 1990 la 61,1% în 1991);
- amplificarea datoriei publice, atât a celei externe cât și a celei interne, care a ajuns la 31.12.1992 la cea. 2700 mld. lei (48,6% din PIB), în cadrul căreia ponderea cea mai mare o au creditele pentru finanțarea balanței de plăți (77,6% din datoria publică externă contractată de stat) și cele pentru finanțarea deficitului bugetar (62% din datoria publică internă).

Prezentăm în tabelul de mai jos evoluția indicatorilor bugetari sintetici în perioada 1990-1992, relevanța lor făcând inutil comentariul:

	1990	1991	1992
Venituri fiscale/PIB	34,3	32,3	33,7
Deficit bugetar/PIB	0,7*	2,0	4,8
Deficit bugetar/ Cheltuieli bugetare	—	7,7	16,0
Cheltuieli bugetare/PIB	29,8	26,0	29,9
Datoria publică**/PIB	—	—	46,8

* Excedentul bugetar/PIB

** Datoria publică externă a fost transformată în lei la cursul de 500 lei/\$.

Politica (liberalizarea) prețurilor

Colectiv de autori: Constantin Marin, Ioan Predoi (coordonatori),
Oprea Vasilescu, Cili Bugean, Liana Popescu, Maria Beli,
Carolina Chilom, Mariana Toma, Iolanda Petrini

Făcând parte din Programul național de cercetare economică „Fundamente ale strategiei economiei românești în perioada de tranziție”, coordonat de Institutul Național de Cercetări Economice, această lucrare a fost integrată, alături de alte studii, în capitolul „Politici macroeconomice în perioada de tranziție la economia de piață”. În studiu, pe baza analizelor efectuate, se conturează idei și soluții pe linia restructurării concepțiilor, metodologiilor și mecanismelor din domeniul prețurilor, pornind de la starea economiei naționale și de la stadiul de înfăptuire a reformei economice.

În lucrare au fost investigate următoarele probleme:

- reforma prețurilor – element esențial al tranziției;
- sistemul prețurilor până în decembrie 1989;
- echilibrul și echilibrarea în tranziție; operațiuni de echilibrare;
- raportul prețuri – costuri;
- raportul cerere-ofertă;
- reforma economică și liberalizarea prețurilor;
- restricții și discriminări în formarea prețurilor;
- evaluări privind consecințele liberalizării prețurilor;
- reforma economică și ieșirea din criză;
- elemente strategice privind prețurile în perioada tranziției la economia de piață.

Analiza stadiului înfăptuirii reformei sistemului de prețuri relevă faptul că, o serie de deziderate au fost înfăptuite prin respectarea prevederilor actelor normative emise în domeniul respectiv, dar, totodată, se desprinde și concluzia menținerii unor aspecte nesoluționate, a unor fenomene complexe generatoare de disfuncționalități profunde cum ar fi:

- existența unui cadru concurențial inconsistent determinat în unele situații de monopolul generalizat al producătorului, cu consecințe directe în ceea ce privește diversificarea redusă a valorilor de întrebuințare create, lipsa interesului real pentru asigurarea și îmbunătățirea calității, neconcordanțe structurale între producție și nevoi; în acest context se poate aprecia că procesul liberalizării prețurilor a fost declanșat într-un moment în care nu exista nici piață adecvată, nici concurență reală între producători. Cadru! legislativ adoptat a creat posibilitatea interpretării greșite a autonomiei decizionale și funcționale a agenților economici care, în condițiile manifestării monopolului producției și al producătorilor, au recurs la majorări nejustificate ale consumurilor specifice, ale costurilor și prețurilor;
- lipsa generalizată și cronică a anumitor mărfuri, concomitent cu o subutilizare a capacităților de producție;
- durata redusă a săptămânii de lucru, a indicilor de utilizare a capacităților de producție, precum și ritmul redus al creșterii productivității muncii au consecințe nefavorabile imediate asupra nivelului costurilor de fabricație și, implicit, al prețurilor;
- menținerea și chiar amplificarea blocajului economico-financiar cu consecințe nefaste asupra desfășurării normale a producției, ceea ce determină în mod obiectiv apelarea la un volum sporit de credite, cu implicații nefavorabile în nivelul costurilor și a rezultatelor financiare;
- atomizarea excesiv de accentuată în unele cazuri a capacităților prin constituirea unui număr mare de societăți comerciale prin divizarea nerațională a patrimoniului unor întreprinderi industriale, care în scopul realizării produsului final, sunt obligate să coopereze tehnologic. Societățile comerciale fiind agenți economici autonomi, în această situație decontările schimbului de activități se efectuează la nivelul prețurilor și nu al costurilor, ceea ce exercită presiuni asupra costului și prețului produsului final;
- nivelul exagerat al ratei dobânzii care conduce la dezechilibrarea raportului cerere-ofertă atât prin nivelul ridicat al costurilor, ca urmare a dobânzilor, determinând diminuarea cererii solvabile, cât și prin reducerea procesului investițional cu consecințe nedorite asupra ofertei de mărfuri și consolidării mediului concurențiat;
- denaturarea raportului firesc între salarii și productivitatea muncii ca urmare a indexărilor salariilor determinate de creșterea accentuată a prețurilor bunurilor de consum, cât și de revendicările solicitate de organizațiile sindicale, fapt ce a bulversat raporturile privind nivelul salariului diferitelor categorii socio-profesionale, fără să se țină seama de contribuția la desfășurarea activității economico-sociale, de aportul la crearea producției materiale și a produsului intern brut;

- interpretarea greșită a rolului controlului asupra nivelului prețurilor, atât în cadrul legislativ ce reglementează domeniul prețurilor, cât și cel al exercitării în fapt a acestuia. Simpla înregistrare la organele de specialitate a nivelului prețurilor negociate nu este de natură să frâneze procesul de creștere masivă a acestora.

Intensificarea efortului intern în direcția înfăptuirii reformei economice și în acest cadru trecerea la o politică coerentă de prețuri, determină luarea unor măsuri de natură legislativă și economică, pentru o primă etapă, care să impulsioneze formarea unui sistem național de prețuri. În studiu sunt prezentate unele dintre acestea și anume:

- crearea unui cadru legislativ de prețuri și tarife și protejarea concurenței, necesar pentru modelarea unui sistem corespunzător de corelații și conexiuni ale prețurilor, costurilor și profiturilor pe întreaga economie – aplicabil în egală măsură tuturor agenților economici. Această modelare ar putea avea următoarele scopuri:
 - fixarea și păstrarea corelațiilor de prețuri pe orizontală, evitând lipsa de interes manifestată în prezent de unele societăți comerciale și întreprinzători de a fabrica anumite produse și semifabricate de importanță deosebită, declarate și etichetate drept „nerentabile”. Ne referim în special la produse complexe din subramurile metalurgiei, siderurgiei, construcției de mașini, electronicii, chimiei și prelucrării lemnului;
 - echilibrarea permanentă a prețurilor interne în raport cu cele practicate pe plan internațional, în scopul menținerii interesului pentru exportul anumitor produse – în prezent și în perspectivă. Eliminarea completă a tendințelor de fixare și aplicare a unor „hiperprețuri” ce depășesc nivelele internaționale în raportul zilnic al cursului dolar/lei;
 - menținerea unor cotații realiste a prețurilor la produsele importate în raport cu calitatea și costul real în valută, și nu după nivelurile de monopol cele mai înalte;
 - instituirea, după modelul belgian, a unei comisii de regularizare a prețurilor la nivel național, din care să facă parte reprezentanți ai celor trei puteri de stat, ai partidelor politice reprezentate în parlament, ai industriei, importatorilor, comercianților, agricultorilor, liber-profesioniștilor, sindicatelor, cooperației și în asociațiilor de apărare a intereselor consumatorilor. Primul rol al acestei comisii ar consta în operațiunile de fixare de prețuri maxime la principalele produse și grupe de produse care afectează nivelul de trai, pe termene stabilite sau neidentificate;
- instituirea unui organ de specialitate cu atribuții în formarea, stabilirea, urmărirea aplicării prețurilor și tarifelor, precum și în combaterea acțiunilor monopoliste, corespunzător etapei de tranziție pe care o stră-

batem, subordonat direct parlamentului. Acest gen ar putea fi creat după modelul Comisiei Oficiale de Prețuri din Austria, sau Comitetului Interministerial al Prețurilor din Italia;

- crearea de urgență a cadrelor legislative economice, juridice și etnice necesare intervenției în cazul apariției unor anomalii de prețuri și tarife interne și internaționale. În est caz ar putea fi utilizată experiența Italiei, care folosește asemenea legislație pentru Menținerea nivelului de trai și al demnității umane a populației";
- revenirea la calcularea și urmărirea costurilor pe articole și elemente de compune-la nivelul tuturor agenților. De altfel, această măsură a fost interpretată de unii agenți economici publici și privați ca o abandonare definitivă și irevocabilă a așezării prețurilor și tarifelor pe costuri de protecție, conform principiilor economice universale valabile;
- în vederea realizării unui sistem informațional statistic modern, aliniat la practica internațională, se impune implementarea și calculul indicilor prețurilor cu amănuntul ale unror mărfurilor, precum și a costului vieții (coșul de consum) trimestrial și publicarea în presa de specialitate. În calculul lor să se cuprindă trei acțiuni: prețurile sectorului public, ale agenților economici privați și estimări ale pieței negre, calculându-se în mod tal inflația existentă;
- eliminarea monopolului producătorului în vederea creării mediului concurențial. Gradul înalt de monopolizare a producției în țara noastră constituie un element de pondere în influențarea și menținerea unui nivel ridicat al prețurilor, în favoarea unor oscilații artificiale. Se întrevăd cel puțin următoarele căi de atingere a acestui obiectiv:
 - fărâmițarea „coloșilor” industriali despre care se vorbește mult în ultimul timp nu poate fi concepută ca un scop în sine, ca o pulverizare artificială a unor structuri constituite. Acest lucru se poate realiza numai în procesul restructurării industriei, al remodelării profilului de fabricație, odată cu confruntarea, pe terenul profitabilității, cu cerințele pieței interne și externe;
 - echilibrarea cererii prin import. Implicarea importului în stabilirea pieței interne și a prețurilor, impune un tratament diferențiat și soluții elastice, în raport cu influența asupra balanței de plăți externe și, în primul rând, asupra balanței comerciale, cu obiectivele politicii valutare și nu în ultimul rând cu specificul ramurii, subramurii sau întreprinderii și cu destinația produselor. Se impune însă atenție în legătură cu orientarea efortului valutar prin prisma proporției import pentru producție – investiții, import pentru consum, întrucât aceasta poate genera datorie externă fără surse de rambursare, după cum poate produce distorsiuni în procesul reorientării structurii economice (mai ales industriale);

- stimularea în mai mare măsură a liberei inițiative, care poate îndeplini un rol semnificativ în procesul eliminării monopolului producătorului, în măsura în care orientează capitalurile spre activitatea productivă. Pe termen lung, libera inițiativă conduce la abundență și diversificare; de aceea, se impune ca regimul facilităților acordate întreprinzătorilor particulari să țină seama de acest aspect.

Prețurile și echilibrul economic în perioada de tranziție (modul 1992)

Colectiv de autori: Dr. Marin Popescu (coordonator), Constantin Marin, Ioan Predoi, Oprea Vasileoiu, Felicia Mihăilă

Analiza mișcării prețurilor constituie o problemă majoră în condițiile tranziției la economia de piață, când între obiectivele restructurării economiei și mecanismul pieței există o strânsă interdependență, iar nivelul și structura prețurilor constituie un element esențial în asigurarea fluxurilor normale pe plan material, financiar și social.

În acest cadru, lucrarea se înscrie în categoria cercetărilor necesare pentru cunoașterea dinamicii cantitative și calitative a factorilor ce determină evoluția prețurilor, influența acestora în desfășurarea proceselor economico-sociale. Studiul a vizat, printre altele, aprofundarea unor aspecte pe care le implică evoluția prețurilor în mișcarea spre echilibru a economiei, privit prin prisma diferitelor sale componente.

Atenția a fost concentrată în direcția evidențierii interdependențelor dintre starea economiei și evoluția prețurilor în perioada de după decembrie 1989. Cercetările efectuate relevă faptul că, în condițiile concrete ale economiei noastre și îndeosebi datorită situației de criză, liberalizarea prețurilor – îndeplinită pe baza actelor normative adoptate de Guvern – a accentuat neconcordanțele între componentele mecanismului de funcționare a economiei, cu implicații profunde în plan economic și social. În acest sens reforma prețurilor a contribuit la: creșterea generalizată a nivelului prețurilor; reducerea relativă a veniturilor populației și, implicit, a nivelului cererii globale; blocarea fluxurilor economice sau oprirea producției unor agenți economici în funcție de locul și rolul pe care-l ocupă în structura ofertei globale; scăderea ritmului și resurselor pentru investiții; creșterea șomajului; reducerea consumului individual și modificarea structurii sale, îndeosebi la unele produse de bază.

În lucrare se efectuează o analiză de detaliu a evoluției prețurilor ridicate, pe ramuri și subramuri ale industriei, evidențiindu-se trăsăturile specifice ale acestui proces. Privită în ansamblu, dinamica prețurilor cu ridicata pe subramurile industriei reflectă un proces de evoluție necontrolată, cu mari discrepanțe între sectoare și cu influențe majore în evaluarea inputurilor pe subramuri ale industriei și ale economiei naționale.

Dinamica accentuată a nivelului prețurilor cu ridicata pe ansamblul industriei (1936,1% în 1992 față de anul 1989), dar mai ales în unele diviziuni ale

acesteia a fost facilitată și de regimul formării și mișcării prețurilor în contextul liberalizării acestora, în care s-a evidențiat o legătură de slabă intensitate între nivelul și dinamica costurilor și cea a prețurilor. Această situație s-a manifestat și continuă încă, datorită crizei de subproducție în care se află economia. Oferta fiind mai mică decât cererea, atât la nivelul global și mai ales structural, starea de absorbție este tot mai prezentă în economie, proces în contextul căruia beneficiarii nu dovedesc fermitate față de nivelul prețurilor.

O asemenea evoluție a prețurilor în sectoarele intermediare și finale ale industriei, coroborată cu regimul prețurilor în sectorul primar al industriei, a determinat creșterea continuă a volumului subvențiilor și, implicit, amplificarea presiunilor asupra resurselor bugetare, iar pe plan mai larg perturbații în finanțarea unor sectoare economico-sociale și dezechilibre structurale bugetare.

Prețurile – element de piață – înregistrând o creștere vertiginoasă pe fondul evoluției nefavorabile a principalilor indicatori ai economiei, nu au fost de natură să stimuleze procesele de creare și utilizare eficientă a resurselor, de creativitate și profitabilitate, de asigurare a echilibrului între cerere și ofertă, ci dimpotrivă, au amplificat procesul inflaționist, cu urmări negative asupra producției și consumului.

Pentru perioada imediat următoare este previzibilă o creștere puternică cu ridicata ca urmare a nivelului scăzut al producției, creșterii prețurilor importurilor prin devalorizarea continuă a leului, presiunilor salariale, creșterii amortizării ca urmare a reevaluării mijloacelor fixe. De asemenea, se întrevăd tendințe de creștere în continuare a prețurilor produselor agricole atât ca urmare a ridicării nivelului cheltuielilor aferente lucrărilor agricole, cât și a producției slabe, sub influența factorilor naturali.

Dinamica permanent ascendentă a indicilor prețurilor cu ridicata (uneori chiar lunară) a condiționat în mod firesc creșterea indicilor prețurilor de consum al populației – în decembrie 1992 au reprezentat 1330,0% față de luna octombrie 1990 –, nivelul cel mai ridicat înregistrându-se la produsele alimentare.

Cauzele unei asemenea evoluții rezidă în deficitul de ofertă, pe de o parte, și în diferențierea elasticității cererii la restrângerea veniturilor pe de altă parte.

Perioada care urmează va consemna creșteri importante ale prețurilor de consum atât ca tendință de fond, cât și ca urmare a continuării programului de reducere a subvențiilor pentru consum.

Complexitatea fenomenului analizat a determinat necesitatea luării în calcul a dinamicii unor indicatori cum ar fi: producția industrială, productivitatea muncii, veniturile salariale medii nominale nete, vânzările de mărfuri cu amănuntul. Pe această bază s-au determinat serii de date pentru perioada 1990 - 1992 privind corelațiile dintre indicatorii menționați.

Analiza corelată a indicatorilor luați în studiu relevă, printre altele, dinamica puternic ascendentă a prețurilor de consum al populației, comparativ cu creșterea mai moderată a nivelului veniturilor salariale. Decalajul între dinamica

veniturilor salariale-prețuri raportat la decalajul dintre veniturile salariale și evoluția valorică în prețuri curente a vânzărilor de mărfuri cu amănuntul și prestărilor de servicii reflectă, pentru perioada 1990 - 1992, diminuarea volumului fizic al mărfurilor desfăcute prin comerțul public, cooperatist și privat.

Creșterea necontrolată atât a prețurilor cu ridicata, cât și a prețurilor de consum al populației a avut loc, așa cum rezultă din datele prezentate în lucrare, concomitent cu scăderea drastică a producției și productivității muncii, cu consecințe în direcția alimentării procesului inflaționist.

Această evoluție s-a datorat unui complex de factori dintre care:

- inexistența și urmărirea realizării unei corelații normale între nivelul performanțelor agenților economici (producție, productivitate, costuri, profituri etc.) și cel al cheltuielilor efectuate pentru plata salariilor;
- slaba utilizare a capacităților de producție, creșterea costurilor ca urmare a acestui fapt cât și a sporirii cheltuielilor salariale, dinamica puternic ascendentă a prețurilor cu ridicata, mai ales în sectoarele intermediare și finale, și presiunea acestora asupra prețurilor de consum al populației;
- creșterea prețurilor importurilor ca urmare a devalorizării accentuate, anormale, a monedei naționale;
- manifestarea monopolului producătorului cu implicații asupra nivelului prețurilor ca urmare a stării de absorbție (cererea este mai mare decât oferta), ca o consecință a inexistenței procesului concurențial în diverse compartimente ale economiei.

O asemenea stare de lucruri face necesară intervenția statului în activitatea agenților economici, mai ales în calitatea sa de proprietar, în vederea creșterii performanțelor economice cu implicații favorabile la nivelul producției, productivității muncii, costurilor și evoluției prețurilor, astfel încât procesele economico-sociale să se înscrie în tendința de normalizare, spre echilibru.

Investigarea proceselor caracteristice perioadei de tranziție, cu consecințe în domeniul prețurilor a făcut necesară și abordarea unor aspecte privind politica monetară, cursul de schimb și politica bugetară. Pe baza datelor statistice s-au efectuat analize ce relevă legătura între evoluția unor indicatori specifici acestor domenii pe de o parte, și dinamica, producției și prețurilor pe de altă parte, evoluția indicatorilor studiați reflectând situația nefavorabilă a economiei în ansamblul său.

Abordarea problematicii prețurilor în contextul economiei de piață presupune analiza modului de funcționare a fiecărei componente specifice mecanismului pieței în perioada de tranziție. Indiferent de natura orânduirii sociale, piața fiind totdeauna un însoțitor al producției de mărfuri, există o permanență a unora dintre trăsăturile ei, un cadru mai general de determinanți. Esențiale pentru mecanismul economiei de piață sunt: existența unităților economice autonome, independente una față de alta; existența unor legături directe de vânzare-cumpărare între aceste unități; existența categoriilor de preț, cerere și

ofertă, legate de procesul de cumpărare, vânzare. În afară de aceste elemente comune, în economia liberă de piață un rol esențial revine concurenței care, după unii autori, propune printre altele, stabilirea spontană a raportului cerere-ofertă-preț. În această perspectivă, formarea și micșorarea liberă a prețurilor de echilibru constituie o rezultată a raportului cerere-ofertă și, în același timp, un element esențial al echilibrului economic.

În acest context, pentru modulul lucrării pe anul 1992, colectivul de autori a luat în studiu una dintre componentele de bază ale mecanismului economiei de piață și anume autonomia producătorilor. Investigarea funcționării acestei componente în condițiile tranziției spre economia de piață în țara noastră relevă faptul că procesul de constituire a regiilor autonome și a societăților a constituit o premisă esențială a asigurării autonomiei agenților economici, ca o condiție a funcționării mecanismului pieței. Analiza acestui proces, din perspectiva stabilirii patrimoniului și a capitalului social, pe baza căruia urmează, să se înfăptuiască procesul privatizării, scoate în relief o serie de neajunsuri determinate de un anumit subiectivism ce s-a manifestat în acest domeniu, cu implicații în planul determinării eficienței economice și al corectitudinii desfășurării procesului privatizării.

În această ordine de idei, în lucrare s-au efectuat analize detaliate pe departamente ale industriei și pe genuri de activități industriale, privind decalajele ce se înregistrează în raportul dintre capitalul social și suma valorii mijloacelor fixe și a mijloacelor circulante, pentru societățile comerciale constituite prin hotărâri ale Guvernului emise în anii 1990 -1991.

În studiu se demonstrează că prin procesul de constituire a societăților comerciale, în foarte multe cazuri fostele unități industriale s-au fărâmițat în mod exagerat, cu profunde implicații asupra nivelului costurilor, prețurilor, decontărilor și a eficienței economice în general. Pornindu-se de la aceste aspecte, în studiu se formulează necesitatea regândirii procesului constituirii societăților comerciale, în sensul menținerii acestora numai pentru domeniile de activitate independente, sau în cazul fabricării unor produse finale în care este necesar un grad scăzut de cooperare, cel mult două-trei societăți comerciale.

Analiza funcționării autonomiei regiilor autonome și societăților comerciale cu capital de stat și preponderent de stat – ca un element esențial al mecanismului pieței – pune în evidență faptul că autonomia nu este și nu poate fi absolută, ci numai relativă în toate laturile activității agenților economici.

Astfel, în domeniul repartizării resurselor financiare pentru producție și investiții, concomitent cu alocarea bazată pe exigențele pieței, ale cererii și ofertei de fonduri, se manifestă și o strânsă legătură între fiecare agent economic și stat. Referitor la acest aspect se impune a fi precizat faptul că, tranziția la economia de piață nu va duce la eliminarea funcției economice a statului, ea continuând să se manifeste cu intensități diferite, de la țară la țară sau de la o perioadă la alta, în raport cu condițiile social-economice concrete, ceea ce se va reflecta și în planul constituirii și repartizării resurselor financiare.

În acest context, nivelul și structura prețurilor trebuie să asigure un echilibru atât în planul constituirii, cât și al alocării resurselor financiare. Pe măsura creșterii puterii economice a producătorilor, a integrării lor în mecanismul economiei de piață, se va diminua gradual funcția economică a statului și implicit finanțarea prin bugetul statului a unor activități de natură economică, agenții economici asigurându-și din activitatea proprie, pe baza prețurilor competitive, resursele financiare necesare producției și dezvoltării.

Din punctul de vedere al alocării resurselor materiale și desfacerii producției, conceptul de autonomie a producătorilor nu trebuie înțeles în mod absolutist, fiind necesară asigurarea unui anumit grad de elasticitate – prin îmbinarea libertății de decizie a agenților economici cu un anumit grad de dirijare din partea statului cel puțin în ramurile primare și intermediare – care să faciliteze desfășurarea fluxurilor materiale normale în economie.

***Prețurile de consum și costul vieții în perioada actuală.
Considerații teoretice, aspecte practice. Puncte de vedere
privind indexarea veniturilor***

Autor: Cili Bugean

Lucrarea reprezintă o continuare a studiului cu același titlu elaborat în anul 1991, în care s-a abordat în exclusivitate indicele prețurilor de consum ca subindice al costului vieții, în anul 1992, cercetarea a fost completată cu aspecte privind semnificația teoretică și practică a indicelui costului vieții, dificultățile ce stau în calea calculării lui, propuneri vizând sporirea acurateței indicelui prețurilor de consum pentru România și păreri legate de indexarea veniturilor.

În literatura economică se întâlnesc deosebiri de păreri – în ceea ce privește conținutul economic a ceea ce ar trebui să semnifice un indice de prețuri – între teoria economică și practica statistică, deosebiri ce decurg din însăși complexitatea indicilor de prețuri, ca indicatori cu caracter atât politic, cât și social. Cele două caracteristici sunt ireconciliabile din punct de vedere strict științific. În viziunea teoriei economice sistemul de indici ai prețurilor este tratat sub aspect social, acesta răspunzând intereselor consumatorilor de a-și păstra nealterată puterea de cumpărare în raport cu tendința de creștere a prețurilor. În această accepțiune, indicele costului vieții ar trebui să răspundă la întrebarea: care trebuie să fie nivelul veniturilor consumatorilor capabil să le ofere acestora – în perioada curentă – același nivel al consumului pe care l-au avut în perioada de bază. Rezultă astfel formula indicelui costului vieții ca un raport de venituri.

Opiniile divergente existente între teoreticieni și statisticieni se centrează în jurul problemei fundamentale de care depinde semnificația indicelui, anume: Este indicele costului vieții un indice al cheltuielilor sau un indice al prețurilor? Ca indice al cheltuielilor, el își pierde calitatea de instrument de politică economică, neputând fi utilizat nici ca bază de negocieri în acțiunile de indexare a veniturilor.

Și totuși incompatibilitatea dintre un indice al cheltuielilor (indicele costului vieții) și un indice al prețurilor (indicele prețurilor de consum) a fost surmontată din necesitatea impusă de extinderea sferei de cuprindere a indicelui prețurilor de consum, contestat și din pricina limitelor sale, constând în neglijarea unor cheltuieli a căror pondere în bugetul familiilor se află în creștere.

Experiența practică a țărilor membre ale Grupului celor 24 în domeniul indicilor de prețuri – considerată a fi cea mai avansată – s-a perfecționat continuu, fără a atinge totuși în mod absolut structura indicelui costului vieții, ca indice complet. În momentul de față s-a reușit construirea unui indice al prețurilor de consum a cărui grad de acoperire a cheltuielilor de consum finale ale familiilor variază între 6% în Franța și 10% în Canada și Noua Zeelandă.

După expunerea părerilor existente în viziunea teoreticienilor și practicienilor și a tratării în fapt a problematicii indicilor de prețuri de către organismele internaționale specializate, s-au făcut referiri vizând direcțiile în care ar trebui aduse unele corecții indicelui prețurilor de consum calculat pentru România. Aceste propuneri au în vedere:

- creșterea gradului de semnificație al indicelui prin calcularea sa separată pentru populația din mediul urban și din mediul rural. Această necesitate decurge din diferențele semnificative existente atât între structurile cheltuielilor de consum ale populației din cele două medii, cât și în ceea ce privește nivelul prețurilor. Calcularea unui indice mediu (ca până acum) are drept consecință diminuarea atât a nivelului indicilor parțiali (pe grupe), cât și a indicelui general de prețuri;
- urmărirea mișcării indirecte a prețurilor și reflectarea ei în indice. În țările componente ale Grupului celor 24 se urmărește atent, cu ajutorul unor metode specifice, fiecare caz în care apar costuri suplimentare, identificându-le pe cele justificate economic, care suni apoi separate de cele pur speculative. În același scop se procedează la adaptarea periodică a coșului de produse în raport cu structura ofertei de mărfuri.

Lucrarea oferă și câteva puncte de vedere privind indexarea veniturilor în perioada de tranziție. S-a avansat părerea că indexarea aplicată anumitor categorii socio-profesionale, pe criterii strict economice, are drept scop reducerea decalajelor ivite între venituri, în indexare trebuie să fie cuprinse numai acele categorii de persoane care au o poziție economică defavorizată în raport cu cele ce dețin o poziție de forță.

În ceea ce privește cuantumul indexării, ca ar trebui să permită împreună cu venitul de bază accesul la procurarea alimentelor de bază la prețurile reale ale pieței.

În această situație, necesitatea de a urmări evoluția prețurilor separat pentru populația neagrăcolă și pentru cea agricolă constituie o minimă cerință de obiectivitate care – în mod sigur – ar potența și din punct de vedere economic, nu numai social, efectul indexării.

***Puncte de vedere asupra evoluției prețurilor de consum
în perioada de tranziție***

Autor: Cili Bugean

Lucrarea tratează cauzele creșterii sistematice a prețurilor de consum, în strânsă legătură cu abordarea parțială sau temporizarea altor mari componente ale procesului tranziției și anume:

- restructurarea relațiilor de proprietate care să favorizeze instituirea și funcționarea mecanismelor pieței;
- declanșarea procesului de restructurare a producției interne în vederea satisfacerii treptate a cerințelor pieței interne și externe;
- încurajarea creării și funcționării piețelor, ca mecanisme de reglare a producției, formare a prețurilor și direcționare a politicii valutare;
- legătura cu piața internațională.

În strânsă legătură cu influența acestor componente asupra nivelului prețurilor și al structurii ofertei, apare comportamentul inadecvat al agenților economici, a căror reacție este de a „pasa” asupra prețurilor întreaga încărcătură de cheltuieli, indiferent de nivelul costurilor economice. La aceasta se adaugă incapacitatea lor de adaptare la cerințele pieței nu numai din punct de vedere al prețului, ci și al ofertei. Datorită ponderii reduse a resurselor proprii (circa 10%), recurgerea la credite afectează nivelul costurilor prin ratele ridicate ale dobânzilor (perfect justificate în condițiile ratei ascendente a inflației).

Nu mai puțin important este faptul că unii agenți economici cu capital de stat nu fac un minim de efort de a-și reconsidera comportamentul, deoarece proprietarul lor – statul – nu impune nici un fel de constrângeri economice directorilor numiți să îi administreze proprietatea.

În perioada imediat următoare, asupra nivelului prețurilor de consum vor acționa în sensul creșterii, următorii factori:

- eliminarea completă a subvențiilor, începând din luna mai 1993;
- introducerea TVA de la 1 iulie 1993;
- fluctuațiile cursului de schimb ale leului.

În ceea ce privește rolul pe care trebuie să-l asume guvernul în supravegherea evoluției prețurilor în perioada de până la consolidarea mecanismelor economiei de piață, considerăm că măsurile de natură administrativă nu trebuie să lipsească dar nici nu trebuie exagerată eficiența lor. Se știe că o economie de penurie naște și întreține corupția. Remediul se află în refacerea sectorului productiv, pe 2 criterii:

- satisfacerea cererii interne și/sau externe;
- asigurarea unui profit stimulat, nu neapărat imediat, ci mai curând în timp, printr-o politică de perspectivă asupra strategiei firmei respective.

Relansarea producției pe baza capitalului intern insuficient pentru a acoperi, atât nivelul, cât și structura cererii interne necesită extrem de mult timp,

iar rezultatele în perspectivă asupra nivelului prețurilor de consum nu îndreptățesc speranța legată de o temporizare a ascensiunii lor.

De aceea, relansarea producției nu poate fi concepută fără credite externe acordate de organisme și bănci internaționale ca principal impuls și în măsura în care vor fi interesați de ofertele făcute – participarea unor firme străine la deblocarea unor activități productive.

Chiar în condițiile în care asistența internațională sub diverse forme va fi prezentă în România, considerăm că pe termen scurt – în anul 1993 – nu sunt de așteptat evoluții optimiste în ceea ce privește nivelul prețurilor de consum.

Relansarea producției a fost întârziată și datorită amânării lichidării subvențiilor bugetare, ceea ce a descurajat apariția unor relații economice de piață.

În plan social, atât păstrarea subvențiilor, cât și indexările acordate nu au putut stăvili degradarea nivelului de trai al familiilor de salariați pensionari.

Referitor la semnificația indicatorilor statistici, a căror acuratețe este de cea mai mare importanță în etapa actuală, CMC necesar să evidențiem câteva probleme:

- Datorită accentuării decalajelor între venituri tabloul structurii cheltuielilor de consum nu mai reprezintă un element relevant de analiză a situației economice a familiilor;
- Consumul fizic alimentar, datorită includerii autoconsumului a devenit la rândul lui un indicator neconcludent, fiind aproape insensibil în raport cu evoluțiile produselor alimentare.

De aici concluzia că cei doi indicatori se sprijină pe informații având un grad prea mare de agregare, ceea ce denaturează rezultatele.

O analiză realistă rezultă din compararea situației cumpărărilor de mărfuri în unități fizice (prezentată numai pentru mărfurile alimentare), ceea ce pune în evidență o restrângere a cumpărărilor la toate produsele alimentare de bază, în anul 1993 față de 1992.

Cursul de schimb în tranziție

Autor: Liviu Andrei

Din păcate definiția (CS): „preț al unei monede exprimat în alte monede (valute)” nu a putut fi depășită, deși problematica se dovedește complexă și dificil de stăpânit. Bazele teoretice se fundamentează pe 3 teorii:

- intervalutară (Knapp și Elster);
- cantitativă a banilor (A. Aftalion);
- parității puterilor de cumpărare (Gustave Cassel, R. McKinnon, ulterior A. Aftalion).

Aceste teorii nu reușesc însă – nici individual, nici prin posibile asocieri – să acopere ceea ce se dovedește a fi integralitatea ariei CS. Faptul echivalează tezei că CS nu constituie (încă) o disciplină completă. Oricum, determinantele sale rezidă deopotrivă în economia națională și în economia mondială sau ordinea acestora la un moment dat.

Practica CS vine să suplinească – în vederile autorului – tocmai faptul că disciplina acestuia este una incompletă evidențiind lipsurile în materie științifică și experimentală. Esențialmente această practică leagă: (1) datele teoriilor fundamentale de (2) metodologia determinării CS – o multitudine metodologică sistematizată de noi în 4 mari metode: a activelor de piață; a unificării cursurilor; a parității puterilor de cumpărare; inclusiv metoda numită „Chartistă”; a cursurilor de revenire și (3) felul CS, referire firească la: cursul fix, cursul flotant în totalitate și cursul fluctuant/floarea controlată – acesta din urmă o îngemănare/un compromis al precedentelor.

Concluzia este că:

- fiecare fel de curs (3) cunoaște o strânsă legătură cu înclinația autorității politico-monetare spre una sau alta respectiv asocierea dintre teoriile fundamentale (1) prin metoda de determinare (2) a cursului, aplicată la fiecare situație;
- aceasta demonstrează deopotrivă coerența în materie disciplinară, dar și opusul acesteia: caracterul neunitar al disciplinei, carența gândirii economice și originea contradicțiilor în materie de politică monetară și economică la acest subiect.

În tranziție, CS semnifică o problemă adusă la zi, dar mai bine decât oricând și oriunde sunt observate și aici carențele disciplinei. Inclusiv faptul că politica în materia necesită a-și preciza opțiunea spre o anumită strategie. Opțiunea din urmă decurge din necesitățile coerenței strategiei în totalitate.

Condițiile tranziției privesc simultan:

- felul cursului, cel mai adecvat ca destinație;
- gradul în care cursul/nivelul de plecare se apropie de realitate; gradul în care aceasta din urmă reflectă și eficiența în materie de strategie;
- implicațiile mișcării CS pe „drumul critic” dintre nivelurile de plecare și de destinație;
- adaptarea metodologiei la condițiile existente și cele opționale;
- programul economic în totalitate, posibilitățile existente etc. Pe scurt, strategia CS va implica:
 - stabilirea nivelului CS de pornire;
 - felul cursului;
 - mișcarea și implicațiile acesteia între cele două niveluri și comportamente. Este normal ca studiul asupra CS să continue în anul 1993. Politica derulată din 1990 până acum s-a dovedit a fi un eșec încă începând cu obiectivele primare.

Piața valutară și politica valutară

Colectiv de autori: Ligia Mărcuță (coordonator), Constantin Marin, Maria Bârsan, Liliana Dumitru, Ileana Niță

Structurată pe trei capitole – 1. Piața valutară în România; formarea cererii și a ofertei de valută; 2. Evoluția comerțului exterior românesc în perioada 1989 - 1992; 3. Limitele și perspectivele politicii valutare în perioada de tranzi-

ție – lucrarea este completată și cu patru anexe: 1) Evoluția comerțului exterior și a PIB în România în perioada 1984 - 1991; 2) Balanța comercială a României pe anul 1992; 3) Coeficienții de variație ai importului și ai exportului pe anul 1992; coeficienții de corelație între import, export și cursul de schimb; 4) Elasticitatea exportului la import și producția industrială și elasticitatea producției industriale la import, calculate pentru anul 1992.

Este analizată evoluția pieței valutare românești, de la apariția licitațiilor valutare, în februarie 1990, până la sfârșitul anului 1992, respectiv evoluția reglementărilor legale în domeniul valutar, mecanismul valutar pus în mișcare de către acestea și efectele sale asupra economiei, evoluția cursului de schimb al leului, precum și evoluția cererii de valută și a ofertei ca flux și ca volum. Din analiză a rezultat concluzia că evoluția cursului de schimb, în condițiile convertibilității interne, primește influența mediată de anticipările operatorilor, a evoluției comerțului exterior și a politicii valutare, fapt pentru care celelalte două capitole ale lucrării sunt consacrate acestor domenii.

Studierea comerțului exterior românesc în perioada 1989 - 1992, debutează cu caracterizarea evoluției importului, a exportului și a PIB, pornind de la situația existentă înainte, de 1989 și sub influența transformărilor ulterioare.

În prețuri curente, dinamica volumului importului a devansat, începând din 1989, creșterea PIB care, la rândul său, a depășit-o pe cea a volumului exportului. Exportul lunar a manifestat o tendință de creștere, începând din aprilie 1991 (momentul devalorizării cursului leului de la 35 lei/dolar la 60 lei/dolar), care a devansat creșterea importului munci când aceasta s-a produs; În lunile în care exportul a scăzut, reducerea sa a fost mai mică decât cea a importului, indicând apropierea de o situație de normal state a balanței comerciale, totuși dificil de atins, atâta vreme cât devalorizările leului, deși au stimulat, respectiv au redus efectiv exportul și importul, au amplificat deficitul comercial în moneda națională.

În continuare este surprinsă influența devalorizării leului asupra prețurilor interne, prin intermediul importului și al exportului.

Astfel, evoluția leului înspre depreciere, deteriorarea raportului de schimb și creșterea prețurilor relative (prețuri interne/prețuri externe), au fost însoțite de scăderea omogenității importului (coeficientul de variație în creștere de la 34% la 55% pe primele 5, respectiv 12 luni ale anului 1992), de scăderea dependenței dintre importuri și exporturi (coeficientul de corelație a scăzut de la 0,89 pe primele 5 luni, la 0,45 pe primele 8 luni și la 0,30 în perioada ianuarie-decembrie 1992), de normalizarea dependenței dintre import și cursul de schimb începând din luna iulie 1992 (când importurile au început să scadă ca răspuns la creșterea cursului), și de slăbire a acestei dependențe începând din septembrie 1992.

Legat de influența mișcării cursului de schimb asupra prețurilor interne nu trebuie neglijat nici faptul că elasticitatea producției la import este destul de scăzută (subunitară), ceea ce în condițiile unei ponderi de aproximativ 75% a

importurilor pentru producție în importul total și ale nesubstituibilității importurilor dă imaginea unei evoluții neconcludente a producției, ceea ce poate realimenta inflația.

Repercutarea influenței evoluției cursului de schimb asupra prețurilor interne prin intermediul exportului (dincolo de condiția minimă ca în urma devalorizării scăderea prețului extern al exportului să fie mai mult decât compensată prin creșterea volumului exportului) are drept suport, în condițiile actuale ale economiei românești, creșterea prețurilor interne ca urmare a scăderii ofertei interne, cât și deplasarea importurilor spre produsele destinate exportului, care duc la creșterea cererii de importuri, deci a cererii de valută pe piața valutară, ceea ce va da un nou impuls deprecierei leului. Teoria economică atestă caracterul exogen al exportului într-o economie de dimensiuni mici, iar practica tranziției românești demonstrează că deprecierea leului a impulsionat exportul atât timp cât au existat surplusuri mobilizabile (începând din iulie 1992 exportul a depășit chiar importul), coeficientul de corelație între export și curs evidențiind o dependență oscilantă la începutul anului și în creștere începând din luna iulie. Sensibilitatea exporturilor la evoluția cursului de schimb este condiționată de existența unui surplus exportabil (cererea internă să fie inferioară ofertei) și de transformarea acestuia în export efectiv.

Rezervele de export ale economiei românești, exprimate prin participarea anumitor grupe de produse la echilibrarea schimburilor, prin excedentele ramurilor producătoare, apar la produsele industriei chimice, animale vii, lemn și articole din lemn, materiale și articole textile, metale comune (fontă, nichel, cupru) și materiale de transport (indice de complementaritate supraunitar, variind între 2,4 la lemn și produse din lemn și aproximativ 12 la metale comune).

În continuare, în lucrare se prezintă sfera și coordonatele politicii valutare, în evoluție, începând din 1990, statutul monedei naționale în această perioadă, precum și o serie de concluzii privind stadiul actual al domeniului valutar și proiecții pe termen scurt și mediu.

Astfel, se concluzionează că domeniul valutar a atins, cu toate consecvențele și modificările frecvente operate – nefavorabile anticipațiilor fiabile ca și răspunsurilor adaptative ale agenților economici și generatoare de șocuri în economia reală – odată cu măsurile promovate în mai 1992, un grad suficient de deschidere pentru a conferi un sens ferm și contur clar practicii și instituțiilor specifice, precum și posibilitatea adecvării la normele internaționale ale politicii valutare. Pentru prima jumătate a anului 1993, politica valutară trebuie să aibă în vedere efectele politicii dobânzilor înalte, care se materializează, între altele, pe termen mai lung, în reducerea inflației, scăderea consumului intern și a producției, precum și presiunile inflaționiste succesive reducerii subvențiilor și introducerii taxei pe valoarea adăugată.

Perspectiva politicii valutare în România este dependentă de:

- evoluția cantitativă și structurală a ofertei și a cererii de valută;

- regimul cursului valutar și posibilitățile autorității monetare de control al masei monetare;
- echilibrarea structurii economiei și a industriei în primul rând, creșterea competitivității întreprinderilor și a sferei bunurilor exportabile.

Soluțiile posibile se cer adecvate unor restricții:

- pe termen scurt, dependența de importul de materii prime rămâne importantă, iar eliminarea sa este imposibilă fără a accepta scăderea producției;
- dependența de exportul de produse finale este durabilă și rezultă din dimensiunile întreprinderilor existente, ca și din necesitatea utilizării forței de muncă și a asigurării consumului în concordanță cu standardele internaționale.

Bursa de mărfuri

Colectiv de autori: Oprea Vasiloiu, Filica Mihăilă, Maria Beli, Teodora Husea, Vladimir Florea

În mod deliberat, abordarea problemei bursei de mărfuri a pornit de la elementul cel mai important al acestei instituții – cursul cotațiilor care influențează și determină gradul de dezvoltare economică și socială a tuturor statelor din lume.

Cursul cotațiilor la bursele de mărfuri reflectă întregul volum documentar al stocurilor de resurse, perspectivele producțiilor și recoltelor, rezervele existente și de perspectivă, dar și cadrul conjunctural, politic și economic internațional, zonal și local din perioada respectivă. Orice modificare a acestui volum documentar se resimte imediat în cursul de cotație. În aceasta constă magia cursului de cotație: de a cunoaște permanent întregul diapazon al documentațiilor bursiere, coroborat continuu cu cadrul conjunctural propriu fiecărei etape, înaintea tuturor celorlalți, în scopul obținerii unui profit maxim.

De aici derivă „problema cheie” a jocului bursier, respectiv, în folosul cui se derulează el zi de zi: al unui grup de mari acționari, al societății sau al statului pe teritoriul căruia se află bursa. Lucrurile nu au fost și nu sunt nici în prezent clare în această privință. Ideal ar fi, ca folosul să fie al tuturor participanților direcți și indirecti, în raport cu gradul material de implicare. Dar acest deziderat nu va fi practic niciodată realizat.

Cotațiile bursiere au trăsături diferențiate în funcție de zona geografică și dezvoltarea economică a statelor în care se află organizate, având particularități distincte, aspecte prezentate pe larg în studiu.

Scopurile și obiectivele activităților bursiere cuprind un evantai larg de sfere și activități economice, informatice, sociale, morale și chiar politice. Astfel, bursele proprii țărilor cu grad înalt de dezvoltare comercializează, de regulă, 2-3 grupe de mărfuri de importanță majoră, având un rulaj imens (amplificat și în mod artificial prin operațiuni speculative), bazat pe producții proprii, dar și pe achiziții masive din Lumea a Treia.

Obiectivul primordial al activităților bursiere de mărfuri specializate (respectiv din țările dezvoltate) îi constituie efectuarea unui număr ca: mai mare de operații speculative de asigurări și reasigurări înainte ca fiecare produs sau marfă să ajungă la consumatorul final. Prin activitatea bursieră internațională de acest gen se prestabilesc și prețurile tuturor produselor finale ce au înglobate în ele materii prime și energetice tranzacționate numai prin aceste filiere.

Un rol determinant în operațiunile de stabilire și prestabilire a prețurilor îl joacă zona de influență a bursei, perturbațiile politice ale perioadei respective, precum și jocul de interese ale marilor concerne, coroborat cu politica statelor pe teritoriul cărora funcționează aceste instituții.

În studiu sunt amplu prezentate tehnicile de efectuare a tranzacțiilor la bursele de mărfuri specializate, evidențiindu-se rolul determinant al operațiunilor speculative și de hedging.

De asemenea, sunt abordate pe larg condițiile ce pot prefigura reînființarea burselor de mărfuri în România. Deși au luat ființă unele forme bursiere sunt totuși necesare schimbări structurale, economice, financiare, juridice și morale, impunându-se și unele măsuri drastice pentru crearea cadrelor necesare funcționării unor asemenea instituții.

În acest sens este necesară restructurarea sistemului producției interne, a comerțului exterior, creșterea calității produselor ce urmează a se comercializa, trecerea la convertibilitatea reală a monedei naționale și liberalizarea deplină a prețurilor. Impactul activității bursiere asupra monedei naționale va fi dur și real, necesitând eforturi deosebite pentru susținerea continuă a cursului leului.

Dacă nu se îndeplinesc aceste condiții, operațiunile și tranzacțiile bursiere vor fi compromise. Numai prin autonomia reală economică, comercială și valutară a bursei, caracteristici esențiale ale funcționării acesteia, se asigură cadrul necesar desfășurării cu succes a activităților bursiere, constituind totodată și cheia perpetuării premiselor necesare convertibilității leului.

De felul cum vor fi organizate în continuare bursele de mărfuri în țara noastră depinde și succesul tranziției spre o economie liberă bazată pe legea cererii și a ofertei, circulația liberă a valorilor și mărfurilor, ridicarea calității produselor, creându-se condițiile necesare creșterii economice.

Reînființarea burselor de mărfuri poate îmbrăca mai multe forme, cele mai recomandate fiind societățile pe acțiuni non-profit sau societățile pe acțiuni normale, având ca membri atât investitori privați, cât și publici, iar ca obiectiv central apărarea intereselor publice.

Modelul ideal de burse de mărfuri ce ar putea fi înființat în perspectivă îl constituie cel specializat, propriu țărilor dezvoltate, și care ar avea un rol determinant în tranziția spre economia liberă cât mai rapid în țara noastră. Pentru constituirea unor astfel de burse este necesară demararea urgentă a unui complex de măsuri practice, respectiv: legislație adecvată, restructurare economică în vederea creării fondurilor de mărfuri, a condițiilor garantate de repro-

ducere continuă a acestora, asociații bursiere cu capital corespunzător garantat, fond de solidaritate și case de decontări cu mijloace financiare necesare operațiunilor de schimb, speculații și hedging, bază tehnico-materială, precum și condiții de siguranță deplină a operațiunilor financiare și comerciale. Toate aceste măsuri trebuie bazate pe studii de management și marketing laborios și detaliat întocmite, cu prospectări de profunzime ale piețelor de aprovizionare și desfacere în scopul creării unei garanții depline în demararea și funcționarea unor astfel de instituții. În acest sens, un element esențial îl constituie calitatea și profesionalitatea personalului de management și marketing ce va fi antrenat în elaborarea acestor prospecțiuni.

Înființarea și funcționarea unor burse specializate de mărfuri constituie un efort uriaș, financiar și material la nivelul unui stat, constituind însă singura calc reală de convertibilitate a monedei naționale, precum și o sursă sigură de venituri bugetare prin sistemele de impozitare a operațiunilor efective, speculative și de asigurări efectuate. Acest lucru este posibil ținând cont și de rolul de „placă turnantă” al țării noastre între Europa de Vest și cea de Est, precum și de infrastructura transporturilor de toate categoriile existente ce pot facilita schimburile de mărfuri ale Europei cu Occidentul Apropiat, zona Africii de Nord precum și alte regiuni geografice de pe mapamond.

Echilibrul financiar al firmei și creșterea economică

Colectiv de autori: Carmen Corduneanu (coordonator), Florica Oprișan, Dumitru Cotocu

Echilibrul dinamic al unei firme trebuie să se obțină în condițiile mobilității fluxurilor de capital fix, prin ajustări valorice, determinate de gradul de utilizare a fondurilor fixe. În condițiile apariției dezechilibrelor gradul de utilizare a capitalului fix și ritmul de creștere a stocurilor diferă de cele prognozate, ratele profitului fiind inegale, deoarece cantitatea de monedă financiară și scripturală nu este cea necesară pentru asigurarea echilibrului optim-dinamic.

În aceste condiții, firma va trebui să analizeze factorii perturbatori și să ia deciziile necesare pentru cercetarea dezechilibrelor economice.

Producția unei firme trebuie fixată la nivelul admis de cerere dar, în același timp, nivelul de activitate trebuie să fie determinat înainte ca cererea să fie exprimată, aceasta pentru a răspunde cu mai multă promptitudine.

Cercetările efectuate relevă că există o abatere între exprimarea cererii și ofertei, precum și între organizarea producției și posibilitatea de a produce, fapt ce se poate reflecta atât în nivelul stocurilor, cât și în gradul de utilizare a capacităților. Dacă pentru o firmă aceste aspecte prezintă importanță, pentru economia luată în ansamblu este tot atât de importantă realizarea unui echilibru dinamic, în condițiile existenței dezechilibrelor parțiale sau al dezechilibrelor la diferite niveluri ale sferei microeconomice. Atunci când cererea arc tendința de stabilitate o perioadă de timp, firma poate mai ușor să decidă nivelul producției sale.

Interconexiunea micro-macroeconomică se manifestă prin gestiunea produse-piețe, la care trebuie să se asigure tehnologia. Domeniile de activitate ale firmei apar ca segmente strategice de subactivități ce trebuie să asigure corelația dintre funcția de producție și nevoia consumatorului, iar această interacțiune conexională stă la baza pieței concurențiale în condițiile căreia se impune asigurarea echilibrului dinamic și o creștere optimală.

Strategia oricărei firme trebuie să aibă în vedere realizarea unor obiective financiare care se comensurează prin gradul de rentabilitate și nivelul profitului realizat.

Rentabilitatea este legată de evoluția lichidităților și atunci întreaga strategie de dezvoltare va trebui să caute asigurarea unui echilibru către fluxurile de venituri și cele de cheltuieli. Deciziile strategice ale firmei se iau pe baza situației concurențiale de pe piață și nu pe baza comparării randamentului unei investiții noi și costul capitalului necesar acesteia.

Analiza financiară va trebui să găsească resursele de dezvoltare ale activităților atunci când pe un segment de piață sau pe o piață luată în ansamblu începe să se manifeste o cerere suplimentară.

În studiul elaborat se apreciază că Firma va trebui să aibă în vedere potențialul de creștere a producției, nivelul lichidităților, posibilitățile și condițiile existente pe piața creditelor bancare, implicațiile asupra creșterii rentabilității precum și riscul de a nu fi competitive pe piața concurențială.

Considerând că lichiditatea exprimă raportul dintre materialele transferabile și activele bănești existente la un moment dat, iar capacitatea de plată are în vedere volumul și gradul de transformare potențială a unor active materiale în monedă de cont (sau scripturală), precum și în bilete de bancă și monedă divizionară, atunci pentru stingerea unor obligații (fără dereglarea echilibrului economic ci prin menținerea lui), aceste două noțiuni pot fi interpretate și folosite ca modalități concrete prin care se pot asigura (potențial sau real) cerințele de echilibru financiar.

Existența capacității de plată și a lichidității constituie elemente nemijlocite ale prevenirii stării de faliment a unei firme.

Echilibrul financiar al firmei reprezintă o parte integrantă a echilibrului economic al acesteia, influențând asupra situației financiare a celorlalte firme cu care cooperează.

În desfășurarea curentă a activității firmelor, ca verigă de bază care participă la asigurarea echilibrului general al economiei naționale, pot interveni numeroasele neconcordanțe în activitatea de producție și desfacere, între cerere și ofertă, ceea ce duce la apariția unor dezechilibre. Aceste fluctuații curente se reflectă într-un sens sau altul în solvabilitatea și capacitatea de plată a firmei respective.

Solvabilitatea reprezintă potențialul firmei de a face față cu activele de care dispune obligațiilor sale de plată, echilibrul dintre încasări și plăți constituind o importantă premisă de asigurare a acesteia.

În aprecierea echilibrului financiar, în general, și a solvabilității în special, trebuie să se aibă în vedere că elementele mijloacelor circulante din activul întreprinderii, pot fi ierarhizate după gradul lor de lichiditate (adică de transformare, pe oricare cale, în numerar) aproximativ în următoarea ordine: bani în casă și la bancă, creanțe, produse, materii și materiale, producția aflată în curs de finisare.

În practica curentă, această ordine poate fi sensibil influențată, atât în starea de disponibilitate, adică posibilitatea de a transforma mai rapid un produs finit material în numerar, cât și de modalitatea ca un bun, în caz de necesitate, să poată avea o altă întrebuințare, față de cea inițială, să fie asimilat de consumator transformându-se în numerar.

În practica economică o acceptare mai largă o are definiția solvabilității prin intermediul capacității de plată, ca mijloc de măsurare a posibilităților de care dispune o firmă de a face față, la un moment dat, alături de obligațiile sale de plată către diferiți terți.

În funcție de sfera de cuprindere a elementelor patrimoniale, există două modalități de exprimare a capacității de plată și anume:

- capacitatea de plată potențială (K_1) care ia în calcul toate elementele mijloacelor circulante și este dată de relația

$$K_1 = \frac{M_c}{P},$$

în care:

M_c = mijloace circulante;

P = obligații (pasive) exigibile pe termen scurt. Dacă indicatorul este supraunitar, atunci firma are capacitatea de plată, adică este solvabilă.

Situația respectivă apare deseori în practică, deoarece se iau în considerație toate elementele mijloacelor circulante deși în realitate unele dintre acestea nu sunt disponibile sau nu conțin mobilitatea necesară pentru a fi transformate în numerar;

- capacitatea de plată imediată (K_2) ia în considerație numai disponibilitățile comparabile cu scadența obligațiilor și anume: disponibilitățile bănești în casierie și în cont, creanțele exigibile (clienți, debitori, produse finite posibile de realizat vândute și încasate) și eventualele credite bancare de primit. Se calculează după următoarea relație:

$$K_2 = \frac{D}{P},$$

în care:

D = disponibilitățile bănești exigibile;

P = obligații exigibile pe termen scurt.

Asigurarea capacității permanente de plată (deci un K_2 – supraunitar) nu constituie o problemă simplă și necesită o viziune financiară de perspectivă de

mare rigurozitate, prin care trebuie să ținem sub control o serie de laturi și sectoare esențiale ale unei firme cum ar fi:

- fundamentarea bugetelor de venituri și cheltuieli, urmărirea în execuție, a respectării echilibrului financiar general prestabilit;
- dimensionarea optimă a necesarului de mijloace circulante și asigurarea unei viteze superioare a arcuitului fondurilor;
- asigurarea unui echilibru corespunzător între încasări și plăți;
- existența unor raporturi cât mai judicioase între diferitele elemente ale mijloacelor circulante corespunzător specificului activității firmei, spre a se asigura cu ușurință transformarea lor în numerar.

Odată asigurată capacitatea de plată prin factorii săi de bază ea trebuie să fie menținută permanent. Pentru aceasta este necesar să se întocmească graficul de încasări și plăți prin care se face cunoscută data scadențelor de încasări și plăți, iar în funcție de termenele de plată să se poată stabili modalități în vederea procurării disponibilităților bănești necesare în contul curent.

În legătură directă cu echilibrul financiar al firmei se află creditul bancar, care are rolul de a ajuta firma să-și adapteze activitatea la cerințele permanente ale pieței, atunci când necesitățile depășesc resursele proprii.

Necesitățile de fonduri ale unei firme determină apelarea la credite bancare, care trebuie să asigure fluenta fondurilor firmelor, capacitatea lor de a fi elastice la necesitățile și cerințele mereu în schimbare, impuse de piață. Nu se poate admite promovarea unei politici de creditare care să ducă la o scădere a echilibrului monetar.

Sistemul informațional în economie. Piața și industria informației

Colectivul de autori: Florica Opreșan, Dan Besnea

1. Studiul face unce referiri la creșterea aportului pe care sistemul financiar-contabil trebuie să-l aducă în cadrul dezvoltării societății contemporane, modul în care se va acționa în vederea valorificării superioare a informațiilor financiar-contabile și statistice la nivel micro și macroeconomic.

Pentru interpretarea fenomenelor studiate și analizate în succesiunea lor logică, corespunzătoare relațiilor obiective existente, rezultatele centralizării datelor și informațiilor economice și statistice se vor prezenta sub diferite forme specifice economiei noastre, respectiv tabele, serii, grafice etc.

Din punct de vedere al furnizării datelor statistice, un instrument de informare urmează să-l constituie bazele și băncile de date cu acces direct, prin care se vor realiza performanțe superioare în ce privește rapiditatea, complexitatea, exactitatea și eficiența sistemului informațional.

Culegerea, validarea și prelucrarea datelor se va face preponderent descentralizat, cât mai aproape de sursele de obținere a acestora cu ajutorul tehnicii de calcul instalate la nivelul direcțiilor județene de statistică din țară, dar care, la cerere, vor asigura și prelucrări de date agregate în profil teritorial.

Prin centralizarea datelor în baze (bănci) de date la nivel național, se va asigura flexibilitatea și adaptabilitatea acestora la schimbările social-economice survenite în economie. Bazele de date se vor dezvolta pe structura rețelei de calculatoare a Comisiei Naționale de Statistică, care va avea în configurație o rețea locală în sediul central și la direcțiile județene de statistică, conectate la rețeaua națională de teletransmisie.

Automatizarea activității de centralizare a informațiilor în toate etapele ei – culegerea, validarea, prelucrarea, analiza și editarea datelor va permite optimizarea acestei activități cu o consecință imediată – reducerea timpului pentru toți utilizatorii de date statistice și economice.

În acest context, întregul proces de perfecționare a sistemului informațional va fi aliniat tehnologiilor specifice statisticii mondiale, care va ajuta la unele comparații internaționale.

Pentru obținerea cu mai multă rapiditate a datelor în toate direcțiile de specialitate pe ramuri ale economiei (industrie, agricultură etc.) precum și informații privind conturile naționale se va apela la rețeaua de calculatoare electronice.

În vederea, alinierii la practica internațională în domeniul statistico-economic, România va extinde cooperarea cu organisme specializate ale Comisiei Economice Europene și ONU în ce privește participarea la manifestările cu caracter metodologic desfășurate în cadrul acestor organisme.

Se vor iniția și dezvolta colaborări internaționale bilaterale, îndeosebi cu țările vest-europene (Franța, Anglia, Germania, Olanda etc.) pentru cunoașterea, interpretarea adaptarea și implementarea unor metode, mijloace și tehnici moderne de investigare în cercetarea economică națională.

Perfecționarea sistemului informațional financiar-contabil și statistic din țara noastră se va face prin aplicarea sistemului Conturilor Naționale Economice Integrate (SEC) după modelul contabilității din Franța. SEC se realizează cu ajutorul tabelelor de intrare-ieșire în vederea unei analize detaliate a fluxurilor de bunuri și servicii, precum și a conturilor financiare în vederea analizei circuitelor monetare și financiare.

Conturile și tabelele elaborate prezintă importanță pentru analiza economică. Acestea detaliază fluxurile care apar în conturi în vederea furnizării unor date complementare care apar, a corelării unor operațiuni economice, pentru gruparea unor elemente financiar-contabile ce urmează a fi înscrise în conturile naționale.

Sistemul Conturilor Naționale, ca instrument de analiza economică și financiară, oferă largi posibilități pentru cunoașterea unor aspecte esențiale ale activității unei economii și anume: creșterea economică, echilibrul material financiar valutar și eficiența economico-financiară.

Sistemul utilizat în prezent în calculele și analizele macroeconomice din unele țări cu economie de piață și Oficiul Statistic ONU constituie instrumentul principal care furnizează informațiile necesare analizelor de structură economi-

că, fundamentării prognozelor economice și comparațiilor internaționale privind nivelul de dezvoltare al diferitelor țări, decalajele existente în dezvoltarea economică a statelor lumii.

2. Piața și industria informației. Complexitatea proceselor economice și tehnologia modernă de culegere, prelucrare și transmitere a informației au dus la o dezvoltare a domeniului informațional-informatic incomparabil mai rapidă decât a celorlalte sectoare economico-sociale, încât s-a pus problema situării acestuia într-un plan separat: sectorul quaternar.

De fapt, se poate considera că a luat ființă o nouă piață specifică – piața informației –, prin organizarea ofertei într-o adevărată industrie (a informației nu numai a informaticii) și prin diversificarea foarte dinamică a cererii.

Caracteristicile proceselor informaționale (care particularizează această piață) suni date de „dimensiunile” speciale din domeniu: factorul timp, instituțional, tehnologic, metodologic, financiar și uman.

O analiză a cererii și ofertei de informație reliefează în continuare complexitatea relațiilor și determinărilor din acest sector.

Strategia și problematica integrării în sistemul informațional internațional sunt considerate sarcini ale macro-sistemului, cel puțin în perioada tranziției la economia de piață, atât pentru că implică o complexitate de pârghii și metode concordante, precum și o supraveghere instituțională. Înainte de toate însă, concluzia finală este că, pentru România, domeniul cercetat, este o necesitate de cea mai strictă urgență.

2.7. INSTITUTUL DE PROGNOZĂ ECONOMICĂ

Gestiunea resurselor naturale în condițiile economiei de piață

Colectiv de autori: Dorin Jula (coordonator), Valeria Pop, Lucreția Alexandru, Roxana Iftimie, Aurel Vlăducu, Camelia Minetos, Irina Anghelescu

Lucrarea are ca obiectiv identificarea și analizarea principalelor probleme cu care se confruntă țara noastră în legătură cu o mai bună gestiune a resurselor naturale, în condițiile tranziției la economia de piață și a afirmării mecanismelor concurențiale inclusiv în acest segment al pieței.

S-a plecat de la constatarea că studiul gestiunii resurselor naturale este un proces de mare complexitate, care presupune abordarea cel puțin a următoarelor elemente: evaluarea resurselor, atragerea lor în circuitul economic, protejarea resurselor și a mediului, mecanismul de alocare a resurselor pe obiective (utilizatori), folosirea resurselor în procesul de producție (valorificarea resurselor).

În studierea acestor probleme s-a urmărit, în primul rând, particularitățile proceselor menționate în condițiile actuale, ale apariției și dezvoltării mecanismelor specifice economiei de piață, perioadă la care mobilizarea (evaluarea +

atragera) la nivel central a resurselor și alocarea acestora pe baza unor criterii stabilite la scara întregii economii naționale, deși se restrânge continuu ca sferă, coexistă cu procese de extracție-alocare complet descentralizate, realizate exclusiv prin mecanismele pieței.

Pornind de la unele precizări conceptuale privind noțiunile de bază utilizate în studiile privind gestiunea resurselor naturale, de la prezentarea unor teorii și puncte de vedere din literatura de specialitate, sunt analizate principalele probleme pe care le ridică menținerea monopolului asupra extracției diferitelor resurse naturale și procesele de demono-polizare, concesiunea exploatării și atragerea capitalului străin, inclusiv în vederea modernizării tehnologiilor de prelucrare.

Sunt prezentate, de asemenea, elemente privind fundamentarea unui model de analiză a evoluției corelate pentru principalii indicatori specifici acestor procese. Sunt analizate totodată, comparativ, avantajele și dezavantajele fiecăruia dintre principalele sisteme cunoscute pe plan mondial privind gestiunea resurselor naturale.

În lucrare este făcută și o analiză a eficienței consumului de resurse naturale în procesul de producție, cu discutarea comparativă a indicatorilor macroeconomici adecvați – pentru România și pentru alte țări dezvoltate, cu economie de piață. Pe baza aprecierilor și concluziilor ce au rezultat din analiza menționată au fost emise unele păreri (propuneri) privind folosirea rațională a resurselor naturale în scopul eficientizării activității economice și adecvării acestor procese noilor condiții și tendințe din economia națională și mondială. Pentru aceasta, s-a încercat, în analiza și aprecierile făcute, să se țină seama atât de particularitățile economice românești în această etapă, cât și de abordările teoretice și de experiența practică a țărilor dezvoltate, cu economie de piață.

Rolul și atribuțiile organelor locale în condițiile funcționării descentralizate a economiei

Colectiv de autori: Gabriela Frent, Narciza-Adela Nica, Ileana Dumitrescu, Pompilia Lupu, Șerban Epure, Dan Mihailă, Ioana Munteanu, Gyongyi Simion

Scopul lucrării l-a constituit formularea de propuneri privind rolul și funcțiile organelor locale în condițiile funcționării descentralizate a economiei, precum și evidențierea instrumentelor de realizare a funcțiilor organelor locale în domeniul dezvoltării economico sociale.

Abordarea „descentralizării în politica de amenajare a teritoriului” pornește de la o descifrare a semnificațiilor conceptului de „descentralizare”, ocupându-se mai pe larg de rolul descentralizării conducerii amenajării teritoriului și de modalitățile de realizare a unei reale descentralizări. În problema competențelor și a legitimității instituțiilor locale în contextul amenajării descentralizate a teritoriului se arată că, descentralizarea este un proces gradual, a cărui consistență este dată de multitudinea problemelor pe care colectivitățile

locale le pot rezolva singure. Această capacitate a colectivităților locale este condiționată istoric, economic, social și financiar. În acest fel trebuie înțeleasă descentralizarea în condițiile țării noastre, respectiv ca un proces etapizat, care demarează odată cu noul cadru legislativ creat, respectiv Constituția și Legea Administrației Publice Locale. În perioada actuală de tranziție spre economia de piață, manifestarea economiei locale mai poate fi restricționată de o serie de factori obiectivi – insuficiența resurselor financiare proprii, predominanța agenților economici cu capital de stat – și factori subiectivi, cum sunt experiența redusă a organelor locale în autoadministrare, inerția sistemului etc. Există însă o serie de domenii care în orice condiții rămân atribuie ale statului indivizibil. În finalul primei părți a lucrării se fac o serie de considerații privind eficiența și limitele descentralizării în politica de amenajare a teritoriului. Între efectele pozitive ale descentralizării este consemnată lupta concurențială interregională, interzonală care determină, obligă de fapt fiecare regiune, zonă, localitate să-și utilizeze cât mai rațional potențialul propriu. Un alt efect pozitiv al descentralizării îl constituie faptul că diferitele nivele administrative dintr-o anumită zonă cu probleme specifice pot determina nivelul național să acționeze mai intens în zona respectivă. În legătură cu limitele descentralizării în amenajarea teritoriului este evocată experiența altor țări care arată că organele locale ce dispun de control asupra resurselor sunt preocupate, tendențial, mai mult decât organele centrale, de urmărirea exclusivă a propriilor interese. Se insistă, de asemenea, asupra faptului că punctul nevralgic al diferitelor tipuri de descentralizare în amenajarea teritoriului și care generează o importantă limită a acesteia o constituie problema găsirii consensului.

Funcțiile și atribuțiile organelor locale în perioada de tranziție în România constituie subiectul celei de a doua părți a lucrării în care se încearcă o reflecție a complexității rolului și locului organelor locale în procesul descentralizării teritoriale și funcționale. Pornindu-se de la precizarea cadrului teoretic și conceptual al funcționării organelor locale, sunt prezentate principalele funcții și atribuții ale administrației centrale, analizându-se în continuare cele două forme de conducere la nivel local. Se continuă, apoi, cu o analiză a modului de organizare a administrației locale, cu evidențierea competențelor organelor alese, respectiv competențele primarului, ale consiliului local, ale consiliului județean și ale președintelui său, ca organ executiv. Descentralizarea funcțională a serviciilor la nivel teritorial, sistemul de relații care se creează între organele administrației publice centrale și locale, precum și relațiile ce se stabilesc în cadrul acestora din urmă, sunt prezentate în contextul necesității stabilirii unui anumit tip de relații între organele alese ale colectivităților teritoriale și agenții economici, prin acordarea de către colectivități a unor ajutoare directe și indirecte în vederea îmbunătățirii activității agenților economici aflați în dificultate, sau prin favorizarea investițiilor și crearea de noi locuri de muncă.

Ultima parte a lucrării tratează problemele „instrumentelor de realizare a funcțiilor organelor locale în domeniul dezvoltării economico-sociale”, cu refe-

riri, de la început, la rolul studiilor previzionale, al programelor și planurilor de dezvoltare regională în contextul tendințelor de descentralizare. Pe baza analizei experienței unor țări vest-europene în domeniul planificării regionale și ținând seama de problemele specifice ce se cer rezolvate în etapa actuală de tranziție a României la economia de piață, autorii s-au oprit asupra acelor elemente care ar putea servi la conturarea cadrului general de desfășurare, la nivelul unităților teritoriale, a noului tip de planificare orientativă, ca un instrument important de realizare a atribuțiilor consiliilor locale în domeniul dezvoltării regionale.

În ce privește contractualizarea ca mijloc de concertare a acțiunilor vizând dezvoltarea regională, se subliniază faptul că, factorul favorizant al apariției și mai ales al extinderii practicii contractualizării este restrângerea sectorului de stat și dezvoltarea sectorului particular în economie, în a cărei orientare nu se mai poate interveni prin mijloace administrative ci prin instrumente economice.

În final, studiul concretizează unele aspecte referitoare la formarea și utilizarea veniturilor locale. Sunt evidențiate principalele dificultăți care se manifestă în activitatea colectivităților locale, în actuala perioadă de tranziție, legate de modul de funcționare a finanțelor locale, formulându-se unele sugestii pentru depășirea acestor greutăți.

Crearea și funcționarea pieței bunurilor de producție.

Mecanisme de reglare a proceselor specifice acestei piețe

Colectiv de autori: Ana-Maria Ciumara (coordonator), Victor Stoica, Maria Scarlat, Mihaela Ionescu, Marioara Iordan, Vladimir Calmuschi, Daniela Ghica

Lucrarea de cercetare urmărește relevarea coordonatelor esențiale ale dezvoltării pieței bunurilor de producție, segment al pieței bunurilor și serviciilor, hotărâtor pentru mersul reformei în țara noastră.

Pornind de la unele precizări conceptuale privind sfera de cuprindere și trăsăturile specifice ale segmentului de piață luat în studiu sunt evidențiați principalii factori care influențează echilibrul dintre cererea și oferta de bunuri de producție, investigându-se, o serie de elemente metodologice ale comensurării acestora.

Lucrarea prezintă și diferite aspecte privind mecanismele de reglare a proceselor specifice segmentului de piață studiat, în vederea creării condițiilor necesare pentru asigurarea funcționării sale în condițiile tranziției la economia de piață.

Urmărind o cât mai corectă înțelegere a proceselor și fenomenelor ce au loc în prezent, în vederea creării și funcționării unei reale piețe a bunurilor de producție, sunt evidențiate efectele interferențelor între vechile mecanisme și structuri ale economiei excesiv centralizate, în curs de destrămare dar încă prezente, cu elementele noi ale mecanismului economiei de piață. În acest

context sunt efectuate analize valorice referitoare la unele produse sau segmente ale pieței bunurilor de producție privite într-o perspectivă evolutivă și interdependentă cu piața bunurilor de consum.

Studiul prezintă, de asemenea, o analiză a condițiilor necesare creării și funcționării în perspectivă a pieței bunurilor de producție în România, subliniindu-se necesitatea restructurării, atât a cererii, cât și a ofertei de bunuri de producție, care impune la rândul său, reformarea sistemului de creditare și a celui bancar, a sistemului de amortizare, a capitalului fix, a celui organizațional.

Prezentarea, în final, a analizei comportamentului agenților economici în condițiile liberalizării prețurilor permite relevarea diferențelor semnificative în acest sens între piața bunurilor de producție și aceea a bunurilor de consum, pe această bază făcându-se și unele considerații privind viabilitatea procesului tranziției în România din care se desprind unele concluzii pentru evoluția viitoare.

2.8. INSTITUTUL DE GERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

Calitatea vieții '92 – Anchetă națională

Colectiv de autori: dr. Ana Bălașa, dr. Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol

Cu această lucrare I.C.C.V. se află la a treia cercetare anuală consecutivă având ca obiectiv diagnoza calității vieții, care se referă la standardul economic, veniturile, locuința și înzestrarea gospodăriilor familiale, evaluarea de către populație a condițiilor de viață, percepția conflictelor în societatea românească, temerile populației în legătură cu anumite evoluții considerate nefavorabile în plan economic, social și politic, precum și gradul de satisfacție și frustrare în viață.

Cercetarea realizată în luna mai 1992 se bazează pe studierea unui eșantion național reprezentativ de 1516 persoane din 61 localități (28 orașe și 33 sate).

Standardul economic. Situația existentă înainte de Revoluție s-a caracterizat printr-un nivel relativ scăzut al resurselor, România înscriindu-se între țările în curs de dezvoltare prin valoarea PIB, dar aparținând categoriei țărilor industrializate, prin structura economiei și a populației ocupate. Acest fapt este evidențiat și în statisticile internaționale. Recentă lucrare a PNUD – Human Development Report – 1992, ca și cele anterioare, clasifică România în rândul celor 23 de țări industrializate, dar prin valoarea unor indicatori sociali și economici – inclusiv a indicelui dezvoltării umane (IDH), determinat pe baza valorii PIB, a speranței de viață la naștere și a ratei alfabetizării adulților – o situează după multe țări considerate a fi în curs de dezvoltare (prin IDH, locul 60 în 1989).

Luând ca indicator principal al nivelului de trai consumul final al populației, constatăm că, după o creștere cu 7% în 1990, comparativ cu anul 1989, în anul următor a avut loc o reducere cu 14%. Această tendință de diminuare a nivelului de trai se continuă și în 1992. Ea își are originea în scăderea nivelului producției (mai ales a celei industriale, sub 50% față de 1989) și a PIB (cu 20% în doi ani) și în creșterea indicelui prețurilor (în perioada octombrie 1990 – martie 1992 indicii prețurilor de consum a crescut de 6,5 ori, iar în cadrul acestora, indicii prețurilor la bunurile alimentare a crescut de 7,2 ori). Deducem de aici că are loc o continuă erodare a standardului economic de către inflație, întrucât majorările de salarii și indexarea veniturilor populației nu au „ținut pasul” cu aceste evoluții, rezultatul fiind deteriorarea nivelului de trai.

Veniturile populației. Determinarea veniturilor populației s-a efectuat prin luarea în considerare a veniturilor directe în lei – salarii, venituri din activități pe cont propriu (inclusiv din vânzarea de produse agricole), indemnizația de șomaj, pensiile, alocațiile, ajutoarele sociale, donațiile –, precum și consumului alimentar uman din surse proprii.

Din declarațiile subiecților a rezultat faptul că marea majoritate a populației dispune de venituri modeste. Venitul mediu lunar total (alcătuit din veniturile bănești și din auto-consum) era, în luna aprilie 1992, de 10960 lei.

Societatea românească se bazează încă pe munca salariată deoarece sursele ce alimentează veniturile familiilor sunt dominate de salarii (64% din veniturile bănești ale familiilor provin din salarii).

Elemente de stratificare după venit și proprietate. În procesul tranziției la economia de piață are loc o mai mare diferențiere a populației pe criteriul venitului și al proprietății (privatizarea este un element cheie al procesului tranziției).

Încercarea de schițare a unei structuri de stratificare socială a relevat că aceasta este dominată de grupurile cu venituri foarte mici și un nivel de trai modest. În România nu există o clasă mijlocie și nici una înstărită.

Estimarea sărăciei. Problema fundamentală a întregului demers de estimare a sărăciei este cea a minimului de trai. Conform metodologiei elaborate de Institutul de Cercetare a Calității Vieții s-au determinat trei nivele ale minimului de trai, respectiv nivelul decent (D), de tranziție (T) și de subzistență (S).

S-au înregistrat diferențieri notabile pe categorii de familii (talie lor) și ocupații. Sărăcia este mai pronunțată în familiile șomerilor, ale pensionarilor – urban, ale țăranilor, precum și în familiile numeroase.

Percepția calității vieții. Pentru conturarea unui tablou complet au fost luate în considerare nu numai resursele macroeconomice ale nivelului de trai, ci și imaginea pe care și-o fac oamenii despre calitatea vieții lor prin emiterea de aprecieri asupra principalelor domenii de manifestare ale existenței umane.

Pentru acest demers s-a operat cu treizeci și unu de indicatori care descriu cele mai caracteristice situații și împrejurări de viață individuală și de grup. În final, acești indicatori au fost grupați în șase domenii existențiale: me-

diul natural și habitatul, situația personală și familială, activitatea profesională, serviciile economico-sociale, mediul social și domeniul participativ.

Din cele șase domenii, în primele trei percepția calității vieții se situează între calificativul satisfăcător și bine, iar în celelalte trei este nefavorabilă. Pe ansamblul domeniilor considerate coeficientul evaluării primește calificativul satisfăcător.

Lipsa evaluării la un nivel înalt satisfăcător relevă că, în țara noastră, calitatea percepută a vieții este modestă. Evaluarea aceasta este consecința particularităților evoluției societății românești din ultimele decenii, peste care se suprapune influența suplimentară a dificultăților proprii perioadei de tranziție spre un nou tip de organizare social-economică.

Comparativ cu anul 1991, valorile percepției calității vieții au cunoscut, în 1992, o deteriorare la toți indicatorii comparabili.

Starea conflictuală românească. Potrivit opiniilor subiecților investigați, toate tipurile de raporturi conflictuale sunt prezente, într-o măsură sau alta, mai intens percepute fiind cele politice, de muncă și între bogați și săraci, urmând în ierarhie conflictele între tineri și vârstnici, interetnice și interreligioase. Față de anul 1991, conflictele interetnice și interreligioase își reduc intensitatea, cele politice și dintre bogați și săraci se mențin la același nivel, iar conflictele dintre generații și de muncă se accentuează.

Temerile de zi cu zi ale populației, în cercetare s-au abordat o parte din factorii care induc stări de teamă: șomajul, conflictele sociale, lipsa de securitate personală, creșterea prețurilor, a impozitelor și a taxelor.

Creșterea prețurilor, impozitelor și taxelor declanșează cele mai accentuate temeri. Teamă de șomaj este mai intensă la populația ocupată, la salariați în genere și la muncitori, în special.

Din analizele și corelațiile efectuate s-a conturat o dimensiune structurantă care, cel puțin ipotetic, poate fi denumită teama de schimbare.

Satisfacția față de viață. Standardul economic și modul de percepere a diferitelor condiții de viață au ca efect uman satisfacția sau insatisfacția oamenilor, considerate ca un bilanț de ansamblu al raportului dintre ceea ce așteaptă ei și ceea ce obțin, o „concluzie trăită” a evaluării vieții de către fiecare.

Domeniile vieții evaluate la un nivel mai înalt de satisfacție sunt cele mai puțin complexe, aflate sub un control mai ridicat al persoanei. Cele mai complexe (relațiile sociale, viața politică) sunt evaluate la un nivel mai scăzut, confirmând rezultatele altor cercetări în domeniu.

Dimensiunea sărăciei în România

Colectiv de autori: Dr. Gheorghe Barbu, Viorel Gheorghe,
Dr. Hildegard Puwak

Lucrarea prezintă rezultatele primei faze a cercetării privind „Sărăcia în România – diagnostic și căi de prevenire și combaterea ei”, obiectivele avute în

vedere în această etapă fiind stabilirea unor praguri de sărăcie și estimarea condițiilor economice de viață ale populației.

Pentru realizarea acestor obiective, în absența unui microrecensământ al veniturilor populației care ar permite obținerea unei imagini mult mai exacte asupra fenomenului sărăciei, Institutul de Cercetare a Calității Vieții a efectuat o cercetare selectivă pe un eșantion reprezentativ național de gospodării din toate zonele țării, luând în considerare tipologia familiilor după mărime, structură ocupațională și mediu de reședință.

Pe baza acestor date, Institutul de Cercetare a Calității Vieții a efectuat pentru prima oară estimări cu o posibilitate de adecvare satisfăcătoare a întinderii și gradului fenomenului sărăciei în România. De asemenea, a fost estimat efortul financiar care ar fi necesar pentru combaterea sau diminuarea sărăciei.

Pentru a estima amploarea fenomenului sărăciei s-a considerat necesar nu numai a identifica un nivel minim de trai sub care se definește starea de sărăcie, ci și gradele diferite ale sărăciei. Pentru calcularea acestor praguri de sărăcie s-a utilizat metoda normativă, considerată a fi mai adecvată structurilor instabile ale consumului populației.

S-a lucrat, în consecință, cu trei niveluri minime de trai (praguri ale sărăciei), fiecare dintre ele exprimând un nivel distinct al sărăciei: nivelul minim de trai decent (ND), nivelul minim de trai în perioada de tranziție (NMT) și nivelul de subzistență (NS). Nivelurile minime de trai au fost calculate pentru următoarele categorii de populație: salariați (muncitori), țărani, pensionari din mediul urban și pensionari CAP.

Aplicarea celor trei praguri de sărăcie la condițiile economice rezultate din cercetarea întreprinsă a dus la următoarea estimare a amplitudinii sărăciei în țara noastră: 9,9 milioane persoane (42%) în varianta „Nivelul minim de trai decent”, 7,1 milioane persoane (30%) în varianta „Nivelul minim pentru perioada de tranziție” și 3,1 milioane persoane (13%) în varianta „Nivelul de subzistență”.

Aceste estimări se bazează pe o fragilitate structurală, dar inevitabilă. În estimarea sărăciei au fost luate în considerare doar veniturile declarate, în majoritatea lor obținute în mod regulat, din surse formale. O parte a populației își completează însă aceste venituri cu venituri ocazionale sau din surse mai puțin formale. Volumul acestor venituri nu a putut fi estimat. Este însă clar că aceste venituri sunt de natură a micșora, într-o anumită măsură, proporția celor care sunt realmente în situația de sărăcie, fără însă a schimba semnificativ dimensiunile fenomenului; oricum aceste venituri nu pot fi luate în considerare nici în politica de protecție socială care se bazează, în general, tot pe determinarea veniturilor formale stabile.

Calculule ipotetice privind resursele necesare lichidării stării de sărăcie nu o singurii semnificație: Cât ar costa colectivitatea dacă ea ar dori să completeze veniturile celor în sărăcie pentru ridicarea lor la cele trei praguri de sărăcie lume în calcul?, cu precizarea că nici o societate, indiferent de nivelul său de

dezvoltare, nu și-a propus o lichidare totală și imediată a sărăciei, lucru care de altfel nu poate fi făcut doar prin transfer de resurse.

În perioada de tranziție, prevenirea și combaterea sărăciei trebuie, însă, să reprezinte elementul cheie al protecției sociale, având în vedere faptul că, chiar în condițiile economice dificile în care ne aflăm, prevenirea și combaterea în prezent a sărăciei este mai puțin costisitoare decât va fi combaterea efectelor ei viitoare.

Sărăcia în România. Distribuția teritorială și intensitatea manifestării fenomenului sărăciei

Autor: dr. Hildegard Puwak

Lucrarea se circumscrie preocupării institutului de investigare a sărăciei în România și tratează fenomenul sub două aspecte: al răspândirii sale pe teritoriul țării și al intensității cu care se manifestă în rândul diferitelor categorii de populație. Au fost tratate următoarele probleme: a) repartizarea pe județe a populației în stare de sărăcie; b) distribuția zonală a sărăciei; c) incidența sărăciei pe categorii socio-profesionale; d) aspecte privind structura pe categorii socio-profesionale a familiilor în stare de sărăcie; e) principalele caracteristici ale distribuției veniturilor populației în stare de sărăcie și f) s-au făcut estimări privind concentrarea sărăciei în rândul populației.

Iată câteva concluzii ale cercetărilor efectuate.

În raport de 3 praguri ale sărăciei care exprimă nivelurile distincte ale gradului de satisfacere a nevoilor și de distribuția populației investigate după mărimea veniturilor lunare nete declarate pentru luna octombrie 1991, rata sărăciei era cuprinsă între 32,5% și 50,5%, în funcție de nivelul minim de trai decent, 22,2% și 41,3% în funcție de nivelul minim de trai în perioada de tranziție și între 8,6% și 26,2% pentru nivelul de subzistență. Astfel, în 13 județe ale țării, aproape jumătate din numărul familiilor nu dispun de venituri curente care să le permită acoperirea la minim a nevoilor fundamentale, materiale și spirituale, așa cum sunt ele definite la nivelul de dezvoltare economico-socială a țării noastre. În 18 județe, între 31% și 41% din totalul familiilor sunt în imposibilitatea satisfacerii nevoilor lor la nivelul minimului stabilit în funcție de condițiile concrete pentru actuala perioadă de tranziție, iar în 15 județe între 16% și 26% dintre familii se află într-o suire de sărăcie accentuată, nefiind în măsură să-și asigure condițiile minime de subzistență.

Din punct de vedere al distribuției zonale, s-a constatat o anumită polarizare a județelor pe zone astfel: Moldova și Dobrogea au un grad relativ ridicat de omogenitate, în aceste regiuni existând cele mai multe familii afectate de sărăcie; Transilvania (cu excepția județelor Arad, Sălaj și Alba) fiind zona în care populația familiilor sărace este cea mai scăzută, 9 din 13 județe ocupând, într-o ierarhizare a județelor țării, primele locuri cu cele mai mici rate ale sărăciei; Banatul, Oltenia și Muntenia se caracterizează printr-o situație medie, cu mențiunea că în județele Gorj, Ialomița și Călărași, sărăcia are o largă răspân-

dire, ajungând până la 48%. Din cercetare a rezultat că într-o situație nefavorabilă se află și județe care aparent, după indicatorii nivelului dezvoltării economice, ar fi trebuit să ofere premise mai bune pentru un nivel de trai mai confortabil.

Pe categorii socioprofesionale, incidența sărăciei se dovedește maximă la familiile de pensionari din județele în care activitățile industriale erau relativ slab reprezentate comparativ cu zonele mai dezvoltate sub acest aspect. Într-o asemenea situație se află județele Ialomița, Călărași, Tulcea, Mehedinți, Neamț, Suceava, Aceeași caracteristică o prezintă însă și județe ca Bacău, Galați, Argeș, Prahova. Deși acestea au un profil economic preponderent industrial și, evident, o structură profesională în care salariații dețin o pondere semnificativă, beneficiind de prestațiile sistemului de asigurări sociale de stat, circa 60 - 70% din totalul familiilor trăiesc în condițiile în care minimul de trai decent nu este atins.

În cazul pensionarilor CAP rata sărăciei ajunge și la 50 - 60%, sesizabilă fiind o incidență crescută și în județele cu profil predominant agricol.

În rândul populației salariate rata sărăciei variază între 28,6% și 53,4%. Cele mai expuse județe s-au dovedit a fi județele din Moldova, cele mai bine plasate după acest indicator fiind județele cu grad înalt de industrializare. Țăranii reprezintă o categorie socială, în prezent, mai puțin expusă sărăciei. Situația este explicată prin faptul că o parte din consumul alimentar al familiilor se asigură din producția proprie a gospodăriei, impactul inflației fiind în acest caz mai mic. Pe de altă parte, unele județe dispun de un sector particular mai bine dezvoltat, capabil să asigure și un nivel al veniturilor mai bun sau sursele de venituri din munca agricolă sunt completate cu cele din sistemul de asigurări sociale de stat ca urmare a deținerii în perioada anterioară a unui statut dublu, țăran și lucrător în activitățile industriale, cum este cazul județelor Caraș-Severin, Arad, Brașov.

În ceea ce privește structura pe categorii socio-profesionale a populației în stare de sărăcie se constată o relativă omogenitate a colectivității generale sub aspectul dispersiei sărăciei în raport cu nivelul minim de trai pentru perioada de tranziție. Această configurație este dată de faptul că, în acest caz, structurile dominante ale populației sărace provin din categoria salariaților (între 45 și 63%) dovedind faptul că politica salarială practică în perioada postrevoluționară nu a anulat procesul anterior de egalizare forțată a veniturilor.

Abordării sărăciei la nivel individual familial, în lucrare i se alătură o a doua perspectivă și anume cea privind sărăcia colectivă, constatându-se astfel că ea este prezenta cu accente sociale din cele mai grave la categoria pensionarilor din județele Sălaj, Vâlcea, Maramureș, Satu-Mare, Bistrița-Năsăud. Urmează salariații din județele Botoșani, Vaslui, Vrancea. În cazul acestora, gradul de omogenitate pe ansamblul țării este relativ înalt, ceea ce dovedește faptul că premisele materiale ale asigurării condițiilor de viață în cazul salariaților

sunt aproximativ egale, dar ele se situează la limita inferioară a posibilităților de acces la un nivel minim de trai decent.

Cercetarea a condus la concluzia deficitului de protecție socială pentru cea mai mare parte a populației, care se confruntă deja cu o situație materială precară. De asemenea, se poate aprecia că în politica socială se recurge la o tratare globală a modalităților de asigurare a protecției sociale, ce ia în considerare în insuficientă măsură criteriul sarcinilor familiale în diferențierea setului de măsuri cu acest obiectiv, ceea ce face ca sărăcia să se extindă în ritmuri rapide. La aceasta se adaugă mersul actual al activității economice care nu poate compensa scăderea nivelului de trai datorită insuficienței resurselor ce ar fi necesare pentru realizarea protecției sociale la nivelul asigurării minimului de trai pentru întreaga populație.

Costul vieții. Probleme teoretico-metodologice ale măsurării acestuia

Colectiv de autori: dr. Hildegard Puwak (coordonator), Mariana Stanciu, Emilian Popescu, Iuliana Ghindă, Mihai Teodorescu, Luminița Ionescu

În actualul stadiu de înfăptuire a reformei economice, cele mai disputate probleme referitoare la protecția socială decurg din efectele evoluției prețurilor asupra puterii de cumpărare a veniturilor populației. Dacă liberalizarea prețurilor, ca măsură necesară, indiscutabilă a procesului de reformă nu mai este practic contestată, în negocierile colective tripartite indexarea veniturilor ca una din modalitățile de realizare a protecției sociale este controversată, atât sub aspectul mărimii părții compensate din creșterea prețurilor de consum ca bază a indexării, cât și a măsurării corecte a evoluției costului. În acest context, lucrarea reprezintă prima parte a unei cercetări ce își propune, pe de o parte, clarificarea unor aspecte privind definirea, sfera de cuprindere și metodologia de determinare a costului vieții și pe de altă parte, măsurarea variației în timp a acestuia.

Delimitările conceptuale prezentate în primul capitol al lucrării încearcă să elucideze aspectele de identificare și de diferențiere a unor noțiuni asimilate în practică pentru măsurarea variației factorilor de influență ai nivelului de trai, ca de exemplu: costul vieții, indicele costului vieții și Indicele prețurilor de consum. Pentru fiecare dintre aceștia, se prezintă definițiile regăsite în literatura de specialitate, argumentele pro și contra pentru adoptarea celui mai relevant instrument de măsurare a fenomenului economic.

Depășind cadrul definirii costului vieții sunt prezentate diferitele modalități de calcul al evoluției costului vieții, tipurile de indici ai prețurilor și formele de exprimare a costului vieții în diferite țări, în diferite variante: indicele costului social al vieții, indicele costului vieții Laspeyres-Konius, indicele adevărat al costului vieții, indicele psihologic al costului vieții, indicele aproximat al costului vieții. Pentru clarificarea diferențelor de conținut și respectiv de calcul, pentru fiecare tip de indice sunt prezentate elemente specifice pe țări și pentru fiecare etapă de parcurs în determinarea lor. Aceste etape privesc: a) stabilirea popu-

lației de referință; b) precizarea structurii de consum corespunzătoare acestei populații; c) compunerea coșului de produse și servicii; d) organizarea observării prețurilor și c) alegerea metodelor de calcul.

Experiența națională este prezentată dintr-o perspectivă istorică, ce cuprinde perfecționările metodologice operate de-a lungul a șapte decenii, precum și din perspectiva analizei critice a metodologicii actuale folosite de organismele statisticii, care reliefează limitele indicatorilor folosiți în prezent pentru măsurarea costului vieții. Demersul analitic conduce la propuneri privind necesitatea sferei de cuprindere a elementelor de calcul pentru costul vieții, a diferențierii acestuia pe categorii socioprofesionale, tipuri de familii și zone de reședință, a reflectării mișcării vizibile a prețurilor, a asigurării unei reprezentativități autentice a eșantionului bugetelor de familie pe baza căruia se determină unele clemente de calcul pentru indicele costului vieții precum și recurgerea, în perioada actuală de instabilitate a cadrului economic, la determinări ce se bazează pe mai multe metode.

Direcțiile de continuare a cercetării avansate în lucrare vor urmări:

- clarificarea pe plan conceptual a tuturor aspectelor legate de costul vieții în perioada de tranziție, care conferă acestuia unele particularități față de cel dintr-o economie de piață cu comportamente de consum stabilizate și perfecționarea tehnicilor de investigare, culegere și prelucrare a informațiilor care să servească unui asemenea demers;
- sporirea relevanței indicelui prețurilor de consum în analizele privind evoluția puterii de cumpărare a veniturilor populației;
- calcularea unui indice aproximat al costului vieții pe baza datelor statistice existente în sistemul informațional actual pentru care, încă din această fază, se prezintă un model econometric care a fost testat cu date ipotetice.

Tendențe ale raportului dintre veniturile salariaților și pensionarilor din România și nivelul minim de trai

Colectiv de autori: Dr. Gheorghe Barbu, Vasilica Ghimpău, Radu Florea

Lucrarea reprezintă un tip aparte de analiză a nivelului de trai în România, obiectivul său fiind acela de a pune în evidență (prin date și, mai ales prin grafice) evoluția raportului dintre veniturile familiale și nivelul minim de trai. Prin instrumentul utilizat s-a urmărit identificarea categoriilor de familii de salariați și de pensionari (de asigurări sociale de stat) cu situația cea mai grea, la care veniturile obținute, sub formă de salarii și alocații pentru copii sau sub formă de pensii, nu acoperă strictul necesar.

Pentru cunoașterea tendințelor înregistrate în raportul menționat (surprins în lunile: octombrie 1990, aprilie și octombrie 1991, aprilie și iunie 1992) autorii au dezvoltat, analiza pe două planuri: primul se referă la modificarea raportului dintre venituri și cerințele minime de trai, iar cel de-al doilea privește

schimbările survenite în contribuția alocației pentru copii (în cazul familiilor de salariați cu copii) la totalul veniturilor (mai puțin cele din gospodăria proprie).

În analiză s-a pornit de la următoarele considerente:

– minimul de trai (exprimat valoric) al unei familii este dependent, în principal, de numărul membrilor din componența sa, de numărul copiilor aflați în întreținere; în consecință, au fost luate în considerare familii de talii diferite, începând cu cele constituite dintr-o persoană adultă și terminând cu cele de șase persoane (doi adulți, părinții, și patru minori – copii școlari);

- minimul de trai, cel puțin pentru perioada de tranziție la economia de piață, trebuie conceput pe mai multe niveluri: 1. decent sau social (ND); 2. ajustat în funcție de posibilitățile reale ale economiei naționale în etapa actuală (de tranziție – NT); 3. redus la acele cerințe care decurg din nevoile de consum fundamentale (prag de subzistență–NS); acestea constituie instrumente pentru structurarea populației situate sub un anumit nivel de trai;
- mărimea veniturilor diferă de la o familie la alta, la această mărime contribuind mai multe surse. Cazurile avute în vedere au fost construite pe baza câtorva parametri considerați esențiali și concludenți pentru evaluarea situației. Aceștia sunt: salariul minim net sau pensia minimă, salariul mediu net (în salariu net au fost incluse toate drepturile salariale, inclusiv diminuarea, cu 20%, a impozitului pe salarii) sau pensia medic și indemnizația (ajutorul) de șomaj; Combinațiile la care s-a recurs în cazul familiilor cu doi sau mai mulți membrii sunt: 1. un salariu mediu și o pensie alimentară; 2. un salariu minim și o pensie alimentară; 3. două salarii de mărime minimă; 4. două salarii medii; 5. un salariu mediu și altul minim; 6. un salariu mediu (soția fiind casnică); 7. un salariu mediu și o indemnizație de șomaj.

Datele și graficele prezentate au permis formularea următoarelor concluzii:

- În perioada care s-a scurs de la debutul liberalizării prețurilor, raportul dintre venitul populației analizate (salariați și pensionari de asigurări sociale de stat) și nivelul minim de trai a cunoscut o modificare nefavorabilă, evidențiată de următoarele constatări:
 - în cazul tuturor tipurilor de familii, diferența pozitivă dintre venituri și fiecare din cele trei niveluri minime de trai avute în vedere s-a diminuat continuu sau a devenit negativă;
 - în iunie 1992, salariile medii mai puteau asigura acoperirea nivelului minim de trai decent (social) doar la familiile fără copii și la cele cu cel mult doi copii;
 - sub pragul de subzistență (NS) au ajuns să trăiască șomerii tineri, familiile de salariați cu doi sau mai mulți copii ale căror venituri sunt constituite fie din două salarii minime, fie dintr-un singur salariu mediu (plus indemnizația pentru copii), precum și familiile de

pensionari formate din două persoane și care dispun de o pensie medie sau sub medie;

- diferența procentuală negativă dintre venituri și pragul de subzistență (NS) a devenit îngrijorătoare în special la familiile cu trei și mai mulți copii, care au ca surse de venit două salarii minime sau un salariu mediu.
- La deteriorarea nivelului de trai al familiilor cu copii a contribuit și evoluția alocațiilor, care a fost mult mai lentă decât cea a salariilor și mai ales decât cea a prețurilor; în iunie 1992 (comparativ cu octombrie 1990), în timp ce indicii prețurilor de consum al populației a fost de 804,1, iar indicii salariului mediu și minim de 569,0 și respectiv de 464,8, indicii alocației pentru copii au variat între 263,7 și 430,4, în funcție de rangul copilului.

Prin datele oferite, lucrarea arată că evoluția în același sens a unor procese și fenomene economice va înrăutăți situația materială a populației, afectând în mod deosebit condițiile de trai ale familiilor de salariați cu trei și mai mulți copii, precum și pe cele a pensionarilor.

Management social Calitate-performanță-strategie în sfera serviciilor sociale (I)

Autor: Didona Papuc

Catalogată drept neproductivă și obstrucționată sistematic, în regimul trecut, întreaga activitate desfășurată în sectorul terțiar, îndeosebi în cadrul subsectorului servicii sociale, cunoaște o marginalizare pronunțată, având consecințe negative asupra calității vieții populației. În acest context, sistemul managerial al subsectorului social a cunoscut o pseudodezvoltare, supunându-se în exclusivitate ritualului obiectivelor primite.

Contribuțiile teoretice și metodologice anterioare, existente în domeniul managementului social, pe lângă faptul că erau deosebit de reduse, au devenit inoperante odată cu momentul decembrie 1989; ca urmare, se impune o conceptualizare integrală a sistemului managerial românesc, care să caracterizeze structura noii economii naționale.

Circumscriș acestei problematici, studiul de față reprezintă doar prima parte a unei cercetări mai ample, în care s-a abordat problema calității, ca indicator esențial în evaluarea eficienței strategiilor și programelor implementate; ca obiectiv spre realizarea căruia se îndreaptă eforturile oricărui manager, într-o economie de piață.

Pe scurt, lucrarea debutează printr-un capitol în care se susține atât teoretic, cât și prin date statistice necesitatea dezvoltării generale a sectorului serviciilor, analizând comparativ situația existentă în țările occidentale dezvoltate (SUA, Japonia, Țările Nordice), cât și în fostele țări socialiste aparținând blocului est-european. Se desprinde de aici, ca idee principală, rolul pe care acest

sector îl are la ora actuală lo ocuparea forței de muncă din economia mondială, accentuând faptul că la nivel național acesta se poate transforma într-o sursă potențială de combatere a șomajului, ca și de creare de venit național.

În continuare, sunt reliefate câteva din particularitățile pe care problema calității le îmbracă în sfera serviciilor sociale, modificând astfel contextul de adoptare a deciziilor, în conformitate cu circumstanțele specifice care trebuie avute în vedere.

Ulterior, se enumera câteva din principiile necesare comunicării calității serviciilor¹, după cum urmează:

1. Calitatea – noțiune definită de către consumator.
2. Calitatea – preocupare constantă.
3. Calitatea – sarcină a fiecăruia.
4. Calitate — conducere – comunicare: trei atribute inseparabile.
5. Calitate – integritate.
6. Calitatea – problemă de perspectivă.
7. Calitatea – promisiune păstrată. Cele șapte principii se constituie într-un program conceput într-o manieră funcțională, fiind verificat în condițiile impuse de concurență și de economia de piață.

În continuare se tratează strategiile de implementare a programelor de îmbunătățire a calității, propunându-se o abordare multi-perspectivă a acesteia.

În capitolul: „Serviciile sociale în economia de piață”, analiza se construiește pe o nouă formă de organizare în cadrul acestora și anume: Organizațiile non-profit, non-guvernamentale (care la noi în țară se află în fază incipientă, deocamdată). Actualmente, există patru factori exogeni, susțin Jagdish N. Sheth și Charles Kallstadt, care încurajează orientarea organizațiilor non-profit către economia de piață, și anume: privatizarea, competiția, opinia publică și progresul tehnic.

Ultimul capitol aparține sugestiilor privind managementul serviciilor în economia de piață care pornesc de la premisa că factorul uman reprezintă punctul critic în desfășurarea proceselor și a relațiilor de management în servicii, subliniindu-se următoarele ele» mente:

- continuitatea relațiilor profesionale, deci menținerea lor atât ante, cât și post interactiv;
- analiza cererii de către persoana implicată direct în contextul cu clienții; această persoană reprezentând detectorul cel mai fin în sesizarea oricărei schimbări în preferințele consumatorului, anticipându-se astfel, cu o precizie sporită, evoluția cererii;
- evaluarea calității serviciilor, prin cercetări permanente, menite să ofere managerului o imagine clară și actuală a activității desfășurate de organizația sa.

¹ Berry, L.L. - *Delivering Excelent Service in Retailing*, in Retailing Issues Letter, Arshue Andersen, 1988.

În final se atrage atenția asupra contradicției ce se adâncește, uneori nepermis de mult, între interesul public și orientarea pieței, oferindu-se sugestii pentru atenuarea acesteia, în cadrul organizațiilor non-profit.

În prezent, există încă multe lacune în acest domeniu, a căror eliminare depinde în principal de pragmatica profesională a corpului managerial (care reunește de cele mai multe ori, specialiști cu o pregătire în domenii total diferite precum: medicină, artă, literatură, etc.) și a personalului specializat, dar și de sistemul legislativ care poate impulsiona sau frâna dezvoltarea acestor organizații, perturbând astfel funcționarea întregului sector al serviciilor sociale.

Starea de șomaj și comportamentul șomerilor

Colectiv de autori: Mihaela Codin, Mirela Zecheriu

În contextul actual al tranziției economice românești, când inflația erodează masiv puterea de cumpărare a veniturilor nominale ale populației, individul este confruntat cu un nou risc: cel al șomajului, un fenomen masiv, eterogen și paradoxal. Pornind de la aceste considerente și având în vedere evoluția fenomenului în România, studiul își propune să clarifice acest gen de probleme, insistând pe riscul de intrare în șomaj, dat de caracteristicile profesionale ale șomerilor, de modul în care este percepută și trăită starea de șomaj, de percepția implicațiilor pe care șomajul te are asupra câtorva aspecte ale vieții celor aflați în această situație. Pentru început, programul s-a concretizat într-o anchetă pilot în municipiul București, realizată sub forma unei cercetări selective pe un eșantion de 1005 șomeri, în luna aprilie 1992, criteriile de reprezentativitate avute în vedere fiind sexul și categoria socio-profesională.

Principalele concluzii ale lucrării se axează pe patru mari dimensiuni: trecutul profesional al șomerilor, starea de șomaj, comportamentul pasiv/activ de căutare a unui loc de muncă, percepția implicațiilor asupra unor aspecte ale vieții.

În ceea ce privește dimensiunea „trecut profesional”, ca se compune din aspectele referitoare la pregătirea școlară a șomerului, profesiunea sa de bază și profesii complementare, vechime totală în muncă și vechimea la ultimul loc de muncă și numărul de întreprinderi în care a lucrat. Astfel, cea mai mare parte a șomerilor (45,5%) au o pregătire școlară inferioară liceului, iar șomerii cu studii superioare reprezintă doar 6,7% din total; doar 14,3% dintre subiecți au declarat că au exercitat o ocupație diferită de ocupația de bază, ceea ce indică absența unor profesii complementare și, deci, o mobilitate profesională scăzută; deși variabila „vechime în ultimul loc de muncă” combină influențele a cei puțin doi factori – vârsta și numărul total de locuri de muncă – din datele cercetării reiese că riscul de intrare în șomaj este cu atât mai mare cu cât vechimea în ultimul loc de muncă este mai mică.

Pentru a caracteriza modul în care este percepută și trăită starea de șomaj, s-au analizat variabilele: percepția individuală a motivului concedierii, hotărârea de a concedia sau nu într-o situație similară și motivația acestei intenții,

vechimea în șomaj, încrederea în a găsi un loc de muncă. Majoritatea șomerilor (86,7%) au perceput disponibilizarea ca pe o acțiune întemeiată pe criterii obiective. Totuși, proporția mare a răspunsului „nu aş concedia” (66,3%), corelată cu percepția motivelor concedierii, arată faptul că deși subiecții concedierii au fost nevoiți să o accepte, trăiesc cu ideea că nu s-a făcut cea mai bună alegere, șomajul trebuind să fie ultima soluție la care ar trebui să se recurgă, deoarece contravine unor principii umanitare, considerate de ei mai importante decât cele economice. Un sfert din șomeri consideră că șomajul se justifică economic, având chiar efecte pozitive: stimulează ridicarea competenței profesionale și permite asigurarea unor salarii corespunzătoare celor ce muncesc. În ceea ce privește încrederea în a găsi un loc de muncă în viitorul apropiat, doar 32% dintre șomeri au o atitudine optimistă, acest grup fiind constituit, în principal, din persoane tinere, de sex masculin și cu pregătire școlară superioară.

Comportamentul de căutare a unui loc de muncă poate fi descris prin modalitățile de găsire a unui loc de muncă, prin acțiunile concrete întreprinse în acest scop și prin disponibilitatea individului. Chiar dacă trei sferturi dintre subiecți caută pe cont propriu să se reintegreze, neavând încredere în posibilitățile oficiului forței de muncă, tipurile de comportament sunt diferite, ca și numărul celor care aparțin acestor subgrupe: 17,8% dintre șomeri nu au întreprins nimic, 50 - 60% au un comportament de graniță (nici pasiv, nici activ) și doar maximum 7% au un comportament foarte activ (au susținut concursuri de angajare, au încercat în diferite moduri să desfășoare o activitate pe cont propriu). Disponibilitatea de a face anumite sacrificii pentru a obține un loc de muncă (a presta o muncă de o calificare inferioară, la mare distanță de casă sau temporară) este în general mică: doar 13,8% dintre șomerii intervievați declarând că ar accepta orice variantă, numai să nu rămână șomeri și 16,5% dintre ei preferând să rămână șomeri. De asemenea, pretențiile salariale ale șomerilor, indiferent de categoria socio-profesională, sunt sensibil mai mari comparativ cu salariul minim brut pe economie (9150 lei la data cercetării).

Cea de-a patra mare dimensiune a cercetării a încercat să surprindă existența, amploarea și sensul unor posibile transformări induse de starea de șomaj în viața șomerului sau a familiei sale: influența negativă a șomajului asupra unor aspecte ale vieții, raportul venituri/nevoi, bugetul de cheltuieli, structura veniturilor, mărimea și componența familiei. Pentru cei mai în vârstă (50 de ani și peste), șomajul apare ca o cauză a scăderii nivelului de trai, a nemulțumirii față de standardul de viață astfel impus, a deteriorării stării de sănătate sau a coeziunii familiale, pornind de la dublul rol al activității: de sursă de venit și de izvor al satisfacției și al integrării umane.

Prelungirea perioadei de șomaj coroborată cu o pregătire școlară mai redusă sau cu o vârstă înaintată, duce la scăderea nivelului de trai, la deprecierea stării de sănătate și a încrederii în forțele proprii, ceea ce va determina un handicap suplimentar la angajare. Familiile cu mai mulți copii sau cu un grad de dependență mare resimt mai puternic în, plan material dificultățile șomajului:

trebuie să restrângă mult cheltuielile pentru alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, chiar și pe cele cu educația, fiind în același timp mult mai expuse sărăciei. În general, colectivitatea șomerilor, datorită nivelului și structurii veniturilor, pe de o parte, și compoziției familiei, pe de altă parte, este mai vulnerabilă în fața sărăciei (realizarea unor venituri inferioare celor necesare unui minim de trai, evaluat științific la un moment dat).

Analiza comparativă a nivelului de trai în Republica Moldova și în România

Colectiv de autori: Dr. Gheorghe Barbu, dr. Hildegard Puwak, Viorel Gheorghe (Institutul de Cercetare a Calității Vieții); V. Agafița, E. Ftomov (Institutul Național de Cercetări Economice și Financiare - Chișinău)

Concepută în contextul acțiunilor care au ca obiect integrarea economică a Republicii Moldova cu România, lucrarea reprezintă o analiză a indicatorilor comparabili de caracterizare a nivelului de trai într-o parte și în cealaltă a Prutului.

Analiza făcută a luat ca perioadă anul 1990 și, în două cazuri, cel al proporției îmbolnăvirilor determinate de unele boli infecțioase și al modificării puterii de cumpărare a salariului mediu net, a prezentat și situația din alți arii. Deși 1990 a fost marcat, în ambele părți ale Prutului, de evenimente care s-au repercutat și asupra nivelului de trai, cantonarea comparației la anul respectiv a fost determinată de două motive principale, și anume: 1. poziția de an inițial al perioadei de tranziție la economia de piață în România și de an final în structura fostei Uniuni Sovietice a Republicii Moldova; 2. acesta a fost ultimul an pentru care colectivul de elaborare a lucrării a avut la dispoziție anuale statistice din ambele țări, deci ultimul an pentru care au existat informații suficiente.

În seria de aspecte considerate ca importante pentru o analiză comparativă pertinentă și edificatoare pe tema nivelului de trai s-au înscris și acele fenomene demografice care reflectă impactul acestui nivel, cu toate că multe din fenomenele respective întâlnite într-un an se dezvoltă pe condițiile de viață dintr-o perioadă anterioară de mai mulți ani.

Soluția aleasă pentru asigurarea comparabilității unui număr mare de indicatori ai nivelului de trai a fost aceea a utilizării mărimilor relative, respectiv a exprimării fenomenelor în procente, promite, prodecimile, mărimi adecvate la entități geografice diferite ca suprafață, populație, putere economică.

Dificultățile existente în stabilirea unui curs de schimb corect între rubla cu circulație pe teritoriul Republicii Moldova și leu n-au permis compararea, între ele, a formelor specifice de venituri – salarii, pensii ș.a. – și de aceea în cazul acestora au fost folosiți indicatori derivați, între care: structura veniturilor bănești, raportul dintre salariul mediu din diverse ramuri și salariul mediu la nivelul economiilor naționale, raportul dintre pensia medie, pensia pentru limită de vârstă, pensia de urmaș, pe de o parte, și salariul mediu, pe de altă parte, puterea de cumpărare a salariului mediu net în fiecare din cele două state în

lunile octombrie 1990 și 1991 și în ianuarie 1992. În cazul acestui ultim indicator, procedeul utilizat a fost acela al convertirii salariului mediu net în diferite produse și servicii destinate consumului personal și familial; din examinarea datelor rezultă cel puțin două concluzii principale și anume: a. în ianuarie 1992, puterea de cumpărare a salariului mediu net era inferioară celei din octombrie 1990 în ambele state; din cele 37 de produse și servicii nominalizate, cantitățile ce puteau fi cumpărate cu salariul mediu net în ianuarie 1992 erau superioare doar la 10 în România și la 3 în Republica Moldova; în aceasta din urmă, într-o asemenea situație se găseau energia electrică, energia termică și abonamentele la transportul urban; b. procesul respectiv a fost mult mai drastic în Republica Moldova; dacă în octombrie 1990, cu salariul mediu net se puteau cumpăra cantități mai mari decât în România la 18 produse și servicii (din 37 luate pentru comparație). Între care pâine albă simplă, fasole uscată, carne de vacă, carne de porc cu slănină, salam de vară, telemea de vacă, unt, zahăr tos ș.a., în ianuarie 1992 asemenea situații au devenit excepții; din 37 de produse și servicii doar 6 puteau fi procurate în cantități mai mari și acestea erau: orezul decorticat, laptele de vacă praf, energia termică, abonamentele radio, abonamentele TV și abonamentele de transport urban.

În ceea ce privește consumul populației, indicator principal de apreciere a nivelului de trai, din analiza comparativă a datelor pe 1990 rezultă o situație mai bună în Republica Moldova, atât în privința consumului mediu anual pe locuitor la unele dintre produsele alimentare și nealimentare, cât și sub aspectul înzestrării gospodăriilor cu bunuri de folosință îndelungată. Potrivii datelor statistice, în anul menționat, consumul mediu pe locuitor în Republica Moldova a fost sensibil mai mare la lapte și produse lactate, la zahăr și produse zaharoase, la cartofi, fructe, și produse din fructe, la țesături și încălțăminte. Din cele 11 grupe de produse la care au fost făcute comparații, România avea un consum mediu mai ridicat la două produse și anume la carne și produse din carne și la ouă; la grăsimi, legume și produse din legume, consumurile medii pe locuitor au fost foarte apropiate.

Dacă din comparația datelor referitoare la consumul mediu pe locuitor în cele două state rezultă că, în 1990, Republica Moldova avea o situație mai bună, în raport cu nivelul consumului mediu pe plan european lucrurile stau relativ prost și într-o parte și în alta. Astfel, față de media europeană de 75 kg carne și produse din carne, în România consumul mediu a fost de 59,4 kg, iar în Republica Moldova de 53 kg. Diferențe mari existau și la consumul de cartofi (80 kg la nivel european, 59,4 kg în România și 69 în Republica Moldova), la legume și produse din legume (165 kg, respectiv 110,8 și 112 kg), la lapte și produse din lapte (238 litri, respectiv 140,3 și 208 litri) ș.a.

Tabloul înzestrării populației cu bunuri, de folosință îndelungată prezintă, pentru 1990, o situație, mai bună în Republica Moldova la cinci din cele șase grupe de produse nominalizate și anume la: aparate de radio, TV, frigider și

congelatoare, mașini de spălat rufe și aspiratoare de praf; România are valori superioare la numărul de autoturisme la 1000 de locuitori.

În privința condițiilor de locuit, comparația între România și Republica Moldova s-a putut realiza numai la suprafața locuibilă pe locuitor, care, la sfârșitul anului 1990 era de 10,6 și respectiv 12,5 m.p., deci mai mare în cea de-a doua.

În sfera gospodăriei comunale au fost posibile comparații la ponderea orașelor dotate cu instalații de canalizare și cu transport local în totalul localităților urbane și cantitatea de apă livrată pe locuitor în 24 de ore; diferențe sensibile între cele două țări au apărut la ultimul indicator, la care, în 1990, România a fost în avans, față de Republica Moldova cu 48 de litri.

În cadrul condițiilor asigurate populației în domeniul ocrotirii sănătății, culturii și învățământului se constată următoarele: în sfera ocrotirii sănătății, în 1990, toți indicatorii menționați, respectiv numărul paturilor de asistență medicală la 1000 locuitori, numărul locuitorilor ce au revenit la un medic și la un stomatolog, personalul sanitar mediu la un medic ș.a. au cunoscut valori superioare în Republica Moldova; într-o oarecare măsură, această situație este întâlnită și în sfera culturii, excepție făcând unii indicatori din activitatea bibliotecilor, cum ar fi numărul mediu de volume (cărți) pe cititor, numărul mediu de volume oferite unui cititor, și al muzeelor (vizitatori la 1000 locuitori). În sfera învățământului, diferențele care apar la unii indicatori, cum ar fi populația școlară la 10.000 locuitori, copii din învățământul preșcolar la 10.000 locuitori, elevi la 10.000 locuitori ș.a. își au explicația, în bună parte, în ponderea diferită a populației din grupa de vârstă de la 6 la 19 ani în totalul populației, acestea fiind mai mare în Republica Moldova.

Concluzia generală care se poate desprinde din datele privind nivelul de trai, în 1990, este aceea că populația din Republica Moldova avea, în anul respectiv, un nivel de trai mai bun decât cel al populației din România. Intensitatea diferită, cunoscută ulterior anului 1990 în fiecare din cele două teritorii, de fenomenele economice care antrenează efecte negative asupra diverselor capitole ale condițiilor de viață au modificat așa cum rezultă din schimbările survenite în puterea de cumpărare a salariului mediu net, într-o măsură mai mare sau mai mică, raporturile dintre mulți indicatori ai nivelului de trai din România și Republica Moldova, însă tendința este similară – de înrăutățire a situației, în ansamblul soluțiilor de schimbare a acestui curs, mai mult ca sigur – conchide lucrarea – integrarea economiilor celor două state se va înscrie cu un aport pozitiv însemnat.

Evaluarea calității serviciilor sociale – învățământ și asistență medicală

Autor: dr. Andrei Novak

Obiectivul studiului l-a constituit investigarea și cuantificarea nivelului actual al dezvoltării serviciilor sociale de învățământ și asistență medicală și compararea serviciilor cu cele similare din alte țări.

În cadrul lucrării au fost abordate următoarele aspecte:

- Aspecte teoretice și metodologice privind evaluarea calității serviciilor sociale, vizând definirea și prezentarea funcțiilor serviciilor sociale, precizări conceptuale privind evaluarea calității serviciilor, ca și prezentarea unei scheme de clasificare a criteriilor și indicatorilor utilizați în evaluarea acestora. Schema se bazează pe o dublă clasificare și anume:
 - Pe baza criteriilor de evaluare: permisivitate, accesibilitate, activități/finalități specifice, satisfacerea beneficiarului.
 - Pe baza tipurilor de indicatori sociali: indicatori obiectivi de stare, indicatori obiectivi și subiectivi ai calității vieții, indicatori subiectivi de satisfacție.
- Analiza comparativă a principalilor indicatori ai sistemului de învățământ din România și din alte țări europene.
- Analiza comparativă a principalilor indicatori ai serviciilor de asistență medicală din România comparativ cu alte țări europene.

Ambele servicii sociale – învățământ și asistență medicală – au fost analizate din următoarele trei perspective:

- În dinamică, de-a lungul a 30-40 ani, evaluându-se evoluția permisivității, utilizându-se în acest scop, indicatorii obiectivi de stare.
- În profil teritorial, surprinzând starea actuală a accesibilității serviciilor, disfuncțiile în asigurarea echitabilă a tuturor indivizilor cu beneficiile/efectele acestor servicii. În care scop au fost utilizați indicatori obiectivi ai calității vieții, comparându-se nivelul indicatorilor obiectivi de stare corespunzători fiecărui județ cu nivelul mediu valabil pentru întreaga țară.
- Prin comparații internaționale, referitoare la compararea nivelului indicatorilor obiectivi de stare, în România, cu nivelul mediu european sau cu cel corespunzător țărilor foste socialiste, conducând la determinarea indicatorilor obiectivi ai calității vieții.

În analiza comparativă a principalilor indicatori pentru învățământ a fost utilizată schema indicatorilor utilizați în evaluarea calității serviciului de învățământ, indicatori de asigurare cu resurse (umane și financiare), indicatori de cuprindere (în fiecare nivel ai sistemului, ponderea studenților ce revin la suta de mii de locuitori, structura învățământului secundar) precum și indicatori de activitate (structura și piramida școlară, stocul de învățământ din cadrul sistemului, stocul absolvenților).

În analiza comparativă a principalilor indicatori ai serviciilor de asistență medicală a fost utilizată schema indicatorilor utilizați în evaluarea calității serviciilor de asistență medicală, Indicatori de asigurare cu resurse (umane, materiale, financiare), indicatori de adresabilitate/activitate (consultații, tratamente ș.a.), indicatori de morbiditate și mortalitate (cuburile noi de îmbolnăvire, incapacitatea temporară de muncă, mortalitatea și mortalitatea infantilă), durata

medic de viața și. În final, un indicator de asigurare cu resurse umane (IARU) pe baza căruia s-a realizat o ierarhizare a județelor.

***Evaluarea calității unor servicii sociale și autorități publice –
Cercetare efectuată în Municipiul București – iunie 1992***

Autor: dr. Andrei Novak

Cercetarea a avut ca scop: evaluarea percepției calității unor servicii și instituții (autorități) publice de către beneficiarii acestora. În cadrul cercetării au fost abordate următoarele aspecte:

- Aspecte teoretice și metodologice.
- Evaluarea percepției calității unor servicii sociale: învățământ, asistență medicală, cultură, asistență socială.
- Evaluarea percepției calității unor autorități (instituții) publice: primăria, armata, poliția, S.R.I., garda financiară, autoritățile judecătorești, partidele politice, parlamentul, guvernul, președintele.
- Fenomenul corupției în societatea românească (în învățământ, în asistența medicală, în armată, în poliție, în garda financiară, în justiție, în primărie).
- Importanța percepută a serviciilor sociale și a instituțiilor publice.
- Indicatori privind gradul de satisfacție oferit de unele servicii sociale și instituții publice: indicatori de satisfacție, indicatori de percepere a protecției individuale și colective, indicatori de intensitate a percepției corupției, indicatori de polarizare, diferențele apreciative.

Percepția calității privind activitatea, accesibilitatea, încrederea și/sau corectitudinea s-a realizat, în principal, pe baza următorilor indicatori:

- Ponderea subiecților care apreciază în mare/foarte mare măsură această calitate.
- Media calculată prin ponderea răspunsurilor primite (deloc - 1; în mică măsură - 2; așa și așa - 3; în mare măsură - 4; în foarte mare măsură - 5) cu frecvențele corespunzătoare.

Plecând de la premisa că vârsta persoanei ca și categoria socio-ocupatională a acesteia prezintă o marcă importantă în perceperea serviciilor sociale și autorităților publice, cercetarea a fost efectuată pe un eșantion stratificat multistadial al populației adulte, reprezentativ în raport cu cele două variabile amintite. Cercetarea s-a efectuat, într-o primă fază – ca experiment –, la nivelul municipiului București pe structuri ale populației determinate pe grupe de vârstă (18-24 ani, 25 - 34 ani, 35 - 44 ani, 45 - 59 ani și peste 60), respectiv, pe categorii socio-ocupationale: muncitori, funcționari, intelectuali, studenți/elevi, privatizați, pensionari, alte categorii. Volumul eșantionului, stabilit la 1067 subiecți, corespunde unei erori maxime de eșantioane de +3%.

Utilizarea, în cadrul cercetării, a unei scheme de evaluare a datelor absolute (Cătălin Zamfir, în „Viitorul social”, nr. 1/1980) aplicată unei scale cu cinci valori, a condus la identificarea următoarelor zone:

- Situație foarte bună (4,00 - 5,00), cuprinzând caracteristicile neproblematică, dar perfecționabile, ale sistemului.
- Situație bună (3,75 - 4,00), cuprinzând caracteristicile care, deși prezintă deficiențe, nu constituie probleme ale sistemului.
- Atenție probleme (3,50 - 3,75), cuprinzând caracteristicile normale ale căror deficiențe încep să se accentueze, anunțând problemele latente.
- Puncte critice (3,00 - 3,50), cuprinzând caracteristici care, deși în ansamblul lor sunt estimate pozitiv (peste punctul neutru al scalei), prezintă deficiențe marcante cure, prin agravare, pot deveni surse importante de perturbare.
- Situație gravă (sub 3,00), cuprinzând sursele de puternice perturbări, de procese negative, intervenția asupra lor reprezentând o necesitate urgentă.

Cercetarea a condus la următoarele rezultate:

- În ce privește calitatea (încrederea) percepută se constată că:
 - în zonele corespunzătoare situațiilor bune sau foarte bune nu se situează nici un serviciu sau instituție.
 - în zona „atenție, probleme” se situează numai calitatea cărților solicitate și încrederea în capacitatea armatei.
 - în zona puncte critice se plasează eficacitatea S.R.I., încrederea în știrile furnizate de radio, emisiunile TV și calitatea învățământului.
 - în zona „situație gravă” se situează alte servicii sociale și autorități publice: asistența medicală, poliția, parlamentul, primăria ș.a.
- În ce privește protecția percepută de subiecți, atât individuală, cât și cea colectivă, se constată, din păcate, că în zona „Atenție, probleme” se află numai capacitatea armatei (la limita inferioară a zonei), în zona „punctelor critice” se află numai eficacitatea S.R.I., în timp ce, garda financiară, asistența medicală, protecția asigurată de poliție și tratarea egală a cetățeanului de către cei care aplică legea sunt plasate în zona „situație gravă”.
- În ce privește fenomenul corupției, inversând pe scală ordinea zonelor, se constată că în zona „situație gravă” se situează asistența medicală și primăria, în timp ce, în zona „atenție probleme”, se află în percepția populației învățământul, garda financiară, autoritățile judecătorești și poliția.

Cunoașterea, prin urmărirea periodică a percepției calității și imaginii unor servicii și instituții de către beneficiarii acestora – ca efect al evoluției obi-

ective a acestei calități, constituie un element important al feedback-ului calității serviciilor studiate.

Familia și adaptarea la tranziția la economia de piață

Autor: Georgeta Ghebrea

Fiind o instituție care se transformă foarte lent și anevoios, familia are o independență relativă față de contextul social și economic, schimbările ei făcându-se odată cu succesiunea civilizațiilor. Trecerea de la un tip de civilizație la altul cuprinde, în seria transformărilor, și instituția familială.

Inventariind schimbările din familia românească în ultimii 50 de ani, se observă corelarea acestor schimbări cu difuziunea civilizației moderne, urbane, industriale, precum și cu influențele regimului politic. Un rol important îl are, de asemenea, stadiul tranziției demografice în țara noastră, ca un corolar al nivelului și tipului dezvoltării societății. În finalul primului capitol al lucrării se încearcă să se dea un răspuns la întrebarea: familia românească este în prezent modernă sau tradițională?

Erodarea valorilor familiale tradiționale s-a făcut într-un ritm accelerat în perioada regimului comunist (1948 - 1965), pentru ca apoi regimul din România să vrea să integreze ideologia tradițională și să reconsidere familia ca „celulă de bază a societății”.

Familia românească, ca instituție, parcurge astăzi două mari procese care se întrepătrund: adâncirea proceselor de modernizare și adaptarea la tranziția către economia de piață. Deși familia joacă un rol major în reproducerea structurii sociale, în anumite momente de schimbare socială, această instituție poate deveni un agent de transformare.

Pusă în fața înfruntării unei noi realități, familia suferă un proces de schimbare și reorganizare, în lipsa unei cristalizări a conceptelor și până la culegerea datelor obiective și subiective, schimbările multidimensionale ale familiei în această perioadă pot fi descrise pornind de la o abordare euristică a problemei.

Putem privi tranziția ca o variabilă independentă și efectele ei asupra familiei ca variabile dependente. Aceste efecte sunt însă mediate (mărite sau micșorate) de către factorii psihologici, resursele familiei, relațiile ei cu mediul social exterior. Astfel, identificarea efectelor tranziției asupra familiei este dependentă în mare măsură de analiza structurii familiale. Familia nu suportă adaptarea în mod pasiv.

Încercând sintetizarea unui model descriptiv al adaptării familiei la tranziție, model ce va sta la baza unui viitor chestionar, s-a pornit de la identificarea problemelor în cadrul unei serii de interviuri semi-structurale cu 10 tinere cupluri bucureștene (sub 30 de ani). Opiniile exprimate de cuplurile intervievate sunt sugestive fără a fi concludive. Ele sunt însă utile pentru identificarea problemelor și formularea ipotezelor. Astfel, s-au putut identifica principalele efecte ale tranziției asupra familiei în următoarele domenii: nivelul economic al fa-

miliei, relațiile sociale și familiale, sănătatea fizică și psihică. Aceste efecte sunt diminuate în cazul prezenței unor factori favorizanți ai procesului de adaptare: relațiile intra-familiale, resursele economice ale familiei, resursele ei sociale, resursele individuale. Adaptarea se identifică prin: coeziune familială, satisfacție în raport cu veniturile și locul de muncă, optimism și încredere, dinamism în imaginarea soluțiilor. Ipoteza principală susține că șansele de adaptare depind de aceste resurse ca factori proiectivi. Familiile care nu dispun de resursele de mai sus prezintă un risc sporit de inadaptare la tranziția la economia de piață.

Protecția socială a copiilor în România

Colectiv de autori: prof. dr. Cătălin Zamfir, Georgeta Ghebrea, Gheorghe Viorel, Vasilica Ghimpău, dr. Gheorghe Barbu

În prima parte a lucrării se arată necesitatea unui program coerent de protecție socială a copilului în România, în perioada pe care o parcurge societatea noastră.

Pretutindeni în lume, datorită specificului vârstei lor, copiii sunt protejați; cu atât mai mult în condițiile dificile care caracterizează situația actuală din țara noastră este nevoie de contracararea consecințelor negative ale trecerii la economia de piață, copiii fiind cei mai expuși acestor consecințe.

Principalele dificultăți se manifestă pe 4 mari planuri: economic, educațional, medico-sanitar și familial. Cei mai afectați sunt copiii care nu beneficiază de cadru familial de dezvoltare (instituționalizați, vagabonzi) sau cu un cadru familial necorespunzător.

Punctele cele mai critice ale situației copiilor în România, în momentul de față, sunt: situația economică și extinderea sărăciei; starea de sănătate și de nutriție; copii abandonati: abandonul școlar, delincvența minorilor.

Analizându-se sistemul actual de protecție socială a copilului în România se arată incapacitatea lui de a proteja în mod adecvat acest grup. Deși în România există un sistem de alocații și alte beneficii pentru copii (creșe, grădinițe, învățământ și asistență medicală gratuite), acest sistem este depășit de noile tendințe socio-economice.

Datorită standardului redus de viață al majorității populației, veniturile normale ale unei familii nu sunt suficiente pentru a oferi, prin ele însele, resursele necesare creșterii copiilor. Fiecare copil în plus sporește riscul respectivei familii de a se plasa sub pragul de sărăcie. Consecințele lipsei acestor resurse asupra dezvoltării fizice, psihice, intelectuale și sociale ale copiilor pot fi catastrofale, punând în pericol chiar evoluția întregii societăți.

Cele mai expuse sărăciei sunt deci familiile cu peste 2 copii. Ele sunt, în același timp, și cele mai puțin protejate. Dacă nașterea primului copil este compensată de acordarea alocației plus reducerea de 20% din impozit, nașterile copiilor următori nu mai sunt compensate, sporul de alocație fiind nesemnificativ.

Actualul sistem este contrar principiilor de protecție socială, redistribuind resursele către familiile cu un singur copil și către familiile cu venituri mari și foarte mari. Analiza bugetului de stat arată cvasi-stagnarea valorii nominale a sumei pentru alocații și alte ajutoare pentru copii, fără a vorbi de valoarea ci reală. Asistența socială este, de asemenea, prost organizată, slab finanțată, excesiv monetarizată și centralizată.

În această perioadă, un program de protecție a copilului trebuie să aibă în vedere asigurarea nevoilor fundamentale ale tuturor copiilor. Pornind de la analiza comparativă a experiențelor internaționale, sunt conturate principalele instrumente ale protecției copilului și dinamica lor: veniturile minime, alocațiile pentru copii, sistemul fiscal, serviciile sociale, asistența socială, politica financiară – instrumente susținute de strategii bugetare și instituționale corespunzătoare. Cele trei variante de program propuse cuprind puncte fixe comune și opțiuni variabile (în jurul a trei elemente: alocațiile, scutirile de impozite, prestațiile în natură și servicii) evaluate din punctul de vedere al avantajelor și dezavantajelor posibile.

Politicile culturale și implicațiile lor asupra calității vieții

Autor: Cornelia Costin

La nivel mondial este tot mai vehiculată ideea că nevoile spirituale crescute ale oamenilor cer o politică culturală îmbunătățită permanent și o intensă activitate de promovare culturală. Altfel spus, este necesară intensificarea participării statului la „planificarea” culturală.

Se pune, deci, problema unei metodologii de planificare a acțiunii culturale și se insistă asupra necesității explorării pe termen lung a problemelor culturii pentru a descoperi și a elucida finalitățile, scopurile, obiectivele, contradicțiile dar și efectele perverse ale politicilor culturale. Pentru că, nu trebuie uitat că orice planificare este în mod fatal imperfectă, ideea de plan presupunând o ipoteză destul de utopică, de consens a partenerilor sociali, ceea ce de fapt nu există ca atare în societate; și acest lucru se observă mai acut în perioada de criză culturală și socială sau când insatisfacția unor grupuri sociale este dezvăluită public (societatea românească actuală stă mărturie!). În consecință, efectele reale, practicile culturale observate la „îndeplinirea” planului pot fi în general foarte diferite de efectele prevăzute de planificatori, politicieni, responsabili cu acțiunea culturală.

Pe de altă parte, se poate spune că dincolo de disputa din jurul „planificării culturale” se impune acceptarea nu atât a unei planificări culturale centrate asupra culturii înseși, cât a planificării „culturalului” adică, în principiu, a mijloacelor care permit asigurarea difuzării și a participării la viața culturală, a democratizării culturii.

În acest context, o evaluare cât mai corectă și sistematică a politicii culturale din România atât dinaintea de decembrie 1989, cât și din perioada celor 3

ani de tranziție și încercarea de a desprinde câteva jaloane pentru viitor, se impune din ce în ce mai mult.

Acesta este de fapt și obiectivul principal al temei de cercetare „Politicile culturale și implicațiile lor asupra calității vieții” prevăzută a se desfășura inițial pe parcursul a trei ani.

În 1992 s-a prezentat teoretico-metodologic problema de cercetat, respectiv, definirea conceptului de politică culturală și a noțiunilor subdiacente și elaborarea unui sistem de indicatori necesari evaluării, pe baza căruia s-a încercat construirea unui model general posibil de evaluare sistematică a politicilor culturale.

S-a pornit de la ideea că, orice evaluare sistematică are trei piloni de bază: obiectivele, măsurile (mijloacele), rezultatele.

Obiectivele indică țelurile pe care și le propun politicienii. Ele pot fi îndeplinite în funcție de medul de a concepe realitatea. Obiectivul are astfel un statut de ideal. Însă, la fel de des, obiectivele tratează o direcție, un proces dorit sau o dezvoltare. În final, obiectivele pot fi exprimate sub forma unui cumul de eforturi în vederea stabilirii de măsuri sau acțiuni. Sfera responsabilității politicii culturale este delimitată în termeni de acțiune, măsuri și contribuții.

Măsurile pot fi interpretate ca mijloace aflate la dispoziția factorilor de decizie, pentru a schimba datele realității în direcția propusă. Mijloacele majore din cadrul politicii culturale naționale sunt banii, legislația (stabilirea de norme) și informația.

Rezultatele sunt schimbările survenite în urma măsurilor luate pentru realizarea obiectivelor.

Evaluarea se poate stabili în mare măsură pe baza indicatorilor statistici cantitativi ce reprezintă măsurile și respectiv rezultatele. Culegerea însă de noi date (mai ales că pentru perioada amărată de decembrie 1989 există păreri diferite în ce privește corectitudinea statisticilor, iar după decembrie 1989 statisticile sunt: incomplete) ar fi binevenită. Tocmai de aceea, pentru 1993, este necesară o anchetă pe bază de interviuri adresate celor responsabili de formularea și punerea în aplicare a politicii culturale, dar și interviuri colective adresate beneficiarilor acțiunii culturale. (Sigur că acest lucru nu implică renunțarea la folosirea statisticilor deja existente). Această metodă ar împiedica poate riscul ca evaluarea să producă un dezechilibru cantitativ.

Indicatorii cantitativi oferă răspunsul la întrebări de tipul: „cât?” și „câți?” (indicatori de stare) sau „cât de des?” (indicatori de activitate). Dar evaluări importante ale rezultatelor se pot obține prin analiza conținutului (acțiunilor, realizărilor culturale) experienței și cunoștințelor (beneficiarilor acțiunii culturale) și valorilor și atitudinilor (populației). Asemenea date nu pot fi lesne și sistematic culese și transpuse într-o formă statistică. Și aici poate avea rol important cercetarea empirică, ea evaluând desigur „momentul actual”, informațiile permanente și cuprinzătoare fund greu de obținut.

Sigur că va fi imposibilă inventarierea sistematică a cercetărilor făcute până acum în domeniu și probabil nu va fi posibilă nici analiza lucidă a tuturor experimentelor și proiectelor de dezvoltare aplicate de-a lungul anilor în instituțiile și organizațiile culturale. O evaluare (judecată bazată pe valori politice) ar trebui, la modul ideal, să fie fundamentată pe baze concrete. Dar, în numeroase contexte științifice, datele concrete trebuie înlocuite cu posibilități. Din mai multe motive nu este demonstrabilă cu certitudine o legătură cauzată între măsuri (mijloace de orientare) și rezultate (exprimate ca formularea unor scopuri), în cel mai bun caz, e posibil ca, în cadrul statisticilor, indicatorii pentru măsuri să se modifice în aceeași direcție cu indicatorii de rezultate. Condiția ca măsurile să fie eficiente este necesară dar insuficientă. Sunt posibile explicații alternative. Ca urmare, este dificil să se recurgă la izolarea efectelor pe care măsurile le-ar putea avea asupra populației. Și asta cu atât mai mult cu cât aceste măsuri au deseori doar efecte de lungă durată.

Sportul, din perspectiva calității vieții

Autor: Emilian Popescu

Două convingeri au stat la baza studiului cu acest titlu.

Prima – practicarea exercițiului fizic, de la formele lui cele mai modeste și până la cele mai pretențioase –, prezintă legături de netăgăduit cu calitatea vieții; pentru participantul la mișcare în parte și pentru microgrupul animat într-un joc; pentru protagoniștii unei competiții interne sau internaționale; pentru spectatorul din arenă și telespectatorul din fotoliu; pentru calitatea mediului social.

A doua: față de un asemenea mănunchi de virtuți potențiale, sportul la noi nu ocupă totuși locuri pe care îl merită nici în existența cotidiană a omului oarecare și nici în preocupările factorilor de decizie de la diferitele niveluri și eșaloane ale puterii publice. În rândul acestora din urmă, atunci când vine vorba de importanță și priorități, dintr-o prejudecată intrată în reflex, sportul este trecut mai mereu la „și altele”. Or, nevoile umane cărora le corespund domenii precum sportul, educația și cultura formează cu celelalte nevoi primare, de bază – un complex ce se manifestă simultan; a proceda la satisfacerea lor „pe rând” apare în acest caz nefiresc și implică și riscul ca ultimele „din listă” să fie mereu amânate.

Credem, de aceea, că optica „prioritară” nu trebuie absolutizată. Argumentării acestei poziții i-a fost consacrată o bună parte din lucrare. Filierile „motivațională” și „instituțională” au fost în acest scop explorate în capitolul al doilea („Piste ale sportului spre calitatea vieții”) după o prealabilă punere în temă cu definiții și clasificări relative la fiecare din termenii relației sport-calitatea vieții.

Sunt trecute – în continuare – în revistă raporturile de principiu între sport și industria de materiale sportive; între sport și presă; între sport și publicul

spectator; între cadrele de sport și solicitanții de practică sportivă – abordate în totalitate ca raporturi traductibile în relații de tip cerere – ofertă.

Un capitol distinct a fost rezervat corpus-ului de perceptive constituit de fair-play, o „filosofie” ce depășește categoric granițele domeniului sportiv, dar care nicăieri nu poate face legea mai direct decât aici (IV. „Fair-play – o filosofie nu numai a sportului”).

Asupra perspectivelor de viitor ale sportului în țara noastră își pun amprenta o multitudine de împrejurări, procese sau factori, a căror sistematizare s-a încercat a fi făcută după criteriul sensului în care pot ci influența (premise favorabile și nefavorabile) și al direcției în care ei înșiși au evoluat după 1989.

În contextul acestei diferențieri, au putut fi sugerate implicit sau formulate explicit forme de acțiune dezirabile: măsura în care asemenea „pași” necesari sportului sunt și posibili este o problemă, în principal, de resurse materiale: bugetul statului și-a restrâns net contribuția, fără ca variantele complementare (se arc în vedere îndeosebi sponsorizarea) să capete deocamdată anvergura dorită. Iar strategia conducerii sportului de la noi nu-și poate propune obiective mai ambițioase sau mai cuprinzătoare decât permit fondurile alocate.

Deplasarea de accent de la menținerea, fie și parțială, a unor rezultate internaționale laudabile în sportul de performanță (unde avem tradiție) – spre încetățenirea deprinderilor de practica sportivă în rândul populației (la care suntem deficitari) a fost sugerată în lucrare ca una necesară în perspectivă; ea va fi posibilă numai odată cu demarajul întregului angrenaj al economiei de piață.

Textul îl lasă deci pe lector cu un optimism (bine) temperat inspirat de perspectivele economice, dublat de optimismul robust caracteristic în general sportivilor și în special sportului nostru care – se spune cu mândrie și îndreptățire – și-a depășit și își depășește mereu handicapul condițiilor materiale (sau al „calității vieții de muncă” în ceea ce îl privește).

Alcool și alcoolism din perspectiva calității vieții

Autor: Emilian Popescu

Un prim obiectiv al studiului 1-a constituit introducerea în problema legată de consumul de alcool și de excesele în această direcție, de efectele lui multiple și de căile generale de combatere a acestora. Constatările din această zonă, desprinse din bibliografia străină și autohtonă de specialitate, și-au aflat concretizarea în partea I, „Ipostazele și problemele asociate alcoolului”, desfășurată pe cinci capitole: I. Alcoolul – componentă normală a consumului alimentar; II. Alcoolul – axă a unui stil patologic de viață; III. O schiță de tipologie a efectelor generale ale consumului excesiv de alcool; IV. Abuzul de alcool – variantă a abuzului de narcotice; V. Lupta cu alcoolismul – căi și rezultate.

Un al doilea obiectiv al studiului a fost „luarea de puls” a situației din țara noastră și analiza unora din premisele favorizante sau inhibante ale fenomenului abordat. Drept urmare, partea a II-a, „Caracterizare preliminară a problematicei sociale generate de alcool în România”, s-a structurat pe alte șase capito-

le: VI. Permisivitate și restricție în tradiția autohtonă; VII. Politica economico-socială recentă – sursă de anomalii în domeniul băuturilor alcoolice; VIII. Premise actuale ale consumului de alcool (din datele Statistice la nivel național); IX. Diferențieri în consumul de alcool reflectate în statistica bugetelor de familie; X. Consumul de alcool în România: penetrație, nivel și unii indicatori de consecință; XI. Elemente de cazuistică a etilismului în practica medicală – un sondaj în rândul specialiștilor.

Suportul statistic al acestei a doua secțiuni a lucrării l-a constituit datele furnizate, pe de o parte, de Comisia Națională pentru Statistică (bugetele de familie), de Ministerul Sănătății (din ancheta – reprezentativă la nivel național – asupra stării de sănătate a populației în anul 1989), iar pe de altă parte – de Institutul de Igienă și Sănătate Publică București (din evidențe și investigații proprii).

Sumarul este întregit de fireasca punere în temă cu cadrul lucrării, realizată în introducere și pe o postfață ce ține loc de concluzii: „ține loc” pentru că una din concluziile textului a fost necesitatea unei abordări și mai cuprinzătoare, din care – atunci când se va realiza – să nu lipsească anchete detaliate în rândul anumitor categorii de populație, apte de a caracteriza mai cu precizie comportamentul lor de consum pe direcția investigată. Existența în lume a unor întregi institute profilate în exclusivitate pe asemenea probleme susține caracterul de relativitate al concluziilor noastre parțiale. Altfel, partea finală a textului punctează un grupaj de demersuri necesare și posibile în contextul tranziției românești, spre a stăvili un fenomen cu reală capacitate de erodare a individului și a societății. Eventualitatea de a scăpa de sub control situația generată de consumul băuturilor alcoolice este reală; drept urmare, fără a fi cazul să ne considerăm un popor de împătimiți ai băuturii, este momentul să acționăm spre a nu ajunge în câțiva ani într-o asemenea postură.

3. LUCRĂRI PUBLICATE ÎN ANUL 1992 DE CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

- **ANALELE INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE**

- Nr. 1/1992 (Anul II, vol. 5)**

- Calitatea vieții '92 – Anchetă națională (3J, ICCV, *dr. Ana Bălașa, dr. Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol*

- Nr. 2-3/1992 (Anul II, voi. 6)**

- Cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică în condițiile tranziției, IEN, *dr. Gh. Zaman, Steliana Sandu, dr. Ileana Ionescu-Sisești, dr. Mihai Ștefan, Adrian Toia*

- Nr. 4/1992 (Anul II, vol. 7)**

- Le colloque économique roumain - luxembourgeois „L'ECONOMIE DE LA ROUMANIE - LA DYNAMIQUE DE LA REFORME”.

- **STUDII ȘI CERCETĂRI ECONOMICE**

- Nr. 1-2/1992**

- Restructurări în economia națională în vederea creșterii eficienței economice și a calității vieții (Partea I), ICRISI, *Lucian Albu, Elena Moise, Luisa Isăcescu, Mihail Gondoș, Cristina Sutaru, Aura Suia* (și ediție Studii de economie industrială, Nr. 93, ICRISI)

- Nr. 3-4/1992**

- Strategii și politici ale protecției mediului înconjurător în țări cu economie de piață, IEN, *dr. Camelia Cămășoiu, Marina Rudăreanu, Maria Simion*

- Nr. 5-6/1992**

- Inflație și indexare. Metode de cercetare statistică și de analiză economică, INCE, *Alexandru Radocea, Vasile Bogdan*

- Nr. 7-8/1992**

- Instrumente economice pentru stimularea economisirii și transformării economiilor în capital, ICRISI, *Lucian Croitoru, Ileana Farmache, Bogdan-Cristian Drăgan, Anișoara Ulcelușe, Doina Tătaru, Cornel Târhoacă, Ramona Bratu, Giga Grosu, C-tin Panătescu, Carmen Bădulescu* (și ediție Studii de economie industrială, Nr. 101, ICRISI)

- Nr. 9/1992**

- Restructurări în economia națională în vederea creșterii eficienței economice și a calității vieții (Partea a II-a), ICRISI, *Lucian Albu, Elena Moise, Luisa Isăcescu, Mihail Gondoș, Christina Suciu, Aura Sutaru* (și ediție Studii de economie industrială, Nr. 93, ICRISI)

Nr. 10-11/1992

– Piața muncii în România în perioada de tranziție. Mecanisme și politici de ocupare a forței de muncă și combatere a șomajului, IEN, dr. Steliana Perț, Dr. Constantin Ciutacu, Florin Pavelescu, Dorin Mihalcea, Constanța Mihăescu, Gabriela Predoșanu, Valentina Vasile

Nr. 12/1992

– Întreprinderea – agent al economiei de piață. Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii. Forme de asociere a întreprinderilor, ICRISI, dr. Aurel Iancu, Dan Vasile, Ruxanda Isaic-Maniu, Emil Stan, Constantin Panaitescu, Roxana Bob (și ediție Studii de economie industrială, Nr. 112, ICRISI)

• PROBLEME ECONOMICE**Nr. 1-2-3/1992**

– Costul social al reformei în România, IEN, *Maria Poenaru, Maria Molnar*

Nr. 4/1992

– Minimul de trai (pragul de sărăcie) în România, IEN, *Maria Molnar, Maria Poenaru*

Nr. 5-6/1992

– Grupuri sociale defavorizate și politici pentru asistența lor socială – persoanele vârstnice, ICCV, *dr. Hildegard Puwak*

Nr. 7/1992

– Continuitatea europeană – piață unitară și politică socială, ICCV

– Instrumentele politicii sociale în domeniul educației și învățământului, ICCV, *Georgeta Ghebrea*

– Stadiul actual și perspectivele asistenței medicale în România, ICCV, *dr. Andrei Novak*

– Despre o viitoare reformă a sistemului de pensii în Germania, ICCV, *dr. Hildegard Puwak*

– Delincvența juvenilă – cauze, factori și direcții de prevenire, ICCV, *Margareta Flesner*

– Considerații cu privire la indicatorii utilizabili pentru exprimarea intensității fenomenului inflaționist în România, ICCV, *dr. Gheorghe Barbu*

Nr. 8/1992

– Bugetul și sistemul fiscal, IFPPV, *Rodica Bălănescu, Carmen Corduneanu, Dorina Antoni, Florin Bălășescu, Adriana Negoită, Vladimir Florea*

Nr. 9/1992

– Cu privire la modelele teoretice ale economiei de piață pornind de la categoriile specifice acesteia, IPE, *dr. Victor Stoica*

– Bătălia secolului XXI – situația forțelor celor trei mari poli, IEM, *Laura Stanciu*

– Proiectul actual final al Runderi Uruguay oferă o șansă unică liberalizării comerțului, IEM, *Laura Stanciu*

– Depășirea obstacolelor în comerțul internațional între posibilitate și realizare, IEM, Laura Stanciu

Nr. 10/1992

– Taxa pe valoarea adăugată în economia concurențială, IFPPV, Carmen Corduneanu. Rodica Mihaela Bălănescu

Nr. 11-12-13-14/1992

– Probleme actuale ale populației și politicii familiale, IEN, dr. Constantin Grigorescu, Livia Chisăgiu, Vergiliu Iordache, Georgeta Dumitrescu, Grigore Vâlceanu

Nr. 15-16-17/1992

– Evaluarea calității serviciilor sociale, învățământ și asistență medicală, ICCV, dr. Andrei Novak

Nr. 18/1992

– Învățământul – mutații, costuri, perspective, ICCV, dr. Maria Moldoveanu

Nr. 19-20/1992

– Costul vieții, probleme teoretico-metodologice ale măsurii acestuia, ICCV, dr. Hildegard Puwak, Mariana Stanciu, Emilian Popescu, Iuliana Ghindă, Mihai Teodorescu, Luminița Ionescu

Nr. 21/1992

– Formarea agriculturii durabile, opțiuni pentru soluționarea problemei securității alimentare a României, IEA, *Dumitru Dumitru, Filon Toderoiu*

Nr. 22/1992

– Sărăcia în România – distribuția teritorială și intensitatea manifestării fenomenului sărăciei, ICCV, dr. *Hildegard Puwak* (și ediție Scia "Politica socială", Nr. 3, ICCV)

Nr. 23-24/1992

– Reforma în țările est-europene – experiențe, rezultate, analiză comparată, TEM, Ana Bal, IEM, Luoana Dulgheru, IEN, Romulus Palade, IEM

Nr. 25/1992

– Privatizarea în România – teorie și practică. IEN, dr. Gheorghe Zaman

Nr. 26/1992

– Calitatea vieții '92 – anchetă națională (3), ICCV, dr. Ana Bălașa, dr. Ioan Mărginean, Ilie Sandu. Gheorghe Socol

Nr. 27/1992

– Dezvoltarea agriculturii și realizarea obiectivului strategic – securitatea alimentară a României, IEA, Dumitru Dumitru

Nr. 28-29-30-31/1992

– Dezechilibre macroeconomice în perioada de tranziție și modalități de atenuare a acestora, ICRISI, dr. Lucian Albu, Mura Crăiuțu, Elena Moise, Maria-Luisa Isăcescu, Valentin Lazea, Anca Petrovici. Aura Sutaru, Christina Suciu, Vasile Viezuină, Mihai Stoica (și ediție Studii de economic industrială, Nr. 105, ICRISI)

Nr. 32/1992

– Analiza comparativă a nivelului de trai în Republica Moldova și în România, ICCV, INCEF din Republica Moldova, *dr. Gheorghe Barbu, dr. Hildegard Puwak, Pioni Gheorghe, Vladimir Agafița, Emilian Ftomov* (și ediție Seria „Politica socială”, Nr. 6, ICCV)

Nr. 33/1992

– Dezvoltarea regională și amenajarea teritoriului – componentă a strategiei tranziției la economia de piață, IPE, *Gabriela Frenț, Narciza Nica*

Nr. 34-35/1992

– Evaluarea calității unor servicii sociale și autorități publice – cercetare efectuată în Municipiul București – iunie 1992, ICCV, *dr. Andrei Novak* (și ediție Seria politica socială”, Nr. 5, ICCV)

Nr. 36-37/1992

– Modelarea proceselor economice, IEN, *acad. Emilian Dobrescu, Gheorghe Avrămiță, Marin Comșa. Mădălina Dogaru, Aurel Camara, Ionel Florescu, Nicușor Afloroaiei. dr. Simona Bara, dr. Nicolae Costake, dr. Hildegard Puwak, Gabriel Sticlaru, Liviu Begu, Filon Toderoiu, Marin Constantin, Dorina Antohi, Mariana Bârsanu, Anca Dachin, Elena Stroe, Cornelia Scutaru* (și ediție Caietele colectivului de modelare macroeconomică, Nr. 2, IEN)

Nr. 38/1992

– Funcția de producție la punctul culminant al simplității analitice și exactității matematice – modelul SIMPLEX liniar – omogen – *ing. Ion I. Iliescu*

Nr. 39-40/1992

– Tendințe ale raportului dintre veniturile salariaților și pensionarilor din România și nivelul minim de trai, ICCV, *dr. Gheorghe Barbu, Vasilica Ghimpați, Radu Florea* (și ediție Seria „Politica socială”. Nr. 7, ICCV)

Nr. 41-42/1992

– Politici de protecție a mediului înconjurător la nivel de întreprindere, IEM, *Iolanda Dăduianu Vasilescu*

Nr. 43/1992

– Starea de șomaj și comportamentul șomerilor, ICCV, *Mihaela Codin, Mirela Zecheriu* (și ediție Seria „Politica socială”, Nr. 4, ICCV).

Nr. 44/1992

– Economia României înainte și după 1990 – o analiză a faptelor, *dr. Eugen Dijmărescu*

Nr. 45/1992

– Calitatea vieții românilor și a maghiarilor din România – cercetare comparați, ICCV, *dr. Ana Bălașa*

Nr. 46-47/1992

– Centrul de Informare și Documentare Economică București – scurtă prezentare

– Lucrări economice publicate de CIDE în anul 1992 – sinteză generală, CIDE, *Rodica Davidovici, Valeriu Ioan-Franc*

• **ROMANIAN ECONOMIC DIGEST**

January, 1992

- The bookkeeping law, *No. 82, December 24, 1991*
- Decision of the Government, *No. 779, November 15, 1991, referring to the tax on commodity circulation and excises*
- Norms of the National Bank of Romania, *No. V/2288/66, December 30, 1991, referring to the regime of the foreign exchange accounts of the natural and legal persons under the conditions of the limited domestic convertibility of the leu*
- Regulations, of the National Bank of Romania, *No. V/1782162, November 19, 1991, regarding the current foreign currency collections and payments*
- Decision of the Government, *No. 763, November 9, 1991, on the unification of the leu exchange rates and the extension of the leu domestic convertibility to current foreign currency operations*
- Tendencies in the structure of the consumer goods sales in Romania in the period January-September, 1991

February-March, 1992

- Romania in the third year of its transition
- Are there any solutions to overcome the crisis?
- 1991 in the quality of life diagnosis
- The poverty and (he social cost of the price liberalization
- Law, *No. 7/February 5, 1992* regarding the financial coverage of stale obligations which remained unadjusted by December 31, 1990 and the taking over by the slate and commercial banks of the losses of the state-owned economic units in 1989 and 1990 as well as the inefficient bank credits
- Law, *No. 6/February 5, 1992* regarding the holidays and other leaves of the employees
- Norms of the National Bank of Romania, *No. V/32/1/January 10, 1992* regarding the foreign exchange control of the export activity cashings
- Regulation of the National Bank of Romania, *No. 1/149/January 14, 1992* regarding the compulsory deposits of the banking companies with the National Bank of Romania
- The Romanian-German Economic Relationship

April, 1992

- The Romanian Government's statement regarding the foreign investments
- The 1992 budget – an austerity budget
- Romanian economy in 1991. Provisional statistical data

May, 1992

- The consolidation of the stability and the re-start of the national economy through the diminution of the inflation pressure and the restoring of the foreign exchange balance (*The speech delivered by the Prime Minister of*

Romania, Theodor Stolojan, in front of the Parliament of Romania, Bucharest, April 23, 1992)

June, 1992

- Regulation of the National Bank of Romania regarding the effecting of the foreign currency operations
- Norms, No. 2/1992 regarding the modification of the banking company status
- Norms, No. 3/1992 regarding the notification of the opening of representation offices in Romania by the banking companies residing abroad
- Norms, No. 4/1992 regarding the register of the banking companies
- Economy of Romania in March 1992

July, 1992

- The preliminary synthesis of the transition strategy in Romania August-September, 1992
- Tendencies and strategic directions of the transition economy in Romania
- The model of the économie mechanism of the West-European democracies and the problems of the transition to the market economy in Romania
- The C.M.E.A. collapse and the problems of the integration in the European and world structures
- Aging and the quality of life in Romania. The économie and social impact of the transition upon the third age
- The evolution of the population's incomes and demand in 1991 and the consumer goods market in Romania
- Norms of the National Bank of Romania regarding the organisation and operation of the banking foreign currency market

October, 1992

- Formation of a sustainable agriculture: option for solving the food security problem in Romania
- Transition to a market economy and food consumption

November-December, 1992

- Romania's present economic state and the ways to overcome the crisis, *Acad. N. N. Constantinescu*
- Order No. 3/July 27, 1992 of the Government of Romania and Norms for the enforcement of Order No. 3/July 27, 1992 on the value added tax in Romania
- The economy of Romania in September 1992. Statistical data.

• **ROMANIAN ECONOMIC DIGEST**

Janvier, 1992

- Loi de la comptabilité, no. 82/24.11199]

– Décision gouvernementale, *no. 779/15.11.1991* concernant l'impôt sur la circulation des marchandises et les accises

– Normes de la Banque Nationale de la Roumanie *no. V/2288/66/30.11.1991* concernant le régime des comptes en devises des personnes physiques et des personnes morales, dans les conditions de l'introduction de la convertibilité interne, limitée, du leu

– Normes de la Banque Nationale de la Roumanie, *no. V/1782/62/19.11.1991* concernant la réalisation des encaissements et des paiements courants en devises

– Décision gouvernementale, *no. 763/9.11.1991* concernant l'unification des taux de change du leu et l'extension de la convertibilité interne du leu aux opérations courantes en devises

– Tendances dans la structure des ventes de biens de consommation en Roumanie, pendant la période janvier- septembre 1991

Février-Mars 1992

– Roumanie – la troisième année de la transition

– Y a-t-il des solutions pour surmonter la crise?

– L'année 1991 et la diagnose de la qualité de la vie

– La pauvreté et le coût social de la libéralisation des prix

– Loi, *no. 7/5.02.1992* concernant la couverture financière des obligations de l'Etat restées non- régularisées au 31 décembre 1990 et la reprise par l'Etat et par les banques commerciales des pertes enregistrées par les agents économiques à capital d'Etat pendant les années 1989 et 1990, ainsi que des crédits bancaires non-performants

– Loi, *no. 6/5.02.1992* concernant le congé de repos et autres congés des salariés

– Normes de la Banque Nationale de la Roumanie, *no. V/32/1/10.01.1992* concernant le contrôle des encaissements en devises de l'activité d'exportation

– Règlement de la Banque Nationale de la Roumanie, *no. 1/149/14.01.1992* concernant les réserves obligatoires des sociétés bancaires auprès de la Banque Nationale de la Roumanie

– Les relations économiques entre la Roumanie et l'Allemagne

Avril 1992

– Déclaration du gouvernement de la Roumanie concernant les investissements étrangers

– Le budget de 1992 – un budget d'austérité

– L'économie de la Roumanie en 1991 – données statistiques provisoires

Mai 1992

– Consolidation de la stabilité et de la relance de l'économie nationale par la réduction de la pression inflationniste et le redressement de l'équilibre dans le domaine des devises (Discours du Premier Ministre de la Roumanie,

Theodor Stolojan, devant le Parlement de la Roumanie, Bucarest, 23 avril 1992)

Juin 1992

- Règlement de la Banque Nationale de la Roumanie concernant la réalisation des opérations en devises
- Normes, *no. 2/1992* concernant la modification de la situation des sociétés bancaires
- Normes, *no. 31/1992* concernant la notification de l'ouverture en Roumanie de représentations par les sociétés bancaires ayant le siège à l'étranger
- Normes, *no. 4/1992* concernant le registre des sociétés bancaires
- L'économie de la Roumanie en mars 1992 – Données statistiques

Juillet 1992

- Synthèse préliminaire des études concernant la stratégie de la transition en Roumanie

Août-Septembre 1992

- Tendances et orientations stratégiques dans l'économie de transition en Roumanie – étude préliminaire
- Le modèle du mécanisme économique des démocraties de l'Europe Occidentale et les problèmes de la transition vers l'économie de marché en Roumanie
- Les pays de l'Europe Centrale et Orientale: effondrement du C.A.E.M. et problèmes d'intégration dans les structures européennes et mondiales
- Eléments du mode et du style de vie du troisième âge sous l'impact de la transition vers l'économie de marché en Roumanie
- L'évolution des revenus et de la demande de la population en 1991 et le marché des biens de consommation en Roumanie
- Normes concernant l'organisation et le fonctionnement du marché bancaire des" devises

Octobre 1992

- La formation de l'agriculture durable: option pour solutionner le problème de la sécurité alimentaire en Roumanie
- La transition vers l'économie de marché et la consommation alimentaire

Novembre-Décembre 1992

- L'état économique actuel de la Roumanie et les voies pour sortir de la crise, *Acad. N.N. Constantinescu*
- Ordonnance, *no. 3/27 juillet 1992* du Gouvernement de la Roumanie et Normes visant l'application de l'Ordonnance *no. 3/27 juillet 1992* concernant la taxe sur la valeur ajoutée en Roumanie
- L'économie de la Roumanie en septembre 1992 – Données statistiques

• REVISTA ROMÂNĂ DE ECONOMIE

Nr. 1-2/1992 (Anul II, vol. 2)

- Dezvoltarea sectorului de servicii și modernizarea structurii economiei românești – *Constantin Grigorescu*
 - Opinii privind rolul monedei în perioada de tranziție – *Costin Kirițescu*
 - Stadiul reformei economice și rolul statului – *Vasile Pilat*
 - Considerații privind restructurarea sistemului de management – *Marcela Naneș, Mihai Ion, Romeo Constantin*
 - Privatizarea sectorului public în țările dezvoltate cu economie de piață – *Gheorghe Zaman*
 - Eseu asupra tipologiei economiilor de piață contemporane – *Sorica Sava*
 - Probleme ale tranziției la economia de piață în Bulgaria – *Reghina Crețoiu*
 - Piața munci între reglementare și dereglementare – *Steliana Perț*
 - Rolul sistemului de învățământ în elasticizarea ofertei forței de muncă – *Florin Pavelescu*
 - Repere ale ponticii salariate în procesul reformei economice în România – *Valentina Vasile*
 - Sistemul securității sociale în România. Cu privire la prestațiile bănești – *Maria Poenaru*
 - Reforma economică și politica socială – *Maria Molnar*
 - Protecția mediului înconjurător, sector al producției de bunuri și servicii – *Camelia Cămășoiu*
 - Politicile cercetării-dezvoltării. Obiect de studiu și acțiune practică – *Steliana Sandu*
 - Corelația cantitativ-calitativ în evoluția economiei românești în perioada 1950-1990 – *Gheorghe Zaman, Zizi Goschin*
 - Evoluția industriei prelucrătoare mecanizate din România interbelică – *Gheorghe Dobre*
 - Aspecte privind stabilizarea monetară din 1929 în România – *Victor Axenciuc*
- Note. Recenzii. Manifestări științifice: • Ronald H. Coase. Premiul Nobel pentru științe economice în anul 1991 • O lucrare de referință privind populația mondială • Întâlnirea grupului de lucru est-european din cadrul Programului Internațional de Studii pe problemă „Relațiile Academie-Industrie” • Seminarul regional cu tema: „Restructurarea economică și sistemul securității sociale în țările central și est-europene” • Dezbateri științifice: „Scenarii ale echilibrului economico-social din perspectiva ocupării forței de muncă și a combaterii șomajului în România”.

• ECONOMIA ROMÂNIEI EVOLUȚII PE TERMEN SCURT

1/1992

Piața muncii - semestrul I 1992, IEN, dr. *Steliana Perț*

• **CALENDARUL MANIFESTĂRILOR ȘTIINȚIFICE ORGANIZATE DE INCE**

– ediții în lunile: ianuarie, februarie, martie, aprilie, mai, iunie, iulie, octombrie, noiembrie, decembrie.

• **ALTE LUCRĂRI ALE INSTITUTELOR**

– **în limba română**

1. Atitudini, valori și condiții de viață în mediul studentesc, ICCV, *coordonator dr. Cătălin Zamfir*

2. Elemente de fundamentare a politicii regionale în condițiile actuale ale economiei românești, IPE, *N. Nica*

3. Sinteză preliminară a studiilor efectuate în INCE cu privire la strategia tranziției, INCE, *coordonator prof. dr. Constantin Ionete*

4. Linii de politică de protecție socială pentru România anilor '90, ICCV, *coordonator dr. Cătălin Zamfir (Seria „Politica socială”, Nr. 1, ICCV)*

5. Dimensiunea sărăciei în România, ICCV, *dr. Gheorghe Barbu (Seria „Politica socială”, Nr. 2, ICCV)*

6. Politici de adaptare a aparatului productiv al întreprinderii la cererea de produse industriale, (Studii de economie industrială nr. 103) ICRISI, *coordonator Olga Mihăescu*

7. Agricultură României în contextul tranziției la economia de piață, IEA, *coordonator Dumitru Dumitru*

8. Criterii și principii de organizare a standurilor expoziționale, IMM, „Virgil Madgearu”

9. Conjunctura economiei mondiale – 1991 - 1992, IEM (*în coediție cu editura „Expert”*), *coordonator dr. Nicolae Nistorescu*

– **în limbi străine**

1. Romanian Economy – a brief survey, INCE, *dr. Mircea Ciomara*

2. Romania-Luxembourg – disponibilités et opportunités du développement de la coopération économique et du commerce, *dr. Napoleon Pop*

3. Romania on the way to the Market Economy, *dr. Napoleon Pop*

4. Tendances et orientations stratégiques dans l'économie de transition en Roumanie (étude préliminaire), INCE, *prof. dr. Constantin Ionete*

5. Rapports présentés au Congrès de l'Association Internationale des économistes de langue française, *Mihai Ștefan*, *dr. Gh. Dolgu*

6. Synthèse préliminaire des études effectuées au cadre de l'INRE concernant la stratégie de la transition, INCE, *prof. dr. Constantin Ionete*

7. The preliminary synthesis of the studies on the transition strategy carried out by the NIER, INCE, *prof. dr. Constantin Ionete*

8. L'Institut National de Recherches Economiques, 1990 - 1991, INCE, *dr. Mircea Ciomara*

9. The National Institute for Economic Research, 1990 - 1992, INCE, dr. *Mircea Ciumara*

10. The consolidation of the stability and the re-start of the national economy through the diminution of the inflation pressure and the restoring of the foreign exchange balance, The Romanian Government, *Theodor Stolojan*

11. La consolidation de la stabilité et de la relance de l'économie nationale par la réduction de la pression inflationniste et le redressement de l'équilibre dans le domaine des devises, Le Gouvernement de la Roumanie, *Theodor Stolojan*

12. La qualité de la vie des Roumains et des Magyars de Roumanie (recherche comparative, ICCV, dr. *Ana Bălașa*

13. The quality of life of the Romanian and of the Magyar in Romania, ICCV, dr. *Ana Bălașa*

14. Nicholas Georgescu-Roegen, IEN, dr. *Sorica Sava, Aurelian Crăiuțu, Vasile Pilat*

**INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE**

**REVISTA ROMÂNĂ DE ECONOMIE
NR. 1-2/1993**

**CENTRUL DE INFORMARE
ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREȘTI**

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

REVISTA ROMÂNĂ DE ECONOMIE

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

COLEGIUL EDITORIAL

Dr. Gheorghe ZAMAN, dr. Constantin GRIGORESCU,
dr. Constantin CIUTACU, Grigore VÂLCEANU,
dr. Gheorghe DOBRE, Maria POENARU, Valeriu IOAN-FRANC

Administrația: Georgeta Dumitrescu, Ion Mincu, Luminița Miciu

Secretariat: Elena Panaite

Procesare text: Florica GRIGORAȘ

Tehnoredactare computerizată: Victor PREDA

SUMAR

CONVERTIBILITATEA ȚĂRILOR EUROPEI CENTRALE ȘI ORIENTALE ÎN CONFRUNTAREA CU FAPTELE (Henri BOURGUINAT).....	299
ASPECTE MACROECONOMICE ALE TRANZIȚIEI SPRE ECONOMIA DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA (Constantin GRIGORESCU, George GEORGESCU, Grigore VÂLCEANU).....	321
PRIVATIZAREA ÎN ROMÂNIA. REALIZĂRI, DILEME, DIFICULTĂȚI (Gheorghe ZAMAN)	333
ȘOMAJ-INFLAȚIE O PROVOCARE PENTRU ECONOMIA ÎN TRANZIȚIE? (Constantin CIUTACU)	354
ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE ALE DETERMINĂRII COSTULUI COPILULUI (Georgeta DUMITRESCU)	369
POTENȚIALUL DE MUNCĂ AL ROMÂNIEI ÎN CONTEXT EUROPEAN (Diana ROȘU).....	378
INVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC. POSIBILE REFLECȚII PENTRU TRANZIȚIE (Luminița CHIVU).....	387
O POLITICĂ ECONOMICĂ DE PERFORMANȚĂ EUROPEANĂ: CAZUL PROTECȚIONISMULUI ROMÂNESC INTERBELIC (Gheorghe DOBRE)	397
LIBERUL SCHIMB ȘI PROTECȚIONISMUL ÎN PRACTICA ROMÂNIEI (Victor AXENCIUC).....	405
ASPECTE ALE EVOLUȚIEI DOCTRINEI PROTECȚIONISTE ÎN ROMÂNIA (1860-1940) (Eugen GHIORGIȚĂ).....	412
POLITICA SCHIMBURILOR ECONOMICE EXTERNE ALE ROMÂNIEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ (Adrian PLATON).....	425
COORDONATE ECONOMICE ALE DREPTURILOR DE PROPRIETATE (Sorica SAVA).....	431
O ANALIZĂ CUPRINZĂTOARE A PRINCIPALELOR STRUCTURI ȘI TENDINȚE ÎN SECTORUL SERVICII DIN CÂTEVA ECONOMII DEZVOLTATE (Constantin GRIGORESCU, Mihai ȘTEFAN)	442
O LUCRARE DE REFERINȚĂ PRIVIND ECONOMIA ROMÂNIEI ÎN CONTEXT EUROPEAN (Gheorghe DOBRE).....	450

ZILELE DE STUDII ȘI CERCETĂRI ECONOMICE FRANCO-ROMÂNE (Grigore VÂLCEANU)	452
O DEZBATERE ȘTIINȚIFICĂ PRIVIND POLITICILE ECONOMICE ÎN ROMÂNIA ANTEBELICĂ (Gheorghe DOBRE).....	453
ALTERNATIVE ȘI OPINII ÎN PROCESUL REFORMEI (Grigore VÂLCEANU) ...	454
SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL "TRANZIȚIA DE LA POLITICA ȘTIINȚEI ȘI TEHNOLOGIEI LA POLITICA INOVĂRII. CADRUL LEGISLATIV PENTRU ȘTIINȚĂ, TEHNOLOGIE ȘI INOVARE" (Cristina CROITORU).....	456
DIN ACTIVITATEA EDITORIALĂ A INSTITUTULUI DE ECONOMIE NAȚIONALĂ (Grigore VÂLCEANU).....	457

CONVERTIBILITATEA ȚĂRILOR EUROPEI CENTRALE ȘI ORIENTALE ÎN CONFRUNTAREA CU FAPTELE*

Henri BOURGUINAT,
Director Laboratorului de Analiză
și Cercetare Economică,
Universitatea din Bordeaux

O necesitate confirmată dincolo de opoziția terapie de șoc - graduală

“Convertibilitate”: cuvântul el însuși nu este neutru.

Pentru țările Europei Orientale care se confruntă cu încercările dure ale tranziției el păstrează o coloratură, într-o oarecare măsură, încă mitică. Nu este el oare, în același timp, dublul simbol al rupturii cu un trecut strict reglementat bilateral și închis și al unui viitor de integrare într-un sistem de plăți multilaterale și deschise? De altfel, chiar în perioada existenței CAER, convertibilitatea - procesul de pregătire a convertibilității nu s-a prefigurat oare, încă din 1971 - apăsarea deja ca un fel de “vârstă de aur” adesea promisă, dar nu mai puțin frecvent amânată la calendele grecești¹⁾.

Era absolut normal ca instaurarea convertibilității să îmbrace o importanță strategică în toate programele de integrare.

Convertibilitatea este într-adevăr cheia trecerii de la monedele naționale la piața devizelor, și chiar prin aceasta, ea apare susceptibilă de a deschide multiple porți, atât în ce privește reglementarea schimburilor, cât și investiția străină directă, fără a vorbi de condițiile interne ale echilibrului macroeconomic și ale finanțării externe.

Totuși, oricare ar fi atracția mecanismului, la capătul primilor ani de experiență a transformării, aproape peste tot (cu excepția poate a Poloniei și Republicii Cehe) procesul de instaurare a convertibilității se dovedește mult mai dificil decât se prevăzuse.

Fără a vorbi de Germania de Est, victimă a schimbului 1/1 sau de Rusia, înglodată în angoasele hiperinflației, chiar în momentul în care instaurează (1 august 1992) convertibilitatea, întârzierile și dificultățile abundă. România, care, după tentativa sa meritorie de unificare a cursurilor de schimb din noiembrie 1991, a trebuit, în continuare să accepte revenirea, cel puțin provizorie, la convertibilitatea internă - instituirea obligației întreprinderilor de a-și ceda activele în devize statului - cunoaște ceva din toate acestea. Inconvenientul convertibili-

* Comunicare prezentată la simpozionul științific franco-român (București, 5-7 mai 1993),
Traducere: Livia Chisăgiu, cercetător științific principal III, I.E.N.

tății pare să fi fost necesitatea unor devalorizări în cascadă și un curs flotant al leului care caută continuu să acopere ecartul față de piața paralelă, ceea ce efectiv îl antrenează la niveluri tot mai joase (430 lei pentru un dolar în 1992, mai mult de 600 lei în mai 1993). Se înțelege că, tot mai mult, se fac auzite voci, pentru a justifica întârzierile, chiar suspendările provizorii ale procesului de acces la convertibilitate, în numele unor decalaje excesive ale nivelurilor de productivitate, ale sistemelor de prețuri încă foarte deformate, chiar al participării unei convertibilități prea precoce la dezechilibrele macroeconomice interne (efect de blocaj al ofertei interne atunci când supradeprecierea cursului de schimb coincide cu o politică monetară strânsă). Nu este vorba de extrema "specificitate" a situației socio-economice a țărilor luate în considerare care nu poate fi evocată, îndeosebi diferențele de mentalitate și povara unui trecut, încă foarte impregnat de un egalitarism de fațadă și de o voință de a se diferenția de mecanismele economice ale economiei de piață. În numele tuturor acestor factori, s-ar putea impune ici, colo, progresiv, fie o anumită descurajare din cauza regulilor dure ale economiei de piață, în ce privește moneda externă, fie cel puțin ideea unei extreme prudențe, în abordarea convertibilității. Aceasta, în cel mai fericit caz ar fi concepută ca un proces ce ar urma să fie implementat, dar cu mare prudență și pe o perioadă care s-ar întinde pe mai mulți ani (până la 10 ani).

Pentru a justifica o asemenea analiză se invocă nu numai elementele de mai sus, ci și faptul că țările europene, după al doilea război mondial nu au revenit nici ele la convertibilitate decât în 1958 sau încă, faptul că noile țări industriale (Coreea, Taiwan, etc.) nu au accedat la convertibilitate, decât în etape și cu mare prudență²⁾.

În realitate, teza pe care noi am vrea să o susținem aici este sensibil diferită. Într-adevăr, dacă trecerea la convertibilitate trebuie să se situeze dincolo de clivajul tot mai puțin credibil, terapie de șoc - gradualism (terapie graduală) e recomandabil totuși să arătăm, că nu am putea amâna prea mult punerea sa în aplicare fără a periclita în întregime procesul de tranziție.

Într-adevăr, unul din învățămintele rezultate din experiența țărilor Europei Centrale și Orientale (PECO), angajate în tatonarea transformării politicii lor economice este existența unui prag, dincoace de care reformele întreprinse nu pot avea efectul destabilizator așteptat.

Dincolo de a ști dacă accesul la convertibilitate trebuie să fie precoce sau întârziat este important să remarcăm, că ea reprezintă unul din ingredientele indispensabile masei critice necesare pentru ruptura cu reglementarea anterioară, administrată de la centru. Din punct de vedere tehnic, prea este situată la joncțiunea strategică a spațiului economic intern și a pieței internaționale, pentru a putea fi prea multă vreme eludată.

Concepută ca o măsură izolată este probabil că s-ar dovedi concomitent, imposibil de realizat și inoperantă.

Integrarea pachetului minim de reforme indispensabile pentru a crea șocul necesar unei reale transformări apare, în mod contrar, ca o necesitate.

De asemenea trebuie mai întâi să ne punem de acord asupra conținutului reformei și să arătăm (prima parte) că nu s-ar putea pune problema de a alege un anume criteriu de convertibilitate, fără a ține cont de condițiile inițiale. E recomandabil, în continuare, susținerea acestei idei a unei convertibilități indispensabile eficacității unui program de transformare, prin observarea rezultatelor sensibil diferite, obținute până acum de către diferite țări (a doua parte). În sfârșit, rămâne de stabilit, din punct de vedere analitic de ce convertibilitatea este indispensabilă efectului de șoc al unui program integrat al tranziției (a treia parte).

1. Alegerea unui perimetru de convertibilitate realist

Recomandarea trecerii la convertibilitate pe cât este de repede posibil, pentru țările din Europa Centrală și Orientală (PECO) nu înseamnă că li se propune de a merge direct la o situație de convertibilitate nelimitată care presupune că toți agenții - rezidenți ca și nerezidenți - pot obține conversia nelimitată a monedei lor în devize, la un curs fix, care să le permită derularea tuturor tranzacțiilor cu străinătatea, indiferent de natura lor.

De fapt, să ne amintim - pe scurt - că alături de această deplină convertibilitate există trei niveluri de convertibilitate care permit țărilor luate în considerare, să-și delimiteze o poziție mai precisă față de exigența precedentă care ar trebui doar să le încununeze.

1.1. Convertibilitatea limitată la tranzacții curente

În acest caz, obiectivul este de a permite schimbul liber al monedei naționale pentru reglarea operațiunilor curente (mărfuri și servicii, transferuri de venituri din capital). Acest perimetru este deci sensibil mai redus decât precedentul pentru că permite excluderea reglării operațiunilor de capital.

Totuși, acest nivel de convertibilitate este deosebit de important pentru acele țări care n-au părăsit încă un sistem în care administrarea centralizată a schimburilor comerciale nu este complet abolită, dimpotrivă. El permite deja - și acest lucru este capital - introducerea foarte rapidă a referinței la prețul pieței internaționale și abordarea stăpânirii unei economii interne, adesea încă inhibată, prin controlul minuțios al statului.

Este de notat că acest tip de convertibilitate nu reclamă o liberalizare totală a schimburilor. Ea este îndeosebi întru-totul compatibilă cu o protecție tarifară (exemplu polonez) care permite, eventual, evitarea incidenței sale prea directe asupra activităților locale, din partea concurenței externe.

Totuși, ea are incontestabil meritul de a obliga la relaxarea - chiar suprimarea rapidă - a regimului licențelor de import care se conjugă atât de bine cu

un comerț exterior administrat și care generează atâtea intermediari (rigiditatea surselor de aprovizionare, fraude și concepții, etc.).

1.2. Convertibilitatea operațiunilor de capital

În teorie, posibilitatea de schimbare a monedei naționale în devize, pentru ca convertibilitatea să fie totală ar trebui să fie organizată și pentru operațiunile de capital. Avantajul ar consta în a permite țărilor din Europa Orientală de a obține - în măsura în care rata inflației interne și cursul de schimb sunt considerate ca trebuind să se stabilizeze - o parte crescândă a venitului mondial.

Ea ar constitui îndeosebi o incitare, nu neglijabilă, pentru investițiile directe străine care ar vedea în aceasta o garanție a repatrierii libere a profiturilor lor. Rezidenții, ei înșiși ar putea fi interesați în a-și diversifica activele și a accede la piețele financiare străine. În realitate, oricare ar fi aceste avantaje potențiale putem gândi că extinderea convertibilității la operațiuni de capital ar trebui să fie, într-o oarecare măsură, decalată în timp, față de precedentă. În întreaga perioadă în care politica monetară internă și schimbul ar fi lipsite de prea multă credibilitate ar risca să introducă o instabilitate și o sensibilitate deosebită pentru speculația financiară.

Ea ar obliga de asemenea, autoritățile monetare să acorde un spațiu poate prea întins unor obiective externe, în definirea politicii lor monetare (fixarea ratelor dobânzii).

Chiar dacă dezideratul stabilirii unei convertibilități mai întâi limitate la operațiuni curente și excluzând fluxurile de capital nu este absolvit de serioase probleme (posibilitatea pentru exportatori și importatori de a jongla cu devansările și întârzierile), calea cea înțeleaptă pare să fie aceea în sensul unei disocieri în timp, a acestor etape.

1.3. Convertibilitatea internă

Ar trebui să restrângem oare încă, într-un grad sporit, câmpul unei convertibilități limitate la operațiuni curente, excluzând dreptul pentru rezidenți de a obține și deține active exprimate în devize, bilete de bancă, depozite bancare destinate consumului?

Se știe că se poate concepe limitarea convertibilității interne, fără a interzice, simultan, aceluiași rezidenți de a-și regla afacerile în devize cu străinătatea.

Totuși nu trebuie să ignorăm preferința țărilor cu inflație puternică, rezultând din liberalizarea prețurilor, pentru deținerea de active în devize, pentru simplul fapt că văd în aceasta un mijloc de a se proteja contra inflației chiar de a accede mai ușor la anumite circuite de aprovizionare.

Totuși pare destul de oportună - îndeosebi pentru a evita o dolarizare amplă a acestor economii - limitarea convertibilității interne. Astfel, Polonia a autorizat particularii să dețină active în devize, în timp ce întreprinderile trebu-

iau să le cedeze, în întregime. Invers, România a părut să opteze mai întâi pentru convertibilitatea internă (noiembrie 1991) dar în lipsă de lichidități pentru finanțarea importurilor sale de energie a fost, în consecință, constrânsă să impună întreprinderilor (inclusiv cu capital străin sau mixt), deținătoare ale unui cont în devize, să le schimbe la Banca Centrală: dacă conturile în devize pentru rezidenți sunt acceptate³⁾ de către bănci, birourile de schimb nu pot vinde devize decât până la nivelul de 100.000 lei pe an și pe persoană pentru scopuri turistice (fiecare cumpărare trebuie să fie înscrisă în pașaportul celui interesat).

În definitiv se pare că anumite restricții pentru convertibilitate internă pot fi gândite, cel puțin provizoriu, fără a compromite prea mult ceea ce este esențial în mecanismul convertibilității care se concepe înainte de toate, pentru operațiunile curente angajate cu exteriorul. Totuși, orice obligație de cedare impusă de nivelare (egalizare) - s-a spus, în Franța - în anumite perioade de strict control al schimburilor, precum după 1968 - impusă întreprinderilor sau băncilor - apare în acest caz ca foarte neincitantă. Ea descurajează investitorii străini și chiar pentru societățile pur naționale riscă să încurajeze proceduri "oblice", precum supra sau subfacturările care permit constituirea întâmplătoare de rezerve în monedă forte, în străinătate. Limitările cu referire la particulari, deși nu lipsite de inconveniente psihologice (pot accentua neîncrederea în moneda națională) par susceptibile de a fi mai bine tolerate; de asemenea trebuie ca ecartul între cursul pieței paralele și al pieței de schimb controlate de către Banca Centrală să nu fie prea mare și deci, ca cursul de schimb să fie realist. Pentru unii ca și pentru alții, pe măsură ce sectorul bancar va fi raționalizat și piața cursurilor de schimb, ea însăși va fi "bancarizată" am putea gândi înlocuirea restricțiilor convertibilității interne printr-o reglementare a situației de devize la nivelul băncii (proportia active/pasive în devize, blocate la o dată de referință; obligația de cedarea Băncii Centrale, etc....). Un întreg domeniu de gestiune indirectă a pieței cursurilor de schimb ar fi atunci de gândit, implementând această politică prin sectorul bancar, în măsura în care acesta ar canaliza ansamblul operațiunilor de schimb.

Există deci, pe total, mai multe modalități de a adapta perimetrul convertibilității, diferitelor situații naționale și, cât de strategică ar fi această trecere nu presupune dezideratul renunțării dintr-o dată, la orice mijloc de control al interfeței piață monetară națională - piață internațională a devizelor.

2. Evidențierea relației între convertibilitate și performanțele economice

Totuși, după entuziasmul primelor luni de abandon al logicii centralizate, timp în care convertibilitatea era prezentată drept condiție sine qua non a tranziției, uneori se fac auzite astăzi voci pentru a sugera că convertibilitatea pare să fie în anumite cazuri prematură (Mc Kinnon, 1991 pentru RDG și URSS), că antrenează costuri, îndeosebi în ce privește oferta, prin creșterea costurilor de

producție ("Supply - Side" Shock, Calvo și Coricelli, 1992)⁴⁾ și că trece adesea printr-o supradepreciere a schimbului care a contribuit poate, ea însăși, la hiperinflație și dezechilibre macroeconomice. (J.Ch. Asselain, 1992: pentru Polonia⁵⁾.

Forma cea mai edulcorată a acestei poziții constă în inventarierea condițiilor de succes și prezentarea lor ca tot atâtea situații prealabile. Pentru a fi considerată ca mai convingătoare, această abordare trebuie să fie confruntată cu rezultatele diferitelor experiențe și îndeosebi cu o comparație, între cazul de convertibilitate "precoce" și convertibilitate "întârziată".

2.1. Patru condiții de eficacitate nu trebuie transformate în condiții prealabile

A devenit o obișnuință în a considera că convertibilitatea presupune existența a patru condiții prealabile:

- a) un curs de schimb credibil
- b) rezerve de schimb suficiente
- c) politici macroeconomice de validare
- d) capacitate de răspuns la semnalele pieței

a) Problema credibilității cursului de schimb

Se considera⁶⁾ că în situația unui curs "realist": aproape de cursul de echilibru - operația de revenire la convertibilitate se va impune greu. Într-adevăr, un curs de schimb care ar rămâne manifest supraevaluat ar antrena rapid probleme privind rezervele și s-ar stabili cu greu. Cum acest curs ar avea tendința să se constituie de asemenea într-o suprasarcină asupra importurilor, opțiunea între abandonarea convertibilității și o politică puternică de presiune asupra cererii nu ar întârzia să se impună (Williamson, 1991). Invers, o subevaluare excesivă ar risca să creeze penurii și să întărească tendința spre hiperinflație. Se insistă, în plus asupra avantajului pe care l-ar constitui un curs de schimb "realist" și "credibil" ca punct de ancorare nominal (teoretic) pentru a favoriza o politică de stabilizare a prețurilor, atât de necesară în momentul liberalizării lor și al diminuării (suprimării) subvențiilor.

Cât de evidentă ar fi, această primă condiție este lipsită totuși de un criteriu operațional veritabil. Toată problema este de a determina cursul "cel bun" de schimb, corespunzând echilibrului. Referința la P.P.A. nu furnizează, se știe decât un ghid imperfect. În plus, cursul curent - acest aspect este esențial - trebuie să fie totdeauna considerat ca având o valoare predictivă care integrează încă de astăzi, anticipările evoluțiilor viitoare. Cu acest titlu deprecierile acceptate vor trebui să fie estimate ca fiind destul de "lungi" și nu va trebui să ne temem, obligatoriu, de a consacra o anumită doză de supradepreciere pentru a ne rezerva o marjă care să ne permită:

- să integram creșterile de prețuri inevitabile, ulterioare, pe o perioadă medie;

- jj) să nu ne “rupem” prea tare de cursurile piețelor paralele, adesea mai “realiste”, ceea ce nu prea vor să recunoască autoritățile, invocând caracterul lor foarte segmentat.

b) Rezerve de schimb suficiente

Pentru a stabili cursul de schimb la nivelul necesar, autoritățile vor trebui să dețină rezerve de schimb semnificative (sau să fie susceptibile de a mobiliza alte surse de lichiditate în monedă forte, îndeosebi prin împrumut sau ajutor extern). Lucrurile vor sta cu atât mai mult așa, cu cât regimul de schimb reținut va fi acela al unui curs unificat și fix. Totuși, chiar dacă reținem posibilități de glisare (Crawling Pegs precum în Polonia, după octombrie 1991) sau de flotare (România, începând cu decembrie 1991) va fi necesar să avem o masă (monetară) minimă de manevră pentru a alimenta un Fond de stabilizare a schimburilor, susceptibile de a finanța intervenții care să permită frânarea deprecierilor judecate ca prea rapide. Se știe că în România, de exemplu, rezervele de schimb în devize, estimate la numai 150-300 milioane dolari în decembrie 1991, exact după convertibilitatea leului decretată în noiembrie al aceluiași an, au fost în centrul disputei privind “nivelarea” devizelor, operată de către Banca Centrală, plecând de la conturile rezidenților și de la acceptarea unei flotări reale (de facto) a leului. Faptul de a nu fi putut negocia instaurarea unui Fond de Stabilizare pe care țările occidentale l-ar fi putut alimenta, precum în cazul polonez - și în aceeași măsură, nevărsarea ajutorului promis de către Grupul celor 24 - au cântărit greu în balanță, în această privință.

Se dovedește totuși și aici că orice crispă a unui curs de schimb fix și prea îndepărtat de un echilibru dinamic care să integreze ajustările ulterioare ar fi contra productivă, chiar având rezerve mari din plecare.

c) Condiții macroeconomice de validare

Prin raportare la experiența de instaurare a unei convertibilități limitate la operațiuni curente, încă mai mult decât la nivelurile precedente e recomandabil a acorda atenție, politicilor economice practicate. Acestea riscă într-adevăr, dacă nu sunt destul de stricte să invalideze efectele așteptate de la o convertibilitate. Este vorba mai întâi de politica financiară (control progresiv al deficitelor bugetare dar și implementarea unei veritabile politici fiscale) dar deopotrivă și de politica monetară.

Aici este îndeosebi important a absorbi orice surplus monetar “Overhang” excesiv. Fără îndoială, în cele mai multe cazuri, din cauza inflației excesive de lichiditate vor fi destul de repede epuizate de către inflație (Polonia). Totuși putem să ne întrebăm dacă reformele monetare inițiale, bine articulate în ansamblu (URSS) nu ar fi putut fi gândite și dacă nu ar fi fost foarte utile, reușitei experienței convertibilității. Dacă s-ar dovedi că condițiile psiho-politice nu le-ar permite nu ar trebui să ezităm a miza, pe condițiile unor rate ale dobânzii real pozitive.

d) O capacitate de răspuns la semnalele pieței

Toate condițiile de mai sus depind, în realitate, de aptitudinea agenților, progresiv dobândită, de a răspunde incitațiilor pieței. Dezideratul de a avea o monedă convertibilă și simultan, faptul de a nu îi obliga pe producători și consumatori, pe cât de repede posibil, de a ține cont de prețurile care exprimă raritățile relative atât pe plan internațional cât și intern, ar însemna să se meargă către un eșec sigur. Acest lucru este valabil pentru schimburile externe care trebuie să fie "destabilizate" cu toată hotărârea dar și pentru investiții, consum, propensiunile economice fundamentale (muncă, consum, economisire). Aceasta conduce - vom reveni asupra acestui aspect - la necesitatea de a asocia convertibilitatea și privatizarea dar într-un plan mai general, de a întreprinde o reformă a metodelor de gestiune. Întreprinderi mult numeroase care ar continua să lucreze îndelungat, sub conducerea unui Centru care ar bruija semnalele pieței prin subvenții deghizate, privilegii fiscale, credite automate de la stat sau inter-întreprinderi, toate acestea ar continua, în mod inevitabil, să conducă aceste întreprinderi la a lucra cu o "constrângere financiară moale" (Kornai, 1979)⁷⁾.

Această stare de fapt și-ar pune amprenta, destul de repede, asupra sorții tentativei de instaurare a convertibilității.

Problema este că, cu enunțarea celor 4 serii de condiții precedente, dacă le-am trata cu toată seriozitatea, puține sunt țările care ar fi trebuit - sau ar trebui - să se angajeze în aventura convertibilității, chiar limitate la operațiuni comerciale.

Aceasta rămâne totuși indispensabilă pentru angajarea procesului transformării. Să vedem deci ce ne spun rezultatele.

2.2. Interpretarea primelor rezultate comparative

Reformele regimurilor de schimb au debutat la începutul anilor 1990-1991. Ele au urmat forme foarte diverse: cursuri de schimb fixe (în Cehoslovacia și, inițial în Polonia), parități glisante (pre-anunțate) prin raportare la un coș de monede (în Polonia, începând din octombrie 1991), cursuri flotante (Bulgaria și din noiembrie 1991, în România), un sistem de dublă piață a schimbului (în România, inițial)⁸⁾. În Rusia, în pofida unificării cursului rublei de la 1 iulie 1992 și a declarației de deplină convertibilitate începând cu 1 august - mai mult de șase luni după liberalizarea prețurilor - convertibilitatea internă pare încă foarte formală (întreprinderile sunt obligate să revândă 50% din încasările lor din export la cursul oficial) și cursul oficial nu a încetat să se degradeze, în pofida - cel puțin la origine - a unor intervenții discrete din partea Băncii Centrale și a Vneshekonombank)⁹⁾.

În plus, cronologia devalorizărilor-deprecierilor nu a fost omogenă: devalorizarea zlotului la 1 ianuarie 1990, urmată de noi ajustări (în sensul scăderii) în mai 1991 și februarie 1992, tripla devalorizare a coroanei cehoslovace în 1990 (ianuarie, octombrie, decembrie), reajustarea forintului în ianuarie și de-

cembrie 1991, a levei bulgare în februarie 1991, a leului românesc, în noiembrie 1990 și în aprilie 1991. Devalorizările succesive ale rublei din noiembrie până în iulie 1992 etc.

Cum în plus, gradele de unificare a cursurilor de schimb au variat pe țări (îndeosebi cu cursurile multiple ale rublei în Rusia și dubla piață a leului românesc) și nu este deloc ușoară stabilirea unor cursuri de schimb reale fiabile, ținând cont de cronologiile diferite ale reformelor de prețuri și de puternicele distorsiuni care limitează accesul la comparații, în termeni de PPA devine dificilă obținerea de informații comparative sigure.

Totuși trei tendințe par să se profileze:

2.2.1. O opoziție netă între monedele cu o depreciere relativ redusă și monedele puternice depreciate

Oprind comparația la 1992 (aprilie) și având ca bază de plecare 1985 sau 1988 rezultă (Asselain, 1993)¹⁰⁾ că se conturează două grupe de țări.

- pe de o parte, țările a căror monedă a suferit o depreciere relativ moderată (Ungaria și Cehoslovacia)
- pe de altă parte, acelea a căror monedă a fost puternic depreciată (Polonia, România, URSS-Rusia).

Tabelul nr. 1

Deprecierea comparată a monedelor din Est
(cursul oficial al dolarului în unități de monedă națională)

Țări	Cursul oficial al dolarului (în unități de monedă națională)			Rata de devalorizare (aprilie 1992) în % față de:	
	1985	1988	1992 aprilie	1985	1988
Polonia	148	503	13827	99,0	96,4
Ungaria	47,3	52,5	80,1	41,0	35,5
Cehoslovacia	16,0	14,3	29,1	45,0	50,9
România	15,7	14,4	206,0	92,4	93,0
URSS-Rusia	0,64	0,64	125,1 ^{*)}	99,5	99,5

^{*)} Iulie 1992

Sursa: Asselain, 1993

Date: I.F.S. (pentru primele 4 țări)

Cu siguranță, va putea să pară contestabilă luarea în considerare doar a cursului oficial și ar trebui poate, pentru cea mai mare parte a perioadei să ținem cont de cursurile pieței paralele (și de licitații). Totuși, putem admite - cel puțin pentru anii cei mai recenti 1991-1992 - că, cursurile oficiale au tins, chiar dacă cu întârziere și incomplet, spre convergență cu precedentele astfel încât sunt reprezentative, ca tendință.

În sfârșit, nu am putea uita că reacția fluxurilor comerciale este legată și de variabilele de politică macroeconomică generală (control al creșterilor salariale, politici bugetare, și monetare etc.) și de avansarea în ce privește privati-

zarea, care ea însăși comandă răspunsul la impulsurile pieței. În plus, consensul social este esențial (Polonia, Cehoslovacia).

În ce privește rezultatele, interpretarea evoluțiilor este evident specifică fiecărei țări, dar putem totuși să tragem de aici un al doilea învățământ.

2.2.2. Deprecierile precoc și ample, adesea mai eficace din punct de vedere comercial

Utilizarea cursului de schimb fiind înainte de toate concepută în raport cu schimburile externe este normal să facem un prim bilanț - în mod obligatoriu parțial și provizoriu-luând în considerare reacțiile balanței comerciale, concomitente cu deprecierile (devalorizările) suferite de către aproape toate țările PECO.

Bineînțeles este recomandabil să nu stabilim o relație cauza- efect foarte strictă între acestea și evoluțiile fluxurilor comerciale. Este, spre exemplu, evident că factori precum prăbușirea CAER¹¹⁾ (sau dereglarea indusă în circuitele interne tradiționale) au jucat cel mai mare rol. De asemenea sunt luate în considerare elasticitățile ofertei de export, diferite, în funcție de structura exportului și importului. Astfel, o țară care exportă în principal, bunuri primare sau intermediare va avea tendința să reacționeze mai puțin - celelalte condiții neschimbate - decât o alta care vinde îndeosebi produse manufacturate mai elaborate.

Evoluția comerțului intern CAER și în afara CAER a țărilor din Europa Centrală și Orientală (milioane dolari)

	1989	1990	1991
Bulgaria			
Exporturi:			
În afara CAER	3,138	2,615	1,817
În CAER	7,953	5,843	2,070
Total	11,091	8,458	3,887
Importuri:			
În afara CAER	4,337	3,372	2,007
În CAER	9,104	4,554	1,845
Total	13,441	8,031	3,852
Balanță:			
În afara CAER	-1,199	-757	-190
În CAER	-1,151	1,289	225
Total	-2,350	427	35
Cehoslovacia			
Exporturi:			
În afara CAER	6,476	6,531	7,120
În CAER	7,735	5,207	3,080
Total	14,211	11,738	10,200

	1989	1990	1991
Importuri:			
În afara CAER	6,217	7,345	6,740
În CAER	7,848	5,892	4,160
Total	14,065	13,237	10,900
Balanță:			
În afara CAER	259	-814	380
În CAER	-113	-685	-1,080
Total	146	-1,499	-700
Ungaria			
Exporturi:			
În afara CAER	5,628	6,501	7,412
În CAER	4,045	3,049	1,749
Total	9,673	9,550	9,161
Importuri:			
În afara CAER	5,352	5,691	7,343
În CAER	2,681	3,512	2,930
Total	8,864	8,621	10,024
Balanță:			
În afara CAER	276	810	69
În CAER	533	119	-932
Total	809	929	-863
Polonia			
Exporturi:			
În afara CAER	7,575	11,257	11,146
În CAER	538	3,757	2,063
Total	8,113	15,014	13,209
Importuri:			
În afara CAER	7,335	8,839	10,677
În CAER	652	2,086	2,136
Total	7,987	10,925	12,813
Balanță:			
În afara CAER	240	2,418	469
În CAER	-114	1,671	-73
Total	126	4,089	396
România¹			
Exporturi:			
În afara CAER	5,726	3,231	1,939
În CAER	4,761	2,539	921
Total	10,487	5,770	2,860
Importuri:			
În afara CAER	3,299	4,703	2,862
În CAER	5,138	4,411	1,322
Total	8,437	9,114	4,184

	1989	1990	1991
Balanță:			
În afara CAER	2,427	1,472	-923
În CAER	-377	-1,872	-401
Total	2,050	-3,344	-1,324

1) Date pentru 1991 sunt numai pentru ianuarie – septembrie.

Sursa: G. Calvo et alii (I.M.F. occasional Paper, févr. 1993).

Nu este mai puțin limpede, cum amintește Mc. Kinnon (1991) că “problema declinului industrial merge dincolo de o problemă de curs de schimb”¹²⁾. Dacă luăm în considerare (anexa I) numai cei doi ani 1990 și 1991 - și cantonându-ne tot numai asupra cursurilor oficiale - Bulgaria și România sunt cele care par să fi avut deprecierile cele mai puternice. Ungaria manifestă totdeauna cea mai mare stabilitate, în timp ce Polonia apare, cel puțin până în al doilea semestru din 1991, încă foarte devalorizatoare. Cehoslovacia, după devalorizarea din 1990 ajunge să-și stabilizeze destul de bine cursul coroanei.

Aceste rezerve fiind luate, se pare totuși că țările care s-au angajat cel mai devreme pe calea convertibilității și care au acceptat cursurile de depreciere cele mai puternice s-au situat pe o poziție mai avantajoasă. Se vede îndeosebi că țara care și-a dezvoltat cel mai bine exportul - îndeosebi în afara CAER - este Polonia. Dacă o comparăm cu o țară relativ apropiată, precum Cehoslovacia sesizăm că ea a reacționat sensibil mai bine. Exporturile ei în afara CAER au crescut în 1990 cu 50% și au rămas staționare în 1991, în pofida cursului real al zlotului. În Cehoslovacia, creșterea exportului nu a fost decât de 9% în 1991. Cu siguranță putem (Calvo și alții, 1993)¹³⁾ invoca mai multe cauze în afara convertibilității, precum: a) influența descentralizării organizării comerțului exterior; aa) structura producției, cu importanța producției de armament în Cehoslovacia, mașini-unelte sau produse manufacturate cu grad relativ înalt de prelucrare care își găsesc mai greu piețe de desfacere în Vest; aaa) rolul creșterii prețurilor energiei. Orice ar fi nu ne putem împiedica să gândim, la faptul că Polonia s-a angajat cu un an mai devreme decât Cehoslovacia, în experiența convertibilității (începutul lui 1990 față de ianuarie 1991) și că a mizat mai mult pe cartea supradeprecierii monedei sale, a jucat un anume rol.

Bulgaria care, spre deosebire de celelalte țări, a adoptat o politică de curs de schimb flotant, dar a așteptat începutul lui 1991 pentru a lăsa leva să se ajusteze la baisse, nu a cunoscut același succes. Este adevărat că nereînnoirea mai multor contracte bilaterale cu URSS și dificultățile sale de a obține mijloace de finanțare s-au dovedit de asemenea, greu de depășit.

România, în ceea ce o privește ilustrează bine relația convertibilitate întârziată - contra performanță a comerțului exterior.

Se știe că mai întâi a ales un regim de dublă piață cu un curs de schimb oficial, la care să se recurgă pentru importurile de materii prime și alte produse

de bază (și care să fie susținut prin cedarea a 50% din încasările de la export) și o piață interbancară unde cursul se forma liber. Doar în noiembrie 1991 cele două sectoare au fost unificate, după ce cursul oficial a fost devalorizat în două etape. Bineînțeles și aici, contra performanța comerțului exterior românesc (îndeosebi scăderea dramatică a exportului în afara CAER) nu este desigur imputabilă, doar faptului că această țară a întârziat mai mult decât altele, unificarea cursului său de schimb. Hiperinflația internă, dificultatea de a menține nivelul exportului de produse petroliere, datorată problemelor de finanțare a importurilor de petrol brut, ca și problemele de ruptură a circuitelor financiare interne au jucat fără îndoială un rol important.

Totuși, unificării tardive a cursului de schimb și, din această cauză, întârzierii în angajarea pe calea convertibilității le-a revenit partea lor de responsabilitate. Doar Ungaria pare să facă excepție, întrucâtva, de la relația convertibilitate puternică depreciere-performanță comercială. În aprilie 1992, forintul păstrează aproximativ jumătate din valoarea sa din 1985, în raport cu dolarul și totuși, în 1990 și 1991 exporturile în afara CAER cresc cumulativ cu 40%.

De fapt, este bine să nu uităm că Ungaria s-a angajat înaintea altor țări, pe calea flexibilizării economiei (50% din prețurile sale interne erau libere încă din 1988) și că, de asemenea a recurs de două ori la devalorizare pentru a menține convertibilitatea forintului, fără a vorbi de capacitatea sa de a mobiliza sursele de finanțare externă.

Pe total - și să o repetăm, fără să intervină nicăieri o imputare cauzală directă și cu atât mai puțin, exclusivă - se pare totuși că accesul precoce la convertibilitate, căruia i se adaugă uneori utilizarea unor deprecieri puternice (Polonia) au influențat mai degrabă favorabil, în sensul unei activări a comerțului exterior. O a treia remarcă, constatare, poate fi făcută chiar în ceea ce privește stadiul instituirii unui curs de schimb unificat.

2.2.3. Inversarea secvenței reformei pieței cursurilor de schimb

De multe ori, pentru instaurarea convertibilității, țările din Europa Centrală și Orientală au optat pentru fixarea unui curs de schimb - fie unificat (Polonia, Cehoslovacia) fie dublu sau multiplu (România, Rusia) pentru ca apoi, creșterea prețurilor interne să ajute să se ajungă la acceptarea devalorizării în mai multe etape și, în final, la transformarea în curs flotant. Nu putem cita decât cazul Bulgariei care a ales, cel mai rapid, calea flotării doar cu o intervenție limitată din partea Băncii Centrale.

Se înțelege ușor avantajul în principiu al unui curs inițial fix. Este firesc să furnizăm punctul de ancorare nominal care teoretic trebuie să fie foarte util în momentul - îndeosebi când convertibilitatea, precum în Polonia coincide cronologic cu liberalizarea prețurilor - în care lupta împotriva inflației interne devine atât de importantă. Dacă cursul ales corespunde echilibrului și dacă este "credibil" se oferă ansamblului economiei un element ghid și un punct de ancorare nominal foarte util. Datorită lui, putem gândi că în comparație cu un

curs de schimb subevaluat, se merge mecanic în sensul unei mai mari stabilități a prețurilor interne, importurile fiind mai puțin costisitoare în monedă locală.

În sens invers, experiența pare să releve faptul că acest avantaj nu este valabil decât cu titlu provizoriu, în măsura în care, cel mai adesea, atracția pentru bunurile Vestului fiind aceea care este - și cum trebuie socotite și incidențele tehnice și psihologice ale reformei prețurilor - cursul fixat se dovedește cel mai adesea foarte rapid, insuficient devalorizat. Cum e recomandabil să ținem seama și de evoluția piețelor paralele, diverse țări sunt aproape totdeauna obligate să sancționeze fără întârziere acești factori, prin devalorizări în cascadă. Aceasta ne determină să ne întrebăm dacă nu ar trebui, mai degrabă să inversăm secvența: ar fi recomandabil poate să lăsăm mai întâi piața să detecteze paritățile adevărate, în primele luni de instaurare a convertibilității limitate și abia pe urmă să încercăm să stabilizăm cursul de schimb. Este foarte probabil că inițial ar interveni o anumită suprareacție, în sensul scăderii, dar această supradepreciere ar fi utilă pentru a compensa neajunsurile politicii monetare și bugetare care adesea, cu greu devin rapid operaționale. În plus, este primordial să nu uităm că cursul de schimb are un conținut anticipativ foarte important; odată această accepție stabilită, acceptarea din plecare, a unei anumite subevaluări înseamnă a recunoaște că trebuie să ne asigurăm un fel de "rezervă de devalorizare", legată de tranziția însăși și de inevitabilele sale căutări inițiale. Polonia a ales din plecare, un curs mai jos decât acela al pieței paralele (Kolodko, 1991)¹⁴⁾ și acest fapt nu pare străin de bunele rezultate ale comerțului său exterior în 1990.

Invers, Cehoslovacia reținea un curs inferior celui al pieței paralele dar, cum am remarcat își dezvoltă mai puțin exportul.

Vom susține, în sens invers, că opțiunea pentru o supradepreciere riscă să alimenteze inflația și chiar să o transforme în hiperinflație (anexa II). Să nu uităm totuși că Polonia era pe punctul de a experimenta o situație de hiperinflație în 1989 - chiar înainte de trecerea la convertibilitate - și a reușit totuși să ajungă la o rată anuală (noiembrie 1991 - noiembrie 1992) de numai 48%, de creștere a prețurilor de consum. Cehoslovacia, este adevărat, înregistra pe de altă parte, o rată de numai 8,5% între septembrie 1991 și septembrie 1992. Cazul Rusiei și al hiperinflației sale recente sau al României (196,4% din august 1991 până în august 1992) relevă că, în realitate, și alți factori decât convertibilitatea sunt susceptibili de a alimenta spirala inflaționistă (începând cu dezorganizarea economiei interne)¹⁵⁾.

Rămâne, în sfârșit, argumentul activităților cu valoare adăugată negativă, avansat de R. Mc Kinnon.

Moștenire a vechiului regim și legate de neajunsurile sale cele mai strigătoare (prețuri fixate de la centru, subvenții, piețe garantate, etc.), aceste activități sunt acelea a căror valoare adăugată este negativă la prețurile internaționale - prețul output-ului este, ținând cont de slaba sa calitate, inferior costurilor inputurilor - și unele și altele măsurate.

Protejând excesiv producțiile indigene, supradeprecierea ar întârzia dispariția lor. La drept vorbind, problema este aici atât de generală și are origini atât de profunde și structurale, încât nu pare să se rezolve-nici într-un sens, nici în altul- numai printr-un curs de schimb, oricare ar fi acesta.

Numeroase dintre aceste sectoare, îndeosebi atunci când ar lucra pentru piețele CAER nu ar subzista decât pe baza unei specializări, impuse cu strictețe. În realitate, substituirile cu importuri venite din Vest se vor impune, într-adevăr, în măsura în care consumatorii vor abandona produsele indiferent de preț pentru rațiuni de calitate. Global, ținând cont în special, de “rezerve de devalorizare” pe care o impune tranziția pare destul de justificată lăsarea în seama pieței, pe cât de repede este posibil, a grijii de a detecta paritățile adevărate. Procedarea doar într-o a doua etapă, la stabilizarea cursului de schimb, cântărind bine totul, pare preferabilă. Notațiile precedente confirmă că este important să nu confundăm “condiții de eficacitate ale convertibilității” și condiții prealabile. Dacă țările care și-au asumat acest risc ar fi așteptat să aibă rezervele de schimb necesare (Cehoslovacia nu avea asemenea rezerve, decât pentru a acoperi o lună de importuri la sfârșitul anului 1990). Este adevărat că putea conta pe un ajutor de la FMI și de la Banca Mondială sau încă, dacă și-ar fi subordonat tentativa lor, raționalizării economiei sau chiar numai controlului (ținerii în frâu a) deficitului bugetar este limpede că nu ar fi putut izbuti... Aceasta ne conduce la încercarea de a poziționa mai bine convertibilitatea, în procesul tranziției.

3. Convertibilitatea și masa critică a interdependențelor strategice

Dacă este limpede că perimetrul convertibilității trebuie să fie limitat (operațiuni curente) și chiar dacă putem accepta anumite restricții temporare ale convertibilității interne (de exemplu plafonând provizoriu, conturile în devize ale particularilor), experiența pare să arate că ea este cheia de boltă a procesului de tranziție. Totuși este esențial să înțelegem că lucrurile stau așa, nu în numele unei preferințe de principiu pentru terapia de șoc în detrimentul gradualismului (al celei graduale), ci pentru că fără introducerea sa rapidă nu poate exista această “undă de șoc” în formă destabilizatoare, fără de care tranziția nu ar avea loc¹⁶⁾.

3.1. Dincolo de opoziția gradualism - terapie de șoc

Introducerea rapidă a unificării cursurilor de schimb și simultan, oferirea posibilității agenților economici de a converti moneda națională în devize nu revine numai la a sacrifica în favoarea terapiei de șoc, gradualismul care ar consta, la rândul său, în a concepe accesul la convertibilitate ca încununarea unui îndelungat proces.

Nu este vorba doar de a preconiza ruptura și de a ignora eventualele costuri ale operației. Acestea există, au nume și sunt îndeosebi:

- efect de indexare a schimbului cu prețurile interne, în caz de supradepreciere și hiperinflație;
- efect de șoc asupra ofertei dacă convertibilitatea antrenează creșteri de cost importante din cauza costului suplimentar impus importurilor (în special de bunuri intermediare);
- de deturnare a anumitor bunuri către export, antrenând penurii interne;
- de epuizare rapidă a rezervelor de schimb în caz de susținere a cursurilor de schimb, de către banca centrală.

În sens invers, atantismul (amânarea) după cum bine am văzut, plecând de la exemplul Rusiei - și chiar acela al României - nu aduce nimic. A vrea, de exemplu, precum a procedat Moscova până în 1992, să mențină cursuri de schimb multiple extrem de dispersate (de la 100 ruble pe dolar, încă în ianuarie 1992 -curs oficial-, până la 220 de ruble în cazul vânzării la licitație) nu poate decât să contribuie la menținerea unei structuri deformate a prețurilor și la dezorganizarea economiei. Cu siguranță, mulți alți factori de hiperinflație și de dereglare a economiei (nesterilizarea încasărilor monetare suplimentare, deficite bugetare necontrolate, credit interîntrupinderi etc.) au putut juca un rol, în afara întârzierii trecerii la convertibilitate. Totuși, aceasta, instaurată formal abia în august 1992, putem gândi că va fi contribuit la a obliga, la mai multă coerență. În România, condițiile foarte dificile post Ceaușescu au părut, cu siguranță, mai întâi că justifică nu doar întârzierea liberalizării prețurilor, dar și prefigurarea tardivă a convertibilității (limitate). Formula pieței duble, menținută până în noiembrie 1991 nu a împiedicat scurgeri semnificative să intervină între cele două compartimente. Fără îndoială ar fi fost preferabil ca unificarea să intervină mai repede și să se scurteze perioada care a fost necesară pentru ca cursul oficial al leului să fie echivalent celui al pieței interbancare (în septembrie 1992, după câteva devalorizări, cele două cursuri convergeau, la nivelul de 430 lei, pentru un dolar). S-ar fi evitat astfel întârzierea începutului apropierei între structura prețurilor interne și aceea ale pieței internaționale. Nu este sigur că ar fi fost benefică acordarea de prioritate reformelor instituționale și proprietății, comparativ cu acelea ținând direct de esența mecanismelor de piață, precum liberalizarea prețurilor sau unificarea cursurilor de schimb.

Randamentul superior obținut de către țările care au știut să meargă mai repede spre convertibilitate (Polonia, Ungaria, Cehoslovacia) nu s-ar putea explica binînțele numai prin reforma regimului de schimb. Este evident că nivelurile mult mai favorabile de consens al populației, diferențele de potențial economic - chiar numai de resurse disponibile - rătăcirile mai mult sau mai puțin imputate perioadelor anterioare au avut, de asemenea, importanța lor. Totuși, ceea ce trebuie foarte bine subliniat este faptul că convertibilitatea (limitată) este un ingredient absolut indispensabil a ceea ce - mult mai mult decât alternati-

va terapiei de șoc - gradualism - este decisiv: și anume, constituirea unei mase critice de reforme suficient de semnificative și interdependente pentru amorsarea reală a tranziției. Mai mult decât a ști dacă trebuie să acționăm, într-o manieră rapidă, chiar bruscă, pentru a înfrânge logica de economie administrată (terapie de șoc) sau, dimpotrivă să ne acordăm termenele de adaptare necesare și să ne ordonăm cu grijă secvența transformării (gradualism), important este de a ne pune o altă întrebare: care este nucleul dur minimum de schimbări care, pentru că se vor potența reciproc, au cel mai bine capacitatea de a face ireversibilă abandonarea economiei centralizate și declanșarea unui fel de șoc necesar instaurării economiei de piață.

3.2. Nucleul dur al reformei

Mai degrabă decât a considera că vor fi necesare termene lungi și mai multe condiții prealabile pentru unificarea cursurilor de schimb și autorizarea conversiei monedei naționale, în devize străine, este mai bine să încercăm din start să definim blocul de schimbări care (J.Ch.Asselain, 1993)¹⁷⁾ prin strânsa lor interdependență vor avea suficient impact asupra restului mecanismelor, pentru a destabiliza ansamblul și a-i reda flexibilitatea necesară creării pieței, plecând de la “unda de șoc” necesară.

Din acest punct de vedere, privatizarea, reforma prețurilor și liberalizarea comerțului exterior par părți integrante ale nucleului dur al reformei, convertibilitatea (limitată), de asemenea nu poate fi eludată. Aceasta pentru două rațiuni.

i) Cursul de schimb, “preț între prețuri”

Cursul de schimb este înainte de orice, un preț absolut strategic: acela al monedei naționale în devize străine. Acestea fiind spuse, a vrea să raționalizezi structura prețurilor interne și să o faci compatibilă cu aceea a pieței internaționale fără a începe prin unificarea și liberalizarea cursului de schimb este un non sens. În această idee, accesul la convertibilitate (chiar limitată) ține de o reformă ordonată și secvențială și deci, - contrar aparențelor - revine la a adopta o atitudine atât gradualistă cât și de ruptură bruscă (terapie de șoc). În realitate, cursul de schimb ca preț nu este orice preț. El marchează performanțele economiei naționale și se situează la joncțiunea strategică dintre spațiul economic intern și piața internațională. De aceea, atâta vreme cât nu este unificat și cât nu există liberă conversie monedă - devize străine (cel puțin pentru operațiunile curente) se pierd două avantaje esențiale. Mai întâi, acela al presiunii concurenței străine care este indispensabilă, la începutul tranziției, pentru compensarea slabei concurențe interne; apoi, incitarea directă necesară pentru a începe adaptarea structurii prețurilor naționale la aceea a pieței internaționale. Dacă nu există un preț al schimbului “adevărat” - și deci concurențial și unificat, - semnalele date de către piața internațională sunt bruiate și deformate. A întârzia să o recunoaștem ar însemna întârzierea unui impuls decisiv pentru

raționalizarea structurii în ansamblu și blocarea mesajelor necesare alocării resurselor.

La limită (în ultimă instanță) ar fi mai bine să acceptăm, concomitent cu instituirea convertibilității, o protecție vamală semnificativă - dar și, pe cât este posibil, puțin discriminatorie - pentru prevenirea anumitor incidente asupra ocupării și pentru a frâna într-o oarecare măsură atracția ("apetitul") pentru bunuri occidentale, decât să întârziem prea mult în a ne priva de acest parametru strategic care este cursul de schimb liberalizat. Mai trebuie să fie precizat un al doilea aspect.

ii) Convertibilitatea ca substitut al liberalizărilor directe

Cu condiția combinării cu privatizarea comerțului exterior și cu riscul de a o limita un timp destul de îndelungat la operațiuni curente, avantajul intrinsec al convertibilității este acela că va conduce aproape inevitabil la liberalizarea schimburilor. Cum remarcă Williamson (1991)¹⁸⁾, convertibilitatea nu este disociabilă de facultatea de a importa liber. Încă din clipa stabilirii ei, presiunea pentru suprimarea licențelor de import (și de export) trebuie neapărat să intervină. Or, aceste măsuri, sunt în centrul dispozitivului de conducere centralizată a comerțului exterior de către stat. Aceasta nu poate subzista durabil, dacă vrem să dăm șanse reale pieței.

În aceeași manieră, diferitele prime, incitații, raționalizări de orice fel vor deveni tot mai rapid desuete într-un mediu de convertibilitate. Investiția directă străină nu va fi nici ea cu adevărat încurajată, atâta vreme cât nerezidenții nu vor putea fi siguri de convertirea câștigurilor lor în devize forte.

Dacă vrem ca prețurile să indice tot mai limpede raritățile relative și randamentele (costurile) marginale alternative ale diferitelor activități indigene va trebui să începem prin a avea un preț al monedei, el însuși realist în raport cu alte monede. În aceste condiții întrevădem greu cum s-ar putea determina aceasta dacă oferta și cererea de devize nu se pot manifesta liber.

Importantă pentru angajarea procesului de transformare este selecționarea micului grup de pârgșii care, prin contagiune și pentru că se vor sprijini (potența) reciproc vor fi capabile să creeze faimoasa "undă de șoc", necesară transformării.

Din acest punct de vedere, reforma prețurilor și convertibilitatea (limitată), abolirea monopolului comerțului exterior și autonomia de funcționare dată întreprinderilor în raporturile externe (așteptând privatizarea lor care obligatoriu va cere timp, ceea ce nu este o rațiune pentru a nu o întreprinde) par să constituie un prim bloc indisociabil. Cu siguranță, aceasta trebuie să se sprijine pe un mediu reînnoit al politicilor macroeconomice (control al deficitelor bugetare, stăpânirea blocajului financiar, supracontrol al lichidităților, etc.). Dar, completându-l eventual printr-o redefinire a tarifelor vamale (o protecție pe cât posibil generală pentru a nu perturba structura prețurilor relative) trebuie să ajungem la constituirea unui prim ansamblu coerent, plecând de la ceea ce constituie esențial în tatonarea de bază a pieței: sistemul prețurilor, dar fără a-l

uita pe acela, specific, al monedei naționale în raporturile externe. Acesta din urmă este mult prea important, pentru ca realocările interne de factori să nu se facă intersectându-se considerabil cu structura prețurilor externe.

În acest sens, teoria "masei critice a interdependențelor" orientează către o strategie polarizată (F.Perroux) dar simultan și echilibrată (Rosenstein - Rodan) cam cum se întâmplă în materie de teorie a creșterii.

Abordarea trebuie să constea în selecționarea pârgurilor cele mai capabile de a asigura ruptura (efecte induse) dar, în același timp, a acelora care, creând externalități sunt cele mai capabile de a se potența reciproc, întrucât sunt strâns asociate.

*
* *

Ca concluzie (provizorie) ne permitem să privilegiem trei idei:

- Convertibilitatea nu este cu siguranță totul în procesul transformării; angajată în țările Europei Centrale și Orientale ea nu ar putea conduce la bune rezultate în absența unei validări prin numeroase alte reforme care, toate implică o adeziune puternică a populației.

- Totuși, succesele țărilor care s-au angajat primele și per a contrariu, dificultățile acelora care au întârziat să o facă, în numele unor condiții prealabile definite cu prea multă prudență sau din cauza diverselor penurii reale conduc la considerația că această reformă nu trebuie să fie prea îndelungată vreme întârziată.

- Justificarea unei convertibilități limitate - și deci definită într-un perimetru, mai întâi redus la operații curente - este de a fi chiar în centrul nucleului dur al reformelor celor mai interdependente, a căror masă critică este necesară angajării transformării.

În aceste condiții instituirea sa se situează (de departe) dincolo de falsa dilemă terapie de șoc - gradualism.

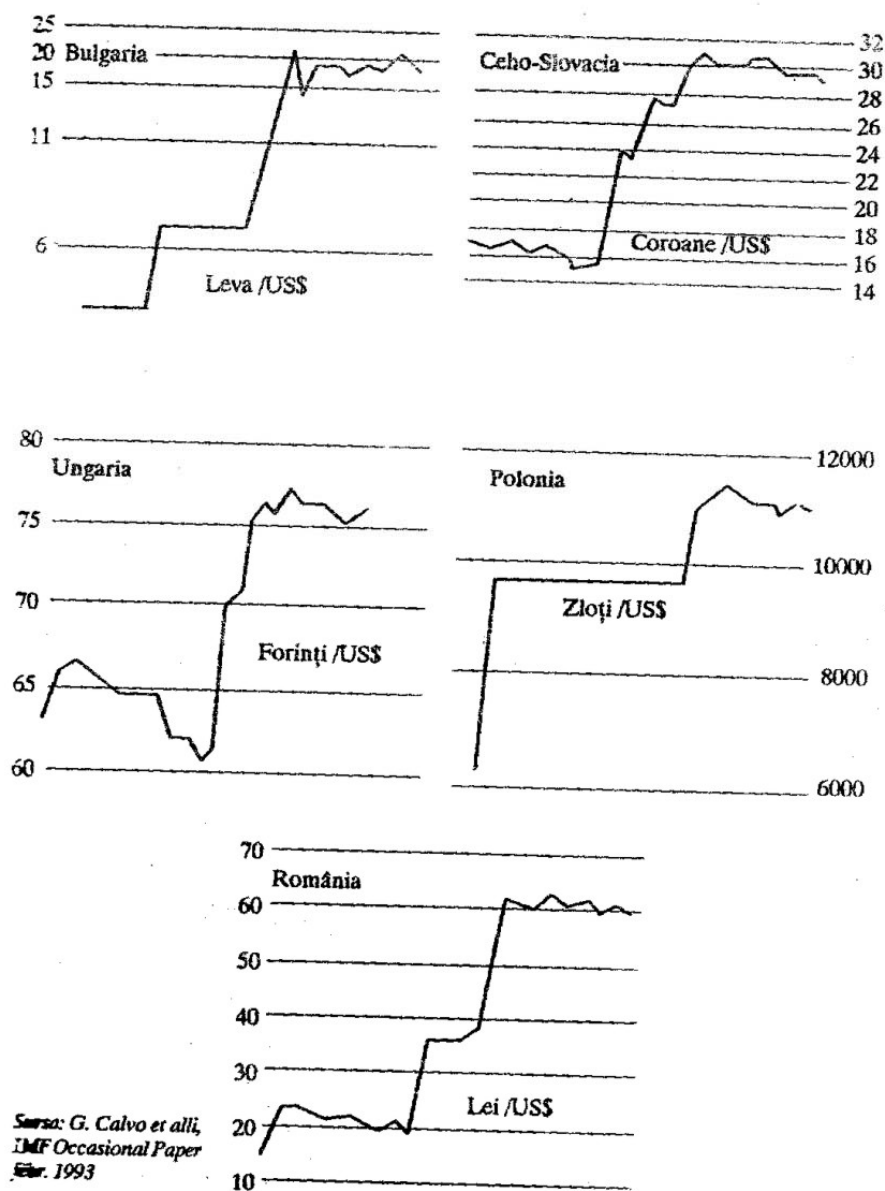
Bordeaux, aprilie 1993

- 1) H. Bourguinat și S. Raczowski, ed. (1976). "Criza de plăți internaționale și țările din Est", Bruylants - Bruxelles.
- 2) În sens invers, trebuie să reamintim că Franța în perioada imediat de după război a avut de suferit că nu a acceptat să-și devalorizeze suficient moneda (opoziția Plevin - Mendes France).
- 3) După M.Isărescu, operațiile în devize trebuie să răspundă la patru principii fundamentale:
 - plățile se fac în lei pe teritoriul românesc;
 - conturile în devize trebuie să fie deschise în bănci românești sau filialele unor bănci străine agreate;
 - vânzarea și cumpărarea de devize se efectuează prin intermediul pieței, supusă reglementărilor B.N.R.;
 - în sfârșit, societățile pot utiliza fără restricție operațiile lor în devize numai pentru operațiuni de cont curent (Le Fil franco-roumain - 2 aprilie 1991).

- 4) G.Calvo și J.Frenkel "From Centrally Planned to Market Economy": The Road from CPE to PCR. *Staff Papers - IMF* vol 38 (iunie 1991) pag. 268-99.
- 5) J.Ch. Asselain, "Tranziție și deschidere: incertitudinile fixării cursului de schimb" Universitatea de vară, Pau, septembrie 1992.
- 6) J.Greene și I.Isard, "Currency Convertibility and the Transformation of Centrally Planned Economics", *Institute for International Economics - Washington*, 1991.
- 7) Cité par J.Greene et P.Isard, *Currency Convertibility and the transformation of Centrally Planned Economics*, op. cit. p. 12.
- 8) Pentru o analiză recentă, vezi G.Calvo, M.Kuman, E.Borensztein și P.Masson. "Financial Reforms and Exchange Arrangements in Eastern Europe". *IMF Occasional Paper*, 102 Washington, février 1993.
- 9) N.Ricoeur, Falsul slogan al convertibilității rublei "Le Monde, 28 iulie 1992.
- 10) J.Ch. Asselain (1992), "Tranziție și Deschidere: incertitudinile fixării cursului de schimb", op. pre - citată. Transformarea și deschiderea economiilor est europene: miza fixării cursului de schimb - L.A.R.E. (în curs de apariție).
- 11) Îndeosebi cu repercusiunile sale asupra prețurilor și circuitelor de aprovizionare ale produselor energetice.
- 12) R.Mc.Kinnon (1991) "Liberalizing Foreign Trade in Eastern Europe" în *Williamson Currency Convertibility in Eastern Europe*, op. pre-citată.
- 13) Calvo și alții: "Financial Reforms and Exchange Arrangements in Eastern Europe", op. pre-citată, p. 49.
- 14) G.Kolodko (1991), "Inflation Stabilization in Poland. A year after" - *Revista de Politica Economica*, vol. 81 (iunie 1991).
- 15) E.Lhomel "Situația economică a României în 1991-1992. *Curierul țărilor din Est*", octombrie 1992.
- 16) H. Bourguinat "Finance Internationale". P.U.F., 1992, p.586.
- 17) J.Ch.Asselain, "Transformation et ouverture des économies est européennes: Les enjeux de la fixation du taux de change".
- 18) J.Williamson (1991), "Transition opening of Eastern Europe", Washington: *Institute for International Economics*.

Evoluția ratelor de schimb nominale 1990 - 1991
(scară logaritmică)

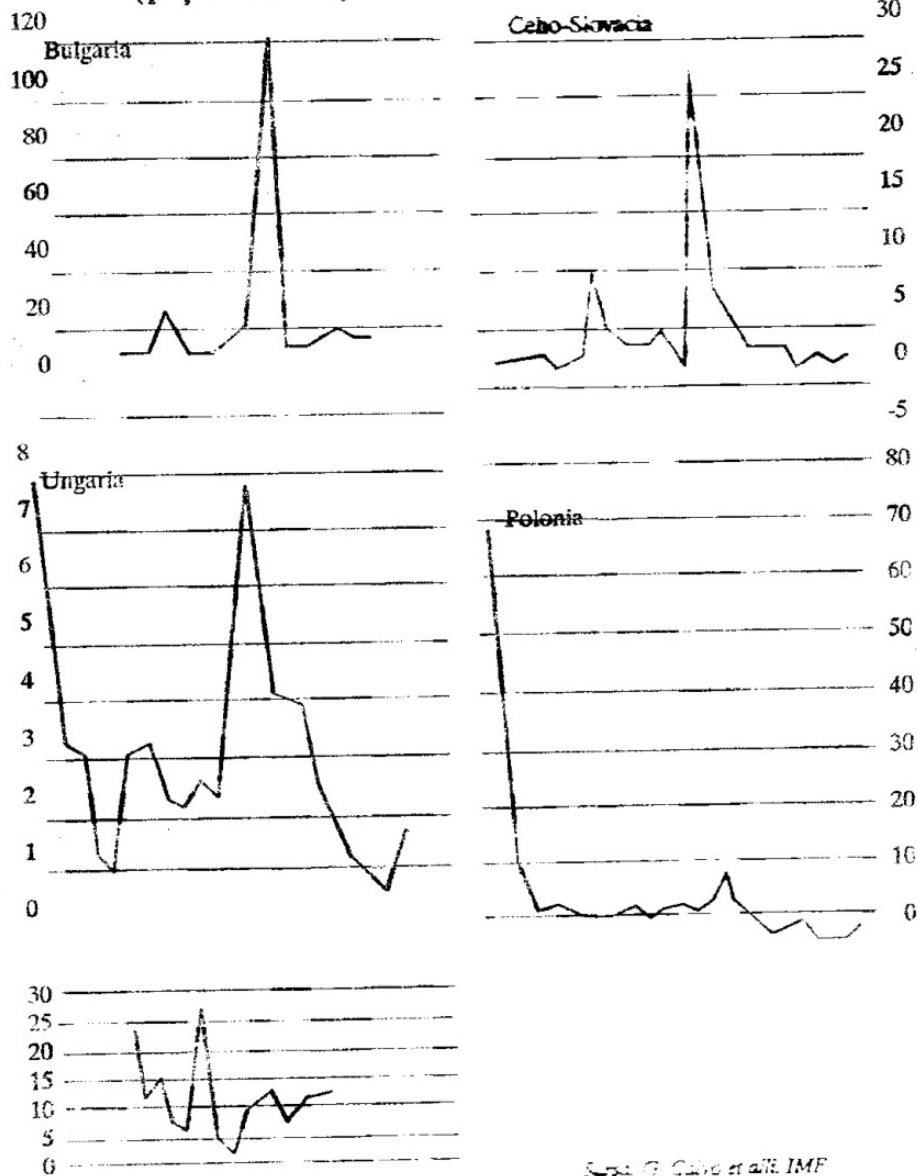
Anexa nr. 1

Anexa nr. 2

Ratele inflației (1990 - 1991)

(prețuri de consum)

Sursa: G. Calvo et alii, IMF
Occasional Paper, febr. 1993

ASPECTE MACROECONOMICE ALE TRANZIȚIEI SPRE ECONOMIA DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA¹

*Constantin GRIGORESCU,
George GEORGESCU,
Grigore VÂLCEANU*

1. România în fața procesului tranziției

Eșecul socialismului a bulversat o dată mai mult istoria și așa destul de agitată a estului continentului european. Transformarea sistemului economic din aceste țări se dovedește mult mai dificilă decât era de așteptat.

Entuziasmul din 1989 al populației s-a estompat iar siguranța afișată de numeroși experți s-a risipit în fața dificultăților reale ale tranziției.

În mod dramatic a devenit evidentă lipsa unor precepte teoretice clare și a unor experiențe semnificative care să favorizeze o tranziție cât mai rapidă de la economia de comandă la economia de piață. În anii '70 se produsese căderea consensului în știința economică precum și ruptura între fundamentele microeconomice și realitatea macroeconomică ¹⁾.

În aceste circumstanțe confuze s-a pus întrebarea: ce tip de model al economiei de piață este preferabil și posibil de realizat în fostele țări socialiste? Este adevărat că nici în cadrul acestor țări nu au existat preocupări sistematice în vederea unei pregătiri teoretice solide a celor mai bune modalități în vederea tranziției. Gradul mare de similitudine a problemelor concrete cu care se confruntă statele est-europene atestă multe dificultăți comune, de fond, în adaptarea structurală și comportamentală la exigențele pieței.

Înainte de al doilea război mondial, România era o țară predominant agrară, cu o industrie slab dezvoltată. Economia de comandă și alocarea central-administrativă a resurselor a impus un proces de industrializare forțată care a determinat, este adevărat, o creștere de 16 ori în termeni reali a capitalului fix din economie, precum și a venitului național într-o perioadă de 40 de ani. În același timp, neglijarea producției bunurilor de consum, a agriculturii și a sectorului terțiar a avut efecte negative asupra structurării eficiente a economiei ²⁾. În procesul industrializării, s-au dezvoltat prioritar ramuri ale industriei grele (chimie, petrochimie, metalurgie), România devenind importator net de energie și de materii prime și creând un grad mare de dependență funcțională a economiei față de exterior. În 1989 intensitatea energetică era de circa 7 ori mai mare decât în țările europene dezvoltate, ceea ce indică performanțele

¹ Comunicare prezentată la simpozionul științific franco-român (București, 5-7 mai 1993).

modeste ale suportului tehnologic al economiei românești. La aceasta a contribuit și efortul de rambursare a datoriei externe în anii '80, care a necesitat o contracție a importurilor, în detrimentul înnoirii și modernizării aparatului de producție.

Structura industriei a fost orientată fără a avea în vedere într-o măsură suficientă criterii de specializare internațională și de dezvoltare selectivă, conform avantajelor comparative ale României.

Astfel, multe întreprinderi nu sunt competitive pe plan internațional, iar oferta lor nu este consistentă uneori nici în raport cu cererea de pe piața internă. Deciziile subiectiv- arbitrare ale mecanismelor de comandă ale economiei au condus la crearea unor imense conglomerate, greu de gestionat și cu un exces de forță de muncă, îndeosebi în industrie, subapreciind potențialitățile întreprinderilor mici și mijlocii.

Începând din anul 1985, economia României a intrat într-un evident proces de involuție economică. În dinamica anuală a produsului intern brut și a productivității sociale a muncii au apărut ritmuri negative, ca expresie a crizei structurale în care se găsea economia națională, precum și a cronicizării dezechilibrelor la nivel micro și macroeconomic.

Din punct de vedere al nivelului de dezvoltare economică este semnificativ că în anul 1989 decalajele între România și media a 14 state europene cu economie de piață erau de 1:7 în privința produsului intern brut pe locuitor și de 1:8 în privința productivității muncii ³.

Gravitatea maladiilor sistemului existent și imprecizia diagnosticului au făcut dificilă reacția organismului social la remediile întrebuintate. Dilema ce caracterizează tranziția este legată de posibilitatea, mărimea gradului și a vitezei de substituție a vechilor mecanisme cu cele specifice economiei de piață de tip occidental. La aceasta se adaugă existența unei anumite rigidități și inerțialități în schimbarea structurilor economice, sociale, tehnologice precum și a unor mentalități. Leșirea din această dilemă depinde evident de compromisul între acceptarea dificultăților prezente și bunăstarea scontată pe termen mediu și lung.

Cu toate tarele moștenite de la sistemul socialist, România a intrat în faza reconstrucției sale cu unele atuuri considerabile, având avantajul anumitor resurse materiale, ca și a unor resurse umane de înaltă calitate, al unui important potențial industrial, agricol și turistic. Faptul că ea reușise într-o perioadă de 10 ani să achite o datorie externă de 15 miliarde dolari ar fi putut asigura credibilitatea necesară în relațiile cu exteriorul, inclusiv în fața capitalului străin ⁴. Aceste atuuri nu și-au pierdut consistența, ele putând reprezenta în continuare elemente valorizatoare pentru economia internă și relațiile externe.

Obiectivele tranziției în România sunt similare celor din celelalte țări din Europa Centrală și de Est: democrația (libertate politică) și economia de piață (libertate economică).

În primii ani ai tranziției s-a încercat asigurarea cadrului juridic și instituțional necesar funcționării mecanismelor pieței. În prezent, în liniile sale generale acest cadru este deja conturat.

Fără îndoială că întoarcerea la proprietatea privată reprezintă cel mai important și totodată cel mai complex proces al tranziției. Din cele 14 milioane hectare teren agricol circa 70% sunt în prezent în proprietatea individuală. Privatizarea societăților comerciale cu capital de stat este în curs de desfășurare.

Pe de altă parte este relevant faptul că sectorul particular emergent are o dinamică explozivă. În primii ani ai tranziției au luat ființă 400.000 agenți economici în sectorul privat al economiei. Este adevărat că gradul lor de capitalizare este scăzut și că aceștia s-au îndreptat cu precădere spre sectorul serviciilor. Acțiunea lor expansivă a început însă să se resimtă din ce în ce mai puternic în economie. În 1992 sectorul privat deținea 36,6% din populația ocupată și contribuia cu 28% la crearea produsului intern brut. De asemenea prin întreprinderile private de comerț exterior s-au derulat 26% din exporturile României și 32% din importuri (anexa nr. 1).

Deficitul de capital autohton și slabul apetit al capitalului străin determină totuși un ritm lent al procesului privatizării, ceea ce se reflectă în același timp, ca o cauză și un efect, în situația dificilă în care se mențin întreprinderile de stat, mai ales cele mari ⁵⁾.

În aceste condiții, atragerea de capital străin reprezintă un factor important de accelerare a privatizării. Economia României este deschisă pentru investițiile străine de capital, legislația existentă acordând facilități deosebite: scutirea totală de impozitul pe profit pe o perioadă de până la 5 ani, repatrierea profiturilor, scutirea de plata taxelor vamale pentru aportul în natură la capital etc.

La începutul lunii iunie 1993 totalul capitalului străin investit în România era de peste 670 milioane dolari. Cu toate că tendințele din ultimul timp sunt încurajatoare, în sensul că firme din ce în ce mai serioase se implantează în România, se resimte în continuare un acut deficit de capital.

2. Evoluția principalilor indicatori macroeconomici în perioada tranziției

În primii trei ani ai perioadei de tranziție s-au manifestat diferiți factori interni și externi care au influențat în mod negativ evoluția economiei românești. Astfel a fost evident faptul că mecanismul deciziei nu dispune de mijloace care să permită comparația de o manieră rațională a diferitelor opțiuni posibile. De asemenea, agenții economici și populația au reacționat slab la liberalizarea mediului economic.

Desființarea organizației CAER, războiul din Golf și embargoul asupra Iugoslaviei au lăsat multe întreprinderi românești fără surse de materii prime și respectiv fără piețe de desfacere, producând pagube enorme economiei națio-

nale. Deși prin măsurile de reformă economică introduse după anul 1989 s-a scontat pe trecerea la restructurarea și dezvoltarea producției sociale potrivit cerințelor economiei de piață asistăm la agravarea stării de criză a economiei.

A avut loc o puternică și continuă scădere a producției sociale, a productivității și a eficienței, accentuându-se instabilitatea și dezechilibrele macroeconomice și sectoriale (anexa nr. 2).

În perioada analizată, respectiv în anii 1990-1992, indicii volumului fizic al produsului intern brut s-a redus la numai 67,9%. Semnificativ în această privință este și faptul că de la un an la altul, dimensiunea scăderii a fost tot mai mare: 7,4% în 1990; 13,7% în 1991 și 15,4% în 1992.

Căderi de anvergură ale activității economice s-au înregistrat în aproape toate ramurile economiei naționale, îndeosebi în industrie, unde nivelul relativ al valorii adăugate s-a redus la 51,6%. Ponderea mare pe care această ramură o are în economie (52,9% în 1989 și 44,3% în 1992) a făcut ca circa 85% din scăderea totală a PIB să se datoreze diminuării producției industriale (anexa nr.3).

Schimbările intervenite în interiorul industriei nu reflectă o îmbunătățire a configurației structurale a acesteia. Dimpotrivă, proporția unor ramuri energetice sau de prelucrare primară (energie electrică, combustibili, metalurgie ferasă și neferasă) a crescut de la circa 25% în 1989 la 40% în 1992, în timp ce ponderea ramurii construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor de exemplu, a scăzut de la 28% la 18% (anexa nr. 4). Această evoluție nefavorabilă a influențat indirect accentuarea crizei valutare, prin modificarea structurii exporturilor în defavoarea unor produse cu un grad mai înalt de prelucrare, înregistrându-se o deteriorare a raportului de schimb.

În agricultură (inclusiv silvicultură), a doua ramură ca importanță în economie, scăderea valorii adăugate a fost mai mică, respectiv de 12,6% dar, datorită nivelului relativ scăzut al randamentelor agricole, reducerea producției are efecte negative însemnate asupra asigurării cu produse alimentare a populației. În anul 1992 spre exemplu, producția de cereale boabe a fost de 12,3 milioane tone față de 18,4 milioane tone în 1989, fapt ce a contribuit la adâncirea dezechilibrului general între cererea și oferta de bunuri materiale și servicii.

Pe fondul căderii producției a avut loc și o diminuare drastică a comerțului exterior, îndeosebi a exportului al cărui volum valoric, în anul 1990 s-a redus cu 41,7%. În același an importul a crescut însă cu 13,8%. Ca urmare a acestei evoluții a apărut un sold negativ important al balanței comerciale, respectiv de 2154 mil. dolari pe relația devize convertibile și de 1866 mil. ruble pe relația clearing. Deși mai mic, soldul negativ al balanței comerciale, inclusiv al contului curent al balanței de plăți, s-a menținut și în anii următori. Sub acest aspect relevăm că gradul de acoperire a importului de către export a evoluat de la un raport supraunitar în 1989, respectiv de 1,24 la un raport subunitar, și anume de 0,64 în 1990, 0,81 în 1991 și 0,87 în 1992.

Evident, dezechilibrul din domeniul comerțului exterior în condițiile dezintegrării fostei piețe a CAER, a determinat o penurie acută de valută convertibilă și recurgerea la credite destinate acoperirii deficitelor balanței comerciale; datoria externă a României a crescut astfel de la 211 mil. dolari în 1990 la 2233 mil. dolari în 1992.

Scăderea producției sociale a determinat și apariția unor însemnate dezechilibre bugetare. În ultimii doi ani cheltuielile bugetului de stat au depășit sensibil veniturile, astfel că deficitul bugetar, exprimat în procente față de PIB, a crescut de la 2% în 1991 la 4,8% în 1992. Deși deficitul bugetar este în creștere, multe dintre necesitățile economiei și ale populației, finanțate prin bugetul de stat, sunt acoperite la un nivel departe de a putea fi considerat satisfăcător.

Dinamica galopantă a inflației, creșterea șomajului și scăderea puterii de cumpărare a populației sunt alte aspecte esențiale care caracterizează starea de instabilitate și de dezechilibru ce definesc etapa actuală a tranziției. S-a înregistrat astfel o deteriorare constantă a nivelului de trai al populației. Reducerea producției bunurilor de consum, creșterea necontrolată a prețurilor produselor ce intră în consumul populației, insuficienta corelare a evoluției veniturilor cu evoluția prețurilor au influențat hotărâtor reducerea puterii de cumpărare a populației. Evoluția diferențiată a prețurilor și veniturilor populației a generat scăderea consumului precum și modificări în structura acestuia. Potrivit datelor bugetelor familiilor de salariați ponderea cheltuielilor pentru produse alimentare în totalul cheltuielilor de consum a depășit 56% în defavoarea mărfurilor nealimentare și mai ales a bunurilor de folosință îndelungată. Comparativ cu luna octombrie 1990, în luna mai 1993, prețurile de consum au crescut de peste 25 ori per total, de aproape 30 ori la produsele alimentare, de aproape 24 ori la mărfurile nealimentare și de 17,5 ori la servicii. Evoluția galopantă a prețurilor a fost influențată și de reducerea sau eliminarea totală a subvențiilor pentru o serie de produse de bază, de consum curent (îndeosebi: pâine, carne și preparate din carne, lapte și produse lactate).

Indicele veniturilor salariale reale în luna mai 1993 a fost de 59,2% față de octombrie 1990. Pensia reală a pensionarilor cu toate indexările efectuate în această perioadă s-a redus în aceeași perioadă cu peste 37%.

Raportul între pensia medie a pensionarilor de asigurări sociale de stat pentru limită de vârstă și vechime integrală și veniturile salariale medii nominale nete în 1992 a fost de 54,7% ⁶⁾.

Fenomenul de șomaj s-a manifestat deosebit de acut, îndeosebi în 1992⁷⁾. Numărul șomerilor era în aprilie 1993 de peste 1031 mii persoane, rata șomajului față de populația activă civilă ajungând la 9,3%.

În această perioadă se dezvoltă și unele aspecte specifice economiei de piață: crește consumul din gospodăria proprie și cumpărările de produse agroalimentare de pe piața țărănească.

În comerțul cu amănuntul, sectorul privat deținea la finele anului 1992, 44,9% din totalul vânzărilor (față de 21,9% în 1991), 40,7% din vânzările de mărfuri alimentare (17,2% în 1991) și 47,4% din vânzările de mărfuri nealimentare (25,1% în 1991).

În domeniul serviciilor comerciale pentru populație, agenții economici privați au realizat în 1992, 26% din valoarea prestărilor, comparativ cu 6,8% în 1991.

Fenomenele negative ce însoțesc tranziția nu sunt proprii numai României, în forme mai mult sau mai puțin acute, ele regăsindu-se în toate fostele țări socialiste europene care au abandonat economia centralizată de comandă și au trecut la edificarea economiei de piață. Știința economică este confruntată astfel cu un nou subiect major; ea urmează să explice procesele noi care au loc în aceste țări, inclusiv să încerce identificarea soluțiilor pentru accelerarea trecerii la noul tip de economie, în condițiile unor costuri sociale cât mai reduse⁸⁾.

Experiențele acumulate ca și opiniile avansate în acest sens sunt foarte variate. Grupul de economiști din Institutul Național de Cercetări Economice din România care a elaborat un studiu cu privire la Strategia tranziției apreciază că "actuala evoluție social economică a României și a altor state central și est-europene reprezintă un nou tip de criză a cărei trăsătură distinctivă constă în combinarea consecințelor crizei structurale a vechiului sistem al economiei de comandă cu ceea ce se poate numi criza tranziției însăși"⁹

Trecerea la economia de piață, ca proces ireversibil, a impus, așa cum s-a arătat, luarea unui complex de măsuri, mai mult sau mai puțin concertate vizând descentralizarea procesului decizional și încurajarea liberei inițiative. Prin măsurile întreprinse, mecanismul economiei de comandă a încetat practic să mai funcționeze, fără însă ca cel de piață să se afirme la nivelul agenților economici. Acest fapt a generat noi disfuncționalități în economie și mari costuri sociale, a căror agravare riscă depășirea pragului de suportabilitate a populației și însăși compromiterea ideii de reformă.

Întreprinderile trebuiau de acum să realizeze, în condiții de profitabilitate, produse potrivit cerințelor pieței interne și externe. Or, restructurarea întreprinderilor necesită o perioadă relativ îndelungată. Deficitul capacității de adaptare a tuturor întreprinderilor la cererea pieței interne și externe a condus la o scădere însemnată a producției, la creșterea stocurilor de producție și la crearea unui important blocaj financiar (credite neperformante, arierate).

La scăderea producției și creșterea instabilității a contribuit și o anumită subapreciere de către factorii guvernamentali și autoritățile manageriale a aparatului de producție viabil din întreprinderi și implicit la lipsa unei preocupări majore pentru întreținerea, repararea și modernizarea parțială a acestuia.

Diminuarea drastică a acumulării și a investițiilor au o pondere însemnată la scăderea producției și agravarea instabilității economice. În noile condiții agenții economici cu capital de stat au manifestat o înclinație mult diminuată

pentru dezvoltarea și modernizarea producției prin investiții. Datele relevă că în 1992 nivelul relativ al volumului investițiilor a reprezentat numai 1/3 din cel corespunzător anului 1989, comparativ cu scăderea produsului intern brut, care în perioada respectivă s-a redus la 2/3. Slaba preocupare a agenților economici pentru investiții și- a găsit expresia și în reducerea continuă a ponderii acestora în produsul intern brut și anume de la 29,6% în 1989, la 20,0% în 1990, la 14,9% în 1991 și respectiv la 12,8% în 1992.

În principal asemenea tendințe se explică prin eliminarea centralismului în formarea și utilizarea fondului de investiții, fără ca în același timp să se fi afirmat mecanismele de piață care să stimuleze economisirea și investițiile. Concludentă în acest sens este reducerea rolului bugetului public în politica de investiții. Dacă în anul 1989 ponderea investițiilor finanțate prin bugetul public în volumul total de investiții a fost de 57,6%, în 1992 investițiile respective s-au redus la 19,2%. Fără îndoială bugetul va continua și în viitor să aibă un rol însemnat în politica de investiții. Această pârghie economică va trebui să fie însă completată cu noi mecanisme cum sunt bursa de valori mobiliare, credite cu dobânzi preferențiale sau reducerea impozitului pe profitul destinat investițiilor.

Pregătirea insuficientă a unor măsuri și necorelarea acestora, ca de pildă reconstituirea dreptului de proprietate asupra pământului, desființarea gospodăriilor agricole colective, fără ca în același timp să se rezolve problema înzestrării tehnice a noilor exploatații agricole au afectat și afectează încă valorificarea imensului potențial productiv pe care îl reprezintă agricultura pentru relansarea economiei românești.

Reducerea duratei medii a săptămânii de lucru (de la 44,2 ore în 1989 la 37,4 ore în 1990 și 35,9 ore în 1991), ca și creșterea indisciplinei în întreprinderi reprezintă alți factori ai declinului și instabilității economice. La aceștia se adaugă existența unei puternice mișcări revendicative, cu deosebire în privința salarizării, fără să se ia în considerare evoluția reală a productivității muncii.

Programul de stabilizare macroeconomică s-a bazat aproape în exclusivitate pe remedii de esență monetară, fără să se fi ținut seama în suficientă măsură de condițiile concrete de timp și spațiu existente în țara noastră - de exemplu lipsa mediului concurențial în formarea unor prețuri reale; poziția de monopol a multor întreprinderi le-a oferit acestora posibilitatea să-și mascheze lipsa de eficiență prin sporirea nejustificată a prețurilor. Cauzele relevate în studiul nostru coincid în multe privințe cu cele constatate de către experți internaționali recunoscuți în problemele României. Spre exemplu, Avner Ben-Ner și Michael Montias arată că declinul activității productive s-a produs ca urmare a diminuării săptămânii de lucru, dezorganizării activității economice, scăderii volumului investițiilor, dislocărilor produse prin reorganizarea marilor întreprinderi, experienței reduse a majorității managerilor ¹⁰⁾.

Fără a avea pretenția epuizării factorilor care explică evoluția economiei românești în perioada actuală, suntem de părere că statul nu s-a implicat printr-o modalitate adecvată pentru orientarea proceselor de restructurare a in-

dustriei, pentru controlul evoluției prețurilor, ca și pentru susținerea cursului de schimb al monedei naționale. Ținându-se seama și de experiența statelor dezvoltate cu economie de piață apare necesar să se ia în considerare rolul pe care îl poate avea planificarea indicativă pentru ieșirea din criză și relansarea cât mai rapidă a creșterii economice. O importanță vitală în această privință l-ar putea avea un program de investiții corelat cu cerințele restructurării economiei. De asemenea, rolul statului ar trebui să se manifeste mai pregnant și în domeniul comerțului exterior, cu deosebire pentru asigurarea echilibrului valutar, protejarea industriei naționale și mărirea graduală a expunerii României în fața concurenței străine.

Guvernul României a supus dezbaterii Parlamentului în luna martie a acestui an strategia programului de reformă a economiei. Această strategie își propune o articulație coerentă a măsurilor de reformă în vederea accelerării tranziției spre economia de piață, într-o manieră care să maximizeze efectele pozitive.

Stabilirea priorităților, în condițiile unor resurse limitate, reprezintă fără îndoială cea mai delicată problemă a reformei. Cert este că trebuie găsit un sistem care să faciliteze punerea în aplicare a noilor mecanisme, cu menținerea unei proceduri de corecție și control al schimbărilor. Este foarte important ca aceste schimbări să pună în valoare virtuțile pieței și să antreneze dinamismul economiei. Obiectivele continuării reformei se referă în esență la asigurarea stabilizării macroeconomice, refacerea echilibrelor economice și financiar-monetare, restructurarea aparatului productiv și înnoirea tehnologică.

După o perioadă în care s-a mizat excesiv pe forța de autoreglare a proceselor economice, a devenit evident că dezangajarea statului trebuie să se producă treptat, pe măsura formării mediului concurențial și a funcționării mecanismelor pieței. Disputele în legătură cu modalitatea de aplicare a terapiei (șoc sau graduală) s-au dovedit sterile, multe din schimbările produse având un pregnant caracter spontan. În consecință, completarea cadrului funcțional al economiei de piață trebuie însoțită de politici coerente care să vizeze și să se sizeze procesele din economia reală, în special problematica dezvoltării și a factorilor de creștere economică.

Deși căderile de producție și fenomenele de instabilitate au atins cote foarte înalte, în multe cazuri măsurate cu două cifre, la anumiți indicatori, ca producția industrială, productivitatea muncii în industrie și comerțul exterior, se constată o ușoară încetinire a declinului economic. Mai mult, în 1992 exportul a crescut cu 7,1% iar importul a încetat să mai scadă. Totodată datele statistice pe primele luni ale anului 1993 privind producția industrială relevă (în condiții comparabile din punct de vedere al timpului lucrat) o anumită creștere față de lunile precedente. Cu toate acestea, producția industrială este sensibil mai mică comparativ cu aceeași perioadă a anului 1992. Balanța comercială a înregistrat un nou sold negativ, rata șomajului a ajuns la 9,3%, indicele prețurilor a

continuat să crească (peste 13% lunar), iar cursul monedei naționale (leul) în raport cu valutele occidentale s-a deteriorat în continuare.

Strategia de reformă economico-socială a programului de guvernare are în vedere pentru perioada următoare diminuarea declinului producției și stoparea acestuia în a doua jumătate a anului în curs, precum și pregătirea condițiilor de relansare a creșterii economice începând cu anul 1994 ¹¹⁾. Această apreciere optimistă și-a găsit expresia și în faptul că bugetul pe anul 1993 are drept premisă fundamentală, realizarea unui produs intern brut egal cu cel din anul precedent. După toate probabilitățile produsul intern brut va continua să scadă și în 1993. Comisia Națională de Prognoză din România apreciază o scădere de circa 5- 7% iar OECD estimează o scădere de 9% ¹²⁾.

1. N. G. Mankiw "A Quick Refresher Course in Macroeconomics", *Journal of Economic Literature*, vol. XXVIII, decembrie, 1990.
2. "Dezvoltarea și specializarea serviciilor". Editura Academiei Române, București, 1992.
3. C. Grigorescu ș.a. "Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european în anul 1989", Editura Expert, București, 1993
4. "Economia României - secolul XX", Editura Academiei Române, București, 1991.
5. Gh. Zaman "Privatizarea în România - teorie și practică", C.I.D.E., 1992.
6. M. Poenaru, M. Molnar "Costul social al reformei în România", C.I.D.E., București, 1992.
7. S. Perț ș.a. "Piața muncii în România în perioada de tranziție, mecanisme și politici de ocupare a forței de muncă și combatere a șomajului".
8. R. Frydman ș.a. - *The Privatization Process in Central Europe*, Central European University Press, London, 1993.
9. Sinteza preliminară a studiilor în Institutul Național de Cercetări Economice cu privire la strategia tranziției, C.I.D.E., București, iunie, 1992.
8. R. Frydman ș.a. "The Privatization Process in Central Europe", Central European University Press, London, 1993.
9. "Sinteza preliminară a studiilor în Institutul Național de Cercetări Economice cu privire la strategia tranziției", C.I.D.E., București, iunie, 1992.
10. A. Ben-Ner, M. Montias "The Introduction of Market Economy in a Hypercentralized Economy: the Case of Romania", *Journal of Economic Perspectives* nr. 4/1991.
11. "Strategia de reformă economică socială a programului de guvernare, Guvernul României", București, februarie, 1993.
12. OECD Economic Outlook, 53, june, 1993.

Anexa nr. 1

Structura proprietății în România

(în %)

	1989	1990	1991	1992
Produs intern brut				
- Sector privat	12,0	15,5	21,5	28,0
- Sector de stat	88,0	84,5	78,5	72,0
Populația ocupată				
- Sector privat	26,7	27,1	34,1	36,6
- Sector de stat	70,0	69,8	61,2	59,9
- Sector cooperatist	3,3	3,1	4,7	3,5
Investiții				
- Sector privat	1,9	4,3	8,4	10,5
- Sector de stat	94,7	92,4	90,1	88,6
- Sector cooperatist	3,4	3,3	1,5	0,9
Vânzări de mărfuri				
- Sector privat	-	0,8	21,9	44,9
- Sector de stat și cooperatist	100,0	99,2	78,1	55,1
Servicii comerciale prestate populației				
- Sector privat	-	2,6	6,8	26,0
- Sector de stat și cooperatist	100,0	97,4	93,2	74,0
Export				
- Sector privat și mixt	-	0,3	18,5	26,1
- Sector de stat	100,0	99,7	82,5	73,9
Import				
- Sector privat și mixt	-	0,7	14,7	32,3
- Sector de stat	100,0	99,3	85,3	67,7
Număr agenți economici				
- Sector privat	-	99460	227455	396208
- Sector de stat	3960	4560	6105	6560
- Sector cooperatist	4294	5867	7156	3618

Sursa: Guvernul României, Strategia de reformă economico-socială a Programului de guvernare, București, februarie, 1993 (anexa nr. 1).

Anexa nr. 2

Dinamica principalilor indicatori macroeconomici

- în procente -

	1990/ 1989	1991/ 1990	1992/ 1991	1992/ 1989
I. Producția socială, populația ocupată, investițiile și productivitatea muncii				
Produsul intern brut din care	-7,4	-13,7	-15,4	67,9
- Industrie	-16,6	-20,2	-22,5	51,6
- Agricultură și silvicultură	+10,4	-4,7	-8,7	87,4
- Construcții	-9,5	-19,0	-9,9	66,0
Producția industrială (seria brută)	-23,7	-22,8	-21,8	46,1
Producția agricolă	-2,9	+1,0	-9,2	89,1
Populația ocupată în economie (la sfârșitul anului)	-1,0	-0,5	5,4	93,2
Numărul mediu de salariați total	+1,3	-5,7	-8,0	87,8
Consum intern de energie primară	-9,1	-19,1	-11,9	64,8
Investiții în economia națională	-38,3	-25,8	-20,0	36,6
(PIB/persoană ocupată în economie)	-6,5	-13,3	-10,5	72,2
Productivitatea muncii în industria republicană	-25,1	-16,0	-13,8	54,2
II. Comerțul exterior				
Indicii volumului valoric al comerțului exterior				
- Export	-41,7	-4,0	+7,1	59,9
- Import	+14,4	-29,0	+0,1	81,3
Gradul de acoperire a importului de către export	64,4 (1990)	80,9 (1991)	86,6 (1992)	-
III. Bugetul de stat				
Excedent (+), deficit (-) al bugetului de stat (% din PIB)	+0,6	-2,0	-4,8	-
IV. Inflația, puterea de cumpărare și șomajul				
Indicele salariului mediu nominal	110,5	221,3	263,8	645,0
Indicele mediu al prețurilor de consum al populației	105,1	265,5	310,4	866,1
Indicii salariului real	104,6	82,8	85,0	73,6
Rata șomajului		3,0 (1991)	8,4 (1992)	

Sursa: CNS, Anuarul Statistic al României, edițiile 1990, 1991 și 1992; CNS, Buletin statistic trimestrial nr. 4, 1992; CNS, Buletin statistic de informare publică nr. 12/1993; Guvernul României, Strategia de reformă economico-socială a Programului de guvernare, București, februarie 1993 (anexa nr. 1).

Anexa nr. 3**Produsul intern brut pe ramuri ale economiei, în 1989 și 1992**

- în procente -

În prețuri curente			În prețuri 1992	
	1989	1992	1989	1992
P.I.B. - total din care:	100,0	100,0	100,0	100,0
Industrie	52,9	44,3	57,3	44,3
Agricultură și silvicultură	13,9	20,1	14,2	20,1
Construcții	6,3	5,2	5,1	5,2
Transporturi	7,5	3,0	5,1	3,0
Telecomunicații		1,1	0,6	1,1
Comerț	6,0	8,2	5,8	8,2
Alte ramuri	13,4	4,6	3,8	4,6
Servicii nemateriale		13,5	8,1	13,5

Sursa: C.N.S., Anuarul statistic al României, 1990, p. 245; Guvernul României, Strategia de reformă economico-socială a Programului de guvernare, București, februarie 1993 (anexa nr. 2).

Anexa nr. 4**Structura producției industriale pe ramuri**

(în %)

	1989	1992
Energie electrică și termică	3,9	9,5
Combustibil	11,5	18,1
Metalurgie feroasă	6,9	9,3
Metalurgie neferoasă	2,9	2,9
Construcții de mașini și prelucrarea metalelor	27,7	18,3
Chimie	9,8	10,7
Materiale de construcții	3,7	2,4
Exploatarea și prelucrarea lemnului	3,8	3,9
Celuloză și hârtie	1,2	1,3
Sticlă, porțelan, faianță	0,8	1,0
Textilă	6,6	5,0
Confecții	4,0	1,0
Pielărie, blănărie, încălțăminte	2,3	1,8
Alimentară	11,6	11,1
Altele	2,8	3,8
Total	100,0	100,0

Sursa: Guvernul României, Strategia de reformă economico-socială a Programului de guvernare, București, februarie 1993, (anexa nr. 3).

PRIVATIZAREA ÎN ROMÂNIA. REALIZĂRI, DILEME, DIFICULTĂȚI

Gheorghe ZAMAN

1. Realizări

Desfășurarea privatizării în România, înțeleasă în sens larg, are loc în condițiile existenței unui cadru juridic minim necesar, pe baza căruia se pot realiza:

- a. transferul proprietății din sectorul public în cel privat, în diferite formule de parteneriat, și delegarea atributelor proprietății (jus possidendi, jus utendi, jus abutendi și jus frutendi);
- b. creșterea sectorului privat, într-o primă etapă pe baza forțelor proprii, îndeosebi în domenii privind comerțul, unele servicii, agricultura și, în mai mică măsură, în sferele producției materiale.

Realizările privatizării din România pe plan juridico-normativ au fost precedate de dezvoltări teoretico-metodologice reprezentând o diversitate considerabilă de opinii și preferințe, opțiunile de natură politică- indiferent de apartenența acestora - fiind convergente, cel puțin în următoarele direcții: necesitatea privatizării ca element fundamental al tranziției la mecanismele de piață; pluralismul formelor și tipurilor de proprietate; complexitatea, amploarea și dificultatea, cu totul inedite, ale transferului de proprietate; îmbinarea criteriilor de eficiență economică cu cele de protecție socială etc.

Principalele componente directe ale cadrului legislativ-normativ al privatizării în România se referă la: transformarea unităților de stat în regii autonome și societăți comerciale, fondul funciar, privatizarea societăților comerciale, investițiile străine, înființarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Privatizare (ANP), Fondul Proprietății de stat (FPS) și Fondurile Proprietății Private (FPP), privatizarea-pilot și vânzarea activelor, programul de privatizare al FPS pe anul 1993, normele metodologice pentru procedura standard de privatizare a societăților comerciale mici, strategia de privatizare a guvernului în perioada 1993-1996, norme privind vânzarea de active, organizarea și desfășurarea licitațiilor, regulamentul pentru vânzarea de titluri de valoare etc.

Până în prezent, în cadrul privatizării-pilot au fost vândute peste 20 de societăți comerciale, din cele aproximativ 6000 de active peste 2500 au trecut în sectorul privat, iar din societățile comerciale mici, privatizabile în anul 1993 au fost vândute peste 100, folosindu-se cu precădere metoda cumpărării lor de către salariați și manageri.

Strategia de privatizare în continuare are în vedere intensificarea transferului proprietății de stat în sectorul particular, utilizând o serie de metode legate de: necesitatea restructurării economico-financiare și tehnico-productive a societății comerciale cu capital de stat; găsirea unor investitori strategici; asigurarea reprezentării statului în societățile comerciale; supravegherea întreprinderilor cu pierderi și luarea unor măsuri radicale în cazul celor neviabile etc.

Analiza comparativă a stadiului privatizării în România, față de alte țări din Europa Centrală și de Est, nu justifică sub nici o formă afirmația că, în țara noastră, procesul s-ar afla într-o stare de blocaj sau că România s-ar situa pe ultimul loc în ierarhia rezultatelor privatizării. Aceasta a reieșit inclusiv din comunicările specialiștilor, întruniți la Sinaia în perioada 7-9 mai a.c., în cadrul unei sesiuni internaționale, dedicate problemelor privatizării în fostele țări socialiste europene.

În România, ca și în celelalte țări, procesul îmbracă forma variantelor, este însoțit de o serie de contradicții, dileme și tatonări, cadrul legislativ nu este bine conturat, se produc revizui de amploare diferită, au loc fenomene firești de "stop and go" și "trying by doing".

Chiar și o analiză pur cantitativă relevă că numărul unităților privatizate în țări din Europa de Est, cu o experiență relativ îndelungată în domeniul reformei, nu este deosebit de mare, față de România.

Așadar, după părerea noastră, nu au nici un temei opiniile după care România s-ar situa pe o poziție de "inferioritate" față de alte țări din zonă, aflate în tranziția spre economia de piață, din punctul de vedere al privatizării. Dimpotrivă, se constată, în toate aceste țări, dificultăți comune și specifice în desfășurarea privatizării, având cauze a căror cunoaștere este absolut necesară.

În pregătirea și realizarea privatizării în țara noastră, utilizarea consultanței străine, provenind din țări cu economie de piață, a avut neîndoielnic contribuția sa pe linia defrișării unor aspecte teoretico-metodologice generale a căror operaționalitate, în final, a fost conferită tot de specialiști români, oricât de contestată le-a fost sau le-ar fi competența în materie, știut fiind că prelucrarea telle quelle a unor modele "gata confecționate" în domeniul practicii economico-sociale s-a dovedit cu prisosință a fi nu numai păgubitoare dar și indubitabil falimentară.

S-a putut constata că inovația și creativitatea potențialului uman autohton sunt mult mai importante în conceperea, programarea și supravegherea privatizării în România, comparativ cu o simplă analiză și transpunere a unor modalități utilizate, în prezent, de alte țări cu economie în tranziție sau, în trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat, de către țările cu economie de piață.

Pornind de la partea de adevăr din aforismul "comparaison n'est pas raison", considerăm că, de la bun început, echipele care oferă consultanță plătită sau gratuit nu pot realiza elaborarea operațională decât în cazurile în care, se bazează pe specialiști străini și, în egală măsură, pe cei din România ca urmare a posibilității de a realiza o complementaritate indiscutabil necesară în

ceea ce privește experiența, cunoștințele, specificitatea de a concepe și adevăra una sau alta din metodele de privatizare sau strategiile de restructurare a economiei românești. Condiționarea utilizării în exclusivitate numai a specialiștilor străini, în cadrul acordării de consultanță sau asistență de către alte țări sau instituții internaționale, o considerăm un demers cu puține șanse de succes și cu generarea unor semne de întrebare, chiar și în cazul celor mai nobile intenții, știut fiind că, în economia de piață, în general, prevalează jocul intereselor și nu actele filantropice.

2. Dileme

Ar fi de-a dreptul lipsit de realism elementar să considerăm privatizarea în România ca un proces lin, scutit de dificultăți, îndoieli, contradicții, evoluții și involuții mai mari sau mai mici, în unul sau altul din domeniile în care aceasta se produce.

Tocmai de aceea relevăm faptul că privatizarea în România este însoțită temporar sau permanent de o serie de dileme generate de amploarea, complexitatea și ineditul procesului, inclusiv de manifestarea unor tendințe opuse, divergente, de natură obiectivă sau subiectivă.

În acest sens, la o primă abordare teoretică și practică încă nu s-a putut răspunde întrebării în ce măsură privatizarea trebuie să se bazeze pe îmbinarea criteriilor de eficiență economico-financiară și eficiență socială sau exclusiv pe operaționalizarea numai a unuia dintre criteriile menționate? Evident că îmbinarea celor două categorii de criterii apare ca soluție ideală, susținută de întregul eșafodaj teoretic, generat de sistemul optimului paretian, al statului bunăstării sociale și al economiei sociale de piață. Măsura în care are loc însă această îmbinare, la diferite niveluri de agregare economică, reprezintă mai degrabă o problemă practică pentru care se solicită capacități manageriale, de conducere și organizare social-economică, inserată într-un context de voință politică și de susținere la nivelul grupurilor de interes sau al întregii societăți.

Finalitatea privatizării se înscrie de asemenea printre dilemele de "primă mărime" cu care, în mod real, se confruntă procesul. Mai concret, privatizarea este considerată, pe de o parte, "mijloc" pentru realizarea tranziției spre o economie de piață concurențială și, pe de alta, "scop" per se. Oricât am fi de tentați în a da răspuns în sensul că privatizarea poate fi și mijloc și scop, punând în mișcare abile metode dialectice, într-un sens sau altul, sau o sinergie de circumstanță, în ultimă analiză, privatizarea nu reprezintă altceva decât un "mijloc" în mâna celor care, dacă știu sau pot să-l folosească rațional, se orientează spre realizarea obiectivelor eficienței economice, democrației și justiției sociale, ale statului de drept.

Nu puține controverse a cauzat, în procesul elaborării strategiei reformei, dinamica privatizării vizualizată de unii specialiști în ritmuri rapide și ca fenomen de masă sau, de către alții, ca proces moderat, impus, în mod obiectiv, de necesitatea evaluării caz cu caz a întreprinderilor ce se privatizează, de lipsa

de experiență și funcționare de facto a instituțiilor pieței ca și de conjuncturi economice, mai mult sau mai puțin favorabile.

O serie de teoreticieni ai reformei economiilor în tranziție, situând criteriul eficienței la baza întregului proces, se pronunță cu fermitate pentru începerea privatizării cu întreprinderile rentabile, cu eficiență ridicată, care prezintă - după cum este firesc - un grad de atractivitate relativ ridicat pentru potențialii investitori români sau străini. În acest fel, ar exista garanția că privatizarea și implicit reforma nu s-ar compromite, de vreme ce, și în condițiile sectorului public, întreprinderile respective realizau profit.

Dimpotrivă, alți specialiști susțin că privatizarea întreprinderilor cu pierderi ar trebui să constituie o prioritate, devansând privatizarea celor eficiente. Motivul, pe cât de plauzibil pe atât de tentant, ar fi că gestionarea întreprinderilor respective, pe bazele inițiativei particulare și ale spiritului liberilor întreprinzători, constituie cel mai bun prilej pentru ca proprietatea privată, prin manifestarea plenară a atributelor sale, să-și poată dovedi, justifica și verifica practic avantajele, față de cea publică. În acest mod, întreprinderile de stat nerentabile prin privatizare s-ar putea eficientiza, ceea ce, într-un grad diferit, ar reprezenta un câștig atât pentru firma respectivă cât și pentru întreaga societate.

O absolutizare de genul că toate unitățile de stat sunt inefficiente sau că toate firmele particulare ar fi rentabile neîndoios este hazardată, lipsită de cunoașterea realităților. În toate țările cu economie de piață există și întreprinderi eficiente în sectorul public, după cum și în sectorul privat sunt unități inefficiente, înlăturate de pe piață prin concurență, în ultimă analiză ele devenind pradă falimentului. Important este faptul că sistemul economiei de piață prezintă elemente de compunere și repliere antreprenorială (aparitia de noi firme, divizarea sau fuzionarea celor existente, disparitia de firme etc.) care, prin mecanisme de asanare riguroasă, asigură criteriul de eficiență economică și/sau socială, obiectiv decisiv în funcționarea întregii societăți.

Fără a dezvolta mai mult acest aspect, considerăm că privatizarea în România poate demara atât cu întreprinderi rentabile cât și nerentabile. Important este să existe garanția că, după privatizare, rentabilitatea celor dintâi va spori și mai mult, iar ineficiența celor de pe urmă va fi înlăturată prin obținerea de profituri și lichidarea pierderilor. În aprecierea unei astfel de garanții, un rol important îl au studiile de fezabilitate precum și capacitatea profesională a investitorilor.

Privatizarea ridică de asemenea problema secvenței desfășurării sale în timp, din punctul de vedere al dimensiunii întreprinderilor. Începerea privatizării cu întreprinderile mici pare să fie unanim acceptată, date fiind următoarele avantaje: efort investițional scăzut, flexibilitate și capacitate de reconversie ridicată, posibilitatea decizională operativă, probleme sociale relativ nesemnificative.

Pe de altă parte, întreprinderile mijlocii și mari ar trebui să se privatizeze ceva mai târziu întrucât: implică un mare volum de investiții pentru cumpărare

și modernizare; sunt mai puțin sau deloc flexibile, în privința adaptării la schimbări rapide de structură a cererii; multe au o rentabilitate relativ slabă; creează tensiuni sociale, ca urmare a apariției șomajului de proporții.

Focalizarea privatizării numai asupra întreprinderilor de talie mică, în cazul României acestea reprezentând circa 4% din volumul total al patrimoniului societăților cu capital de stat, practic ar însemna o quasi stagnare a privatizării înțeleasă în sens restrâns (transfer de proprietate). După cum se știe, forțele proprii de dezvoltare a sectorului privat în economia românească se află în creștere, dar sunt de dimensiuni relativ modeste, astfel că deocamdată nu reprezintă un factor dominant sau propulsor al economiei de piață.

Pornind de la necesitatea imprimării unui ritm cadenciat reformei, opus tergiversărilor sau trenărilor provocate adesea de suspiciuni, ambiguitate, nehotărâre sau frecvente neînțelegeri pe palierele politice, socotim oportun ca privatizarea să cuprindă, chiar dacă în proporții și ritmuri diferite, atât întreprinderile mici cât și pe cele mijlocii și mari.

O serie de opinii diferite sunt generate de aplicarea criteriului sectorial în privatizare care se poate referi la mari ramuri ale economiei naționale, subramuri sau grupuri de întreprinderi interdependente orizontal sau vertical.

Contingent cu dilema privatizare rapidă sau graduală, acest criteriu este strâns legat, pe de altă parte, de matricea interconectării fluxurilor materiale din economia națională, mărimea și intensificarea interdependențelor existente, stadialitatea proceselor tehnologice și configurația specializărilor și cooperărilor interne și internaționale.

Astfel privatizarea unei unități, în condițiile în care ramurile din amonte și cele din aval, rămânând în sectorul public, nu o vor sprijini sau dimpotrivă o vor bloca din motive obiective sau subiective, nu va avea nici o șansă de reușită, ar putea compromite însăși ideea de privatizare. Apare așadar necesar ca cel puțin complexul de activități înălțuite materie primă - prelucrare sau prelucrare - desfacere să fie luat în considerare împreună atunci când se fundamentează strategia privatizării. În plus, corelarea privatizării în domeniile apropiate de consum și comerț cu cele ale producției trebuie sprijinite printr-un sistem de facilități vizând impulsionearea sistemului productiv și restricționarea celui speculativ, hipertrofiat îndeosebi de masive privatizări în sfera comerțului care, cum se știe, se aprovizionează dintr-o producție tot mai scăzută ca volum și este obligat, în consecință, să-și intensifice instrumentele incorecte și abuzive, generatoare de economie paralelă, inflație și cheltuieli de circulație suplimentare, pe seama consumatorului final.

Strategia privatizării în România, oricât ar fi de greu, trebuie să dea un răspuns la dilema, care persistă de altfel de multă vreme în planurile teoretic și practic, în legătură cu raporturile, proporția și relațiile dintre capitalul român și cel străin. Există o serie de prevederi ale cadrului legal actual care favorizează cumpărarea de acțiuni, în condiții avantajoase pentru salariații întreprinderilor care se privatizează sau vând active. Rațiunile acestor facilități vizează accele-

rarea privatizării ca și încurajarea dezvoltării capitalului național. Pe de altă parte, prin legea investițiilor de capital în România, investitorilor străini li se acordă însemnate înlesniri în ceea ce privește: ponderea în volumului total al acțiunilor societăților comerciale (până la 100%), transferul de profituri, avantajele fiscale și de altă natură.

Suntem de părere că între capitalul național și cel străin nu trebuie văzute "numai divergențe de interese" ci și obiective comune care să le situeze pe poziții de conlucrare, de negociere potrivit unor scheme ale jocurilor strategice cu sumă pozitivă și nu cu suma zero (câștigul unui partener reprezentând pierderi pentru celălalt).

Fără a bagateliza, respinge de plano sau ignora situațiile concrete care au stat la baza opiniilor "nu ne vindem țară" sau "deschiderea cât mai largă a porților pentru capitalul străin", pornind și de la motivațiile experienței proprii sau din alte țări, inclusiv din cele dezvoltate, considerăm că desfășurarea privatizării din țara noastră are nevoie de un cadru conceptual și operațional referitor la protecția capitalului național, corelat, în cele din urmă, cu protecția socială, absolut necesară împotriva unor costuri economice și sociale ale tranziției care riscă să depășească pragul de suportabilitate.

Tot în legătură cu această problemă, considerăm că există anumite domenii în care statul, indiferent de caracterul autohton sau străin al capitalului, trebuie să-și mențină așa-numitele "acțiuni privilegiate" sau acțiuni de aur care îi conferă anumite prerogative în controlul și desfășurarea activității din societatea respectivă. De altfel, o astfel de practică se întâlnește frecvent în toate economiile de piață și nu este etichetată ca element dirijist sau de intensificare etatistă, dimpotrivă este o confirmare a rolului de arbitru și reglare macrosocietății al statului de drept, într-o societate modernă.

În această privință, se ridică de asemenea și problema găsirii și atragerii unui investitor străin așa - zis strategic, la vânzarea întreprinderilor îndeosebi mijlocii și mari. Atunci când strategia investitorului străin s-ar putea dovedi contrară propriei strategii naționale, existența unui sistem de protecție a capitalului autohton, nu excesivă și inhibitoare ci prudentă și deschisă cooperării favorabile părților, se justifică pe deplin și nu poate deranja decât reaua intenție sau tendința de spoliere, și a îmbogățirii fără just temei.

La nivel microeconomic, adesea apare dilema privatizării totale sau parțiale a unei societăți comerciale. Desigur, prin crearea celor 5 Fonduri ale Proprietății Private și gestionarea de către acestea a 30% din patrimoniul societăților comerciale cu capital de stat, s-ar putea susține că privatizarea a fost realizată în România într-o proporție considerabilă.

În realitate, această privatizare nu are decât un caracter superficial, formal și în mai mică măsură operațional. Aceasta pentru motivul că numai în cazul în care o societate comercială este scoasă la vânzare, 30% din valoarea acțiunilor sale se poate cumpăra cu certificate de proprietate cărora trimestrial li se stabilește o valoare nominală, pe baze discutabile din punctul de vedere al

obiectivității funcționării mecanismelor de piață și al concordanței cu valoarea relativă.

Privatizarea prin vânzarea integrală a întreprinderilor ar putea fi preferată de FPS și FPP, întrucât acestea se degreuează de o parte mai mare din portofoliul propriu de acțiuni. Chiar și investitorul poate manifesta o înclinație către o astfel de dimensiune a privatizării, dată fiind dorința sa firească, la urma urmelor, de dominație exclusivă, mai ales când posibilitățile sale financiare îi pot oferi o astfel de exclusivitate.

În cazul privatizării integrale a uneia sau mai multor societăți comerciale, apare și problema numărului relativ scăzut de potențiali cumpărători sau participanți la licitație care, prin coaliție sau pur și simplu din lipsa unei "mase critice" concurențiale de capital la cât mai mulți potențiali cumpărători, ar putea să forțeze obținerea unor avantaje de preț la vânzare, licitarea fiind slabă sau inexistentă.

Fără a neglija avantajele ca de altfel și posibilele dezavantaje ale privatizării totale (integrale) a unei societăți comerciale, este oportună și demnă de atenție și privatizarea parțială, adică vânzarea de către FPS doar a unui pachet de acțiuni, în funcție de profitabilitatea vânzării respective pentru ambii parteneri.

În Ungaria, după ce inițial câteva privatizări integrale s-au dovedit a fi fost efectuate pripit, la prețuri dezavantajoase, în prezent, se practică și vânzarea de pachete de acțiuni ale întreprinderilor de stat, numărul acestor cazuri fiind destul de important, mai ales la întreprinderile mijlocii și mari.

Privatizarea parțială are avantajul evitării unor vânzări dezavantajoase ale societăților comerciale, cauzate de lipsa de experiență sau pur și simplu de o conjunctură nefavorabilă, inclusiv de posibile subevaluări.

Vânzând numai un pachet de acțiuni, oricum pierderea va fi mai mică, față de cazul în care ar fi vândută întreaga întreprindere. Totodată vânzarea treptată, pe pachete de acțiuni, pe lângă reducerea riscului pierderilor, oferă și posibilitatea de a căpăta experiență în privatizarea realizată pe bazele înseși ale cererii și ofertei, adică ale economiei de piață.

Multiple probleme ridică utilizarea metodelor concrete de privatizare al căror număr, potrivit unor aprecieri ale experților ONU, ar putea depăși cifra de 220 (metode de bază și derivatele acestora). Spațiul nu ne permite să analizăm avantajele și neajunsurile principalelor metode de privatizare, dar oricum subliniem că, la aplicarea lor, trebuie avută în vedere prevalența avantajelor care în mod firesc va decurge din adecvarea unei metode, din multitudinea acestora, la specificul fiecărei întreprinderi sau sfere de activitate. Oricum, în cazul societăților comerciale eficiente, sunt de preferat licitațiile deschise, iar la cele ineficiente negocierile directe sau licitațiile cu parteneri preselecționați cu oferta în plic.

Metoda privatizării indirecte care presupune subscripții de capital privat din țară sau străinătate se poate recomanda, de exemplu, în cazul unei socie-

tăți mixte căreia capitalul subscris îi poate oferi o inserție investițională revigoratoare. În timp ce prin metoda indirectă de privatizare practic volumul absolut al capitalului de stat nu se schimbă, prin privatizarea directă are loc o astfel de modificare.

Dilema privatizărilor directă-indirectă este însoțită de o serie de argumente în favoarea uneia sau celeilalte. Important este ca prin privatizarea indirectă să se urmărească motivația și eficiența reale ale emisiunii de acțiuni noi din partea întreprinzătorilor, căci s-ar putea, în unele situații, ca atragerea de capital particular prin subscripție publică să nu aibă la bază afaceri efective. Numai în acest fel se evită emisiuni de capital, în scopuri speculative, și abuzuri în ceea ce privește folosirea capitalului de stat majoritar de către capitalul privat minoritar, inexistent în realitate și, deci, fără contribuție, sau artificial supraevaluat.

O metodă de privatizare aplicată cu succes în țările cu economie de piață și chiar în țări cu economie în tranziție este cea a cumpărării parțiale sau în totalitate a întreprinderilor de către salariați și manageri (MEBO). Indiscutabil, metoda are o serie de avantaje care vizează, mai întâi, creșterea motivației muncii și schimbarea mentalității salariaților deveniți proprietari. Ea poate fi aplicată deopotrivă întreprinderilor mici, mijlocii și mari, cu condiția ca să existe capitalul necesar pentru a realiza cumpărarea respectivă. Ca principal neajuns al acestui procedeu de privatizare se invocă pulverizarea proprietății la un mare număr de deținători de acțiuni sau părți sociale, ceea ce îngreunează operativitatea procesului decizional în cadrul adunării generale a acționarilor. Acest neajuns nu-l putem considera ca insurmontabil și permanent, mai ales atunci când există și investitori strategici majoritari din țară sau străinătate.

Din punct de vedere organizatorico-instituțional, privatizarea se poate desfășura centralizat sau descentralizat. Găsirea unui raport optim al celor două căi de operaționalizare a privatizării desigur este o problemă practică, vizând acumularea de experiență, capacitatea managerială și competențe clar stabilite pentru instituțiile implicate ca și exercitarea unui control permanent asupra corectitudinii desfășurării procesului.

Monitorizarea strict centralizată a privatizării numai la nivel de guvern, ministere, FPS, FPP, după părerea noastră, este greoaie, înseamnă pierdere de timp, cauzată de multitudinea verigilor și instanțelor birocratice care pot acționa în mod divergent ca urmare a coliziunii de interes diametral opuse, sau a dorinței de monopolizare a procesului de către o singură instanță.

Deși mai operativă și relativ simplă, nici abordarea descentralizată nu este lipsită de o serie de neajunsuri ca: dificultăți în a depista, preveni și stopa încălcările prevederilor legale; coalizarea pe plan local a grupurilor de interese în detrimentul interesului general, macroeconomic; lipsa unui personal specializat numeros, necesar în teritoriu etc.

Un element-cheie în contextul general al metodelor de privatizare îl reprezintă evaluarea patrimoniului ce urmează a fi vândut și care, de regulă, se efectuează de către firme speciale de consultanță și audit, considerate neutre.

După cum se știe, metodele de evaluare a capitalului unei societăți diferă de la caz la caz. Din multitudinea de variante și tehnici utilizate, se desprind două metode de bază și anume: a) metoda valorii contabile nete actualizate și b) metoda fluxurilor financiare actualizate (discounted cash flow) care încearcă să reflecte capacitatea de a realiza profit a firmei ce se privatizează, cu alte cuvinte, să stabilească o valoare de piață.

În practică, se pot întâlni și alte metode mai mult sau mai puțin diferite sau modificate, față de cele două variante de bază, printre care am aminti comparațiile internaționale și pe cea care ia în calcul o serie de caracteristici intangibile ale firmei, reputația generală a acesteia (good will), în principal fiind vorba de: vadul comercial și amplasament, nivelul de calificare a angajaților, marca de fabrică, stocul de patente, licențe și brevete, tradiția în afaceri pe plan internațional etc.

Ca regulă generală, este de preferat utilizarea mai multor metode la evaluarea aceluiasi patrimoniu. În cazul în care se constată rezultate foarte diferite, se impune găsirea fie a cauzelor reale a unei astfel de deosebiri fie alegerea metodei considerată a fi cea mai potrivită. În urma efectuării evaluării, se pot întâlni trei cazuri semnificative în care valoarea contabilă este mai mare, egală sau mai mică decât cea de piață. În mod firesc, apare întrebarea care va fi valoarea la care se vor vinde firma respectivă sau acțiunile acesteia? Etapa evaluării nu reprezintă practic decât un stadiu inițial necesar care oferă doar elemente orientative pentru derularea negocierilor de vânzare-cumpărare ai căror factori de influență sunt cu mult mai numeroși. În funcție de obiectivele urmărite prin reformă și privatizare, valoarea de vânzare va depinde, în cele din urmă, de rezultatul negocierilor, mai ales că, în situații de inflație galopantă, evaluările patrimoniale sunt atât de fragile în timp.

În lipsa unei piețe reale de capital, așa cum este situația în România în perioada de tranziție, apare necesar ca la privatizare să se pornească de la valoarea contabilă actualizată în cea mai mare parte a cazurilor. Aceasta însă nu exclude o anume abdicare de la regulă, în situațiile speciale în care unele întreprinderi, ca sumă aritmetică de active, nu au sau nu pot avea nici un fel de posibilitate de a se redresa și produce profit, în prezent sau într-un viitor previzibil, în pofida oricărei încercări din partea proprietarului actual de a o restructura, moderniza sau rentabiliza. Riscul vânzării sub valoarea contabilă netă actualizată, cel puțin în primele faze ale privatizării când încă nu se poate face distincția clară între valoarea contabilă și cea de piață, ar consta în acuza ce poate fi adusă celor ce au efectuat privatizarea că au subevaluat patrimoniul de stat și l-au vândut "pe nimic". Asumarea acestui risc este foarte dificilă, necesită curaj, corectitudine, argumente solide și prudență, mai ales că, sub motivul existenței unei valori de piață mai mici decât cea contabilă, se pot strecura

o serie de abuzuri care să marcheze, de fapt, o situație reală inversă când valoarea de piață o depășește pe cea contabilă.

Referitor la problema raportului dintre valorile contabile și de piață, menționăm, de exemplu, că FPS, prin normele procedurii standard de privatizare a societăților mici, pe baza metodei MEBO și a valorii contabile, în practică a stabilit o serie de excepții de la normele respective, pentru cazuri deosebite cum ar fi cele ale unor societăți de comerț exterior, turism sau cu activități precumpănitoare de export cărora evaluarea li se face în mod separat, ținând seama de good will și nu de valoarea contabilă a patrimoniului care este relativ scăzută, comparativ cu capacitatea de a genera profit.

Vânzarea societăților comerciale de stat nu trebuie să constituie un act disperat, supus canonadelor și presiunilor politice etichetatoare prin care să se accepte un cumpărător cu orice preț. Deși privatizarea este un obiectiv electoral cu promisiuni nemăsurate, în fapt ea trebuie să fie o operațiune bine gândită, cu un risc cât mai scăzut pentru parteneri și mai ales pentru perioada post-privatizare, integrându-se strategiei de reformă în mod rațional cu componentele continuității, constanței, consecvenței și fermității.

O serie de dileme ale privatizării sunt provocate de problema raportului dintre diferitele modalități de plată care includ aspecte referitoare la plata în bani lichizi, facilități de credit, capacitatea de finanțare a privatizării și investițională ulterioară.

Întrucât privatizarea a fost demarată în România, FPS dispune în prezent de un volum modest deocamdată de fonduri în lei și valută, încasate din vânzările efectuate.

O dilemă incontestabilă este cea a alocării fondurilor FPS pentru restructurări tehnologice, financiare, capitalizarea unor societăți, reabilitări și împrumuturi. Cererea pentru astfel de fonduri este deosebit de mare, fiind nevoie de restructurarea unui număr însemnat de unități de stat, în condițiile unei oferte de capital relativ limitate. În această situație se impune o cât mai rațională stabilire a priorităților de restructurare micro și sectorială, astfel încât alocarea resurselor financiare să răspundă unor principii și criterii de optimizare, pe bazele mecanismelor de piață, riguros stabilite, verificabile și perfectibile, în funcție de rezultatele ce se obțin pe parcurs. În acest proces de alocare, un rol și totodată o răspundere incontestabilă le revin ministerelor și instituțiilor tehnice de cercetări competente în materie de restructurare a mării majorități a societăților industriale. Utilizarea fondurilor disponibile la FPS pentru restructurare, în nici un caz nu poate fi echivalentă cu alocări automate, nivelatoare pe ministere sau departamente, după procedee birocratice, lipsite de studii de fezabilitate serioase sau alte fundamentări care să permită stabilirea unor priorități cu secvențialitate riguroasă. Dorința unor agenți economici sau ministere de a obține fonduri de restructurare de la FPS, fără o justificare tehnico-economică solidă, ar fi echivalentă cu repartiții aleatorii sau voluntariste, bazate pe raporturi de

forțe extraeconomice și nu pe pârghii economico- financiare și profitabilitate înțeleasă în sens larg.

Un alt aspect cu canotație de dilemă privește raportul dintre veniturile din încasări ale FPS și bugetul de stat. Potrivit legii privatizării, FPS nu are obligația sau dreptul de a vărsa la bugetul statului o parte din banii încasați. Cu toate acestea, există unele presiuni, chiar acte normative care stipulează prelevări pentru veniturile bugetului de stat din fondurile FPS. În alte țări, cu o parte a banilor obținuți de la privatizare se acoperă anumite părți ale deficitului bugetar în mod curent, considerându-se o măsură de asanare și stabilizare macroeconomică. Legea nr. 58/1991 trebuie desigur respectată, deși s-ar putea “legal” ocoli în sensul că FPS ar face investiții în obligațiuni de stat, purtătoare de dobândă, ușurând, cel puțin pe termen scurt, consecințele nefavorabile ale creșterii îngrijorătoare a datoriei publice.

În sârșit, dar nu cel mai puțin important, relevăm atribuțiile, rolul și importanța FPS care, pe de o parte, îndeplinește funcția de “instituție publică” și, pe de alta, pe cea de instituție cu caracter “comercial și financiar”. Cea mai dificilă problemă în această privință o reprezintă evident gestionarea întregului proces de privatizare a patrimoniului de stat care intră sub incidența FPS astfel încât acesta să poată îmbina în mod optim funcțiile anterior menționate. Ca instituție cu caracter comercial și financiar, în mod obișnuit se presupune că va trebui să realizeze profituri, or se știe din experiența altor țări că privatizarea întotdeauna a presupus o activitate în care costurile au fost mai mari decât veniturile.

În plus, este greu de conceput modalitatea în care vor dispărea, în mărime absolută, fondurile pe care le încasează din privatizare FPS, atâta vreme cât ele vor fi folosite la restructurări tehnologice, financiare, sortimentale etc., ceea ce, de regulă, ar presupune o investiție efectuată în speranța realizării de profituri și nu de pierderi. Deși este clar că se va reduce ponderea (mărima relativă) a patrimoniului FPS, pe măsură ce privatizarea se va intensifica, soluționarea în termeni absoluți a mărimii capitalului de stat rămâne încă o problemă deschisă.

Dilemele privatizării sunt tot atâtea întrebări și “nedeterminări” cărora cercetarea și practica trebuie să le găsească soluționări, fiecare pe baza instrumentarului specific disponibil, pornind de la adevărul că “teoria fără experiment este lipsită de conținut (valoare), iar experimentul fără teorie este orb”.

3. Dificultăți

Privatizarea în România, date fiind ineditul procesului precum și situația economico-socială concretă a țării, întâmpină o serie de dificultăți în desfășurarea ei, la baza cărora stau factori de natură obiectivă dar și subiectivă. Menționăm de la început că dificultățile avute în vedere, cărora este posibil oricând să li se adauge altele, le întâlnim în diferite măsuri și la alte țări aflate în tranziție sau la țări cu economie de piață care au privatizat o parte din întreprinderile sectorului public.

O clasificare a dificultăților privatizării în țara noastră, din punctul de vedere al naturii și domeniului de proveniență, ar putea fi stabilită, cu un anumit grad de convenționalitate, interferență și interdependență, în următoarele componente: a) economico-socială; b) organizatorico-instituțională și juridică; c) metodologică și tehnico-operatională.

Dificultățile de natură economico-socială, în bună parte, au un caracter obiectiv, determinat de influența unor dezechilibre și structuri ale economiei românești, ineficiente sau slab eficiente, dinainte de anul 1989 - care erau într-o oarecare măsură amortizate, comprimate și ținute sub controlul administrativ al economiei de comandă. Ulterior acestora li s-au adăugat o serie de noi influențe nefavorabile, numai parțial explicabile prin caracterul lor inerent perioadelor de schimbări profunde, post-revoluționare, de reforme economico-sociale radicale.

Principalul factor care îngreunează realizarea procesului privatizării în țara noastră într-un ritm mai alert este situația de criză economică, profundă și persistentă, marcată de multiple disfuncții, dereglări în activitatea unităților componente, reducerea drastică a producției, investițiilor, consumului și nivelului de trai în general, a exporturilor și creșterea șomajului, datoriei publice, a soldului negativ al balanței comerțului exterior și de plăți externe etc. Situația financiară precară a agenților economici, subcapitalizarea lor crescândă, împotmolirea într-un blocaj financiar și arieratele cu capacitate de autogenerare reprezintă piedici reale în calea unei privatizări rapide și reușite care, dacă în procesul reformei economico-sociale din România nu vor fi luate în considerație la adevăratele lor proporții și consecințe, se pot transforma cu ușurință în factori potențiali de compromitere a însăși ideii de reformă și privatizare.

Unul din importantele dezechilibre cu consecințe directe asupra privatizării îl constituie decalajul, discrepanța foarte mare dintre oferta și cererea de capital de stat privatizabil. Oferta depășește cu mult cererea pe ansamblul pieței patrimoniului privatizabil și, în consecință, potrivit regulilor elementare ale pieței - de altfel nescutită de o serie de imperfecțiuni - prețul de vânzare va fi nevoit să scadă la "prețul pieței".

Datorită conjuncturii nefavorabile a transferului pe bază de vânzare-cumpărare a proprietății din sectorul public în cel particular, ca urmare a crizei economice, practicarea unor prețuri de vânzare scăzute, în proporții foarte extinse, fără îndoială, va duce la subevaluări de patrimoniu nu numai nedorite dar și păgubitoare, legate de posibilitatea pierderii de avuție națională, prin vânzări-cumpărări ulterioare pe baze speculative, în condițiile inflaționiste cu influență entropică în economie și societate.

Potrivit estimărilor din strategia guvernului în funcțiune din țara noastră, există o mare disparitate între resursele de capital privat românesc ce poate fi mobilizat în vederea cumpărării de acțiuni (apreciat la o medie anuală de cel mult 200 miliarde lei până în anul 1995) și valoarea acțiunilor ce urmează a fi

oferite spre vânzare de către FPS (circa 530 miliarde lei anual). Acoperirea cu surse externe a diferenței în următorii 2-3 ani este puțin probabilă.

Pentru a asigura un ritm susținut privatizării, în condițiile concrete date, singura soluție fezabilă, cel puțin până în prezent, este acordarea unor facilități de plată deosebită (dobânzi reduse, termene lungi de rambursare, perioadă de grație avantajoase etc.).

Fără nici o îndoială, privatizarea societăților comerciale cu capital de stat va fi un proces de durată, întrucât presupune transformări instituționale și structurale de profunzime în economie. În Legea nr. 58/1991 această durată este stabilită la 7 ani. În cazul în care termenul considerat are la bază argumente și calcule consistente, nu mai are nici un sens să ne mai preocupe problema, după cum nu are nici atunci când ar fi un gen de sarcină decurgând din "dura lex sed lex".

Numai că realitatea privatizării este cu mult mai complicată și durata acesteia poate fi privită dintr-o multitudine de unghiuri: economico-financiare, organizatorice, tehnice, instituțional juridice etc.

Adoptând ipoteza că privatizarea în România s-ar baza numai pe economiile din salarii mediu nominal net în anul 1992, reprezentând o înclinație spre investiții în capital privatizabil într-o primă variantă de 33% (varianta I) și în a doua de 21% (varianta II) a angajaților din societățile cu capital de stat mari, medii și mici, au rezultat durate ale privatizării, pe ansamblul societăților comerciale, de 17 și respectiv 34 ani.

Această ipoteză ar testa aplicabilitatea metodei MEBO, a cumpărării patrimoniului de către salariați și manageri, pentru cele trei categorii dimensionale de întreprinderi. La ratele de economisire, relativ mari, au fost avute în vedere și posibilele profituri ale societăților comerciale.

Calcululele s-au bazat pe nivelul mediu anual al salariilor nominale nete în anul 1992 20.000 lei - total societăți comerciale; industrie - 33.115 lei; agricultură 29.517 lei; transport - 38.512; construcții - 26.946 lei; (vezi Buletin Statistic de Informare Publică nr. 12, 1992, Comisia Națională pentru Statistică, România). Din calculele estimative ale duratei în ani a privatizării, rezultă o serie de constatări utile pentru strategia privatizării în România și anume:

- a) cel mai mult durează privatizarea în cazul societăților mari și cel mai puțin pentru cele mici;
- b) ca termene de plată a cumpărării de acțiuni și părți sociale, privatizarea prin metoda MEBO pare aplicabilă în cazul societăților comerciale mici și, cu câteva excepții, și în cazul celor mijlocii;
- c) societățile comerciale din construcții, indiferent de mărime, sunt relativ adecvate metodei MEBO;
- d) privatizarea societăților comerciale mari necesită capital acumulat în sectorul privat și din străinătate, în măsură mai mare decât cele mijlocii și mici;

- e) aplicarea unui termen de rambursare a creditului pe o perioadă de 6 ani, conform procedurii standard de privatizare, nu pare adecvată decât pentru societățile mici și mijlocii.

Estimarea în ani a duratei privatizării în România

Ramura	Durata în ani a privatizării:	
	Varianta I	Varianta II
Total societăți comerciale (SC) din care:	17	34
SC mari	31	50,6
SC mijlocii	9,2	14,8
SC mici	7,6	13,9
Industrie total din care:	12,4	19,5
SC mari	18,0	28,4
SC mijlocii	5,2	8,2
SC mici	3,5	5,5
Agricultură total din care:	16,9	26,9
SC mari	26,8	18,2
SC mijlocii	13,9	21,9
SC mici	9,2	14,6
Transporturi total din care:	20,2	31,9
SC mari	59,7	94,1
SC mijlocii	6,8	10,7
SC mici	4,3	6,8
Construcții total din care:	4,2	6,3
SC mari	7,4	11,6
SC mijlocii	2,3	4,3
SC mici	3,3	5,0
Comerț total din care:	10,3	16,4
SC mari	22,1	35,4
SC mijlocii	9,9	15,8
SC mici	9,9	15,8
Turism total din care:	35,9	57,6
SC mari	59,6	75,5
SC mijlocii	27,4	43,9
SC mici	6,8	10,7

Notă metodologică:

- a) SC mari: capital peste 3000 mil. lei și peste 3000 angajați; SC mijlocii: capital social 350 mil.-3 mld. lei și maximum 3000 salariați; SC mici: capital social până la 350 mil. lei și maximum 500 salariați.
- b) volumul valoric total al capitalului social al societăților comerciale cu capital de stat (70% aferent Fondului Proprietății Private) pe salariat a fost împărțit la volumul economiilor anuale ale salariaților (total pe ramuri și categorii dimensionale ale societăților).

Pentru ca privatizarea să fie realizabilă într-un termen comparativ mai redus, apare necesară îndeplinirea următoarelor cerințe:

- reducerea inflației care erodează înclinația marginală spre economii a agenților economici și implicit investițiile;
- atragerea unui volum anual al capitalului străin destinat cumpărării de acțiuni ale societăților comerciale de stat - potrivit estimărilor noastre - de circa 289 milioane dolari SUA pentru ca, alături de aportul încontestabil prevalent al capitalului autohton, privatizarea să se încheie în aproximativ 17 ani;
- stimularea acumulării de capital de către agenții economici și implicit a investițiilor, pe seama unei rate ridicate a economisirilor (în țările dezvoltate și a celor care în prezent înregistrează o dinamică susținută a PIB, se constată o pondere relativ mare a formării brute de capital);
- acordarea de facilități pentru finanțarea privatizării;
- utilizarea sistemului de amortizare accelerată a capitalului fix pentru întreprinderile rentabile care, deși prezintă în unele cazuri dezavantajul evaziunii fiscale, în principal, constituie o sursă importantă de finanțare a investițiilor ca și de înlocuire a capitalului depreciat economic.

Calculule au fost efectuate la nivelul valorii capitalului social și al salariilor din anul 1992. Creșterea nivelului general al prețurilor, deci a inflației în anul 1993 este de natură a încetini ritmul privatizării.

O dificultate obiectivă în calea privatizării se referă la restricția organizațională. Privatizarea simultană a zeci și chiar sute de întreprinderi, așa cum s-a stabilit prin programul de privatizare pe anul 1993, presupune un efort organizatoric și experiență deosebită, fie chiar și numai pentru a verifica dacă actele de vânzare-cumpărare respectă procedurile legale. În prezent, personalul instituțiilor implicate în procesul privatizării este insuficient, se află în curs de formare, iar infrastructura nu este adecvată.

Considerăm că legislația în vigoare a privatizării în România, chiar dacă este susceptibilă de perfecționări și completări, permite o demarare practică a privatizării, fără a mai fi nevoie de abrogări și promulgări a noi legi organice în această privință.

Pornind de la unele dezarticulări și disfuncții în colaborarea dintre FPS, FPP, ministere, ANP și societățile comerciale, sunt necesare acte normative la nivel de hotărâri guvernamentale, instrucțiuni și norme metodologice prin care să se stabilească riguros ce înseamnă, pentru fiecare factor implicat în privatizare, colaborarea cu ceilalți factori ai privatizării, în sensul competențelor, drepturilor și obligațiilor, ținând totuși seama că, în numele statului, FPS poartă răspunderea patrimonială pentru privatizare și, totodată, renunțându-se la eventuale ambiții tutelare sau schimbări organizatorice formale, repetate și în consecință ineficiente. Trecerea FPS sub controlul guvernului și renunțarea la relații

va sa independență și răspunderea ce o are în fața Parlamentului nu o considerăm o soluție fezabilă. Independența și larga reprezentativitate a FPS au avut în vedere: asigurarea unei poziții obiective față de privatizare; posibilitatea realizării acesteia în funcție de necesitatea creării mecanismelor de piață; evitarea subordonării birocratice și partizane a unor interese locale, departamentale etc.

Important este ca toate instituțiile implicate să sprijine FPS și nu să-l "submineze" prin manifestarea unor dificultăți, suspiciuni, ambiguități și piedici ca, de exemplu: greutatea cu care s-au transmis către FPS și FPP actele de proprietate; întârzierile în înscrierea societăților în registrele comerciale (fără de care nu se pot face privatizabile); unele reticiențe și divergențe dintre ministere și FPP în ceea ce privește scoaterea la privatizare a unor întreprinderi rentabile; lipsa de sincronizare în activitatea de restructurare și fundamentarea solicitării de fonduri de la FPS etc.

Nu lipsită de importanță este și clarificarea cât mai riguroasă a noțiunii de coordonare a procesului de privatizare și a instituției care are cele mai bune condiții pentru a face acest lucru.

O serie de rețineri în procesul privatizării sunt provocate de lipsa de experiență și nerelevanța unor metode tradiționale sau consacrate de privatizare. La aceasta se adaugă teama de a nu greși, de a nu subevalua patrimoniul statului, lipsa de informații statistice și economice necesare, greutatea în a stabili caracterul neutru al unor firme de consultanță din străinătate sau din țară.

Încă nu se poate face prea bine distincția dintre valoarea de inventar actualizată și cea de piață a unei întreprinderi, adesea metodele de evaluare diferite conducând la rezultate divergente, ceea ce presupune eforturi suplimentare de analiză.

Este îndeobște cunoscut că privatizarea constituie un potențial domeniu de manifestare a corupției, incorectitudinii, abuzurilor etc. Aceasta se constată, mai ales, în fazele de început când se poate profita, în unele cazuri, de lipsa de experiență, de rigoare și ambiguitatea cadrului legal. Astfel de dificultăți, chiar cu riscul încetirii ritmului privatizării, trebuie înlăturate întrucât, prin efectele lor directe sau indirecte, conduc la intensificarea fenomenelor de corupție, abuzive și speculative, la supradimensionarea unei economii paralele nesănătoase.

Numeroase dificultăți apar și în ceea ce privește atragerea investițiilor strategice străine, mai ales că unele experiențe de până acum au relevat nu numai o insuficiență a cadrului legal românesc sau neajunsuri de natură birocratico-operatională dar și încercări din partea investitorilor străini de a supraevalua în mod evident aportul lor la patrimoniul societăților cu capital mixt sau de a ocoli, prin forme absconse, o contribuție reală, stabilită prin contractele inițial convenite, pe baze reciproc avantajoase între parteneri.

Potrivit prevederilor legale, privatizarea și restructurarea economico-financiară și tehnică reprezintă procese simultane, cu secvențialitate și sinergie

care, oricât ar părea de benefice din punct de vedere teoretic, practic se lovesc de dificultăți, impedimente și obstacole dintre cele mai serioase. În condițiile unor semnale nesemnificative ale pieței, este foarte greu să stabilești categorii de întreprinderi și strategii de restructurare după criteriile reale ale eficienței economice și sociale, adesea identificate în mod simplificator și implicit numai cu cel al performanțelor de natură financiară pe termen scurt. Restructurarea economiei naționale este un proces care necesită timp (structurile economice se schimbă numai în perioade îndelungate), iar realizarea sa presupune o analiză aprofundată și complexă la care un rol deosebit îl vor avea ministerele, institutele de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică din România precum și colaborarea cu experți străini.

Stabilirea restructurării ante și post privatizare reprezintă o sarcină deosebit de dificilă la care se mai adaugă și cea a supravegherii unor unități nerentabile, pentru care șansele de reabilitare sunt minime sau inexistente.

FPS se va confrunta cu solicitări tot mai mari de fonduri pentru restructurare din partea agenților economici, posibilitățile sale financiare și materiale fiind foarte limitate. Aceste discrepanțe vor necesita criterii și principii de alocare a resurselor de restructurare deosebit de riguroase care să țină seama de importanța strategică a societății comerciale, a subramurii sau ramurii, de efectele economice propagate favorabile, inclusiv în ceea ce privește creșterea eficienței, a competitivității și gradului de ocupare a forței de muncă.

Experiența privatizării societăților comerciale mici prin procedura standard (normele metodologice nr. 1/1993) a relevat că, în numeroase cazuri, salariații și managerii nu pot plăti un avans de 30% în numerar și restul sumei în rate pe o perioadă de cel mult 6 ani, mai ales în cazul în care numărul salariaților unității este mic. Nivelul dobânzilor (peste 50%), la condițiile bancare contractate de asociația salariaților pentru plata avansului, este totalmente demobilizator. Totodată băncile refuză sau sunt reticente în a acorda credite asociațiilor salariaților întrucât aceștia nu au posibilitatea de a garanta restituirea creditelor respective. Analiza acestei experiențe conduce la concluzia că normele metodologice de privatizare prin procedura standard ar trebui flexibilizate în ceea ce privește micșorarea ponderii avansului perceput la cumpărarea acțiunilor de către salariați, reducerea dobânzii și mărirea termenelor de rambursare, cel puțin pentru anumite ramuri în care, în urma analizelor efectuate, este imposibil de realizat privatizarea, respectându-se ad-litteram normele menționate.

Un obstacol potențial în calea privatizării se referă la aspectele sociale și psihologice care își au însemnătatea în desfășurarea procesului. Dacă privatizarea va duce la creșterea masivă a șomajului, reducerea nivelului de trai, stratificarea exagerată a societății, creșterea numărului celor care trăiesc sub "pragul sărăciei", atunci se va crea o opinie potrivnică privatizării și tensiunile sociale vor crește. Din acest motiv, rezultatele privatizării, nu cele scontate pe termenele mediu și lung, ci chiar și cele pe termen scurt trebuie să fie încuraja-

toare, declanșatoare ale credibilității spiritului de inițiativă și creativitate, a justiției sociale, bazate pe competitivitate loială, cantitatea și calitatea eforturilor depuse de către fiecare individ.

4. Concluzii și propuneri

Fără a avea pretenția unei abordări cuprinzătoare, pe baza cercetărilor efectuate și a unor rezultate ale acestora expuse anterior, vom încerca să sintetizăm câteva concluzii și propuneri de natură să impulsioneze procesul privatizării ca factor de relansare economică în România.

4.1. Întrucât procesul privatizării - după cum am văzut - va fi de lungă durată, sunt necesare măsuri ferme pentru ca întreprinderile cu capital de stat, atâta vreme cât se vor mai afla sub acest regim juridic și patrimonial, să funcționeze eficient în condițiile introducerii și afirmării mecanismelor de piață. În acest sens, folosirea contractelor de reprezentare a FPS în adunarea acționarilor, a delegării și a contractelor de management în care se prevăd criterii minime de performanță credem că ar fi o soluție în sensul revigorării eficienței economiei.

4.2. Apare tot mai evidentă necesitatea accelerării privatizării de facto prin transformarea certificatelor de proprietate (echivalentul a 30% din patrimoniul societăților comerciale cu capital de stat) în acțiuni, în adevăratul lor sens, chiar dacă restul patrimoniului rămâne în gestionarea FPS. O astfel de măsură ar prezenta, în opinia noastră, cel puțin următoarele avantaje și justificări: crește motivația muncii mai ales dacă acționarii sunt și salariați, precum și grija față de patrimoniul statului, aflat în indiviziune cu proprietatea particulară; acționarii devin responsabili în calitate de proprietari în ceea ce privește cumpărarea și vânzarea de acțiuni; se pun bazele unei piețe primare și secundare a capitalului, inclusiv a unei burse a titlurilor de valoare; apare nedrept ca deținătorii de certificate de proprietate să-și cumpere, propria lor proprietate, pe baza prețului pieței (care piață nici nu există, prețurile certificatelor fiind stabilite, de fapt, tot pe baza valorii nete actualizate a activelor, indexate periodic cu o rată a inflației diminuată); dividendele pe care FPP nu le vor distribui deținătorilor de certificate de proprietate decât peste 3 ani reprezintă o sumă nu numai nesigură, dar și supusă unui evident proces de erodare inflaționistă care oricum va crea tensiuni și nemulțumiri în rândul celor peste 15,5 milioane de deținători de certificate de proprietate; se creează premise pentru a evita, fie chiar și parțial, corupția și abuzurile care, de regulă, se produc mai ales prin parazitări ale unor unități private pe seama proprietății de stat; rămâne încă suficient capital de stat pentru a fi transferat, prin vânzare-cumpărare, investitorilor particulari din țară și străinătate; se creează o bază reală pentru funcționarea fondurilor financiare mutuale, specializate pe diferite domenii și cu mult mai numeroase decât cele 5 FPP.

4.3. Apare absolut necesară utilizarea de către FPS a unei multitudini de metode de privatizare, adecvate specificului fiecărui domeniu, inclusiv dimen-

siunilor societăților comerciale. În cazul societăților comerciale mari, considerăm că trebuie îmbinată metoda privatizării integrale, acolo unde este posibil, cu cea a vânzării eşalonate în timp a unor pachete de acțiuni. Nu trebuie pierdute din vedere, în anumite cazuri justificate, nici semiprivatizările cum ar fi: concesiunile, locația de gestiune, închirierea etc.

4.4. Dată fiind lipsa de capital autohton și străin, considerăm că o serie de facilități și înlesniri directe sau indirecte, diferențiate în funcție de interesele economiei românești, ar trebui acordate atât întreprinzătorilor români cât și celor străini, fără a neglija perimetrele protecției anumitor ramuri ale producției naționale.

4.5. O parte din fondurile realizate din vânzarea de acțiuni sau active de către FPS ar putea fi plasate în obligațiuni de stat, contribuind în acest fel la ușurarea poverii deficitului în creștere al bugetului de stat, cu posibilități de recuperare la anumite intervale de timp.

4.6. În cadrul lărgirii sferei de cuprindere a patrimoniului privatizabil, considerăm că o parte din regiile autonome pot întruni condiții pentru a se transforma în societăți comerciale care ulterior să poată fi privatizate.

4.7. Accelerarea privatizării societăților comerciale depinde în mare măsură de contribuția, modul de funcționare și capacitatea sistemului bancar, ceea ce fac necesare măsuri de privatizare în domeniul băncilor comerciale și investițiilor.

4.8. Ținând seama de rolul și competențele FPS, stabilite prin lege, este necesară o sprijinire a autorității acestuia atât în contextul general interinstituțional, al mandatării unor atribuții de privatizare a întreprinderilor mici și mijlocii, cât și al recrutării și formării de cadre și dotării cu mijloace tehnice și informațive necesare; formarea de economiști, auditori și juriști specializați în domeniul privatizării reprezintă o necesitate stringentă.

4.9. Sprijinirea privatizării în România de către organisme financiare internaționale și firmele străine de consultanță este deosebit de valoroasă, dar includerea specialiștilor români în acest proces este absolut necesară, dată fiind conoașterea de către aceștia a specificului economiei românești, precum și posibilitatea unei mai bune adecvări a metodelor, tehnicilor și experiențelor consultanților străini.

4.10. Privatizarea reprezintă un proces care trebuie să se desfășoare pe bază de strategii, programe și priorități sectoriale interdependente, care să consolideze fluxurile economice dintre parteneri și nu să conducă la rupturi și disfuncții în ceea ce privește relațiile dintre unități, să consolideze, pe baze noi, specializările, cooperările și subcontractarea, să restabilească importanța contractelor economice și disciplina financiară.

4.11. Privatizarea în România oferă mari posibilități pentru potențarea reciprocă dintre sectorul privat și cel public și, în nici un caz, nu trebuie să ducă la contrapunerea lor, știut fiind că, în economiile de piață, întrepătrunderea dintre cele două tipuri de proprietate a devenit o tendință a ultimelor decenii, chiar

dacă, din punct de vedere cantitativ și calitativ, raportul dintre cele două sectoare se modifică în favoarea sectorului privat; sectorul de stat nu-și pierde însemnătatea, funcțiile sale se transformă, reprezentând un domeniu al îmbinării eficienței economice și sociale pentru întreaga economie, un factor care preia o serie de riscuri, facilitând eficiența întreprinzătorilor particulari. Sectorul de stat în România este o sursă potențială de consolidare și mărire a sectorului privat, inclusiv prin faptul că, în prezent, o serie de investitori particulari străini preferă să colaboreze cu întreprinderi de stat care prezintă mai multe garanții și o forță economică mai mare.

4.12. Cadrul juridic actual trebuie completat cu o serie de legi și alte acte normative de natură să accelereze privatizarea în domeniile următoare: monopolul de stat, concesiunea, amortizarea mijloacelor fixe, valorile mobiliare și bursa de valori, falimentul, creditul comercial și agricol, sponsorizarea, regimul și circulația titlurilor de valoare, investițiile, subscripția publică, reglementarea relațiilor dintre proprietar și chiriaș, contractele economice, protecția mediului înconjurător etc.

4.13. Reglementări speciale se impun în ceea ce privește reprezentarea intereselor statului și participarea acestuia la patrimoniul diferitelor societăți comerciale în proporție egală, majoritară, minoritară sau prevalându-se de drepturi speciale cum ar fi: acțiuni privilegiate, acțiunea de aur etc.

4.14. În procesul privatizării, atragerea corporațiilor multinaționale reprezintă un factor cu importanță deosebită de natură să catalizeze mecanismele și forța pieței, ținând seama de cele mai înalte standarde internaționale.

* *

*

Deși considerată de mulți specialiști o problemă cu prevalente canotații și opțiuni politice, în opinia noastră, privatizarea apare "par excellence" un proces economic și social riguros, bazat pe criterii, principii, obiective, strategii și programe care trebuie să convergă spre creșterea eficienței economice și consolidarea mecanismelor de realizare a acesteia, bazate pe libera inițiativă, consens și coparticipare a indivizilor la proprietate, conducere și profit, în condițiile funcționării reale a unui stat de drept.

1. "Privatizare și dezvoltare economică", Steve H.Hanke, Editura "Expert", București, 1992, 262 p.
2. "Legea privatizării societăților comerciale", Tribuna economică, nr. 35, 30 august 1991, p. 11-14.
3. "Regulamentul de organizare și funcționare a Fondului Proprietății de Stat, Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 262, oct. 1992, p. 6-10.
4. "Norme metodologice privind procedura standard de privatizare a societăților comerciale mici prin vânzarea de acțiuni", Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 12/1993, p.8-30

-
5. Gheorghe Zaman, "Privatizarea și reforma economico-socială în România", *Fast Business* nr. 12-15, aprilie 1993; "Privatizarea va dura cel puțin 17 ani", *Capital*, nr. 16, 1993, p. 9"; *Privatizarea în România: teorie și practică*, CIDE, București, 1992, 30 p.
 6. Frydman R., Rapaczynski A., Earle J. et al, "The Privatization Process in Central Europe", CEUP, Budapest, London, New York, 1993, 262 p.
 7. Rădulescu M., "Privatizarea un eșec în Europa de Est. Concluziile unui studiu al Băncii Mondiale și FMI", *Adevărul*, 11 iulie. 1993, p. 3.
 8. "Privatizarea în Europa Centrală și de Est. Strategii și perspective", *Adevărul economic*, partea a III-a, nr. 21, 30 mai-5 iunie 1993, p. 25-36.

ȘOMAJ-INFLAȚIE O PROVOCARE PENTRU ECONOMIA ÎN TRANZIȚIE?

Constantin CIUTACU

1. Repere introductive

Dintre formele cele mai grave ale dezechilibrelor cu care se confruntă economiile contemporane - indiferent de nivelul lor de dezvoltare - două sunt din ce în ce mai greu de soluționat: șomajul și inflația.

Aceste fenomene sunt cu certitudine produsul funcționării mecanismelor specifice economiei de piață; ele însoțesc tot mai adesea atât procesele de creștere, cât și pe cele de criză, respectiv stagnare sau chiar descreștere economică - desigur în proporții și forme de manifestare diferite de la o perioadă la alta sau de la o țară la alta.

Despre inflexiunile și dezvoltările teoretice atașate respectivelor forme grave de manifestare a dezechilibrelor și disfuncționalităților din economiile contemporane s-ar putea expune foarte multe argumente favorabile uneia sau alteia dintre concepțiile dominante.

Pentru România, atât dimensiunea șomajului și inflației, cât și formele de manifestare, cauzele, raportul dintre ele, dar mai ales căile de diminuare și asanare a efectelor acestor maladii, sunt tot atâtea subiecte presante, de o maximă actualitate.

În încercarea de diagnosticare, profilaxie și tratament specifice șomajului și inflației se poate observa la noi o anume superficialitate și chiar o blazare.

Între acestea, una dintre concluziile fundamental-superficiale care se enunță cel mai adesea de către practicieni, dar și de teoreticieni este și aceea după care între rata șomajului și cea a inflației este o relație de determinare reciprocă.

Cu alte cuvinte, întreaga strategie de înlăturare a șomajului și a inflației ar porni de la necesitatea alegerii între cele două rele: ori șomaj, ori inflație; fără una din aceste boli nu se poate face tranziția la economia de piață, iar inexistența ambelor racile ar face dovada că reforma nu există sau avansează lent.

Deci, dacă se dorește sau se urmărește scăderea ratei inflației până la zero, este necesar să se accepte o sporire inevitabilă, eventual proporțională a șomajului, tot astfel cum a nu accepta decât o rată naturală a șomajului (2-5% din populația activă) înseamnă a arunca țara în mod conștient într-o inflație imposibil de stăpânit. Cauza creșterii explozive a prețurilor rezidă, în concepția unor economiști, în sporirea foarte înceată a șomajului.

În fapt, inflația și șomajul - ca boli ce tind să devină cronice pentru organismul economic românesc - au foarte multe cauze comune, dar tot așa de adevărat este că ele sunt amplificate și de factori specifici; un asemenea enunț nu ne poate conduce decât pripit la concluzia că înlăturând una, va dispărea automat și cealaltă maladie.

Care este însă fundamentul teoretic al acestei concepții superficiale?

A.W.Phillips a reușit să verifice - pe datele statistice ale Angliei din perioada 1861-1957 - că între salariile nominale și rata șomajului este o relație negativă (inversă). Cum între creșterea salariilor și cea a prețurilor apare statistic o corelație pozitivă, unii economiști - chiar de marcă - au tras concluzia că între rata inflației și rata șomajului este o relație ce poartă denumirea de curba Phillips. Dacă numai așa ar sta lucrurile, concluzia imediată și unică ar fi că nu există decât o singură rată a șomajului compatibilă cu inflația nulă.

Ulterior s-a demonstrat econometric faptul că relația inflație- șomaj este extrem de instabilă și în cele mai multe cazuri corelația lipsește cu desăvârșire.

Monetariștii au utilizat curba Phillips pentru a-și argumenta teoria lor după care combaterea șomajului conduce pe termen mediu la creșterea inflației, transferând cauzele profunde ale șomajului pe piața muncii și nu pe cea financiar-monetară.

În fapt, istoria și practica economiilor de piață arată că există o multitudine de cazuri (țări și perioade) în care șomajul și inflația cresc sau scad concomitent tot astfel cum se întâmplă adesea ca inflația să crească iar șomajul să scadă simultan.

Afirmarea existenței unei asemenea corelații pentru România și mai ales a unei dependențe și determinări exclusiv reciproce a celor două fenomene ni se pare forțată și de tendință conjuncturală de a teoretiza imposibilitatea stopării practice prin mecanisme și politici riguroase a fiecăreia dintre cele două maladii.

În realitate, pe lângă determinarea reciprocă, cauzele șomajului și inflației sunt extrem de complexe. Un raționament global ne permite să susținem că actualmente una dintre cauzele inflației înalte din România o constituie tocmai creșterea șomajului.

Așa de pildă, costul social al șomajului cuprinde următoarele elemente: costul întreținerii șomerilor fără a produce nimic; pierderea globală de câștig pentru cei ce lucrează; pierderile de producție și de contribuții fiscale și sociale neîncasate; costuri pentru combaterea proliferării fenomenelor antisociale generate de șomeri (hoții, jafuri, toxicomanie, prostituție, crime etc.); costurile reinserției sociale a șomerilor (cheltuieli de reconversiune și recalificare, investiții pentru noi locuri de muncă ș.a.). Toate aceste elemente de costuri sunt profund inflaționiste.

Pentru a susține o asemenea afirmație vom oferi numai câteva calcule grosiere și permanent amendate de inflație și șomaj: pentru a acorda ajutor și indemnizație de șomaj la un milion de șomeri/an - cifră pe care România a de-

pășit-o și care va fi mult mai mare - la un salariu mediu lunar brut de 40000 lei sunt necesare 240 miliarde lei anual; fondul de salarii economisit este de circa 480 miliarde lei și pentru acesta, la bugetul de stat, la cel al asigurărilor sociale și la fondul de șomaj se vor înregistra următoarele pierderi: 120 miliarde lei diminuare a impozitului pe salariu ca venit la buget, reducerea contribuțiilor la asigurările sociale tot cu aproximativ 120 miliarde lei, scăderea vărsămintelor la fondul de șomaj cu minimum 22 miliarde lei. Totalul pierderilor de venituri însumează circa 240 miliarde lei, la care se adaugă contravaloarea indemnizării șomerilor de 240 miliarde lei și rezultă circa 500 miliarde lei. Dacă am continua calculele, probabil că vom depăși 1 000 miliarde lei anual.

Pentru a nu apărea ca argumente cifrice valabile numai în România și lipsite de suport internațional, vom aminti că P.A.Samuelson considera șomajul echivalent cu a arunca în mare o enormă cantitate de mărfuri; tot Samuelson concluzionează că aceasta este cea mai mare pagubă a unei economii moderne, mult mai mare decât pierderile generate de monopoluri, de tarifele vamale, de cote etc. Cu alte cuvinte, pierderile presupuse a fi generate de un centralism sau dirijism excesiv sunt înlocuite cu cele rezultate din șomaj. P.A.Samuelson și W.Nordhaus ¹⁾ au apreciat că S.U.A. au pierdut pentru perioada 1975-1984 - la o rată de șomaj de 7,6% (în România aceasta este de circa 9,4% actualmente) - peste 1 330 miliarde dolari produs național brut, ceea ce reprezintă 35% din realizările medii ale perioadei respective. La aceste pierderi, ce pot fi contabilizate, oferim și o evaluare britanică, citată de un consilier al Curții de Conturi a Franței, potrivit căreia un milion de șomeri va conduce peste 5 ani la: 50000 morți suplimentar, 60000 cazuri de maladii mentale și 14000 condamnări penale²⁾.

În fine, vom mai aminti că șomajul este un fenomen care se autoreproduce și este însoțit permanent de amplificarea activităților subterane, a economiei negre, paralele, greu de controlat și de evaluat.

Cert este că tentativele de reducere a inflației prin șomaj sau a șomajului prin inflație, n-au dat rezultate nicăieri în lume. Asemenea demersuri pun oricum în discuție întreaga teorie economică recurgând permanent la filtrarea lor prin prisma practicii și a consecințelor sociale.

2. Problematika actuală a șomajului și inflației în economia României

România cunoaște astăzi pe deplin maladia șomajului, cu forme de manifestare "de nivel european", dar și cu trăsături specifice.

a) Principalele caracteristici ale șomajului din România sunt: dezvoltarea accelerată; tendință de cronicizare; este un șomaj de subproducție (nu de supraproducție ca în alte țări); este înregistrat pe fondul descreșterii, a involuției economice și nu pe cel al creșterii; este însoțit de fenomene de emigrare a forței de muncă și nu de imigrare; nu mai poate fi anihilat prin reducerea ratei

de activitate și a duratei legale a muncii pentru că acestea au fost măsuri ce s-au implementat deja; este însoțit și amplificat de proliferarea pieței negre, paralele a muncii; se manifestă în condițiile în care piața muncii nu funcționează și nu ea este cea care soluționează echilibrul dintre cererea și oferta de mână de lucru; a apărut înaintea reglementării regimului de proprietate, toți șomerii înregistrați sunt și viitori potențiali posesori de acțiuni prin certificatele de proprietate (un asemenea fapt ar putea fi incriminat ca o lezare a drepturilor fundamentale ale omului - în condițiile în care aproape întreaga populație în vârstă de muncă și nu numai sunt proprietari - și numai unii sunt șomeri); afectează toate structurile demoeconomice ale populației active, cu preponderență femeile și tinerii; ponderea șomerilor ce beneficiază de protecție socială în numărul total de șomeri este variabilă pe provincii; cele mai afectate sunt Oltenia și Moldova; numărul șomerilor la 100 persoane (resurse de muncă, ocupate sau salariați) prezintă cea mai gravă situație în Moldova; ponderea altor resurse de muncă (ce nu sunt nici ocupate, nici șomeri) în totalul resurselor și care se constituie în potențiali șomeri înregistrează cote înalte în Dobrogea (15,1%), Banat (12,3%) și București (12,1%), față de numai 7% în Moldova (anexele 1-2) etc.

Pentru a mai puncta încă unele amănunte cu privire la trăsăturile șomajului în România, vom aminti, de pildă, și următoarele elemente comparative: numărul de salariați în industria Franței s-a redus cu cca. 1,3 milioane persoane în 13 ani (cu o medie de 100 mii pe an), iar în România, numărul celor ocupați în industrie a scăzut cu 1 milion persoane în 2 ani (cu o rație de 500 mii pe an); PIB a scăzut în România cu peste o treime față de 1989 și dacă ar fi să respectăm legea lui Okun³⁾ - care susține că în S.U.A., dacă PIB se reduce cu 2%, rata șomajului ar fi necesar să crească cu 1% - rata șomajului ar trebui să fie la noi nu 9%, ci dublul acesteia.

b) În legătură cu tipurile și cauzele șomajului

În ultimele două decenii s-au făcut progrese însemnate în domeniul teoriei șomajului; acestea au fost stimulate mai ales de practica economică desfășurată sub constrângerile produse de noile fenomene generate de șocurile prețului petrolului. Astăzi, în urma contribuției unor economiști și econometriști, între care se remarcă E. Malinvaud, s-au cristalizat două tipuri de șomaj: cel keynesian considerat a fi determinat de insuficiența cererii și cel clasic, în care oferta nu se poate realiza prin rentabilizarea producției.

Se pot face multe comentarii pe marginea acestor tipologii ale șomajului mai ales pentru România. Noi considerăm că asistăm la o coexistență sau concomitență a șomajului keynesian (lipsa cererii și deci a veniturilor) cu cel clasic ce presupune imperativul creșterii economiilor, a acumulărilor și investițiilor pentru dezvoltarea de noi capacități de producție în anumite domenii.

Tot la fel de adevărat este că în România deși există capacități de producție ele nu pot fi folosite și din cauza constrângerilor externe ce incriminează o lipsă de competitivitate care nu este însă neapărat reală.

Încercarea de expunere și explicare a cauzelor șomajului în România, necesită mai întâi o remarcă de principiu: orice economie în care decalajele între cerere și ofertă se accentuează pe toate cele patru piețe, probează mecanisme economice, juridice, administrative și instituționale care sunt fie insuficiente, fie inadecvate, fie bolnave. Prin aceste mecanisme dezechilibrele se cumulează și se amplifică reciproc, vărsându-se în principal asupra pieței muncii și pieței monetare care joacă un rol de sinteză în funcționarea sistemelor economice.

Pentru a întări și mai mult aceste afirmații, vom mai spune că nivelul ocupării nu rezultă nicidecum exclusiv din confruntarea cererii și ofertei de muncă tot astfel cum nu acestea vor fi cele ce fixează nivelul salariilor reale.

Ceea ce îl detașează pe Keynes de majoritatea economiștilor din școala monetaristă și de cei de sorginte liber-schimbistă este tocmai viziunea sa globală referitoare la ocupare, monedă și dobândă, respectiv analiza în termeni de "circuit economic", în scopul spargerii cercurilor vicioase: economii globale-investiții globale; producție-venituri; venituri-cerere; cerere-producție; producție-ocupare.

În această viziune, ocuparea depinde de cerere, cererea este dată de venit, venitul se compune din salarii, profit și dobândă, cererea este consum și investiții etc. Nivelul ocupării este o rezultată a nivelului producției și cererii, a repartiției acesteia pentru consum și investiții, a eficienței capitalului, a ratei dobânzii, a nivelului veniturilor și a mărimii costurilor. Anticipările în aceste segmente sunt supuse unor riscuri inevitabile.

În concepția școlii clasice, premisa concurenței perfecte - ca o condiție normativă, automatistă, mecanicistă, utopică și falsă - presupunea că există o combinație de prețuri care creează echilibru pe toate piețele și economia funcționează la întreaga capacitate. O asemenea aserțiune de pornire este absolut inoperantă astăzi, mai ales în România. În realitate, echilibrele între cererea și oferta de pe piața bunurilor, de pe cea a capitalurilor sau cea monetară pot să se realizeze sau să fie însoțite de ample fenomene de subocupare și șomaj.

De regulă, se analizează numai echilibre valorice pe cele trei piețe, iar pe piața forței de muncă obiectul este omul cu nevoile sale; nu se operează nici o analiză în unități de măsură naturale sau fizice; nu se face apel la pragul de saturație al pieței; numai când fiecare piață ar fi saturată prețurile nu ar fi alterate de decalajul cerere-ofertă; asemenea echilibre se realizează cel mai sigur într-o economie bolnavă prin dispariția totală a unuia sau a ambilor termeni ai ecuației; de pildă, echilibrul pe piața muncii, când cererea este zero, se poate reduce la absurd prin dispariția totală a ofertei; tot așa dacă oferta de bunuri de consum alimentar tot scade și prețul crește permanent se ajunge la un echilibru bazat pe o foamă generalizată. Din punct de vedere economic asemenea echilibre sunt posibile și pot fi chiar "științific modelate" și demonstrate, dar economia este încă și o știință socială în care cererea nu este numai simplă cerere, ci este și expresia unor nevoi biologice, vitale.

Argumentele și contraargumentele teoretice și practice în cazul pieței muncii și chiar al altor piețe sunt permanent de natură relativă, duală.

În România, coexistența, coabitarea șomajului relativ înalt și a inflației înalte se produce în condițiile existenței unei oferte reduse de bunuri și respectiv a presiunii ofertei înalte de forță de muncă; deci, este puțin invers decât în teoriile economice amintite, în care coabitează cererea înaltă pe ambele piețe. Inflația apare și la cerere înaltă și la ofertă înaltă, dar și la cerere înaltă și ofertă redusă etc.

Discuțiile se pot purta în continuare pe bază de teze și antiteze pe exemplul zilei de azi sau poate al zilei de mâine; în genere, când se are în vedere perspectiva, se impune a se considera deopotrivă și trecutul. Așa cum Keynes spunea că pe “termen lung vom fi cu toții morți”, noi putem cita aici pe neokeynesiști care afirmă că orice model sau politică economică ce nu au în vedere ireversibilitatea timpului istoric și incertitudinea în raport cu viitorul sunt impertinente.

Care ar fi în aceste condiții cele mai importante cauze ale șomajului în România?

Prin conținutul său, oricât de complet ar fi un răspuns la o asemenea întrebare, acesta poate părea parțial partizan, incoerent și relativ. Cu toate acestea noi ne oprim pe scurt, fără prea multe argumente - din lipsă de spațiu - la următoarele cauze supuse oricând altei ierarhii:

- căderea cvasitotală a cererii de bunuri de capital și prăbușirea pieței investițiilor care ajunsese să dețină 35-40% din venituri;
- stagnarea și chiar reducerea cererii de bunuri de consum însoțită de pierderea pieței naționale a acestei producții prin recurgerea la importuri ce aduc comisioane imediate pentru agenții privați sau publici. Un asemenea fenomen este într-un fel normal: este mult mai ușor de încasat comisioane din importuri de bunuri decât de a încerca să organizezi producția lor internă, după care să poți obține un profit sau un comision de export care ar fi mult mai mici comparativ cu eforturile depuse;
- pierderea pieței de export pentru o mare parte a producției de bunuri de capital sau de consum care au rămas fără cerere;
- practicarea unei politici monetare și de credit inadecvate condițiilor de criză ale economiei românești;
- lipsa unor mecanisme juridice capabile să instrumenteze regulile jocului pe cele patru piețe și să confere rigoare și autoritate oricărei guvernări a tranziției.

Dintre aceste cauze, care pot fi cu ușurință multiplicare, nuanțate, argumentate și chiar respinse, o importanță aparte pentru noi o au cele de sorginte monetar-financiară, fapt pentru care vom insista în a le enunța și a le detalia, incriminându-le prin prisma interesului economiei naționale.

Între șomaj, inflație și politica monetară și de credit există o seamă de conexiuni directe și inverse care de cele mai multe ori sunt extrem de greu de probat cu certitudine și rigoare. De altfel, în acest "pachet" de probleme se poate interveni cu "seturi" de argumente teoretice și practice supuse unui relativism cvasiperpetuu.

Oricât am evita problemele monetare și incidența lor cu inflația și șomajul, ele există; moneda nu este neutră pentru că nu se poate transforma economia într-una de troc. Moneda ca instrument singular de măsură a fenomenelor economice asigură legătura între prezent și viitor; ceea ce este însă la fel de important din punct de vedere psihologic, moneda "ajută" oamenii să facă o permanentă comparație și legătură între trecut și prezent. Prin această rememorare zilnică a valorii trecute a monedei și prin ea a produselor și a muncii, viitorul apare încărcat de incertitudine - deși noi am invocat ireversibilitatea timpului istoric.

În România de astăzi - intim legate de monedă sunt: valoarea de schimb a acestei mărfi, prețul său intern și extern, creditul și dobânda, toate cu impact direct asupra prețurilor și salariilor, costurilor, profitului, investițiilor și inflației.

Referitor la valoarea monedei, recurgerea la devalorizări succesive - ce tind să devină săptămânale sau zilnice - a condus la un lanț de fenomene care anulează orice încercare de gândire strategică, orice "schită" politică de perspectivă, care instaurează dominația unui haos economic general în sistemul de prețuri și valori. Este vorba de pericolul așa-zisei evoluții după tipul curbei în J.

Cele mai puternice devalorizări ale monedei în ultimii 2-3 ani s-au înregistrat în Rusia și România, paradoxal, țări a căror situație financiară externă era mult mai favorabilă comparativ cu oricare stat est-european.

Prin devalorizarea leului acesta a încetat de a mai fi un barometru al opțiunilor între consum și investiții, între consumul actual și cel viitor; leul nu mai este un instrument al deciziilor de strategie, de restructurare sau de gândire; nu se mai pot încheia contracte de producție sau de muncă pe termen scurt, mediu sau lung pentru că totul este fluid; totul se rezumă la valorile și jocurile zilei, la raportul leu/dolar; moneda națională și-a încetat rolul productiv, ea are exclusiv un rol speculativ, se schimbă permanent pe dolari pentru teaurizare; preferința pentru lichiditate ca o cauză a subocupării a fost semnalată la vremea sa de Keynes; la noi această preferință vizează dolarul care apoi este transferat în afară; nici nu poate fi vorba de investire sau economisire măsurate în lei; cursul valutar funcționează autonom, desprins aproape complet de rigoriile unor echilibre ale economiei naționale, de cerințele producției naționale; leul nu mai îndeplinește funcțiile minime elementare, de măsură a valorii mărfurilor decât prin intermediar; "ciocanele monetare" succesive și devalorizarea monedei sunt o permanentă anticipare a creșterii prețurilor; la acestea se adaugă și alte asemenea anticipări cum ar fi subvențiile sau TVA-ul, care se cumulează cu devalorizarea și cu practica dobânzilor înalte, prin acestea, în mecanismul

economic real, de formare a prețurilor, costul nu mai este un element primar, iar salariul devine nu un preț sau un cost al muncii, ci un instrument de supraviețuire, de falsă protecție socială. Salariul nu mai îndeplinește funcția productivă și nici pe cea de eficiență, relațiile salarii-productivitate sau salarii-profit nu funcționează; ele sunt zilnic anulate și invalidate; toate funcțiile de reglare prin valori și monedă națională sunt marginale și indirecte; se înregistrează întâi nivelul și creșterea prețurilor și apoi se determină costurile și nu invers; salariile vin și ele ex-post; întreaga economie este aruncată zilnic într-o incertitudine; prin ancorarea zilnică mai ales la cursul de pe piața neagră a valurilor, Banca Națională s-a autodesființat ca instituție de importanță vitală; este vorba mai ales de deținerea unui monopol atotputernic de către această instituție care aparent “stă cu un ochi la FMI și cu altul la piața subterană”; ea tinde să dețină astfel un monopol absolut al prețurilor și salariilor pe care nici o firmă mare sau mică, centrală sindicală sau chiar guvern nu-l pot descifra; prin acest veritabil “abuz de putere”, voit sau impus din exterior, prețul leului și al tuturor produselor interne sau externe capătă “determinări mafioate”, aberante care dictează și erodează viabilitatea întregului organism economic național, inclusiv proporțiile șomajului și ale inflației; inflația, prețurile și salariile nu sunt în România de astăzi determinate de monopolurile productive interne, de raporturile cerere-ofertă, de costurile reale sau de echilibrul de forțe între partenerii sociali; ele sunt rezultanta raportului de forțe dintre Banca Națională, partenerii financiari externi și piața neagră din interior.

Așa-zisa stimulare a exportului prin devalorizarea monedei și respectiv scumpirea importurilor nu mai au timp să se manifeste; se împinge permanent economia spre politica dublului deficit (bugetar și al balanței de plăți) care nu asigură nici un viitor pentru economia românească, inclusiv pentru combaterea șomajului, a inflației și pentru asigurarea creșterii economice și a succesului reformei și tranziției.

Pe lângă politica cursului de schimb al leului, al doilea factor esențial de bulversare și anulare a oricărei încercări de restructurare și reformă economică constructivă este rata dobânzii. Aceasta, prin dimensiunile impuse, anulează orice investiție datorită ridicării exigențelor față de rata profitului la cote imposibile; orientează haotic structura investițiilor și a economiei; anulează cererea de bunuri de capital și aruncă în viitor faliment numeroase firme de profil, generând șomaj în proporții încă inestimabile; rata dobânzii devine în condițiile actuale un instrument profund inflaționist, antiproduktiv, antiocupațional, generator de șomaj și antireformist. Pretenția după care este necesară o dobândă minimă real-positivă și o restricționare a creditelor și a arieratelor este iluzorie. Creditele se autoreproduc numai prin dobânzi și inflația generată de ele și de cursul de schimb.

Acestea sunt numai câteva argumente care demonstrează că afirmația după care în România cauza inflației este șomajul prea mic nu numai că este

nefondată, dar pare să deturneze atât teoria și practica economică, cât și opinia publică de la cauzele reale ale crizei.

3. Căi de combatere a șomajului și inflației

Prima condiție a unui succes într-o întreprindere extrem de dificilă - cum este problema șomajului și a inflației - este elaborarea unei strategii cu un minim de obiective riguros alese și apoi urmărite și transpuse în practică prin pași de natură economică, juridică și, la nevoie, și administrativă.

a) Condiția indispensabilă a demersului pentru diminuarea șomajului o constituie elaborarea unui **program național de ocupare a forței de muncă**.

Acest program nu poate fi instrumentat într-un mediu incert, instabil, fluid; este evident că ar fi necesare o seamă de măsuri prealabile de programe secvențiale strategice vizând restructurarea tehnică și tehnologică, și pe această bază clarificarea duratei și structurii sistemului de învățământ și formare profesională, dar și a sistemului de retragere, de programe și durate ale vieții active și ale săptămânii de lucru etc. Pentru a se elabora și urmări un astfel de program este benefică înființarea unei Agenții Naționale pentru Ocupare; așa cum rațiunile înfăptuirii reformei au impus crearea Agenției Naționale de Privatizare, a Agenției Române de Dezvoltare etc., apare ca necesară și o agenție care să se ocupe de capitalul uman pentru care se înfăptuiește reforma.

Într-o mare de incertitudini singurele elemente relativ certe pe baza cărora se poate proiecta arhitectura și structura economiei naționale sunt resursele de muncă și pământul. Aceste două resurse pot oricând să o determine pe cea de a treia necunoscută care este capitalul; numai pornind astfel putem determina necesarul de capital și apoi căutăm și în special alegem sursele.

b) Între căile-premisă de luptă împotriva șomajului și a inflației, din rațiunile expuse anterior nu putem să nu reținem, pe planul al doilea, necesitatea practicării unei politici monetare și financiare compatibile cu interesul național, cu ocuparea forței de muncă, cu stimularea producției, a exportului și a investițiilor printr-un maxim de stabilitate și de ordine internă.

c) Promovarea unor politici active antișomaj.

În acest sens vom aminti că protecția socială a șomerilor, așa cum este ea reglementată și folosită astăzi, intră în sfera paleativelor, a politicilor pasive.

Există două grupe de politici antișomaj și antiinflație: una expansivă și alta restrictivă.

Politicile expansive cuprind un pachet de măsuri ce vizează creșterea cererii. Este vorba aici de stimularea investițiilor ca motor al ocupării și creșterii economice, de politici de venituri - respectiv salarii și profituri bazate pe sporirea volumului producției și al vânzărilor și nu prin valori și prețuri.

Dacă vom vorbi de expansiunea cererii, în primul rând ne referim la cererea și piața internă. Nu se poate concepe o politică antișomaj și antiinflație at-

ta timp cât producția națională a scăzut la jumătate, exporturile mai reprezintă o treime, investițiile interne sunt ca și inexistente etc.

Prima condiție de reușită a unui asemenea demers îl constituie recâștigarea pieței naționale, recucerirea acesteia de către propria producție. Reușita nu se poate asigura fără o politică vamală și un raport de schimb adecvate.

Liber-schimbistii văd în politica de protecție vamală o cortină de fier ce nu ar fi necesară decât în cazul unui pericol major. Suntem de acord cu această teză și afirmăm că România cunoaște astăzi un asemenea pericol major. În România există un mare număr de șomeri și resurse variate nefolosite, iar noi nu protejăm piața internă, ci produsele altora; importăm bunuri de consum pe credite de consum care devin datorie externă.

Nu se va putea combate șomajul și inflația din România atâta timp cât din magazine au dispărut produsele românești și, din rațiuni de deschidere și imagine externă, importăm și sare pe valută. Aceasta constituie una dintre cele mai grave anomalii pe care istoria economică o va consemna și noi suntem obligați să o semnalăm astăzi pentru a nu fi judecați morți.

Importul masiv de orice în condițiile lipsei de control și protecție a pieței naționale reprezintă un impuls spre inflație, instabilitate și șomaj; efectul demultiplicator al importurilor accentuează și fragilitatea structurilor economiei naționale.

Cu alte cuvinte, recucerirea pieței interne a bunurilor de consum - începând cu cele agricole și continuând cu cele industriale - **constituie un imperativ vital de politică economică de la care pornește orice restructurare**. Tot de aici se va putea începe ofensiva pentru a recâștiga rolul costului în dimensionarea prețurilor interne și respectiv rolul prețurilor, salariilor, profiturilor, investițiilor și dobânzii ca pârghii esențiale ale pieței și ale unei structurări realiste - pozitive și productive - a economiei naționale.

Între politicile expansive de combatere a șomajului un rol esențial îi revine industriei. Suntem obligați în legătură cu acest fapt să ne expunem punctul de vedere pe baza cunoștințelor și a conștiinței proprii. Nu orice creștere a producției duce la sporirea ocupării, iar sporirea ocupării nu determină în mod egal variația numărului șomerilor. Tot în acest sens vom arăta că într-un studiu foarte recent al Băncii Mondiale pe problemele pieței muncii în România sunt formulate ca cerințe pentru piața muncii în perioada de tranziție următoarele: să contribuie la reducerea dezechilibrelor macroeconomice și la stabilizarea prețurilor; să fie un suport al restructurării prin alocarea eficientă a muncii și să maximizeze ocuparea productivă. Au existat și persistă la noi păreri după care problemele ocupării se vor soluționa în România prin agricultură și servicii. În genere, structura sectorială a ocupării are o determinantă istorică, tehnică, tehnologică și socială; aceasta se schimbă foarte lent și schimbările sunt dictate de permeabilitatea și capacitatea de absorbție a economiei, dar și de capitalul uman. Nu în ultimul rând foarte importantă este productivitatea și venitul ca motor al cererii și al investițiilor. Din punct de vedere al productivității, România

se afla în 1989 departe de nivelul din țările cu o economie de piață matură, iar astăzi distanța a crescut și mai mult. Transferul logic de populație din primar spre secundar și apoi spre terțiar sau cuaternar se face prin mijlocirea productivității și a venitului. A considera că posibilitățile de ocupare viitoare se cantonează în primar și terțiar dovedește o concepție superficială, nerealistă care, transpusă în practică, ar condamna economia la o scădere potențială a nivelului bogăției și veniturilor. România se caracterizează printr-o suprapopulare și respectiv subocupare în agricultură; dacă ar mai crește această ocupare agricultura ar fi și mai mult condamnată la ineficiență și la producție de subzistență. Din acest sector inevitabil va fi necesară eliberarea de forță de muncă.

În servicii, de asemenea, pentru încă o perioadă de timp nu se poate conta pe o creștere a ocupării; dacă aceasta s-ar produce rapid, România ar merge, din punct de vedere al eficienței structurilor ocupaționale și al productivității, nu spre lumea întâia, ci spre cea de-a treia.

În afara pierderii de venit, terțIALIZAREA "golește" economia de locuri de muncă; are loc un transfer de ocupare și de venit și nu o creare de locuri de muncă. Privitor la acest aspect, în Franța, de pildă, la 10 locuri de muncă create în terțiar șomajul se diminuează cu 1-2 persoane, în timp ce la același număr de noi ocupați în industrie șomajul se diminuează cu 6-8 persoane.⁴⁾ Ocuparea în servicii nu are efect de antrenare și de autoreproducere; aceasta se caracterizează printr-un transfer de forță de muncă împreună cu cererea pe baza unor surse de venit create în alte sectoare. Practic, în România, actualmente populația nu mai dispune nici de veniturile necesare pentru a apela la servicii la nivelul anului 1989.

Prima cale de susținere a creșterii ocupării o constituie sporirea PIB. Și în condițiile creșterii economice reflectate de ameliorarea nivelului produsului intern brut pe locuitor, ocuparea forței de muncă se îmbunătățește lent; cu atât mai mult un asemenea deziderat n-ar fi posibil atâta timp cât produsul brut scade permanent.

În Suedia, de pildă,⁵⁾ la o creștere a PIB cu 1-4% pe an, în perioada 1982-1988, ocuparea a urcat cu numai 0,1-1%; pe acest fond, recuperarea reducerii PIB, comparativ cu anul 1989, ar necesita în România o perioadă de creștere de cca. 10 ani - cu un ritm anual de aproximativ 2%. Un asemenea fapt ar permite un ritm pozitiv al ocupării de 0,2-0,3% anual, ceea ce ar echivala cu menținerea actualului număr de șomeri întrucât sporul ocupării ar cuprinde numai pe cei nou intrați pe piața muncii.

Sunt numai câteva argumente care relevă că promovarea așa-zisei "dorințe" a creșterii zero este absolut inacceptabilă pentru viitorul imediat al economiei românești.

Politicile de ocupare pe fondul scăderii producției și a veniturilor totale și pe cap de locuitor sunt greu de acceptat în practică.

Dezvoltarea și expansiunea serviciilor fără un sector secundar bine pus la punct va face economia permanent dependentă de importuri vitale, cu consecințele arătate deja anterior.

Între caracteristicile politicilor restrictive de anihilare a șomajului se înscriu măsurile microeconomice de reducere a costurilor și a salariilor. În fapt, acestea pot juca un rol temporar, dar ele conduc la scăderea veniturilor și la blocarea viitoare a cererii și a vânzărilor interne. După cum se știe, competitivitatea externă are trei componente: raportul de schimb, costul salarial unitar și rata profitului. Dacă prima nu funcționează, rămân două, iar dacă se diminuează profitul, scade capacitatea de autofinanțare și de creare de noi locuri de muncă. Rămâne deci costul salarial care impune moderarea salariilor și, în final, reducerea importurilor de bunuri de consum datorită cererii interne mai mici. Devalorizarea monedei anihilează politicile restrictive de salarii și prin prețuri conduce la noi revendicări salariale.

Efectul politicilor restrictive este anulat de echilibrele macro și de măsurile de politică monetară. Se manifestă totodată o contradicție între obiectivele macro și microeconomice: la nivel micro, salariul este cost și se cere diminuat, iar la nivel macro este venit și înseamnă cerere.

Cu alte cuvinte, este nevoie mai ales de o strategie de ocupare și combatere a șomajului care să favorizeze investițiile cu un înalt coeficient de multiplicare, să aibă efect de antrenare și să reducă importurile crescând capacitatea de export a economiei.

d) Între alte căi clasice de combatere a șomajului vom reține numai cu titlu de inventar pe cele care se cantonează pe terenul populației active: prelungirea școlarizării (noi am redus-o), preretragerea și reducerea vârstei de pensionare, favorizarea mobilității forței de muncă și a recalificării (unde și pentru ce meserii, în ce concepție de structură a economiei etc.). Acestea ocazionează în genere cheltuieli suplimentare care, în condițiile scăderii producției, nu înseamnă altceva decât expansiunea inflației.

În final, putem reține că politicile de combatere a șomajului și de ocupare sunt scumpe și se lovesc de limitele politicilor macroeconomice. Dar, între costul finanțării unui șomer și cel al creării unui loc de muncă diferența este destul de redusă în economiile moderne. În timp ce finanțarea șomerului este, pentru viitor, pierdere și inflație, crearea unui loc de muncă nou deschide perspectiva unui venit suplimentar.

Supraocuparea și șomajul sunt fenomene deopotrivă dăunătoare pentru economie, dar șomajul este o plagă mult mai greu de suportat de către indivizi, care oricum nu pot accepta ca justificare faptul că ei contribuie la reducerea inflației.

În fond, putem concluziona că - așa cum s-a derulat până acum - conținutul, etapele și pașii reformei economice au fost atât căi profund inflaționiste, cât și generatoare de șomaj, ambele cu un cost social enorm, care se va am-

plifica și propaga pe mulți ani în viitor și care pot genera oricând instabilitate socială.

Creșterea economică bazată pe investiții pentru crearea de noi locuri de muncă productive, deși se lasă așteptată, este singura cale de resorbție a șomajului și inflației, chiar dacă investițiile dau rezultate după un timp și sunt supuse unor riscuri, în timp ce reducerea salariului real dă rezultate imediate pe terenul inflației.

Toate aceste politici și măsuri de combatere a inflației și a șomajului nu pot fi concepute în afara intervenției statului pe piața muncii. În definitiv, nu se poate accepta ca statul să aibă un rol absolut minor în politica financiar-monetară și de prețuri și altul pasiv pe piața muncii, intervenind numai pentru controlul salariilor. Inflația și șomajul sunt fenomene globale, intim legate de politicile fiscale, monetare, vamale, de prețuri și salarii, de investiții și de comerț exterior și ele nu se cantonează numai pe piața muncii așa cum încearcă adeseori să impună unele concepții străine, inclusiv procesului de reformă. Ele presupun o gestiune globală riguroasă care este exclusă fără intervenția statului. Lipsa acestuia din economie cedează locul factorilor de putere economică din exterior, inclusiv prin intermediul extinderii concurenței și a pieței paralele. Asemenea evoluții echivalează cu un grav indeterminism economic și social.

1. P.A. Samuelson, W. Nordhaus, *Economics*, Mac Graw-Hill, 1989, ed. 13-a, p. 285.
2. M.Lagrange, "Les difficultes des évaluations du coût du chômage", în *Comptes ou mécomptes du chômage et de l'emploi*, Economica, 1982.
3. Geneviève, Grangeas, Jean-Marie le Page, "Les politiques de l'emploi", PUF, Paris, 1992, p. 16.
4. M. Albert, "Le pari français", le Seuil, 1982.
5. G.Grangeas, J.M. Le Page, *op. cit.*

Anexa nr. 1

**Structura șomerilor pe provincii, în România,
în funcție de situația în care se află (la data de 19 aprilie 1993)**

	Numărul județelor și al prefecturilor	Numărul total al șomerilor	Numărul șomerilor ce beneficiază de ajutor de șomaj	din care: din care: Total	Nu primesc ajutor de șomaj/ Numărul celor ce au solicitat alocație de sprijin	Persoane în căutarea unui loc de muncă (nu primesc nici alocație de sprijin)
ROMÂNIA	41	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Muntenia	10	21,3	21,7	20,7	20,9	20,0
Transilvania	10	20,1	21,6	18,0	17,0	21,3
Moldova	8	28,1	26,7	30,1	29,7	31,5
Oltenia	4	8,2	6,8	10,2	8,8	14,9
Banat	3	5,5	6,2	4,5	5,2	2,1
Crișana și Maramureș	3	7,0	7,3	6,5	6,4	7,1
Dobrogea	2	4,5	4,0	5,2	6,1	1,9
București	1	5,4	5,8	4,9	6,0	1,1
ROMÂNIA	41	100,0	58,8	41,2	31,9	9,4
Muntenia	10	100,0	59,9	40,1	31,3	8,8
Transilvania	10	100,0	63,1	36,9	27,0	9,9
Moldova	8	100,0	55,8	44,2	33,7	10,5
Oltenia	4	100,0	48,9	51,1	34,1	17,0
Banat	3	100,0	66,0	34,0	30,3	3,6
Crișana și Maramureș	3	100,0	61,4	38,6	2,0	9,6
Dobrogea	2	100,0	52,2	47,8	43,7	4,0
București	1	100,0	62,8	37,2	35,3	1,9

Anexa nr. 2

Indicatori demoeconomici pe provincii istorice ale României

	Pondere în				Număr salariați la 100 persoane			Număr de șomeri la 100 persoane		
	Resurse de muncă la 1.01. 1992	Populație ocupată la 1.01. 1992	Nr. total de salariați (media 1991)	Nr. șomeri total (la 19.04. 1993)	Rata de ocupare a resurselor de muncă	Resurse de muncă	Populație ocupată	Resurse de muncă	Populație ocupată	Salariați
ROMÂNIA	100,0	100,0	100,0	100,0	82,5	56,5	68,5	8,1	9,8	14,4
Muntenia	20,8	21,0	20,0	21,3	83,3	54,3	65,2	8,3	10,0	15,3
Transilvania	20,5	20,5	21,9	20,1	82,5	60,4	73,2	8,0	9,6	13,2
Moldova	20,2	20,0	18,1	28,1	81,7	50,6	62,0	11,3	13,8	22,3
Oltenia	8,5	8,5	7,9	8,2	82,5	52,5	63,7	7,8	9,5	14,9
Banat	7,0	6,9	7,0	5,5	81,3	56,5	69,5	6,4	7,8	11,3
Crișana și Maramureș	7,0	7,2	6,4	7,0	84,8	51,7	60,9	8,1	9,5	15,7
Dobrogea	4,7	4,4	4,9	4,5	77,2	58,9	76,3	7,7	12,4	16,1
București	11,1	11,3	13,9	5,4	84,0	70,8	84,3	3,9	4,7	5,6

Diferența între resursele de muncă și populația ocupată + șomeri la 100 persoane

	Total diferență (mii persoane)	Resurse de muncă Populație ocupată	=100, Șomeri	din care Alte resurse
ROMÂNIA	1232,0	82,5	8,1	9,4
Muntenia	229,6	83,3	8,3	8,4
Transilvania	256,7	82,5	8,0	9,5
Moldova	186,8	81,7	11,3	7,0
Oltenia	107,8	82,5	7,8	9,7
Banat	113,1	81,3	6,4	12,3
Crișana și Maramureș	64,8	84,8	8,1	7,1
Dobrogea	92,8	77,2	7,7	15,1
București	175,7	84,0	3,9	12,1

ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE ALE DETERMINĂRII COSTULUI COPILULUI

Georgeta DUMITRESCU

1. Introducere

Evoluțiile demografice înregistrate recent precum și necesitatea promovării, pe de o parte, a unei politici demografice care să asigure reproducția normală a populației României și, pe de altă parte, a unei politici sociale îndreptate spre stoparea căderii nivelului de trai al familiilor cu copii, fac deosebit de actuală implicarea mai amplă a statului în sprijinirea familiilor. Această intervenție a statului trebuie făcută, după părerea noastră, prin preluarea de către societate a unei părți din costul creșterii copiilor pentru ca apariția unui copil în familie să nu prezinte un “risc” pentru aceasta. Prin risc al apariției copilului înțelegem deteriorarea nivelului de trai al familiei, nivel avut anterior apariției copilului, precum și posibila pierdere a ocupării femeii, care va trebui să rămână în cămin pentru îngrijirea copilului.

De aceea considerăm de o stringentă necesitate conceperea unui sistem coerent de protecție a copilului, sistem integrat în domeniul “securitate socială”. Sigur, în prezent în România, există o serie de acte normative ce au ca obiectiv și finalitate protecția copilului și a mamei, dar care, după părerea noastră, nu rezolvă decât parțial problema.

Conceperea și aplicarea unui sistem unitar de protecție a copiilor trebuie să mărească accesibilitatea copiilor și a familiilor cu copii la un standard de viață cât mai apropiat de cel al familiilor fără copii din aceeași categorie de familii, din aceeași grupă de venit, care au mediul de reședință în același tip de localitate.

Acest sistem de protecție trebuie să aibă concomitent și valențe de instrument al politicii economice întrucât de atenția de care se bucură în prezent copilul, societatea va beneficia în viitor de o forță de muncă superior calificată, educată, cu un fond genetic nealterat de sărăcia cu care se confruntă unele familii.

Conceperea unui sistem de protecție a copilului trebuie să pornească, după părerea noastră, de la evaluarea “costului copilului”.

2. Precizări teoretico-metodologice

Pentru a răspunde întrebării “care este costul copilului” trebuie să definim în prealabil cadrul analizei, variabilele pertinente și relațiile existente între ele, care vor permite elaborarea unui model susceptibil de a ține cont de toate aceste elemente.

Teoretic, sunt posibile mai multe modele și interpretări. Alegerea finală va fi determinată de obiectivul final propus să fie atins prin evaluarea costului copilului: cât costă societatea, cât costă familia, care sunt cheltuielile minime sau medii necesare pentru creșterea unui copil.

Costul copilului nu depinde în mod unic de evenimentul în sine, de cheltuielile pentru creșterea și îngrijirea copilului, ci în mod egal și de ceea ce se întâmplă înainte de nașterea sau după nașterea sa, respectiv cu femeia-gravidă și cu femeia-mamă inclusiv eventualele cheltuieli de planificare familială. Definirea costului copilului în prezent este ambiguă. Această ambiguitate este determinată de faptul că acest cost nu măsoară decât diferențele, adică costul cercetat include cheltuielile suplimentare ale familiei cu copii în raport cu o situație de referință: familia fără copii.

Practic, diferențe în ce privește costul copilului apar și în funcție de tipul de familie considerat: de salariați sau de țărani, diferențe ce sunt generate de modelele specifice de consum ale fiecărei categorii de familii, modele ce diferă după mărimea veniturilor, nivelul cultural, mărimea și structura familiei, mediul de reședință, urban sau rural.

Costul copilului poate fi variabil în funcție de consecințele pe care le poate avea pe planul ocupării femeii; femeia își întrerupe serviciul pentru creșterea copilului, familia diminuându-și venitul cu remunerația ce ar fi primit-o femeia; agentul economic înregistrează o pierdere de producție echivalentă cu producția pe care o realiza femeia care-și întrerupe activitatea. Costul copilului este sesizabil în două maniere diferite atât la nivelul familiei cât și la nivelul agentului economic.

Deci costul copilului poate fi și altceva decât o cheltuială în bani a familiei: 1) o pierdere de producție la nivelul agentului și prin efectele sale conexe, la nivelul întregii economii naționale; 2) un prejudiciu adus familiei prin pierderea venitului femeii-mamă; 3) un prejudiciu psihologic adus femeii datorită faptului că este marginalizată în producția socială și se dedică exclusiv creșterii copilului. Se naște problema: cum se pot evalua diferitele costuri și cum se pot aduna pentru a se obține costul total?

Suntem de părere că evaluarea costului copilului presupune, pe de o parte, evaluarea "costului direct", respectiv a cheltuielilor familiei ocazionate de creșterea copilului concretizate în cheltuieli pentru alimentație, bunuri nealimentare și servicii efectuate din veniturile familiei și cheltuielile statului pentru educație, sănătate etc. și pe de altă parte, evaluarea costurilor indirecte.

Întrucât nu dispunem de date statistice operaționale ne vom opri doar la determinarea sferei de cuprindere a costurilor indirecte.

1. Costuri conexe însumează de regulă cheltuielile efectuate din bugetul asigurărilor sociale de stat sub forma prestațiilor în bani acordate mamei și se referă la: concediul de maternitate plătit; indemnizația plătită mamei în cazul în care își întrerupe serviciul pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de un an; indemnizația plătită mamei pentru îngrijirea copilului bolnav, până când acesta împlinește 3 ani; indemnizația de naștere; indemnizația plăti-

tă mamei pentru program de alăptare, 2 ore zilnic, până când copilul împlinește 9 luni, sau 12 luni în cazul copiilor prematuri, distrofici, precum și program redus pentru mame în ultimile 3 luni de sarcină, până când gravida are dreptul la concediu prenatal (52 zile înainte de naștere); ajutoarele pentru mamele ce au în îngrijire cel puțin 3 copii; ajutoarele pentru soțiile militarilor în termen. În această categorie de costuri se pot include și facilitățile fiscale acordate celor care au sau au avut copii (reducerea impozitului pe salariu cu 20%, ce au funcționat până la 1 iulie a.c.).

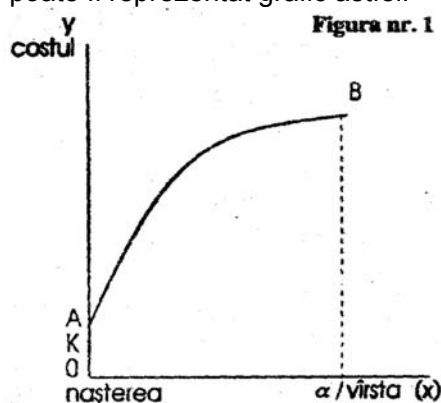
2. Costuri legate de pierderea de producție. Este dificil de evaluat pierderea agentului economic ca urmare a faptului că mama își întrerupe serviciul. Aceasta poate fi aproximată prin volumul mediu al producției pe o persoană pe perioada când mama rămâne în cămin. În condițiile excedentului de forță de muncă, dacă locul de muncă se ocupă pe o durată limitată, există totuși diferențe de randament al noului angajat.

3. Costuri anticipate care includ, după părerea noastră cheltuielile ocazionate de măsurile speciale privind planificarea familială, îngrijirea sănătății, a igienei alimentației femeii gravide, cheltuielile efectuate atât din veniturile familiilor cât și din bugetele de asigurări sociale pentru eventualele concedii medicale și din bugetul statului. Tot în această categorie de costuri se includ și cheltuielile cu medicația specială administrată femeii pe perioada sarcinii, costurile pentru tratarea sterilității, educarea și informarea viitoarei mame etc.

De subliniat importanța deosebită ce trebuie acordată costurilor "anticipate" întrucât acestea determină în bună măsură nașterea unui copil sănătos care nu va antrena cu sine unele costuri suplimentare pentru înlăturarea sau îngrijirea unor deficiențe, handicapuri ale copiilor.

4. Alte costuri. În această categorie a costurilor indirecte includem costul generat de mortalitatea infantilă. Practic, în costul unei generații, până când aceasta intră în activitatea productivă, se includ și acele chetuieli care au fost efectuate cu copiii ce au decedat înainte de a împlini această vârstă. Deci costul unui copil include și o parte din cheltuielile ce s-au efectuat cu copii decedați.

Costul copilului poate fi reprezentat grafic astfel:

Într-un sistem de coordonate XOY, pe axa absciselor este înscrisă vârsta iar pe axa ordonatelor costul (fig. nr. 1). Alura curbei costului este convexă crescătoare, costul crescând în funcție de vârstă. Costul OA efectuat până în momentul nașterii reprezintă costul anticipat (K), respectiv "zestrea" de cheltuială cu care s-a născut copilul.

Deși vârsta de intrare în activitate poate varia de la individ la individ se consideră de obicei că vârsta medie este de 18 ani când copilul se presupune că este deja crescut, educat și format profesional pentru a putea intra în activitatea productivă, acesta fiind și momentul când iese din incidența măsurilor legislative speciale destinate protecției copilului (în țara noastră, 16 ani, în prezent).

În realitate, în zona punctului B este o suprafață datorită faptului că trecerea în activitate nu este bruscă pentru o întreagă generație, aceasta putându-se face în intervalul $(-, +)$. Vârsta nu poate fi deplasată după voință întrucât performanțele ulterioare ale individului sunt legate de investițiile făcute cu creșterea, educarea și formarea sa. În ceea ce privește educația, aceasta își are legile sale proprii și scăderea acestei vârste înseamnă consecințe negative asupra calității educației. Prolungirea școlarizării și a educației, deci deplasarea spre dreapta a punctului α , o considerăm dezirabilă întrucât contribuie, pe lângă formarea dimensiunii culturale a omului, la creșterea nivelului de pregătire profesională care-i măresc accesibilitatea la tehnica modernă și randamente superioare în producția ulterioară.

Deplasarea vârstei spre stânga, în sensul scăderii sale se poate face, dar într-un mod total eronat, din rațiuni bugetare, pentru a diminua costurile suportate de la bugetul statului cu creșterea și educarea copilului.

Deci la vârsta α costul copilului este suprafața delimitată OAB. Presupunând că la vârsta "a", costul este C(a) costul total al copilului este determinat prin relația:

$$XC = K + \int_0^{\alpha} C(A) da$$

Trebuie relevat faptul că relația menționată nu ia în considerare rata dobânzii și mortalitatea infantilă care ar influența în sensul creșterii costului supraviețuitorilor.

Din analiza graficului pentru a concluziona putem spune că an de an crește costul copilului, atingând maximum în punctul α .

Deplasarea punctului α spre dreapta sau spre stânga are drept consecință mărirea respectiv micșorarea suprafeței delimitate OAB și deci creșterea sau scăderea costului creșterii copilului.

3. Evaluarea costului direct al copilului

Deși definirea și evaluarea costului creșterii unui copil nu a constituit decât tangențial un subiect al cercetării științifice din țara noastră, elemente ale determinării acestuia se regăsesc în bugetele de familie.

La stabilirea eşantionului de bugete de familie se selecționează și familiile cu copii putându-se evidenția cheltuielile familiilor pe baza sarcinilor familiale.

Întrucât datele statistice disponibile pentru țara noastră ¹⁾ furnizează informații referitoare la copiii până la 16 ani, ne-am permis deplasarea vârstei α spre stânga. De aici consecința firească: subevaluarea costului copilului.

Se cuvine făcută de asemenea precizarea că evaluările noastre reprezintă "cifre medii" care includ în ele influențele venitului familiei, ale mediului de reședință, sursele de satisfacere a nevoilor (producție proprie sau cumpărări). Totodată cifrele disponibile nu permit o evaluare a costului pe grupe de vârstă știut fiind faptul că evoluția cheltuielilor este diferită în funcție de vârsta copilului.

Evaluarea costului copilului s-a făcut prin compararea cheltuielilor familiilor cu copii cu al celor fără copii, pornind de la definirea costului ca o "cheltuială suplimentară care trebuie efectuată de familie pentru a beneficia de același nivel de viață ca al cuplului fără copil" ²⁾.

Deși prima tentație de determinare a costului copilului este metoda analitică prin recenzarea tuturor cheltuielilor efectuate pentru creșterea copilului, metodă folosită parțial, de altfel și la determinarea minimului de trai ³⁾, considerăm că această metodă nu este indicată. Aceasta deoarece apariția unui copil în familie antrenează o serie de modificări în modul de viață al întregii familii: organizarea vieții cotidiene, folosirea timpului, petrecerea vacanțelor, activitatea femeii în gospodărie, accesul femeii la munca salarială. Pe de altă parte, nivelul costului copilului este o categorie strâns legată de nivelul de trai general atins, de condițiile economice și sociale naționale.

Bugetul unei familii cu copii, nu este deci simpla sumă a bugetului familiei fără copii plus cheltuielile determinate analitic pentru copil. Metoda comparativă va surprinde atât sumele consacrate copilului cât și modificările survenite în structura cheltuielilor cuplului ca urmare a apariției copilului.

Evaluările noastre privind costul copilului s-au făcut la familia de salariați.

Datele disponibile au permis ca prin metoda comparativă enunțată să se obțină nivelul costului primului copil, format din cheltuieli de consum și cumpărări de locuințe de 2766 lei lunar, în anul 1991, acesta reprezentând aproximativ 15% din cheltuielile și veniturile familiei cu un copil. Totodată costul copilului reprezintă 47% din cheltuielile corespunzătoare ale unui adult din familia fără copii, luată ca referință. Trebuie remarcat faptul că în ce privește sursele de asigurare a acestor cheltuieli, un rol deosebit îl au veniturile părinților și nu alocațiile de stat pentru copii. Deci în susținerea acestor cheltuieli statul participă în proporție de 14% prin alocație. În totalul costurilor, cheltuielile de consum reprezintă 88,14% iar în cadrul acestora 67% cheltuieli pentru consumul nealimentar. Ponderea foarte ridicată a cheltuielilor consumului nealimentar în costul copilului este o rezultată a liberalizării prețurilor mărfurilor nealimentare, ce a generat creșterea deosebită a prețurilor. Subvenționarea în anul 1991 a produselor destinate consumului alimentar face ca aceste cheltuieli în costul copilului să aibă o pondere redusă (21%).

Structura “aberantă” a costului copilului arătată mai sus, contrazice structura cheltuielilor totale de consum ale familiilor de salariați cu copii și fără copii (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Structura cheltuielilor de consum la familiile de salariați în anul 1991

	Familia formată din:		
	2 adulți	2 adulți și 1 copil	2 adulți și 2 copii
Cheltuieli de consum	100	100	100
- consum alimentar	54,4	49,1	49,1
- consum nealimentar	34,5	40,3	40,6
- plata serviciilor	11,1	10,6	10,3

Sursa: Calculat pe baza datelor din Bugetele de familie pe anul 1991, CNS, 1992.

De aceea considerăm că este necesară adaptarea nivelului costului copilului la structura realizată de familia formată din 2 adulți și un copil. În aceste condiții, menținând nivelul absolut al cheltuielilor consumului nealimentar realizat în anul 1991, pentru un copil, de 1645 lei, considerând că acesta reprezintă 40,3% din totalul cheltuielilor de consum, rezultă, prin extrapolarea structurii familiei cu un copil că nivelul consumului alimentar ar trebui să fie de 2004 lei (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

Structura realizată și recalculată și nivelul recalculat al cheltuielilor de consum al primului copil în anul 1991

	Structura		Suma absolută
	Realizată	Recalculată	
Cheltuieli de consum	100	100	4082
- consum alimentar	24	49,1	2004
- consum nealimentar	67	40,3	1645
- plata serviciilor	9	10,6	433

În aceste condiții nivelul recalculat al costului copilului, în ipoteza menținerii constante a cheltuielilor pentru cumpărările de locuințe de 329 lei/lunar, ar trebui să se cifreze la suma de 4410 lei lunar.

Din compararea acestui nivel cu nivelul alocațiilor de stat pentru copii rezultă că alocațiile medii acordate în 1991 contribuiau doar cu 8% la acoperirea acestui cost.

Nu trebuie omis faptul că statul mai efectuează o serie de cheltuieli peste acest cost al copilului atribuit exclusiv familiei. Acestea constau în: subvenționarea unor produse alimentare, reducerea până la 1 iulie 1993 cu 20% a impozitului aferent salariului brut al părinților salariați, cheltuieli cu învățământul, sănătatea etc. Întrucât evaluarea acestora este mai dificilă ne-am fixat-o drept obiectiv de cercetare pentru o etapă ulterioară.

Valoarea obținută reprezintă un cost "mediu", și pentru că acesta evoluează în funcție de vârstă, rezultă că acest cost se referă la o vârstă "medie". Deoarece, așa cum am mai arătat, datele statistice disponibile nu reflectă aceste cheltuieli pe diferite vârste ale copilului, am considerat că nu este lipsită de interes compararea cu evoluția costului copilului înregistrată în Franța pe vârste de la 0 la 18 ani ⁴⁾.

În comparația noastră nu am apelat la cifre absolute, ci la cifre relative cu baza 100, costul copilului între 0 și 1 an (tabelul nr. 3). Valoarea medie a costului copilului este realizată între 8 și 9 ani.

Tabelul nr. 3

Evoluția costului copilului în funcție de vârstă

	interval	cost copil	%
1	1.00000	100.000	
2	2.00000	137.400	
3	3.00000	164.900	
4	4.00000	187.500	
5	5.00000	207.600	
6	6.00000	224.900	
7	7.00000	242.500	
8	8.00000	263.300	
9	9.00000	275.600	
10	10.0000	287.800	
11	11.0000	300.200	
12	12.0000	312.200	
13	13.0000	324.200	
14	14.0000	335.100	
15	15.0000	347.300	
16	16.0000	357.500	
17	17.0000	366.400	
18	18.0000	374.000	

Având în vedere graficul prezentat la punctul 2, am considerat că modelul cel mai fidel care să reprezinte evoluția costurilor copilului, atingând un punct maxim în intervalul 17-18 ani este parabola și anume latura sa ascendentă. Coeficientul de corelație și în acest caz este suficient de bun: 0,9888.

Curba de ajustare este $ax^2 + bx + c$.

Calculul coeficienților de regresie a, b, c are următoarele rezultate:

$$a = -0,8691877$$

$$b = 31,2907602$$

$$c = 71,7220569$$

Variabila dependentă fiind y, costul copilului, iar variabila independentă vârsta copilului, evoluția costului copilului are loc după curba:

$$y = -0,8691877 x^2 + 31,2907602 x + 71,7220569$$

Abaterile datelor calculate de la cele observate sunt foarte mici (-5%, +3%), ceea ce ne permite să concluzionăm că alegerea curbei de gradul doi este cea mai potrivită.

Admițând că și în cazul României costul copilului respectiv cheltuielile familiei cu creșterea primului copil evoluează după aceeași curbă, translatarea funcției (1), pornind de la valoarea medie a costului copilului unei familii de salariați de 2766 sau 4410 lei lunar, vom obține nivelul costului copilului în funcție de vârstă, în două variante pentru anul 1991. În varianta “optimistă” în care costul mediu este de 2766 lei lunar, costul copilului în vârstă de 0-1 an va fi de 1035 lei, iar pentru cel în vârstă de 17-18 ani de 3852. Mai precis, costul ar fi trebuit să se situeze la aceste niveluri în anul 1991.

În varianta “pesimistă”, dacă costul mediu a fost de 4410 lei, costul între 0-1 an ar fi fost de 1650 lei lunar, iar pentru un copil de 17-18 ani, 6173 lei.

Având în vedere evoluția prețurilor în anul 1992 și anume că indicele prețurilor în luna decembrie 1992 față de media lunară 1991, a fost de 484,7⁵⁾ am obținut valorile estimate pentru luna decembrie 1992, tot în cele două variante, optimistă și pesimistă.

Astfel, valoarea medie “optimistă” este de 13407 lei lunar, iar valoarea medie “pesimistă” este de 21376 lei. Valorile extreme respectiv costul copilului de la 0 la 1 an și de la 17 la 18 ani sunt în varianta “optimistă” 5017 lei și 18768 lei, iar în cea “pesimistă” 7998 lei și 29921 lei.

Cu tot caracterul lor “aproximativ” nivelul costului copilului este suficient de mare pentru a ne atenționa că sistemul de protecție al copilului existent în țara noastră nu poate îndeplini rolul și funcțiile care trebuie să-i fie atribuite. Nivelul relativ scăzut al alocațiilor de stat pentru copii, aproximativ 1400 lei/copil acordat în decembrie 1992 copiilor până în vârstă de 16 ani reprezintă, în varianta “optimistă” 28% din costul copilului de la 0-1 an, 8% din cel al copilului de 15-16 ani și 11% din costul mediu.

În ce privește varianta “pesimistă”, costul copilului de 0-1 an este de 5,72 ori mai mare decât nivelul alocației de stat pentru copii, iar la copilul de 15-16 ani este de aproximativ 20,43 ori mai mare decât nivelul alocației, și de 15,27 ori mai mare cel mediu.

Datele prezentate în tabelul nr. 3 arată evoluția continuu ascendentă a costului în funcție de vârstă, raportul dintre costul copilului de 17-18 ani și cel al copilului de 0-1 an este de 3,75.

Perfecționarea metodelor de determinare a costului copilului va permite cunoașterea dimensiunii reale a costului, precum și elaborarea unui sistem adecvat de protecție socială a copilului. Acest sistem considerăm, că ar trebui să aibă la bază principiul accesibilității largi la protecție a copiilor ce provin din familii de salariați sau șomeri și cele de țărani, combinat cu o selectivitate mai mare în funcție de nivelul resurselor familiei, precum și de numărul persoanelor dependente din familie.

Totodată, dimensiunea costului copilului va permite evaluarea costului sistemului de protecție a copilului și pe această bază, găsirea variantelor posibile de finanțare a acestui sistem.

1. " Veniturile, cheltuielile și consumul familiilor de salariați/țărani cercetate prin bugetele de familie, pe grupe, după mărimea familiei, numărul persoanelor adulte, numărul copiilor și vârsta capului de familie, în anul 1991", CNS.
2. Bloch Laurence, Claude Michel, "Une approche du coût de l'enfant", *Economie et statistique* nr. 155/1983.
3. Molnar M., Poenaru M., "Minimul de trai (pragul de sărăcie) în România", CIDE, București, 1992.
4. Sauvy A "Coût et valeur de la vie humaine", Paris, Herman, 1978, p.49. Calculele au fost efectuate după vârsta copilului până la 18 ani pentru anul 1975. Autorul a pornit de la nevoile alimentare care sunt cele mai bine cunoscute la care s-au adăugat celelalte cheltuieli legate de vârstă. Calculele s-au efectuat numai pentru cheltuielile familiei, lăsând în afară cheltuielile publice. S-au luat în considerare normele de consum și prețurile anului 1975.
5. Buletin Statistic de Informare Publică nr. 12/1992, CNS p. 3.

POTENȚIALUL DE MUNCĂ AL ROMÂNIEI ÎN CONTEXT EUROPEAN

Diana ROȘU

Orice demers științific întreprins pe tărâmul economiei, care își propune să surprindă în prim plan problemele populației, se lovește din start de o dilemă metodologică. Pe de o parte populația, ca subiect al nevoii sociale, reprezintă finalitatea oricărei activități economice. Pe de altă parte, prin participarea nemijlocită la viața economică, ea apare ca un factor decisiv al dezvoltării. Oprindu-ne asupra acestei din urmă abordări, se poate spune că populația, alături de pământ și capitalul tehnic, reprezintă o măsură a potențialului economic al unei țări, a bogăției naționale.

România, țară europeană încadrată din punct de vedere geografic între estul și sud-estul continentului, dispune potrivit datelor recensământului din ianuarie 1992 de o populație de 22.760.449 locuitori ¹⁾. Acest număr este apropiat atât de media zonei de est și sud-est, cât și de cea a întregii Europe. Din punct de vedere al efectivelor de populație, țările europene constituie însă un grup neomogen, coeficientul de variație al acestei caracteristici fiind supraunitar. În consecință, media nu reprezintă un indicator relevant.

O încercare de a ilustra locul pe care îl ocupă România în contextul general european ne-o poate oferi figura nr. 1. ²⁾ În funcție de "bogăția" în cele două resurse primare (populație și pământ) fiecare stat se situează pe un anumit punct din plan.

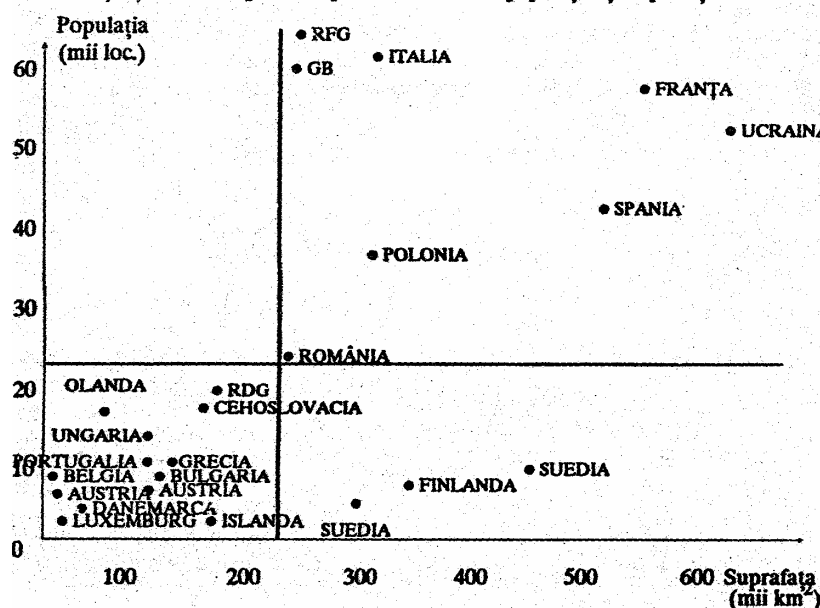
Dacă vom lua România ca punct de referință, celelalte țări se grupează în 3 mari cadrane. Cadrantul I este reprezentat de țări cu resurse potențiale mai mari, cadrantul II cuprinde țări cu o populație mai redusă dar care dispun de o suprafață mai mare, iar în cadrantul III se află state "mai sărace" decât România, atât din punct de vedere al populației, cât și al pământului.

Dacă cele două resurse ar fi valorificate cu o eficiență egală de fiecare dintre statele vizate, România ar trebui într-adevăr să se afle în jurul valorii medii a puterii economice și nivelului de dezvoltare în Europa, deasupra unor țări ca Danemarca, Olanda, Elveția. Dar, pentru a concura la obținerea efectelor economice, populația, ca orice resursă, trebuie să se transforme în factor de producție, cu alte cuvinte să aibă loc procesul ocupării. Modul concret în care acesta se realizează, eficiența lui diferă de la o țară la alta. Dacă la acestea se mai adaugă și caracterul specific al formării și utilizării forței de muncă, precum și aportul adus de modelele culturale diferite, obținem un tablou deosebit de complex, de o mare diversitate și dificil de analizat.

În continuare vom încerca să surprindem câteva din principalele caracteristici ale forței de muncă, legate de populația în vârstă de muncă, populația

activă și cea ocupată, restrângând pe alocuri spațiul analizei noastre la Europa de Est și Sud-Est ³⁾.

Figura nr. 1
Situația țărilor europene din punct de vedere al populației și suprafeței în 1990

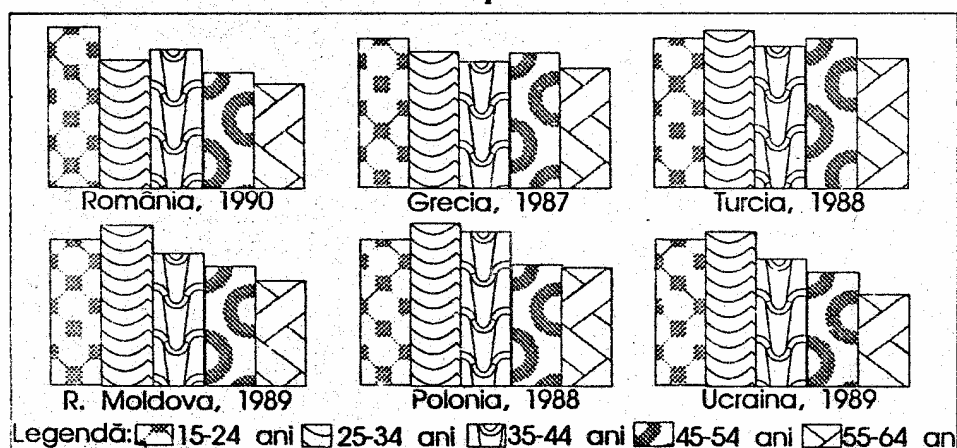
1. Populația în vârstă de muncă. Structură și vârstă medie

Populația între 15-64 ani este un segment major al întregii populații, rezultat al evoluției în timp a fenomenelor demografice. Ea cuprinde diferite generații care, odată cu înaintarea în vârstă, pătrund sau ies din cadrul populației în vârstă de muncă. Ponderea diferitelor generații în cadrul populației în vârstă de muncă (P.V.M.) influențează la rândul ei măsura în care populația poate contribui la o dezvoltare economică susținută din punctul de vedere al: ratei de activitate, mobilității teritoriale și interprofesionale, continuității și discontinuității în asigurarea economiei cu factorul uman, presiunii ofertei asupra cererii de forță de muncă, stocului de învățământ și cunoștințe etc.

Structura pe grupe de vârstă a populației în vârstă de muncă comportă diferențe de la o țară la alta (figura nr. 2) ⁴⁾.

Ținând cont de faptul că vârsta de intrare pe piața muncii variază în funcție de nivelul de pregătire de la 16 la 25 de ani, se poate spune că pentru România presiunea noilor generații asupra pieței muncii în perioada 1990-1995 este mult mai mare decât, spre exemplu, în Polonia. Coroborată cu greutățile primilor ani de tranziție la economia de piață, caracterizați printr-un șomaj deja ridicat, această situație va da naștere la mari dificultăți în ceea ce privește asigurarea echilibrului între cererea și oferta de muncă.

Figura nr. 2
Structura populației în vârstă de muncă pe grupe de vârstă în unele țări
din Europa de Est

Efortul României în acest sens trebuie deci să fie corespunzător mai mare decât al celorlalte țări est-europene, concretizându-se într-o politică cu mult mai activă în domeniul ocupării, în special în ce privește contingentele mai tinere.

Situându-se între țările cu cele mai tinere contingente ale populației în vârstă de muncă din Europa (locul III), România se află pe o poziție privilegiată și din acest punct de vedere.

Dacă vom grupa țările Europei din punct de vedere al valorii înregistrate de două caracteristici: vârsta medie a P.V.M. și ponderea grupei 45-64 ani în populația în vârstă de muncă (fig. nr. 3), observăm că, alegând ca punct de referință România, celelalte țări se împart în trei mari cadrane⁵⁾. Variația vârstei medii a P.V.M. nu înregistrează valori prea mari, ea fiind cuprinsă între 34-39 ani.

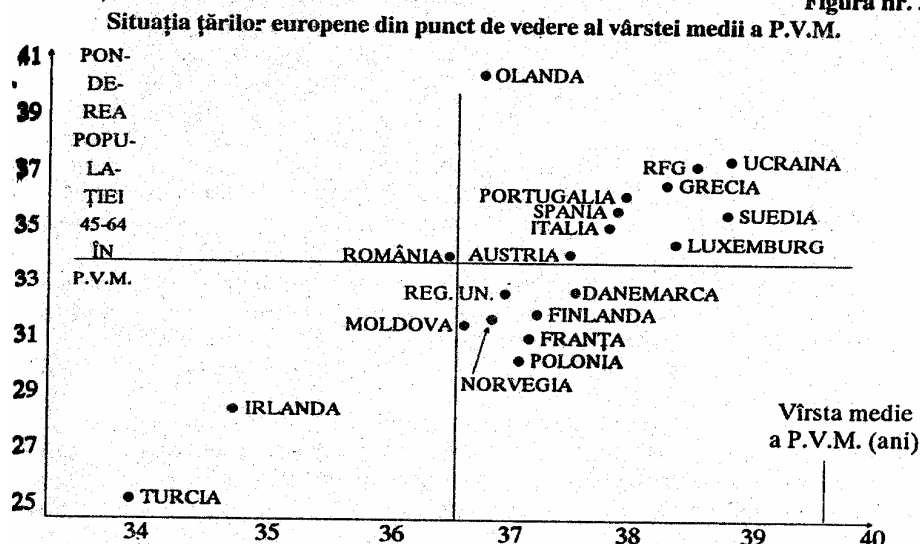
În cadrantul I se află cele două țări cu o P.V.M. mai tânără decât a României, datorită ponderii ridicate a generațiilor până la 35 ani.

Cadrantul II este ocupat de țări cu o P.V.M. ceva mai "bătrână", dar nu din cauza existenței unor generații peste 45 de ani mai numeroase, ci datorită mai ales ponderii pe care o deține populația între 35-45 de ani în cadrul P.V.M. Deși aparent defavorizate de o vârstă medie mai ridicată, în realitate aceste țări beneficiază în momentul actual de un segment mai important de populație cu rate de activitate maxime și cu posibilități optime de valorificare pe plan economic din punct de vedere al productivității, știut fiind faptul că acestea sunt atribute specifice grupei de populație 35-45 de ani.

Cadrantul III cuprinde țări cu o populație în vârstă de muncă caracterizată atât printr-o medie de vârstă mai mare, cât și printr-o pondere mai ridicată a populației peste 45 de ani. În funcție de configurația actuală a piramidei vârsteilor și de evoluția ulterioară a fenomenelor demografice, ele sunt țări cu o structură a P.V.M. fie "mai bătrână", fie "în îmbătrânire". În comparație cu acestea,

România dispune de un potențial uman mai tânăr și, cel puțin teoretic, mai capabil să susțină dinamismul viitor al economiei.

Figura nr. 3

2. Populația activă și rata de activitate

Măsura cea mai fidelă a potențialului de muncă al economiei ne-o oferă populația activă, care ia în calcul doar acele persoane în vârstă de muncă care au capacitatea și aptitudinile necesare pentru a munci și doresc să o facă.

Dacă în ceea ce privește efectivul acesteia variația între țări este mare, din considerente de comparabilitate putem folosi rata de activitate >6) ca mărime relativă.

Valorile înregistrate de rata de activitate a populației în vârstă de muncă suportă și ele variații destul de mari de la o țară la alta, cu o amplitudine maximă de aproximativ 30 de procente. Se constată că între statele cu cele mai ridicate rate de activitate, pe primele două locuri se situează R. Moldova (88%) și România (86,2%). Pe ansamblu, țările foste socialiste se caracterizează printr-o rată de activitate net mai ridicată comparativ cu țările din Europa de Vest și Sud. Tot cu rate de activitate înalte se înscriu și statele nord-europene.

O primă explicație a acestor diferențe constă în însuși modul de calcul al ratelor de activitate. Astfel, pentru țările est-europene s-a folosit ca bază de raportare populația în vârstă de muncă conform limitelor legale în vigoare, cu o vârstă de retragere sub nivelul statelor occidentale, deci e firesc să rezulte o rată de activitate relativ mai mare.

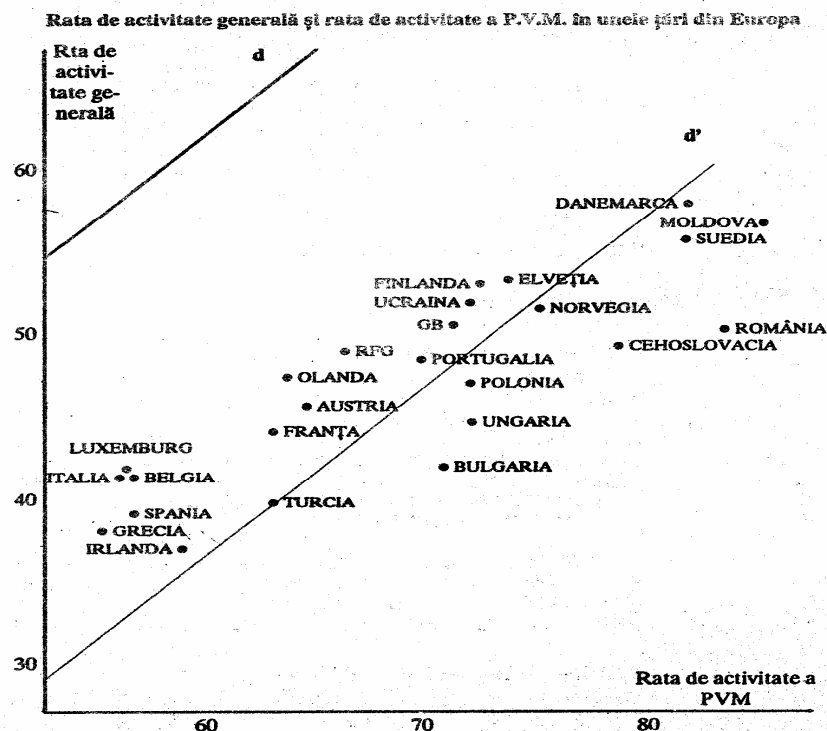
O a doua cauză o reprezintă diferențele dintre ratele de activitate ale femeilor. Configurația ratelor de activitate ale populației feminine este în linii mari aceeași cu cea a ambelor sexe, cu deosebirea că diferența dintre valorile extreme este considerabil mărită (de la 30 la aproximativ 50 de procente).

O ilustrare mai nuanțată ne-o oferă în acest sens fig. nr. 4, în care țările sunt localizate în funcție de valorile înregistrate pentru caracteristicile: rata de activitate generală și rata de activitate a P.V.M. Evident, toate țările se află sub dreapta d care descrie cazul (imposibil) în care cele două rapoarte ar fi egale. Observăm că dacă se duce o paralelă $d' > i$ la dreapta d , țările Europei de Est se află sub dreapta nou creată. Această separare semnifică faptul că pentru a avea rate de activitate generală aproximativ egale cu statele occidentale, țările foste socialiste se bazează pe o populație în vârstă de muncă cu rate de activitate mai mari. Faptul că vârsta de retragere este mai redusă în aceste țări nu este singura explicație pentru care apar aceste deosebiri.

Intervin aici o complexitate de factori, printre care:

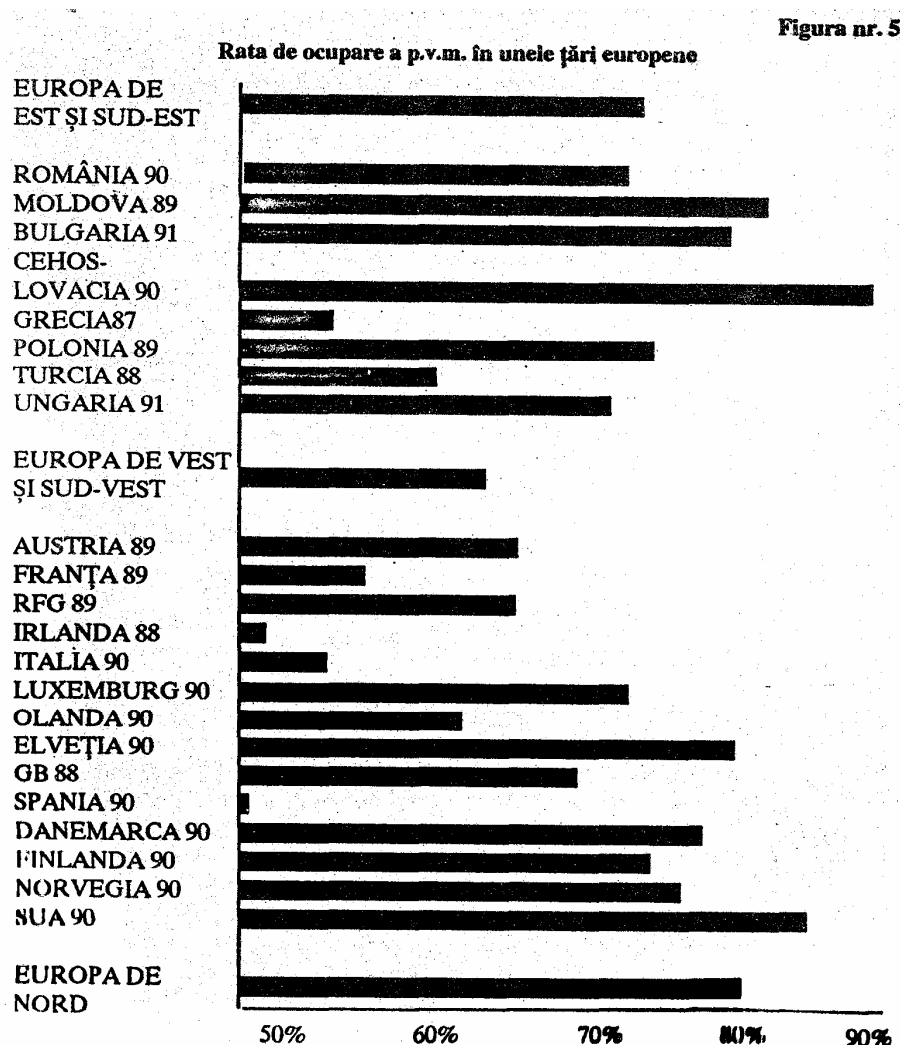
- o mai bună antrenare, în cazul țărilor occidentale a resurselor de muncă utilizabile din afara limitelor de vârstă ale vieții active, prin politici de promovare a unor forme specifice de ocupare pentru persoanele tinere și de vârstă înaintată;
- un raport de dependență al populației din afara vârstei de muncă mai mic referitor la țările situate deasupra dreptei d' , cauzat în special de o pondere mai mică în populația totală a tinerilor sub vârsta minimă de activitate ș.a.

Figura nr. 4

3. Populația ocupată. Rata de ocupare

Populația activă cuprinde populația ocupată și persoanele în căutarea unui loc de muncă (șomeri). Întrucât populația ocupată exprimă măsura utilizării efective a factorului uman, vom proceda la o analiză separată a acesteia. Corespunzător normelor metodologice ale Biroului Internațional al Muncii, populația ocupată include persoanele care desfășoară o activitate aducătoare de venit, și anume: salariați, patroni și asociați, lucrători independenți, lucrători familiali neremunerați, membrii permanenți ai forțelor armate.

Ca mărime absolută, populația ocupată a României a fost în anul 1990 de 10945,7 mii persoane ⁸⁾. Variațiile mari între țări în ceea ce privește mărimea populației ocupate ne-au determinat ca, pentru continuarea analizei comparative, să apelăm la mărimi relative. În figura nr. 5 ⁹⁾ este ilustrată starea actuală a ocupării în țările europene cu ajutorul ratei de ocupare a populației în vârstă de muncă ¹⁰⁾.

După cum se poate observa, rata de ocupare a populației în vârstă de muncă în România este ușor mai scăzută decât media Europei de Est și Sud-Est, întrucât pentru țara noastră am utilizat ca bază de raportare întreaga populație cuprinsă între 15 și 65 ani, spre deosebire de celelalte țări foste socialiste, unde am luat în calcul populația cuprinsă între limitele de vârstă conform legislației în vigoare (sub 65 de ani).

În comparație cu media țărilor Europei de Vest și Sud-Vest, rata de ocupare este sensibil mai mare în România, cu peste 8 procente. Față de aceste țări, aparent, sub aspect extensiv, se poate spune că în țara noastră "se muncește mai mult". Cu rate mai înalte ale ocupării (mai mari în medie cu 6%) se înscriu însă țările Europei de Nord.

Trebuie subliniat și faptul că, la nivelul anului 1990, asupra populației ocupate a României își pun amprenta diferite fenomene care reușesc să distorsioneze, mai mult sau mai puțin, fidelitatea acestui indicator: șomajul tehnic, existența unor supraefective ca urmare a "conservării" unui model de "ocupare deplină" din perioada anterioară, numărul mare de persoane ocupate în agricultură etc.

La acestea se adugă diferențele înregistrate între țări în ceea ce privește rata de ocupare a femeilor. În majoritatea cazurilor, țările cu o rată de ocupare a femeilor mai mare se dovedesc a avea și rate generale ale ocupării mai înalte.

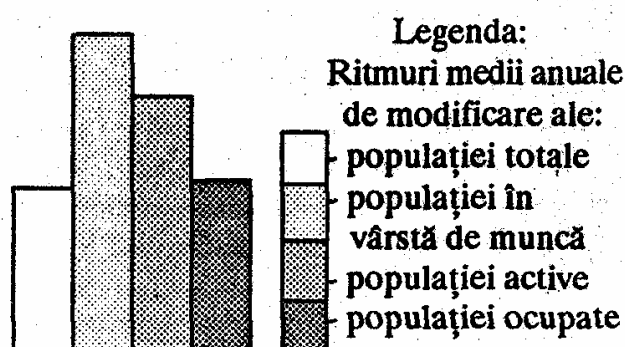
Disponând de un nivel de trai mai scăzut și de venituri medii mai mici, populația în vârstă de muncă din România, ca și din celelalte țări est-europene, este nevoită să apeleze într-o măsură mai mare la muncă ca singura sursă de existență, în comparație cu țările europene dezvoltate.

4. Scurte concluzii

4.1. Până în 1990, populația ocupată a României a crescut continuu, deși cu un ritm decelerat (figura nr. 6) >11>. Începând cu 1991, evoluția respectivă a fost inversată. Crearea de noi locuri de muncă a fost dacă nu stopată, mult încetinită. În plus, fenomenul de șomaj înregistrează o creștere accelerată, astfel încât populația ocupată și-a redus ponderea în cadrul celei active.

În intervalul 1980-1990, populația activă în România a înregistrat o creștere relativă mai mare decât populația totală, dar mai mică decât a populației în vârstă de muncă, ilustrând o scădere a ratei de activitate a P.V.M. în condițiile unei creșteri a ratei de activitate generale. O situație similară se înregistrează în acest sens și în țări ca Cehoslovacia, Franța, Italia.

Figura nr. 6
Evoluția forței de muncă în România în
perioada 1980-1990

O altă observație apare în legătură cu raportul dintre creșterea populației totale și a celei ocupate. Dacă până în prezent (1991) raportul amintit s-a menținut aproximativ unitar, odată cu creșterea șomajului el va continua să scadă, conducând la înrăutățirea ratei de dependență.

4.2. Analiza raporturilor dintre: ritmul investițiilor și ritmul ocupării; ritmul producției și ritmul ocupării; ritmul productivității și ritmul ocupării permite, de asemenea, unele concluzii cu privire la procesele de ocupare.

În intervalul 1975-1989, raporturile de mai sus ¹²⁾ înregistrează în România valori ridicate (8,2; 15,4; 13,4). Acestea sunt mai mari nu numai față de cele medii calculate pentru Europa de Vest (6,7; 7,7; X) ¹³⁾, dar și față de state ale Europei de Est ca: Cehoslovacia (2,3; 3,4; 2,4), R.D.G. (3,6; 7,1; 6,1), URSS (6,5; 5,9; 4,8). Singura țară est-europeană în care valorile respective sunt mai mari decât în România este Bulgaria (54,1; 48,7; 47,5).

Situația prezentată ne conduce la următoarea concluzie. Pentru o creștere cu o unitate a ocupării, în România au fost necesare: un efort investițional mult mai mare, o creștere mai mare a rezultatelor producției și a productivității în comparație cu celelalte țări. Cu alte cuvinte, crearea netă de locuri de muncă a devenit în România mai scumpă, mai dificilă. Această stare, coroborată cu evoluția descendentă a producției, productivității și investițiilor din cei trei ani de tranziție la economia de piață agravează și mai mult dezechilibrele deja apărute pe piața muncii.

Cu un proces al tranziției început mai devreme, celelalte țări foste socialiste se confruntă și ele din plin cu problema șomajului, poate mai acut decât la noi. Ele prezintă însă situații de fond diferite. Pe termen mediu și lung asigurarea echilibrului între cererea și oferta de muncă pare a fi în România o proble-

mă mai dificilă de surmontat, în condițiile declinului investițiilor și al producției. Este un motiv în plus pentru care se impune în țara noastră o politică de ocupare mult mai activă, nu numai în comparație cu statele cu o economie de piață dezvoltată, ci chiar față de celelalte țări aflate și ele în tranziție.

4.3. Prin prisma analizelor noastre, principala concluzie cu valoare de parametru al prognozei de dezvoltare rezidă în aceea că, deși România dispune de o importantă bogăție relativă în ceea ce privește resursele de populație, continuă să se afle mult sub nivelul de dezvoltare european. Procesul de transformare a resursei în factor efectiv de producție este supus unor distorsiuni multiple. Acestea vin atât din interiorul pieței muncii, cât și, mai ales, din jocul altor fenomene economice. În acest sens, într-un raport ONU pe probleme de mediu și resurse umane intitulat "Viitorul nostru comun", se arată: "Populația este o sursă creatoare pe care societatea trebuie s-o folosească. Dar, pentru a putea fi folosită trebuie să fie mai bine hrănită, mai bine îngrijită medical etc. Această populație trebuie educată pentru a putea deveni creativă, îndemânată, productivă și mai aptă de a se putea ocupa cu problemele zilei de azi. Toate acestea pot fi realizate numai printr-o participare susținută la procesul de dezvoltare" ¹⁴⁾

1. *Recensământul populației și al locuințelor, C.N.S. iunie 1992.*
2. *Datele au fost prelucrate din următoarele surse: "Rapport mondial sur le developpement humain", 1992; "World Education Report", 1992, p. 109.*
3. *Am luat în considerare următoarele țări: România, Republica Moldova, Bulgaria, fosta Cehoslovacie, Grecia, Polonia, Turcia, Ucraina și Ungaria.*
4. *Sursele de prelucrare a datelor au fost: "Anuarul statistic al României", C.N.S., 1991; "Anuarul statistic al Republicii Moldova", 1990; "Yearbook of Labour Statistics", I.L.O., Geneva, 1991.*
5. *Idem (4)*
6. *Pentru exprimarea ratei de activitate se pot folosi doi indicatori: a) rata de activitate a populației în vârstă de muncă, ca raport între populația activă și populația în vârstă de muncă; b) rata de activitate generală, ca raport între populația activă și populația totală.*
7. *Sursele de prelucrare a datelor au fost: "Employment Observatory - Central and Eastern Europe", nr. 2/1992; "Anuar al Republicii Moldova", 1990; "Yearbook of Labour Statistics", ILO, 1991.*
8. *"Balanța resurselor de muncă ale României la 1 ianuarie 1991", C.N.S.*
9. *Idem (7)*
10. *Rata de ocupare a P.V.M. a fost calculată ca raport între populația ocupată și P.V.M.*
11. *Calculat pe baza datelor din: "Anuarul statistic al României", C.N.S., 1991; "Employment Observatory - Central and Eastern Europe", nr. 2/1992.*
12. *Calculate pe baza datelor din: "Etude sur la situation économique de l'Europe en 1989-1990", CEE, Nations Unies, New York, 1992.*
13. *Lipsă date.*
14. *S aburo Okita, "Cu fața spre secolul 21", Editura AGER- Economistul, 1992.*

INVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC. POSIBILE REFLECȚII PENTRU TRANZIȚIE

Luminița CHIVU

Procesul de tranziție la economia de piață implică concomitent cu instituționalizarea cadrului legislativ, a mecanismelor și relațiilor pieței, noi mentalități, atitudini și comportamente ale individului, creșterea gradului de implicare și participare a oamenilor la procesul de democratizare, de restructurare a economiei și societății. Acesta este însă un proces de învățare complex și complicat, de durată, continuu, în realizarea căruia funcții majore revin sistemului de educație și formare profesională a resurselor umane în general, a forței de muncă, cu deosebire.

Tocmai de aceea, dimensiunea educațional-formativă, spiritual- umană a tranziției are semnificații aparte în procesul de reformă economică, de transformare pe traiectoriile civilizației moderne a societății românești. În sfera sa de incidență intră practic întreaga populație, atât instruirea și formarea tineretului, procesele de educație și pregătire inițială, cât și cele ale adulților; nu se rezumă numai la educația realizată prin sistemul formal de educație, ci și prin cel informal, în familie, în colectivitățile umane, prin contactul direct cu problemele ce le ridică zi de zi procesul de activitate, lărgind aria temporală a educației, transformând-o într-o învățare permanentă.

Din această perspectivă valențele educației sunt nelimitate. Ele își sporesc importanța în prezent când întreaga societate românească traversează o perioadă de acută criză, care nu se rezumă doar la latura sa economică, ci o include și pe cea moral- spirituală, socială, politică, etc. Depășirea acestei crize globale este prioritar și covârșitor legată de reformarea întregului sistem de educație și formare: "(...) nu se va putea ieși din criza moral-spirituală și financiar-economică pe care o trăim fără a-i da școlii impulsul și mijloacele necesare pentru a-și îndeplini la nivel optim misiunile educative specifice ei și fără a asocia acestui pilon de bază al națiunii biserica și toate celelalte instituții culturale angajate în formarea tineretului și adulților" ¹⁾.

Tocmai de aceea, în perioada actuală, problematica educației face obiectul preocupărilor multor specialiști din cele mai diverse domenii de activitate și de la cele mai diferite niveluri de competență și responsabilitate: educatori, pedagogi, cercetători, economiști, sociologi, psihologi, specialiști în știința educației, sindicate, asociații profesionale, agenți economici, etc., fiecare abordând de pe pozițiile pe care le reprezintă, cu mijloacele specifice, conținuturile și formele educației, resursele necesare, eficiența proceselor de învățare, instituțiile învățării.

Pe fondul a nu puține controverse în domeniu, există consensul că educația și formarea resurselor umane trebuie ridicată la rangul pe care îl are pentru prezentul și mai ales viitorul națiunii.

Pornind de la aceste premise generale, ținând cont totodată de multiplele dimensiuni și respectiv factori de influență, în cele ce urmează încercăm să abordăm - de pe poziția și din perspectiva economistului - doar câteva probleme ale regândirii procesului de educație, instruire și formare a forței de muncă, în special din perspectiva raportului dintre sistemului de învățământ și piața muncii. Și facem aceasta într-un moment în care, peste dezechilibrele existente în trecut, în cei trei ani de tranziție s-au așezat altele, în care disputele în domeniu par a nu găsi terenul de conciliere.

Educația a fost și rămâne unul din subsistemele de bază ale societății. Are caracter multidimensional, iar în raport cu societatea se află într-o dublă ipostază.

Pe de o parte, educația este rezultat al dezvoltării economice prin resursele destinate în acest scop, gradul de cuprindere și calitatea produselor sistemului; pe de altă parte, este factor al dezvoltării. Sub această din urmă ipostază, educația este mijlocul trainic de a răspunde unor cerințe concrete, prezente și viitoare ale economiei, de genul înarmării cu sistemul de cunoștințe, aptitudini și deprinderi, al formării pentru anumite meserii, profesii, etc. și în egală măsură celor de a forma "omul total", de "a învăța să fii".

Din această dublă optică sistemul de învățământ îndeplinește un ansamblu de funcții atât cu caracter general-global, cât și cu caracter specific.

1. Funcțiile sistemului de învățământ

Învățământul îndeplinește în primul rând funcția de a asigura tinerilor o pregătire informațională și morală, fundamentată pe trunchiul comun de cunoștințe de cultură generală, care să le asigure integrarea în viață, să le înlăture sentimentul de nesiguranță, de derută, formându-le deprinderi de studiu permanent, aptitudinea de a învăța să înveți, de receptivitate și înnoire, capacitatea de a răspunde cerințelor de mobilitate, de integrare fără costuri sociale prea mari în mediul social-economic: "... trebuie să le dezvolte capacitatea de judecată, să-i stimuleze să participe în mod activ la viața publică, sindicală, culturală, ajutându-i totodată să-și păstreze liberul arbitru și autenticitatea opțiunilor proprii, să-i învețe să se apere împotriva propagandei abuzive și a mesajelor omniprezente și ispititoare ale comunicațiilor de masă și împotriva riscurilor de înstrăinare, ori chiar de contraeducație ce le comportă" ²⁾.

Totodată, sistemul de învățământ și formare profesională are și o funcție economică. Prin intermediul unei politici adecvate, învățământul reprezintă încontestabil modalitatea cea mai sigură și, în consecință, cea mai puțin costisitoare pe termen lung, de ajustare structurală a oricărei economii, în special din perspectiva ameliorării raportului dintre cererea și oferta de forță de muncă, a combaterii șomajului și a risipei de potențial de muncă.

Învățământul și educația îndeplinesc și o funcție prospectiv- anticipativă, ținând cont de faptul că inevitabil există un decalaj între momentul în care sistemul de educație primește semnale de pe piața forței de muncă cu privire la structurile profesionale și le introduce prin diverse formule în sistem și, în fine, cel în care produsele sistemului de învățământ intră pe piața muncii. Evident, în funcție de forma și durata învățământului, rupturile dintre aceste momente pot fi mai mari sau mai mici.

Educația este chemată deci nu numai să anticipeze cerințele viitoare de cadre, dar și să modeleze conținuturile proceselor instructiv-educative, tehnologiile proceselor de învățare, astfel încât formarea să aibă un caracter novator, creativ, participativ.

Răspunde sistemul de învățământ din țara noastră acestor exigențe?

Remarcând că în ultimii trei ani s-au încercat o serie de formule de înnoire a învățământului, nu putem să nu observăm că, cu toate aceste îmbunătățiri, în cadrul sistemului de învățământ din țara noastră se mențin grave disfuncționalități și blocaje. Acestea privesc în special structura, conținutul și resursele alocate.

Mă voi opri în continuare asupra analizei acestor blocaje în special din perspectiva raportului sistemului de învățământ-piața muncii.

2. Structura învățământului pregătitor de cadre

Din punct de vedere structural principalele dezechilibre se constată la nivelul învățământului secundar și superior. Analizând structura învățământului secundar, la nivelul anului 1988 (ultimul an în care dispunem de aceste date), se constată ponderea foarte mare a elevilor din învățământul tehnico- profesional, 93%, comparativ cu numai 6,7% în învățământul general și 0,3% în învățământul pedagogic (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Distribuția elevilor pe forme ale învățământului secundar, în anul 1988

Țara	Total învățământ secundar = 100,0		
	General ^x	Pedagogic ^{xx}	Tehnico-profesional ^{xxx}
România	6,7	0,3	93,0
Austria	72,8	1,5	25,7
Bulgaria	40,6	-	59,4
Cehoslovacia	52,6	1,0	46,4
Franța	77,4	-	22,6
Grecia	85,8	-	14,2
Iugoslavia	66,5	1,232,3	
Marea Britanie	90,6	-	9,4
Polonia	22,51,5		76,4

Țara	Total învățământ secundar = 100,0		
	General ^x	Pedagogic ^{xx}	Tehnico-profesional ^{xxx}
Spania	73,1		26,9
URSS	83,6	1,0	15,4
Ungaria	24,3	1,1	74,6

x) Învățământul general sau specializat - se desfășoară în școli secundare, copiii având deja cel puțin 4 ani de studii în învățământul de gradul I și nu vizează pregătirea directă pentru o profesie sau un loc de muncă. Școlile de acest tip se numesc: colegii, licee, gimnazii etc. și în ele se desfășoară un învățământ obligatoriu de terminat pentru a fi admis la universitate. În numeroase țări, din dorința de a promova alte tipuri de formare a elevilor, care asigură accesul la studii superioare, asistăm la dezvoltarea școlilor care oferă atât o formare generală, cât și profesională. Se consideră că aceste școli compozite sunt de nivel echivalent cu școlile secundare tradiționale, din acest motiv sunt calificate în categoria de grad secundar, învățământ general.

xx) Învățământul normal - școlile secundare care pregătesc învățători.

xxx) Învățământul tehnic și profesional - învățământul din școlile secundare în care elevii se pregătesc pentru o profesie sau un loc de muncă, în afara învățământului.

Sursa: "World Education Report", UNESCO, 1991.

În funcție de ponderea pe care o deține învățământul tehnico- profesional, țara noastră se situează pe primul loc într-o ierarhie de 12 țări, în timp ce ponderea învățământului general o situează pe ultimul loc.

Nivelul ridicat al ponderii învățământului tehnico-profesional, dublată de ponderea scăzută a celui normal și general, reflectă o tendință de specializare timpurie a învățământului românesc cu efecte negative asupra formării generale a elevilor, în special în ce privește nivelul de cultură generală și mobilitate socială a acestora.

Discrepanțele menționate incită la o analiză mai profundă a învățământului secundar pentru a observa profilurile și tipurile de școli care determină ponderile respective.

1.1. Din datele de care dispunem la nivelul anului 1991/1992 repartizarea elevilor în învățământul liceal și profesional a fost următoarea: 67,5% din elevi în învățământul liceal și 32,5% în învățământul profesional.

Tabelul nr. 2

Distribuția elevilor din învățământul secundar, pe principalele forme

Forma de învățământ	1989/1990	1990/1991	1991/1992
- Învățământul liceal (%)	81,6	73,1	67,5
- Învățământul profesional (%)	18,4	26,9	32,5
Total (mii persoane)	1650,8	1293,4	1153,7

Sursa: Calculat pe baza datelor din: Anuarul Statistic al României, C.N.S., București, 1992.

Comparativ cu anii anteriori se observă o reducere a numărului de elevi din învățământul secundar (de la 1650,8 mii elevi în anul 1989/1990 la numai 1153,7 mii elevi în anul 1991/1992, cât și o modificare a structurii acestuia: creșterea ponderii elevilor din învățământul profesional (de la 18,4% în anul 1989/1990, la 32,5% în anul 1991/1992), concomitent cu o reducere a ponderii elevilor din învățământul liceal (de la 81,6% în anul 1989/1990 la numai 67,5% în anul 1991/1992)³⁾.

Pe acest fond, apar anumite fenomene pe care le apreciem ca nocive. Astfel, la nivelul anului 1992, în sesiunea din iulie, din totalul de 305,1 mii absolvenți ai clasei a IX-a de liceu, 36,9 mii (12,1%) au fost admiși fără contract în anul I de școală profesională și 7,8 mii (2,6%) cu contract, deci un total de 170,4 mii admiși, ceea ce a reprezentat doar 55,9% din totalul absolvenților de clasa a VIII-a.

Totodată, la nivelul absolvenților clasei a X-a în anul 1990/1991 (ultimul an dinaintea desființării treptei a II-a), dintr-un total de 311,1 mii absolvenți de 10 clase, 47,2% au fost cuprinși în clasa a XI-a de liceu și 24,6% în anul I la școli profesionale, deci un total ce reprezenta numai 71,8% din numărul de absolvenți ai clasei a X-a.

2.2. Începând cu anul școlar 1990/1991 în interiorul învățământului liceal s-au produs modificări importante, în sensul creșterii numărului liceelor teoretice, de la 95 de asemenea licee în anul școlar 1989/1990, la 425 în anul 1990/1991 și respectiv 430 în anul școlar 1991/1992⁴⁾.

Au fost înființate noi licee de informatică, licee cu profil de educație și sport, seminarii teologice și licee speciale pentru cei cu deficiențe de vedere și motorii recuperatorii. De asemenea, a crescut numărul liceelor de artă de la 6 în anul școlar 1989/1990, la 31 în anul școlar 1991/1992.

Dacă vom analiza profilul liceelor (tabelul nr. 3), observăm faptul că în anul școlar 1991/1992 cele industriale au încă ponderea cea mai mare 43,1%, comparativ cu 7,4% pentru cele economice și 1,5% pentru liceele sanitare. Aceasta reflectă menținerea unui monopol al liceelor industriale în defavoarea altora pe care piața și viața le va impune.

2.3. Tendința de specializare în profesii industriale, reflectând dinamica internă a sistemului de învățământ, se propaga și la nivelul învățământului superior. Repartizarea studenților pe domenii de studii reflectă ponderea ridicată a studenților în învățământul tehnic (53,6%), comparativ cu învățământul universitar (15,9%), învățământul economic (11,5%), învățământul medical (10,1%), învățământul agronomic (3,8%), învățământul juridic (3,5%) și învățământul de artă (1,6%).

În perioada 1989-1992 ponderea învățământului tehnic a cunoscut o reducere de la 64,9% la 53,6%, paralel cu o creștere a ponderii învățământului juridic, economic și universitar. Cu toate acestea, ponderea învățământului tehnic este supradimensionată comparativ cu necesarul viitor de forță de mun-

că din acest sector, în timp ce activitățile juridice, economice și universitare se confruntă cu un deficit de cadre bine pregătite.

Tablelul nr. 3

Distribuția elevilor din învățământul liceal pe tipuri de licee

Anul școlar	Total (mii persoane)	în % față de total				
		Licee industriale	Licee agricole	Licee economice	Licee sanitare	Licee neindustriale
1989/1990	11346,3	71,1	19,2	3,9	1,1	4,7
1990/1991	995,7	59,0	13,0	5,5	1,5	21,1
1991/1992	778,4	43,1	8,8	7,4	1,5	39,2

Sursa: Calculat pe baza datelor din: C.N.S., Anuarul Statistic al României, București, 1992.

Această structură a învățământului postgimnazial contribuie la neconcordanțele ce apar între oferta de absolvenți și cererea de forță de muncă.

3. Conținutul învățământului

Tot din unghiul relației învățământ-piața muncii, se constată că neconcordanțele de structură sunt amplificate și de cele de conținut, ale căror efecte s-au manifestat în următoarele direcții principale:

- nivelul redus de cultură generală a absolvenților învățământului secundar datorat în mare parte conținutului planurilor și programelor de învățământ, dar și unor mentalități ale cadrelor didactice;
- pregătirea practică deficitară a absolvenților de licee industriale și învățământ superior tehnic care, în pofida unei pregătiri teoretice bune, solicită un interval de 2-3 ani pentru a permite integrarea subiecților în viața activă;
- stricta specializare a absolvenților de învățământ liceal industrial și școli profesionale, în dauna unei pregătiri generale ce ar permite o anumită flexibilizare a pieței muncii.

Aceste deficiențe se manifestă și mai mult în condițiile actuale de tranziție.

Necorelarea structurii sistemului de învățământ și formare profesională cu cererea actuală și viitoare de forță de muncă, persistența neconcordanțelor cu noile exigențe ale structurii economice dictate de piață, poate extinde în viitor utilizarea absolvenților în posturi care necesită un nivel de calificare inferior celui de care dispun.

Lipsa de speranță pentru o realizare profesională corespunzătoare pregătirii dobândite poate determina totodată apariția și persistența fenomenului de emigrare.

Toate neconcordanțele de structură și conținut menționate dau naștere unor dificile probleme sociale. O astfel de problemă o reprezintă șomajul tineretului. Astfel, ponderea șomerilor cu vârstă mai mică de 25 de ani era în decembrie 1992 de 41% din total, proporție îngrijorătoare mai ales dacă o comparăm cu valoarea aceluiași indicator în aprilie 1992 în unele țări europene: Germania 14,7%, Danemarca 18,7%, Franța 20,9%, Olanda 22,7%, Italia 40,1%.

Fenomenul este cu atât mai grav cu cât în anii 1990-1992 absolvenții învățământului preuniversitar și superior au constituit unul din principalele canale de alimentare a șomajului, din promoțiile anilor 1991 și 1992 din circa 260000 absolvenți fiind angajați mai puțin de 10%, restul intrând în șomaj sau în populația inactivă ⁵⁾.

Rata înaltă a șomajului are drept consecință apariția unui sentiment de nesiguranță atât din partea elevilor, cât și a cadrelor didactice; inutilitatea aparentă a școlii și a pregătirii se întoarce și reflectă în motivația și motivarea tinerilor pentru a se pregăti.

Așa își poate face apariția și un alt fenomen cu efecte sociale majore: perpetuarea, la un nivel ridicat, a ratei de repetenție în învățământul primar și gimnazial (4,3%, respectiv 6,7%), precum și rata ridicată de abandon școlar la aceleași tipuri de învățământ (1,9%, respectiv 2,6%).

Asemenea consecințe se traduc evident în costuri și risipă de resurse și de timp și în produse umane inacceptabile pentru piața muncii în viitor.

4. Resurse

Criza sistemului de învățământ este perpetuată și de neconcordanțele ce par a fi crescătoare, dintre necesarul de resurse materiale, financiare și umane ale sistemului ce s-ar cuveni reformat și posibilitățile de acoperire a acestora. Dar problema esențială este că, deși resursele alocate învățământului au cunoscut o oarecare creștere, aceste neconcordanțe sunt amplificate de folosirea cu eficiență redusă a acestora.

Pe termen mediu probabil vor persista în primul rând neconcordanțele cantitative și calitative între cererea și oferta de cadre didactice. Acestea s-au concretizat, iar în prezent tind să se acutizeze și se referă în principal la:

- neactualizarea periodică a cunoștințelor cadrelor didactice;
- pregătirea psihopedagogică și de metodica predării deficitară, îndeosebi la cadrele didactice din învățământul tehnic;
- angajarea pe posturi de cadre didactice a unor persoane fără studii superioare⁶⁾. Acest ultim aspect este întâlnit în mediul rural, datorită deficitului de cadre didactice cu pregătire superioară determinat de numărul mare de transferuri din mediul rural în mediul urban.

În anul școlar 1991/1992 din totalul cadrelor didactice 32529 (12,3%) aveau absolvit numai liceul. Ponderea pe principalele discipline a acestora era de 4,1% la limba română, 2,8% la matematică, 1,4% la fizică, 10,6% la limbi

străine⁷⁾, valori destul de ridicate dacă ținem cont de importanța respectivelor discipline.

Totodată, sistemul de învățământ se caracterizează și prin lipsa unor resurse materiale concretizate în principal în: materiale didactice puține, construcții școlare improprii desfășurării procesului de învățământ, numărul insuficient de săli de clasă, ce determină programarea elevilor în 2-3 schimburi.

Dacă la acestea se adaugă și lipsa resurselor financiare necesare asigurării salariilor cadrelor didactice și personalului auxiliar, inexistența fondurilor pentru acordarea unor ajutoare sociale pentru elevii cu posibilități financiare limitate, absența surselor solicitate de realizarea unor investiții în renovarea clădirilor instituțiilor de învățământ, avem deja un evantai destul de cuprinzător al factorilor ce perpetuează criza.

În anul 1991, cheltuielile pentru educație au reprezentat 14,5% din cheltuielile guvernamentale și respectiv 3,7% din PNB. Comparativ cu anul 1989, se constată o creștere a ponderii cheltuielilor pentru educație în PNB, de la 2,08% în anul 1989, la 3,7% în anul 1991. Acest procent este destul de redus comparativ cu cel alocat în același an în alte țări europene, cum ar fi: Bulgaria (5,5%), Polonia (4,6%), Ungaria (6,0%), Austria (5,5%), dar ținând cont de criza financiară ce afectează întreaga economie românească, accentul trebuie pus pe folosirea cu eficiență mai mare a resurselor disponibile.

5. Spre o reformă a învățământului

Necesitatea unei reforme a învățământului românesc este prioritară chiar în raport cu alte schimbări din mecanismele vieții social-politice pe care acest sector este chemat să le favorizeze și să le susțină.

Prioritatea reformei învățământului este impusă de specificul educației, ca factor al dezvoltării:

- educației nu este o resursă opțională, la educație nu se poate renunța; capitalul uman se dezvoltă de la cantitate la calitate numai prin intermediul acestei resurse;
- educația nu poate fi economisită - pierderile de educație sunt irecuperabile⁸⁾.

Transformările învățământului românesc e necesar să vizeze atât ansamblul acestuia, formarea unui sistem unitar și echilibrat, dar și elementele de structură, conținut, comportament, resurse.

O reformă ar urma să dea răspuns la câteva probleme majore.

Prima dintre acestea este durata învățământului obligatoriu.

O problemă esențială în condițiile viitoare din România o constituie creșterea duratei învățământului obligatoriu sau măcar menținerea acestuia la nivelul legal stabilit, cu efecte pozitive prin rezultatele pe care le are asupra asigurării unei pregătiri generale mai bune a elevilor, creșterea șanselor de continuarea a studiilor, reducându-se astfel probabilitatea apariției rebuturilor educaționale.

Pornind de la durata învățământului obligatoriu astfel stabilită, a doua problemă extrem de importantă vizează imperativul unei restructurări globale a învățământului românesc prin desființarea barierelor dintre diferitele forme de pregătire, permițând adaptarea mai rapidă a celor aflați în sistemul de formare la noile cerințe de pe piața muncii.

Datorită importanței imediate a învățământului secundar pentru cantitatea și structura ofertei de forță de muncă, la acest nivel ar trebui să se plaseze cele mai importante efecte de restructurare.

În al treilea rând, cu toate întrepătrunderile firești ale învățământului general cu cel tehnico-profesional, succesul în viitoarea carieră socială este din start condiționat de primul segment căruia îi revine un rol hotărâtor în crearea și dezvoltarea facilităților vizând mobilitatea intelectual-profesională a individului.

Aceasta este în principal cauza pentru care susținem necesitatea dezvoltării rapide și de amploare a învățământului general și normal, restabilirea raportului dintre acestea și cel tehnico-profesional. În condițiile în care calitatea învățământului românesc, indiferent de formă și grad, trebuie să crească aceasta nu se poate concepe fără acumulări generale pe măsură.

În al patrulea rând, probleme de conținut și structură, de regândire a acestora sunt în fiecare segment al școlii românești. Așa cum îndeobște se cunoaște, în cadrul învățământului superior structura actuală a absolvenților este dominată încă de preponderența specialităților tehnice. Între diferitele implicații ale acestei structuri, una este deosebit de presantă pentru orice reformă: deficitul de cadre didactice cu studii superioare. La acestea se adaugă și alte dezechilibre ce condiționează mersul reformei economice în general, cum ar fi: deficitul de economiști și juriști.

Continuarea alocării unor resurse pentru a susține structuri deficitare pentru nevoile social-economice imediate înseamnă risipă și pierderi viitoare.

O problemă ce nu trebuie pierdută din vedere la nivelul învățământului superior este aceea a învățământului particular. Fără a mă opri prea mult asupra acestei probleme, aș vrea numai să subliniez că lipsa unei evaluări și coordonări a instituțiilor de învățământ particular, supradimensionarea numărului de locuri pentru anumite profile (prin necorelarea acestora cu cele din învățământul public și necesitățile de pe piața forței de muncă) poate determina, odată cu prima generație de absolvenți, apariția unui “val de șomeri”, precum și a unor “rebuturi educaționale”.

Desigur că nu trebuie uitat și un alt fapt: sistemul de învățământ trebuie să se caracterizeze atât printr-o flexibilitate ridicată, cât și printr-o marjă de stabilitate a structurilor de bază. Modificările repetate, efectuate fără o viziune strategică, produc dereglări și disfuncționalități cu efecte negative atât asupra procesului educațional, dar și de altă natură. Mobilitatea și flexibilitatea profesională, integrarea omului în viața socială este tot mai greu de realizat fără educația permanentă.

Instruirea inițială, oricât de bine ar fi realizată și în concordanță cu cerințele la un moment dat ale sistemului tehnico- productiv, se vede în situația de a nu mai corespunde total sau parțial noilor cerințe. Educația adulților trebuie să compenseze secvențialitatea învățământului, adică încheierea într-un cadru formal a unor cicluri de instruire ce urmează învățământului obligatoriu.

În fine, nu se poate omite că astăzi nu se mai poate concepe un "produs finit definit" al sistemului de învățământ. Concepția de carieră este cu totul alta; pe parcursul vieții active subiecții își schimbă din ce în ce mai des meseria sau profesia⁹⁾.

Conținutul pregătirii inițiale și generale, problema trunchiului comun, etc. capătă o nouă semnificație, solicită regândiri și reajustări necesare formării continue pe parcursul vieții active. Numai astfel se poate asigura o flexibilitate mai mare a procesului educativ-formativ, o corelare a sistemului de învățământ cu cel ocupațional-economic, o mai bună racordare, mobilitate și adaptare a oamenilor la nevoia de cadre calificate ale economiei, un echilibru dinamic pe piața muncii.

Reforma, restructurarea și înnoirea profundă a sistemului de învățământ solicită nu în ultimul rând regândirea de ansamblu a dimensiunii și a modalităților de constituire, alocarea și îndeosebi eficientizarea folosirii resurselor financiare, materiale și umane.

Acest segment al reformei învățământului este la fel de dificil ca și celelalte, dar importanța practică devine enormă întrucât poate anula totul. Din acest domeniu extrem de vast, două aspecte ne apar acum în prim plan: educarea și formarea nouă și continuă a educatorilor și stimularea agenților economici pentru participarea la finanțarea învățământului.

Orice reformă este durabilă și poate avea succes dacă începe într-adevăr în școală și mai ales dacă se face cu oameni și cu educatori care să gândească permanent cu minimum 10-15 ani în avans față de întreaga colectivitate națională. Numai așa costul social al întregii dezvoltări economice se poate reduce, iar educatorii pot contribui la potențarea și valorificarea resurselor avansate în întregul sistem economic.

1. George Văideanu, "Învățământul - investiție cu eficiență imediată", U.N.E.S.C.O., București, 1993.
2. Edgar Faure, "A învăța să fii", Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.
3. Cezar Bîrzea (coordonator), "Reforma învățământului din România; condiții și perspective", Institutul de Științe ale Educației, București, 1993.
4. xxx, "Anuarul statistic al României", C.N.S., 1992.
5. Steliana Perț, capitolul "Șomajul și potențialul de muncă", în "Potențialul uman al unor țări din spațiul sud-est european", lucrare internă I.E.N., București, 1992.
6. Op. cit. (3)
7. Op. cit. (3)
8. Constantin Ciutacu, capitolul "Potențialul educațional", în "Potențialul uman al unor țări din spațiul sud-est-european", lucrare internă I.E.N., București, 1992.
9. Op. cit. (8).

O POLITICĂ ECONOMICĂ DE PERFORMANȚĂ EUROPEANĂ: CAZUL PROTECȚIONISMULUI ROMÂNESC INTERBELIC

Gheorghe DOBRE

1. România economică interbelică - în Europa

Drept introducere la subiectul comunicării mele mi-aș îngădui să vă ofer prin câteva date mai semnificative o imagine de ansamblu asupra potențialului economic cu care țara noastră, în granițele ei din 1918, se înscria în concertul statelor europene de atunci ²⁾. Datele se referă la anul 1938. Astfel între 27 de state europene România deținea un teritoriu care reprezenta aproape 6% din totalul teritoriilor respectivelor țări, situându-se prin aceasta, pe locul 9. Sub raportul potențialului uman, ea era populată de un număr de locuitori egal cu 5% din totalul populației acelorasi 27 de țări, ocupând după acest indicator locul 7.

De reținut însă faptul că la momentul istoric considerat România făcea parte dintre statele europene care dispuneau de un potențial demografic și natural unde resursele agricole ocupau un loc însemnat. Suprafața arabilă a țării noastre reprezenta cca 13% din cea deținută de 16 state europene, prin aceasta ea ocupând locul III. Iar ponderea populației active agricole în totalul populației active românești se ridica la peste 70%, ceea ce o plasa pe locul II (în ordine descrescătoare) între 20 țări europene. În epocă, România era cunoscută ca o țară mare producătoare de cereale. În producția totală de cereale a 24 țări europene țara noastră deținea o pondere de peste 8% ocupând prin aceasta locul V.

Dar în potențialul productiv al României interbelice un loc aparte îl ocupau 2 (două) produse de proveniență industrială și anume petrolul și lemnul.

Între 15 țări europene producătoare de țigări și produse petrolifere România deținea o pondere de cca 38% și prin aceasta ocupa locul I (în calcul nu s-a avut în vedere URSS). Iar între 23 țări europene producția de cherestea a României reprezenta peste 6%, ceea ce situa țara noastră pe locul V.

Datele înfățișate învederează fără dubii că în ajunul celui de-al doilea război mondial România dispunea de un potențial demo- economic și natural care o situa între primele zece state europene de atunci.

2. Motivații istorico-naționale

În aceste condiții România interbelică și-a elaborat strategiile sale de politică generală, inclusiv cele de politică economică, pornind de la interesele na-

ționale ale poporului român și de la promovarea acestor interese în contextul istoric dat al raporturilor de forțe pe plan european.

Politica economică a statului nostru în acea perioadă a fost o politică de orientare preponderent protecționistă.

O atare orientare o întâlnim la mai toate statele europene de atunci. Ceea ce particulariza protecționismul românesc interbelic de politica protecționistă a altor state consta în cel puțin 3 (trei) împrejurări cu caracter național istoric.

A. Unirea din 1918 strânsese laolaltă, într-o formație statală unitar-națională, străbune teritorii românești, care suferiseră pagube și distrugeri materiale și umane de pe urma războiului, deosebit de grave. Necesitățile refacerii întregului teritoriu național și în condițiile unei penurii considerabile de resurse, reclamau eforturi concertate ale întregului popor, în care rolul statului se impunea cu stringență.

O anume experiență protecționistă exista încă înainte de război, dar acumulările de cunoștințe și practici în materie erau insuficiente. Un contemporan, participant activ la politicile protecționiste, și nu numai (am numit pe M. Manoilescu) făcea următoarea remarcă interesantă: “În țara noastră, problema refacerii industriale și a refacerii economice în general, se prezintă cu complexitate particulară”. El menționează că războiul, ca și în alte țări, a distrus și a paralizat la noi mare parte a întreprinderilor de producție. Spre deosebire însă de situațiile altor țări la noi, unirea cu țara a străvechi pământuri românești “a dat naștere unui organism economic cu totul nou” care nu putea fi descifrat cu cunoștințele dobândite anterior asupra economiei țării. “Și astfel pe când în alte țări care au suferit distrugeri și pierderi cât de mari, este cunoscut cel puțin ansamblul mecanismului de producțiune, așa cum se găsea înainte de război și se știa cum reacționează acest ansamblu la diferitele crize la noi situațiunea de astăzi este absolut fără precedent, iar datele și experiențele din trecut privitoare la vechea Românie nu au absolut nici o valoare pentru a ne orienta spre soluționarea problemelor industriale de astăzi”³⁾.

B. Dar Unirea era nu numai cadrul propice de refacere a țării, ci și platforma statală de pe care urma să se edifice structurile noi ale economiei unitare românești pentru eradicarea înapoierii și ctitorirea civilizației industriale de tip modern, european și în țara noastră.

Ideea o percepuseră destul de bine și contemporanii. Unul din ei scria după realizarea Unirii. “Nu trebuie să uităm că ne găsim astăzi, într-o clipă, când trebuie să pornim din loc mașina oprită a producției noastre, într-o fază de demaraj economic, când trebuie să mărim cu orice preț bogăția națională și să ieșim din sărăcia groaznică în care ne găsim”. Iar el mai releva adevărul, atestat de întreaga evoluție modernă a statelor vest-europene după care în acest “demaraj” rolul tehnicii, al industriei, este hotărâtor. Iată textul: “Niciodată poate, în decursul dezvoltării noastre de stat intrat în orbita civilizației europene, nu s-a simțit mai mult lipsa caracterului de tehnicitate în toate domeniile vieții noastre economice”. Și în continuare adăuga: “Inferioritatea noastră teh-

nică apare cu atât mai crudă cu cât structura noastră economică pășește de la faza agricolă pură spre una mai evoluată-industrială și în care lipsa de tehnicitate poate fi cauza unor adevărate dezastre”.

C. Un asemenea curs în viața reală a necesitat timp, iar desfășurarea lui nu a avut loc fără sinuozități sau chiar sincope. Cu atât mai mult necesita timp instituționalizarea politicii protecționiste, favorabilă cursului amintit. Acest proces, se știe, a fost însoțit de frecvente și ascutite polemici și controverse în cercurile politice - parlamentare și neparlamentare - în cele intelectual-universitare, în rândurile publiciștilor. Au luat parte la aceste controverse cei mai de seamă oameni politici ai timpului - V.Brătianu, V.N.Madgearu, - și oameni de cultură: St. Zeletin, I.N.Argelescu ș.a. Procesul însă s-a precipitat, începând mai ales după anul 1930, când statele industrial-dezvoltate din Europa de apus trec la adoptarea unor politici protecționiste dure, îndreptate împotriva țărilor agrare, prin protejarea radicală a agriculturii lor adică prin reagrarizarea și prohibirea importurilor de produse agrare din țările răsăritene agrare.

Istoria acestor schimbări spectaculoase în evoluția economică a Europei interbelice se cunoaște, cel puțin în cercurile universitar-academice de la noi.

Ceea ce aș dori să semnaliez ar fi următoarele momente:

- a. Politica protecționistă a țărilor industriale din vestul Europei a îmbrățișat accente dure din anul menționat. Însă și până atunci, chiar după primul război mondial, o astfel de orientare o întâlnim sub diferite forme: publicații (“Cele 2 Europe”), presiuni diplomatice, etc. se înscria în acțiunea ofensivă a lor de a-și menține pozițiile pe piețele deja existente și de a le lărgi, pe seama țărilor agrar-răsăritene, în aspra luptă de concurență și de expansiune.
- b. Politica protecționistă din țările agrar-răsăritene a fost o politică defensivă cu scopul de a-și valorifica resursele naționale pe piețele vest-europene, în condiții economice de egalitate și de a se afirma în continentul nostru ca state independente și suverane.

Prin politica sa amintită România s-a aflat în fruntea țărilor respective din Europa.

Și-a pregătit cu minuțiozitate această politică, la elaborarea și realizarea ei fiind atrase cele mai calificate forțe intelectuale, de specialitate ale țării.

Și-a apărut-o, în plan practic guvernamental, la Liga Națiunilor, la diferite consfătuiri și reuniuni ale țărilor răsăritene agrare (V.Madgearu), sau mai târziu în anii '40 în fața expansiunii Germaniei hitleriste în această parte a continentului nostru (Mitică Constantinescu ș.a.). Iar pe plan teoretic, prin contribuția profesorului politehnician român Mihail Manoilescu, care în cartea sa de largă audiență internațională avea să formuleze o teză pentru care va fi hulit de mai toți liberschimbisti timpului până în vremurile noastre: “Inegalitatea seculară între productivitatea industrială și productivitatea agricolă este aceea căreia i se datorește actualul aspect geografic și politic al civilizației umane. Ei i se datorește diferența enormă de bogății a țărilor industriale față de cele agricole și ea expli-

că de ce, cele din urmă stau de fapt sub dominația politică a celor dintâi. Când sclavajul și exploatarea directă a unui popor de către altul a încetat, locul sclavajului prin forță l-a luat sclavajul prin schimb.

În acest sistem munca de o zi a unui englez s-a schimbat cu suma de o zi a 20, 30 sau 100 de lucrători, din toate celelalte țări și continente! Și în acest schimb, continuat timp de mai bine de un veac, de când a început epoca imperialismului, a dus la imensa acumulare de bogăție pe care o reprezintă astăzi Anglia și întreaga Europă Occidentală”⁴⁾.

3. Protecționismul. Instituții. Funcționare

Protecționismul românesc interbelic așa cum a existat el în practică și cum a fost descris și analizat în numeroase lucrări de specialitate, unele ajunse de referință⁵⁾, privește mai toate ramurile producției materiale, începând cu industria continuând cu agricultura, comerțul exterior, moneda națională, creditul.

Măsurile preconizate cuprindeau reglementări și acțiuni cu caracter statal-guvernamental și se refereau la protecții și încurajări directe și indirecte, unele cu efect extern, altele cu efect intern. În aceeași sferă se înscriau măsurile și acțiunile protecționiste prin mijlocirea pârghiilor economico-financiare, ca și cele prin intermediul reglementărilor administrative. Organisme speciale ale statului asigurau promovarea, la toate nivelurile, a politicii respective.

Legislația epocii, împreună cu interpretările juridice speciale descriu amănunțit acest lucru. Cel interesat, parcurgând respectivele surse, va constata două caracteristici. Una: că în majoritatea lor prevederile politicii protecționiste românești interbelice le putem regăsi, sub o formă sau alta, în mai toate țările vest-europene. Cele din țara noastră ar fi replici sau acțiuni de adaptare față de cele străine. A doua: că spre deosebire de politicile protecționiste vest-europene, cele românești pun un accent mai aparte pe protejarea și încurajarea formării și folosirii productive a factorilor principali de producție respectiv al capitalului național și al ocupării și folosirii preferențiale a forței de muncă autohtone.

Capitalului extern i se crea facilități de acțiune apropiate sau identice cu cel autohton, dar i se interzicea achiziționarea de terenuri (ci doar arendarea și concesionarea lor), iar începând de prin 1940 investitorii germani și italieni nu puteau deține majoritatea (cu atât mai mult totalitatea) de părți sociale la o firmă existentă în granițele statului român.

4. Câteva rezultate generale ale dezvoltării economiei românești⁶⁾

Aproape statistic calculele sunt redată în valori comparabile (preț 1938).

- a) Venitul național între 1922-1938 a crescut de peste 2 ori, într-un ritm mediu anual de 4,3%.
- b) Producția medie industrială, între aceeași ani, a sporit de 4 ori, ritmul mediu anual de creștere înscriindu-se într-o valoare de 8,5%. Din to-

talul sporului de venit național înregistrat între 1921-1938 producției nete industriale îi reveneau peste 40%.

- c) Alte ramuri ale venitului național (între aceleași date). Producția netă agricolă crește de 1,6 ori iar ritmul mediu era de 2,8%; transporturile se măresc de 2,5 ori, într-un ritm mediu anual de 5,6%; comerțul crește de 1,8 ori, cu un ritm de 3,6%.
- d) Între 1920-1938, importul general scade cu 6%, într-un ritm de -0,4%. Exportul, în schimb, sporește de peste 4,5 ori cu un ritm de 8,8%.
- e) Nivelul scontului B.N.R. Cel mai mare este atins în 1930 fiind de 9%. Cel mai mic era atins în 1938 și era de 3,84%.
- f) Nivelul dobânzilor debitoare la contul curent (dobânzi + comisioane). Cel mai mare era în 1927 și era de 20,6%. Cel mai mic era în 1920 și era de 8,6%.
- g) Bugetul de stat. În 17 ani s-a încheiat de 11 ori cu excedent și de 6 ori cu deficit.
- h) În 1923 dolarul conta la Bursa din New York 192, 30 lei, iar în 1938 = 135,1 lei.

5. Câteva rezultate ale producției industriale ⁷⁾. Concret ale industriei "mari" prelucrătoare

a) Între 1921-1939 producția globală deținea o pondere medie anuală, în producția globală a întregii industriei, de 85%.

Tot între aceiași ani producția ei fizică a crescut de 3,8 ori într-un ritm mediu anual de 7,75%.

Circa 66% din această creștere s-a datorat măririi productivității muncii, iar 34% sporului de personal ocupat.

b) Sub raport structural putem constata că producția industriei prelucrătoare din România, în anii interbelici, a fost preponderent o producție de bunuri de consum. Între 1926-1938 ponderile medii anuale ale grupei A și grupei B s-au înscris în valori de 45% și respectiv 55%. (calculat după valoarea adăugată brută în prețuri curente). De observat însă că după 1933 producția grupei A începe să crească pe când cea a grupei B să scadă.

c) Sub raport dinamic producția celor 2 grupe de industrii prelucrătoare calculată în prețuri constante a evoluat astfel: între 1926-1938 gr. A - a crescut cu peste 77% pe când gr. B cu numai 47%, în primul caz ritmul fiind de 4,8% în cel de-al doilea 3,2%. Calculat în prețuri curente dinamicile sunt inverse. Explicația se află în nivelul evoluției diferite a prețurilor celor două grupe de producții industriale.

d) Aceste tendințe își găsesc reflectarea în schimbarea structurii importurilor. Dacă între 1921-1924 materiile prime și semifabricate deținea în total importuri o pondere de 4,5%, iar produsele finite de 86%, între 1934-1938 primele se înscriu în valori de 16%, iar celelalte în valori de 78%.

e) Dar mai ales ele își găsesc reflectarea în mărirea ponderii producției industriei autohtone în totalul consumului intern (producție autohtonă + import). În 1927 valoarea ponderii respective era de 64%, pe când în 1938 era de 78,6% (în 1935 era de 81%).

f) S-a calculat de asemenea că în 1937 se acoperea din consumul intern de către industria autohtonă cu între 80 și 98,6% din articolele metalice prelucrate, și cu între 96-94,2% din necesitățile de fontă, oțel și laminate. Să notăm că asemenea produse erau creații noi ale producției autohtone interbelice și egalau produsele similare din occident.

g) Cu toate acestea un perspicace analist ca V.N.Madgearu a putut face o constatare ⁸⁾, la prima vedere contrariantă. Și anume că procesul de industrializare, sub flamura protecționismului interbelic, n-ar fi contribuit substanțial la creșterea nivelului consumului intern, procesul vizat desfășurându-se în genere pe calea substituirii importurilor. Dar în cazul de față în discuție nu era modelul adoptat de o țară sau alta, ci de faptul că industrializarea oriunde are loc duce la creșterea productivității muncii sociale în țara respectivă ceea ce facilitează micșorarea și apoi lichidarea decalajelor între națiuni, ceea ce în final se soldează cu creșterea consumului intern.

Mai explicit era sub acest aspect M.Manoilescu care în polemică celebră cu prof. Gh.Tască arăta ⁹⁾: d-l Tască nu pricepe un lucru: cum se face că o lamă produsă la Paris mă costă 1/2 sac de grâu, iar aceeași lamă produsă de fabricantul francez în România mă costă 2 saci de grâu și conform teoriei protecționiste românul trăiește mai bine. La care răspunsul era că în cel de-al doilea caz nici un bob de grâu nu iese din țară, pe când în primul caz iese 1/2 de sac.

DI. Tască, obsedat de teoria costurilor comparative nu a putut observa însă că M.Manoilescu în raționamentul său omitea să explice ce face fabricantul francez în România cu cei 2 saci de grâu: îi mănâncă el și familia lui aici, sau valoarea lor o reinvestește tot în România.

h) Hibe procesului pomenit la noi în țară, căci au fost și dintr-astea, le-au detectat numeroși cercetători. Între aceste hibe de reținut:

Pe de o parte nivelul scăzut de folosire a capacităților industriale existente. Iată valoarea coeficientului înregistrat în următoarele ramuri industriale, între anii 1929-1938 ¹⁰⁾.

Industria textilă: lână = 42%; bumbac = 56%;

Industria pielăriei: tăbăcării 61%; confecții = 47%

Industria hârtiei: Hârtie - 63%; celuloză = 67%

Industria lemnului și cherestelei = 38%.

Pe de altă parte, nivelul foarte înalt al ratei profiturilor ¹¹⁾.

Potrivit unor calcule "moderate", în 1938 rentabilitatea în industria alimentară era de 28,6%, industria textilă de 17,6%, industria pielăriei de 15,8%, industria hârtiei de 17,8%, industria metalurgică de 19,2%, industria chimică

(inclusiv rafinările) de 22%, industria lemnului de 13% și în industria materialelor de construcții de 26,1%.

V.N.Madgearu, între explicațiile date ¹²⁾, fixa atenția cititorilor asupra mai multor fenomene și procese.

Două însă merită să le pomenim aici.

a) Haosul și lipsa de investiții și

b) Transferul enorm de valori în străinătate.

El semnala astfel faptul că politica protecționistă românească interbelică a lăsat în afara prevederilor ei un câmp de acțiune deosebit de important pentru economia națională și pe care "liber schimbiștii" l-au folosit la cote maxime în interesele lor și în paguba țării.

Potrivit unor înregistrări efectuate de BNR (în 1941/42) numai transferurile în străinătate de "dividende și dobânzi" ¹³⁾ între 1922-1941 se ridicau la o sumă totală de aproape 118 miliarde lei (prețuri 1938). Ele reprezentând, după evaluările noastre personale, peste 67% din nivelul atins de venitul național total al României în 1938.

Nu mai puțin expresive ni se par și datele din următorul tabel ¹⁴⁾.

**Ponderea transferurilor de "dividende și dobânzi" în totalul
exporturilor românești între 1922-1939**

Calculat în prețuri curente

Anii	Pondere (în %)	Anii	Pondere (în %)
1922	35,0	1931	29,3
1923	30,5	1932	56,3
1924	16,9	1933	27,5
1925	16,5	1934	25,5
1926	13,1	1935	28,6
1927	23,1	1936	33,2
1928	16,3	1937	15,8
1929	28,3	1938	61,4
1930	42,1	1939	46,6

Reiese că în cei 18 ani, la care se referă datele, transferurile menționate în medie anuală erau egale cu peste 30% din valoarea exporturilor țării. În unii ani aceste sume erau cu mult mai mari, ca de exemplu în 1938 (61,4%), în 1932 (56,3%) etc.

Aș dori să-mi închei comunicarea cu concluzia pe care marele economist român, adesea citat aici, V.N.Madgearu o formula în finalul opusului lui de căpătâi "Evoluția economiei românești după războiul mondial". "Fără a-și asigura o creștere continuă a acumulării de capital, economia națională a unui popor nu poate reprezenta o temelie sigură pentru clădirea unui stat național". Și în continuare: "Odată ce este stabilit că pe drumul economiei capitaliste liberale, deformată printr-un intervenționism de stat haotic, spasmodic și expus tuturor

influențelor, economia românească n-a izbutit să acumuleze capitaluri productive românești, nu rămân deschise decât două drumuri: drumul economiei capitaliste liberale pure sau economia organizată controlată de stat. Cel dintâi - în lumina experienței lumii întregi - apare utopic, cel de-al doilea care se desprinde din condițiile de viață ale țării și din necesitatea de a construi fundamente puternice clădirii statului național-românesc, departe de a fi privit ca un pământ al făgăduinței, apare ca un imperativ național”¹⁵⁾.

1. Text, revăzut pentru publicare, al comunicării cu același titlu ținute în ziua de 22 iunie 1993, la Academia Română, în cadrul dezbaterii științifice, cu tema: *Protecționism și liber schimbism în economia României antebelice*
2. Datele care urmează, în acest paragraf le-am extras din lucrarea *"Economia României în context european - 1938"* elaborată în cadrul I.E.N. și aflată la editură.
3. M.Manoilescu, *Politica producției naționale*. București, 1923
4. M.Manoilescu, *Forțele naționale productive și comerțul exterior. Teoria protecționismului și a schimbului internațional*, București, 1986, vezi și *"Arhiva pentru știință și reformă socială"* an. IX. N.3, p. 1930.
5. Vezi *"Enciclopedia României"*, vol. III și IV6. Surse folosite: *"Enciclopedia României"* vol. III și IV; V.N.Madgearu *"Evoluția economiei românești după războiul mondial"*. București (f.a.), *"Revista română de economie"* Nr. 1 pe 1991
7. *"Industria din România interbelică"* București 1991
8. V.N.Madgearu, op. cit.
9. *"Arhiva pentru știință și reformă socială"* an. IX. Nr. 1-3
10. După *"Industria din România interbelică"* București 1991
11. Ibidem
12. V.N.Madgearu, op. cit.
13. Datele au fost extrase din Arhiva B.N.R. și publicate de C.Bogdan și A.Platon în lucrarea lor *"Capitalul străin în Societățile Anonime din România în perioada interbelică"*, București 1981.
14. Datele referitoare la mărimile absolute ale exporturilor românești după *"Anuarul statistic al României 1939/1940"*, cele privitoare la transferuri după C.Bogdan și A.Platon lucrare citată
15. V.N.Madgearu, op. cit.

LIBERUL SCHIMB ȘI PROTECȚIONISMUL ÎN PRACTICA ROMÂNIEI

Victor AXENCIUC

Politica economică externă a statului român format la 1859, a parcurs succesiv, în raport de variate interese ale grupurilor de putere și de relațiile de forță internă și internaționale, două moduri de gândire și acțiune: a liberului schimb și a protecționismului.

În fond și în esență ele exprimau interese economice dar vizau și deziderate naționale.

La sfârșitul anului unirii - 1859 - în istoricul mesaj domnesc - ca programă de guvernare - se declara liberschimbismul politică de stat, deși primul pionier al ideii protecționiste în țara noastră ¹⁾, D.P.Marțian se întreba în comentariul la mesaj, "dar oare noi nu avem nimic de apărut"? Marțian avea în vedere nu o industrie oarecare ci bogățiile țării de acapararea economică, în ofensivă, a puterilor dezvoltate europene, ce se profila pentru tinerele state abia născându-se în această parte a continentului.

Teoria și politica liberschimbistă în România în timpul celor 3 decenii după formarea statului național - 1859-1886 - au fost cercetate și comentate, pozitiv și negativ, un secol întreg, în numeroase lucrări, din care cel mai complet studiu rămâne până acum teza de doctorat a lui Eugen Demetrescu, elaborată sub îndrumarea profesorului Virgil Madgearu.

Analistul curentului liberului schimb în România îi face următoarea caracterizare: acesta: "nu este decât un fragment local al marelui curent care - în decursul veacului trecut - începând cu țările din occident și ramificându-se de la apus spre răsărit și spre extremul orient - a inundat continentul, introducându-se pretutindeni ca factor de elaborare a spiritului necesar organizării unei piețe economice libere și a instituțiilor burgheze, cu scopul de a se înlesni expansiunea capitalului apusean în plină dezvoltare, prin invazia de mărfuri, prin reciproca aprovizionării cu materii prime și produse agricole, și în sfârșit prin export de capitaluri" ²⁾

"Acest curent - continuă Eugen Demetrescu - nu a fost în fapt decât un instrument de avangardă al penetrațiunii sistemului capitalist ca mijloc de exploatare socială. Întreaga politică de "civilizare" întreprinsă aici de țările burgheze din apus, are la origine necesitatea fundamentală de a se asigura în mâini private acumularea cât mai intensă a capitalului, în unele țări" ³⁾. Aceasta se afirma în anul 1935.

Pentru România modernă, abia creată, adoptarea liberalismului economic constituia condiția "primei noastre intrări în Europa", condiția detașării de

dependența încă serioasă de Imperiul Otoman; liberschimbismul afișat de România a urmărit nu atât efectele economice ale deschiderii pieței noastre naționale mărfurilor străine - care, în lipsa unei industrii proprii dezvoltate, erau în orice caz foarte necesare - cât mai ales avantajele și scopurile naționale.

Politica de libertate a schimburilor externe proclamată în mesajul domnesc în decembrie 1859 reprezenta o formă de declarație a autonomiei economice a țării față de Turcia și îndeosebi negarea voalată a valabilității pentru România a tratatelor comerciale - capitulațiilor - încheiate de Poarta otomană cu marile puteri europene și sub a căror prevedere se afla și țara noastră.

Așa cum explică G.Zane, afirmarea categorică a unei politici economice proprii⁴⁾ era un act de suveranitate iar proclamarea politicii de libertate a schimburilor, ca bază a relațiilor externe, era un act de oportunitate: ea răspundea atunci mai multor interese românești:

- pe plan extern era singura susținere posibilă a politicii de independență;
- se încadra în mișcarea de idei dominante pe continent și în climatul preponderent al libertății schimburilor; cele mai multe tratate comerciale dintre țări aveau atunci la bază principiile liberului schimb care se vor menține până la începutul anilor optzeci;
- o asemenea politică la începutul prefacerilor spre progres ale țării stimula interesele occidentale pentru export de mărfuri și capitaluri în România de care era urgentă nevoie și fără de care era de neconceput trecerea la modernizarea țării;
- proclamând o politică comercială proprie, România deschidea implicit calea încheierii de tratate economice cu țările străine pe picior de egalitate, demonstrându-și astfel autonomia.

În orice caz, pentru soarta tânărului stat român, atunci, era de importanță capitală ca să-și atragă bunăvoința și sprijinul celor de care depindea; pentru că, să nu uităm, proaspăta formată România încă nu figura pe hărțile europene și se afla într-o dublă dependență: de Poarta otomană prin suzeranitatea acesteia asupra țării, dar și de tutela puterilor garante prin Tratatul de la Paris. Alte interpretări pot fi mai optimiste dar nu corespund realităților istorice. Episodul următor, relatat de G. Zane, dă măsura acestor dependențe.

În 1861, domnitorul Cuza pentru a-și asigura simpatia puterilor occidentale hotărâște să modifice tariful vamal otoman - de 5% la import și la export - la care erau supuse și Principatele; astfel el suspendă taxa exportului la cereale și animale; atunci, nici Turcia, nici puterile garante nu au luat poziție; aceasta le convenea întrucât exportul românesc le revenea mai ieftin. Anularea taxelor de export a provocat însă scăderea veniturilor bugetare și în criza financiară a anului 1864, Cuza se vede nevoit să hotărască reintroducerea lor. De data aceasta, s-au ridicat proteste vehemente din partea marilor puteri; agenții diplomatici ai Austriei, Franței, Angliei, Prusiei, Rusiei înaintează un demers colectiv către domnitor în care, între altele, îi aminteau că nu avea dreptul să mo-

difice tariful vamal fiindcă, citez: "capitulațiile sunt în vigoare și deplină putere, iar Moldova și Valahia făcând parte integrantă din Imperiul Otoman capitulațiile trebuiesc să fie aplicate ca și în Turcia" ⁵⁾.

Cuza a răspuns cu demnitate referindu-se la libertatea de comerț și navigație a Principatelor prevăzută în Tratatul de la Paris și a menținut taxele reînființate; dar relațiile cu puterile garante s-au înăspriț pentru o vreme.

Politica liberschimbistă adoptată nu periclita nici într-un fel interesele claselor dominante și conducătoare ale țării în acea perioadă; din contră; astfel că glasul lui Marțian a răsunat singular. Și nici nu se putea cere altceva de la marii latifundiați, încă feudali la 1860, care exportau cereale și animale și consumau pentru nevoile curente, în afară de alimente, aproape toate produsele de lux, de la veșminte și mobilă la bijuterii și calești, provenite din import. Desigur, politica liberului schimb asigura țărilor europene, în care revoluția industrială producea o ofertă de mărfuri fără precedent, drum deschis, necondiționat și liber, pentru folosirea pieței românești.

La 1877 România dobândește independența, devine suverană pe actele sale interne și externe și apare dezlegată de rețeaua de obligații ale tratatelor economice ale Imperiului Otoman.

Dar cu un an înainte, la 1876, neprevăzându-se nici războiul româno-ruso-turc, nici rezultatele sale, guvernul conservator, în principal reprezentat de marii latifundiați, încheie pe 10 ani convenția comercială cu Austro-Ungaria; principiile liberului schimb care stăteau la baza ei, stipulau că mărfurile partenerilor erau fie scutite de taxe vamale, fie impuse cu taxe reduse. Interesul Austriei de a-și plasa avantajos fabricatele pe piața românească concorda cu cel al agrariilor români de a-și exporta cerealele și vitele în Austria mai ales că pe alte piețe europene apăruseră semnele marii crizei agrare.

După Austro-Ungaria și celelalte puteri europene cer României și obțin încheierea de convenții comerciale pe 5-10 ani pe aceleași baze: Franța, Anglia, Germania, Belgia, Italia, Rusia etc. Astfel că piața românească devine practic deschisă țărilor mari europene care o transformă într-un câmp liber de export și concurență a mărfurilor lor industriale. Importul crește brusc de la 100 mil. lei în 1875 la 255 în 1880 și 296 în 1885 depășind exportul și producând deficite de sute de milioane, acoperite cu împrumuturi din străinătate. Mărfurile ieftine străine au inundat piața internă iar meșteșugurile și mica industrie românească au suferit lovituri grele, producând mari nemulțumiri și mișcări sociale.

Aceste convenții au expirat și au fost denunțate de statul român, între 1886-91.

În consecință schimburile externe s-au desfășurat timp de trei decenii, după formarea statului român modern, sub auspiciile liberului schimb.

Între timp atât în țară cât și în restul Europei s-au petrecut schimbări radicale; România a devenit stat suveran; s-a desfășurat procesul de modernizare instituțională și legislativă; s-a demarat infrastructura nouă a țării - căi ferate,

șosele, poduri, porturi, silozuri etc; a început modernizarea urbană; suprafața și producția agricolă se dublează iar cca 1/2 din recoltele de cereale se exportă; se introduce treptat mașinismul în transporturi, în treieratul cerealelor; cu toate greutățile provocate de convențiile comerciale liberschimbiste se creează un număr de ateliere mari și fabrici în noi ramuri industriale.

Pe de altă parte, în Europa Occidentală și Centrală se desfășoară marșul victorios al revoluției industriale și al industrializării; concurența devine acerbă iar în locul politicilor comerțului liber între țări din anii cincizeci și șaiszeci, se extind practicile protecționiste, a celor de protejare și încurajare a industriilor naționale; se răspândește în Europa teoria protecționistă a lui Fr.List.

În deceniul nouă avem deci noi condiții economice, un nou climat politic cu totul deosebit față de mijlocul secolului.

Pentru România, concurența mărfurilor străine a frânat proliferarea noilor industrii, acumularea capitalului; circa 200- 250 întreprinderi fondate în cele trei decenii precedente de liber schimb, arătau că mersul industriei noi era extrem de lent și că întemeierea unei industrii mari necesară progresului economic național, în asemenea condiții, apărea îndepărtată și aproape nerealizabilă; iar în raport cu transformările grandioase industriale din Occident țara noastră rămânea tot mai în urmă măbind în continuare decalajul secular și dezavantajul tehnico- economic față de economiile dezvoltate.

În fața acestui curs al evoluției interne și europene mari personalități clarvăzătoare ale vieții noastre științifice, politice, literare - M.Kogălniceanu, Mihai Eminescu, A.D.Xenopol, B.P.Hasdeu, P.S.Aurelian, G.Barițiu, ș.a. au pledat, după cum este cunoscut, cu ardoare și convingere pentru întemeierea industriei în România, pentru apărarea ei de concurența străină și acordarea sprijinului din partea statului ca unica soluție în vremea aceea, de depășire a înapoierii economico-sociale a țării.

Pregătirea încheierii convențiilor, bazate pe liberul schimb și în primul rând a celei cu Austro-Ungaria, cât și perioada care a urmat cu consecințele cunoscute, au produs dezbateri animate, cu argumente convingătoare de natură economică și patriotică, pledoarii științifice în sprijinul dezvoltării industriale punând în lumină daunele grave ale liberului schimb și ale stării agrare a economiei.

Ar fi să rețin prea mult atenția Dv. cu referiri directe la argumentația curentului industrializant românesc, cu atât mai mult cu cât literatura economică și istorică, de peste un secol nu a încetat, prin numeroase studii și lucrări, dezbateri, să pună în evidență permanent ideile forță ale necesității industriei și apărării sale, demonstrate de bărbați iluștri, în ale căror prime rânduri spre cinstea științei românești, s-au aflat membri ai Academiei Române.

Inaugurarea epocii protecționiste în România la 1886 și care a durat peste 100 ani, a condus, până la primul război mondial, la închegarea sistemului industrial în țara noastră.

Tariful vamal protecționist aplicat de la 1886 a urcat taxele de import la un nivel încă moderat, de 12-20%, dar stimulator pentru înființarea întreprinderilor.

Este important de subliniat sprijinul foarte larg în opinia publică de care s-a bucurat politica de apărare a industriei; chiar și o mare parte din agrarii cu rol important în treburile țării au subscris la protecția industrială. Ei și-au schimbat poziția sub loviturile scăderii prețurilor produselor agricole pe piața continentului în urma prelungitei crize agrare mondiale. Ca exemplu: pe la 1860, tona de grâu la bursa londoneză cota cu 310 lei; în deceniul opt ajunge la 250 lei, iar la 1884, coboară la 197 lei pentru a se situa la cel mai jos punct, la 188 lei, în 1894.

Dezvoltarea ramurilor industriale, consumatoare în primul rând de materii prime agricole: cereale, carne, piei, lână, oleaginoase, sfeclă de zahăr, etc., deschidea o piață de desfacere avantajoasă pentru moșieri și arendași, principalii producători ai acestor mărfuri, interesându-i în sprijinirea industriei.

Protecția vamală introdusă la 1886 a fost completată în anul următor, 1887, cu avantaje speciale, din partea statului, ce se acordau fabricilor care se înființau. Cumulate, protecția vamală și încurajarea au reprezentat un beneficiu substanțial și privilegiat pentru capitalul mare industrial.

Tarifele vamale s-au modificat ulterior, s-au perfecționat; în special remarcabil se impune tariful din 1904 a lui Emil Costinescu, industriaș și ministru în guvernul liberal; acest tarif avea taxe dublate și triplate față de cele anterioare sporind gradul de protecție pe măsură ce creștea concurența externă și se dezvoltau industriile interne. Cu titlu de exemplu: în tariful din 1904 față de cel din 1886 rata protecției crește: la zahăr de la 42% la 100% din valoarea produsului; la alcool de la 23% la 167%; la ulei comestibil de la 16% la 50%; la piei tăbăcite de la 15% la 34%; la hârtie de scris de la 21% la 50%; la sticlărie de la 10% la 43%.

Menționăm că nivelul protecției vamale românești nu era o excepție la tarifele protecționiste europene; mai toate țările slab dezvoltate adoptaseră protecționismul, mai ridicat sau mai scăzut, în vederea creării propriilor industrii; țările dezvoltate prin industrializare sporindu-și mult productivitatea muncii și reducând prețul de cost puteau concura rezonabil încă întregi categorii de produse din țările agrare; alte mărfuri ca cele de metal, chimice, utilaje și mașini nici nu erau suprataxate economia națională având nevoie de ele.

Pe de altă parte, pornindu-se crearea industriei, amenajarea infrastructurii, sporirea armatelor și înzestrării lor țările agrare devin piețe tot mai importante, pentru occident, de utilaje, mașini industriale, agricole și de transport, furnituri militare, armament etc., ceea ce deplasează cererea acestor piețe spre mijloace de producție și o reduce relativ la bunuri de consum fabricate de acum de ramurile autohtone. Promovarea industriei în țările agrare a stimulat și sporit schimburile economice internaționale.

Avantajarea substanțială a industriei în România a atras masive investiții externe și plasamente autohtone declanșând un demaraj industrial rapid; în trei decenii - 1886-1915 - numărul întreprinderilor considerate mari crește de la 83 la 834 iar capitalul utilizat al ramurilor prelucrătoare ajunge la 785 mil. lei sporind de peste 14 ori.

Revenind la realizările industriei relevăm că producția acesteia se ridica în 1915 la o valoare de cca 600 mil. lei față de valoarea producției agricole de 1700 mil. lei; până la 1914 s-a constituit matricea sistemului industrial modern cu ramuri, și subramuri principale, extractive și prelucrătoare, încă slab și incomplet dezvoltate, dar cu perspective de împlinire; dintre ele dominante erau cea alimentară, a materialelor de construcție, petrolieră, forestieră, ultimele două lucrând prioritar pentru export.

Industria modernă acoperea 25-30% din necesarul pieței bunurilor de consum iar produsele petroliere situau România pe locul doi în Europa.

Investițiile pentru industrie, infrastructură - a căilor ferate în special - ca și pentru modernizarea țării au solicitat spectaculos importul de mijloace de producție.

Seriile de date statistice de lungă durată asupra economiei românești, constituite în Institutul de Economie Națională, arată, referitor la comerțul exterior, că dacă la 1860 în importul țării mijloacele de producție dețineau doar 13%, restul de 87% revenind bunurilor pentru consum, la 1914, mijloacele pentru producție ajung la ponderea de 49%, adică aproape jumătate din totalul importului; era expresia creșterii puternice a ratei investițiilor în economia națională.

În concluzie, în intervalul celor trei decenii de protecție a pieței interne industria modernă, mecanizată s-a instalat în structurile agrare ale României.

Participarea determinantă a avut-o însă capitalul extern prin tehnică și tehnologie, specialiști și surse financiare; în 1915 companiile străine posedau 81% din capitalul social industrial iar cele autohtone 19%; ramurile petrolieră, electricitate și gaze, forestieră, etc. dețineau majoritatea investițiilor externe din țară, dar o parte majoritară din industria ușoară - alimentară, textilă, pielărie, etc aparțineau capitalului intern.

Reiese astfel că beneficiarul principal al avantajelor de protecție și încurajare a fost capitalul extern; dezideratul curentului protecționist din sec. 19, de emancipare economică prin întemeierea și dezvoltarea industriei autohtone, pentru ca țara să nu mai fie tributară pieței externe, s-a realizat numai parțial desigur, dar cu prețul gestionării majorității patrimoniului industrial de către societățile străine, cu urmările ce decurgeau din aceasta.

Economia națională însă în cele trei decenii, cu toate acestea a realizat o dezvoltare industrială incontestabilă; s-au extins climatul tehnic și tehnologiile mecanizate, s-au pus în valoare resursele naturale neexploatate anterior, a sporit consumul de bunuri industriale.

România, cu sacrificiul marilor împrumuturi occidentale (la 1914 erau de cca 2200 mil. lei aur), cu însemnate investiții private externe lua cursul industrializării și modernizării; realismul analizei istorice demonstrează că la începutul secolului 20 sistemul economic modern al capitalului și concurenței pentru țările mici, agrare era singura cale posibilă și reală spre dezvoltare.

În încheiere concluzia finală se impune de la sine: fără protejarea și încurajarea susținută ferm de către statul național în România acelei perioade nu s-ar fi putut demara procesul de industrializare, capitalul străin nu ar fi găsit aici condiții atât de avantajoase de investire și structura economică a țării ar fi rămas agrară cu profil colonial.

Se spune adesea că istoria se repetă; în realitate ea nu s-a repetat și nu se repetă niciodată; doar mijloacele și consecințele unor procese sau evenimente pot fi asemănătoare în diferite perioade istorice. Dar lecția liberschimbismului și protecționismului din trecutul României poate să constituie subiect de meditație fertilă pentru gândirea noastră economică actuală.

1. Costin Murgescu, *"Mersul ideilor economice la români"*, vol. I, București 1987, p. 288.
2. Eugen Demetrescu, *"Influența școalei economice liberale în România în veacul al XIX-lea"*, București, 1935, p. 4.
3. *Idem*, p.5.
4. Gheorghe Zane, *Studii*, București, 1980, p. 155.
5. Citat după Gheorghe Zane, *op. cit.* p. 157. *infra*.

ASPECTE ALE EVOLUȚIEI DOCTRINEI PROTECȚIONISTE ÎN ROMÂNIA (1860-1940)

Eugen GHIORGIȚĂ

O discuție despre protecționism economic în vremea integrărilor și confederărilor poate avea, la prima vedere, un rost pur istoriologic.¹⁾ Actualitatea temei este, însă, susținută de două premise: a) menținerea și sporirea rolului statului național ca fundament al organizării sistemelor economice moderne în ultima jumătate a secolului XIX și în cele 9 decenii ale secolului XX; b) remarcabila continuitate, vreme de câteva sute de ani până în zilele noastre, a aplicării practicilor (mercantiliste și) protecționiste de către toate statele în anumite perioade ale dezvoltării lor.

Deși condițiile concrete de desfășurare a vieții economice românești au făcut ca măsurile cu adevărat protecționiste să fie aplicate abia din anul 1886 (urmând a fi caracteristice politicii economice vreme de peste 100 de ani), gândirea protecționistă își are începuturile în epoca Unirii, “pionierul”²⁾ ei fiind D.P. Marțian.

De la sfârșitul celui de-al VI-lea deceniu al secolului trecut și până în ajunul celui de-al II-lea război mondial, curentul doctrinei protecționiste a parcurs, în România, două etape:

A. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului XX, economiștii (protecționiști) se află sub influența cunoscutei lucrări a lui Fr. List³⁾ despre sistemul național de economie politică.

B. Începând cu 1929, prin opera lui M. Manoilescu, se produce desăvârșirea doctrinei, elaborându-se o teorie științifică a protecționismului.

În prezentul articol, față de bogata bibliografie existentă,⁴⁾ vom încerca să urmărim, într-o formă sintetic-generalizatoare, câteva din liniile definitorii ale protecționismului industrial, atât în continuitatea lor, cât și în limitele specificității date de periodizarea propusă.

1. De la “filozofare” economică la teorie științifică

Sub semnul lui List, protecționismul românesc evoluează de la “filozofarea” economică proprie economiștilor sfârșitului secolului XIX, la riguroasa expunere manoilesciană, în care aparatul statistico-matematic are un rol substanțial.

Instrumentarul utilizat, combinarea argumentelor (economice și extra-economice), dependența fundamentală de politicile economice aplicate determinau cea mai mare parte a cercetătorilor să refuze protecționismului acredita-

rea calității de științificitate.⁵⁾ Urmând îndeaproape discursul listian, gânditorii români caută să aplice ideile acestuia la realitățile românești, adăugând note personale. Evaluarea ideilor primilor protecționiști români în raport cu doctrina listiană rămâne o problemă deschisă a istoriografiei noastre⁶⁾; în literatura de specialitate opiniile au evoluat de la contestarea în genere a existenței unei școli economice românești⁷⁾ - considerându-se, de pildă, că P.S.Aurelian a fost mai degrabă “îndoctrinat decât doctrinar”⁸⁾ - până la dezvăluirea unor aspecte cu adevărat originale în cazul operei fiecărui scriitor protecționist.⁹⁾

Cuprinzând și perioada interbelică, incluzând și contribuția decisivă a lui Manoilescu, putem afirma că protecționismul, începând cu D.P.Marțian, face o adevărată școală în România.

2. Scientism și istorism economic

Spre deosebire de școala scientistă clasică (Smith, Ricardo, Say etc.), doctrina antiliberalistă listiană se sprijină pe o argumentație istoristă. Cea dintâi consideră termenii economici sub aspectul lor logico-abstract,¹⁰⁾ atemporal, căutând arareori în istorie dacă nu întemeieri, fie și numai exemplificări faprice pentru teoriile elaborate.

Adeptii ai doctrinei lui List, protecționiștii români încearcă depășirea poziției clasice, nu numai prin apelul la istorie, ci și la realitatea economică, la datele statistice etc. Indiferent dacă a fost sau nu cunoscută ca atare gânditorilor români, judecata formulată de J.St.Mill exprimă clar justetea argumentării istoriste: “Superioritatea unei țări asupra alteia într-o ramură de producție derivă numai din faptul că această țară a început mai devreme”.¹¹⁾

În raport cu opoziția scientism (școala clasică) - istorism (List), M.Manoilescu încearcă să elaboreze în conformitate cu ultima orientare o teorie economică științifică, apropiindu-se în acest sens de prima.

Se poate aprecia că opera lui Manoilescu este o încercare de depășire a acestei opoziții printr-o întreprindere sintetizatoare, căci aderând la istorismul lui List pretinde acestuia fundamentare științifică, iar scientismului clasic o regândire critică a categoriilor economice. M.Manoilescu își propune să “desființeze” argumentația clasicilor pe însuși terenul științei “ortodoxe”: “Polemica noastră împotriva acestei teorii și revizuirea pozițiilor fundamentale care urmează acesteia, ne permite să contestăm în mod hotărât concluziile clasice, rămânând totuși pe terenul strict economic și renunțând la orice element străin acesteia”.¹²⁾ Se trece astfel de la opunerea tezelor provenite din zona teoriei pure unor observații întemeiate pe practică, la polemica între două teorii, polemică purtată sub arbitrajul criteriilor științei economice.

Spre deosebire de toți predecesorii săi, M.Manoilescu combate nu numai doctrina liberului-schimb și argumentele clasicilor, ci și, aparent paradoxal, pe List însuși.¹³⁾ Prin opera sa, se poate vorbi nu numai de “emanciparea” de sub influența maestrului, ci și de o nouă doctrină protecționistă. Admițând caracterul empiric al protecționismului dinaintea sa, economistul român afirma: “În ziua

în care protecționismul se va fi îmbogățit cu o asemenea teorie, caracterul lui științific va apărea foarte clar. Dacă ne propunem acum sarcina să dezvoltăm o teorie științifică a protecționismului, aceasta își are originea în convingerea noastră asupra necesității unei teorii”.¹⁴⁾

3. De la protecția educativă la protecția rațională

Pe parcursul celor două etape asistăm la o transformare radicală a înțelegerii rosturilor și limitelor protecționismului.

Conform “rețetei” listiene, protecționismul trebuie să aibă două funcții: una de întărire a economiilor naționale în faza copilăriei lor; cealaltă, de educare a spiritului de întreprindere și a inițiativelor conaționalilor. Îndeplinirea acestor două obiective ar coincide cu sfârșitul procesului de “maturizare” a economiei naționale și, ca urmare, cu încetarea protecției. Asemenea lui List, economiștii români ai secolului XIX înțelegeau și ei limitarea protecției la faza întemeierii industriei naționale. Depășind caracterul vag al unor astfel de considerații generale, Manoilescu va supune aplicarea măsurilor protecționiste criteriilor și principiilor propriilor teorii asupra comerțului internațional și asupra protecționismului, dând astfel o bază științifică practicii economice.

Analiza manoilesciană a insuficiențelor protecționismului lui List privește trei aspecte: 1) “List a prezentat protecționismul ca pe un sacrificiu economic, ca pe un rău necesar a cărui scuză este de a fi vremelnic... List nu atacă însă bazele propriu-zise ale liberului schimb, el admite principiul fundamental al liberului schimb atunci când anunță: <<Restricția este un mijloc; libertatea este țelul>>.. când List în acest punct principal a făcut o concesie liberului schimb, el i-a cedat totul”, 2) “granița pe care List ar dori să o fixeze protecționismului, de-a lungul anumitor epoci din evoluția popoarelor și anume limitându- l la începutul dezvoltării lor industriale, este tot atât de imprecisă ca și însăși alegerea popoarelor (...); în realitate industriile sunt ca și femeile: nu vor niciodată să se recunoască bătrâne. Căci tinerețea le aduce privilegiul <<Protecției educatoare>> a lui List”; 3) “... în ceea ce privește nivelul protecției, List este foarte categoric și impune anumite limite cu totul arbitrar” ă nici o limită care ar putea să fie fixată a priori pentru nivelul protecției”.¹⁵⁾ Iluzia unei proxime sau îndepărtate egalizări a nivelurilor de dezvoltare va fi străină lui Manoilescu. Națiunile care vin din urmă nu vor fi niciodată real concurențiale cu cele înaintate. Necesitatea nelimitării protecționismului este una din condițiile înzestrării politicii protecționiste cu o teorie protecționistă. Cea de-a doua, și de fapt temei al celei dintâi, este existența “eternă” a statului național; “Viața națiunilor este eternă”¹⁶⁾ este însă mai mult un enunț asertoric decât unul apodictic.

4. Ideea națională - fundament al doctrinei protecționiste

Elementul central, care conferă adâncime și forță întregii construcții teoretice protecționiste, este statul național.¹⁷⁾

Una din trăsăturile fundamentale specifice protecționiștilor este încadrarea lor explicită în rândurile naționaliștilor. De la D.P. Marțian și până la M. Manoilescu, statul reprezintă unica forță îndreptățită să apere interesele națiunii. Pentru realizarea multivisei Confederații a statelor lumii, națiunile trebuie să se întărească, să devină "normale", o integrare echitabilă fiind exclusă între țări cu grade mult diferite de dezvoltare.

Deși cu unele accente dăunătoare chiar obiectivului urmărit, naționalismul economic al protecționiștilor celei de-a doua jumătăți a veacului trecut apare justificat. Nu trebuie omis faptul că, așa cum remarcă un analist al doctrinei, pe la 1850 "opinia publică aproape că nu exista, iar cea care se afla era condusă din afară de curente străine, fiindcă era formată de câteva personalități cu cultură apuseană".¹⁸⁾ Reacția față de influențele străine, extremistă¹⁹⁾ de multe ori și poate de neînțeles astăzi, era determinată de antiteza evidentă între laturile evoluției societății românești: pe de o parte nevoia de "europenizare" prin cosmopolitism (un rol major revenind propagării teoriilor liberaliste)²⁰⁾, iar pe de altă parte imperativul educării în spirit autohton, naționalist, educație deja pornită încă în deceniile 3-4. Susținută cu patimă de Marțian, necesitatea unei politici economice "naționale" este afirmată și de Aurelian, mai cu seamă în vremea aplicării Convenției cu Austro-Ungaria.²¹⁾

5. Problema industrializării, constantă a discursului protecționist

Schema generală a gândirii protecționiste cuprinde următoarele trepte: (1) întărirea economică a națiunii se putea înfăptui numai prin înființarea unei industrii moderne; (2) mijlocul de realizare a acestui scop era protecționismul; (3) unica forță capabilă să asigure protecția era statul.

Pornind de la ideile fundamentale ale autorului german, economiștii români adaptează modelul listian la realitățile României, discursul lor putând fi analizat pe următoarele secvențe:

A. combaterea tezei privind necesitatea menținerii caracterului "eminentemente agrar" al României și argumentarea imperativului industrializării;

B. stabilirea mijloacelor și modalităților de realizare a industrializării țării.

A) Necesitatea depășirii stadiului eminentemente agrar al țării este explicit prezentă în lucrările tuturor economiștilor români. Argumentele aduse în sprijinul acestei idei conduceau la două concluzii: a) politica liber-schimbistă era dăunătoare intereselor țării; b) era absolut necesară promovarea unei politici de încurajare și protejare a industriei naționale.

Una dintre cele mai clare și încheiate argumentații în favoarea industrializării și împotriva menținerii caracterului "curat" agrar al țării este construită de A.D. Xenopol. Sintetic, ea este exprimată de întrebarea: "Câte chile de grâu nu sunt oare cuprinse într-un ornic de Geneva?"²²⁾ Problema industrializării devine astfel nu numai o chestiune de câștig, ci și "o chestiune de civilizație". Analizând structura comerțului exterior, A.D. Xenopol observa inferioritatea productivității muncii naționale (agricole) față de cea a străinătății (industriale),²³⁾ situ-

ație ce avea să devină critică în perioada interbelică.²⁴⁾ Prelungirea acestei stări de inferioritate nu este cu putință, „afară numai dacă neamul românesc nu dorește să ajungă o adevărată colonie economică”.²⁵⁾ Într-o inechitabilă diviziune internațională a muncii „avem rolul cel mai înjositor, cel mai apropiat de animale sau de mașinile fără conștiință, suntem reduși la starea de iloții civilizației”.²⁶⁾ O țară „curată” agricolă este urmărită de pericolul „de a vinde ieftin și a cumpăra scump”, de „boala cea rea și pierzătoare a funcționarismului”, de falsificarea democrației („democrația în acea țară va fi o mare minciună”) și de „lupta înverșunată între partizi”.

Liberul-schimb va fi aspru criticat ca fiind una din cauzele perpetuării stării de înapoiere în care ne aflăm. În stilul său caracteristic, Marțian afirma că „a preconiza principiul absolutei libertăți a schimbului poate fi iertat unui june care, ieșit de pe băncile unei Academii, nu se ocupă de realitatea economiei actuale a statelor, ci de idealul păcii eterne între popoare”.²⁷⁾ Adânc implicat în întregul proces de industrializare declanșat mai cu seamă după promulgarea tarifului vamal protecționist din 1886 și a legii de încurajare din 1887, P.S.Aurelian va fi tot mai vehement în combaterea liberului schimb: „Iară celor cu alianța universală, cu înfrățirea popoarelor, cu o turmă și un păstor, cu pacea perpetuă, le vom răspunde că făcând ce fac toate popoarele din lume și în special democrațiile Statelor-Unite ale Americii, nu facem nici un rău omenirii, că noi nu suntem aleșii lui Dumnezeu, pentru a da exemplul dezinteresării când toate popoarele au făcut și fac din contra”.²⁸⁾ Analizând comparativ istoria regimurilor comerțului exterior în țările dezvoltate apusene și în țara noastră, Xenopol demonstrează că fiecare stat a recurs, în trecut, la practici protecționiste. Acum însă, „știind că predominarea lor economică va ține atât timp cât celelalte popoare vor fi înapoiate în producerea bogățiilor (...) caută a răspândi niște principii foarte profitabile stării lor actuale dar ucigătoare pentru orice popor ce nu este în stare să concureze cu dânsule”. În măsura în care spiritul științific este covârșit de interesul economic, referindu-se strict la aspectele în discuție, Xenopol afirma: „Economia politică a Franței și Angliei nu merită numele de știință; ea este o teorie pusă în serviciul unei practici”.²⁹⁾

Între combaterea prejudecății „eminenței” agrare a economiei noastre, desființarea argumentelor liber-schimbiste și necesitatea industrializării este, așadar, o legătură strânsă. Mai cu seamă după cucerirea independenței de stat, tot mai mulți oameni politici se pronunță în favoarea întemeierii industriilor în România. Dacă în această privință unanimitatea era asigurată, disputele vor privi prioritățile și mijloacele de urmat.

B) În această ordine de idei, Aurelian susținea că industria domestică și meseriile ar trebui să fie sectoarele prioritar încurajate, corespunzător situației țării noastre în acea vreme și potrivit cu „calea naturală a dezvoltării economice” a unui popor. Urmând îndeaproape pe List, el consideră că, pentru încurajarea cu folos a industriei mari, trebuie ca un popor să fi ajuns la oarecare grad de dezvoltare economică, să fi dobândit „o deprindere industrială”.³⁰⁾ Au-

relian nu se pronunță împotriva înființării industriei mari, ci caută a demonstra imposibilitatea introducerii ei ca sistem, în condițiile de atunci ale țării.

Xenopol are, în această chestiune, o poziție aparent inconsecventă. Pe la 1880 era pentru industria mare, construind o argumentație pertinentă. Polemizând deschis cu Aurelian, Xenopol ia ca premisă imperativul protejării, iar nu posibilitățile momentului; protecția nu poate fi asigurată, însă, decât de către stat; concluzia: numai marile fabrici pot fi încurajate de către stat.³¹⁾ În 1895 ajunge la convingerea că "România nu va putea niciodată să devină o țară industrială în adevăratul înțeles al cuvântului. Pentru aceasta ne-am născut prea târziu la viața economică conștientă și nu ne este cu putință a concura cu acele popoare care posedă marea industrie, și anume de sute de ani".³²⁾ Soluția - "dacă nu vrem să pierim" - rămâne introducerea acelor ramuri de industrie "care se țin de agricultură". Deși a doua poziție pare mai înțeleaptă și realistă, viitorul o va confirma pe prima. "Inconsecvența" ține de neînțelegerea ritmului de creștere; geo-economia Vechiului Regat nu-i permitea "salturi" peste etape. În doctrina manoilesciană, oricum, prima teză a lui Xenopol va fi continuată, potrivit cu criteriul dezvoltării prioritare a ramurilor cu productivitatea cea mai mare posibilă.

Măsurile practice de protejare și încurajare a industriei, fiind dependente de cunoașterea realităților, impuneau efectuarea unei anchete industriale. Lucrarea a fost cerută în repetate rânduri de cei doi economiști menționați, Aurelian și Xenopol, având să fie realizată abia la începutul secolului XX.

Alcătuirea unui program economic național,³³⁾ preocupare de căpetenie a protecționiștilor români, va fi o problemă la fel de greu de rezolvat și în perioada interbelică. Protecționismul, parte componentă a acestui program, "a devenit pentru noi o necesitate de salvare națională". Ocrotirea industriei născându-se contra concurenței din afară este pusă de Aurelian înainte de asigurarea și cu comenzi de stat. Protecția internă ar putea fi asigurată de "patriotismul" locuitorilor, care ar urma să prefere la cumpărare produsele fabricilor românești.³⁴⁾ Față de o asemenea lipsă de realism, Xenopol va sublinia rolul statului în asigurarea protecției interne pe calea fiscală și pe calea contractării produselor autohtone. Spre deosebire de Aurelian el se va arăta sceptic față de eficiența protecționismului vamal.

De altfel, rolul statului în înființarea, încurajarea și dezvoltarea industriilor va fi accentuat de toți reprezentanții doctrinei protecționiste. Un loc aparte ocupă rezolvarea opoziției de interese dintre sectorul de stat și cel privat. Profesând un naționalism economic înaintea unui "economism național", Marțian era adeptul unui intervenționism susținut: "A zice ca să lăsăm lupta economică la inițiativa privată, aceasta dacă nu este de rea credință, este tot atât de ridicol ca și aceea ca să lăsăm apărarea militară la inițiativa privată".

Aurelian demonstrează că pentru economia națională, "oricât ar fi de puternică acțiunea inițiativei individuale, (...) pe această cale direcțiunea și impulsivitatea trebuie date de către cei cărora țara le încredințează administrațiunea

intereselor sale. Guvernul este dator (...) să cuprindă cu o singură ochire toate nevoile țării, să le coordoneze, să-și aștearnă un program și să se puie pe lucru”.

Una din concluziile lui Xenopol în finalul “Studiilor economice” sintetizează concis: “Industria în țara noastră nu se poate dezvolta prin inițiative private. Trebuie ca statul să intervină”.

Se cuvine a menționa și reacția opoziției conservatoare față de politica protecționistă. Astfel, P.P.Carp, conservatorul prin excelență, se declară pentru intervenționism care însă trebuie “să se reazeme pe trecut”, “legea trebuind să fie o dezvoltare a lucrurilor existente”. >35) Conștient fiind că “liberalismul ar condamna țara aceasta a rămâne întotdeauna o țară agricolă adică (...) o țară săracă” ³⁶⁾, reprezentantul junimismului politic se arăta a fi extrem de restrictiv în acordarea protecției industriale: “Noi acordăm protecțiune acolo numai unde vedem că, cu toate ostenelele, concurența nu este posibilă”, dezicându-se conjunctural prin aprobarea (din considerente politico- diplomatice) liberului schimb: “vindem grânele scump și mâncăm pâine ieftin... Chiar așa să fie, unde este răul?” ³⁷⁾ Politica economică a conservatorilor a rămas integrată căii deschise de către liberali conferindu-i, nu arareori, măsură și sobrietate.

Aflați într-o permanentă ofensivă parlamentară și gazetărească, protecționiștii, membri ai Partidului Liberal se loveau de rezistența conservatorilor. Este deosebit de semnificativ că, în chestiunile vitale pentru țară, deosebirile pe tărâm politic se reduceau până la a se anula.

6. Insuficiența economică a supranaționalului ³⁸⁾

Vom încheia această scurtă încercare de sinteză a unor aspecte ale evoluției gândirii protecționiste românești revenind la M.Manoilescu și la conceptul fundamental al teoriei protecționiste expus pe larg în capitolul “Statul național ca unitate economică” din lucrarea sa de referință.

Pentru întreaga perioadă (1860-1940) “protecționism” a însemnat identitate națională în context european și mondial. A judeca rezultatele politicilor protecționiste în mod pur economic și a constata insuficiența sau eșecul lor, înseamnă a neglija observarea condițiilor și limitelor concrete de aplicare a lor; înseamnă a nu înțelege istoria universală decât ca istorie a indivizilor legați între ei numai prin ideea de umanitate; înseamnă a falsifica natura primă a legăturilor interumane: regionalitatea cu expresia ei vie, naționalitatea; înseamnă a nesocoti valoarea organizării politice în state naționale ca *modus vivendi* în orice economie integraționistă.

Națiunea ca entitate organizată politic avea să fie una dintre cele mai nimerite formule de universalizare a valorilor etnice; realizată încă din epoca Renașterii târzii, a fost mijloc și scop în înfăptuirea concretă a progreselor tehnice, economice și de civilizație. “Pentru a clădi un stat de-sine-stătător, trebuie să i se creeze o bază materială proprie, ceea ce nu e cu puțință, decât printr-o îndelungată și viguroasă intervenție a puterii centrale. E o dovadă de un rar simț al realității, cum nu se găsește decât în sânul burgheziei (sic!), că aceasta

a făcut din mercantilism o parte integrantă a naționalismului, contopind astfel într-un singur țel aspirațiile naționale ideale și temelia lor materială”.³⁹⁾

Trecerea la o altă formă de integrare politico-economică poate fi în mod just și necesar realizată prin îndeplinirea exigenței fundamentale: existența unor națiuni “normale”, cu grade de dezvoltare compatibile, iar nu numai complemen- tare.⁴⁰⁾

Posibilitatea unei asemenea organizări a fost avută în vedere de Manoi-lescu însuși “... Posibilitatea de a nivela distribuția veniturilor între diferitele po- poare lipsește cu totul. Nu se poate juca - de altfel și aceasta în mod cu totul ipotetic - decât cel dintâi act: acela al realizării unei forme economice optime pentru omenire în interesul ei; dar actul al doilea, distribuția cât mai echitabilă în favoarea fiecărei națiuni nu se poate juca niciodată.

Iată ceea ce ar trebui să înțeleagă toți partizanii liberului schimb.

Pentru a realiza un liber schimb echitabil, fără învingători și fără învinși, ar trebui împlinită condiția indispensabilă a unei organizări politice internaționale.

Fie că este vorba de liberul schimb extins în lumea întreagă, fie că este vorba de o uniune vamală continentală sau regională, este necesar ca teritoriul unei asemenea unități economice să aparțină aceleiași entități politice. Numai entitatea politică garantează o distribuție și o redistribuție echitabilă.

Fără unitate politică, într-o unitate economică mare sau mică, formată din mai multe popoare moderne, vor exista totdeauna profitori și exploatați. Deviza unei asemenea uniuni ar fi: «renunță tu, ca să mă îmbogățesc eu».⁴¹⁾

Ideea protecționistă, inițiată odată cu “românismul integral” al lui Marțian, frământată de sufletele și mințile unora dintre cei mai riguroși gânditori pe care i-a dat spiritualitatea acestui colț de lume, a fost desăvârșită sub forma unui “protecționism integral” reprezentat, în plan teoretic, de opera lui Mihail Manoi-lescu. În plan practic avea să fie întruchipată de socialismul de stat în varianta sa - pe care însuși Manoilescu ar fi dorit-o, poate, cel mai puțin - răsăriteană.

Având ca temei statul și drept scop întărirea națiunii, doctrina protecțio- nistă românească, cu o tradiție de peste o sută de ani, afirmă dreptul la identi- tate politico-economică rezumat într-un singur cuvânt: “suntem!”.

1. "Dacă cineva dorește să se ocupe astăzi de protecționism și de liberul schimb, îi tre- buie curajul de a face ceva nemodern, căci toate aceste controverse privitoare la li- ber schimb și la protecționism sunt învechite ("Vieux jeu"), cf. Mihail Manoilescu, "Forțele naționale productive și comerțul exterior. Teoria protecționismului și a schimbului internațional", Editura Stiințifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 59.
2. cf. Victor Jinga, "Gândire economică românească în secolul al XIX-lea. Considerați- uni sumare". Tipografia "Ardealul", Cluj, 1938, p. 27.
3. "Das nationale System der politischen Oekonomie", a cărei primă ediție a apărut în 1841.
4. Despre gândirea economică protecționistă românească s-a scris foarte mult. Majori- tatea lucrărilor au fost concepute ca analize ale operelor economiștilor noștri. În pe- rioada interbelică, pe lângă o serie de articole semnate de D.Bodin, T.Borneas,

O. Botez, Th. Budu, D. G. Chițoiu, I. Veverca, având ca obiect diverse aspecte ale activității lui D. P. Marțian, P. S. Aurelian, A. D. Xenopol, au apărut și primele lucrări generale, cele mai importante fiind: Stefan Zeletin, "Burghezia română", București, 1925; E. Demetrescu, "Evoluția școalei economice liberale în România în secolul al XIX-lea", Cluj, 1938; V. Jinga, "Gândire economică românească în secolul al XIX-lea", Cluj, 1938. Un moment important în istoriografia problemei l-a constituit apariția lucrării de doctorat a lui V. Vasilescu, "Der Einfluss Lists auf den rumnischen Gedanken im 19 Jahrhundert", Dusseldorf, 1939; analizând elementele listiene și cele particulare specifice gândirii economice românești, autorul realizează o expunere graduală, pornind de la anunțarea ("vestirea") ideii protecționiste de către D. P. Marțian, continuând cu "încetățenirea ideii" prin lucrările lui B. P. Hasdeu și A. D. Xenopol și încheind cu desăvârșirea ideii protecționiste cu P. S. Aurelian, "autenticul reprezentant al lui Fr. List în România". Cu excepția capitolului despre B. P. Hasdeu celelalte au fost publicate separat în limba română în anii 1939 și 1941.

Perioada 1940-1944 este dominată de marile monografii ale lui V. Slăvescu, "Viața și opera economistului D. P. Marțian", București, 1943-1944, respectiv "Economistul Bogdan Petriceicu Hasdeu", București 1943. După 1944, numărul studiilor și articolelor crește de la sfârșitul deceniului 6 și mai cu seamă după 1965. În 1960 apare valoroasa culegere "Texte din literatura economică în România", sub coordonarea lui Gh. Zane. Dintre numeroasele lucrări publicate în această perioadă, se remarcă, prin conținutul lor, studiile introductive ale reeditărilor operelor economice ale lui P. S. Aurelian - semnat de C. Murgescu, D. P. Marțian - Z. Ornea și N. Marcu, A. D. Xenopol, I. Veverca precum și lucrarea cu caracter generalizator a lui V. Jinga, "Principii și orientări ale comerțului exterior al României 1859-1916", Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975 remarcă, prin conținutul lor, studiile introductive ale reeditărilor operelor economice ale lui P. S. Aurelian - semnat de C. Murgescu, D. P. Marțian - Z. Ornea și N. Marcu, A. D. Xenopol - I. Veverca precum și lucrarea cu caracter generalizator a lui V. Jinga, "Principii și orientări ale comerțului exterior al României 1859-1916", Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975 (Cap. II Orientări și atitudini). Din numărul foarte mare de articole apărute în periodice (vezi pe larg și "Istoriografia Economică Românească - Bibliografie selectivă 1944-1969" în Studii de Istorie a Gândirii Economice, București, 1970, nr. 10) am reținut pentru structurarea și abordarea tematicii, următoarele: I. Veverca, "B. P. Hasdeu și rolul industriei naționale" în Probleme Economice, XX, 1967, nr. 9, sept. C. Murgescu, "Elemente progresiste în gândirea economică a lui P. S. Aurelian", ebenda, XX, 1967, nr. 3, martie (este reliefată originalitatea gândirii lui Aurelian, v. infra, nota 9); Toader Ionescu, "Idei progresiste în gândirea economică a lui B. P. Hasdeu", în Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Oeconomica, 1966; V. Ioța, "Alexandru Xenopol - militant de seamă pentru dezvoltarea industrială a României", în Probleme economice, XX, 1967, nr. 3, mart. (reține atenția analiza evoluției sinuoase a lui Xenopol în alternative ca: protecție internă/protecție externă, prioritatea industrie mare/industrie mică, intervenția/nonintervenția capitalului străin); S. Kovacevici, "Conceptul aurelianist privind problema creării industriei naționale în România, prezent în revista Economia națională (1873-1916)", în Studii de istorie a gândirii economice, București, 1970, nr. 3; Gh. Dobre, "Despre Studii economice de A. D. Xenopol și semnificația lor teoretică", ebenda, 1970, nr. 14 (de altfel întregul număr cuprinde articole dedicate operei economice a lui A. D. Xenopol). Ultimul articol (republicat în "A. D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa", volum coordonat de L. Boicu și Al, Zub, Ed. Academiei

R.S.R., București, 1972) aduce o interpretare inedită în analiza metodei de expunere xenopoliene. Pentru analiza operei lui M. Manoilescu menționăm articolul lui Cristea Niculescu, "Teoriile domnului Mihail Manoilescu asupra comerțului internațional și a protecționismului", *Tip. Ziarului "Universul"*, București f.a., lucrarea profesorilor N. Sută și Sultana Sută Selejan, "Concepția lui Mihail Manoilescu despre comerțul internațional capitalist", București, 1972, respectiv articolul lui Dumitru Iulian, "Aspecte operaționale ale teoriei comerțului internațional în gândirea economică românească interbelică", în *Studii de istorie a gândirii economice*, București, 1971, nr. XIII.

Nu ne propunem în acest articol o sistematizare riguroasă sau o analiză exhaustivă a gândirii protecționiste românești, ci doar prezentarea unor aspecte, cu atât mai semnificative, cu cât vremurile de azi îndeamnă a porni pe căi opuse.

5. Un exemplu concludent: deși recunoștea avansul politicii protecționiste pe plan european, I.M. Epureanu afirma: "în orice caz însă, protecționismul nu va câștiga niciodată drept de cetate în știința economică; el nu se poate recomanda decât cel mult ca sistem tranzitoriu..."; I.M. Epureanu, "Despre însemnătatea și necesitatea studiilor economice", Bârlad, 1886. Precizăm aici și poziția lui P.P. Carp, care în privința legii asupra catedrelor universitare a insistat asupra desființării celei de economie politică din Iași, găsind că liberul-schimb poate fi bun pentru țările care produc, dar "ucigător pentru țările care nu produc".
6. O sugestie în acest sens, privind opera lui Xenopol este avansată în articolul semnat de dr. Gh. Dobre, "Despre Studii economice de A.D. Xenopol și semnificația lor teoretică" în *Studii de istorie a gândirii economice*, București, 1970, nr. 4 (vezi și supra nota 4).
7. "Nu poate fi vorba de școli economice propriu-zise, deoarece nu sunt grupări de idei în jurul unui complex de probleme cercetate cu o metodă nouă și cu rezultate originale. Scriitorii români din prima jumătate a secolului trecut și în mare parte și cei de mai târziu, mai mult decât economie politică fac politică economică, influențați direct de maeștrii străini consacrați în acea vreme și de necesitățile aparente sau reale ale economiei naționale românești" (V. Jinga, "Gândire economică românească în secolul al XIX-lea" Cluj, 1938, p. 13).
8. V. Vasiloiu, op. cit., p. 110.
9. A se vedea în acest sens articolul "Elemente progresiste în gândirea economică a lui P.S. Aurelian", semnat de C. Murgescu, apărut în *Probleme economice*, XX, 1967, nr. 3/martie, p. 79: "... privindu-i opera prin prisma mimetismului ideologic, unii comentatori au ajuns să vadă în concepția lui Aurelian nu expresia realităților românești, ci a influenței lui List, mergând apoi până la negarea oricărei originalități de gândire teoretică a economistului român"; și mai departe "opera lui List reprezintă cu alte cuvinte nu geneza concepției lui Aurelian, ... ci un instrument..."
- 10) "Economia politică nu trebuie să uite că ea nu se poate mișca în regiunea curată a teoriei și că lăsând să-i scape lumea reală de supt picioare, ea plutește în vânt și nu mai are nici o temelie serioasă"; A.D. Xenopol, "Studii economice", Craiova, 1882, p. 256; "el (Pellegrino Rossi) era nu numai un economist, ci încă legist și ministru, adică nu numai o mașină de generalități universale abstracte, ci încă om de cazuri practice locale"; B.P. Hașdeu, "Industria națională", București, 1901, p. 91-92. de gândire teoretică a economistului român"; și mai departe "opera lui List reprezintă cu alte cuvinte nu geneza concepției lui Aurelian, ... ci un instrument..."

10. "Economia politică nu trebuie să uite că ea nu se poate mișca în regiunea curată a teoriei și că lăsând să-i scape lumea reală de supt picioare, ea plutește în vânt și nu mai are nici o temelie serioasă"; A.D.Xenopol, "Studii economice", Craiova, 1882, p. 256; "el (Pellegrino Rossi) era nu numai un economist, ci încă legist și ministru, adică nu numai o mașină de generalități universale abstracte, ci încă om de cazuri practice locale"; B.P.Hasdeu, "Industria națională", București, 1901, p. 91-92.
11. Apud M.Manoilescu, op. cit., p. 382, nota 285; cu privire la înțelegerea în plan istoric a proceselor și fenomenelor economice, vezi și poziția lui Zeletin: "Numai lipsa de simț istoric poate duce în ispită de a pune politica economică a României în paralelă cu politica economică a statelor burgheze apusene în faza lor actuală. O asemenea procedură neistorică duce la neînțelegeri grave" (*Burghezia Română, Humanitas, București, 1991, p.105*).
12. Idem, p. 170. "... teoriile lui Smith și Ricardo asupra comerțului internațional, care constituie baza doctrinei diviziunii internaționale a muncii, sunt false. Ele sunt false chiar atunci când s-ar admite fără discuție premisele lor, adică libera concurență și libera circulație a capitalului și a muncii între toate ramurile de producție ale unei țări" (p. 40).
13. Poziția sa este cu totul originală, deși însuși Hasdeu contestă valoarea operei lui List folosind în argumentația sa punctele de vedere ale lui Smith (vezi și articolul lui I.Veverca, "B.P.Hasdeu și rolul industriei naționale", în *Probleme economice, 1967, nr. 9*). Dar iată ce spunea Manoilescu: "Întregul sistem al lui List se bazează pe ideea unui sacrificiu momentan, în vederea unei despăgubiri viitoare. Este o făgăduială pentru... lumea cealaltă, este misticism pur"; cf. M.Manoilescu op. cit., p. 399; sau și mai clar: "Sistemul lui List, departe de a confirma valabilitatea generală a principiului protecționist, din contră îl slăbește".
14. v. M.Manoilescu, op. cit., p. 55, în alt loc (p.53): "în lucrarea de față ne propunem să stabilim o nouă teorie generală a protecționismului".
15. Ibidem, p. 398-403.
16. Ibidem, p. 402.
17. Manoilescu avea să elogieze meritul lui List în precizarea rolului naționalului în economie: "El este cel dintâi care a transplatat, cu multă măiestrie, ideea de naționalitate din imperiul ideologiei în domeniul economic"; ibidem, p. 407.
18. cf. V.Vasiloiu, "Fr. List și Dionisie Marțian", București, Cartea Românească, 1939, p. 9.
19. Marțian ajungea să respingă intervenția capitalului străin în mod violent: "Înțeleg trebuința de a atrage capitalurile, însă nu înțeleg că această trebuință este necondiționată. Să facem o deosebire între trebuințele țării și ale națiunii. Țara, ca pământ și obiect de exploatare, are o trebuință necondiționată de capital pentru a produce. Dar (...) națiunea cu indignațiune (...) ar prefera mai bine a fi de 5 ori mai săracă dar proprietară a pământului, decât expropriată în țara sa, a privi cum moșiile ce au fost odinioară ale fiilor ei, mai târziu vor produce noilor proprietari de 5 ori mai mult. Ce folos, nu ar fi al ei". "D.P.Marțian, "Proprietatea și naționalitatea", Tipographia națională, București, 1866, p.10. Această atitudine, specifică întregii opere a lui Marțian, este numită de V.Vasiloiu "românism integral", op. cit., p. 11.
20. Vreme îndelungată, catedrele universitare din Iași și București au fost deținute de exponenții liberului schimb: Ion Strat, respectiv Alexandru Vericeanu.
21. "Păstrarea și întărirea naționalității este ținta supremă căreia poporul român este dator să jertfească toate gândurile și toate întreprinderile sale. Politica noastră, fie internă, fie externă, numai atunci este bună când este națională; când urmărește pe

- toate căile ocrotirea intereselor naționale". P.S.Aurelian, "Politica noastră vamală", în *Opere economice*, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 271-304.
22. "Studii economice", în A.D.Xenopol, "Opere economice", Editura Academiei RSR, București, 1967, p. 85.
23. "... avem în mijlociu 828 lei pentru tona de importățiuni și numai 158 de lei pentru tona de exportățiuni"; A.D.Xenopol, op. cit., p. 158.
24. "Valoarea tonei exportate era, în 1929, de 40.000 lei, față de aproximativ 27.000 lei valoarea tonei de marfă importată"; cf. V.N.Madgearu, "La politique économique extérieure de la Roumanie", Bucarest, 1939, p. 9. "Raportul de schimb internațional de 1:10 între țările agricole și cele industriale dă cheia înțelegerii relațiilor dominante în prezent între popoarele lumii." M.Manoilescu, op.cit., p.46.
25. P.S.Aurelian, "Opere economice", Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 233.
26. A.D.Xenopol, op. cit., p. 49.
27. D.P.Marițian, "Vamă", în *Anale Economice*, 1862, I-IV, p. 159- 161.
28. P.S.Aurelian, op. cit., p. 43.
29. A.D.Xenopol, op. cit., p. 95; "știința economică clasică a fost o marfă occidentală creată în occident pentru occident și pentru profitul său. Ea făcea pe celelalte popoare să piardă orientarea veritabilelor lor interese și le făcea să se încurce spre paguba lor în formule de producțiune defavorabile pentru ele" spunea Manoilescu în comunicarea "Antagonismele materiale și unitatea spirituală a Europei" ținută la Academia Italiană și reprodusă în "Lumea Nouă", I, 1932, nr. 8. Este remarcabilă continuitatea ideilor conținute de critica școlii liberale făcută de către economiștii români.
30. De altfel, Aurelian, mai degrabă un "îndoctrinat" listian, decât un doctinar original, nu este departe - în această idee - de poziția unor liberaliști, precum N.Suțu, potrivit căruia industria trebuia să vină în mod "nesilit", într-un timp îndelungat și după posibilitățile naturale ale țării.
31. "Industria mare este aceea ce trebuie să căutăm a dezvolta mai întâi, căci "întreaga propășire a poporului nostru a mers pe o cale inversă de aceea a altor popoare; în loc de a ne dezvolta de jos în sus, civilizațiunea a plecat la noi de sus în jos", op. cit., p. 180.
32. Idem, p. 248.
33. "Până astăzi am lucrat cam pe dibuite la dezvoltarea economiei noastre naționale (...) În lipsă de plan, în lipsă de legi economice, fiecare a lucrat după mintea sa, după părerile sale, încredințat că va face mai bine decât predecesorii săi. Rezultatul atâtor încercări prin care am trecut nu putea fi decât confunziunea și pierderea celor mai prețioase forțe productive ale țării"; "Terra nostra", București, 1880, p. XIV-XV.
34. Trebuie să arătăm că Aurelian nu era un caz izolat, deși straniu: "Oare există ceva mai lamentabil decât să auzi pe legislatorii Angliei implorând poporul să cumpere în chip voluntar mărfurile naționale, pr când guvernul ar trebui să-i oblige să le cumpere?" se întreba Fr.Francis; apud M.Manoilescu, op. cit., p. 384, nota 289
35. *Dezbaterile Corpurilor Legiuitoare*, 1893, 13 mai, p. 1374.
36. C.Gane, "P.P.Carp", București, 1936, p. 176
37. Ibidem; atitudinea îi era dictată - înainte de orice altceva - de imperativul încheierii convenției cu Austro-Ungaria în 1875.
38. "... concurența între națiuni este o armă de apăsare pentru cei puternici și o cursă de sclavie pentru cei neputincioși", B.P.Hasdeu în "Industria națională", București, 1901, p. 106.

39. St. Zeletin, *"Burghezia română"*, p. 105.
40. Mai clar decât se exprima același P.Rossi, citat de Hasdeu, nici că se poate: *"Dacă într-o cestiune interesul național cel mai scump, scopul predominant e bogăția: atunci supuneți-vă economiei politice. Dacă însă este la mijloc nu bogăția, ci niște interese de forță sau de demnitate națională, atunci considerațiunile economice se pogoară la treapta a doua, lăsând întâietatea rațiunilor politice"*, B.P.Hasdeu, op. cit., p. 93.
41. M. Manoilescu, op. cit., p. 380-381.

POLITICA SCHIMBURILOR ECONOMICE EXTERNE ALE ROMÂNIEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Adrian PLATON

1. Necesitatea reglementării schimburilor economice externe

În anii dintre cele două războaie mondiale, regimul schimburilor economice ale României cu străinătatea (fluxul de mărfuri și decontarea plăților internaționale) a cunoscut două faze distincte. Până la criza mondială din 1929-1933 amintitele schimburi s-au realizat fără vreo ingerință din partea statului, întrucât grație excedentelor balanței sale comerciale România a fost în măsură “să efectueze toate plățile sale exterioare” ¹⁾. În deceniul al patrulea al secolului XX politica în domeniul vizat s-a caracterizat prin intervenția frecventă și progresivă a statului - fără ca aceasta să tindă sau să se soldeze cu un monopol de stat - intervenție prin care se urmărea adaptarea regimului respectivelor raporturi la noile circumstanțe economice, financiare și politice create de criza mondială din 1929-1933, pe de o parte și de pericolul reprezentat de expansiunea Germaniei naziste, pe de altă parte.

Profunda criză economică mondială a determinat - printre alte consecințe - scăderea puternică a excedentului balanței comerciale și retragerea masivă de plasamente, depozite și capitaluri străine din România, cu efecte nefaste asupra situației economice a țării.

Diminuarea drastică a soldului balanței comerciale în anii crizei ²⁾, deci și a intrărilor de devize, a fost rodul scăderii catastrofale a prețurilor produselor românești destinate exportului, concomitent cu menținerea la un nivel net superior a prețurilor produselor importate de România. Consecințele pentru România erau deosebit de serioase, întrucât comerțul exterior constituia principalul izvor, chiar unic s-ar putea spune, de procurare a devizelor dat fiind că România nu era o țară exportatoare de capital - ci dimpotrivă, nu era un stat creditor - ci unul debitor -, și nici nu beneficia de alte surse precum turismul, transporturile internaționale etc.

Potrivit izvoarelor din epocă s-a ajuns la situația în care soldul balanței comerciale se dovedea insuficient fie și pentru achitarea cuponului datoriei externe, a plății cheltuielilor regiilor autonome, ale legațiilor și al altor servicii ale statului. Astfel, valoarea plăților externe ale statului - în afara pasivului invizibil reprezentat de dobânzile datoriilor private, cuponul capitalurilor străine plasate în întreprinderile din țară, primele de asigurare, turism ș.a. - depășeau soldul balanțe comerciale cu 407 milioane lei în 1930, cu 373 milioane lei în 1931 și cu 779 milioane lei în 1932 ³⁾. Cu alte cuvinte, soldul balanței comerciale reu-

șea să acopere volumul plăților externe ale statului în proporție de 93% în 1930, de 94,5% în 1931 și doar de 72,6% în 1932.

Dar criza economică mondială a avut repercusiuni dintre cele mai serioase nu numai asupra comerțului exterior, ci și asupra capitalului, determinând retragerea masivă de capitaluri străine existente în România și chiar exodul unor capitaluri autohtone. Estimăm că retragerile de capitaluri și de depozite, restituirile de credite și de împrumuturi s-au ridicat la 11.298 milioane lei în 1929, la 11.396 milioane lei în 1930 și la 12.717 milioane lei în 1931, fenomen ce a amplificat dezechilibrul existent pe piața valutară și greutatea cu care se confrunta economia românească.

La cele schițate s-a adăugat un element agravant, anume caracterul tardiv, comparativ cu alte state, al măsurilor restrictive și de control al comerțului cu devize luate de România. În vreme ce o serie de state europene au suspendat - în cursul verii și toamnei anului 1931 - convertibilitatea biletelor și au trecut la centralizarea comerțului cu devize ⁴⁾, România a continuat să practice - în detrimentul propriilor sale interese - până în mai 1932 libertatea deplină a tranzacțiilor internaționale și convertibilitatea biletului de bancă. Cărui fapt se datorește însă această întârziere? La conferința internațională a băncilor de emisiune, convocată la Praga în primele zile ale lui noiembrie 1931 de "Banca Reglementelor Internaționale", delegatul român propunea adoptarea și de către țara noastră a unor măsuri de control a plăților în străinătate identice celor adoptate de către alte state. "Experții străini aflați însă în țară, la acea dată, de teama unor repercusiuni în programul plăților noastre către țările ce le reprezentau (subl. n.), au izbutit să convingă (sic!) atât conducerea Băncii Naționale a României cât și reprezentanții guvernului, asupra inoportunității introducerii unui asemenea regim pe considerațiunea platonică de prestigiu monetar" ⁵⁾. Că în realitate lucrurile stăteau altfel, că era vorba de cu totul alte interese decât "prestigiul monetar" al României, ne-o demonstrează cifrele: din totalul transferului de capital și de profit efectuat de capitalul străin din România, între anii 1929-1932, estimat la 130.192.193 mii lei constanți 1938 (contravaloarea devizelor), 35,5% a reprezentat transferul de dividende și dobânzi. Datoria publică și cuponul CAM avea o pondere de numai 22,5%, restul de 42,0% constituindu-l retragerile de capitaluri, depozite, plasamente, precum și restituirile de credite și împrumuturi.

2. Reglementarea comerțului cu devize

În asemenea împrejurări acțiunea statului era reclamată imperios. Astfel, în luna mai 1932, se realizează centralizarea comerțului cu devize - respectiv monopolul acestui comerț, cedat de stat Băncii Naționale, în calitate de mandatară -, orice vânzare sau cumpărare de valută fiind posibilă numai la și de către BNR. Exportul valutar și devizelor străine, sub orice formă, ca și exportul de lei, era permis doar cu autorizarea BNR ⁶⁾. Regimul restricțiilor valutare, căruia i s-au adus (în oct. 1932, apr. 1935 și iul. 1937) ⁷⁾, o serie de completări, modifi-

cări și îmbunătățiri - nu lipsite de importanță - a ființat până în toamnă lui 1938 când s-a trecut la negociabilitatea parțială a devizelor. Introducerea controlului și reglementarea comerțului cu devize - ținând înălțurarea speculațiilor, stoparea evaziunilor și a retragerilor de capitaluri străine - nu erau de natură să asigure, ele singure, mijloacele de plată externă necesare, mai ales în condițiile apariției unui nou element de dezechilibru - reducerea contingentelor acordate României de către țările importatoare de produse românești și generalizarea restricțiilor din partea acestora.

3. Contingentarea importurilor

În vederea sporirii cantității de devize, intervenția statului a vizat creșterea soldului balanței comerciale în urma acțiunii convergente exercitată de diminuarea importurilor - prin contingentarea lor - și mărirea volumului exporturilor - prin intermediul primelor de export. În principal sistemul contingentării importurilor - introdus în nov. 1932 ⁸⁾ - constând în controlul și limitarea importurilor potrivit anumitor norme, urmărea pe de o parte realizarea unui sold activ cât mai însemnat al balanței comerciale care să procure mijloacele de plată externă prin frânarea importurilor excesive sau inutile, iar pe de altă parte obținerea de concesiuni economice din partea altor state, respectiv fie de contingentă în vederea plasării diferitelor produse românești pe anumite piețe externe, fie reduceri de taxe vamale sau chiar compensații directe.

Contingentarea se realiza pe mărfuri ori pe cantități, stabilindu-se lista nominală a produselor prohibite la import sau limita contingentelor fixate pentru produsele ce trebuiau aduse din exterior.

În totalul importurilor comerciale realizate de România pe parcursul anilor 1933-1937, mărfurile contingentate au deținut ponderi deosebit de mari între 80% și peste 90% ⁹⁾.

Conform aserțiunilor din epocă, regimul contingentărilor nu a contribuit defel sau aproape deloc la îmbunătățirea situației comerțului exterior al României. S-a afirmat că în privința curbelor comerțului exterior românesc și comerțului mondial se constată un evident paralelism, că până la sârșitul lui 1935 sistemul a fost ineficient, iar revirimentul înregistrat între 1936-1937 s-a produs "dacă nu împotriva regimului contingentării, pe lângă el și fără meritul lui", el datorându-se exclusiv conjuncturii economice mondiale favorabile, cu toate că - se recunoaște - pe măsura trecerii timpului "regimul a funcționat mai bine". În ceea ce privește modificările produse în structura importurilor - atâtea câte au intervenit - se conchidea că ele s-au întâmplat "independent de regimul contingentării și ca un efect pe de o parte al prețurilor, pe de altă parte al dezvoltării industriei românești". Fără îndoială, toate acestea sunt de netăgăduit. Totuși, apreciem că regimul contingentărilor a jucat, în plan general, și un anumit rol pozitiv asupra balanței comerciale a României, deoarece a tins să împiedice - reușind fie și numai parțial - unele importuri excesive sau chiar inutile. Oricum, suntem de părere că fără adoptarea măsurilor de contingentare efectele nefa-

vorabile suferite de economia țării ar fi fost amplificate. Nu este lipsit de semnificație faptul că relaxarea temporară a regimului contingentării a dus la o creștere a importurilor în numai patru luni (mai - august 1934) cu 1,5 miliarde lei. Și încă un aspect: contingentarea nu putea rezolva, ea singură, multiplele și complexe probleme ale comerțului exterior românesc din acea perioadă și nici să înlăture efectele acțiunii combinate ale unor factori interni și externi, numeroși și diverși.

4. Stimularea exportului

Stimularea și mărirea volumului exporturilor s-a căutat a se realiza prin două mijloace principale: 1) directe - primele economice și 2) indirecte - primele valutare și libera negociere a devizelor - acestea din urmă constituind uneori cauze, alteori efecte ale deprecierii monedei naționale.

Intervenția statului prin mijlocirea primelor economice de export a urmărit, în primul rând, procesul de formare a prețurilor produselor agricole, petroliere și lemnoase - produse de bază ale exportului românesc - în scopul acoperirii diferențelor dintre prețurile interne și cele de pe piața externă. Primele economice de export au fost introduse începând cu 1931, dar au cunoscut intensificări și amplificări din 1933.

Astfel, în iunie 1933 ¹¹⁾ se creează fondul pentru organizarea comerțului și exportului produselor agricole, în aprilie 1934 ¹²⁾ sistemul primelor economice se extinde și asupra lemnului, iar în decembrie 1934 ¹³⁾ sunt introduse noi prime de export, incluzându-se, totodată, în sfera de acțiune a acestora produsele petroliere. În iunie 1935 ¹⁴⁾ se instituie un nou sistem de prime de încurajare, proporționale cu contravaloarea în lei a exportului, după cum urmează: 40% la grâu și derivate, 30% pentru orz, ovăz și secară, 15% la porumb, 30% pentru animale vii și produse animale, precum și pentru produsele alimentare, cu excepția păsărilor vii, 25% pentru lemn și derivate, 10% pentru produse petroliere, 25% pentru celelalte produse. De reținut faptul că primele enumerate se plăteau numai în condițiile în care exporturile erau achitate în valută forte.

De un interes aparte s-a bucurat politica de susținere a prețului grâului, în care scop au fost utilizate trei sisteme: a) prima de export (în 1931); b) intervenția statului în calitate de cumpărător (în 1933-1934) și c) sistemul combinat - fixarea unui preț minimal, prima de export și intervenția statului pe piață în calitate de cumpărător (în intervalul 1935-1938) ¹⁵⁾.

Acoperirea primelor plătite exportatorilor se realiza din: taxele percepute la eliberarea autorizațiilor de import a articolelor contingentate, taxele de contingentare încasate de Ministerul Finanțelor, prima de import de 44% încasată de BNR de la importatori și de la toți agenții economici care obțineau devize pentru plăți în străinătate (introdusă în iunie 1935), taxa de 10% din valoarea certificatelor de import provenite din exportul produselor petroliere, cerealiere și lemnului, timbrul asupra pâinii, taxa asupra măcinatului morilor comerciale și bugetul statului.

Referitor la primele valutare, pe lângă amintita primă de import de 44%, menționăm instituirea, în 1936, a unei prime de 38% plătită tuturor categoriilor de mărfuri exportate în țările cu devize forte, precum și prima suplimentară de 50% peste cea de 38%, adică 107%, achitată - din martie 1940 - de BNR exporturilor realizate în țările cu devize liber convertibile ¹⁶⁾. După cum se vede, primele au constituit nu numai o pârgie de stimulare a exporturilor, ci și un mijloc de orientare a exporturilor românești spre țările cu valută forte.

În anii 1934-1939, în condițiile în care România devine un obiectiv din ce în ce mai disputat între marile puteri în cadrul politicii de reîmpărțire a zonelor de influență, pe lângă asigurarea unui sold comercial extern cât mai ridicat, politica economică a urmărit și îndrumarea fluxurilor schimburilor cu străinătatea în direcția menținerii și amplificării legăturilor cu aliații tradiționali - Franța și Anglia - și contracarării tentativelor tot mai insistente ale Germaniei naziste de a atrage țara noastră în orbita ei de influență economică și politică. Orientarea schimburilor comerciale către statele occidentale în detrimentul țărilor iredentiste, s-a realizat prin obligativitatea exportatorilor de a vinde produsele de bază ale exportului românesc (petrol, cereale, lemn) exclusiv contra devize libere (nov. 1934), instituirea unor prime de export variabile - între 10 și 40% - pentru exporturile realizate în statele cu devize forte (Anglia, Franța, Belgia, Olanda, SUA ș.a.) - în iunie 1935 - și prin lăsarea la libera negociere a unei cote de 30% (august 1938) și de 70% (octombrie 1939) din devizele obținute în urma exporturilor.

Totodată, guvernul român a fost nevoit să recurgă și la o serie de concesiuni față de statele creditoare din occident, așa cum a fost regimul compensațiilor - constituit într-un mijloc deloc neglijabil de transferare a profiturilor obținute de capitalul străin în România - și libertatea de transfer acordată, în august 1938, aceluiași capital. Este de remarcat și faptul că în conjunctura creată de declanșarea celui de-al doilea război mondial și de intrarea în vigoare a tratatului economic româno-german din martie 1939, România a căutat prin politica sa comercială externă să mențină în continuare deschis canalul fluxurilor economice cu țările occidentale, precum și să zădărnicească planurile agresive ale celui de-al treilea Reich, scontând încă pe sprijinul politico-militar al blocului anglo-francez.

Evoluția rapidă a evenimentelor politice și militare, victoria trupelor naziste, culminând cu prăbușirea Franței, au făcut ca în vara lui 1940 România să fie complet izolată pe plan internațional. Și urmările prea bine cunoscute - în ceea ce o privește - nu au întârziat să-și facă apariția.

1. Arhiva Băncii Naționale a României (B.N.R.), fond: Studii, dosar nr. 5, 1934-1938, f. 28.

2. "Anuarul statistic al României 1939 și 1940", București, M.O., Imprimeria Națională, 1940, p. 575.

3. Gh.M.Dobrovici, "Evoluția economică și financiară a României în perioada 1934-1943", București, I.E.Torouțiu, (f.a.), p. 27.

4. Ștefan I.Dumitrescu, "Studiu asupra măsurilor restrictive și de control ale comerțului cu devize în Europa Centrală", București, Cartea românească, 1932; Ștefan I.Dumitrescu, *Evoluția politicii românești de schimb și plăți cu străinătatea*, București, Tipo Ion C. Văcărescu, 1935, p. 4.
5. "Enciclopedia României", vol. IV, p. 429.
6. "Monitorul oficial", partea I, 1932, nr. 113, mai 18, p. 3254- 3255.
7. "Monitorul oficial", partea I, 1932, nr. 230, oct. 1, p. 5706-5707; idem, 1932, nr. 250, oct. 25, p. 6272-6273; idem, 1935, nr. 89, apr. 15, p. 2845; idem, 1937, nr. 155, iul. 9, p. 6167; Arhiva B.N.R., fond: Studii, dosar nr. 33, 1938-1941; Ștefan I.Dumitrescu, *Evoluția politicii românești...*, p. 37.
8. "Monitorul oficial", partea I, 1932, nr. 276, nov. 27, p. 7028-7029.
9. Virgil N.Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, *Independența economică*, 1940, p. 239-240 și *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 431.
10. Ștefan I.Dumitrescu, *Evoluția politicii românești...*, p. 24-25; Virgil N.Madgearu, *Evoluția economiei românești...*, p. 239; *Aspecte ale economiei românești*, 1939, p. 241 ș.a.
11. "Monitorul oficial", partea I, 1933, nr. 148, iul. 1, p. 4402-4403.
12. Idem, 1934, nr. 100, mai 1, p. 2694.
13. Idem, 1934, nr. 285, dec. 10, p. 7781.
14. Idem, 1935, nr. 130, iun. 11, p. 4229-4230.
15. Virgil Madgearu, *Evoluția economiei românești...*, p. 246; și: Ioan I. Tatos, "Politica grâului în România 1929-1937", București, *Independența economică*, 1938, p. 45-54.
16. Arhiva B.N.R. fond: Studii, dosar nr. 5, 1934-1938; dosar nr. 33, 1938-1941; fond: Consiliul de administrație, dosar nr. 501, 1942.

COORDONATE ECONOMICE ALE DREPTURILOR DE PROPRIETATE

Sorica SAVA

1. Privatizarea în corelația economie-drept

Politicile de privatizare aplicate sau în curs de aplicare în unele țări central și est europene sunt prezentate de multe ori ca o mișcare inexorabilă asupra căreia trebuie să prevaleze analiza gradului de avans sau de recul.

Dincolo însă de schimbarea regimului juridic al proprietății, abordarea rațională a procesului de privatizare implică analiza economică a statuării și exercitării drepturilor de proprietate. Respectiv, evidențierea anumitor aspecte mai puțin sesizabile “cu ochiul liber”, dar care pot influența natura și ritmul reformelor în care ne angajăm. Pentru că, pe de o parte, această majoră modificare instituțională nu are sens decât în contextul restructurării vechiului sistem economic, evident drept bază a unui nou ansamblu societal. Și, pe de altă parte, întrucât, drept principală modalitate de introducere a logicii și mediului economiei de piață, privatizarea reprezintă una dintre cele mai spinoase probleme ale transformărilor de sistem ale economiilor puternic centralizate.

Aceste aprecieri sunt cu atât mai justificate cu cât istoria economică ne arată că marea majoritate a instituțiilor și piețelor din țările occidentale nu au fost create conștient - adică printr-o anumită politică și într-o anumită perioadă prestabilită - ci dimpotrivă au apărut, s-au dezvoltat și perfecționat - fără îndoială nu în afara raționalității - pe măsura scurgerii timpului, decenii după decenii.

De aceea este necesară includerea în aria problematică a tranziției la economia de piață, alături de trecerea proprietății de stat în regimul proprietății private și, respectiv, crearea și dezvoltarea sectorului privat, și a analizei economice a dreptului, a regulilor juridice ca și a fiecărui act normativ. Adică să luăm în considerație “ceea ce vedem și ceea ce nu vedem” - după cum și-a intitulat un celebru eseu Frederic Bastiat - știut fiind că în funcționarea sistemului economic intervin factori care sunt vizibili precum și o serie de factori ce nu pot fi percepuți imediat.

În cazul privatizării este utilă o analiză economică a dreptului patrimonial (proprietate, succesiune, responsabilitate civilă și penală, contracte), a dreptului corporativ (constituire, faliment, reglementări antimonopol ș.a.) a reglementărilor cu implicații în economie, a procedurii și chiar a dreptului familiei.

În teoria economică actuală acest gen de studii reprezintă un univers nou de preocupări în care investigația a trecut dincolo de frontierele tradiționale ale științei economice. Analiza economică a drepturilor de proprietate ce se înca-

drează în această orientare beneficiază de o serie de concepte și metodologii care alcătuiesc ceea ce am putea denumi "teoria economică a drepturilor de proprietate".

O primă problemă care se ridică în cadrul privatizării atât prin vânzare cât și mai ales prin transferul gratuit de proprietate este aceea a definirii riguroase a drepturilor de proprietate, sau cum se obișnuiește a se spune stabilirea unor "drepturi de proprietate clare". Din punct de vedere economic trebuie să luăm în considerație nu simplul drept de proprietate, ci drepturile de proprietate¹⁾: dreptul de a poseda, dreptul de a folosi, dreptul de a decide, dreptul de a conduce (o firmă, o afacere etc.), dreptul de uzufruct (de a obține și a-și însuși un venit), dreptul la capital, dreptul la titlul de proprietate sau de garantare a acestuia, dreptul de a-l transmite, dreptul de a face schimb de proprietate, dreptul de control al activităților izvorâte din proprietate sau asupra folosirii proprietății în cadrul delegării acesteia, dreptul de a sancționa utilizările improprii sau păgubitoare, dreptul de a emite titluri de credit ș.a.

De aici diferitele mecanisme ale desetizării proprietății (vânzare de acțiuni, distribuirea gratuită a acestora, transferul controlului - fără proprietate - asupra unor întreprinderi publice etc.), dar mai ales diversitatea condițiilor, posibilităților de manifestare a drepturilor de proprietate. Implicațiile exercitării depline sau trunchiate a drepturilor de proprietate se regăsesc nu numai în mediul microeconomic, ci și la nivel macroeconomic determinând în final amplitudinea raportului piață-stat. Căci deși este adevărat că proprietatea privată crează pentru individ o sferă de acțiune în care este liber față de stat, și că extinderea sectorului privat limitează posibilitățile de intervenție directă și discreționară a statului, tot atât de adevărat este și că orice autoritate, chiar și cea mai liberală este o "contradictio in adjecto".

Statul poate influența funcționarea economiei nu numai prin intervenție sau non intervenție strict economică, ci și prin reguli de drept. De pildă, prin favorizarea sau obstrucționarea creării condițiilor exercitării, respectării drepturilor stabilite, sau prin reglementări juridice, care, pe fondul unor constrângeri specifice economiei naționale (lipsa de capital, sisteme de organizare, gestiune și management, relații stat- agenți economici inflexibile etc.) pot influența și modifica comportamentele proprietarilor sau ale nonproprietarilor. Cu atât mai mult statul poate interveni din start, încă în faza stabilirii titlurilor juridice, la fel cum nici simpla statuire a drepturilor de proprietate nu înseamnă automat asigurarea condițiilor exercitării lor. Aceste judecăți sunt cu atât mai adecvate economiei noastre cu cât transferul de proprietate precede, cel puțin cantitativ, dacă nu în general, proprietatea privată și nu invers.

Influențele directe sau indirecte asupra comportamentelor din economie sunt deosebit de importante întrucât din punct de vedere economic drepturile de proprietate nu reprezintă relații între oameni și bunuri, ci "relații codificate (n.n.: conform unor reglementări) între oameni", care intervin în legătură cu folosirea bunurilor posedate. Posesiunea drepturilor de proprietate având sens

doar în măsura în care aceasta se fructifică, se valorizează prin relații între proprietari sau între aceștia și non-proprietari.

Relațiile acestea pun în evidență un fapt esențial și anume că proprietatea reprezintă o componentă de bază a sistemului instituțional al unei societăți, sistem ce reflectă "convențiile privitoare la atitudinea individuală sau a grupurilor, respectiv propriul comportament, sau față de comportamentul celorlalți".²⁾ Astfel, drepturile de proprietate generează anumite comportamente de partea proprietarilor și altele de partea non-proprietarilor, fenomen ce definește "caracterul opozabil al drepturilor proprietarului vizavi de ceilalți indivizi"³⁾. În consecință, proprietatea și schimburile de activități prin piață ce le dă naștere înseamnă agenții economici într-o rețea de legături cu o latură pozitivă - "recompense" (avantaje) - și o latură negativă - "sanțiuni" (dezavantaje). Experiența și capacitatea de anticipare permit oamenilor ca în exercitarea drepturilor de proprietate să reflecteze și să sconteze pe o serie de consecințe a raporturilor cu ceilalți membri ai colectivității.

În teorie (practica nu infirmă) se consideră că pe un plan general drepturile de proprietate alăturate ipotezei de raționalitate - adică maximizarea utilității la nivelul fiecărui agent - pot duce la "maximum de eficiență". Acestea sunt evidente reguli generale ce presupun un comportament adecvat folosirii eficiente a proprietății, bazat pe inițiativă dar și pe capacitate și experiență în atingerea unei asemenea finalități.

De aceea abordarea economică a drepturilor de proprietate implică o disjuncție între "proprietatea creată" și "proprietatea transmisă", structură semnificativă pentru vitalitatea unei economii naționale. Privatizarea prin transferul gratuit al unei părți a proprietății de stat presupune deci o analiză detaliată a efectelor pe termen scurt și pe termen lung, cel puțin din punctul de vedere al dobândirii și utilizării capitalului și al majorării acestuia (consum, economie, investiții), al inițiativei și capacității de folosire eficientă a proprietății, al organizării, gestiunii și conducerii unităților economice, al implicării în schimbul de proprietăți etc.

2. Caracteristici și consecințe

Pentru ca privatizarea să-și atingă menirea în crearea structurilor de piață drepturile de proprietate trebuie să prezinte două caracteristici sine qua non: exclusivitatea și transferabilitatea. Ele trebuie să fie exclusive, altfel puterea proprietarilor și capacitatea lor de control sunt alterate. Totodată ele trebuie să fie transferabile în sensul asigurării libertății depline a proprietarilor de a renunța la anumite elemente ale proprietății sau supuse controlului lor. În caz contrariu posesorul nu mai are capacitatea să decidă și să opteze asupra folosirii diverselor componente ale proprietății sale și deci puterea sa nu mai este respectată.

Analiza modificării drepturilor de proprietate reliefează prevalența motivației economice. >4) Atât la nivel individual cât și de grup drepturile de proprie-

tate tind să se schimbe numai atunci când câștigurile scontate din asemenea modificări excedează costurile ocazionate de acestea; la fel crearea unor noi drepturi de proprietate are loc ca răspuns la dorințele unor agenți, persoane, de ajustare a noi relații beneficiu-cost.

Astfel, o semnificație aparte o dobândește analiza factorilor susceptibili de a altera cele două caracteristici, fără de care din punct de vedere economic proprietatea nu are sens.

Teoria și practica economiilor de piață relevă doi factori de lezare și atenuare a exclusivității drepturilor de proprietate: constrângerile juridice ce pot limita exercitarea anumitor drepturi și costurile de tranzacție - privite ca ansamblu al costurilor ce trebuie să le suporte un proprietar pentru ca să i se respecte de către alții drepturile sale.

Referitor la transferabilitate s-a constatat că au acționat în sens limitativ sau atenuant toate acele dispoziții legale ce au condiționat transferul de o serie de restricții, uneori ajungându-se chiar și la interzicerea cedării. După unele studii occidentale, asemenea instituții de bază, ca drepturile de proprietate și piețele, sunt tipic alterate de "modificările în relațiile contractuale sau de schimbarea limitelor dintre activităților de piață și cele de non-piață". 5)

Analiza manifestărilor și consecințelor exercitării drepturilor de proprietate pe exemplul tendințelor postbelice din țările occidentale prezintă și alte concluzii interesante și cu implicații practice. Astfel anumite forme de constituire și organizare a unităților economice și a producției compromis progresiv cele două trăsături esențiale ale drepturilor de proprietate: marea întreprindere privată ("întreprinderea gigant"), diferitele structuri publice, firmele reglementate, cooperativele și asociațiile mutuale, separarea crescândă a puterii de proprietate, a dreptului de decizie de cel de control, comportamentul excesiv birocratic, comportamentele "strategice" ș.a.

Motivația acestor aprecieri ține de faptul că în marea firmă managerială există o separare între manageri și acționari (proprietari) numărul și diseminarea foarte mare a acțiunilor imprimând o asemenea tendință. Ca urmare exercitarea unora dintre drepturile de proprietate este alterată, controlul asupra folosirii proprietății este redus, iar costurile de tranzacție sunt foarte ridicate, existând dificultăți majore în relevarea preferințelor agenților economici.

Analiza costurilor de tranzacție în cadrul diferitelor organizații economice a relevat că anumite tipuri dintre acestea pot influența pozitiv sau negativ exercitarea drepturilor de proprietate. Respectiv, că "alegerea tipului de organizare a activității întreprinse (contract, firmă, regie publică etc.) trebuie să ia în calcul minimizarea costurilor de tranzacție". 6)

Dar fără a se neglija anumite limite ale raționamentelor economice, deja manifestate în ultimele decenii, impuse de creșterea costurilor informației, ca și de "asimetria informației" în rândul agenților economici. De pildă, diferențele în privința informației dintre acționarii și managerii companiilor private, dintre asi-

gurator și cel ce se asigură, dintre patroni și salariați, dintre guvern și managerii firmelor publice, ori birocrății acestora.⁷⁾

Deopotrivă un factor ce a lezat exercitarea deplină a drepturilor de proprietate s-au dovedit a fi și unele strategii economice care au generat anumite "comportamente strategice", respectiv obiective și finalități ce s-au îndepărtat de cele strict raționale din punct de vedere economic. Caracterul exclusiv al drepturilor de proprietate este astfel minimizat ca și în cazul marilor firme în care managerii beneficiază de o autonomie mult mai puternică decât în firma obișnuită.

Un alt exemplu de non exclusivitate pot fi considerate firmele reglementate întrucât aici constrângerile legale limitează profitul realizabil, în sensul reglementării ratei profitului. Acesta este cazul unor întreprinderi private care girează servicii publice sau lucrează pe baza comenzilor de stat, tip de firme întâlnite în SUA și Canada. Din analiza acestor situații reiese însă că managerii ar putea depăși rata reglementată a profitului transformând surplusul într-o formă non-pecuniară (mărirea cheltuielilor generale, sporirea alocațiilor pentru scopuri neproductive etc.) Astfel prin degradarea drepturilor de proprietate se poate ajunge la o alocare inefficientă a resurselor, în timp ce organismele publice de control nu pot frâna acest comportament. Agenții de control economico-financiar care ar putea să acopere absența controlului acționarilor nu pot influența respectarea unei anumite norme a profitului, deoarece, în pofida angajamentului real în satisfacerea cerințelor prezumate mandatul lor este limitat în timp. Deci, după cum apare din analizele efectuate în unele economii occidentale, o asemenea degradare a drepturilor de proprietate poate avea loc și în cazul unor situații legale, iar controlorii publici care iau locul acționarilor privați nu pot fi în măsură să asigure un control susceptibil de a evita acest gen sui generis de risipă.

Conform altor studii o formă de alterare a unor drepturi de proprietate ar putea fi cooperativele și asociațiile mutuale (de interes reciproc), în măsura în care transferul de proprietate nu ar fi asigurat la nivelul la care se realizează în cadrul firmelor private. După încadrare, cooperatorii și membrii asociației nu vor mai putea avea drepturi de proprietate nici exclusive, avându-se în vedere dificultățile de control asupra gestionarilor; nici transferabile, în măsura în care nu există o piață care să permită transmiterea, schimbul acestor drepturi. În acest caz rezultă două consecințe: gestionarii nefiind obligați de a realiza un profit pot genera risipă sau operațiuni profitabile doar pentru ei; iar cooperatorii și gestionarii neputând să recupereze surplusul de capital sau de venit al întreprinderii ivit în decursul activității sub o formă monetară, nu vor ezita să diversifice activitățile uneori într-un fel neproductiv.

Dar, în opinia majorității autorilor teoriei economice a drepturilor de proprietate un caz tipic de alterare a acestora îl constituie firma publică. În acest gen de firme drepturile nu sunt nici exclusive și nici transferabile. Întrucât gestionarii din aceste firme sunt eliberați de orice constrângere pe motivul că

acționează conform interesului general într-un domeniu fixat apriori și folosirea ineficientă a resurselor devine îndoielnică. Relevanța acestei aprecieri este mai mare întrucât au fost și situații în care drepturile de proprietate publică au putut compensa întrucâtva dispariția drepturilor de proprietate privată. Trecerea întreprinderilor cu capital de stat la administrațiile publice au dovedit însă o și mai mare degradare a drepturilor de proprietate, degradare ce s-a repercutat negativ asupra activității lor, în primul rând datorită absenței controlului prin piață a opțiunilor, strategiei și acțiunilor economice în general.

3. Aplicații - exercitarea drepturilor de proprietate în organizarea, conducerea și crearea de capital a firmelor

În arsenalul analitic al abordării economice a drepturilor de proprietate pot fi incluse și corelațiile dintre exercitarea acestor drepturi, tipul de organizare a activității și dimensiunea firmei, raportul dintre “deținerea de proprietate” și accesul la “exercitarea puterii”, și invers dintre “exercitarea puterii” și accesul la proprietate, dintre proprietatea “creată” și proprietatea “transmisă”, ca și impactul birocrăției, îndeosebi a birocrăției publice.

Preocupați de a răspunde la întrebarea, cine conduce unitățile și activitățile economice - managerii sau proprietarii? - numeroși economiști și-au concentrat atenția asupra relației dintre conducerea întreprinderii și proprietari, asupra condițiilor și efectelor exercitării dreptului de decizie și control.

Răspunsurile pot fi grupate în jurul a trei ipostaze: proprietatea asupra capitalului dă acces la exercitarea puterii, sau, dimpotrivă, există o disociere între cele două realități, sau, în fine, exercitarea puterii dă acces la proprietate.

Pentru a se aprecia importanța relativă a fiecăreia dintre eventualități s-a procedat la investigații după dimensiunea firmei, adică pe de o parte cazul marilor întreprinderi, iar pe de altă parte cel al întreprinderilor mici și mijlocii. Din acest punct de vedere numeroase studii occidentale relevă separarea crescândă a “puterii” de “proprietate” în marile întreprinderi datorită “revoluției manageriale”.

Această apreciere se bazează pe două tipuri de argumente: comparativ cu valoarea marilor întreprinderi (în sensul capitalizării bursiere) valoarea marilor patrimonii familiale este cu mult mai mică situându-se la un nivel care nici măcar nu le permite să dețină o parte semnificativă din capitalul celor mai mari firme; complexitatea problemelor de rezolvat în marea întreprindere (tehnologice, științifice, comerciale, financiare, sociale, organizaționale etc.) aflate sub spectrul temerii de ineficiență a făcut ca proprietarii să nu mai poată fi la comanda firmelor ce le dețin, aceasta revenind “inteligenței organizate a întreprinderii”, denumită “tehn structură”, șefului de întreprindere deținător de cunoștințe și nu de capital.

Tendința nu este însă uniformă în toate firmele influența mediul economic specific național fiind importantă. Astfel, în Franța, spre deosebire de SUA,

raportul "putere-proprietate" în primele 200 cele mai mari întreprinderi franceze arată că deși există "condiții de acces la putere" (n-a-: conducere) în marile companii "revoluția managerială" nu a atins încă nivelul global. Mai mult, conform unor estimări (pentru anul 1986), 50% din cele mai mari societăți private franceze sunt conduse de către patronul-proprietar. Deci, în numeroase cazuri "contrar teoriilor, chiar și în cele mai mari întreprinderi, legătura dintre putere și proprietate este încă pregnantă". Această situație este explicată de economiștii francezi prin faptul că, valoarea acestor firme, talia, organizarea lor și complexitatea problemelor cărora trebuie să le facă față "sunt departe de a scoate în afara jocului puterea proprietății". Apoi, acest mod de exercitare a puterii proprietarilor nu este singurul, un proprietar putând fi foarte influent printr-un control asupra managerilor nonproprietari, întrucât transmiterea dreptului de decizie, de conducere nu înseamnă obligatoriu slăbirea, ci dimpotrivă, solicită și amplifică dreptul de control. Se ridică totuși problema comportamentului managerilor și a modalităților de control indirect asupra activității lor.

În practica economiilor de piață occidentală au apărut câteva situații: pe de o parte managerii pot maximiza valoarea vânzărilor sau pot deturna o parte din profituri sub forma unor investiții sau cheltuieli, nu neapărat necesare, dar care să le întărească poziția și prestigiul lor; pe de altă parte managerii nu au putut merge prea mult împotriva obiectivelor acționarilor datorită temerii destituirii lor.

Din același punct de vedere, dar extinzându-se analiza la nivelul întregii economii, în studii elaborate conform principiilor "Școlii opțiuni publice" se apreciază drept caracteristică majoră a actualei organizări birocratice din economiile occidentale, "slăbirea drepturilor de control ale cetățenilor în favoarea celor ce girează în numele lor - spre deosebire de ceea ce se întâmplă în întreprinderile în care controlul perfect al acționarilor asupra giranților poate asigura o eficiență normală".

Luând în considerație aceste concluzii interesante din analizele efectuate pe specificul economiei de piață, putem sesiza importanța "noilor instituții" de tipul Fondului Proprietății de Stat, Fondurile Proprietății Private a funcțiilor și incidențelor acestora în condițiile unei economii care trebuie să funcționeze surmontând numeroase constrângeri economice, sociale, politice ș.a. și cu obiectivul restructurării ei fundamentale.

În ceea ce privește consecințele exercitării dreptului de proprietate asupra patrimoniului ar fi de relevat că nu se poate vorbi de o disociere netă, între "proprietate" și "putere" întrucât condițiile de acces la proprietate sunt în mod egal, tot atât de favorabile transmiterii drepturilor de proprietate prin moștenire ca și prin vânzare- cumpărare sau creare de către manageri. De pildă în cazul celor mai mari companii private franceze, din cei 42 de manageri-proprietari, 21 erau proprietari-moștenitori și 21 erau cumpărători sau creatori de proprietate. În categoria întreprinderilor mici și mijlocii (firme private) - adică cei ce folosesc până la 500 de angajați - s-a constatat că nu există o disociere între pro-

prietate și putere, aici suprapunerea puterii cu proprietatea fiind cvasitotală. La fel de diferite apar și problemele creării, dobândirii drepturilor de proprietate. Cu cât întreprinderea este mai mică cu atât este mai rară deschiderea capitalului către persoane străine de familie, în general această opțiune fiind o decizie excepțională; și când are loc se apelează și se acceptă numai acei parteneri financiari sau bancari ce s-au dovedit întotdeauna atașați de firmă sau de familia-patron.

După unele estimări asupra economiei franceze partea deținută de patron și familia sa este în medie de 77% în întreprinderile cu 10-19 salariați, 71% în cele cu 20-49 salariați, 62% în cele cu 50-99 salariați, 45% în cele cu 100-199 salariați și de 38% în întreprinderile cu 200-499 salariați ⁹⁾.

Desigur, cu timpul această participare "străină" la capitalul patronului și al familiei sale ar putea schimba aceste proprietăți chiar și prin simpla transmitere prin succesiune a drepturilor de proprietate. Această eventualitate este însă foarte puțin probabilă întrucât, după cum au constatat cercetătorii francezi, există tendința de recentrare în familie a capitalului celei de-a doua generație de intruși, în majoritatea acestor întreprinderi (87%) nepracticându-se sistemul dividendelor. Beneficiile sunt de obicei reinvestite, sau repartizate ca supra-salariu patronului - proprietar și membrilor familiei sale implicați în activitatea firmei. Din toate acestea rezultă că în cazul întreprinderilor mici creșterea, dezvoltarea firmei este cu preponderență autofinanțată. Pentru cunoșterea raportului real proprietate-putere este semnificativă și constatarea că în întreprinderile mici și mijlocii considerate adesea un fel de societăți pe acțiuni de un tip deosebit, drepturile de proprietate delimitează nu numai condițiile de acces la putere ci și dreptul de uzufruct. În același timp acest tip de proprietate oferă și mijloacele de a interzice orice contraputere și orice reglare din partea acționarului. Pe fondul unui acționariat de proporții reduse "acționarii din familie" dețin un capital care nu poate fi vândut ci doar transmis în familie, adică un capital care nu se valorifică pe piața financiară. Acești "acționari" acceptă un asemenea statut al drepturilor de proprietate, în care sunt lipsiți de putere, control, remunerație, pentru că acest patrimoniu simbolizează apartenența la familie și afacerile ei, situație uneori calificată drept "absurdă din punct de vedere economic".

4. Unele aspecte corelative

Din punctul de vedere al efectelor exercitării și al valorizării drepturilor de proprietate, o importanță deosebită o prezintă căile de acces la proprietate. În analiza economică acestea sunt redate de structura proprietății prin creare și/sau cumpărare pe de o parte, și prin moștenire, pe de altă parte.

Din cercetările efectuate de o serie de economiști occidentali reiese că pentru întreprinderile mici și mijlocii, ponderea transmiterii proprietății prin succesiune crește sensibil odată cu dimensiunea firmei, paralel cu descreșterea greutății specifice a capitalului nou; după cum ruptura crescândă dintre putere

și proprietate se manifestă odată cu mărirea firmei din cauza complexității problemelor de rezolvat. Astfel rolul noilor întreprinzători a crescut dovedind caracterul deschis al patronatului conform logicii economiei de piață. Această relație dintre “capitalul familial” și “capitalul nou creat” relevă nu numai condițiile în care proprietatea dă acces la exercitarea puterii (conducerea întreprinderii etc.) ci și pe cele în care exercitarea puterii dă acces la proprietate. Fenomenul este foarte interesant întrucât este vorba de economii de piață consolidate și nu în formare, economii dezvoltate și nu în curs sau care aspiră la dezvoltare, fiind de la sine înțeles că este mai important să creezi proprietate decât să o perpetuezi - pentru că întotdeauna trebuie să se promoveze progresul și nu stagnarea, fie ea și la nivelul celei mai mici firme.

În mod firesc analiza economică a exercitării drepturilor de proprietate cuprinde și alte aspecte corelative cum ar fi comportamentul birocratic sau organizarea și conducerea unităților economice în folosirea proprietății.

Cuprinzând consecințele economice posibile ale exercitării raționale a dreptului de decizie și a dreptului de control cu cele în cazul delegării acestora altcuiva, nonproprietar, unii economiști susțin ipotetic posibilitatea creării unui hiatus între interesul proprietarului și al administratorului patrimoniului, hiatus exprimat material prin existența “unei marje între bugetul corespunzător unui volum de activități și costul realizării acestora”.

Această marjă este denumită și “bugetul discreționar” pentru că pornindu-se de la supoziția că ar fi cunoscută doar de birocrați” ei ar putea să o folosească în profitul lor, formele de utilizare depinzând de strategia dorită sau, mai precis, de maniera în care este abordat interesul propriu”. Această situație posibilă este explicată prin faptul că acțiunile administratorilor se pot bizui pe poziția lor generală de monopol - pentru că în administrarea proprietății nu au concurență - ca și pe deținerea monopolului informației (costuri rezultate ș.a.).

O altă modalitate de analiză economică a exercitării drepturilor de proprietate este oferită de aplicarea tezelor teoriei organizațiilor.

Punându-se un accent deosebit pe dreptul de decizie în exercitarea drepturilor de proprietate se poate analiza aplicarea acestui drept prin conjuncția a două elemente: opțiunea în materie de organizare a deciziei și comportamentul activ al executanților (n.a. care de obicei nu sunt proprietari și nici chiar acționari).

În această optică problema fundamentală a unei firme constă în organizarea sistemului de luare a deciziilor la diversele niveluri și în cadrul numeroaselor centre de decizie. De aceea o atenție deosebită trebuie acordată legăturii dintre proprietate și sistemul deciziilor știut fiind că performanțele organizațiilor economice depind de calitatea legăturilor dintre diverși parametri birocratici descentralizați (centrele de decizie), de informația transmisă și de incitățile puse în serviciul convergenței comportamentelor.

Pe baza acestor teze în numeroase studii privind birocrația s-a ajuns la concluzia că trăsătura majoră a acestui tip de transmitere a unor drepturi de

proprietate este cea a slăbirii drepturilor de control ale proprietarilor în favoarea celor care girează în numele lor organizarea și conducerea unităților; adică invers decât ceea ce ar fi necesar să se întâmple în cazul unui control perfect al acționarilor asupra giranților. Mai mult, din analiza funcționării firmelor private reiese că cei ce le conduc pot să le gestioneze pentru a-și maximiza propriile lor interese.

Această apreciere se aplică și birocrației publice prin ipoteza că birocrația profită de poziția de monopol a ofertei de servicii publice pentru a-și urmări propriile interese, atrăgându-se numeroase avantaje non-pecuniare și minimizând eforturile lor, ceea ce pe total înseamnă ineficiență. Fără însă a se exagera întrucât în întreprinderile publice ca și în cele private birocrații nu au putut și nu pot atinge acest grad de libertate întrucât ei fac obiectul unor aprecieri din partea celor superiori ce le pot condiționa sau determina comportamentul prin provocare sau renunțare la serviciile lor. Și totodată nu trebuie făcut abstracție de faptul că rigorile concurenței - nu numai între firme ci chiar și între ei - îi orientează pe manageri spre un comportament selectiv și competiție obligându-i să administreze activitățile economice conform intereselor acționarilor.

* *

*

Analiza economică a drepturilor de proprietate, plecând de la o problematică mai mult sau mai puțin tradițională, dar absorbind și rezultatele ultimelor cercetări în acest domeniu, ne oferă astfel instrumentarul necesar cunoașterii și înțelegerii semnificației statuării și respectării drepturilor de proprietate, ca și pentru evaluarea efectelor exercitării depline sau trunchiate a drepturilor de proprietate și în general a rolului proprietății private în crearea și funcționarea economiei de piață.

Întrucât piața reprezintă o negociere între drepturile asupra bunurilor, factorilor de producție etc., între piață și conținutul regulilor de drept există o relație certă în sensul că determinarea titularilor de drept influențează rezultatele pieței, la fel cum forma drepturilor are incidență asupra funcționării ei. Piața funcționează mult mai bine cu drepturi negociabile respectiv transferabile și exclusive (drepturile de proprietate privată) pentru că părțile înșile își fixează prețurile, decât cu drepturi negociabile și non-exclusive, caz în care autoritatea judecătorească intervenind poate impune părților obligații fără acordul lor etc.

Privatizările trebuie precedate de analize economice pentru a ne feri de situații în care să fim obligați să acționăm conform unui empirism relativ simplist. Și nici să apreciem că în fața vidului de criterii, soluția pur "liberală", mai ales dacă se aplică brusc și nenuanțat, ar fi cea mai bună pentru noi.

În acest fel studiul coordonatelor economice ale drepturilor de proprietate permite să înțelegem complexitatea și gravitatea problemelor ridicate de re-

structurarea sistemului economic în țara noastră. Căci dacă este adevărat că "societatea nu se schimbă prin decret" - pentru a prelua titlul unui volum de notorietate - tot atât de adevărat este și faptul că sistemul de reguli constituie cadrul intern de creare și dezvoltare a inițiativei private, unul dintre factorii de influență majoră a funcționării și transformării economiei noastre.

1. Vezi D.Bromley, *"Economic Interest and Institutions"*, New York and Oxford, Blackwell, 1989, pp. 187-190.
2. V.Buttan, Y.Hayami *"Toward a Theory of Induced Institutional Innovation"*, *Journal of Development Studies*, 1984, p. 327.
3. X.Grefe *"L'évolution des activités publiques"*, *Recherches économiques et sociales*, no. 13-14, 1985, p. 12.
4. H.Demsetz *"Toward a Theory of Property Rights"*, *American Economic Review*, 1967, p. 370.
5. V.Ruttan, Y. Hayami, op. cit. în loc cit.
6. O.E.Williamson *"The Economic Institutionas of Capitalism"*, Free Press, New York, 1985, p. 8.
7. R.H.Coase *"The Problem of Social Cost"*, *Journal of Law and Economics*, 1960.
- 8). M.Bauer, B.Bertin - Mouret *"Les 200, comment devient - on un grand patron?"*, Le Seuil, Paris, 1987.
9. Ibidem.

O ANALIZĂ CUPRINZĂTOARE A PRINCIPALELOR STRUCTURI ȘI TENDINȚE ÎN SECTORUL SERVICII DIN CÂTEVA ECONOMII DEZVOLTATE

**"Dezvoltarea și specializarea serviciilor"¹,
Editura Academiei Române, București, 1992**

**Coordonatori:
Dr. Constantin GRIGORESCU,
Mihai ȘTEFAN**

Cu un an în urmă, literatura economică românească se îmbogățește cu o valoroasă carte consacrată analizei dezvoltării și specializării serviciilor (sectorul terțiar) într-o serie de țări dezvoltate cu economie de piață, cunoscute ca țări unde acest sector de activitate a atins, în evoluția sa, un înalt nivel: SUA, Franța, Marea Britanie, Japonia, Italia și Belgia.

Lucrarea, scrisă într-un stil cursiv, antrenant, captează interesul cititorului nu numai prin bogăția informațiilor și datelor privind nivelul de dezvoltare și structura diversificată la care a ajuns sectorul terțiar în aceste țări, dar mai ales prin profunzimea analizei retrospective (istorice) și prospective a locului și rolului pe care-l are și îl va avea acest sector în economia națională și în politica de dezvoltare regională, a factorilor economico-sociali care au influențat dezvoltarea sa, a raportului dintre cererea și oferta de servicii, a mecanismelor ce stimulează dezvoltarea și specializarea serviciilor pentru producție, ca și acelor de consum, precum și a indicatorilor de eficiență (valoarea adăugată și productivitatea muncii în servicii).

Motivațiile care au orientat colectivul de autori în cercetarea acestui important sector al economiei naționale mi se par justificate din cel puțin două puncte de vedere: 1) importanța teoretică pe care o are analiza acestui sector de activitate; 2) interesul major pentru țara noastră pe care-l prezintă cunoașterea experiențelor privind evoluția serviciilor de producție și de consum pentru populație din țările dezvoltate cu economie de piață. Numai și simpla evocare a acestor experiențe mi se pare edificatoare în acest sens: stadiul atins în evoluția acestui sector în țările dezvoltate cu economie de piață; dinamica mai accentuată în aceste țări a sectorului de servicii comparativ cu indus-

¹ Colectivul de autori: Dr. Constantin Grigorescu (Cap. I), Dr. Camelia Cămășoiu (Cap. II), Ștefan Mihai (Cap. III), Dr. George Georgescu (Cap. IV), Sorin Tănăsescu (Cap. V), Ileana Nișulescu (Cap. VI) și Angela Bărbulescu (Cap. VII).

tria, agricultura și construcțiile; acest sector putând fi capabil să absorbă surplusul de forță de muncă eliberată din celelalte ramuri, se dovedește astfel un factor de echilibru în economie și viața socială; serviciile au devenit un puternic factor de creștere a eficienței producției sociale și de satisfacere a nevoilor populației; realizarea unei dinamici mai înalte a eficienței economice în sectorul terțiar decât media pe economie, ceea ce contribuie la creșterea eficienței economice a întregului complex național; contribuția pe care o are acest sector în țările dezvoltate cu economie de piață, fie la eliminarea deficitului balanței de plăți externe, fie la creșterea excedentului valutar pe ansamblul economiei naționale.

Lucrarea, structurată pe șapte capitole, deși înmănunchează tot atâtea studii distincte scrise de autori diferiți, datorită însă asigurării unei bune coordonări, se prezintă, totuși, ca o lucrare unitară, unitate asigurată de un plan de cercetare a problematicii dezvoltării serviciilor de producție și consum, plan în general respectat de colectivul de autori.

În primul capitol autorul abordează, mai întâi, o serie de aspecte teoretico-metodologice care se referă, în principal, la definirea conceptului, conținutului și sferei de cuprindere atât ale serviciilor de consum ale populației, cât și serviciilor de producție.

În concepția autorului, atât serviciile destinate producție, cât și cele pentru populație au aceeași importanță pentru dezvoltarea economico-socială a unei țări. În consecință, aceste categorii de servicii nu pot fi contrapuse una celeilalte. Orice contrapunere n-ar face altceva decât să dăuneze desfășurării eficiente a procesului reproducției lărgite în ansamblul său, cu grave urmări în viața economico-socială a țării respective.

Precizând că în literatura de specialitate și în lucrările statistice nu există o unanimitate de păreri în privința sferei de cuprindere a sectorului de servicii, autorul împărtășește întru totul părerea exprimată în lucrările ONU consacrate sectorului servicii, în a cărei sferă includ toate activitățile economice altele decât agricultura (inclusiv silvicultura și pescuitul), industriile extractive și prelucrătoare, construcțiile și serviciile de distribuire a apei, gazului și a electricității.¹⁾

Meritul principal al noii "Clasificări ONU privind serviciile" constă în faptul că oferă posibilități mult mai largi decât în trecut pentru analiza evoluției serviciilor pe plan mondial.

Pe baza principiilor teoretico-metodologice prezentate în prima parte a studiului, autorul face o analiză comparativă a dinamicii și structurii sectorului de servicii în țările membre ale O.E.C.D. (care, se știe, majoritatea sunt țări dezvoltate), în perioada 1965-1988.

Principalul indicator utilizat în procesul de analiză a fost structura populației ocupate pe principalele sectoare de activitate la nivelul anilor 1965 și 1988.

Corelând modificările intervenite în evoluția acestui indicator cu dinamica produsului național brut (PIB) pe locuitor, în perioada analizată, autorul ajunge la concluzia că există strânse legături atât între nivelul dezvoltării economice și

structura economiilor, cât și între mărimea produsului intern brut (PIB) pe locuitor și ponderea serviciilor.

Ilustrează această legătură atât cu exemplele unor țări dezvoltate ale OECD (SUA, Canada, Elveția, Suedia, Japonia, Germania etc), cât și cu țări mai puțin dezvoltate, membre ale aceleiași organizații (Portugalia, Grecia, Turcia).

Concluzia autorului o considerăm valoroasă nu numai din punct de vedere teoretic, ci și practic; mai precis, experiențele privind evoluția serviciilor de producție și de consum pentru populație din țările dezvoltate cu economie de piață pot fi de mare utilitate organelor de decizie în luarea unor măsuri economico- sociale cât mai adecvate vizând dezvoltarea sectorului terțiar în ansamblul economiei.

Capitolul II este consacrat analizei dezvoltării sectorului terțiar în SUA.

Analiza bogatului material statistic și faptic privind evoluția sectorului terțiar în economia americană în ultimele trei decenii prilejuiește autoarei studiului constatarea că: 1) economia americană este o economie terțiară; 2) sectorului terțiar îi revine rolul cel mai important în creșterea gradului de ocupare a forței de muncă și reducerea șomajului; 3) dezvoltarea sectorului terțiar a accentuat dezechilibrul existent al populației între metropolă și provincie și a constituit un factor al dezvoltării de noi orașe și al reînviării celor în declin; 4) existența unei specificități a dezvoltării sectorului terțiar în economia națională (tradiție, ponderea ridicată a celor care lucrează cu timp parțial, sensibilitatea redusă la ciclurile conjuncturale).

Previiziunile privind evoluția sectorului terțiar în economia americană până în anul 2000 (aparținând Biroului de Statistică a Muncii, unor economiști și alți viitorologi), prezentate în studiu, evidențiază o tendință de creștere mai puțin dinamică a ramurilor terțiare comparativ cu fenomenele anterioare, deși s-a considerat că noile tehnologii de vârf vor conduce la sporuri de productivitate, care inevitabil vor influența și gradul de ocupare a forței de muncă.

Capitolul menține un interes deosebit mai ales datorită analizei pe care autoarea o face cererii pentru consumul de servicii pentru producție, consumului de servicii pentru populație și exportului de servicii. O atenție specială se acordă prezentării cererii de servicii pentru cercetare-dezvoltare (cu plată sau fără), sector care solicită mari fonduri financiare (în 1988 suma totală a fondurilor de C-D a fost de 117,6 miliarde dolari, depășind volumul cheltuielilor Japoniei, Germaniei, Franței, Angliei și Canadei la un loc).

Capitolul II se încheie cu o analiză privind rolul ofertei în creșterea sectorului terțiar, avându-se în vedere importanța unităților mici, costul forței de muncă și impactul reglementărilor oficiale.

Bogăția de date și mai ales concluziile rezultate în urma analizei vin să confirme opinia sociologului Daniel Bell că societate americană a ajuns în stadiul post industrial, care "se caracterizează, sub aspect economic, prin mutații de la producția de mărfuri la servicii".²⁾

În Capitolul III este amplu prezentată bogata experiență dobândită de Franța în dezvoltarea și specializarea serviciilor (sectorul terțiar).

După ce face o scurtă incursiune istorică în economia franceză, autorul constată că, "începând cu anii '70, are loc un proces ireversibil de reducere constantă atât a ponderii, cât și a efectivelor de populație ocupată în toate ramurile, cu excepția serviciilor, care domină absolut structura macroeconomică a Franței, aici fiind ocupată mai multă populație decât în toate celelalte sectoare luate la un loc" (pag. 60).

Consolidarea acestui proces în economia Franței a intrat în atenția economiștilor și cercetătorilor, care au creat noi concepte în vederea caracterizării lui; unul din acestea fiind "revoluția terțiarului", lansat de Lengellé.³⁾

Consider că au valoare pragmatică deosebită două din concluziile autorului, trase în urma analizei experienței Franței în ceea ce privește dezvoltarea serviciilor (sectorul terțiar): 1) în ceea ce privește dezvoltarea serviciilor se realizează nu numai terenul prioritar pentru asigurarea de locuri de muncă suplimentare, dar, prin randamentul său superior, sectorul terțiar poate accelera creșterea economică și spori eficiența pe ansamblul economiei naționale; 2) ritmul de creștere relativ constant al serviciilor constituie un factor al discordanțelor din evoluția macroeconomică.

Analiza structurii sectorului terțiar în Franța îi oferă autorului prilejul formulării unor concluzii interesante privind adâncirea procesului de diversificare și specializare a serviciilor atât cele prestate populației, cât și cele prestate către întreprinderi.

Impresionează prin bogăția datelor statistice și a informațiilor paragraful consacrat stadiului atins și a specificității principalelor două categorii de servicii: serviciile fără plată și serviciile cu plată.

Capitolul III se încheie cu prezentarea mecanismelor care stimulează dezvoltarea și specializarea serviciilor pentru producție.

Printre aspectele abordate se numără: politicile vizând stimularea terțiarului, relația dintre mecanismul economic și incitarea dezvoltării serviciilor cu plată pentru întreprindere, rolul comenzilor de stat și asigurarea aprovizionării sectorului public și contribuția diferitelor categorii de servicii fie la diminuarea deficitului balanței de plăți, fie la creșterea excedentului pe ansamblul economiei.

În **Capitolul IV** autorul, utilizând un bogat material statistic, reușește să ne prezinte un tablou cât mai veridic al dezvoltării și specializării sectorului terțiar în cadrul economiei britanice.

El definește locul și rolul serviciilor în economia britanică nu static (la un anumit moment), ci în dinamică, pe baza evoluției structurii populației ocupate în servicii, ca și a evoluției valorii adăugate pe principalele categorii de servicii.

După opinia sa, "prin ocuparea a cca 2/3 din populația ocupată, sectorul terțiar în cadrul Regatului Unit se găsește într-o situație de hipertrofiere, fiind, ca mărime, disproporționat în raport cu nivelul dezvoltării generale a economiei"⁴⁾ (pag. 110).

Autorul își exprimă, în lucrare, dezacordul cu opinia unor economiști care consideră "că chiar în situația de hipertrofiere la care a ajuns dezvoltarea sectorului terțiar ar putea constitui o soluție pentru redresarea economiei britanice și pentru transformarea Regatului Unit din "atelierul industrial al lumii" în "centrul de servicii al planetei".

Analiza pe care o face atât structurii populației ocupate în servicii, cât și a valorii adăugate și productivității muncii realizate în acest sector de activitate, pe de o parte, relevă noi aspecte ale implicațiilor pe care le are dezvoltarea sectorului terțiar atât în evoluția populației ocupate, iar pe de altă parte, ne oferă posibilitatea cunoașterii raportului între productivitatea muncii realizate în principalele categorii de servicii și productivitatea muncii pe ansamblul sectorului terțiar.

Prin prezentarea mai detaliată care se face, în studiu, unor caracteristici și tendințe ale dezvoltării principalelor categorii de servicii în Regatul Unit, punându-se un accent mai mare pe cunoașterea acelor servicii care au un rol determinant în introducerea progresului tehnic și asigurarea dezvoltării economiei britanice, nu se urmărește altceva decât să se ofere organelor de decizie din țara noastră noi sugestii și învățăminte privind orientarea dezvoltării economiei în condițiile trecerii la economia de piață. Afirmă acest lucru chiar dacă dezvoltarea sectorului terțiar în economia britanică are unele particularități care o diferențiază de cea a altor țări occidentale.

Capitolul V al lucrării este consacrat analizei dezvoltării sectorului terțiar în una din țările cele mai dezvoltate ale lumii: Japonia.

Din capul locului, autorul a ținut să releve dinamica constantă a sectorului terțiar după anul 1970, înscriind Japonia în tendința generală ce a caracterizat, în această perioadă, schimbările structurilor economice din țările capitaliste dezvoltate (p. 139).

Mi se pare lăudabil efortul autorului în susținerea acestei teze, recurgând la utilizarea unui bogat material statistic și informațional pe care și l-a procurat din publicațiile de specialitate japoneze și străine.

Un alt merit al autorului constă în faptul că a reușit să depisteze nu numai factorii cu caracter general care au acționat cu aceleași efecte și în alte țări dezvoltate, ci mai ales factorii care sunt specifici Japoniei pentru stimularea dezvoltării serviciilor în cadrul economiei sale.

De asemenea, considerăm că analiza datată pe care o face autorul stadiului dezvoltării unor categorii de servicii, cu un impact deosebit asupra tehnologizării unor ramuri economice și dezvoltării economiei naționale (serviciile din telecomunicații, transport maritim, transport aerian, informatice, financiar- bancaare și de operații cu valori mobiliare, publicitare, consultanță și inginerie, leasing), în care scop a folosit un vast și variat material informațional, poate să ofere informații de mare utilitate în adoptarea unor decizii vizând restructurarea economiei românești în actuala perioadă de tranziție pe care o parcurgem.

Analiza dezvoltării sectorului terțiar în Italia se face în cadrul **Capitolului VI** al lucrării recenzate.

Și în economia italiană, ca, de altfel, în celelalte țări occidentale dezvoltate, sectorul terțiar cunoaște o dezvoltare puternică o dată cu declanșarea crizei economice din anii '70, care a produs modificări importante în structura sa, în sensul creșterii ponderii sectorului terțiar în PIB și în forța de muncă ocupată, în detrimentul primelor două sectoare: primar și secundar.

Afirmând acest lucru, autoarea ține, însă, să precizeze că de fapt dezvoltarea sectorului de servicii, în special al producției de servicii utilizate în diferite ramuri ale sistemului, se datorește, în principal, procesului de creștere și restructurare a industriei, proces început cu multe decenii în urmă.

În subcapitolul "Analiza principalelor sectoare" se face o investigație amănunțită a evoluției unor indicatori din conturile economice ale întreprinderilor aparținând principalelor sectoare de servicii și anume: comerțul și turismul, transporturile și telecomunicațiile, creditul și asigurările, cercetarea științifică și serviciile de producție.

Analiza fundamentată pe statistici și informații provenite din publicații atât italiene, cât și străine, oferă suficiente elemente de apreciere a stadiului înalt la care a ajuns fiecare dintre aceste sectoare de servicii și care au propulsat Italia în rândul țărilor dezvoltate ale lumii.

Capitolul se încheie cu două subcapitole; unul este consacrat locului pe care îl ocupă sectorul terțiar în politica dezvoltării regionale (este vorba de unele zone rămase în urmă, cum este cazul provinciei Mezzogiorno), iar celălalt, rolului important al comerțului internațional cu servicii în economia italiană (care deține o parte importantă, cca 25% din totalul comerțului italian cu restul lumii).

În **Capitolul VII**, de altfel ultimul al lucrării, se face o analiză pertinentă a sectorului terțiar în Belgia. Ca și în cazul celorlalte țări dezvoltate analizate, dezvoltarea economiei în Belgia în ultimele decenii se caracterizează printr-o diminuare a sectorului secundar în favoarea sectorului de servicii.

Ca principal argument în susținerea acestei aprecieri generale se invocă: creșterea ponderii sectorului terțiar în structura populației ocupate (de la 43,1% la 68,6%) și în structura valorii adăugate brute (de la 50,9% la 63,8%) în perioada 1954-1986.

Printre factorii principali care explică această tendință se situează, după opinia autoarei, pe primul loc evoluția relativ nefavorabilă a prețurilor industriale, comparativ cu prețurile serviciilor.

Teza potrivit căreia sectorul terțiar a devenit unul din cele mai dinamice sectoare ale economiei belgiene este amplu argumentată, în lucrare, prin analizele detaliate pe care le face autoarea unor categorii de servicii care dețin o pondere importantă și înregistrează dinamici înalte în cadrul acestui sector, cum sunt: transporturile (maritim, feroviar și aerian), cercetarea științifică (una

din cele mai dinamice ramuri), serviciile pentru producție (îndeosebi unele servicii pentru întreprinderi: de consultanță, de informatică și de inginerie).

Un paragraf special este rezervat, în capitol, analizei comerțului internațional cu servicii, care are o importanță primordială în condițiile economiei belgiene, lipsită, în general, de materii prime și de o largă piață internă.

Sunt publicate date statistice elocvente pe baza cărora se poate aprecia că sectorul terțiar, pe lângă aportul pe care-l are la crearea PIB și la ocuparea forței de muncă, își aduce o contribuție însemnată la echilibrarea balanței comerciale.

În concluzie, cele șapte studii, înmănușiate în lucrare, se disting nu numai prin valoarea teoretică a analizelor efectuate asupra sectorului terțiar - sector care cunoaște o dinamică înaltă și profunde modificări de structură în general în țările analizate -, ci și prin prezentarea unor experiențe care prezintă un interes major pentru țara noastră.

Considerăm, că dintr-o enumerare a acestor valoroase experiențe teoretice și practice nu ar putea să lipsească:

- definirea conceptului, conținutului și sferei de cuprindere, precum și clasificarea serviciilor (prestate producției și populației);
- dezvoltarea în ritmuri înalte și adâncirea procesului de diversificare, în cadrul economiei, a sectorului de servicii, comparativ cu sectorul primar și secundar;
- dezvoltarea și specializarea serviciilor pentru producție, îndeosebi a acelor care au un rol important în introducerea progresului tehnic și creșterea producției în toate ramurile de activitate (serviciile de telecomunicații, informatice și publicitate, cercetări științifice, de leasing, de consultanță și inginerie; servicii de operații cu valori mobiliare, etc.);
- punerea unui accent mai mare pe dezvoltarea comerțului exterior cu servicii;
- creșterea rolului și locului în politica de dezvoltare regională.

Impresia generală care se creează după citirea lucrării este aceea că ne aflăm în fața unei cărți cu deosebite valanțe teoretice și practice.

Vergiliu IORDACHE

1. Potrivit ultimei "Clasificări ONU", în sectorul servicii se includ: comerțul cu ridicata și cu amănuntul; reparațiile de autovehicule, motociclete și bunuri personale casnice, hotelurile și restaurantele; transporturile, depozitare și comunicațiile; activitățile de intermediere, financiare și activitățile imobiliare, de închiriere și de servicii pentru întreprinderi, administrația publică și apărarea; asigurările sociale obligatorii; învățământul; sănătatea și asistența socială; alte activități de servicii colective, sociale și personale; gospodăriile care folosesc personal casnic și organizațiile extra teritoriale.
2. Daniel Bell, "Technology and Social Change", 1965, p. 15.
3. M.Lengellé, "La révolution tertiaire", Ed. Genin, Paris, 1966
4. Problemes économiques, nr. 1572/1978, p. 36.

O LUCRARE DE REFERINȚĂ PRIVIND ECONOMIA ROMÂNIEI ÎN CONTEXT EUROPEAN

A apărut recent în editura "Expert", sub conducerea dr. Constantin GRIGORESCU lucrarea "NIVELUL DEZVOLTĂRII ECONOMICO-SOCIALE A ROMÂNIEI ÎN CONTEXT EUROPEAN, 1989".

Ea este rodul activității unui larg colectiv de specialiști ai Institutului de Economie Națională și se înscrie în cadrul cercetărilor privind tranziția la economia de piață în România, desfășurate sub egida Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române.

Colectivul a beneficiat, desigur, de experiența existentă în străinătate în materie de cercetare comparativă foarte bogată și asiduu cultivată în cercurile academice. Dar el s-a bucurat și de experiența proprie acumulată în studiile de profil elaborate în ultimile decenii în cadrul Institutului însuși de Economie Națională dar care studii, din păcate, au rămas aproape necunoscute celor interesați, fiind valorificate în forme de semi-legalitate.

Lucrarea de față se axează pe analiza comparativă a anului 1989 atât de viu disputat în presa noastră și care deși a intrat în istorie continuă să se facă puternic simțit în actualitatea românească. Spre deosebire de alte cercetări similare întreprinse în trecut, cea de față are avantajul că, geografic, se circumscrie comparației cu țările europene, adică cu țările spre care tinde a se integra și România. Acest lucru a permis colectivului de autori să-și amplifice numărul de indicatori folosiți și mai ales să acopere segmente economico-sociale, prin diversificarea respectivelor indicatori, cu o relevanță analitică și apreciativă deosebită. Dintre indicatorii economici aș menționa: produsul național brut; productivitatea socială a muncii, cercetarea științifică; consumul de energie primară; valoarea adăugată în industria prelucrătoare; randamentul la cereale și respectiv la lapte; înzestrarea agriculturii cu tractoare; consumul de îngrășăminte chimice; exportul; populația neagrăcolă.

Iar dintre indicatorii sociali remarcăm: urbanismul și condițiile de locuit; consumul de calorii; consumul de proteine de origine animală; speranța de viață la naștere; mortalitatea generală și infantilă; medici; paturi de spital; elevi în învățământul secundar; studenți; înzestrarea populației cu bunuri de folosință îndelungată.

Inspirată și totodată salutară ni s-a părut și ideea de a exprima valorile tuturor indicatorilor potențial folosiți într-un indicator sintetic-agregat, ca și a unui indicator sintetic al dezvoltării umane - folosit tot mai adesea în literatura de specialitate, calculat pe baza datelor referitoare la produsul intern brut, gradul de școlarizare și de viață.

Dincolo de toate acestea lucrarea se impune atenției prin cel puțin trei calități.

Mai întâi prin informarea primară ireproșabilă care stă la baza documentării indicatorilor folosiți. Ca să obții date semnificative pentru determinarea a peste 20 de indicatori privind situația economico-socială a aproape 25 de țări europene, în condițiile României postdecembriste era nevoie nu numai de inventivitate dar și de tenacitate ieșite din comun din partea autorilor. Subsolvările tabelor ca și notele de referință bibliografice abundă în lucrări de specialitate ONU și a organizațiilor de specialitate, a OECD și a altor organizații internaționale, a anuarelor naționale și a celor mai diverse publicații atâtea câte au circulat în țara noastră în ultimii 3-4 ani.

După cunoștințele mele în lucrarea de față ni se oferă laolaltă concentrat tot ce e mai relevant din informația economică de profil din străinătate existentă la ora actuală în țara noastră.

Cel de al doilea merit al lucrării îl leg de scrupulozitatea aprecierii datelor de bază folosite și a acurateței calculelor întreprinse pentru determinarea indicatorilor reținuți în lucrare.

Este, din acest punct de vedere, de salutat și apreciat efortul autorilor de a se descurca onorabil în hățișurile datelor disponibile și de a păstra măsura valorii informațiilor necesare unui studiu de nivel academic și de a nu se lăsa impresionat de bombardamentul submediocru a multora din informațiile pe care le aruncă pe piață o parte însemnată din presa actuală.

În sfârșit, dar nu și în ultimul rând, aș dori să relev că lucrarea se remarcă prin claritatea și sobrietatea expunerii rezultatelor obținute de autori. Autorii au reușit să se mențină la un nivel de elevată cotă intelectuală a informării cititorilor lor asupra strădaniei depuse de ei și prin această calitate au întocmit o lucrare care neîndoiește se recomandă ca o lucrare de referință asupra anului economico-românesc 1989, impunându-se atenției atât a specialiștilor, cât și a celor interesați.

Cei care au alcătuit o astfel de lucrare, în afară de coordonatorul ei, sunt: (în ordinea semnării capitolelor lucrării): dr. Constantin Grigorescu (cap. 1, 3 și 12), Mihai Ștefan (cap. 2), Ion Ghizdeanu (cap. 4-5), Grigore Vâlceanu (cap. 6, 7, 8 și 9), George Georgescu (cap. 10), Steliana Sandu și Anca Dachin (cap. 11), Maria Molnar și Maria Poenaru (cap. 13, 15, 16, 17, 18) și Vergiliu Iordache (cap. 14).

Din punct de vedere editorial execuția este ireproșabilă.

Gheorghe DOBRE

ZILELE DE STUDII ȘI CERCETĂRI ECONOMICE FRANCO-ROMÂNE

În zilele de 5-6-7 mai s-au desfășurat la București "Zilele de studii și cercetări economice Franco-Române". Organizate de Institutul de Economie Națională, în colaborare cu Academia Română, Academia de Studii Economice și Laboratorul de Analiză și Cercetări Economice al Universității din Bordeaux, Franța, manifestarea științifică menționată a reunit cercetători și cadre didactice de prestigiu din România și Franța, care au dezbătut o serie de probleme actuale ale tranziției spre economia de piață în România și fostele țări socialiste. Au fost prezentate 15 comunicări științifice de către specialiștii români și francezi, dezbaterile asupra acestora fiind organizate pe trei secțiuni: Aspecte macroeconomice ale tranziției și privatizării; convertibilitatea și piața capitalurilor; investițiile străine în România și probleme ale comerțului exterior. Comunicările prezentate, au prilejuit un larg schimb de opinii ale cercetătorilor francezi asupra comunicărilor prezentate de specialiștii români și ale cercetătorilor români asupra comunicărilor prezentate de specialiștii francezi. Dintre comunicările prezentate menționăm: "Restructurările industriale și transformările economice în Europa Centrală și Orientală", autor, Prof. univ. X.RICHET, de la Universitatea Rennes II "Aspecte macroeconomice ale tranziției spre economia de piață în România", autori: dr. Constantin GRIGORESCU - director adjunct, dr. George GEORGESCU - șef sector și Grigore VÂLCEANU - secretar științific, Institutul de Economie Națională; "Țările din Est în tranziție spre economia de piață - 1990-1992", autor, G. WILD, Centrul de Studii Prospective și Informări Internaționale, Paris; "Concepte, cadrul juridic și impactul macroeconomic al privatizării", autori: dr. Gheorghe ZAMAN - director, Institutul de Economie Națională și Daniel LABARONNE, conferențiar, Universitatea Bordeaux I; "Privatizarea în agricultura României" autor, Dumitru DUMITRU - director, Institutul de Economie Agrară; "Convertibilitatea monedei naționale (leu)", autor, Prof. univ. dr. Constantin IONETE - director general, Institutul Național de Cercetări Economice; "Convertibilitatea în țările Europei Centrale și Orientale la proba faptelor", autor, Prof. univ. Henri BOURGUINAT, director, laboratorul de analiză și cercetări Economice, Universitatea Bordeaux; "Aspecte teoretice și instituționale în domeniul comerțului exterior în faza de tranziție", autor, Prof. univ. dr. Mihai KORCA, prorector Academia de Studii Economice; "Perfecționarea managerială a producției industriale în perioada de tranziție spre economia de piață", autor, Prof. univ. dr. Constantin BĂRBULESCU - rector, Academia de Studii Economice; "Miza interesului comercial al României - dimensiuni și consecințe", autor, dr. Sorica SAVA - șef de sector, Institutul de Economie Națională; "Investițiile străine în România", autor, Florin BONCIU, director, Agenția Română de Dezvoltare etc. Din partea franceză, în afara autorilor de comunicări

au mai participat la dezbateri, în calitate de coreferenți, domnii: M. SARDIN - prof. univ. Universitatea Bordeaux I, M. LARRIBAU, prof. univ. Universitatea de PAU, director CATT; M. TAILBOT, director al B.N.P. Paris și doamna E. LHOMEL, CEDUCEE, Paris.

Lucrările manifestării științifice s-au bucurat de un larg interes și aprecieri din partea auditoriului român și francez.

Grigore VÂLCEANU

O DEZBATERE ȘTIINȚIFICĂ PRIVIND POLITICILE ECONOMICE ÎN ROMÂNIA ANTEBELICĂ

În data de 22 iunie 1993 Institutul de Economie Națională, sub auspiciile Secției de Științe Economice, Juridice și Sociologice a Academiei Române, a organizat o dezbateră științifică cu tema: Protecționism și liber schimbism în economia României antebelice.

Cuvântul de deschidere a fost rostit de Acad. N.N. Constantinescu, Președintele Secției.

Victor Axenciuc și Gheorghe Dobre au prezentat următoarele comunicări: primul "Liber schimb și protecționismul în practica economică a României (1859-1914)"; cel de al doilea "O politică economică de performanță europeană: cazul protecționismului românesc interbelic" (textul comunicării îl reproducem în numărul de față al Revistei noastre).

La discuții au participat cercetători și cadre didactice: Ion Bulborea, Gabriel Drăgan, Eugen Ghiorghiță, Adrian Platon, D. Tobâltoc.

În cuprinsul comunicărilor, ca și al intervențiilor participanților s-au evidențiat câteva idei de interes atât istoric, cât și teoretic, de actualitate. Între acestea de menționat:

- caracterul relativ al politicilor liberschimbiste și protecționiste, în funcție de țară și de timp;
- cu mici excepții România a promovat în secolul al XIX-lea (din 1959) și în primele patru decenii ale secolului al XX-lea o politică economică preponderent protecționistă;
- în prevederile legislative și în organizarea ei instituțională o asemenea politică avea trăsături comune cu situația constantă în mai toate statele vest-europene ale timpului, unde s-a promovat o politică similară;
- spre deosebire de țările vest-europene, în România politica protecționistă a fost o politică defensivă de apărare a intereselor economico-sociale fundamentale ale poporului nostru;
- ea a fost susținută și promovată de toate forțele progresiste înaintate ale societății românești;
- a dus la demararea procesului de edificare a civilizației industriale de tip modern și la noi în țară, cu toate consecințele sale pozitive în plan economic, social, politic și cultural-științific.

Gheorghe DOBRE

ALTERNATIVE ȘI OPINII ÎN PROCESUL REFORMEI

În zilele de 2 și 3 iunie 1993 s-au desfășurat la București lucrările sesiunii de comunicări științifice “Alternative și opțiuni în procesul reformei” organizată de Institutul Național de Cercetări Economice. Comunicările științifice prezentate la sesiune au supus discuției principalele rezultate ale cercetărilor întreprinse în Institutele componente ale Institutului Național de Cercetări Economice în anul 1992-1993 și au fost grupate într-o ședință plenară și cinci secțiuni: secțiunea I “Ajustarea sectorială și stabilizarea macroeconomică”; secțiunea a II-a “Reforma economică și dezvoltarea sectorului particular”; secțiunea a III-a “Modelarea macroeconomică”; secțiunea a IV-a “Dimensiunea socială a tranziției” și secțiunea a V-a “Experiențe internaționale privind tranziția; Probleme ale integrării economice”.

În ședința plenară și în cele 5 secțiuni au fost prezentate un număr de 51 comunicări științifice îmbrățișând aria largă de cercetări care se desfășoară în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice. Comunicările și dezbaterile suscitade de acestea au prezentat un viu interes pentru auditoriu și au constituit totodată un prilej pentru adâncirea studiilor elaborate, precum și pentru perfecționarea formelor și metodelor de trecere la economia de piață în țara noastră.

Dintre comunicările prezentate de cercetătorii Institutului de Economie Națională menționăm: “Privatizarea în România. Realizări, dileme și dificultăți”, autor, dr. Gheorghe ZAMAN; “Sistemul știință - tehnologie în contextul restructurării economice românești”, autor, Steliana SANDU; “Șomaj - inflație - o provocare pentru știința economică”, autor, dr. Constantin CIUTACU; “Disoluția familiei prin divorț în România; Evoluția și consecințe social-demografice” autor, Vergiliu IORDACHE.

Grigore VÂLCEANU

SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL "TRANZIȚIA DE LA POLITICA ȘTIINȚEI ȘI TEHNOLOGIEI LA POLITICA INOVĂRII. CADRUL LEGISLATIV PENTRU ȘTIINȚĂ, TEHNOLOGIE ȘI INOVARE"

Desfășurat la Costinești în perioada 4-5 iunie 1993, acest simpozion a fost organizat de Academia Română, prin Comisia de Știință, Institutul de Sociologie și Institutul de Economie Națională; Ministerul Cercetării și Tehnologiei; Comisia Națională a României pentru UNESCO; Consiliul Internațional pentru Studii de Politică Științelor și Universitatea Mării Negre.

Simpozionul s-a bucurat de o largă participare din partea specialiștilor în domeniu (65 în total), atât români cât și străini (20) din țări ca: Polonia, Bulgaria, Ungaria, Rusia, Cehia, Japonia, China, S.U.A., Suedia, Anglia, Franța.

Lucrările simpozionului s-au desfășurat pe 5 secțiuni și anume: Știință, Tehnologie și Dezvoltare; Strategii pentru restructurarea sistemelor de C-D; Mecanisme și motivații; Cadrul conceptual și modele pentru procesele de inovare; Tendințe în politicile inovaționale.

Comunicările prezentate în cadrul primei secțiuni au abordat o problemă generală din domeniul economiei, istoriei și filozofiei științei și tehnologiei și anume: raportul dintre știință, tehnologie și dezvoltare; strategii ale transformărilor din domeniul științei privite din perspectivă istorică; tratarea proceselor de inovare și învățare prin prisma "teoriei haosului"; raportul dintre interesele individuale și colective în știință; probleme ale politicii științei și tehnologiei în România în procesul de tranziție.

În jurul temei celei de-a doua secțiuni s-au concentrat lucrări care au prezentat aspecte ale strategiilor de restructurare a sistemelor C-D din diferite țări: România, Ungaria, Rusia, Cehia, lucrări care au pus în evidență atât similitudinile cât și discrepanțele dintre sistemele C-D.

Lucrările susținute în cadrul celei de-a treia secțiuni s-au referit la probleme ca: influența migrației personalului științific asupra procesului inovațional, consiliile cercetării ca instrument al politicii inovaționale.

În secțiunea a patra lucrările abordate au pus în evidență unele probleme legate de necesitatea unui cadru conceptual specific pentru politica inovațională din țările fost-comuniste, reevaluarea capacităților interne în contextul noului cadru, politica tehnologică strategică pentru țările est-europene.

În cadrul celei de-a cincea secțiuni s-au prezentat o serie de aspecte și tendințe ale politicilor inovaționale din unele țări ca: Japonia, China, România.

Pe marginea lucrărilor susținute în cadrul fiecărei secțiuni au avut loc dezbateri pentru detalierea unora dintre ideile și termenii de referință avansați.

Cu prilejul organizării acestui simpozion România a fost și gazda întâlnirii anuale a membrilor Consiliului Internațional pentru Studii de Politică Științelor.

Sompozionul s-a bucurat de o apreciere favorabilă din partea participanților, datorată atât nivelului științific și profesional ridicat cât și condițiilor de participare asigurate.

Cristina CROITORU

DIN ACTIVITATEA EDITORIALĂ A INSTITUTULUI DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

Autori	Titlul lucrării	Editura, anul apariției
Colectiv	Economia României-secolului XX	Ed. Academiei Române nr. 1991
Dr. Constantin Grigorescu, Mihai Ștefan (coord.)	Dezvoltarea și specializarea serviciilor	Ed. Academiei Române 1992
Victor Axenciuc	Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice. Vol. I. Industria.	Ed. Academiei Române 1992
Dr. Constantin Grigorescu (coord.), Mihai Ștefan, Gr. Vâlceanu, Maria Poenaru, Maria Molnar, Vergiliu Iordache, Dr. George Georgescu, Steliana Sandu, Anca Dachin, Ion Ghizdeanu	Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european - 1989	Ed. Expert, 1993
Dr. Gheorghe Zaman (coord.), Steliana Sandu, Dr. Ileana Ionescu-Sisești, Mihai Ștefan, Adrian Toia	Cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică în condițiile tranziției	Colecția Anale - C.I.D.E. Anul II, vol. 6, nr. 2-3 /1992
Colectiv	Caiet de lucru	Colecția Studii și Cercetări Economice C.I.D.E. nr. 3/1990 nr. 5/1990
Colectiv	Sintezele lucrărilor de cercetare din 1990 - 1991	6/1991 nr. 7/1991
Dr. Gheorghe Zaman, Sandu Steliana (coordonatori)	Economia cercetării științifice și a difuzării progresului tehnic	nr. 10/1991
Dr. Steliana Perț (coordonator)	Piața muncii în România - caracteristici, tendințe	Colecția Studii și Cercetări Economice C.I.D.E. nr. 11/1991
Dr. Gheorghe Dobre, Adrian Platon	Industria în România interbelică	Colecția "Probleme Economice" C.I.D.E. nr. 30-31-32/1991

Autori	Titlul lucrării	Editura, anul apariției
Dr. Constantin Grigorescu	Nivelul dezvoltării economico-sociale a României comparativ cu alte țări (evaluare pe baza unui indicator sintetic-agregat)	nr. 33/1991
Maria Poenaru, Maria Molnar	Costul social al reformei	nr. 1-2-3/1992
Maria Poenaru, Maria Molnar	Minimul de trai (pragul de sărăcie) în România	nr. 4/1992
Grigore Vâlceanu (coord.), Dr. Constantin Grigorescu, Vergiliu Iordache, George-ța Dumitrescu, Livia Chisăgiu	Probleme actuale ale populației și politicii familiale	nr. 11-12-13-14/1992
Luoana Dulgheru, Ruiu Nicușor	Reforma economică în țările est- europene - experiențe, rezultate, analiză comparată	nr. 23-24/1992
Gheorghe Zaman	Privatizarea în România - teorie și practică	nr. 25/1992
Dr. Camelia Cămășoiu (coord.)	Strategii și politici ale protecției mediului înconjurător în țări cu economie de piață	Colecția Studii și Cercetări Economice C.I.D.E. nr. 3-4/1992
Dr. Steliana Perț (coord.)	Piața muncii în România în perioada de tranziție. Mecanisme și politici de ocupare a forței de muncă și combatere a șomajului	nr.10-11/1992
Dr. Ioan Bratu, Delia Cojocar	Intervenția statului în orientarea activității economice în unele țări dezvoltate - experiențe, rezultate. Japonia	Colecția Studii și Cercetări Economice C.I.D.E. nr nr. 21/1993
Marcela Naneș	Intervenția statului în orientarea activității economice în unele țări dezvoltate - experiențe, rezultate. Franța	nr. 22/1993
Mihai Ion	Intervenția statului în orientarea activității economice în unele țări dezvoltate - experiențe, rezultate. Marea Britanie	nr. 23/1993
Romeo Constantin	Schimbări intervenite în structura și conținutul componentelor organizatorice ale întreprinderilor din România	nr. 24/1993
Maria Poenaru	Costul securității sociale în România	nr. 25/1993

Autori	Titlul lucrării	Editura, anul apariției
Luoana Dulgheru	Probleme actuale ale reformei economice în Germania de Est - Perspective pentru 1992-1993	nr. 27/1993
Dr. Constantin Ciutacu	Șomaj - Inflație. O provocare pentru economia în tranziție?	nr. 28/1993
Doina Răchită	Aspecte ale reformei economice în Republica Federativă Cehă și Slovacă	nr. 29/1993
Reghina Crețoiu	Probleme ale tranziției la economia de piață în Bulgaria.	nr. 30/1993

Rubrică realizată de **Grigore VÂLCEANU**

INDEX DE AUTORI

- AFLOROAIEI, Nicușor, 284 (XXIII)
AGAFIȚA, Vladimir, 268, 284 (XXIII)
ALBU, Lucian, 189, 281, 283 (XXIII)
ALDEA, Dorin, 143 (XXIII)
ALEXANDRESCU, Dan, 4 (XXIII)
ALEXANDRI, Cecilia, 202, 214 (XXIII)
ALEXANDRU, Lucreția, 251 (XXIII)
ALIDE, Aivas, 202, 198, 204, 208 (XXIII)
AMARIȚEI, Ștefan, 215 (XXIII)
ANDREI, Liviu, 240 (XXIII)
ANGHELESCU, Irina, 251 (XXIII)
ANTONESCU, Dana, 178 (XXIII)
ANTONI, Dorina, 220, 224, 227, 282, 284 (XXIII)
AVRĂMIȚĂ, Gheorghe, 4, 198, 284 (XXIII)
AXENCIUC, Victor, 145, 148, 289, 297, 405, 453, 457 (XXIII)
BAL, Ana, 95, 150, 283 (XXIII)
BARA, Simona, 4, 198, 284 (XXIII)
BARBU, Gheorghe, 257, 262, 268, 275, 282, 284, 290 (XXIII)
BÂRSAN, Maria, 241 (XXIII)
BÂRSANU, Mariana, 284 (XXIII)
BĂDILEANU, Marina, 182, 185 (XXIII)
BĂLAȘA, Ana, 255, 281, 283, 284, 291 (XXIII)
BĂLĂNESCU, Rodica, 95, 224, 227, 282, 283 (XXIII)
BĂLĂȘESCU, Florin, 224, 227, 282 (XXIII)
BĂLȚATU, Laurențiu, 175 (XXIII)
BEGU, Liviu, 284 (XXIII)
BELI, Maria, 229, 244 (XXIII)
BELLI, Nicolae, 4, 95 (XXIII)
BERINDE, Ion, 4 (XXIII)
BERINDEI, Anca, 4, 210 (XXIII)
BESNEA, Dan, 218, 249 (XXIII)
BOB, Roxana, 180, 282 (XXIII)
BOGDAN, Vasilie, 281 (XXIII)
BOLD, Ion, 4 (XXIII)
BOLOCAN, Constantin, 4, 200, 201 (XXIII)
BONCIU, Cătălina, 188 (XXIII)
BOURGUINAT, Henri, 297, 299, 451 (XXIII)
BRATU, Ioan, 131, 458 (XXIII)
BRATU, Ramona Vali, 187, 281 (XXIII)
BUCIUMAN, Eugen, 4 (XXIII)
BUDIȘ, Monica, 216 (XXIII)
BUGĂ, O., 216 (XXIII)
BUGEAN, Cili, 229, 237, 239 (XXIII)
BULATĂ, Cristina, 188 (XXIII)
BULEARCĂ, Marius, 182, 185 (XXIII)
BUMBAC, Cristina, 166 (XXIII)
BUNESCU, Ion, 200 (XXIII)
BURCEA, Eugen, 200 (XXIII)
BUSUIOC, Ion, 131 (XXIII)
CALMUSCHI, Vladimir, 254 (XXIII)
CAMARA, Aurel, 284 (XXIII)
CÂMPEANU, Virginia, 158 (XXIII)
CÂNDEA, Melinda, 216 (XXIII)
CÂRSTIAN, Marian, 182, 185 (XXIII)
CARTAS, Maria, 169, 170, 171 (XXIII)
CĂMĂȘOIU, Camelia, 139, 281, 289, 442, 458 (XXIII)
CHILIAN, Nona, 179 (XXIII)
CHILOM, Carolina, 229 (XXIII)
CHISĂGIU, Livia, 134, 283, 299, 458 (XXIII)
CHIȚIMIA, Silvia, 216 (XXIII)
CHIVU, Luminița, 136, 297, 387 (XXIII)
CIMPOEAȘU, Mihaela, 180 (XXIII)
CIOBANU, Anca, 218 (XXIII)
CIOBANU, Corneliu, 175 (XXIII)
CIOBANU, Nicolae, 4 (XXIII)
CIOBOTARU, Nicolae, 200 (XXIII)

- CIUBOTARU, Dumitru, 4 (XXIII)
 CIUMARA, Ana-Maria, 254 (XXIII)
 CIUMARA, Mircea, 95, 290, 291 (XXIII)
 CIUTACU, Constantin, 296, 297, 354, 454, 136, 282, 396, 459 (XXIII)
 CODIN, Mihaela, 266, 284 (XXIII)
 COJOCARU, Delia, 131, 458 (XXIII)
 COMĂNICI, Germina, 216 (XXIII)
 COMȘA, Marin, 95, 284 (XXIII)
 CONCIOVICI, M., 216 (XXIII)
 CONRUZ, Radu, 4 (XXIII)
 CONSTANTIN, C., 216 (XXIII)
 CONSTANTIN, Iulian, 182 (XXIII)
 CONSTANTIN, Marin, 284 (XXIII)
 CONSTANTIN, Romeo, 131, 289, 458 (XXIII)
 CONSTANTINESCU, N.N., 288, 453 (XXIII)
 CONTU, Nicoleta, 216 (XXIII)
 CORCODEL, Adrian, 145 (XXIII)
 CORDUNEANU, Carmen, 246, 282, 283 (XXIII)
 CORNOIU, Ion, 4 (XXIII)
 COSTAKE, Nicolae, 284 (XXIII)
 COSTEA, Mihaela, 4, 202, 204, 208 (XXIII)
 COSTIN, Cornelia, 276 (XXIII)
 COTOCU, Dumitru, 246 (XXIII)
 CRAIU, Evdochia, 150 (XXIII)
 CRĂCIUN, Ludea, 180 (XXIII)
 CRĂINEANU, Gheorghe, 4 (XXIII)
 CRĂIUȚU, Aurelian, 145, 291 (XXIII)
 CRĂIUȚU, Mura, 283 (XXIII)
 CREȚOIU, Reghina, 145, 150, 289, 459 (XXIII)
 CRISTESCU, C., 216 (XXIII)
 CROITORU, Cristina, 130, 298, 456 (XXIII)
 CROITORU, Lucian, 95, 180, 185, 187, 281 (XXIII)
 DACHIN, Anca, 130, 284, 450, 457 (XXIII)
 DAN, Vasile, 95, 179 (XXIII)
 DAȘOVEANU, Nicolae, 4 (XXIII)
 DAVIDESCU, David, 4 (XXIII)
 DĂDUIANU Vasilescu, Iolanda, 284 (XXIII)
 DEICĂ, P., 216 (XXIII)
 DESMIREANU, Ionel, 95 (XXIII)
 DICU, Vasile, 4 (XXIII)
 DIJMĂRESCU, Eugen, 284 (XXIII)
 DIMITRIU, Mihail, 131 (XXIII)
 DINU, Sorin, 139 (XXIII)
 DOBRE, Gheorghe, 289, 296, 297, 298, 397, 450, 453, 457 (XXIII)
 DOBRE, Silvia, 216 (XXIII)
 DOBRESCU, Emilian, 77, 95, 121, 284 (XXIII)
 DOGARU, Mădălina, 284 (XXIII)
 DOLGU, Gheorghe, 95, 125, 290 (XXIII)
 DRĂGAN, Bogdan-Cristian, 187, 281 (XXIII)
 DULGHERU, Luoana, 145, 150, 283, 458, 459 (XXIII)
 DUMA, Angel, 4 (XXIII)
 DUMITRESCU, Enache, 4 (XXIII)
 DUMITRESCU, Georgeta, 134, 283, 296, 297, 369, 458 (XXIII)
 DUMITRESCU, Ileana, 252 (XXIII)
 DUMITRU, Dumitru, 4, 95, 193, 283, 290, 451 (XXIII)
 DUMITRU, Ion, 4 (XXIII)
 DUMITRU, Liliana, 241 (XXIII)
 ENACHE, Ion, 171 (XXIII)
 EPURE, Șerban, 252 (XXIII)
 EȘANU, Cristina, 210 (XXIII)
 FARMACHE, Ileana, 187, 281 (XXIII)
 FILIP, Angela, 185 (XXIII)
 FISTUNG, Daniel, 191 (XXIII)
 FLESNER, Margareta, 282 (XXIII)
 FLOREA, Radu, 262, 284 (XXIII)
 FLOREA, Vladimir, 224, 227, 244, 282 (XXIII)
 FLORESCU, Ionel, 284 (XXIII)
 FLORIAN, Violeta, 4, 216, 217 (XXIII)
 FRÂNCU, Marin, 165 (XXIII)
 FREȚ, Gabriela, 252, 284 (XXIII)

- FTOMOV, Emilian, 268, 284 (XXIII)
 FULEA, Maria, 216 (XXIII)
 FURTUNĂ, Carmen, 216 (XXIII)
 GALUZINSCHI, Victor, 174 (XXIII)
 GARELLO, Jacques, 138 (XXIII)
 GAVRILESCU, Dinu, 4, 202, 208 (XXIII)
 GEORGESCU, George, 139, 297, 321, 442, 450, 451, 457 (XXIII)
 GHEBREA, Georgeta, 274, 275, 282 (XXIII)
 GHEMENT, C., 202 (XXIII)
 GHEORGHE, Viorel, 257, 268, 275 (XXIII)
 GHEORGHIU, Elena, 189 (XXIII)
 GHIBUȚIU, Agnes, 161 (XXIII)
 GHICA, Daniela, 254 (XXIII)
 GHIGEANU, Gheorghe, 220 (XXIII)
 GHIMPĂU, Vasilica, 262, 275, 284 (XXIII)
 GHINCIU, I., 216 (XXIII)
 GHINDĂ, Iuliana, 261, 283 (XXIII)
 GHIORGHITĂ, Eugen, 145, 297, 412, 453 (XXIII)
 GHIȚĂ, Alina, 180 (XXIII)
 GIURCĂ, Daniela, 4, 198, 202, 204, 208 (XXIII)
 GONDOȘ, Mihail, 281 (XXIII)
 GOSCHIN, Zizi, 289 (XXIII)
 GRĂDINARU, Marusia, 174 (XXIII)
 GRIGORESCU, Constantin, 296, 297, 321, 442, 449, 451, 95, 283, 289, 442, 450, 457, 458 (XXIII)
 GRIGORIU, Cătălin, 4 (XXIII)
 GRODEA, Mariana, 4, 202, 204, 208 (XXIII)
 GROSU Gica, 187, 281 (XXIII)
 GYEMENT, Cristina, 4 (XXIII)
 GYONGYI, Simion, 252 (XXIII)
 HANU, Cristian, 150 (XXIII)
 HARBĂDĂ, Ovidiu, 145 (XXIII)
 HOGEA, Adriana, 4 (XXIII)
 HORNIANSCHI, Nicoleta, 178 (XXIII)
 HURĂ, Mihai, 4 (XXIII)
 HUSEA, Teodora, 244 (XXIII)
 IANCU, Aurel, 95, 130, 180, 282 (XXIII)
 IBĂNESCU, Mihai, 4, 214, 216 (XXIII)
 IFTIMIE, Roxana, 251 (XXIII)
 ILIESCU, Ion I., 284 (XXIII)
 IOAN-FRANC, Valeriu, 296, 468 (XXIII)
 ION, Alesandrina, 171 (XXIII)
 ION, Mihai, 131, 289, 458 (XXIII)
 IONESCU, Lucian, 4 (XXIII)
 IONESCU, Luminița, 261, 283 (XXIII)
 IONESCU, Mihaela, 254 (XXIII)
 IONESCU-Sisești, Ileana, 281 (XXIII)
 IONETE, Constantin, 95, 290 (XXIII)
 IORDACHE, Vergiliu, 134, 283, 448, 450, 454, 457, 458 (XXIII)
 IORDAN, Marioara, 254 (XXIII)
 ISAIC-Maniu, Ruxanda, 179, 282 (XXIII)
 ISĂCESCU, Luisa, 189, 281, 283 (XXIII)
 ISPAS, Sabina, 216 (XXIII)
 IVAN, Marilena, 150 (XXIII)
 JULA, Dorin, 95, 251 (XXIII)
 KIRIȚESCU, Costin C., 218, 289 (XXIII)
 LAZEA, Valentin, 189, 283 (XXIII)
 LĂPUȘAN, Alexandru, 4 (XXIII)
 LUCIAN, Luca, 211 (XXIII)
 LUPAȘCU, M., 216 (XXIII)
 LUPU, Pompilia, 252 (XXIII)
 MAGHARIAN, Varujan, 198, 210 (XXIII)
 MALINSCHI, Mariana, 145 (XXIII)
 MÂNĂSTIREANU, Mariana, 198, 215 (XXIII)
 MANEA, Gheorghe, 178 (XXIII)
 MARIAN, I., 209 (XXIII)
 MARIN, Adriana, 145 (XXIII)
 MARIN, Constantin, 95, 220, 229, 233, 241 (XXIII)
 MARIN, I., 202 (XXIII)
 MATEESCU, L., 200 (XXIII)
 MATEI, Gheorghe, 171 (XXIII)
 MATEI, Rodica, 4 (XXIII)
 MĂRCUȚĂ, Ligia, 241 (XXIII)
 MĂRGINEAN, Ioan, 95, 255, 281, 283 (XXIII)

- MĂRGUȘ, Daniel, 188 (XXIII)
 MICIU, Luminița, 296 (XXIII)
 MIERLOIU, Nicolae, 4 (XXIII)
 MIHAI, Ștefan, 95, 281, 290, 297, 442, 450, 457 (XXIII)
 MIHAILĂ, Dan, 252 (XXIII)
 MIHALCEA, Dorin, 282 (XXIII)
 MIHĂESCU, Constanța, 282 (XXIII)
 MIHĂESCU, Octavian, 4 (XXIII)
 MIHĂESCU, Olga, 178, 290 (XXIII)
 MIHĂILĂ, Felicia, 233, 244 (XXIII)
 MIHĂILESCU, Alexandru, 180 (XXIII)
 MINCU, Ion, 296 (XXIII)
 MINETOS, Camelia, 251 (XXIII)
 MIROIU, Rodica, 178 (XXIII)
 MITRAN, Daniela, 179 (XXIII)
 MOISE, Elena, 189, 281, 283 (XXIII)
 MOLDOVAN, Minodora, 4, 198 (XXIII)
 MOLDOVEANU, Marcel, 159 (XXIII)
 MOLDOVEANU, Maria, 283 (XXIII)
 MOLNAR, Maria, 134, 282, 289, 450, 457, 458 (XXIII)
 MOROIANU, Petre, 4 (XXIII)
 MUNTEANU, Ioana, 252 (XXIII)
 MUSCALU, Sabin, 178 (XXIII)
 NANCU, Daniela Violeta, 216 (XXIII)
 NANEȘ, Marcela, 131, 289, 458 (XXIII)
 NĂSTAS, Maria, 209 (XXIII)
 NEDELICU, Gabriela, 198, 202 (XXIII)
 NEGOIȚĂ, Adriana, 224, 227, 282 (XXIII)
 NICA, Narciza-Adela, 252, 284, 290 (XXIII)
 NISTORESCU, Nicolae, 95, 290 (XXIII)
 NIȚĂ, Ileana, 241 (XXIII)
 NOVAK, Andrei, 270, 272, 282, 283, 284 (XXIII)
 ODAE, Nicoleta, 178 (XXIII)
 OPRÎȘAN, Florica, 246, 249 (XXIII)
 OȚETEA, Coman, 178 (XXIII)
 PALADE, Romulus, 150, 283 (XXIII)
 PALLADE, Marilena, 4 (XXIII)
 PANAITESCU, Constantin, 187, 281, 282 (XXIII)
 PAPATULICĂ, Mariana, 174 (XXIII)
 PAPUC, Didona, 264 (XXIII)
 PÂRLOGEA, Florea, 4 (XXIII)
 PASOVEANU, A., 210 (XXIII)
 PATACHI, Radu, 4, 210 (XXIII)
 PAVELESCU, Florin, 136, 282, 289 (XXIII)
 PĂRĂLUȚĂ, Mihaela, 178 (XXIII)
 PĂTRULESCU, Victor, 179 (XXIII)
 PĂUN, Mihaela, 4 (XXIII)
 PĂUNESCU, Cornelia, 176, 177 (XXIII)
 PELINESCU, Elena, 178 (XXIII)
 PEOZA, R., 202 (XXIII)
 PERT, Steliana, 95, 136, 282, 289, 396, 457, 458 (XXIII)
 PETRINI, Iolanda, 229 (XXIII)
 PETROV, Iuliana, 136 (XXIII)
 PETROVICI, Anca, 189, 283 (XXIII)
 PILAT, Vasile, 145, 289, 291 (XXIII)
 PLATON, Adrian, 297, 425 (XXIII)
 PLATON, Victor, 178 (XXIII)
 POENARU, Maria, 134, 282, 289, 296, 450, 457, 458 (XXIII)
 POP, Anemaria, 176 (XXIII)
 POP, Napoleon, 290 (XXIII)
 POP, Valeria, 251 (XXIII)
 POPA, Cristian, 145 (XXIII)
 POPA, Daniela, 130 (XXIII)
 POPA, Florina, 184 (XXIII)
 POPESCU, Angela, 4, 202, 204 (XXIII)
 POPESCU, Emilian, 261, 278, 279, 283 (XXIII)
 POPESCU, Liana, 229 (XXIII)
 POPESCU, Maria M., 158 (XXIII)
 POPESCU, Marin, 4, 95, 233 (XXIII)
 POPESCU, Ovidiu, 4 (XXIII)
 POPESCU, Simona, 139 (XXIII)
 POPESCU, Theodor, 178 (XXIII)
 POPESCU, Valentin, 179 (XXIII)
 PREDA, Mariana, 166 (XXIII)
 PREDOI, Ioan, 95, 229, 233 (XXIII)
 PREDOȘANU, Gabriela, 138, 282 (XXIII)
 PRISECARU, Petre, 174 (XXIII)

- PUIANU, Emilia, 165 (XXIII)
 PUIU, Ovidiu, 174 (XXIII)
 PURICE, Nicolae, 4 (XXIII)
 PUWAK, Hildegard, 95, 257, 259, 261, 268, 282, 283, 284 (XXIII)
 RADOCEA, Alexandru, 281 (XXIII)
 RADU, Florentina, 188 (XXIII)
 RĂCHITĂ, Doina, 145, 459 (XXIII)
 RĂDUCANU, Viorica, 182, 185 (XXIII)
 RĂDULESCU, Alexandru, 4 (XXIII)
 RĂDULESCU, Octavian, 166 (XXIII)
 RĂDULESCU, Rodica, 165 (XXIII)
 RĂGĂLIE, Ștefan, 179 (XXIII)
 RĂUFĂ, Cornel, 4 (XXIII)
 REBEGEA, Mircea, 4 (XXIII)
 RISTEA, Eftimie, 200, 201 (XXIII)
 ROȘU, Diana, 136, 297, 378 (XXIII)
 ROTARU, Vintilă, 4 (XXIII)
 RUDĂREANU, Marina, 139, 281 (XXIII)
 RUGINĂ, A., 125, 126, 127 (XXIII)
 RUIU, Nicușor, 131, 150 (XXIII)
 RUSALI, Mirela, 198, 212 (XXIII)
 RUSSU, Corneliu, 91, 95, 185, 188 (XXIII)
 RUSU, Marioara, 198, 209 (XXIII)
 SANDU, Ilie, 255, 281, 283 (XXIII)
 SANDU, Steliana, 130, 281, 289, 450, 457 (XXIII)
 SÂRBU, Aurelia, 4, 216, 217 (XXIII)
 SÂRBU, Cornel, 145 (XXIII)
 SAVA, Sorica, 145, 289, 291, 297, 431, 451 (XXIII)
 SAVIN, L., 201 (XXIII)
 SCARLAT, Maria, 254 (XXIII)
 SCARLAT, Ștefan, 4 (XXIII)
 SCHINTEA, Gheorghe, 4 (XXIII)
 SCRIECIU, Florin, 4 (XXIII)
 SCUTARU, Cornelia, 4, 208, 211, 214, 284 (XXIII)
 SIMA, Cristian, 182, 185 (XXIII)
 SIMA, Elena, 4, 208, 209 (XXIII)
 SIMA, Valeriu, 4, 198, 202, 204, 208, 209 (XXIII)
 SIMION, Maria, 139, 281 (XXIII)
 SIN, Gheorghe, 4 (XXIII)
 SOCOL, Gheorghe, 255, 281, 283 (XXIII)
 SOSIRE, Ion, 95 (XXIII)
 STAICU, Monica, 4, 198, 216, 217 (XXIII)
 STAN, Emil, 179, 282 (XXIII)
 STANCA, Tudor, 4 (XXIII)
 STANCIU, Laura, 282, 283 (XXIII)
 STANCIU, Mariana, 261, 283 (XXIII)
 STÂNCULESCU, Ecaterina, 171 (XXIII)
 STERE, Doina, 166 (XXIII)
 STICLARU, Gabriel, 284 (XXIII)
 STOIAN, Ioan-Mihail, 155 (XXIII)
 STOICA, Lia Maria, 216 (XXIII)
 STOICA, Mihai, 191, 283 (XXIII)
 STOICA, Victor, 254, 282 (XXIII)
 STOLOJAN, Theodor, 286, 288, 291 (XXIII)
 STROE, Elena, 130, 284 (XXIII)
 STURZU, Dumitrică, 4 (XXIII)
 SUCIU, Christina, 189, 281, 283 (XXIII)
 SUTARU, Aura, 189, 281, 283 (XXIII)
 SUTARU, Cristina, 281 (XXIII)
 ȘERBĂNESCU, Camelia, 4, 212 (XXIII)
 ȘERBULESCU, Radu, 180, 191 (XXIII)
 TABACU, Nicolae, 4 (XXIII)
 TÂRHOACĂ, Cornel, 281 (XXIII)
 TÂRJE, Ileana, 200 (XXIII)
 TÂTAR MOISESCU, Elena, 175 (XXIII)
 TÂTARU, Doina, 180, 281 (XXIII)
 TEODORESCU, Mihai, 261, 283 (XXIII)
 TOADER, Sabina, 4, 210 (XXIII)
 TODEROIU, Filon, 4, 95, 197, 283, 284 (XXIII)
 TOIA, Adrian, 281, 457 (XXIII)
 TOMA, Camelia, 4, 202 (XXIII)
 TOMA, Georgeta, 136 (XXIII)
 TOMA, Luiza, 217 (XXIII)
 TOMA, Mariana, 229 (XXIII)
 TOMESCU, Maria, 216 (XXIII)
 TONCEA, Veronica, 4 (XXIII)
 TREBICI, Vladimir, 95 (XXIII)
 TRIFĂNESCU, Ștefan, 160 (XXIII)

TURLIU, Nicolae, 200 (XXIII)
ULCELUȘE, Anișoara, 187, 281 (XXIII)
VÂLCEANU, Grigore, 134, 283, 296,
297, 298, 321, 450, 451, 452, 454,
458, 459 (XXIII)
VANIA, Mariana, 179 (XXIII)
VASILE, Dan, 282 (XXIII)
VASILE, Valentina, 136, 282, 289
(XXIII)
VASILOIU, Cristina, 198 (XXIII)
VASILOIU, Oprea, 229, 233, 244
(XXIII)

VĂLEANU, Raluca, 202 (XXIII)
VIEZUINĂ, Vasile, 191, 283 (XXIII)
VLĂDUCU, Aurel, 251 (XXIII)
ZAFIU, Doina, 185 (XXIII)
ZAMAN, Gheorghe, 95, 281, 283, 289,
296, 297, 329, 333, 353, 451, 454,
457, 458 (XXIII)
ZAMFIR, Cătălin, 95, 273, 275, 290
(XXIII)
ZECHERIU, Mirela, 266, 284 (XXIII)
ZEGHIL, Eugen, 4 (XXIII)